

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені
М. І. Долішнього НАН України» (Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна)
Західноукраїнський національний університет (Україна)
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
(Україна)
Національний університет «Львівська політехніка» (Україна)
Національний університет «Одеська політехніка» (Україна)
Одеський національний економічний університет (Україна)
Поморська вища школа в Старогарді Гданському (Польща)
Університет Догус (Туреччина)
Університет імені Коменського (Словаччина)
Університет Нортумбрія (Англія)
Хмельницький національний університет (Україна)
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Україна)
Шаньдунський університет мистецтв (Китай)
Ясський технічний університет імені Георгія Асакі (Румунія)

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції

«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»

м. Вінниця

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього
НАН України» (Україна)
Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)
Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна)
Західноукраїнський національний університет (Україна)
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (Україна)
Національний університет «Львівська політехніка» (Україна)
Національний університет «Одеська політехніка» (Україна)
Одеський національний економічний університет (Україна)
Поморська вища школа в Старогарді Гданському (Польща)
Університет Догус (Туреччина)
Університет імені Коменського (Словаччина)
Університет Нортумбрія (Англія)
Хмельницький національний університет (Україна)
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (Україна)
Шаньдунський університет мистецтв (Китай)
Яський технічний університет імені Георгія Асакі (Румунія)

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції

«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»

Вінниця
ВНТУ
2023

Ministry of Education and Science of Ukraine
Vinnytsia National Technical University
Faculty of Management and Information Security
State Institution “Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishny NAS of
Ukraine” (Ukraine)
Zhytomyr Polytechnic State University (Ukraine)
Vasul’ Stus Donetsk National University (Ukraine)
State Tax University
Western Ukrainian National University (Ukraine)
Ivano-Frankivsk National Technical University of
Oil and Gas (Ukraine)
Lviv Polytechnic National University (Ukraine)
Odessa National Polytechnic University (Ukraine)
Odessa National Economic University (Ukraine)
Pomeranian Higher School in Starogard Gdański (Poland)
Dogus University (Turkey)
Comenius University in Bratislava (Slovakia)
University of Northumbria (England)
Khmelnysky National University (Ukraine)
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)
Shandun University of Mistresses (China)
Iasi Technical University named after Georgi Osaki (Romania)

MATERIALS

of the

VI International Scientific and Practical Conference

**«MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL
AND INNOVATION-INVESTMENT PROCESSES IN UKRAINE»**

Vinnytsia
VNTU
2023

УДК [336+330.341.1](477)

C-89

Видається за рішенням Вченої ради Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України

Редакційна колегія: **І. Ю. Єпіфанова**, доктор економічних наук, професор,
В. В. Джеджула, доктор економічних наук, професор

C-89 Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції 2-3 березня 2023 року : збірник наукових праць [Електронний ресурс]. – Вінниця: ВНТУ, 2023. – 444 с.

ISBN 978-966-641-952-8 (PDF)

В матеріалах конференції висвітлено доповіді вітчизняних та іноземних науковців, які розглянуто на VI Міжнародній науково-практичній конференції 2-3 березня 2023 року в м. Вінниця.

УДК [336+330.341.1](477)

Роботи подаються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність інформації, яка наведена в роботах, та залишає за собою право не погоджуватися з думками авторів на розглянуті питання.

ISBN 978-966-641-925-8 (PDF)

© Вінницький національний технічний університет,
укладання, оформлення, 2023

UDC [336+330.341.1](477)

Published by the decision of the Academic Council of Vinnytsia National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine

Editorial Board: I. Yu. Yepifanova, Doctor of Economics, Professor,
V. V. Dzhedzhula, Doctor of Economics, Professor

Modern trends in the development of financial and innovation-investment processes in Ukraine. Materials of the VI International Scientific and Practical Conference March 2-3, 2023: a collection of scientific papers [Electronic resource]. - Vinnytsia: VNTU, 2023. – 444 p.

ISBN 978-966-641-952-8 (PDF)

The conference materials cover the reports of domestic and foreign scientists, which were considered at the IV International Scientific and Practical Conference on May 2-3, 2023 in Vinnytsia.

UDC [336+330.341.1](477)

The works are submitted in the author's edition. The editorial board is not responsible for the accuracy of the information, provided in the works, and reserves the right to disagree with the views of the authors on these issues.

ISBN 978-966-641-925-8 (PDF)

© Vinnytsia National Technical University, 2023

**ПЕРЕЛІК ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ,
НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УСТАНОВ ТА ПІДПРИЄМСТВ,
СПІВРОБІТНИКИ ЯКИХ БРАЛИ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ**

1. Вінницький національний технічний університет.
2. Asper School of Business, University of Manitoba.
3. Pomeranian University.
4. Болонський університет.
5. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.
6. Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету.
7. ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу» УНУС.
8. ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»
9. ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України.
10. Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України».
11. Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України».
12. Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова Національної академії наук України».
13. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України».
14. ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України».
15. Державний податковий університет.
16. Державний торговельно-економічний університет.
17. Державний університет «Житомирська політехніка».
18. Державний університет інфраструктури та технологій.
19. Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара.
20. Донбаська державна машинобудівна академія.
21. Донецький національний університет імені Василя Стуса
22. Економіко-гуманітарний університет, м. Бельсько-Бяла, Польща.
23. Західноукраїнський національний університет.
24. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу.

25. Ізмаїльський державний гуманітарний університет.
26. Інститут економіки промисловості НАН України.
27. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана.
28. Київський національний університет технологій та дизайну.
29. Луцький національний технічний університет.
30. Львівський національний університет імені Івана Франка.
31. Міжнародний гуманітарний університет.
32. НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України.
33. Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАНУ.
34. Науково-технічний центр «Автополіпром».
35. Національний авіаційний університет (м. Київ).
36. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки».
37. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».
38. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
39. Національний університет біоресурсів і природокористування України
40. Національний університет водного господарства та природокористування.
41. Національний університет «Львівська політехніка».
42. Національний університет «Одеська політехніка».
43. Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».
44. Національний університет «Чернігівська політехніка».
45. Одеська державна академія будівництва та архітектури.
46. Одеський національний економічний університет.
47. Одеський національний медичний університет.
48. Одеський національний морський університет.
49. Одеський національний університет імені І.І. Мечникова.
50. Одеський торговельно-економічний коледж.
51. Полтавський державний аграрний університет.
52. Приватне підприємство «Композит», м. Одеса.
53. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
54. Рівненський державний гуманітарний університет.

55. Сумський національний аграрний університет.
56. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
57. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя.
58. Ужгородський національний університет.
59. Український державний університет залізничного транспорту.
60. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
61. Університет митної справи та фінансів.
62. Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.
63. Харківський національний медичний університет.
64. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
65. Херсонський державний аграрно-економічний університет.
66. Хмельницький національний університет.
67. Центральноукраїнський національний технічний університет.
68. Черкаський державний бізнес-коледж.
69. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького.
70. Чернівецький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Адлер О. О. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПІД ЧАС МОДЕЛЮВАННЯ ЯВИЩ ТА ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ	19
Андрєєва О. В. ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ, ЙОГО РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ	22
Андрийчук О. В., Небава М. І. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОННОЇ ГАЛУЗІ І СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	25
Андрос С. В., Герасимчук В. Г. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В ПОВОЄННИХ УМОВАХ	28
Бержанір А. Л. ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ НА ОСНОВІ ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	31
Бержанір І. А. НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	33
Бичкова Н. В., Коцюрубенко Г. М. РОЛЬ ТА ПОТЕНЦІАЛ РЕСУРСІВ НАСЕЛЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ	35
Бориславський І. О. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ	37
Волохова І. С. ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	40
Гриліцька А. В. ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПАНДЕМІЇ	42
Дроботя Я. А., Дорошенко О. О., Краснікова О. М. КАРТА РИЗИКІВ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ НБУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ	44
Дубовик О. Ю. ПОДАТКОВА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	46
Жибер Т. В. ТЕХНІКА КЕРОВАНОГО ДАНИМИ ПУБЛІЧНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ	49

Іванов А. М. МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ РЕГІОНУ	52
Климчук О. В. РЕГУЛЯТОРНІ ПРОЦЕСИ У ФОРМУВАННІ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	55
Князькова В. Я., Семенюк М. М. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ДОПОМОГА ДЕРЖАВИ У ЇХ ВИРІШЕННІ.....	58
Майорова Т. В., Кропельницька С.О. ФІНАНСОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	61
Ніколаєва А. М. КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	64
Постернак І.М., Постернак О.С., Постернак С.О. СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ.....	66
Пристемський О. С., Себро О. О. ЕЛЕМЕНТИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.....	69
Рощик І. А., Романович А. В. АНАЛІЗ ІНФЛЯЦІЙНИХ ОЧІКУВАНЬ В КОНТЕКСТІ ІНФЛЯЦІЙНОГО ТАРГЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	71
Тарасевич Н. В., Стаматова О. В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	74
Томнюк Т. Л. ОСОБЛИВОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄВРОПИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ	77
Цісар Г. А. РИНОК НЕРУХОМОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	80
Черниж В. І., Грудзевич У. Я. СПОЖИВЧЕ БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ (НА ПРИКЛАДІ АБ «УКРГАЗБАНК»)	83
Ширяєва Л. В., Кокул Я. О. ФОРМУВАННЯ ДЕРЖБЮДЖЕТУ ПЕРЕМОГИ	87
Юрчик Г. М. ФІНАНСОВІ НАСЛІДКИ ОФШОРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	89
Volkova D., Dzhur O. MILITARY BONDS	92
Shyian A. FINANCING OF INNOVATIVE SCIENTIFIC PROJECTS DURING THE HYBRID WAR (UKRAINE AS EXAMPLE).....	94

**СЕКЦІЯ 2. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Болотнов Д. Г. ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ.....	97
Будякова О. Ю. БІОЕКОНОМІКА: ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ ЄС	99
Войтків С. В. ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОСТІ ПРОДУКЦІЇ СФЕРИ ВІТЧИЗНЯНОГО АВТОБУСОБУДУВАННЯ	102
Горященко Ю. Г. НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	105
Двуліт З.П., Завербний С.А., Гладун М.Т. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ SCRUM-ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ІНФОРМАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ	107
Єпіфанова І. Ю., Литвинюк В. І. СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	110
Завербний А. С., Макарова Ю. С. АНАЛІЗУВАННЯ КЛЮЧОВИХ БІЗНЕС- ТЕНДЕНЦІЙ 2023 РОКУ	113
Квашук О. В. ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ..	116
Коваль Н. О. ІННОВАЦІЙНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	119
Корогодова О. О., Омелянчук Р. О. ВПЛИВ ТЕНДЕНЦІЙ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЙ 1.0-5.0 НА МІЖНАРОДНІ ЛОГІСТИЧНІ ПРОЦЕСИ	121
Красножон С. В., Піддубний В. А. ІННОВАЦІЇ В АВІАЦІЇ.....	124
Крук О. М. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ.....	126
Кулініч О.А., Руденко Ю. А. ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ФРАНЧАЙЗИНГ	128
Махсма М. Б., Рибаківа А. Є. РОЗВИТОК ЛІЗИНГУ ПЕРСОНАЛУ В УКРАЇНІ	131
Меркулов М. М., Бойцова М. В. АНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ НАЦІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ.....	133
Михальченко О. А. МЕХАНІЗМИ ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЇ АВІАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ДЕРЖАВНО- ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	135
Мороз О. О., Белінська С. О. РОЗВИТОК РИНКУ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	138

Нежива М.О. ГЛОБАЛЬНЕ ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ЕКОНОМІКА, БІЗНЕС, СПОЖИВАЧІ.....	140
Пілявоз Т.М., Глущенко Л.Д. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	141
Попель С. А. ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ «СУХИХ ПОРТІВ» ШВЕЦІЇ	143
Ріщук Л. І., Гаврилова К. М. РИЗИКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	146
Розгон О. В. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ	148
Руда Л. П. ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА	151
Терендій А. Б. ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧИХ ТРЕНДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ.....	153
Тимошенко О. В., Урванцева С. В. ESG КРИТЕРІЇ ТА ЇХ ІНТЕГРАЦІЯ В ОЦІНКУ КРЕДИТНОГО РЕЙТИНГУ КОМПАНІЙ	156
Трегубов О.С., Солоненко Ю.В., Андронік О.Л. АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ	159
Філіппова С. В., Вугельман П. В. СТРАТЕГУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ: СУТНІСТЬ ТА АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ.....	162
Хазанова Н. М. РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	164
Ципліцька О. О. ГЛОБАЛЬНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ТА АДАПТИВНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ	167
Klymchuk M. BUSINESS PROCESS MANAGEMENT IN SUPPLY CHAIN	170
Kobieliava A. INNOVATIVE ACTIVITIES OF UKRAINE IN WORLD RATINGS	173
Maslak M. FORMATION OF EFFICIENCY FACTORS IN THE USE OF INTELLECTUAL PROPERTY	176
Mohylna L. MANAGEMENT OF INNOVATION PROCESSES OF THE ENTERPRISE	179
Shubravska O. PROSPECTS OF THE POST-WAR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN AGRARIAN SECTOR	181
Jakushko A. E., Kobieliava T. O., Pererva P. G. FOREIGN EXPERIENCE OF ECONOMIC AND LEGAL REGULATION OF INNOVATION ACTIVITY	183

СЕКЦІЯ 3. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Бутенко В.В., Злобін Г.О. АНАЛІЗ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	185
Грузіна І. А. ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	187
Косарук О. М. УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	190
Лисенко А. М., Чадай Ю. В. ІНВЕСТИЦІЙНО-ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АПК УКРАЇНИ: КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	192
Ляхова О. О., Садовий Д. Ю. ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	195
Нестор О. Ю. КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ПЛАНУ МАРШАЛЛА.....	197
Нужна О. А. АНАЛІЗ ПОТОЧНИХ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ.....	200
Олійник Ю. Б., Корицька О. І. ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ	203
Патицька Х. О. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПОРУШЕННЯ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ТА СИСТЕМИ ЛОГІСТИКИ	205
Полінкевич О. М. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ РОЗУМНИХ МІСТ УКРАЇНИ: НА ПРИКЛАДІ МІСТА ЛЮБЛІН	208
Boichenko E., Martynovych N. INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF TERRITORIES IN THE CONTEXT OF RESTORING AND STIMULATING THE DEVELOPMENT OF THE POST-WAR ECONOMY OF UKRAINE.....	211
Levkina R., Kotko Ya. CRYPTOCURRENCY AS AN ASSET FOR INVESTMENT IN UKRAINE	213

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Алексеев М. А., Небава М.І. ІННОВАЦІЙНІ ІТ-РІШЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАВОК В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	216
--	-----

Баценко Л.М., Кипенко А.Є. УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ: ПІДГРУНТЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО РІВНЯ	219
Будник М.С., Артеменко Л.П. СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ КРИЗИ	221
Войтків С. В. ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ВІТЧИЗНЯНОГО АВТОБУСОБУДУВАННЯ	223
Волохова І. В., Лук'янова О. М. ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВІДРОДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	226
Глушченко Л. Д., Пілявоз Т.М. ЦІНОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА	228
Гораль Л. Т., Корнієнко А. М. ПАРАДИГМА ПОСТВОЄННИХ ЗМІН В УПРАВЛІННІ НАФТОГАЗОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ	230
Дідковська Л. І. НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ ТА ЗРОШУВАНОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА	232
Жосан Г. В., Смолінкіна О.І. СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА В ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	234
Завербний А.С., Дячок Д.В. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	236
Ільїна М. В. МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ	239
Краєвська А. С., Гребінь М. М. ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ НОВИХ ПРАЦІВНИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ.....	242
Матюх С. А., Ассамоах Черемех Д. ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	245
Мельниченко О.А., Дегтярьова І.О., Косенко А.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО РОЗВИТКУ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД	247
Могильна Л. М., Юфряков Д. О. УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО НАПРЯМКУ	250
Плиса З. П., Плиса В. Й. ОБЛІКОВИЙ СУПРОВІД ЛОГІСТИЧНИХ ВИТРАТ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ТА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ В МІКРОЛОГІСТИЧНІЙ СИСТЕМІ	253

Ратушняк О. Г., Гірник М. І. ДОСЛІДЖЕННЯ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	256
Ткачук Л. М., Семчук О. Ю. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ ПІДПРИЄМСТВА	259
Тютюнник Ю. М., Тютюнник С. В. ПОБУДОВА МАТРИЦІ ФІНАНСОВИХ СТРАТЕГІЙ ФРАНШОНА–РОМАНЕ ЗА ІНФОРМАЦІЄЮ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	261
Хромушина Л. А. ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ: РОЛЬ, ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	265
Шварц І. В., Пелешок А. П. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАВОК ПРОДУКЦІЇ КВІТКОВОЇ ІНДУСТРІЇ	267
Шурпенкова Р. К., Сарахман О.М. СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ	269
Hilorme T. MANAGEMENT OF ENERGY-SAVING TECHNOLOGIES AS AN INNOVATIVE DIRECTION OF ENTERPRISE	272
Mekhovich K., Pererva P. DEVELOPMENT OF METHODS OF THE INTERNATIONAL DIVISION OF LABOR.....	275
Udova L. SMALL AGRIBUSINESS OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR.....	278

СЕКЦІЯ 5. УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Войтків С. В. АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ФАХІВЦІВ КОНСТРУКТОРСЬКИХ БЮРО АВТОМОБІЛЕБУДУВАННЯ	280
Гладка Д. О. СТАН РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ	283
Денисюк О. Г. ОБґРУНТУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	287
Джеджула В. В., Грибок Н. О. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	290
Дончак Л. Г., Шкварук Д. Г. ВИКОРИСТАННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ВДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	292
Дуб С. І. ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ	295

Єпіфанова І. Ю., Каплун Р. А. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	297
Захарченко В. І., Бойцова М. В. ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	299
Зянько В. В., Слюсар В. О. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛІКВІДОСТІ ТА ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ПрАТ «МИРГОРОДСЬКИЙ ЗАВОД МІНЕРАЛЬНИХ ВОД».....	301
Іщук Л. І., Гресик Я. В. ДІАГНОСТИКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА	303
Козловський В. О. ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	306
Леванда О. М. ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	309
Могильна Л. М., Яриновський О. О. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ	312
Олійник Л.В. КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ПІДПРИЄМСТВ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ В СУЧАСНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ	315
Онешко С. В., Моренченко К. Г. ФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА	317
Островська Г. Й. ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	319
Пиртко С. А. ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СПОЖИВАЧІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ	323
Плиса В. Й., Ременяк А. В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СТРАХОВИКА	326
Причепа І. В., Ляшок К. Р. УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ЗА СУЧАСНИХ УМОВ.....	329
Сухецька К. В. ЗАСТОСУВАННЯ АНТИСИПАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	331
Ткаченко В. В. УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ОПЕРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	334
Ткачук Л. М., Побережський І. О. ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ	337

Шаталова Л.С. ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЖИВОЇ ПРАЦІ.....	339
Mekhovich S.A., Pererva P.G. INVESTIGATION OF THE INNOVATION POTENTIAL OF THE REGION	342
Sklyarenko M., G. Pererva P. STAGES AND PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF THE BENCHMARKING CONCEPT	344

СЕКЦІЯ 6. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА, ФІНТЕХ ТА ІТ-ІНСТРУМЕНТИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Білошапка В. С. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ БАНКІВ.....	347
Горбаньова В. О. НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ	350
Дзямка М. А., Плиса В. Й. РОЗВИТОК КІБЕРСТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ПРИСКОРЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	352
Дига А. В., Білявський В. М. ТРАНСФОРМАЦІЯ МОДЕЛІ КОНСАЛТИНГУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	354
Єпіфанова І. Ю., Колесников Ю. С. УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ	357
Завербний А. С., Хома Т. В. РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ, ФІНТЕХУ, ІТ-ІНСТРУМЕНТІВ У ГАРМОРНІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	359
Заточня А. В. СУТНІСТЬ ШЕРІНГОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ФАКТОРИ ЇЇ РОЗВИТКУ.....	362
Іванченко К. О., Біловодська О. А. ІНСТРУМЕНТИ ОНЛАЙН ПРОСУВАННЯ РОЗДРІБНИХ МЕРЕЖ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ	364
Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С., Ілляшенко Н. С. КОВОРКІНГ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ЦИФРОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	367
Кіш Н.В., Кіш В.В., Йовбак Н.І. ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ПРИКЛАДІ FIREBASE	370
Князькова В. Я., Побережна Ю. В. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРОДАЖІВ В УКРАЇНІ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	373

Королук Т. О. ЦИФРОВІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ	375
Костюченко А. РОЛЬ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖЕРА В ІТ-КОМАНДІ	378
Кудінова І. П. ВПЛИВ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	381
Куленко С. ІТ ІНДУСТРІЯ УКРАЇНИ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	384
Кузьмак О. І., Кузьмак О. М. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	387
Кулина Г. М. СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ.....	390
Кулініч О. А. ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС- КОМУНІКАЦІЙ НА ВІРТУАЛЬНИХ РИНКАХ.....	392
Нікіфорова Л. О. КИТАЙСЬКИЙ ПРИКЛАД РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ІНСПІРАЦІЯ ДЛЯ УКРАЇНИ	395
Норік Л. О. СПЛАЙН-ІНТЕРПОЛЯЦІЯ В АНАЛІЗІ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	398
Орленко О. М., Комарніцька Я. О. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ - НЕВІД'ЄМНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	401
Островський О. Т. СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	403
Петриченко А.М., Білявський В.М. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ	406
Рощик І. А. РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ У РОСЛИННИЦТВІ	408
Семенцова О. В., Сторожилова У. Л. ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ГІПЕРАВТОМАТИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ПОВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ	411
Тищенко Д. С. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ТЕХНІКО- ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЯДРО ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	413
Ушакова Н. Г., Коломоєць О. Ю. ВПРОВАДЖЕННЯ ІНДУСТРІЇ 4.0 В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	416
Холявко Н. І. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ У СФЕРІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	418
Шимко О. В. РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	421

Щербина В. В. РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	423
Якубовська Н. В. МАРКЕТИНГОВЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ЧУТЛИВІСТЬ ПОКУПЦЯ ДО ЦІНИ.....	426
Яновська В. П., Пилипенко О. В., Потаповська М. О. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ СМАРТ-ТЕХНОЛОГІЙ У ПОРТОВІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ.....	429
Alekseyenko L., Tulai O. INFORMATION PROVISION OF EDUCATIONAL INNOVATIONS IN THE SYSTEM OF ADAPTABILITY OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW	432
Bondarevska K. MODELING OF THE KEY THREATS AND IDENTIFICATION OF THE PROSPECTS FOR SOCIAL SECURITY SUPPORT IN THE SPHERE OF EMPLOYMENT AND LABOR PAYMENT IN UKRAINE.....	434
Dumanska I. IT ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE DURING THE MILITARY CONFLICT: RELOCATION AND OFFSHORING	438
Kapiton A. POSSIBILITIES OF USING CRM-SYSTEMS FOR EDUCATIONAL SPACE.....	41
Kosenko S.A., Pererva P.G. WAYS OF DEVELOPMENT OF THE MEDIA INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF THE ECONOMY	443

СЕКЦІЯ 1.
ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ

УДК 519.86

О.О. Адлер

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ ОПТИМІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ПІД ЧАС МОДЕЛЮВАННЯ
ЯВИЩ ТА ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. Матеріали доповіді присвячено аналізу особливостей застосування прийомів оптимізації економічних показників під час моделювання явищ та процесів в економіці.

Ключові слова: моделювання; показники; економіка; оптимізація; процес.

FEATURES OF THE APPLICATION OF ECONOMIC INDICATORS OPTIMIZATION
TECHNIQUES DURING THE SIMULATION OF PHENOMENA AND PROCESSES IN
THE ECONOMY

Abstract. The materials of the report are devoted to the analysis of the features of the application of techniques for the optimization of economic indicators during the modeling of phenomena and processes in the economy.

Keywords: modeling; Indexes; economy; optimization; process.

Моделювання явищ та процесів в економіці є одним із найпоширеніших прийомів економічного аналізу. Модель економічного явища описує макро- та мікроелементи об'єкта дослідження, а також дає змогу описати взаємозв'язок між елементами досліджуваної системи.

Якщо економічне явище описане математичним рівнянням, яке не містить випадкових чинників, то така модель є детермінованою. Складовими такої моделі є факторні показники. Результуючий показник у ній кількісно змінюється залежно від зміни вхідних факторних показників. Таким чином, математичне рівняння описує взаємозв'язок між вхідними факторними показниками та результуючим показником моделі. Таке рівняння можна вважати факторною системою, оскільки в ньому усі елементи знаходяться у причинно-наслідковому взаємозв'язку.

Алгоритм моделювання факторної детермінованої системи зображено на рисунку 1.

Рисунок 1 – Моделювання факторної детермінованої системи

Основним прийомом аналізу детермінованих факторних систем є елімінування, в основі якого покладено почергове дослідження впливу лише одного фактора моделі, виключення впливу решти факторів. Тобто передбачається, що всі фактори детермінованої моделі змінюються незалежно один від одного.

Застосування прийомів оптимізації показників в економічних дослідженнях дає змогу ефективніше використовувати результати аналізу господарської діяльності підприємства.

Методи оптимізації показників, або, як їх ще називають, методи теорії прийняття рішень є складовими математичних методів, які широко використовуються в економічних дослідженнях. Без цих методів неможливе ефективне планування та управління сучасною економікою, яка є складною динамічною системою. Методи оптимізації показників застосовуються для побудови та якісного аналізу складних макромоделей розвитку економіки та її галузей, схем прогнозу поведінки економічної системи.

Найпоширеніші прийоми оптимізації показників в економічних дослідженнях подано на рисунку 2.

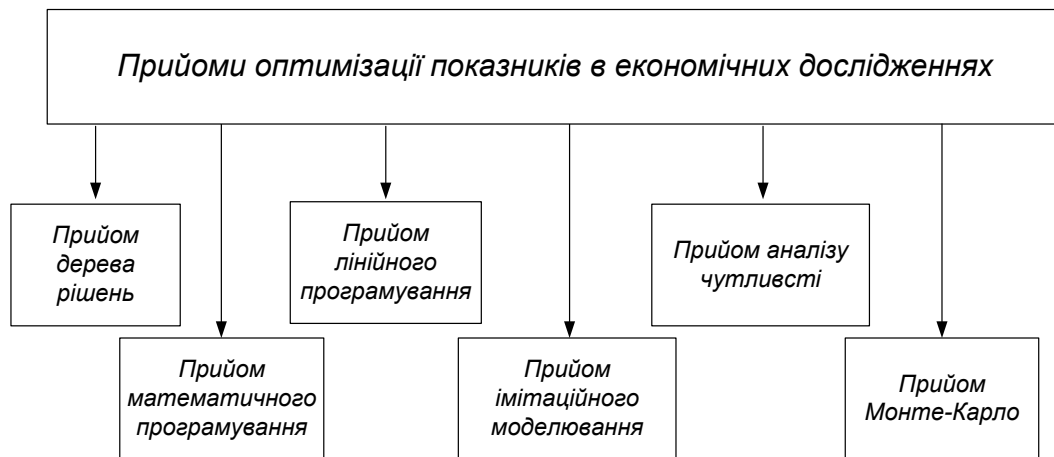

Рисунок 2 – Основні прийоми оптимізації показників в економічних дослідженнях

Прийом дерева рішень передбачає прийняття управлінського рішення на основі зіставлення величини ризику. Проблема прийняття рішення подається у вигляді схеми. На схемі подається варіант прийняття рішення із аналізом витрат на реалізацію рішення та чистого доходу від прийняття відповідного варіанта.

Прийом математичного програмування широко застосовується для прийняття управлінських рішень, особливо для забезпечення функцій планування та організації. Поставлені задачі моделюються у вигляді системи, що складається із множини пов'язаних між собою функцій. Залежно від зв'язку функцій та елементів системи між собою, програмування може бути лінійним та нелінійним.

Прийом лінійного програмування найбільш поширений у прикладних економічних дослідженнях, коли існують досить жорсткі обмежувальні умови для прийняття рішення. Прийом лінійного програмування передбачає побудову математичної моделі, програмування моделі за допомогою ЕОМ та її аналіз із обробкою отриманих результатів.

Прийом імітаційного моделювання в умовах, коли значення результуючого показника спрогнозувати дуже важко.

Отримані значення результуючого показника піддають обробці згідно з методами теорії ймовірності і будують відповідні графіки розподілу значень результуючого показника. За отриманим графіком визначають ймовірні ризики прийняття рішення. Прийом імітаційного моделювання передбачає побудову моделі, визначення факторів ризику, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між результуючим показником та факторами, що на нього впливають, встановлення обмежень, обробку отриманих результатів.

Прийом чутливості має широке застосування під час аналізування результуючих показників діяльності підприємства, за умов динаміки зовнішнього його середовища. Аналіз дає змогу встановити зміни вихідного показника за умови варіації показників, від яких він залежить. Прийом чутливості передбачає побудову математичного рівняння, яке описує зв'язки між результуючим показником та

складовими, що на нього впливають, визначення крайніх значень результуючого показника, визначення величини варіації зміни вихідних показників. Найкращим варіантом є результуючий показник, що варіюється найменше.

Приєм Монте-Карло передбачає проведення економічного експерименту шляхом статистичних випробувань. Економічний процес щоразу реалізується по-новому. Внаслідок чого отримується множина випадкових статистичних даних. Отримані результати обробляються шляхом математичної статистики.

Таким чином, вибір прийому оптимізації показників економічних явищ базується на основі особливостей економічних процесів, що його описують та є запорукою досягнення оптимального результату економічного аналізу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базась М.Ф., Старовойт В.А., Скорина В.Є. Моделювання економічних процесів та прийняття управлінських рішень. Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 3(6). 2019. С. 33-39.
2. Бандоріна Л.М., Лозовська Л.І., Савчук Л.М. Моделювання економіки : навч. посібник. Дніпро : УДУНТ, 2022. 154 с.
3. Катуніна О. Побудова динамічних факторних моделей для прогнозування розвитку економічних систем. Вісник соціально-економічних досліджень. № 1(69) (2019). С. 118-127.
4. Шевченко Ю. Моделювання показників впливу на оптимізацію оборотного капіталу та її вплив на фінансовий стан підприємства. «Colloquium-journal». ECONOMIC SCIENCES. №33(120), 2021. С. 8-12.
5. Корнева Н.О. Фінансовий аналіз. Навчальний підручник. Миколаїв: Іліон, 2018. 232 с.

Адлер Оксана Олександрівна, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, oksana_adler1983@ukr.net.

Oksana Adler, associate professor, associate professor of the Department of business economics and production management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, oksana_adler1983@ukr.net.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ, ЙОГО РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Державний університет інфраструктури та технологій

Анотація: Досліджено значення, роль і функції державного бюджету України в умовах військового часу. Визначено, що головне призначення сучасного бюджету є фінансування національної безпеки країни, її відбудови та подальшого розвитку.

Ключові слова: Державний бюджет; макроекономічна стабільність; дефіцит бюджету; пріоритетне фінансування.

Abstract: The meaning, role and functions of the state budget of Ukraine in wartime conditions are studied. It was determined that the main purpose of the modern budget is to finance the country's national security, its reconstruction and further development.

Keywords: State budget; macroeconomic stability; budget deficit; priority financing.

Як головний фінансовий план на рік, бюджет держави та бюджетні відносини, що виникають між державою й суб'єктами господарювання в процесі мобілізації та використання грошових ресурсів, фактично визначають ресурси, необхідні для виконання державою своїх функцій - економічної, соціальної, управлінської та оборонної. Без необхідного обсягу грошових коштів ці функції виконати неможливо.

Бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [1].

Сьогодні старофранцузьке слово «bougette» або шкіряний мішок, торбина визначає все наше життя, його якість, наповнення благами, можливість для самовдосконалення та отримання соціальних пільг і свобод.

Наприкінці листопада 2022 року президентом України був підписаний Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» від 03.11.2022 № 2710-IX, якій одразу був названий бюджетом війни. Це достатньо жорсткий фінансовий план життя українців на рік, основними маркерами якого є фінансування збройних сил України та інших силових органів, забезпечення макроекономічної стабільності в країні, фінансування медицини та соціальних виплат для населення. Так, на фінансування національної безпеки та оборони передбачено 1 141,1 млрд грн, на фінансування пенсійного забезпечення та соціальний захист населення буде направлено 873,9 млрд грн, на фінансування охорони здоров'я передбачено 174,9 млрд грн, на фінансування освіти - 155 млрд грн [2].

Зауважимо, що в умовах війни з російською федерацією, в яку Україна вступила з 24 лютого 2022 року, виконання бюджетом своїх головних функцій, а саме фіскальної, економічного регулювання та соціального захисту населення знаходиться під впливом низки факторів, що пов'язані та викликають мультиплікаційну дію. Це міграція населення в межах країни та за її кордони, руйнація інфраструктури та промислових підприємств, скорочення сільськогосподарських площ, втрата імпорتنих коридорів, зменшення обсягів імпорту та валютних надходжень.

Наслідком дії міграційних процесів, що розгортаються та тлі війни, є загальне зменшення населення країни. Станом на серпень 2022 року ООН зафіксувало майже 7 млн українців, які перебували в країнах Європи, 4 млн з них звернулися за тимчасовим притулком [4].

У контексті наповнення бюджету така тенденція призводить до загального зменшення платників прямих і непрямих податків, що є підґрунтям для формування його дефіциту. Негативну тенденцію підтримує і скорочення податкових надходжень від промислових підприємств внаслідок їх знищення та руйнації через військові дії на території країни. До цього слід додати галопуючі військові витрати, які повинні бути профінансовані у першу чергу.

Згідно з Законом України «Про Державний бюджет України на 2023 рік», доходи державного бюджету України становитимуть - 1,329 трлн грн (у 2022 році доходи планувалися на рівні - 1,553 трлн грн), а видатки - 2,580 трлн грн [2,3].

Отже, об'єктивна реальність - це дефіцит бюджету країни, що воює. У 2023 роки в Україні дефіцит бюджету очікується на рівні майже 1,3 трлн грн (близько 20% від ВВП), а граничний розмір держборгу сягне 6,422 трлн грн і наблизиться до 100% ВВП країни.

Для фінансування бюджетного дефіциту передбачено: податки та збори на доходи фізичних осіб -143 860 млн грн; податок на прибуток підприємств -110 700 млн грн; надходження від приватизації державного майна - 600 млн грн [2].

Задля фінансування залишкової суми бюджетного дефіциту уряд Україні планує залучати кошти від іноземних партнерів - країн ЄС, МВФ і США. Їх сумарне щомісячне фінансування дефіциту бюджету України планується на рівні 2,5 млрд дол США. Загалом сума запозичень -170 356 млрд грн, з них зовнішні -161 284 млрд грн, а внутрішні - 90 724 млрд грн [2].

Основним внутрішнім інвестором бюджетного дефіциту був і залишається Національний банк України, але обсяги його бюджетного фінансування справедливо стримує можливість виникнення гіперінфляції, перехід до якої буде мати руйнівні соціально-економічні наслідки.

Привертає увагу, що бюджет 2023 року не передбачає індексації заробітної плати робітників і зміни у розмірі посадових окладів бюджетників. Не буде переглядатися у 2023 році і розмір прожиткового мінімуму та розмір мінімальної заробітної плати. Ці показники залишаються на рівні 2022 року: мінімальна зарплата - 6700 грн на місяць, мінімальний прожитковий мінімум на одну особу - 2589 грн на місяць [2].

Зауважимо, що скасування інфляційної індексації і фактично заморожування рівня прожиткового мінімуму та розміру мінімальної заробітної плати на тлі інфляційних очікувань на рівні 30%, призведе до стрімкого зменшення саме реальної заробітної плати працівників, що є додатковим викликом для населення країни [5].

Бюджет України 2023 року це не тільки бюджет війни, а і бюджет перемоги, тому його головними функціями є фінансування безпеки країни, забезпечення макроекономічної стабільності, створення умов для відбудови та подальшого розвитку країни. Задля цього головним фінансовим планом передбачено:

- пріоритетне фінансування сектору безпеки та оборони країни - загальні видатки на оборону 1 141,1 млрд грн (майже 50% всього бюджету), а видатки Міноборони у 2023 році сягнуть 857,9 млрд грн, що удвічі більше ніж у бюджеті 2022 року;

- підтримка національної економіки через пільгове кредитування, а саме забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва. Його фінансування за рахунок видатків розвитку збільшиться у 2023 році на 6,7 млрд грн до суми 16 млрд грн;

- надання грантів для створення або розвитку бізнесу на суму 1,37 млрд грн;

- створення Фонду ліквідації наслідків збройної агресії на суму 35,5 млрд грн;

- реалізація Надзвичайної кредитної програми для відновлення України - 18,783 млн грн

- субвенція місцевим бюджетам на реалізацію проектів в рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України - 1,703 млрд грн;

- субвенція місцевим бюджетам на реалізацію проектів в рамках Надзвичайної програми для відновлення України - 5,292 млрд грн;

- соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини - 86,102 млрд грн [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010, № 2456-VI, редакція 01.01.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (Дата звернення 20.01.2023)
2. Закон України «Про державний бюджет України 2023 року», від 03.11.2022 року, № 2710-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-IX#Text> (Дата звернення 20.01.2023)
3. Закон України «Про державний бюджет України 2022 року», від 02.12.2021 року, № 1928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text> (Дата звернення 20.01.2023)

4. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. MOM раунд 8, 17-23 серпня 2022 року. URL: <https://displacement.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-8-17-23> (Дата звернення 21.01.2023)
5. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary> (Дата звернення 21.01.2023)

Андрєєва Олена Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування Державного університету інфраструктури та технологій, Київ, e-mail: cheetah2007@ukr.net

Olena Andriieva, Associate Professor, Candidate of Economics Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation, State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, e-mail: cheetah2007@ukr.net

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ФІНАНСУВАННЯ ОБОРОННОЇ ГАЛУЗІ І СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. Розглянуті сучасні тенденції щодо збільшення фінансування оборонної галузі у Європі. Розкриті можливі зв'язки та взаємозалежності між фінансування оборонної галузі та сталим розвитком. Виділені позитивні та негативні напрями такого впливу на національну економіку.

Ключові слова: Видатки; оборонна галузь; сталий розвиток; національна економіка.

Abstract. Current trends in increasing the financing of the defense industry in Europe are considered. Possible connections and interdependencies between defense industry financing and sustainable development are revealed. Positive and negative expressions of such influence on the national economy are singled out.

Key words: Expenditures; defence industry; sustainable development; national economy.

Російська агресія проти України у лютому 2022 року викликала значну переоцінку оборони та безпеки в Європі та перегляд давніх припущень про те, що великі конфлікти на континенті малоімовірні в 21 столітті. Забезпечення національної безпеки є однією з найважливіших функцій будь-якої держави, і для її реалізації потрібні відповідні ресурси. З цієї причини багато країн збільшують свої витрати на оборону з року в рік. Проте, чи варто розглядати збільшення видатків на оборону як витрати без повернення? Чи може воєнна промисловість слугувати каталізатором інноваційного та сталого розвитку країни?

З 2014 по 2022 роки відбувається постійне збільшення видатків на оборону в Європі. Це передусім пов'язано зі зростанням загрози безпеці, особливо внаслідок агресії Росії в Україні та терористичної активності в Європі. Згідно зі статистикою НАТО, відсоток ВВП, який країни-члени НАТО витрачають на оборону, збільшився з 1,42% в 2014 році до 1,60% у 2022 році [1]. У 2014 році лише п'ять країн-членів НАТО витрачали більше 2% свого ВВП на оборону, тоді як у 2022 році це число зросло до 10 країн. За даними Європейського оборонного агентства (EDA), видатки на оборону в країнах Європейського Союзу зросли з 178,2 мільярда євро у 2014 році до 238,5 мільярда євро у 2020 році (останні доступні дані) [2]. За попередніми оцінками, видатки на оборону в країнах ЄС збільшилися до близько 250 мільярдів євро у 2021 році.

Зокрема, країни-члени ЄС, що найбільше витрачають на оборону, такі як Франція, Німеччина та Велика Британія, збільшили свої видатки на оборону. За даними Європейської комісії, Франція витрачає більше 40 мільярдів євро на оборону в рік, Німеччина – більше 50 мільярдів євро, а Велика Британія – більше 50 мільярдів фунтів стерлінгів на рік.

Таким чином, видатки на оборону в Європі зросли протягом останніх років, що свідчить про зростання інтересу країн у підвищенні їх оборонної здатності.

З іншого боку розглянемо видатки на цілі сталого розвитку (ЦСР) за той самий період. За даними ООН з 2014 по 2022 рік видатки на цілі сталого розвитку у країнах Європи зросли, проте змінились дещо менш швидко, ніж видатки на оборону [3]. Зокрема, видатки на ЦСР в Європі зросли з \$41,9 мільярдів у 2014 році до \$66,6 мільярдів у 2019 році (збільшення на 59%), але знизилися до \$61,8 мільярдів у 2020 році.

За даними ООН, найбільші видатки на ЦСР у Європі здійснюються Францією, Німеччиною та Великою Британією. У 2019 році Франція виділила \$11,2 мільярдів на ЦСР, Німеччина – \$10,8 мільярдів, а Велика Британія – \$8,9 мільярдів.

Все ще існує багато викликів і завдань, які потребують фінансування в рамках ЦСР. Наприклад, важливими сферами є боротьба зі зміною клімату, забезпечення енергоефективності та стійкої міської інфраструктури, покращення охорони здоров'я та забезпечення якісної освіти. Видатки на ці сфери можуть сприяти досягненню сталого розвитку та підвищенню якості життя населення. Якщо

порівнювати, то зазвичай видатки на оборону та цілі сталого розвитку значно відрізняються в загальному та на рівні країн, в середньому у 4-6 разів. Надалі цей розрив може тільки збільшуватись, зважаючи на затяжну природу воєнних конфліктів та можливу ескалацію, тому важливо розуміти як взаємопов'язані оборонна галузь та сталий розвиток.

Воєнні технології часто стають технологічними інноваціями в цивільному секторі. Наприклад, розвиток комп'ютерної техніки та мережі Інтернету, в основному спричинений потребами військових у створенні більш ефективних способів комунікації та обробки інформації. Таким чином, інвестиції у військову галузь уможливають позитивний вплив на розвиток новітніх технологій, що стимулює інноваційний розвиток країни.

Однак, варто звернути увагу на те, що збільшення видатків на оборону може мати вплив на розподіл державних коштів, зокрема на розвиток соціальних та екологічних проєктів. Також, військова промисловість вимагає значних ресурсів і може мати негативний вплив на довкілля, що, в свою чергу, може стати перешкодою для досягнення сталого розвитку.

Збільшення державних видатків на оборону може мати важливе значення для забезпечення сталого розвитку в країні. Хоча на перший погляд може здатися, що це суперечить ідеї сталого розвитку, насправді це може стати каталізатором розвитку національної економіки, підвищення зайнятості, покращення технологій та інновацій.

Одним із головних аргументів на підтримку збільшення державних видатків на оборону полягає в тому, що це може сприяти створенню робочих місць і розвитку відповідних галузей економіки. Державні замовлення на військові технології, військові дослідження та інновації можуть стати каталізатором розвитку відповідних виробництв та підприємств, що функціонують у сфері військової промисловості. Це може створити нові робочі місця і збільшити обсяги виробництва, що, у свою чергу, дозволить залучити нові інвестиції і зробити економіку більш стійкою.

Збільшення державних видатків на оборону може сприяти розвитку нових технологій та інновацій всередині країни. Тим самим, мати позитивний вплив на розвиток внутрішнього ринку та зменшення залежності від імпорту. Збільшення військового бюджету може стати стимулом для виробництва військової техніки та обладнання на власній території, що зменшить залежність від імпорту та допоможе зміцнити національну економіку. Також, військові дослідження та розробки часто спрямовані на створення нових матеріалів та технологій, які можуть бути використані в інших галузях економіки.

Зростаючий фокус та експертиза у воєнній справі сприяє залученню інвестицій у військову галузь. Особливо, зараз коли Україна стала місцем для випробування сучасних інструментів та методів проведення військових операцій. Позитивний результат впровадження цих інструментів може спонукати до розвитку спеціалізованих підприємств з виготовлення або ремонту цих інструментів або обладнання на відносно безпечній території країни.

Нового рівня досягає і міжнародна співпраця та партнерство з іншими країнами. Спільні військові проєкти та обмін технологіями можуть допомогти зміцнити взаємні стосунки між країнами та підвищити рівень безпеки в регіоні.

Видатки на оборону тісно перетинаються зі сталим розвитком. З одного боку, збільшення видатків на оборону може призвести до скорочення ресурсів, які можуть бути спрямовані на розвиток стійких енергетичних технологій та зменшення викидів в атмосферу. З іншого боку, існує деяка залежність між військовою діяльністю та зміною клімату. Наприклад, згідно з даними Міжнародної енергетичної агенції, військова діяльність є одним з основних джерел викидів парникових газів у світі. Більшість цих викидів пов'язані з використанням військових літаків, кораблів та техніки.

Проте, деякі країни використовують військові технології, щоб зменшити свій вплив на довкілля. Наприклад, в недавньому минулому США інвестували в розробку технологій для зменшення використання палива та впровадження енергоефективної техніки. Це може допомогти зменшити кількість викидів парникових газів, пов'язаних з військовою діяльністю.

Звичайно, є і негативні наслідки, такі як збільшення боргу держави, відведення ресурсів з інших важливих сфер, таких як освіта та охорона здоров'я, збільшення ризику воєнних конфліктів.

Таким чином, у світлі нинішніх подій, та збільшеній увазі кожної країни до оборонної здатності та національній безпеці, важливо розуміти, який вплив це має на розвиток в інших напрямках. Тому, держава має балансувати свої видатки на оборону з іншими видатками у важливі галузі економіки та розвиток людського капіталу. Особливо, це стосується сталого та інноваційного розвитку і реалізації цілей кліматичної нейтральності до 2050 року, які Європа визначила основним пріоритетом та Україна

відіграє в їх досягненні також важливу роль.

Враховуючи розглянуті взаємозв'язки та інші фактори, можна стверджувати, що збільшення видатків на оборону може мати як позитивний, так і негативний вплив на сталий розвиток. З цього приводу важливо забезпечити баланс між потребами в обороні та розвитку стійких технологій, які допоможуть зменшити вплив військового сектору на довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дані з офіційного сайту Організацій Північноатлантичного договору. Електронний ресурс. Доступ за посиланням: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_197050.htm.
2. Дані з офіційного сайту Європейського оборонного агентства. Електронний ресурс. Доступ за посиланням: <https://eda.europa.eu/publications-and-data>.
3. Дані з офіційного сайту ООН. Електронний ресурс. Доступ за посиланням: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2022/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2022.pdf>.

Андриічук Олександр Вікторович – аспірант кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, oandriichuk@kse.org.ua.

Небава Микола Іванович – кандидат економічних наук, професор кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, nebava@vntu.edu.ua.

Andriychuk Oleksandr Viktorovych – graduate student of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, oandriichuk@kse.org.ua.

Nebava Mukola Ivanovych – candidate of economic sciences, professor of the Department of Business Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В ПОВОЄННИХ УМОВАХ

¹Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

²Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Анотація: У статті обґрунтовано винятково важливе значення сільськогосподарського кредиту у практиці функціонування фермерських господарств країни в умовах війни. Визначені основні причини необхідності кредитування фермерських господарств. Розроблено рекомендації щодо формування та розвитку кредитних інститутів, зокрема, регіональних банків розвитку для диверсифікації наданих банківських послуг, підвищення конкуренції у сфері кредитування сільськогосподарських підприємств та прискорення процесу фінансування. Сформульовані напрямки вдосконалення механізму кредитування сільського господарства в повоєнних умовах.

Ключові слова: банк, кредит, механізм, сільськогосподарське виробництво, фермерські господарства.

Abstract: The article substantiates the exceptional importance of agricultural credit in the practice of functioning of farms in war conditions. The main prerequisites for the need for lending to farms are identified. Recommendations have been developed on the formation and development of credit institutions, in particular, regional development banks to diversify the provided banking services, increase competition in the field of lending to agricultural enterprises and accelerate the financing process. Directions for improving the mechanism of agricultural lending in post-war conditions are formulated.

Keywords: bank; credit; mechanism; agricultural production; farms.

Сільськогосподарський кредит відіграє винятково важливе значення у практиці функціонування фермерських господарств України та є важливим фактором розвитку їх діяльності. Вони, як і великі підприємства, мають значну потребу в позикових коштах. Існує низка причин необхідності кредитування фермерських господарств, до яких слід віднести: а) фермерські господарства у воєнні часи змушені купувати нові засоби виробництва замість зношених (втрачених). Специфіка дрібних фермерських господарств у тому, що спеціальний фонд амортизаційних відрахувань у них не формується. У зв'язку з цим вони відчують певні труднощі у придбанні нових дорогих засобів виробництва за рахунок власних коштів. Процес відновлення капіталу для фермерського господарства набагато важче, ніж для великого підприємства, і йому значно більшою мірою потрібне користування кредитом або розстрочками платежу, щоб переривчастий тип відновлення звести до постійних щорічних сплат; б) поряд із заміною зношених засобів виробництва у фермерських господарств у ряді випадків з'являється додаткова потреба в них, обумовлена низкою причин: сприятливою зміною ринкової кон'юнктури та можливістю отримання додаткового доходу за рахунок розширення обсягу продукції, що випускається; появою нового, технічно досконалішого устаткування; вирішенням питання про розширення відтворювального процесу; в) значно впливає на організацію грошового обороту фермерських господарств явно виражена сезонність аграрного виробництва. Грошові доходи та витрати фермерів не рівномірні протягом року і не збігаються за місяцями. В окремі періоди часу (посівна, жнива) фермери відчують гостру потребу в позикових коштах; г) потреба у кредиті у фермерів може виникнути через недоотримання ними доходів через природно-кліматичний неврожай, вимушений вибой худоби тощо; д) фермерам необхідні кошти для покриття великих витрат споживчого характеру. Згадані вище чинники зумовлюють значну потребу фермерських господарств у кредиті. Однак самостійне, одноосібне вирішення ними питань кредитного обслуговування у комерційних банках пов'язане із значними труднощами. Таким чином, можливості отримання кредитів фермерськими господарствами в комерційних банках обмежені низкою факторів.

По-перше, головні контори банків розташовуються в обласних (крайових) центрах, вдалині від місця знаходження фермерських господарств. У зв'язку з цим у фермера виникають труднощі (тимчасові та матеріальні) для частих візитів до банків. Тимчасові труднощі особливо посилюються в періоди посівної

та жнив, коли у фермерів вкрай обмежений час. По-друге, можливість отримання кредитів у комерційних банках обмежується відсутністю у фермерських господарств відповідного ліквідного забезпечення. Комерційні банки неспроможні задовольнити в якості забезпечення наявний у фермерів сільськогосподарський інвентар і майно. По-третє, комерційні банки відмовляють фермерським господарствам у наданні кредиту через незначний (порівняно з великими формами господарювання) розмір позичок, що запитуються. Для комерційних банків робота з дрібними клієнтами не становить інтересу, оскільки визначення їхньої кредитоспроможності може обійтися дорожче, ніж відсотки за позикою (необхідність посилання агента для огляду майна на місці та ін.).

Для розвитку банківської системи та підвищення довіри населення до неї необхідні: розширення спектру послуг, що надаються банками, та поліпшення їх якості; створення вільного валютного, кредитного та фондового ринків; посилення ролі банків у розвитку приватного сектора шляхом надання мікрокредитів окремим підприємцям, фермерським господарствам та іншим особам, що займаються малим бізнесом; розширення мережі небанківських фінансових організацій для надання фінансових послуг у сільській місцевості; прискорення розрахунків, шляхом повного переходу на систему електронних платежів та режиму реального часу; впровадження нових інформаційних технологій у банківській системі; зміцнення довіри до банківської системи, шляхом забезпечення суворого дотримання вимогливості банківського законодавства щодо захисту таємних вкладів, руху коштів на рахунках клієнтів; зміцнення депозитної бази банків, особливо вкладів фізичних осіб, шляхом легалізації грошових коштів та амністування їх капіталів, забезпечення механізму страхування та гарантування збереження їх коштів; збільшення капіталу банків на рівні, встановленому НБУ та дотримання банками всіх економічних нормативів; посилення конкуренції у фінансовому секторі та підвищення ефективності монетарної політики; поліпшення інвестиційного клімату та забезпечення необхідних умов для активного залучення іноземних інвестицій в економіку країни [1].

Стратегічна мета вдосконалення сільськогосподарського кредитування України полягає у створенні системи організаційно-економічних відносин, які забезпечують зворотними фінансовими ресурсами як короткострокового, і довгострокового характеру впровадження інноваційних технологій в агропромислове виробництво, націленого зрештою на забезпечення продовольчої безпеки країни.

В повоєнних умовах приведення сільськогосподарського кредитування у систему потрібна організуюча і стимулююча роль держави. У цьому зв'язку необхідна стратегія створення провідного інституту, який би забезпечував проведення державної фінансово-кредитної політики у аграрній сфері. Незважаючи на переваги у розвитку великих сільськогосподарських організацій, не можна не визнавати деяке відставання у розвитку малого підприємництва на селі. У той же час економіка в період повоєнного відновлення потребує відповідної структури фінансового ринку та наявності інституцій, які забезпечують інтереси різних суб'єктів бізнесу. У зв'язку з цим особлива увага має приділятися всім типам кооперації та, у контексті нашого дослідження, кооперативному кредиту як соціально орієнтованому сегменту системи сільськогосподарського кредитування. Специфіка сільськогосподарського виробництва у повоєнних умовах передбачає високий рівень підтримки сільського господарства та формування на цій основі системи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників із використанням фінансово-кредитного механізму. Така система повинна мати багаторівневий характер та включати багатоцільове управління, у т. ч. фінансово-кредитними відносинами. Ключова роль у такій системі має належати *Провідному Інституту, що забезпечує проведення державної фінансово-кредитної політики в аграрному секторі (Банку)*, який покликаний контролювати цільове використання та повернення державних коштів у сільському господарстві та сприяти скороченню посередників на кредитному ринку. Провідним інститутом сільськогосподарського кредитування має стати Банк, функціонування якого в якості універсальної кредитної установи державного значення націлене на консолідацію грошових потоків для фінансування агропромислового сектора, забезпечення всього комплексу банківських послуг сільгосптоваровиробникам та суб'єктам обслуговуючих їх галузей поряд з співробітництвом. Функціонування Банку має бути підпорядковане вирішенню завдань комплексного обслуговування підприємств АПК та суміжних із ним галузей; наближення фінансово-кредитного обслуговування до виробників та переробників сільськогосподарської продукції; формування середньо- та довгострокових ресурсів для фінансування матеріально-технічної бази суб'єктів АПК. Банк має постійно витримувати баланс між специфічними завданнями агента держави щодо реалізації цільових програм розвитку АПК, критеріями ефективності діяльності банку як кредитної установи, а також інтересами основних клієнтів. У цьому розкривається його триєдина сутність – державна, сільськогосподарська, комерційна.

Досягнення компромісу між завданнями банку як державного агента та інтересами банку як кредитної установи можливе шляхом прив'язки бюджетних (централізованих) джерел до використання

виключно в державних цільових програмах на пільгових умовах, з одного боку, та можливості вкладення позабюджетних джерел, мобілізованих банком самостійно, на конкурентних ринкових умовах у сільське господарство, суміжні та інші галузі економіки, що відрізняються значно меншими ризиками, – з іншого.

Для досягнення стратегічної мети сільськогосподарського кредитування пріоритетами кредитної політики агроорієнтованих банків має стати надання кредитів для: впровадження інноваційних технологій у сільське господарство, харчову та переробну промисловість; довгострокового кредитування суб'єктів малого та середнього агробізнесу у взаємодії з кредитними кооперативами; інвестування у соціальну сферу села (житлове будівництво, газифікація та ін.) [1].

Пріоритетними напрямками діяльності Банку мають стати: участь у освоєнні цільових державних, обласних та регіональних програм розвитку та підтримки агропромислового виробництва; інвестування в агропромисловий комплекс шляхом кредитування, у т. ч. синдикованого, надання гарантій із формуванням довгострокових ресурсів, шляхом випуску облігацій та інших способів мобілізації капіталу; обслуговування лізингових компаній, діяльність яких спрямована на відновлення основних фондів сільгосптоваровиробників та переробників; активізація діяльності з повернення коштів спецфонду пільгового кредитування та інших бюджетних коштів, отриманих організаціями та підприємствами АПК; взаємодія із системою сільських кредитних кооперативів та інших форм мікрокредитування. Особлива увага має приділятися вибору пріоритетів при фінансуванні державних та регіональних програм розвитку агропромислового виробництва.

У період повоєнного відновлення перевагу мають отримати: стабільно працюючі, фінансово стійкі товаровиробники сільгосппродукції незалежно від їхньої організаційно-правової форми; підприємства харчової та переробної промисловості, які мають довготривалі та взаємовигідні зв'язки з постачальниками вітчизняної сировини та сільгосппродукції; підприємства та організації агропромислового профілю за наявності високоефективних інвестиційних проектів та ліквідного забезпечення на основі результатів експертної оцінки та конкурсного відбору; інтегровані формування, включаючи агрофірми та агрохолдинги, що використовують високоефективні технології та забезпечують отримання конкурентоспроможної продукції на основі конкурсів, що проводяться за участю представників регіональних органів управління та філій Банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мікрофінансування аграрного виробництва: монографія / Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [Лупенко Ю.О., Андрос С.В., Тулуш Л.Д. та інші]; за ред. Ю.О. Лупенка, С.В. Андрос. К.: ННЦ «ІАЕ», 2020. 310 с.

Андрос Світлана Вікторівна, доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, e-mail: andros.sv@ukr.net

Герасимчук Василь Гнатович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної економіки, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського", Київ, e-mail: gerasymchuk.vh@gmail.com

Andros Svitlana Victorivna – Doctor of Economics, Associate Professor, Department of Financial and Credit and Tax Policy, National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics», Kyiv, e-mail: andros.sv@ukr.net

Gerasymchuk Vasyl Hnatovich – Doctor of Economics, Professor, Professor Department of International Economy, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, e-mail: gerasymchuk.vh@gmail.com

ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ НА ОСНОВІ ПРИНЦИПІВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анотація. У статті досліджено напрями фінансування програм соціального розвитку, які здійснюються вітчизняним бізнесом на основі принципів соціальної відповідальності. Визначено особливості співпраці бізнесу та місцевих громад з реалізації соціально-економічного розвитку регіонів.

Ключові слова: соціальна відповідальність; соціальний розвиток; фінансування; регіон; бізнес.

Abstract: The article explores the areas of financing social development programs implemented by domestic businesses based on the principles of social responsibility. The features of cooperation between business and local communities on the implementation of the socio-economic development of the regions are determined.

Keywords: social responsibility; social development; financing; region; business

Ефективне функціонування економічної системи держави, і особливо її спрямованість на задоволення соціальних потреб громадян, залежить від співпраці державних або місцевих органів влади, бізнесу та суспільства. Гармонійність їх довгострокових цілей діяльності може бути забезпечена за умови реалізації концепції соціальної відповідальності.

У сучасних умовах одним із вагомих важелів економічного і соціального розвитку виступає соціальна відповідальність підприємницьких структур, яка великою мірою сприяє досягненню сталого розвитку в економічній, соціальній та екологічній сферах. Принципи соціальної відповідальності бізнесу є надзвичайно актуальними у країнах з ринковою економікою.

Разом з тим, вони мають характерні риси та особливості у кожній окремій державі, яка їх впроваджує. Як стверджує З. Галушка [1], бізнес не існує поза суспільством, він має безпосередні зв'язки із різними групами впливу, залежить від законодавства, економічної кон'юнктури та низки інших чинників. Однак їх наявність не виступає перешкодою, а змушує шукати нові шляхи соціалізації бізнесу у цьому зовнішньому середовищі. Отже, соціальна відповідальність бізнесу не народжується сама собою. Вона може виникнути лише на основі усвідомлення об'єктивної необхідності такої діяльності або як реакція на стимули, створені державою або ринком.

Науковці вказують [2, с. 42], що у загальному розумінні діяльність вільних ринків покликана максимізувати соціальний добробут та збільшити суспільне процвітання. При цьому, зміни в розвитку суспільства і суспільній свідомості дозволили замислитися над тим, що оцінюючи створювану ринками соціальну цінність, важливо враховувати усі виникаючі в результаті їх діяльності «зовнішні ефекти», включаючи вплив на здоров'я людини та навколишнє середовище. Крім того, саме бізнес є ключовим каталізатором вирішення низки великих взаємопов'язаних глобальних цілей (гідна праця та економічне зростання, інновації та інфраструктура, сталий розвиток міст та спільнот та ін.), які складають ціннісний сенс концепції сталого розвитку.

Практикою доведено, що довгострокова стабільність та фінансова ефективність бізнесу залежить, разом з іншими чинниками, також і від соціально-економічної стабільності регіону, де функціонують підприємства, компанії, фірми. У зв'язку із цим, фінансування різноманітних соціальних програм є одним із пріоритетних напрямів їхньої діяльності.

Протягом останніх років вітчизняні компанії поживляють роботу із соціального розвитку регіонів, у яких вони розташовані. Прикладом соціально відповідального ведення бізнесу у цьому напрямку можна назвати роботу ДП «НАЕК «Енергоатом». Пріоритет соціальної політики компанії – комплексне підвищення якості життя працівників, членів їх родин та населення територій, прилеглих до АЕС. Компанія робить значний внесок в економіку та сталий розвиток територій присутності, сплачуючи податки у місцеві бюджети та створюючи робочі місця. Бере активну участь у вирішенні соціальних проблем, допомагає збереженню культурної спадщини, підтримує освіту, фізичну культуру та спорт [3].

Масштаби діяльності та фінансові можливості НАК «Нафтогаз України» дозволяють реалізовувати на постійній основі різноманітні проекти у рамках внутрішньої та зовнішньої соціальної політики. Так, наприклад, за 9 місяців 2021 року зведений бюджет України отримав від Укргазвидобування 24,6 млрд грн

рентних платежів, з них 1,23 млрд грн надійшло напряму до бюджетів громад та областей, де компанія видобуває газ. З 2015 по 2020 рік компанія спрямувала 250 млн грн у 181 соціально-інфраструктурний проект. Серед ключових проектів останніх років: створення дитячих майданчиків, підвищення безпеки сіл, розбудова інфраструктури освітніх закладів, допомога лікарям [4].

Дослідження Центру «Розвиток КСВ» показали, що у 2016–2019 рр. найбільш поширеними практиками КСВ з досягнення сталого розвитку міст і громад були:

- програми соціального партнерства з містами присутності;
- програми допомоги у розробці стратегій розвитку регіону присутності;
- програми підтримки молодих художників та кінематографістів;
- програми підтримки соціальних ініціатив мешканців громад присутності бізнесу;
- формування культури безпечної поведінки на дорозі;
- проведення освітніх, медичних та екологічних заходів у рамках програм корпоративного волонтерства [5].

Необхідність впровадження політики соціальної відповідальності дедалі більшою мірою актуалізується у свідомості українських підприємців, оскільки підприємства регіону не лише є частиною економічних відносин держави, але і впливають на соціальні процеси сучасного суспільства. Бізнес за таких умов виходить за рамки його професійної орієнтації. Він повинен вибудовувати відносини із безліччю взаємозалежних суб'єктів, тому що на його діяльність, крім внутрішнього середовища, виявляє вплив зовнішнє оточення – влада, громадські організації, споживачі, мешканці території, на якій розташоване підприємство тощо.

Досягнення найбільших результатів у створенні суспільного блага за допомогою практик КСВ можливе за умови системного підходу до неї, що передбачає довгострокове планування, оцінку соціального ефекту і безперервну взаємодію з представниками місцевої громади. Більше того, поширення такого підходу у корпоративних практиках можливе тільки з поширенням концепції у всьому бізнес-співтоваристві, з підвищенням інформованості і розуміння підприємцями значущості і вигідності такої діяльності як для суспільства, так і для самої компанії [6].

Отже, за допомогою соціальної відповідальності відбувається процес формування і реалізації єдності інтересів компанії, працівників, держави, місцевих громад у досягненні конкурентоздатності компанії та соціального розвитку регіонів. Така модель їх співпраці слугує забезпеченню сприятливого середовища для співробітників підприємства та місцевого населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галушка З. І. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні: національні особливості. URL: http://zbimuk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/11.pdf (дата звернення: 12.01.2023).
2. Ольшанський О. В., Крамчанінова М. Д., Какацій С. В. Вплив ініціативи корпоративної соціальної відповідальності бізнесу на соціально-економічний розвиток регіонів України. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2021. № 6 (270). С. 41–46.
3. ДП «НАЕК «Енергоатом». Сприяння місцевим громадам. URL: <https://www.energoatom.com.ua/parts/pdf-file/nonfinreport2020.pdf> (дата звернення: 14.01.2023).
4. НАК «Нафтогаз України». Соціальне партнерство. Підтримка громад. URL: <https://www.naftogaz.com/community-support> (дата звернення: 14.01.2023).
5. Внесок українського бізнесу в реалізацію Україною Цілей сталого розвитку 2016–2020 рр. URL: <https://csr-ukraine.org/wp-content/uploads/2020/12/Vpliv-biznesu-na-CSR.pdf> (дата звернення: 14.01.2023).
6. Бержанір А. Л., Чирва Г. М. Методологія теоретичних досліджень корпоративної соціальної відповідальності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 122–125. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/10138/1/Metod_teor_dosl_KSV.pdf (дата звернення: 10.01.2023).

Бержанір Анатолій Леонідович, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальних і правових дисциплін, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, e-mail: bal8@ukr.net

Berzhanir Anatolii L. – PhD (Sociology), Associate Professor of the Department of Social and Legal Disciplines,, Pavlo Tychuna Uman State Pedagogical University, Uman, e-mail: bal8@ukr.net

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анотація. У статті досліджено напрями підвищення ефективності формування капіталу підприємств в сучасних умовах.

Ключові слова: фінансовий капітал; власний капітал; рентабельність; фінансовий леверидж.

Abstract: The article investigates the directions of improving the efficiency of formation of the capital of enterprises in modern conditions.

Keywords: financial capture; equity; profitability; financial leverage.

У складі стратегічних методів забезпечення фінансової безпеки підприємства важливу роль відіграє управління капіталом та його структурою. Метою стратегічного управління капіталом є задоволення потреб підприємства у придбанні необхідних активів, оптимізація структури капіталу з урахуванням мінімізації його вартості і максимізації ринкової вартості підприємства за допустимого рівня ризику.

До основних завдань стратегічного управління капіталом належать:

- забезпечення відповідності обсягу залученого капіталу обсягу сформованих необоротних і оборотних активів підприємства;
- формування оптимальної структури капіталу з позицій ефективного його функціонування, врахування позитивних характеристик і недоліків власного і запозиченого капіталу;
- мінімізація витрат при формуванні капіталу підприємства;
- ефективне використання капіталу в процесі господарської діяльності підприємства за допомогою максимізації цільового показника фінансової рентабельності за прийнятного рівня фінансового ризику [1].

Фінансову основу діяльності підприємства становить сформований ним власний капітал, який визначає обсяг його чистих активів, а також потенціал залучення позикових коштів. Власний капітал характеризується простотою залучення, високою здатністю генерувати прибуток, а також забезпечує стійкий фінансовий стан підприємства і знижує ризик банкрутства. Разом з тим, слід зазначити обмеженість обсягу власних коштів і високу вартість їх залучення в порівнянні з альтернативними позиковими джерелами формування капіталу.

Багатофункціональність фінансового капіталу дозволяє розглядати його як критерій прийняття оптимальних управлінських рішень, що мають стратегічний характер, основне джерело формування фінансових ресурсів, показник ефективності діяльності, характеристику інвестиційної привабливості та рівня організації системи внутрішнього контролю підприємства.

Методологія дослідження руху фінансового капіталу передбачає такі напрями аналізу:

- оцінки на основі економічного та фінансового підходів;
- динамічний аналіз сукупного капіталу і його складових (основного і оборотного, власного і позикового, а також чистого капіталу), у т.ч. за видами економічної діяльності;
- агреговане структурування капіталу на виробничий, торговельний і фінансовий;
- структурний аналіз основних фінансових агрегатів і пропорцій (в т.ч. оцінки короткострокової і довгострокової структури в галузевому розрізі;
- діагностика параметрів руху капіталу на відповідність «золотому правилу економіки» в короткострокових і середньострокових періодах, в умовах підйому і спаду економіки (фінансової кризи) [2].

Отже, процес оптимізації структури капіталу необхідно здійснювати в такій послідовності:

1. Аналіз складу капіталу в динаміці за декілька періодів (кварталів, років), а також тенденцій

зміни його структури.

2. Оцінка основних чинників, що визначають структуру капіталу. До них належать:

– галузеві особливості господарської та фінансової діяльності;

– стадії життєвого циклу підприємства;

– кон'юнктура товарного і фінансового ринків;

– рівень прибутковості поточної (операційної) діяльності;

– податкове навантаження на підприємство;

– ступінь концентрації акціонерного капіталу (прагнення первинних власників зберегти контрольний пакет акцій) та ін. З урахуванням перерахованих факторів управління структурою капіталу передбачає вирішення таких основних завдань:

– встановлення прийнятних пропорцій використання власного і позикового капіталу;

– забезпечення у разі необхідності припливу додаткового внутрішнього або зовнішнього капіталу.

3. Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності (з використанням механізму фінансового левериджу). Розрахунок оптимальної структури капіталу рекомендують проводити на базі багатоваріантного розрахунку [3].

Отже, фінансовий капітал – це цілісна економічна система індивідуальних кругообігів різних сфер господарської діяльності (виробничої та фінансової), об'єднаних з метою посилення впливу на виробництво та отримання стабільного грошового потоку в процесі інвестування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бичкова Н. В. Оптимізація структури капіталу вітчизняних підприємств у контексті підвищення ефективності фінансової діяльності. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. № 1 (48). С. 16–23.

2. Бержанір І. А. Діагностика формування фінансового капіталу суб'єктів господарювання. *Modern economics*. 2021. № 25 (2021). С. 6–11. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V25\(2021\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V25(2021)-01).

3. Білоченко А. М. Фінансовий капітал в Україні: особливості формування та перспективи розвитку. *Економіка України*. 2008. № 3. С. 95–98.

Бержанір Інна Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, e-mail: berzhanir.i@udpu.edu.ua

Berzhanir Inna A., PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Economic security, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, e-mail: berzhanir.i@udpu.edu.ua

РОЛЬ ТА ПОТЕНЦІАЛ РЕСУРСІВ НАСЕЛЕННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

¹Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

²Одеський національний економічний університет

Анотація: Розглянуто проблемні аспекти щодо формування добробуту населення в частині можливостей отримання доходів і тенденцій зміни рівня бідності в Україні в умовах воєнного часу. Наголошено на важливості актуалізації ресурсного потенціалу населення України. Наведено обґрунтування готовності та передумов для ефективного включення населення у післявоєнну відбудову.

Ключові слова: доходи населення; рівень бідності; ресурси населення; фінансування економіки

Abstract: Problematic aspects regarding the formation of the population's well-being in terms of income-generating opportunities and trends in the change in the level of poverty in Ukraine in wartime conditions are considered. The importance of updating the resource potential of the population of Ukraine is emphasized. The rationale for readiness and prerequisites for effective inclusion of the population in post-war reconstruction is given.

Keywords: population income; poverty level; population resources; financing of the economy

Військова агресія Росії проти України у 2022 році зумовила необхідність перерозподілу не лише державних фінансових ресурсів, з метою фінансування потреб оборонної сфери, ліквідації руйнувань у наслідок військових дій, а також актуалізувало проблему забезпечення медичної сфери, підтримки населення в частині соціальних виплат і компенсацій тощо. Значне перегрупування структури, джерел та напрямів використання ресурсів відбулось і в грошових потоках українських домогосподарств. Крім, факторів, що істотно вплинули на скорочення джерел доходів, населення України змушено було адаптуватись до умов часткових обмежень, не лише щодо можливостей пересування, але й щодо оптимізації структури витрат у наслідок необхідності винаймати житло (для вимушених переселенців або тих, хто з власного бажання з міркувань безпеки, залишав регіон проживання), забезпечувати власний добробут та гідні умови існування в періоди відключень електроенергії тощо. Відповідно до даних, що були зібрані під час проведення загальнонаціонального опитування: «Україна під час війни. Зайнятість і доходи» у липні 2022 року, серед тих, хто мав роботу до війни, працюють 59%, зокрема повноцінно – 34%, віддалено або частково – 19%, знайшли нову роботу – 6%. Натомість, зросла кількість тих, хто роботу все ж таки втратив (з 35% у червні до 39% у липні) [1]. Скорочення доходів і збільшення витрат, у зв'язку з необхідністю забезпечувати власний добробут, істотно впливають на рівень бідності в країні та обумовлюють тенденції до збільшення зубожіння населення. За даними експертів Світового банку та ООН, з початку повномасштабного вторгнення, рівень бідності в Україні зріс у 10 разів [2]. Поряд з тим, навіть у разі позитивного сценарію та закінчення війни у 2023 році, експерти прогнозують, що 55% від кількості населення буде проживати на межі бідності станом на початок 2024 року [2].

Зубожіння населення об'єктивно зумовлює важливість державної підтримки. Проте, післявоєнна відбудова України, як і процес підтримки економіки під час бойових дій, вимагають значних фінансових ресурсів, що не може не вплинути на можливості державних фінансів підтримувати населення через відпрацьовані раніше механізми соціальних виплат і трансфертних платежів. Першочергова важливість і пріоритетність саме сфер, що продукують додану вартість, буде впливати на можливості держави виконувати соціальну функцію в режимі саме максимальної оптимізації витрат.

Дієвим інструментом, який може позитивно вплинути на вирівнювання соціальних дисбалансів, в частині значної частки збіднілого населення, а також складовою економічного розвитку країни, повинно стати населення України, а саме ресурсний потенціал, яким володіють домогосподарства. В загальному вигляді потенціал домогосподарств, у забезпеченні фінансування економіки в умовах військових реалій та повоєнної відбудови, пов'язаний з висококваліфікованою

робочою силою та трудовими ресурсами, формуванням та зростанням внутрішнього споживчого попиту і рівнем зацікавленості у розбудові власної держави.

Вимірювання рівня зацікавленості не відбувається у встановлених одиницях фінансових категорій, проте, про значну небайдужість до життя у власній країні свідчать результати волонтерської та благодійної діяльності населення України. Відповідно до статистичних даних, що сформовані у результаті проведених опитувань, які мали місце протягом червня-липня 2022 року, 86% мешканців України стали благодійниками впродовж 2022 року (на 19% більше, ніж у 2021 році, та на 26% більше, ніж у 2019-му), поряд з тим, фінансову допомогу після 24 лютого 2022 року надавали 65% мешканців України, а здійснення благодійної діяльності та «донати» були обумовлені почуттям свідомого волевиявлення патріотизму у 71% респондентів, порівняно з 12% у 2021 році [3]. У середньому сума фінансової допомоги за чотири місяці війни становила 5870 грн. на одного дорослого мешканця України [3]. Досить істотний розмір «донатів» у структурі бюджету населення України (навіть у порівнянні з показниками соціальних гарантій, такими як розмір мінімальної заробітної плати та реального прожиткового мінімуму) на тлі збільшення рівня бідності та несприятливої фінансової кон'юнктури в середині країни, свідчить про потенціал щодо готовності обмежувати поточне власне споживання як складову майбутнього розвитку. З огляду на концептуальні основи теорії поведінкових фінансів, така актуалізація ймовірних майбутніх вигід, поточна вартість яких насправді дисконтується майже в нуль, є свідченням раціоналізації поведінки економічних суб'єктів та підвищенням свідомості і самоідентифікації громадян України.

Крім того, результати опитувань свідчать, що населення України зацікавлено реалізовувати власну здатність до праці саме у середині країни без виїзду за кордон, що свідчить про наявність потенціалу не лише робочої сили, але й про зменшення обсягів потенційних мігрантів і формування внутрішнього споживчого попиту. Так, за даними опитувань агентства «Рейтинг» у липні 2022 року, 28% респондентів хотіли б особисто працювати / отримати роботу за кордоном (70% - ні); 9% хотіли б поїхати за кордон на постійне місце проживання (90% - ні); кількість тих, хто хотів би поїхати за кордон на постійне місце проживання критично зменшилася з 27% до 9% за два останні роки [1].

Отже, активізація саме ресурсного потенціалу населення може стати безпосереднім індикатором готовності економіки України виступати не лише пасивним реципієнтом фінансових трансфертів від партнерів, але й сформувати вихідні умови надійності та ефективності для іноземних партнерів і міжнародних фінансових організацій, в частині уповільнення міграційних процесів із України і функціонування економіки України з метою попередження продовольчих криз тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. П'ятнадцяте загальнонаціональне опитування. Україна під час війни. Зайнятість і доходи (23-24 липня 2022) URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_job_income_1000_ua_072022_%D1%85v_press.pdf (дата звернення 20.02.2023)
2. Рівень бідності в Україні зріс у 10 разів через війну — Світовий банк URL: <https://hromadske.ua/posts/riven-bidnosti-v-ukrayini-zris-u-10-raziv-cherez-vijnu-svitovij-bank> (дата звернення 20.02.2023)
3. Благодійність у часи війни — кількісне дослідження URL: <https://zagoriy.foundation/wp-content/uploads/2022/08/doslidzhennya-2022-1.pdf> (дата звернення 20.02.2023)

Бичкова Наталія Володимирівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса; запрошений професор кафедри менеджменту, Болонський університет, Болонья, e-mail: bychkova.nataliia@onu.edu.ua

Коцюрубенко Ганна Миколаївна, к.е.н., доцент, докторант кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: annakots@ukr.net

Bychkova Nataliia V. – Ph.D in Finance, associate professor of the Department of World Economy and International Economic Relations, Odesa National I I Mechnikov University, Odesa, visiting professor of the Department of Management, University of Bologna, e-mail: bychkova.nataliia@onu.edu.ua

Kotsiurubenko Ganna M. – Candidate of Economics, associate professor, doctoral student of the Department of Finance, Odesa National Economics University, Odesa, e-mail: annakots@ukr.net

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Одеський національний морський університет

Анотація. Розглянуто необхідність застосування бізнес-процесів в готельному господарстві. Здійснено порівняння методів оптимізації бізнес-процесів. Запропоновано схему ефективного функціонування бізнес-процесів індустрії готельного господарства та визначено її складові.

Ключові слова: бізнес-процес; готельне господарство; метод оптимізації; показник ефективності бізнес-процесу.

Abstract. The necessity of stagnation of business processes in the hotel state has been examined. We have developed a new approach to optimizing business processes. A scheme for the efficient functioning of business processes in the hospitality industry of the state was approved and a warehouse was appointed.

Key words: business process; hotel state; optimization method; indicator of business process efficiency.

Сьогодні в період серйозних соціально-економічних трансформаційних процесів в Україні, оцінка рівня ефективності бізнес-процесів, які відбуваються в сфері готельного господарства, дуже важливі та актуальні. Якісно сформована система показників допомагає комплексно оцінити ситуацію як в окремому готелі, так і в готельному господарстві країни в цілому. Правильно проведена оцінка ефективності дозволить своєчасно з'ясувати проблеми, виявити слабкі місця, що в свою чергу сформує напрями розвитку. Окрім показників ефективності, також використовують систему методів та діагностику бізнес-процесів індустрії готельного господарства, що дозволяє в довгостроковій перспективі створити стратегії та концепції її розвитку. Формування системи показників оцінювання ефективності бізнес-процесів залежить від макро, мезо та мікро рівнів. Тому і підбір складових відрізняється від рівня оцінювання ефективності бізнес-процесів.

Як вважають деякі науковці, методики оцінки бізнес-процесів підприємств готельного господарства доцільно розділити на два класи залежно від ступеня змін та тривалості застосування [1]. В цілому методики оцінки бізнес-процесів поділяють на: 1) довготермінові, наприклад, перепроєктування бізнес-процесів, реінжиніринг, бенчмаркінг, гринфілд та деякі інші та 2) короткотермінові: метод швидкого аналізу, статистичне управління процесами готелю, чи іншого підприємства тимчасового розміщення, ідеалізація, структуризація функцій якості тощо. У кожного метода є певні переваги та недоліки, які показані в таблиці 1.

Методи оцінювання ефективності бізнес-процесів готельного господарства залежать від процесу отриманого бажаного результату. Тому при виборі методів оцінювання ефективності бізнес-процесів кожен керівник готелю, чи будь-якого іншого підприємства тимчасового розміщення, повинен розуміти які саме результати він бажає отримати після їх застосування.

Вважаємо, що для моделювання основних бізнес-процесів готельного господарства доцільно частково змінити критерії, що підлягатимуть оцінці, оскільки процеси різних підприємств готельного господарства (готелі різних категорій, типів, видів) є відносно стабільними. Якщо оцінювати ефективність функціонування готельного потенціалу України, то необхідно обирати ряд таких показників як: частка галузі готельного господарства у ВВП країни, %; кількість туристів на 1000 осіб населення, осіб.; кількість туристів на одиницю місткості всіх місць розміщення, включаючи спеціальні, осіб/місце; інвестиції в основний капітал у розвиток колективних засобів розміщення, млн грн; коефіцієнт використання номерного фонду; кількість місць в об'єктах громадського харчування на 1000 осіб населення, місць; оборот громадського харчування на душу населення, грн/ос. та ін. Однак цей перелік показників не вичерпаний, його можливо змінювати від заданої траєкторії дослідження. Після збору (а в разі необхідності – розрахунку) статистичних показників обчислюється інтегральний показник економічної ефективності індустрії готельного господарства по всьому переліку критеріїв:

$$e_i = \sum_{i=1}^n k_i p_i \quad (1)$$

де: p_i – показник соціально-економічної ефективності готельного господарства; k_i – вагомість i -го показника в інтегральному показнику; n - кількість показників. Якщо r_{ij} – коефіцієнт парної кореляції між i -м та j -м показниками, то вагові коефіцієнти визначаються за такою формулою:

$$k_i = \frac{\sum_{j=1}^n r_{ij}}{\sum_{j=1}^n \times \sum_{i=1}^n r_{ij}} \quad (2)$$

Таблиця 1

Методи оптимізації бізнес-процесів в готельному господарстві

Показник	Назва бізнес-процесу			
	Аутсорсинг	Бенчмаркінг	Kaizen	Six Sigma
Об'єкт	Допоміжні бізнес-процеси з низькими показниками якості	Бізнес-процеси з високими показниками якості	Система бізнес-процесів на товари та послуги	Операції бізнес-процесів
Мета	Підвищення загальногорівня якості бізнес-процесу «тимчасове проживання», зниження витрат	Визначення причин високої якості бізнес-процесів на еталонних готелях	Постійне покращення якості бізнес-процесів	Досягнення не більше 3-4дефектів на мільйон ітерацій
Очікуваний результат	Покращення обслуговування; створення іміджу, що асоціюється з якістю; скорочення часу. Виконання робіт, зниження витрат	Виявлення важливих факторів проблеми, їх ознак для підготовки варіантів можливих рішень та їх реалізації	Закріплення позиції на ринку, за рахунок конкурентних переваг, високої якості продукції та скорочення витрат	Підвищення рентабельності діяльності у результаті усунення дефектів і причин їх появи
Недоліки	Ризики, пов'язані з можливими збоями в обслуговуванні та зниження основного бізнес-процесу - «надання послуг тимчасового проживання»	Перенесення проблем або помилок, що виникають при функціонуванні еталонних бізнес-процесів	Складність адаптації інструментів до рівня корпоративної культури; не передбачено проведення радикальних змін	Ігноруються можливості для підвищення якості процесів: скорочення часу виконання, оптимізація робочих місць
Переваги	Можливість максимальної концентрації на основному бізнес-процесі - «наданні послуг тимчасового проживання»	Незначний час та витрати, зусилля, що необхідні для підвищення якості бізнес-процесу	Системне управління якістю бізнес-процесів на всіх етапах створення доданої вартості кінцевого продукту	Інструментарій та способи підвищення якості пов'язані між собою, що забезпечує простоту та ефективність використання

Джерело: розроблено автором на основі [2].

Для використання методологічного інструментарію моделювання та регламентації регіональних бізнес-процесів досліджуваній сфері, зокрема окремих елементів математичного апарату, дозволить обґрунтовано приймати ризиковані рішення, пов'язані із кардинальними змінами в майбутній діяльності готелю. Основні показники аналізу бізнес-процесу зображені на рис. 1.

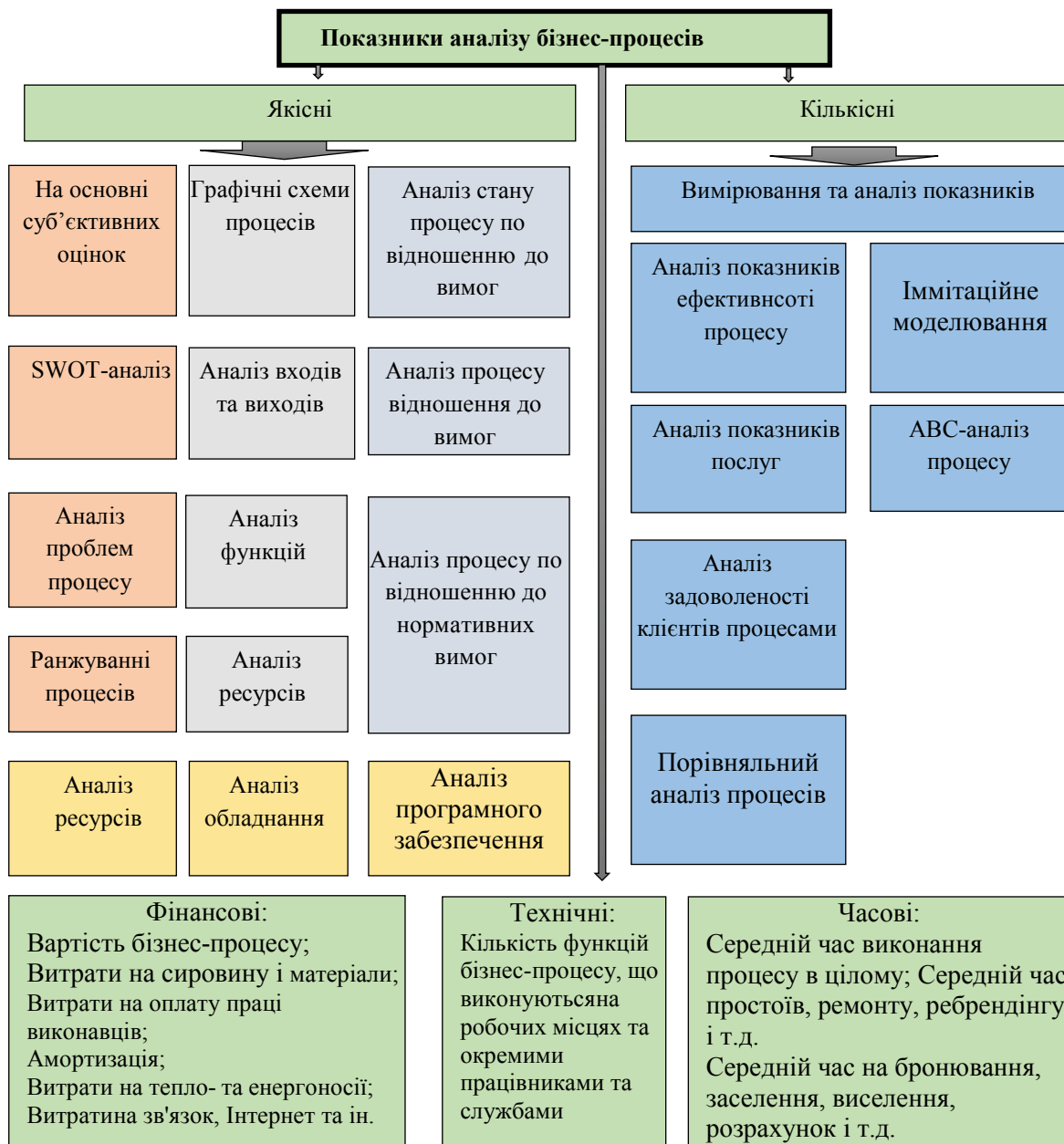

Рис. Показники аналізу ефективності бізнес-процесів в готельному господарстві
 Джерело: згруповано автором на основі [2]

Отже, після порівняння методів оптимізації бізнес-процесів в готельному господарстві, створено схему ефективного функціонування бізнес-процесів індустрії готельного господарства та визначено її складові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Факторіальні складові розвитку туристичного і готельно-ресторанного бізнесу. Колективна монографія. За ред. проф. М.Д. Балджи. Київ: ФОП Гуляєва В.М., 2022. 270 с.
2. Ivanov, A., & Boryslavskiy, I. (2022). Особливості застосування бізнес-процесів у готельному господарстві. Розвиток методів управління та господарювання на транспорті, 3(80), 124-138. <https://doi.org/10.31375/2226-1915-2022-3-124-138>

Бориславський Ігор Олегович, аспірант кафедри «Підприємництво та туризм» Одеського національного морського університету, Одеса, Україна, email: iborislavskij89@gmail.com
Boryslavskiy Igor Olegovich, PhD student of the Department of Business and Tourism, Odessa National Maritime University, Odessa, Ukraine, email: iborislavskij89@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Одеський національний економічний університет

Анотація: В роботі розглянуто діючий механізм оподаткування сільськогосподарських виробників. Підраховано податкове навантаження відносно площі сільськогосподарських угідь. Розроблені напрямки покращення механізму оподаткування сільськогосподарських виробників.

Ключові слова: механізм оподаткування; сільськогосподарські виробники; спеціальні режими оподаткування; податкове навантаження.

Abstract: The operating mechanism of taxation of agricultural producers is in-process considered. The tax loading is calculated in relation to area of agricultural land. Directions of improvement of agricultural producers taxation mechanism are developed.

Keywords: mechanism of taxation; agricultural producers; special modes of taxation; tax loading.

Оподаткування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності аграрного сектору є однією з складних та важливих елементів податкової системи України. Специфіка сільськогосподарської галузі вимагає особливих механізмів оподаткування таких платників. Крім того, слід враховувати, що система оподаткування вважається найважливішим важелем стимулювання розвитку сільськогосподарських підприємств, створює конкурентні переваги вітчизняної сільськогосподарської продукції на світових продовольчих ринках. Як важливий інструмент державного регулювання економічного зростання, система оподаткування сільськогосподарських підприємств повинна також знаходити компроміс інтересів платників податків і держави. Державне регулювання розвитку сільського господарства шляхом оподаткування дає можливість таким суб'єктам господарювання через отримання податкових преференцій та податкових пільг здійснювати діяльність у сприятливіших умовах. А так, як структура експорту надає можливість характеризувати роль нашої країни у світовому просторі як постачальника продукції сільського господарства (в українському експорті частка сільськогосподарської продукції впродовж 2001 – 2021 років зростає з 9% до – 38%, або у 4,2 рази), держава має підтримувати розвиток цієї галузі, в тому числі шляхом запровадження особливого сприятливого механізму оподаткування. Зазначене обумовило актуальність обраної теми нашого дослідження.

Наразі українське сільськогосподарське підприємство є самостійним суб'єктом господарювання. Його діяльність пов'язана із виробництвом та реалізацією сільськогосподарської продукції, а також з її можливою первинною переробкою.

За даними Державної служби статистики України [1] протягом 2010 – 2021 років частка суб'єктів господарювання у сільському господарстві складала близько 4% від загальної кількості суб'єктів, при чому лівову частку з них становлять саме підприємства. Саме тому ми приділили особливу увагу оподаткуванню підприємств-виробників сільськогосподарської продукції.

Проаналізувавши дані за останні роки щодо економічної активності підприємств, ми можемо зробити висновок, що в структурі аграрного виробництва зменшується кількість підприємств, що вирощує зернові технічні та олійні культури. Так агробізнес відреагував на підвищення ризикованості ведення господарської діяльності, на рівень внутрішніх та світових цін. Зростає і концентрація сільськогосподарського виробництва. Наприклад, близько 1,6% підприємств у середньому на площі понад 3000 га виробили майже 30,5% зернових і зернобобових культур у цій категорії господарств. На відміну від зернових і зернобобових культур проблема поляризації виробництва соняшнику не така складна. У вирощуванні цієї культури спостерігається більш рівномірне розподілення між концентрацією підприємств й обсягів виробництва продукції [2].

Досліджуючи середню врожайність стає очевидним, що невеликі господарства поступаються великим підприємствам за цим показником. Тому саме невеликі за розміром підприємства необхідно державній владі підтримувати шляхом застосування податкових пільг, зменшеними ставками оподаткування. Ми також проаналізували, які підприємства за видами діяльності щорічно показують найкращі фінансові результати, які перевищують середньо українські показники. Ними виявилися саме

підприємства галузі сільського, лісового та рибного господарства.

Проте, на зменшення кількості сільськогосподарських підприємств, зменшення суми їхнього прибутку до оподаткування, на різні фінансові результати до оподаткування підприємств сільського, лісового та рибного господарств, які отримали прибуток, у розрахунку на 1 га площі сільськогосподарських угідь по деяких областях України можуть впливати певні фактори:

- підвищення собівартості культур, що вирощуються, дорожчає паливо та добрива;
- недостатня частка спеціалістів високої кваліфікації, що здатні запроваджувати інновації у селекції та технологіях виробництв продукції;
- недостатня фінансова підтримка сільськогосподарських виробників;
- незначний обсяг високотехнологічного виробництва запроваджений у галузь сільського господарства;
- вплив системи оподаткування на виробників сільськогосподарської продукції.

З метою аналізу динаміки надходжень до бюджетів усіх рівнів податків від виробників сільськогосподарської продукції ми використали дані за КВЕДом (А) сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство. Лідерами зі сплати податків за видами діяльності мають підприємства, що здійснюють вирощування зернових культур (крім рису) – 77% усіх платників, що надали державі в 2021 році 32,7 млрд. грн.

Щодо динаміки надходжень єдиного податку від сільськогосподарських виробників за 2017-2021 рр., їхня частка надходжень в середньому становить 15,3% від загальної суми надходжень єдиного податку.

Ми також визначили розмір сплаченого єдиного податку з сільськогосподарських виробників у розрахунку на 1 га площі сільськогосподарських угідь та спрогнозували дані на 2022 рік.

Розрахований показник показав тенденцію до зростання. Хоча максимальне його значення і склало у 2020 році 272,97 грн. надходження єдиного податку з 1 га площі сільськогосподарських угідь, у 2021 році розмір сплаченого єдиного податку зменшився до 270,66 грн./га, що більше показника 2017 року на 52,3 грн./га. Наш прогноз у 2022 році з вірогідністю на 87,9% складає 240,66 грн./га. Отже, ситуація в агросекторі показує, що податкова система все ж є недостатньо ефективною, а це означає, що податкове законодавство необхідно постійно вдосконалювати. Перш за все, податкове законодавство повинне бути стабільним, для того щоб сільськогосподарські підприємства не мали постійних ризиків адаптування до оподаткування. Вони мають впевнено обирати для себе підходящий спосіб оподаткування: за загальною чи спрощеною системою.

Ми пропонуємо такі покращення системи оподаткування виробників сільськогосподарської продукції:

- запровадження мінімальної ставки ПДВ на сільськогосподарську продукцію;
- введення інвестиційного податкового кредиту;
- запровадити механізм підтримки дрібних сільськогосподарських виробників шляхом використання додаткових податкових пільг;
- скасування мінімального податкового навантаження на дрібних сільськогосподарських виробників.

Запропоновані шляхи нададуть можливості як сприяти розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні, так і наповнювати бюджети всіх рівнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Економічна статистика Сільського, лісового та рибного господарства. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Ю. Кернасюк Сучасний агробізнес: ефективність, спеціалізація та концентрація. Економічний гектар, 07 вересня 2021. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/22660-suchasnyi-ahrobiznes-efektyvnist-spetsializatsiia-ta-kontsentratsiia.html>

Волохова Ірина Семенівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: volokhovais@ukr.net

Volokhova Iryna S. - doctor of economic sciences, Professor, Professor of Department of Finances, The Odessa national economic university, Odessa, e-mail: volokhovais@ukr.net

ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПАНДЕМІЇ

Черкаський державний бізнес-коледж

Анотація: У статті досліджено нинішній стан та визначені технології управління фінансами суб'єктів господарювання в Україні під час пандемії та воєнного стану.

Ключові слова: управління фінансами, суб'єкти господарювання, бізнес, IT-технології.

Abstract: The article examines the current state and identified financial management technologies of business entities in Ukraine during the pandemic and martial law.

Keywords: financial management, economic entities, business, IT technologies.

У будь-якому сегменті бізнесу організації все більше прагнуть досягти конкурентної переваги. У цьому сенсі недостатньо лише правильно розтлумачити зміни, зумовлені тиском ринку. Необхідно мати інструменти, щоб швидко адаптувати пропозицію до попиту, розробляти нові продукти, пропонувати нові послуги, змінювати свою бізнес-модель та інше.

Управління фінансами впливає на кожного в компанії, оскільки містить деякі з найскладніших бізнес-процесів, які зазнають великої кількості впливів: регулювання, нові ринки, обмін, бюджетування, обіг, поглинання та злиття тощо. Крім того, бізнес-модель компанії має бути узгоджена та заповнена зовнішньою інформацією та взаємодіяти з величезною кількістю внутрішніх джерел даних.

Життя з 2020 року стало таким, яким ще ніколи не було з часів незалежності України. Спочатку всі сфери життя зазнали змін через вірус COVID-19. Коли вірус почав поширюватися та загрожувати життю людей, у всіх країнах почали масово вводити карантин, а саме: забороняли масові скупчення людей, унаслідок чого всі спортивні, розважальні та інші заходи були скасовані, свої двері зачинили заклади громадського харчування та інше; скасувалося майже все і звичне життя людей припинилося. Як наслідок, у всіх впали доходи, дехто втратив роботу через скорочення, а малі підприємства закрилися через неможливе ведення своєї діяльності.

Коли люди вже в більшості пристосувалися та навчилися жити з вірусом та всіма його наслідками, по країні вдарило інше лихо – з лютого 2022 року почалася повномасштабна війна з росією. Ці випадки стали поштовхом для змін у веденні бізнесу.

В сучасному світі прогресом здебільшого керують IT-технології. Наведу певні тенденції розвитку IT, які є універсальними та спільними для всієї сфери управління фінансами:

- Цифрове самообслуговування замість бюрократії. Найбільш традиційною перевагою, яку зазвичай очікують від будь-якої IT-розробки, є підвищення ефективності процесу. Завдяки цифровій революції, яка триває, IT можна використовувати для зменшення паперової роботи, прискорення надання послуг і отримання послуг у будь-який час з будь-якого місця.

- «Цифрова» боротьба з корупцією та тіньовою економікою. Як і в кожній країні та економіці, IT-інструменти все більше забезпечують державу засобами для боротьби з потенційною внутрішньою та зовнішньою корупцією та іншою незаконною діяльністю. IT-інструменти також допомагають мінімізувати людський фактор – безпосередню взаємодію з працівниками та їхню участь у процесі, що знижує ризик людської помилки або спроби навмисної корупції. Такі інструменти сприяють спрощенню надання послуг громадянами та бізнесом, а також збільшенню доходів держави та зменшенню частки тіньової економіки.[1]

Приклад використання IT-технології для покращення бізнесу – коли було введено карантин по всій Україні, ресторанний бізнес, та сфера роздрібної торгівлі, щоб підняти свій дохід, масово почали створювати сайти, за допомогою яких можна замовити їжу чи продукти, які вам доставлять, а ви в свою чергу маєте змогу оплатити онлайн чи готівкою кур'єру, і в результаті не бути присутнім в скупченні

людей.

Ще, для прикладу можна взяти програми для підпису документів онлайн, які стали у нагоді під час воєнного стану та пандемії, оскільки надали можливість ставити підписи з будь якої точки на планеті та не контактуючи з людьми, головне, щоб був присутній інтернет.

Щоб перетворити загрози на можливості, компанії повинні бути гнучкими та озброєними практичними даними та розумінням, щоб приймати швидкі та точні рішення. Для цього їм потрібно мати технологію, необхідну для реалізації правильної корпоративної стратегії, яка прагне узгодити відділи з метою оптимізації їхнього бізнесу, скорочення їхніх витрат і підвищення продуктивності. Оскільки це результат стратегії, його слід реалізовувати не відомчим і централізованим способом, а спільно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. What can IT solutions give to the Ukrainian public financial management system? 5 benefits that European experts emphasize URL: <https://eu4pfm.com.ua/interviews/what-can-it-solutions-give-to-the-ukrainian-public-financial-management-system-5-benefits-that-european-experts-emphasize/>
2. Технологія управління фінансами компаній URL: <https://sysphera.com/technology-in-companies-financial-management/?lang=en>

Гриліцька Анжела Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та фінансів, Черкаський державний бізнес-коледж, Черкаси, e-mail: viola-albina@ukr.net

Grylitska Anzhela V. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Finance, Cherkasy State Business College, Cherkasy, e-mail: viola-albina@ukr.net

КАРТА РИЗИКІВ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ НБУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЦІНКИ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

Полтавський державний аграрний університет

***Анотація.** Досліджено можливості оцінки банківських ризиків на основі карти ризику фінансового сектору України запропонованої Національним банком України.*

Ключові слова: банківські ризики; карта ризиків фінансового сектору України; Національний банк України.

***Abstract.** The possibility of assessing banking risks based on the risk map of the financial sector of Ukraine proposed by the National Bank of Ukraine was investigated.*

Keywords: banking risks, financial sector risk map of Ukraine, National Bank of Ukraine.

Банківські ризики – це ризики притаманні комерційним банківським установам, однак це ризики, що здійснюють вплив на банківську систему вцілому, на діяльність всіх економічних суб'єктів держави, а отже і на державу загалом.

Вплив банківських ризиків на діяльність держави вцілому та її економічних суб'єктів підсилює вагомість оцінки банківських ризиків з ціллю здійснення ефективного управління.

Оскільки банківські ризики – надзвичайно важливий об'єкт контролю в межах держави вцілому, то НБУ активно здійснює банківське регулювання, нагляд та контроль за банківською діяльністю вцілому та за банківськими ризиками зокрема. Даний моніторинг і контроль НБУ здійснює на базі виїзних і безвиїзних перевірок із застосуванням нормативів, що окреслюють можливості утворення ризиків у найбільш важливих для банку ділянках [2, 3].

НБУ окрім оцінки діяльності банків загалом та вчасного окреслення банківських ризиків зокрема за економічними нормативами з ціллю оцінки банківських ризиків пропонує використовувати карту оцінки ризиків фінансового сектору України [1, 3].

Карта оцінки ризиків фінансового сектору України являє собою інструмент здійснення аналізу ризиків у фінансовому секторі загалом та у банківській сфері зокрема. Оскільки фінансова система України є банкоцентричною, то все ж таки найбільш цікавою та корисною дана карта стане саме для банківського сектору [1].

Ця карта в межах комерційних банків дозволяє:

- визначити основні ризики притаманні комерційним банкам України;
- оцінити банківські ризики за кожним із напрямів, що формує конкретний банківський ризик в межах агрегованого показника за певним ризиком (враховуючи середньоарифметичну складову), в межах агрегованого показника за сукупністю банківських ризиків;
- здійснити градацію та ранжування за банківськими ризиками та сформувати теплову карту банківського сектору;
- вчасно окреслити вузькі місця в межах конкретного банку та банківської системи;
- здійснювати регулюючий вплив на банківські ризики [1].

Звертаючись до зарубіжного досвіду, варто відзначити, що монетарні регулятори багатьох країн здійснюють формування власних карт відносно ризиків фінансового сектору. При цьому, як правило, дані карти підлягають широкому оприлюдненню [1].

В межах України монетарний регулятор - Національний банк України оприлюднює карту ризику фінансового сектору України із 2015 р. У 2021 р. дана карта набула змін враховуючи зарубіжний досвід монетарних регуляторів [1]. Так, зокрема, в межах цієї карти НБУ [1]:

- здійснив акцент на кількісних індикаторах (раніше враховувалась експертна думка фахівців НБУ);
- збільшив період аналітики до річного (раніше враховувався піврічний період);
- врахував ризики в межах фінансового сектору вцілому (раніше акцент був лише на банківських

ризиках).

Індикатори оцінки банківських ризиків згідно карти оцінки ризику фінансового сектору України від НБУ подані в табл. 1.

Таблиця 1

Індикатори оцінки банківських ризиків за картою ризику фінансового сектору України від НБУ

Банківський ризик як індикатор оцінки	Характеристика процесу оцінки банківських ризиків
Макроекономічний ризик	- дозволяє здійснити аналіз загального стану економіки України, як чинника впливу на ефективність в банківській системі
Кредитний ризик	- дозволяє здійснити аналіз обсягів непрацюючих кредитів, формування додаткових банківських резервів як індикаторів ефективності діяльності банку
Ризик достатності капіталу	- дозволяє здійснити аналіз достатності капіталу з ціллю формування захисту від ризиків
Ризик прибутковості	- дозволяє проаналізувати можливості банку стосовно формування та впливу на прибуток
Ризик ліквідності	- дозволяє проаналізувати можливості банку відносно платоспроможності та вчасного реагування на виконання зобов'язань
Валютний ризик	- дозволяє проаналізувати вплив валютного ринку на прибутковість банку

Джерело: [1, 2, 3]

Вважаємо, що система оцінки банківських ризиків за картою ризику фінансового сектору України, яку пропонує НБУ є досить багатогранною, оскільки включає 40 індикаторів враховуючи як зовнішні, так і внутрішні загрози. При цьому, моніторинг та оцінка основних індикаторів згідно карти ризиків фінансового сектору України від НБУ дає змогу вчасно визначити вузькі місця в діяльності банку, вчасно виявляти вплив зовнішніх загроз та вчасно реагувати на них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Національний банк України: Карта ризиків фінансового сектору України від 22 жовтня 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Risk_map_2021.pdf?v=4 (дата звернення 26.01.2023 р.).
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000. № 2121-III / Верховна рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 26.01.2023 р.).
3. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999. № 679-XIV/ Верховна рада України. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення 26.01.2023 р.).

Дроботья Яна Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: iana.drobotia@pdaa.edu.ua

Дорошенко Ольга Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: olga.doroshenko@pdaa.edu.ua

Краснікова Оксана Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: oksana.krasnikova@pdaa.edu.ua

Drobotia Yana A., candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Poltava State Agrarian University, Poltava, e-mail: iana.drobotia@pdaa.edu.ua

Doroshenko Olga O., candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Poltava State Agrarian University, Poltava, e-mail: olga.doroshenko@pdaa.edu.ua

Krasnikova Oksana M., candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Poltava State Agrarian University, Poltava, e-mail: oksana.krasnikova@pdaa.edu.ua

ПОДАТКОВА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одеський національний економічний університет

Анотація: Досліджено динаміку фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання України за останні роки та визначено причини зростання чисельності збиткових підприємств. Проаналізовано податкові заходи уряду щодо підтримки бізнесу в умовах воєнного стану. Визначено, яким чином здійснюється допомога бізнесу Збройним силам України.

Ключові слова: фінансовий результат; підприємства; бізнес; податок.

TAX SUPPORT OF BUSINESS IN THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Abstract: The dynamics of the financial results of business entities of Ukraine in recent years were studied and the reasons for the increase in the number of unprofitable enterprises were determined. The government's tax measures to support business under martial law are analyzed. It has been determined how business assistance to the Armed Forces of Ukraine is carried out.

Keywords: financial result; enterprises; business; tax.

Ефективність діяльності підприємств будь-якої форми власності визначається його прибутковістю. Прибуток – це кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства. Він визначається співвідношенням показників прибутку та збитків, що формуються протягом звітного періоду. Зрозуміло, що чим більший прибуток суб'єкта господарювання, тим краще його фінансовий стан та більше можливостей з'являється для розширення виробництва. Прибуток також є важливим джерелом доходів бюджету, що обумовлює підвищення рівня добробуту населення і фінансової стабільності у державі.

В останні роки прибутковість суб'єктів господарювання України зазнала значних коливань і протягом 2017-2019 рр. невпинно зростала (рис. 1).

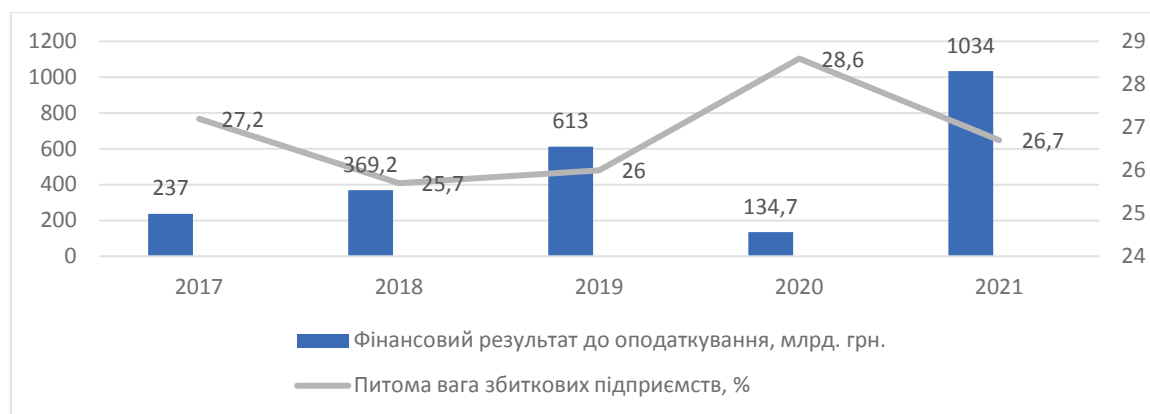

Рис. 1. Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств України у 2017-2021 рр. [1]

Але результати господарської діяльності підприємств уже у 2020 р. погіршилися внаслідок пандемії COVID-19. Багато підприємств зупинилося або збанкрутіло, а питома вага підприємств, які отримали збитки, збільшилася на 2,6 %. Збитковими виявилися майже третина підприємств великого та малого бізнесу, відповідно 30,7 та 28,9 %.

Розпочата Росією війна завдала важкого удару українській економіці та бізнесу. За підсумками січня-вересня 2022 р. вже 40,5 % великих та середніх підприємств мали від'ємний фінансовий результат [1]. На тлі війни бізнес очікує скорочення обсягів виробництва товарів і послуг в Україні в наступні місяці, а також має песимістичні очікування щодо майбутнього розвитку своїх підприємств.

Але ж, щоб вижити у війні, потрібні ресурси. Тож пріоритетним завданням для бізнесу стало пережити потрясіння з найменшими втратами: зберегти свої потужності і робочі місця, забезпечити безпечні умови роботи тощо.

Наша держава докладає значних зусиль, щоб запуснути економіку. Попри збільшення податкового боргу платників податків, списується безнадійна заборгованість, надається розстрочка (відстрочка) сплати податкових зобов'язань (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка податкового боргу України у 2019-2022 рр., млрд. грн. [2]

	2019	2020	2021	2022 (на 1 грудня)
Податковий борг	105	83	105,7	134,0
Списано безнадійної заборгованості	5,2	12,6	7,6	1,6
Розстрочено (відстрочено) податкових зобов'язань	2,2	1,7	0,4	4,3

Під час війни як ніколи необхідно знайти розумний баланс, щоб підтримувати бізнес, наповнювати бюджет та водночас мати змогу забезпечувати всім необхідним і армію, і громадян. Держава свідомо обрала політику дерегуляції та лібералізації бізнесу для стимулювання економіки в особливий період. В Україні вже майже рік проводиться «воєнна» податкова реформа. Верховна Рада України продовжує вносити зміни у законодавство, щоб підлаштувати його під реалії воєнного часу.

Так, юридичні і фізичні особи-підприємці мають можливість перейти на спрощену систему оподаткування III групи за ставкою єдиного податку 2 % на період дії воєнного стану. Обсяг доходу протягом календарного року та кількість працівників не обмежено. Після припинення (скасування) правового режиму воєнного стану, а саме з початку наступного календарного місяця, платник податків автоматично переходить на систему оподаткування, яку він раніше використовував.

За квітень-листопад 2022 р. на III спеціальну групу платників єдиного податку перейшло 53 457 юридичних осіб і 313 062 підприємця. Надходження єдиного податку від юридичних осіб за цей період становили 6 020 млн. грн. [3]

Змін зазнали процедури адміністрування, контролю та обліку платників податків. Пеня за ст. 129 Податкового кодексу України не нараховується, а нарахована - підлягає списанню, якщо порушення є результатом введення воєнного стану. У випадку відсутності можливості у платника податків виконати податкові обов'язки (будь-які) через бойові дії чи введення військового стану, такий платник податків має їх виконати протягом 2 місяців після припинення або скасування воєнного стану. А фізичні особи, що безпосередньо приймають участь у відсічі збройної агресії – протягом 2 місяців з дня появи такої можливості.

З 1 березня 2022 року до припинення воєнного стану, а також протягом 12 місяців після припинення воєнного стану фізичні особи-підприємці, особи, які провадять незалежну професійну діяльність, а також члени фермерського господарства мають право не сплачувати єдиний соціальний внесок (ЄСВ) за себе. На період мобілізації роботодавці – платники єдиного податку 2-3 групи можуть вирішити не сплачувати ЄСВ за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних сил України.

На період воєнного стану звільняються від акцизного податку паливо, скраплений газ та нафтопродукти, імпорт броньованих автомобілів для цілей оборони і відсічі агресії, а також операції щодо фізичної передачі підакцизних товарів Збройним силам України та іншим воєнізованим формуванням або державі як гуманітарної допомоги чи в порядку примусового відчуження/вилучення для потреб оборони.

Також звільнено від оподаткування платників, у яких об'єкти оподаткування розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації:

- від плати за землю (земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності);
- від загального мінімального податкового зобов'язання з власників землі;
- від екологічного податку, якщо стаціонарні джерела забруднення розташовані на таких територіях;

- від податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Імпорт і постачання товарів оборонного призначення звільнено від ПДВ. Режим звільнення від оподаткування ПДВ також поширюється на операції з ввезення та постачання на митній території України спеціальних засобів індивідуального захисту та бронежилетів для добровольчих формувань територіальних громад, утворених відповідно до законів України.

Але ж не тільки наша держава допомагає своєму народові. У нашу перемогу вірять і зарубіжні партнери. За інформацією Європейської Бізнес Асоціації, 55 % її членських компаній продовжують інвестувати в Україну у воєнний час. Зокрема, повідомляється про плани інвестицій в аграрну сферу, енергетику, ІТ та телеком, будівництво, фармацевтику, товари повсякденного опиту, нерухомість.

Прем'єр-міністр України Д. Шмигаль повідомив, що уряд продовжуватиме та розширюватиме підтримку українського бізнесу у 2023 році. З початку війни бізнес отримав 60 млрд. грн. пільгових кредитів тільки за програмою «5-7-9», були запущені грантові програми в межах проекту eРобота, держава допомогла в релокації більш ніж 700 підприємств [4].

І український бізнес поступово відновлює роботу. У 2023 році, попри кризову ситуацію, 76 % підприємців планують навіть розширення свого бізнесу.

Зі свого боку бізнес усіляко допомагає армії наближувати перемогу. З початку повномасштабного вторгнення Росії український бізнес передав на підтримку Збройних сил України, інших сил оборони та постраждалим від війни співвітчизникам 4,1 млрд. грн. Надається допомога захисникам України у вигляді амуніції, авто, дронів, тепловізорів, далекомірів, фортифікаційних споруд, аптечок, турнікетів, рацій, пального та іншого. 28 тисяч підприємств залучені до мобілізаційних завдань для того, щоб армія і критичні потреби були забезпечені.

Держава і бізнес продовжують роботу єдиним фронтом, аби забезпечити армію та прискорити нашу перемогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба статистики України. Звітність за 2017-2021 рр. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/>
3. Головбух (20.01.2023). Спецгрупу за ставкою 2 % скасують: скільки ФОПів повернеться до довоєнного оподаткування. URL: <https://buhplatforma.com.ua/news/60736-spetsgrupu-za-stavkoju-2-skasuyut-skilki-fopiv-povernetsya-do-dovoennogo-opodatкування>
4. Урядовий портал (17.11.2022). Уряд продовжуватиме та розширюватиме підтримку українського бізнесу у 2023 році, - Денис Шмигаль. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-prodovzhuvatime-ta-rozshiryuvatime-pidtrimku-ukrayinskogo-biznesu-u-2023-roci-denis-shmigal>

Дубовик Ольга Юхимівна - канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, e-mail: oed0305@ukr.net

Dubovyk Olga - PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Odessa National Economic University (Odessa), e-mail: oed0305@ukr.net

ТЕХНІКА КЕРОВАНОГО ДАНИМИ ПУБЛІЧНОГО БЮДЖЕТУВАННЯ

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Анотація. Публікацію присвячено перспективам покращення рішень при керованому даними публічному бюджетуванні. Сформульовані переваги та ознаки такого бюджетування згідно із світовим досвідом регіонів і мегаполісів. Запропоновано проводити акумуляцію та обробку даних при бюджетуванні, починаючи з місцевих бюджетів.

Ключові слова: бізнес підхід у публічному бюджетуванні; кероване даними бюджетування; стратегічне планування; ефективність видатків; державні фінанси.

The technique of data-driven public budgeting

Abstract. The publication is devoted to the prospects of improving decisions in data-driven public budgeting. The advantages and characteristics of such budgeting are formulated according to the world experience of regions and metropolises. It is proposed to carry out data processing during budgeting, starting with local budgets.

Keywords: business management in public budgeting; data-driven budgeting; strategic planning; expenditure efficiency; public finance.

Все більше бюджетних систем країн світу включають аналіз даних та прогнозне моделювання для поліпшення процесу прийняття рішень при бюджетуванні. Кризи, що змінюють одна одну – зміна клімату, глобальна пандемія інфекційного захворювання, продовжена масованою військовою агресією Російської Федерації у Європі – загострили питання ефективного використання інформації для прийняття бюджетних рішень. Особливо в умовах, коли звичайні процеси складання показників бюджету при затвердженні бюджетів раптово порушуються проблемами, які створюють нову інформацію для потреб суспільства.

У сучасному державному бюджетуванні підхід бюджетного менеджменту зосереджений на розподілі ресурсів за різними класифікаціями, зокрема функціональною та видатками бюджетними одиницями, в рамках певних бюджетних правил і обмежень. Основна мета бюджетного менеджменту полягає у забезпеченні найбільш ефективного та сталого використання ресурсів. Поширеним прикладом є використання бюджетування, що базується на результатах, спрямоване на забезпечення акумуляції і розподілу фінансових ресурсів щоб максимізувати бажані результати. При цьому можливість збирати все більше даних та оперувати ними уможливорює бізнес орієнтований підхід до управління результатами при сучасному публічному бюджетуванні. Такий підхід зазвичай фокусується на підвищенні ефективності (тому що мова про економію на рівні бюджетів держави не йде) надання державних послуг [1].

Бізнес-підхід у публічному бюджетуванні передбачає рівні умови конкуренції за бюджетні кошти підприємницьких одиниць і державного, і приватного секторів економіки, контрактні відносини виконавців цих послуг з державними агенціями – розробниками політик, всеохоплюючий і своєчасний зворотній зв'язок від отримувачів публічних послуг з використанням бюджетних коштів. Бізнес-підхід до прийняття бюджетних рішень вимагає фахового стратегічного планування не лише бюджету в цілому, а програм/проектів до виконання державними агенціями із прорахунками аж до результатів їхнього впливу на життя суспільства. Відповідно, дані для бюджетування у динаміці та за групуванням дозволили з розвитком цифровізації, потужностей обчислювального середовища та використання Штучного Інтелекту при обробці результатів, включити такі методи управління результатами на основі даних, які використовував бізнес завдяки меншій складності збирання даних. Сьогодні дані на рівні публічного бюджетування можна зібрати і опрацювати на тому рівні складності, що дозволяє використання аналітичних методів для прийняття рішень тепер і для даних макрорівня.

Техніка керованого даними публічного бюджетування передбачає використання бюджетування, орієнтованого на результати виконавців публічних послуг з використанням бюджетних коштів, прийняття рішень на основі даних про якість і обсяги наданих послуг, орієнтоване на результат

управління алокацією бюджетних коштів і стратегічне планування у рамках загальної мети. Універсальною метою для сфер життя суспільства і витрачання коштів бюджетів залишаються сформульовані ООН цілі сталого розвитку. А правилами бюджетного менеджменту передбачено стале фінансове забезпечення досягнення цих цілей. Тоді як бізнес підхід у бюджетуванні зосереджено на якості виконання заходів із впровадження політик та надання публічних послуг, що стосуються досягнення стратегічних цілей розвитку.

Підхід до складання бюджету для надання послуг, що ґрунтується на результатах, розглядає результати державних програм, які були виконані державними/публічними одиницями (у рамках державно-приватного партнерства), а не лише «традиційне» цільове витрачання ресурсів, таке як укомплектування штатів чи витрати на діяльність персоналу (форуми, відрядження, канцелярія, літри бензину для авто тощо). Прийняття рішень на основі даних фокусується на використанні фактичних даних та даних для інформування про впровадження політичних рішень у країнах із активним партійним протистоянням опозиції. Управління результатами при публічному бюджетуванні передбачає опрацювання зібраних даних на макрорівні для постановки та коригування вимірних цілей, коригування завдань через зворотній зв'язок, щоб гарантувати досягнення бажаних результатів державних програм після запитів виконавцями коштів з бюджетів. Зрештою, стратегічне планування на основі даних для бюджетних суб'єктів у цілому фокусується на довгострокових цілях, таких як розробка нових послуг або економія операційних витрат, особливо на рівні місцевого самоврядування.

На місцевому рівні, де розрахунок вихідних даних ще більш контрольований за рахунок обмеженого обсягу вхідної та вихідної інформації, меншої варіативності у групуванні даних, місцеві органи влади вже створили інформаційні інтерфейси для прийняття рішень на основі аналізу даних з використанням елементів алгоритмів машинного навчання та ШІ щодо міських та регіональних бюджетів. Особливістю таких систем регіонального бюджетування, що покращується через використання даних, є бізнес підхід до управління результатом, завдяки якому регіон чи метрополія діють як єдине «підприємство» із взаємодією влади, виконавців публічних послуг та кожного члена суспільства, включаючи платників податків, у обговоренні змісту бюджетів та визначенні їхніх складників при бюджетуванні. Прикладами таких успішних систем є штат Каліфорнія та місто Лос-Анджелес, у США, які з 2005 по 2022 рік створювали систему управління публічними фінансами штату на основі включення у формування даних всіх суб'єктів штату, включаючи платників податків і отримувачів публічних послуг. Тривале формування системи обґрунтовувалося критикою її високої вартості та утримання, однак сучасні методи цифрового аналізу дозволили запустити відповідний портал і систему [2].

Найбільш просунутими наразі в світі у цифровому публічному бюджетуванні є мегаполіси Сеула у Південній Кореї та Лондона у Великій Британії. Велика площа цих міст та багатоплановість завдань перетворила їх на площадки пошуку оптимального збирання і витрачання бюджетних коштів для зручного перебування жителів і бізнесу у рамках регіонів. Цифрове бюджетування за даними вирізняється для Сеула, який нещодавно отримав визнання ООН як найбільш прогресивний зразок цифрового управління життям громади, і в тому числі публічного бюджетування на основі даних, такими ознаками [3]:

1. Уряд Сеула запровадив підхід з використанням громадянської участі у «негайному» оперативному бюджетуванні для управлінських рішень за допомогою адміністративного порталу «Спількування та обмін», щоб зміцнити відносини між громадянами та урядом при поданні пропозицій та вирішенні питань використання бюджетів.

2. Сеул запровадив цифрові інструменти для підтримки безперервної участі громадян у бюджетному процесі, як-от подання пропозицій, голосування, моніторинг. Ці інструменти інклюзивні та використовують різноманітні технічні рішення для різних груп за віком, майновим станом.

3. Залучення громадян є важливим у формуванні цифрових даних і використанні бюджетних рішень на основі даних. Місто створило відкритий цифровий простір (Seoul Open Data Plaza –англ.), де збирає та ділиться публічними даними Сеула, щоб сприяти більшій участі громадськості в процесі бюджетування. Місто створило платформу прозорості бюджету, щоб надати громадськості зручний доступ до інформації про бюджет міста.

4. Зворотній зв'язок членів суспільства важливий. Адміністрація Сеула регулярно проводить опитування, щоб дізнатися про громадську думку. Сторони Південної Кореї заснували різні консультативні ради та заходи, такі як форуми з питань управління, щоб надавати владі пропозиції щодо бюджетних питань під час впровадження нової політики.

5. Влада Сеула відкрила свої дані для громадськості, щоб підвищити прозорість бюджетного процесу за допомогою передової адміністративної інфраструктури (IT Superhighway – англ.).

6. Місто використало спеціально адаптовані соціальні цифрові інструменти для надання інформації про бюджетний процес та залучення громадян до обговорення. Онлайн-система, що інтегрує та керує різними каналами обслуговування: 31 існуючий сайт скарг і пропозицій, включаючи електронні заявки в один клік, центр соціальних медіа, 120 спостережень за дискомфортом громадян, Оазис 10 мільйонів уяви. Громадяни Кореї можуть використовувати CCPIS, мобільні пристрої, SNS, телефони, щоб генерувати всі види скарг і пропозицій щодо рішень і послуг органів влади.

7. Крім того, уряд Південної Кореї проводить громадські слухання, щоб отримати відгуки від громадян щодо питань, пов'язаних з бюджетом, наприклад нещодавня у січні 2023 року щодо питання примусової праці під час минулої активної фази війни.

8. Сеул розробив програми для навчання громадян процесу бюджетування та надання їм інструментів для більшої участі в процесі прийняття рішень. Бажаючі вивчають весь функціонал, що оновлюється. Аналітична система знижує навантаження на держслужбу під час аналізу пропозицій та даних. Аналітичні методи наразі дозволяють підвищувати якість даних для бюджетування незважаючи на масову участь мільйонів громадян у обговоренні бюджетних рішень. Встановлення критеріїв аналізу інформації та забезпечення її якості формують пріоритети для бюджетування у реальному часі та на випередження.

Декілька діючих етапів бюджетування та управління на основі даних, що пережили вже більш ніж 25 модернізацій у регіоні Сеула, базуються на спеціально створених інформаційних платформах акумуляції та обробки даних. Затверджені законом правила стосуються вдосконалення збору, прозорості, верифікації, аналізу даних, отримання прогнозу тенденцій і прийняття рішень щодо потреб суспільства з перспективним часовим лагом, щоб попереджати проблеми, а не просто реагувати на них. Таким чином, кілька взаємопов'язаних рівнів для оцінки даних про прийняття бюджетних рішень для влади Південної Кореї будують послідовність затвердження, згідно з якою рішення поділяються на сфери суспільного добробуту.

Бюджетування на основі даних та використання сучасних цифрових аналітичних інструментів необхідне та притаманне не лише розвинутим країнам. Азійська аналітична організація підкреслила у своєму звіті на прикладі Камбоджі, що опрацювання надходження інформації про безпосередні результати використання бюджетних коштів призводить до перегляду та вдосконалення рішень щодо спрямування бюджетних коштів на розвиток добробуту суспільства [4]. В Україні створена база даних за алгоритмом використання сформованого сховища даних [5] для бюджетів місцевого самоврядування у рамках розвитку спільного бюджетування громад і використання громадських бюджетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Melese, F., Blandin, J., & O'Keefe, S. A. New Management Model for Government: Integrating Activity Based Costing, the Balanced Scorecard, and Total Quality Management with the Planning, Programming and Budgeting System. *International Public Management Review*, 2014. № 5, Vol 2, p. 103–131.
2. FISCAL - State of California. One state. One system. Homepage. URL: <https://fiscal.ca.gov/> (last accessed 2022/01/29) Інформаційно-аналітична система "Прозорий бюджет". URL: <https://edata.gov.ua/> (дата звернення 31.01.2022 р.)
3. Seoul Solutions Homepage. E-Government: Seoul Ranked 1st in the UN's E-Government Survey Five Consecutive Times in the Last Decade. URL: <https://www.seoulsolution.kr/en/egov> (last accessed 2023/01/29).
4. Advisory Services Program PEMNA Homepage. The Effective Medium-Term Budgetary Framework for the Royal Government of Cambodia, URL: https://www.pemna.org/bbs/Publications_AdvisoryServicesProgram/view.do (last accessed 2023/01/29).
5. Zhyber, T. Conception of local budgeting performance indicators storage. *International Journal of Multidisciplinary in Management and Tourism*. 2020. № 4, Vol 1, p. 1-10.

Жибер Тетяна Василівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, e-mail: tzhyber@kneu.edu.ua

Zhyber Tetiana V. – candidate in economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Finance, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: tzhyber@kneu.edu.ua

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ РЕГІОНУ

Одеський національний морський університет

Анотація. Розглянуто методичний підхід щодо визначення пріоритетності розвитку СМАРТ-спеціалізації сфери туризму та гостинності на рівні регіону. Даною методикою запропоновано використання коефіцієнтів спеціалізації, соціальної, фінансової, економічної ефективності. З урахуванням, якщо значення показників вище 1,0, то галузь є соціально значущою для регіону. Розраховані коефіцієнти (окрім коефіцієнту спеціалізації, який теж знаходиться у допустимих межах) - вище 1,0, що свідчить про пріоритетність туризму та сфери гостинності у Південному регіоні України.

Ключові слова: СМАРТ-спеціалізація; туризм; гостинність; регіон.

Abstract: The methodical approach to determining the priority of the development of SMART specialization in the field of tourism and hospitality at the regional level is considered. This methodology suggests the use of coefficients of specialization, social, financial, and economic efficiency. Given that, if the value of the indicators is above 1.0, then the industry is socially significant for the region. The calculated coefficients (except for the coefficient of specialization, which is also within acceptable limits) are above 1.0, which indicates the priority of tourism and hospitality in the Southern region of Ukraine.

Keywords: SMART specialization; tourism; hospitality; region.

Перспективним інструментом забезпечення інноваційного розвитку туризму та гостинності на рівні ОТГ та регіону є концепція СМАРТ-спеціалізації, яка довела свою ефективність у країнах ЄС [1, с. 179]. СМАРТ-спеціалізація є новою філософією стратегій, спрямованих на підвищення рівня конкурентоспроможності розвитку територій, що на відміну від традиційного підходу «фінансового вирівнювання» шляхомдотації та інших виплат з державного бюджету для підтримки територій та ОТГ, орієнтована на розвиток унікальних виробничо-інноваційних систем, що базуються на місцевих ресурсах, у результаті чого вони стають драйверами соціально-економічного розвитку регіону та основним джерелом конкурентних переваг.

Підходи та методики вибору галузей регіону для реалізації проектів СМАРТ-спеціалізації спираються на обчислення коефіцієнтів спеціалізації територій та коефіцієнтів інноваційного розвитку галузей.

Основною причиною, згідно якої не враховано туризм та сферу гостинності у якості пріоритету з позицій СМАРТ-спеціалізації, є труднощі в оцінці їх інноваційного потенціалу. На відміну від промислового сектору, інновації у сфері туризму та гостинності статистично не обліковуються. Інноваційна активність даних видів господарювання вимірюється переважно за показниками якості, які також складно науково оцінити. Тому, на нашу думку, необхідні науково обґрунтовані підходи до вивчення та актуалізації СМАРТ-спеціалізації туризму та гостинності в регіоні, або в межах ОТГ, що враховують специфіку саме даного бізнесу.

Враховуючи наявні методичні підходи та специфіку сфери туризму та гостинності, запропоновано методичний підхід щодо оцінки пріоритетності СМАРТ-спеціалізації сфери туризму та гостинності, або окремих її складових. Пропонований підхід передбачає розрахунок наступних показників:

1. Коефіцієнт спеціалізації - відношення питомої ваги галузі регіону в обсязі випуску продукції галузі країни до питомої ваги господарства регіону в господарстві країни. Значення даного показника вище 1,0 показує пріоритетність галузі для економіки регіону. Коефіцієнт спеціалізації розраховується за формулою:

$$K_{sp} = \left(\frac{Q_i/Q_r}{SQ_i/SQ} \times 100 \right) / \left(\frac{GRP}{GDP} \times 100 \right) \quad (1)$$

де: Q_i - обсяги виробництва продукції(послуг) i -ї галузі в регіоні; Q_r - валові обсяги випуску продукції (послуг) у регіоні; SQ_i - обсяги випуску продукції галузі в країні; SQ - валові обсяги випуску продукції (послуг) у країні; GRP - валовий регіональний продукт; GDP - валовий внутрішній продукт.

2. Коефіцієнт соціальної ефективності - показник, що відображає відношення питомої ваги зайнятих у галузі у регіоні до питомої ваги зайнятих у галузі на рівні країни. Значення вище 1,0 показує, що дана галузь є соціально значущою для регіону. Коефіцієнт соціальної ефективності розраховується за формулою:

$$K_S = \frac{P_i/P_r}{SP_i/SP} \quad (2)$$

де: P_i чисельність зайнятих працівників у галузі (у тому числі самозайнятих) в регіоні; P_r - загальна чисельність зайнятих осіб (у тому числі само зайнятих) у регіоні; SP_i - чисельність зайнятих працівників у галузі (у тому числі самозайнятих) в країні; SP - загальна чисельність зайнятих осіб (у тому числі самозайнятих) в країні.

3. Коефіцієнт бюджетної ефективності - визначає значимість податків, утримуваних з підприємств галузі для місцевих і регіональних бюджетів.

$$K_B = \frac{T_i/T_r}{ST_i/ST} \quad (3)$$

де: T_i - обсяги туристичного збору в регіоні; T_r - загальна сума податкових надходжень регіону; ST_i - обсяги туристичного збору в країні; ST - загальна сума податкових надходжень зведеного бюджету.

4. Коефіцієнт економічної ефективності - визначає порівняльну рентабельність галузі у регіоні, що опосередковано вказує на умови розвитку даного бізнесу в регіоні та його інвестиційної привабливості:

$$K_E = \frac{R_i/R_r}{SR_i/SR} \quad (4.)$$

де: R_i - рентабельність операційної діяльності підприємств галузі у регіоні; R_r - середня операційна рентабельність сфери послуг у регіоні; SR_i - рентабельність операційної діяльності підприємств галузі у країні; SR - середня операційна рентабельність сфери послуг у країні.

Згідно запропонованого методичного підходу, галузь туризму та гостинності може бути об'єктом розвитку проєктів СМАРТ-спеціалізації у регіоні, якщо результати розрахунків задовольняють умові:

$$\sum_{i=1}^n 0,8 n \leq K_n \leq n \quad (5)$$

де: n - кількість коефіцієнтів, що обчислювалися.

Отже, запропонований методичний підхід визначення актуальності СМАРТ-спеціалізації туризму та гостинності у регіоні є універсальним й може застосовуватися на рівні ОТГ. Коефіцієнти, що пропонуються, дозволяють дослідити рівень економічної, фінансової та соціальної значущості галузі для регіону а також створені умови для її розвитку.

На основі запропонованих методичних підходів нами здійснено дослідження щод пріоритетності сфери туризму та гостинності південного регіону України (крім АР Крим). З огляду на форму подання статистичної звітності, де відсутні показники економічного та соціального розвитку туристичних підприємств в якості об'єкту для проведення розрахунків обрано КВЕД І «Тимчасове розміщення й організація харчування», а також КВЕД R «Мистецтво, спорт, розваги і відпочинок». Дані сфери діяльності є основою туристичного та готельного комплексу регіону та безпосередньо формують базу для розвитку «вхідних» туристичних потоків [2, с. 179]. Підставивши статистичні дані у формули (1-4), розраховано коефіцієнти СМАРТ-спеціалізації сфери гостинності Південного регіону України. Отримані показники наведено на рис. 1.

Проведені розрахунки показали, що сфера туризму та гостинності в цілому є важливою галуззю розвитку економіки Південного регіону України [3]. Усі розраховані коефіцієнти (окрім коефіцієнту спеціалізації, який теж знаходиться у допустимих межах) - вище 1,0, що свідчить про наявність переваг туризму та гостинності як галузі народногосподарського комплексу на регіональному рівні.

Основними бар'єрами для впровадження СМАРТ-спеціалізації у сфері туризму та гостинності в Південному регіоні України є низький рівень інвестицій та інновацій. На регіональному рівні інвестиційні та інноваційні проєкти підтримуються в більшій ступені на рівні декларативних заяв.

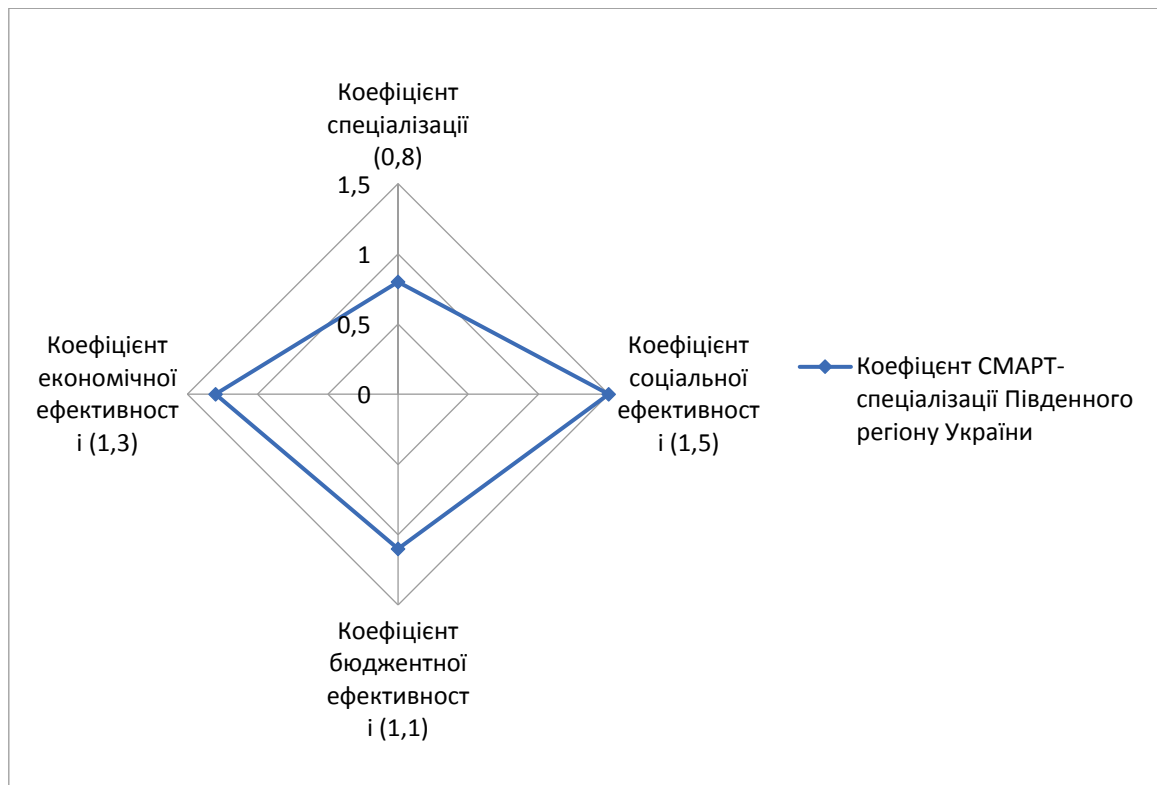

Рис. 1. Коефіцієнти SMART-спеціалізації сфери туризму та гостинності Південного регіону України

Джерело: розраховано автором.

Отже, головним завданням розвитку туризму та гостинності на засадах SMART-спеціалізації є:

1. Виділення найбільш пріоритетних туристичних дестинацій, навколо яких фокусуватиметься стратегія.
2. Формування інвестиційно-привабливого середовища, що передбачає механізми регіонального гарантування інвестиційних вкладень, спрощені процедури для виділення земельних ділянок для будівництва туристичних об'єктів (особливо таких, що мають важливе соціальне та екологічне значення), впровадження механізмів державно-приватного партнерства.
3. Ефективне поєднання бізнесу, органів регіональної влади, ОТГ та науковців навколо формування стратегії та її реалізації.
5. Розроблення механізмів та критеріїв державного інвестування та регіональних замовлень, що стимулюватиме приплив приватних та іноземних інвестицій.
6. Розробка та реалізація стартап-проектів.
7. Реалізація стратегії на основі екологізації та збереження природи.

Як бачимо реалізація моделі SMART-спеціалізації туризму та гостинності рекреації потребує поглибленого дослідження та формування відповідних стратегічних моделей територіального розвитку, узгодженої з іншими галузями економіки регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Факторіальні складові розвитку туристичного і готельно-ресторанного бізнесу. Колективна монографія. За ред. проф. М.Д. Балджи. Київ: ФОП Гуляєва В.М., 2022. 270 с.
2. Організація та моделювання процесів розвитку готельно-ресторанного бізнесу. Монографія. Одеса: ОНМУ, 2019. 283 с.
3. Галузеве підприємництво : підручник / за ред. д.е.н., проф. І.В. Савельєвої. Суми: Університетська книга, 2022. 486 с.

Іванов Андрій Миколайович, к.е.н., доцент, доцент кафедри «Підприємництво та туризм» Одеського національного морського університету, Одеса, Україна, email: andriy5555@i.ua

Ivanov Andrii, PhD in Economic, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Tourism, Odessa National Maritime University, Odessa, Ukraine, email: andriy5555@i.ua

РЕГУЛЯТОРНІ ПРОЦЕСИ У ФОРМУВАННІ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті досліджено сучасні процеси здійснення регуляторної політики України у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку та визначено пріоритетні напрями формування конкурентоспроможної національної економіки.

Ключові слова: національна економіка; регуляторна політика; сталий розвиток; конкурентоспроможність.

Abstract: The article examines the current processes of implementing the regulatory policy of Ukraine in ensuring sustainable socio-economic development and identifies the priority directions for the formation of a competitive national economy.

Keywords: national economy; regulatory policy; sustainability; competitiveness.

Перехід системи національного господарства України на збалансовану модель сталого розвитку значною мірою залежить від наявного потенціалу розширеного відтворення ресурсної бази соціально-економічного піднесення на новій інституціональній і технологічній основі. Досвід передових країн та наслідки структурної і системної перебудови більшості сегментів національної економіки свідчать, що реальні зрушення в напрямі формування передумов сталого розвитку як держави загалом, так і окремих її регіонів можливі лише за умови нарощення не лише виробничого, а й наявного природно-ресурсного (зокрема, розвитку відновлюваної енергетики), демографічного, науково-технічного, рекреаційного, інформаційного та соціально-культурного потенціалу [1, 2].

В рамках формування політики сталого соціально-економічного розвитку необхідно реалізувати комплексні підходи, що побудовані не лише на широкій координації дій державних органів виконавчої влади (Міністерство економіки, Міністерство енергетики, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство фінансів, НБУ – в частині адаптації монетарної політики до цілей сталого економічного розвитку), а також і приватних структур, включаючи Українську біржу, комерційні банки та інших інституційних інвесторів з метою прийняття узгоджених (а в разі потреби і спільних) рішень щодо мобілізації, підтримки та нарощування сталого зростання національної економіки [3, 4].

Стабілізація національної економіки України пов'язана з необхідністю виходу з системної кризи під впливом загрозливих факторів світового геополітичного простору. В умовах безпрецедентної відкритості економіки України на неї впливають фактори світової економічної кон'юнктури. Макроекономічна нестабільність обумовлена системою економічних, демографічних, політичних, управлінських, соціологічних, етнічних та психологічних факторів [5]. Одним із шляхів виходу України із соціально-економічної кризи є здійснення широкого державного інтервенціонізму, використовуючи сучасну техніко-технологічну базу та найновіші досягнення у сфері науково-технічного прогресу й інноваційного розвитку. Реалізація зазначених заходів має забезпечуватись за рахунок мобілізації внутрішніх фінансових джерел на основі вдосконалення грошово-кредитної, бюджетної, фіскальної та амортизаційної політики, проведення прозорої приватизації і реприватизації державних об'єктів, а також створення сприятливих умов для зростання обсягів надходження прямих іноземних інвестицій у національну економіку [6].

Наразі трансформаційні процеси в національній економіці знаходять своє відображення в галузевій структурі виробництва валової доданої вартості. Енергоємні товари вітчизняного виробництва є неконкурентоспроможними як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках. Спостерігається нарощування процесів витіснення продукції вітчизняних галузей (передусім, легкої, деревообробної, целюлозо-паперової, хімічної і нафтохімічної, машинобудування та промисловості будівельних матеріалів) з внутрішнього ринку на користь іноземних виробників. Девальваційні, інфляційні та специфічні галузеві чинники призводять до розвитку нерівномірної динаміки цін на

ринках продукції промислово-технічного призначення та кінцевого споживання, імпортозаміщення, розширення експортної орієнтації сировинного виробництва, а також загального погіршення товарної структури промислового виробництва. Відбувається зростання питомої ваги галузей, які надають послуги, що пов'язані із розвитком фінансового сектора економіки, торгівлі, зв'язку та інших складових ринкової інфраструктури. Визначені тенденції також є наслідком економіко-енергетичних кризових явищ в основних галузях промислового виробництва товарів та залученням вивільнених трудових ресурсів у сферу послуг або ж масовим відтоком працездатного населення за кордон. Остання тенденція є домінуючою та найбільш проблемною в національній економіці. Відтак, у коротко- та середньостроковому періодах пріоритетною умовою формування внутрішнього ринку та виходу України на траєкторію сталого зростання є виправлення галузевих структурних диспропорцій.

Сучасні тенденції постійного зростання частки сільського господарства в загальному обсязі валової доданої вартості національної економіки зумовлена збільшенням обсягів виробництва продукції аграрного сектора, насамперед рослинницької галузі, тоді як тваринницька галузь скорочує темпи виробництва [7]. Аналіз розвитку України за роки незалежності вказує на те, що заходи з реформування сільського господарства мають довготривалий характер і навіть у сучасних умовах не виявили себе повною мірою. До сучасних головних негативних чинників агропромислової галузі належить висока матеріало- та енергоємність, дефіцит матеріальних та фінансових ресурсів, фізично та морально зношена технічна база, загрозливий стан земельних ресурсів і екологічної ситуації, значне старіння трудового потенціалу сільських територій та диспаритет цін на сільськогосподарську, промислову та енергетичну продукцію. Подальший розвиток потрібно здійснювати за умов реалізації переваг приватного та сімейно-фермерського господарювання, залучення матеріально-фінансових ресурсів унаслідок розширення надходження внутрішніх і зовнішніх інвестицій, запровадження довгострокового кредитування за пільговою ставкою, оновлення матеріально-технічної бази аграрних підприємств, забезпечення цінового паритету та розвитку ринкової інфраструктури, послідовно впроваджуючи державну політику щодо підтримки аграрного сектора економіки.

Загалом, для зростання національної економіки потрібно використовувати сприятливу кон'юнктуру зовнішнього ринку на визначений вид товарів, що будуть формувати основну складову експорту. Також, щоб підвищити внутрішній попит на вітчизняні товари і розширити їхній асортимент, необхідно забезпечити реальне зростання грошових доходів населення, використовуючи державні важелі впливу та враховуючи рівень розвитку інфляційних процесів у державі.

Відтак, реалізація потенційних можливостей у досягненні державою світового технологічного верховенства буде нерозривно пов'язана із досконалістю функціонування її соціально-економічних інститутів, що здійснюють державну підтримку намірів членів суспільства до покращення життєвих стандартів на основі стимулювання й активізації інноваційних процесів в отриманні пересічними громадянами нових знань, умінь і навичок з метою їхнього подальшого практичного застосування в різних сферах виробничо-господарської діяльності. За умов високого рівня стимулювання розвитку інноваційної діяльності в економіці за рахунок взаємозалежностей забезпечується сприйнятливість суспільства до генерування нових наукомістких ідей, а також його активність щодо підтримки та реалізації інновацій у всіх сферах життя. Однак, для цього потрібно подолати наявні розриви між тривалістю періодів життєвого циклу в становленні новітніх технологій, що буде залежати від ступеня розвитку інститутів інноваційної та інвестиційної систем.

Домінуючими факторами інноваційного розвитку є ринкова економіка й вільна торгівля, завдяки яким здійснюється стимулювання щодо відкриття нових напрямів одержання доданої вартості та подальшого економічного зростання. Дієвість впроваджуваних інновацій буде проявлятися лише в тому разі, коли існують сприятливі економічні умови й функціонує здорова конкуренція. Інтенсивний розвиток інноваційних процесів повинен проходити в тісному взаємозв'язку із фінансово-інвестиційним комплексом, який здійснює ефективне використання різних джерел фінансування інновацій та залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Можливість системного впровадження інновацій відіграє вирішальне значення не тільки для ефективного функціонування окремих галузей, але й здійснює загальний позитивний ефект для всієї економіки країни. Вони будуть виступати найпотужнішим двигуном економічного зростання в умовах ринкової економіки лише в тому разі, якщо забезпечуються сприятливі умови в системі державного регулювання та стимулювання.

Сучасні вектори структурних перетворень в економіці та енергетиці повинні змінити співвідношення в складі формування продуктивних сил у напрямі збільшення питомої ваги виробництва продукції різних галузей і виробництв з меншою енерго-, ресурсо- та металомісткістю та

підвищення інтенсивності використання основних виробничих фондів. У сучасних умовах господарювання енергетична галузь має базуватися на економії й енергоефективності, що буде зумовлювати позитивний вплив на людство та навколишнє природне середовище, тобто так званий формат “5 E”: економіка – ефективність – енергетика – етнос – екологія. Взаємозалежність наведених показників буде характеризуватися такими позитивними наслідками: “економіка ↔ ефективність”: раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів, упровадження безвідходних технологій і виробництво конкурентоспроможних товарів; “економіка ↔ етнос”: забезпечення населення країни (планети загалом) екологічно чистою продукцією; “ефективність ↔ екологія”: збереження природних запасів ПЕР, перехід на промислове використання відновлюваних джерел енергії; “етнос ↔ екологія”: чисте довкілля для суспільства.

Отже, відродження конкурентоспроможного національного товаровиробника на внутрішньому і зовнішньому ринках виступає головною передумовою стабілізації фінансової та бюджетної системи, успішного продовження й поглиблення запроваджуваних реформ, стрижнем яких мають стати структурні перетворення соціально-економічної системи. Макроекономічні та техніко-технологічні пріоритетні напрями різних країн світу формуються й у подальшому змінюються під впливом значної сукупності об’єктивних і суб’єктивних факторів, що визначаються рівнем розвитку економіки, ресурсного забезпечення країни, соціального стану суспільства, процесів внутрішньої децентралізації державного управління, екологічної складової тощо. Ефективність структурних перетворень в державі буде залежати від таких основних чинників: 1) швидкості руху товарної пропозиції та платоспроможного попиту (кон’юнктури ринку); 2) рівнів прибутковості та рентабельності пріоритетних галузей виробництва; 3) обсягів зовнішніх і внутрішніх інвестиційних надходжень; 4) цінової, фінансової, фіскальної і кредитної політики; 5) активності зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності; 6) мотиваційної спрямованості на швидке техніко-технологічне й організаційно-структурне оновлення номенклатури товарного виробництва та внутрішньої інфраструктури. Відтак Україні потрібно формувати та розвивати свої експортні товарні ніші ринкової конкурентоспроможності, які визначатимуть структуру національної економіки, тому що стандартизація та уніфікація структурних моделей передових країн світу неможлива.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. Е.М. Лібанової, М.А. Хвесика. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с.
2. Климчук О.В. Принципи формування енергетичної політики України на засадах конкурентоспроможності в умовах економічного розвитку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. Вип. № 7 (11). С. 64–73.
3. Маркевич К. Нормативні та прикладні засади формування фінансової системи України в умовах сталого розвитку. Центр Разумкова, 2022. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/normatyvni-ta-prykladni-zasady-formuvannia-finsanovoi-systemy-ukrainy-v-umovakh-stalogo-rozvytku>.
4. Климчук О.В. Концептуальні принципи розробки та регулювання енергетичної політики України на конкурентоспроможному рівні. *Бізнес Інформ*. 2016. № 2. С. 83-87.
5. Головня О. М. Державна політика соціального розвитку України в контексті забезпечення стабілізації економіки: (теорія, методологія, перспективи): монографія. Запоріжжя, 2017. 492 с.
6. Климчук О.В. Управлінські аспекти формування економіко-енергетичної безпеки України на засадах розвитку біоенергетики: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 576 с.
7. Palyka N., Khodakivska O., Pronko L., Kolesnyk T., Klymchuk O., Kamenschuk B., Zayed N. Approaches to Evaluation of the Agriculture Competitiveness Level: Empirical Evidence in Ukraine. *Academy of Strategic Management Journal*. 2021, Volume 20, Issue 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/Approaches-to-evaluation-of-the-agriculture-competitiveness-level-empirical-evidence-in-Ukraine-1939-6104-20-1-703.pdf>.

Климчук Олександр Васильович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, e-mail: klymchukov@ukr.net

Klymchuk Oleksandr V. – doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Public Management and Administration, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, e-mail: klymchukov@ukr.net

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ДОПОМОГА ДЕРЖАВИ У ЇХ ВИРІШЕННІ

Одеський національний медичний університет
Одеський торговельно-економічний коледж

Анотація: У статті досліджено проблеми вітчизняного бізнесу внаслідок російського вторгнення та підтримка держави, спрямована на його стабілізацію.

Ключові слова: підприємства; бізнес; війна; підтримки підприємництва; релокація; спрощена система оподаткування; грантові програми; мораторій на податкові перевірки.

Summary: The article explores the problems of domestic business as a result of the Russian invasion and state support aimed at its stabilization.

Keywords: business; war; support for entrepreneurship; relocation; simplified taxation system; grant programs; moratorium on tax audits.

Російське вторгнення внесло значні корективи в життя кожного українця. Величезні зміни не оминули й сферу бізнесу, значна його частина повністю призупинила свою діяльність, а деякі підприємницькі структури частково втратили активність порівняно з довоєнним станом [1]. Це свідчить про те, що вітчизняний бізнес не був готовий до таких умов.

Серед головних чинників, які вплинули на скорочення діяльності суб'єктів господарювання та припинення роботи підприємств під час війни, можна виділити:

- втрату майна та ресурсів внаслідок воєнних та окупаційних дій;
- зменшення попиту на продукцію або послуги;
- втрату постачальників, нестачу робітників через їхнє вимушене переміщення чи мобілізацію;
- проблеми з експортом продукції;
- проблеми з поставками пального та перебої зі світлом;
- інфляцію та збільшення облікової ставки НБУ до 25% [2] тощо.

Проте, незважаючи на всі труднощі, значна більшість бізнесів продовжують свою діяльність. Ті, що не можуть працювати у повній мірі, намагаються виконувати надання товарів та послуг частково чи з певними обмеженнями. Чимало керівників приймають рішення здійснити релокацію підприємств до найбільш безпечних регіонів України (Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Волинська, Львівська, Чернівецька, Тернопільська і Хмельницька області). Держава надає допомогу бізнесу з підбором місця розташування для потужностей підприємства, перевезенням своїх потужностей, відновленням логістики, закупівлею сировини та пошуку ринків збуту. Загалом релокацію здійснили вже понад 700 підприємств, з них більше 500 відновили діяльність на новому місці.

Крім релокації, уряд пропонує ряд інших пропозицій для стабілізації роботи підприємства:

- Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%». Це програма, створена для спрощення умов кредитування малого та середнього бізнесу шляхом зниження процентної ставки (5 % річних — для бізнесу з річним доходом до 50 млн грн, за умови найму не менше 2 нових працівників протягом першого кварталу; 7 % річних — для бізнесу з річним доходом до 50 млн грн; 9 % річних — для бізнесу з річним доходом більше 50 млн грн) [3].

- Грантові програми. У додатку «Дія» можна подати заяву для отримання одного з видів гранту. Серед них окрему увагу слід звернути на грант на переробне підприємство, розмір якого сягає до 8 млн грн, за умови створення не менше 25 робочих місць. Цю суму можна витратити на придбання основних засобів виробництва, введення в експлуатацію технологічного обладнання тощо [4].

- Право великому бізнесу користуватися спрощеною системою оподаткування та сплачувати єдиний податок. Для цього річний обіг компанії не повинен перевищувати 10 млрд грн. Це нововведення помітно полегшило процес фінансової діяльності суб'єктів господарювання, адже тепер великі підприємства звільнені від сплати деяких податків, а отже, і подання звітності за ними.

- Надання можливості ФОПам I та II групи платити єдиний податок добровільно. Якщо впродовж воєнного часу вони не отримуватимуть доходу, вони також можуть не сплачувати ЄСВ та звільнені від заповнення декларації платника єдиного податку. Також ФОПам II-III груп дозволяється не сплачувати ЄСВ за мобілізованих працівників, а ФОПи третьої групи на спрощеній системі отримали можливість сплачувати 2% від доходів замість 5% [5].

- Установлення мораторію на проведення документальних перевірок правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану та протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану.

- Затвердження нульової ставки акцизу на бензин, дизельне паливо та скраплений газ, а також зниження ПДВ з 20% до 7% тощо [6].

Таким чином уряд намагається якомога більше усунути негативні наслідки від російського вторгнення для суб'єктів господарювання, які виявили надзвичайну стійкість в умовах війни. Проте, навіть цих важливих нововведень може бути недостатньо для подальшої підтримки підприємництва в Україні. Причиною сильного гальмування вітчизняного бізнесу все ще є російська блокада морських портів, тому що для українських експортерів великою проблемою являється знаходження нових каналів продажу в межах країни. До потужних гальм розвитку комерційної діяльності також можна віднести високий рівень корупції, слабку судову систему та проблеми з інфраструктурою. Найбільш бажаним для українських бізнесменів є швидше закінчення війни та перемога України. Наша держава має колосальний потенціал розвитку в економічній сфері та чималу кількість ресурсів, але для можливості їх раціонального та ефективного використання необхідне закінчення бойових дій та зняття ряду обмежень, які були введені на початку війни (введення комендантської години, обмеження вільного вибору місця проживання тощо).

Після завершення воєнних дій, нашу Батьківщину неодмінно чекає процес відновлення та відбудови в усіх галузях функціонування. І сфера бізнесу не є виключенням. Щоб значно розширити спектр діяльності і спростити роботу підприємств, держава могла б застосувати ряд заходів: створення альтернативних транспортних шляхів, викоринення корупції, проведення ефективної судової реформи, відновлення інфраструктури, розробка ефективних правових процедур відшкодування збитків, модернізація законодавства про працю, проведення реформ у сфері освіти та охорони здоров'я, підтримка IT-стартапів, розширення програми «Доступні кредити 5-7-9%», підвищення рівня інвестицій тощо. Ефективним способом залучення інвестицій може стати підтримка ЄС у формі фондів спільного інвестування та гарантій. Важливим кроком для розвитку конкурентоспроможності українського бізнесу вже стала угода між Україною та Європейським Союзом про участь у програмі «Єдиний ринок». Програма Європейського Союзу «Єдиний ринок» – це програма фінансової підтримки ЄС з бюджетом 4,2 млрд євро, яка розрахована на 7 років (з 2021-го по 2027 роки). Приєднання України до вказаної Програми дозволить посилити співпрацю з ЄС, що є особливо актуальним з огляду на євроінтеграційні процеси та набуття Україною статусу кандидата в ЄС. Ця програма повинна спрощувати доступи до ринків, створювати сприятливе бізнес-середовище, забезпечувати конкурентоспроможність і стійкість компаній та цілих секторів економіки [7].

Відновлення вітчизняної економіки буде складним і довготривалим процесом, що потребуватиме чималих старань уряду та суб'єктів господарювання. Потрібно пам'ятати, що лише спільними зусиллями можливо домогтися розвитку економічного стану України до рівня промислово розвинених країн світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сергій Марченко: «Військовий бюджет складає три чверті всього бюджету України». URL: <https://mind.ua/publications/20242344-sergij-marchenko-vijskovij-byudzheta-skladae-tri-chverti-vsogo-byudzhetu-ukrayini/> (дата звернення: 01.02.2023).
2. Рішення Правління НБУ від 02.06.2022 р. № 262-рш «Про розмір облікової ставки». URL: <https://qdpro.com.ua/export/document/67613/> (дата звернення: 01.02.2023).
3. Доступні кредити 5-7-9 %. URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення: 01.02.2023).
4. Грант на переробне підприємство. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-na-pererobne->

pidpriyemstvo/ (дата звернення: 02.02.2023).

5. Князькова В.Я., Криленко В.І., Рудінська О.В. Особливості оподаткування бізнесу в Україні в умовах воєнного часу. XI Міжнародна науково-практична конференція «Modern research in world science». м. Львів, Україна. 29-31.01.2023. с. 1273-1278. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2023/02/MODERN-RESEARCH-IN-WORLD-SCIENCE-29-31.01.23.pdf> (дата звернення: 03.02.2023).

6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-IX#Text/> (дата звернення: 02.02.2023).

7. Україна підписала угоду з ЄС про участь у програмі «Єдиний ринок». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3664320-ukraina-pidpisala-ugodu-z-es-pro-ucast-u-programi-edinij-rinok.html> (дата звернення: 03.02.2023).

Князькова Валентина Яківна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту охорони здоров'я Одеського національного медичного університету, Одеса, e-mail: kv_77@ukr.net

Семенюк Марія Михайлівна, студентка II курсу бакалавра Одеського торговельно-економічного коледжу, Одеса, e-mail: mashasemenuchka@ukr.net

Kniazkova Valentyna Yak., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of HealthCare Management, Odessa National Medical University, Odessa, e-mail: kv_77@ukr.net

Semenyuk Mariya M., second-year bachelor's student of Odessa College of Trade and Economics, Odessa, e-mail: mashasemenuchka@ukr.net

ФІНАНСОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

¹ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

² Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Анотація. Дослідження присвячено аналізу загального обсягу завданої війною в Україні шкоди, збитків та потреб за основними секторами. Акцентовано також увагу на прогностичних розрахунках за даними експертів для відновлення економіки України після війни. Відзначено вагомую роль іноземної допомоги Україні у період воєнного стану. Водночас, встановлено необхідність заходів з мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів через зміцнення макрофінансової стабільності в умовах військового стану, розширення інструментів державного інвестування, фінансову підтримку аграрного сектору, розширення механізмів зовнішнього фінансування, посилення фінансового моніторингу за цільовим використанням міжнародної допомоги тощо.

Ключові слова: фінансові ресурси, відновлення економіки, фінансування, проекти, міжнародна допомога

FINANCIAL DETERMINANTS OF UKRAINE'S ECONOMIC RECOVERY

Abstract: The study is devoted to the analysis of the total amount of damage, losses and needs caused by the war in Ukraine by major sectors. Attention is also paid to the experts' forecasts for the recovery of the Ukrainian economy after the war. The authors emphasize the significant role of foreign aid to Ukraine during the period of martial law. At the same time, the author establishes the need for measures to mobilize domestic financial resources by strengthening macro-financial stability under martial law, expanding public investment instruments, financial support for the agricultural sector, expanding external financing mechanisms, strengthening financial monitoring of the targeted use of international assistance, etc.

Keywords: financial resources, economic recovery, financing, projects, international assistance

Для відновлення після воєнної економіки країни необхідно створити стабільний, прозорий та високотехнологічний фінансовий сектор, який має стати фінансовим драйвером для відбудови і розвитку усіх галузей економіки та соціальної сфери України. За попередніми розрахунками експертів для відновлення економіки України потрібно буде понад \$600 млрд, за умови, якщо Україна зможе щорічно акумулювати власні фінансові ресурси в обсязі не менше \$15 млрд та зовнішні ресурси не менше \$25 млрд [1]. Крім того, у вересні 2022 року Європейська комісія та Світовий банк, оцінили, що поточна вартість реконструкції та відновлення в Україні має становити не менше 349 млрд дол. США [2]. Якщо проаналізувати загальний обсяг завданої шкоди, збитків та потреб за основними секторами станом на 1 червня 2022 року, таблиця 1, то можемо побачити такі тенденції. Найбільший обсяг завданої шкоди є у сфері житла (40%), транспорту (31%), торгівля і промисловість (10%).

Відповідно і ці сфери будуть вимагати найбільше ресурсів для відновлення. За розрахунками для відновлення транспорту необхідно залучити 73,8 млрд дол. США, відбудова житла вимагатиме близько 69 млрд дол. США. Суттєвого фінансування буде потребувати очищення території країни, зокрема, розмінування та знешкодження вибухонебезпечних пережитків війни – 73,2 млрд. дол. США.

До кінця 2022 року економіка України ще більше втратила активів, і на їх відновлення вже за розрахунками Кабінету Міністрів Україні знадобиться від 600 до 750 млрд дол. США [3]. Для цього створено в Україні ряд фондів, які безпосередньо будуть займатися відновленням України, серед яких Фонд підтримки малого та середнього бізнесу, Гуманітарний фонд, Фонд підтримки армії, Фонд обслуговування та погашення державного боргу, Фонд відновлення та трансформації економіки, Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури [4].

Для підтримки країни в умовах воєнного стану Україна отримує масштабне фінансування і з боку іноземних країн і глобальних фінансових інституцій. Так за рік війни Світовий банк мобілізував для України 20,6 млрд дол. США фінансової підтримки, з яких понад 18 млрд дол. США вже надійшли до України [5]. Не виключенням є і фінансова допомога від інших країн світу. За оцінками Кільського

інституту світової економіки, німецького дослідницького підрозділу, який відстежує допомогу іноземних урядів Україні, лише у грудні Україні було виділено близько 40 млрд євро або 42,6 млрд дол США у вигляді військової, фінансової та гуманітарної допомоги [6].

Таблиця 1. – Загальний обсяг завданої шкоди, збитків та потреб за основними секторами станом на 1 червня 2022 року (млрд дол. США)

Сектор	Завдана шкода	Частка (%)	Збитки	Частка (%)	Потреби на відновлення	Частка (%)
Житло	39.2	40	13.3	5	69.0	20
Сільське господарство	2.2	2	28.3	11	18.7	5
Зрошення і водні ресурси	0.2	0	0.1	0	7.5	2
Торгівля і промисловість	9.7	10	47.5	19	20.8	6
Фінансовий сектор і банківська справа	0.03	0	8.1	3	8.0	2
Енергетика	3.0	3	11.7	5	10.4	3
Транспорт	29.9	31	26.1	10	73.8	21
Телекомунікації та цифрові технології	0.7	1	0.6	0	3.3	1
Водопостачання та водовідведення	1.3	1	6.8	3	5.4	2
Муніципальні послуги	2.3	2	4.3	2	5.7	2
Охорона довкілля, природо-користування та лісове господарство	2.5	3	0.7	0	1.2	0
Очищення території країни	-	0	73.2	29	73.2	21
Інші сектори	6.37	7	31.3	13	51.5	15
Разом	97.4	100	252.0	100	348.5	100

Складено авторами самостійно за джерелом [2].

Не дивлячись на значиму роль іноземної допомоги Україні у період воєнного стану, надзвичайно важливими є заходи з мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів. Ми вважаємо, що задля збільшення власного фінансового потенціалу політика держави має бути спрямована на таких напрямках. Насамперед це зміцнення макрофінансової стабільності в умовах військового стану.

Це можливо зробити шляхом фінансування критичних видатків Уряду в обмежених обсягах та лише шляхом купівлі цінних паперів Уряду на первинному ринку, повна відмова від фінансування дефіциту державного бюджету, урахування потреби в забезпеченні оптимального балансу між інфляційними очікуваннями та підтримкою боєздатності ЗСУ, безперебійного функціонування системи державних фінансів та об'єктів критичної інфраструктури, спрямованих на забезпечення надійного та стабільного функціонування банківської і фінансової системи країни, а також максимальне забезпечення потреб оборони України, безперебійного функціонування системи державних фінансів та об'єктів критичної інфраструктури.

Окремої уваги потребує розширення інструментів державного інвестування, насамперед, розвиток інструментів державно-приватного партнерства (ДПП) для реалізації проектів підприємств (об'єктів) критичної інфраструктури, харчової промисловості, продуктового ритейлу та суміжних галузей, спрямованих на продовольче забезпечення населення; інфраструктурних проектів, направлених на відновлення/розвиток об'єктів соціальної, транспортної та критичної інфраструктури, у тому числі пошкоджених внаслідок проведення бойових дій. Надзвичайно важливою є фінансова підтримка релокованих підприємств, що знаходились в тих регіонах України, де були активні бойові дії.

Також держава має спрямувати свої дії на фінансову підтримку аграрного сектору з метою продовольчого забезпечення країни, включаючи проведення посівної компанії, в тому числі суміжних галузей, які забезпечують функціонування сільськогосподарських підприємств (постачальники палива, добрив, насіння, засобів захисту рослин, тощо). Серед важливих напрямів має бути також грантова та кредитна підтримка суб'єктів підприємницької діяльності та населення, які постраждали внаслідок збройної агресії Росії.

Важливим напрямом має бути подальше розширення механізмів зовнішнього фінансування, посилення комунікації з міжнародними спільнотами, міжнародними фінансовими (донорськими) інституціями, країнами. Сприяння створення регіональних консультативних центрів міжнародних донорських організацій в регіонах, вільних від військових дій.

І на завершення – надзвичайно важливим є посилення фінансового моніторингу за цільовим використанням міжнародної допомоги, грантового фінансування та діяльністю державних фондів, кошти яких передбачені на відновлення України.

Лише цільове і ефективне використання міжнародної фінансової допомоги та власних фінансових ресурсів України здатні прискорити відновлення та розвиток економіки і соціальної сфери, зруйнованих у період війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Скільки коштуватиме відновлення України: дослідження. URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/skilki-koshtuvatime-vidnovlennya-ukrajini-prognoz-naukovciv-provid-nih-universitetiv-844842.html> (дата звернення: 25.02.2023).
2. Україна швидко оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099445109072232395/pdf/P1788430c59f110920ae4d04bd31d82c530.pdf> (дата звернення: 20.02.2023).
3. Укрінформ. 25 лютого 2023 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3664356-rosia-nanesla-zbitkiv-ta-rujnuvan-ukraini-na-600750-milardiv-smigal.html>
4. Фонди відновлення України. Кабінет міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/gromadskosti/fondi-vidnovlennya-ukrayini>
5. Світовий банк ще мобілізував \$2,5 млрд дол. для підтримки в Україні надання державних послуг та заходів з відновлення. Прес-реліз СБ. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2023/02/24/additional-2-5-billion-mobilized-by-world-bank-to-support-continuity-of-government-services-recovery-efforts-in-Ukraine>
6. Military and financial support to Ukraine hits a record high. The Economist. Feb 21, 2023 <https://www.economist.com/graphic-detail/2023/02/21/military-and-financial-support-to-ukraine-hits-a-record-high>

Майорова Тетяна Володимирівна, доктор економічних наук, професор кафедри корпоративних фінансів і контролінгу, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, e-mail: mayorova_kneu@ukr.net

Кропельницька Світлана Орестівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, e-mail: svitlana.kropelnytska@pnu.edu.ua

Mayorova Tetiana V. – doctor of economics, Professor of Corporate Finance and Controlling Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: mayorova_kneu@ukr.net

Kropelnytska Svitlana O. – PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, e-mail: svitlana.kropelnytska@pnu.edu.ua

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

¹Луцький національний технічний університет

***Анотація.** У публікації розкрито зміст ключових проблем розвитку ринку страхових послуг в Україні та визначено основні шляхи їх вирішення.*

Ключові слова: страхування; ринок страхових послуг; страхові компанії; InsurTech.

***Abstract.** The publication reveals the content of the key problems of the insurance services market in Ukraine development and defines the main ways to solve them.*

Keywords: insurance; market of insurance services; insurance companies; InsurTech.

Успішний розвиток економіки будь-якої країни в значній мірі залежить від ефективної дії страхування, яке є одним із важливих елементів ринку фінансових послуг. Виступаючи як подушка безпеки розвитку інших сегментів національного і світового ринків, страхова галузь відіграє важливу роль у розвитку національних економік та всього світового простору. Проте, аналіз сучасного стану ринку страхових послуг в Україні свідчить, що за всі роки незалежності страховий ринок так і не став відігравати значну роль у захисті економіки країни, на що вказують низькі значення рівня проникнення страхування в економіку, щільності страхування та інших індикаторів страхового ринку. Також не всі види страхування достатньо користуються попитом серед населення та суб'єктів бізнесу.

Розглянемо детально зміст ключових проблем стримування розвитку ринку страхування в Україні та можливі шляхи їх вирішення.

Перш за все, слід відмітити низьку платоспроможність та ліквідність страхових компаній. Як зазначають експерти даної галузі, «недосконала система оцінки фінансового стану страховика не дає об'єктивні дані про стан діяльності компанії, що обмежує вплив регулятора і контроль за платоспроможністю страховика» [1]. Страховики зі свого боку навмисно занижують розмір резервів і завищують вартість активів. Недостатній обсяг високоякісних ліквідних активів на фінансовому ринку також спричиняє занижування страхових виплат. Тому є необхідним удосконалення відповідного законодавства та посилення контролю з боку регулятора за платоспроможністю та ліквідністю страховика. Вирішенню вказаної проблеми сприятиме розробка та впровадження удосконаленої системи оцінки фінансового стану страховика у відповідності до європейської системи оцінки платоспроможності Solvency.

Більшість страхових компаній не мають чіткої стратегії розвитку та мають недосконалу бізнес-модель. Спостерігається низький рівень диверсифікації страхового портфелю та страхових ризиків компаній. Досить часто страхові послуги використовуються з метою заниження бази оподаткування. Для страховиків характерним є низький рівень укладання довгострокових договорів страхування життя і відповідно нестача довгострокових ресурсів для розвитку. Подолати ці проблеми можна усуненням недоліків чинного законодавства та регуляторної політики на ринку страхових послуг, а також удосконаленням податкового законодавства щодо страховиків. Страховим компаніям доцільно переглянути та замінити недосконалу бізнес-модель, починаючи з коригування мети функціонування компанії; максимально диверсифікувати страховий портфель; розробляти та пропонувати бізнес-структурам та населенню нові довгострокові страхові продукти.

Недостатня прозорість страхового ринку та проблеми в корпоративному управлінні призводять до недосконалого відображення фінансових результатів страхових компаній, необґрунтованості страхових тарифів за багатьма напрямками страхування, неефективного управління операційними витратами. Також експерти виокремлюють відсутність «структурованого підходу до побудови корпоративного управління та системи внутрішнього контролю» [1]. Ефективність вирішення цих проблем залежить від застосування компаніями ефективних заходів операційного менеджменту, встановлення економічно та статистично обґрунтованих страхових тарифів, усунення недоліків в корпоративному управлінні та впровадження в компанії системи внутрішнього контролю.

На сьогодні актуальним залишається питання відсутності дієвої системи захисту прав

споживачів страхових послуг, зокрема і механізму гарантування страхових виплат за договорами довгострокового страхування життя. Чинна процедура виходу з ринку не захищає прав споживачів страхових послуг належним чином. Тому необхідно на законодавчому рівні розробити дієвий механізм захисту прав споживачів страхових послуг, зобов'язати нормативними актами страховиків виконувати свої зобов'язання за страховими договорами, перш ніж вийти з ринку.

В Україні, на противагу європейським країнам, спостерігається низький попит на страхові послуги. Це обумовлено як недовірою до непрозорого ринку страхування та фінансового сектору загалом, так і низьким рівнем фінансової грамотності та необізнаності у страхових продуктах, низьким рівнем платоспроможності населення, «неринковою поведінкою страховиків щодо споживачів та низьким рівнем кваліфікації страхових посередників» [1]. Зростанню попиту на послуги страхового ринку, окрім підвищення рівня життя українського народу, на нашу думку, сприятиме підвищення фінансової грамотності населення щодо ринку страхових послуг через проведення безкоштовних вебінарів, розробку інформаційних буклетів, доведення до споживачів інформації про існуючі та пропозицію нових страхових продуктів, розширення рекламної компанії страховиків, розвиток InsurTech тощо.

Таким чином, вирішення зазначених проблем активізує розвиток ринку страхових послуг в Україні та дозволить страховим послугам зайняти важливу роль на ринку небанківських фінансових послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Біла книга. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні / Національний банк України. Київ, квітень 2020. 28 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_2020.pdf?v=4 (дата звернення: 03.02.2023).

Ніколаєва Анжела Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: anzheli@ukr.net

Nikolaieva Anzhela, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: anzheli@ukr.net

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

¹Одеська державна академія будівництва та архітектури
²Приватне підприємство «Композит», м. Одеса

Анотація: Перед Україною стоять нові економічні та технологічні виклики: передбачається стале розширення використання всіх видів відновлюваної енергетики, яка стане одним з інструментів гарантування енергетичної безпеки держави. Перспективним напрямком для відновлювальних джерел енергії з системами акумулювання енергії є підписання договору між державою та інвестором на продаж електроенергії за фіксованою ціною на тривалий період. Більшість проектів можуть бути побудовані в короткі терміни, а ресурси, що потрібні для цього запустять економіку країни.

Ключові слова: сонячна енергетика; відновлювальні джерела; сталий розвиток; фотоелектричні модулі; фотоелектричні станції.

CURRENT STATE OF THE SOLAR ENERGY MARKET OF UKRAINE

Abstract: Ukraine is facing new economic and technological challenges: it is expected to continuously expand the use of all types of renewable energy, which will become one of the tools for guaranteeing the country's energy security. A promising direction for renewable energy sources with energy storage systems is the signing of an agreement between the state and an investor for the sale of electricity at a fixed price for a long period. Most projects can be built in a short period of time, and the resources needed for this will jump-start the country's economy.

Keywords: solar energy; renewable sources; sustainability; photovoltaic modules; photovoltaic stations.

У світі відбуваються зміни у підходах до формування енергетичної політики держав: здійснюється перехід від застарілої моделі функціонування енергетичного сектору, в якому домінували великі виробники, викопне паливо, неефективні мережі, недосконала конкуренція на ринках природного газу, електроенергії, вугілля – до нової моделі, в якій створюється більш конкурентне середовище, вирівнюються можливості для розвитку й мінімізується домінування одного з видів виробництва енергії або джерел та/або шляхів постачання палива. Разом з цим віддається перевага підвищенню енергоефективності й використанню енергії із відновлюваних та альтернативних джерел [1, с.5]. Це ставить перед Україною нові економічні та технологічні виклики: передбачається стале розширення використання всіх видів відновлюваної енергетики, яка стане одним з інструментів гарантування енергетичної безпеки держави [1, с.48].

Ринок сонячної енергетики зазнає значних змін від різних факторів: війна, COVID-19, ріст цін на енергоносії та інші. Розглянемо основні з них.

1. *Ріст попиту на відновлювальні джерела.* В Європі існує стабільний ріст попиту на відновлювальні джерела енергії (ВДЕ) останні двадцять років, щорічно зростає сумарна встановлена потужність проектів ВДЕ: (до 26 ГВт у 2021 році) [4, рис. 1].

Незважаючи на вплив COVID-19, сонячна енергетика стрімко розвивається, довівши, що вона є стійкою, передбачуваною та безпечною технологією там, де інші джерела енергії зазнали невдачі. Зараз Європа на шляху до того, щоб стати першим кліматично нейтральним континентом у світі і сонячна енергія може допомогти досягти цієї мети, не лише забезпечуючи відновлювану ту гнучку енергію, але й створити мільйони робочих місць і забезпечити плавний перехід для всіх європейців.

З початком війни Росії проти України ціни на енергоносії зросли в декілька разів. Для прикладу середня вартість оптової ціни на електроенергію для Італії з січня 2020 року по травень 2022 року

зросла з 60,40 до 307,99 Євро за МВт·год [4, рис. 2].

Подібні коливання ціни на енергоносії та плани Європи щодо нульових викидів [5...7] призвели до надзвичайного попиту на відновлювальні джерела енергії, в тому числі фотоелектричні станції (*ФЕС*). Утворився також запит на компоненти до них, зокрема на інвертори та системи накопичення. Виробники не були готові до подібного попиту, і зараз мають завантаження передплачених замовлень на тривалий період. Також є певні обмеження з можливою кількістю вироблених товарів, в деяких виробників постала проблема дефіциту мікрочіпів.

У період з січня по червень 2022 року Європа імпортувала 40 ГВт модулів з Китаю, що становить понад 50% загального експорту китайських модулів. Для порівняння загальний обсяг експорту з Китаю в 2021 році становив 65ГВт, з яких 46% – це експорт до Європейських країн. Імпорт фотоелектричних модулів (*ФЕМ*) на весь 2022 рік – [4, рис. 3].

2. *Логістика до Європи.* Хвиля зараження *Omicron* (штамп COVID-19) призвела до 70-денного блокування Шанхаю, економічного центру Китаю і спричинила безпрецедентні збої в ланцюзі постачання. Це призвело до скорочення обсягів експорту з Шанхаю на 20...30% з початку карантину, збільшення термінів доставки з Китаю, зменшення об'ємів виробництва заводів, що знаходяться в цьому регіоні в тому числі виробництв обладнання для фотоелектричних станцій.

Хоча 2022 р. почався складно (початок військової агресії проти України), тарифи на вантажні перевезення знизилися приблизно на 20%, але ще не досягли "передковідних" значень; і продовжуватимуть поступово знижуватися, але значне їх зниження малоімовірно, оскільки основні збої в ланцюжку постачання все ще існують. На рисунку 4 [4] відображений графік зниження цін на транспортування контейнеру з Китаю до Європи.

3. *Логістика в Україні.* В Україні з початком війни майже всі логістичні ланцюжки були зруйновані. Для завезення обладнання в Україну в більшості випадків використовувався порт в Одесі, певна частина завозилась з Європи. Оскільки на сьогоднішній день єдиний маршрут поставок обладнання відбувається через Європу, багатьом дистриб'юторам, що вирішили продовжити працювати доводиться створювати нові взаємозв'язки зі складами в Європі та будувати нові маршрути постачання обладнання. Також важливим чинником є те, що багато транспорту задіяно для перевезення особливо важливих вантажів в Україну. В країні існує дефіцит автотранспорту для перевезення товарів, а ціна перевезення не є прогнозованою через ріст цін на паливо та його дефіцит в певні проміжки часу.

4. *Ріст цін на ФЕМ.* Більшість сонячних панелей побудовано з використанням полікремнію, матеріалу, який наразі в основному постачається з Китаю. Після десятиліття падіння цін, полікремній зараз досяг найвищої ціни з 2011 року. Більший, ніж очікувалося, попит у низький сезон посилив наявний дефіцит полікремнію в першій половині року, в результаті чого ціни постійно зростають [4, рис. 5]. У січні 2021 року один кілограм китайського полікремнію коштував близько 13\$. Зараз ціни перевищують 43\$/кг і зростання цін не має жодних ознак зупинки. Це дозволило зрости цінам на модулі. Зокрема ріст цін на кремній призвів до росту цін на *ФЕМ* до 0,43 €/Wp відповідно до технології [4, рис. 6].

5. *Ситуація на Українському ринку.*

На початок 2022 року: загальна кількість *СЕС* домогосподарств України становила 44888шт [8, рис. 1]; загальна встановлена потужність *СЕСд* України становила 1205 МВт [8, рис. 2]; обсяг реалізованої електроенергії *СЕСд* України за "зеленим тарифом", 1094 млн. кВт·год [8, рис. 3].

З початком війни, будівництво нових об'єктів зупинилось на певний час. Проте, на сьогоднішній день ситуація змінилась. Незважаючи на порушення логістичних маршрутів та зв'язків, ріст цін на паливо, фотоелектричні модулі та системи акумуляування, відновлювальна енергетика є і буде основним сегментом розвитку енергетики світу і України включно.

Економічна діяльність починає відновлюватись, що спричиняє певний попит на різні категорії послуг і товарів.

А). *Що було до війни?*

В Україні існують два майже незалежних ринки сонячної енергетики це промислові об'єкти (50кВт...1ГВт) та приватні (до 50кВт).

Промислові об'єкти – це юридичні особи, що вирішили інвестувати в *ФЕС* для заробітку (продажу електроенергії по "зеленому" тарифу) чи економії (на власне споживання). Юридичні особи що вирішили інвестувати в "зелений" тариф майже зникли вже до війни, велика хвиля будівництва зникла в зв'язку з ретроспективними змінами тарифів та погіршенням умов роботи для "зеленої" генерації. Юридичні особи які вирішили інвестувати в *ФЕС* для зменшення споживання електроенергії з мережі, сформували новий тренд. Ціни на електроенергію для промислових споживачів вже стали більшими ніж ціна по "зеленому" тарифу.

Приватні об'єкти, частіше всього фізичні особи, що встановлюють *ФЕС* для "зеленого" тарифу для приватних домогосподарств чи *ФЕС*, що забезпечують економію електроенергії чи автономію від мережі [8, рисунки 1...3]. Приватні *ФЕС*, що будували для "зеленого" тарифу, перед війною, були одним з найбільших секторів, що розвивав сонячну енергетику, проте і на нього намагаються впливати державні установи. Що викликало занепокоєння.

Б). Яким чином може розвиватись сонячна енергетика далі?

На сьогоднішній день, виведено багато об'єктів енергетичної інфраструктури з ладу, а саме: лінії електропередачі, трансформаторні підстанції, об'єкти генерації. Енергетика має прямий вплив на розвиток економіки, тому лінії електропередачі та трансформаторні підстанції потрібно відбудовувати, об'єкти генерації потрібно створювати заново. В світі кредитні кошти вже не виділяються на застарілі системи генерації такі, як вугільні, мазутні і подібні. Можливим вирішенням проблеми є впровадження системи аукціонів (підписання договору між державою та інвестором на продаж електроенергії за фіксованою ціною на тривалий період) для відновлювальних джерел енергії з системами акумулювання енергії. Більшість проектів можуть бути побудовані в короткі терміни, а ресурси, що потрібні для цього запускають економіку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Енергетична стратегія України до 2035 року "Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність", схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 № 605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 23.01.2023).
4. Ринок сонячної енергетики в Україні і фактори, що впливають на нього. URL: <https://solarity.eu/ua/blog/rynok-sonjacioji-enerhetyky-v-ukrajini-i-factory-sco-vplyvajut-na-noho/> (дата звернення: 25.01.2023).
5. Європейський парламент оновив цілі щодо ВДЕ. Веб-сайт *Avenston group* (Розділ. Статті та аналітика). 27 вересня 2022р. URL: <https://avenston.com/articles/new-target-for-renewables/> (дата звернення: 26.01.2023).
6. Шлях Європи до чистої енергії. Веб-сайт *Avenston group* (Розділ. Статті та аналітика). 31 серпня 2022р. URL: <https://avenston.com/articles/path-to-clean-energy/> (дата звернення: 26.01.2023).
7. Путь Европы к чистой энергии: инвестиционная возможность на сумму 5,3 триллиона долларов. Веб-сайт *поставщика стратегических исследований – BloombergNEF (BNEF)* (Розділ. Блог). 13 квітня 2022р. URL: <https://about.bnef.com/blog/europes-path-to-clean-energy-a-5-3-trillion-investment-opportunity/> (дата звернення: 27.01.2023).
8. Сонячні електростанції у приватних домогосподарствах (СЕСд): динаміка розвитку. Веб-сайт *Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України* (Розділ. Діяльність. Відновлювальна енергетика). URL: <https://sae.gov.ua/uk/content/sesd> (дата звернення: 29.01.2023).

Постернак Ірина Михайлівна, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри організації будівництва та охорони праці, Одеська державна академія будівництва та архітектури, Одеса, e-mail: posternak.i@gmail.com

Постернак Олексій Сергійович, здобувач вищої освіти СВО "Бакалавр" ОПП "Будівництво та цивільна інженерія", Одеська державна академія будівництва та архітектури, Одеса.

Постернак Сергій Олексійович, кандидат технічних наук, доцент, технічний спеціаліст ПП «Композит», м. Одеса, e-mail: icomos.rur@gmail.com

Posternak Iryna M. – candidate of Technical Sciences, Associate Professor, the Associate Professor Department Organization of construction and labor protection, the Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, e-mail: posternak.i@gmail.com

Posternak Oleksii S. – student of higher education degree "Bachelor" educational professional program "Construction and civil engineering" the Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Odessa.

Posternak Serhii A. – candidate of Technical Sciences, Associate Professor, the technical expert of private company "Composite", Odessa, e-mail: icomos.rur@gmail.com

ЕЛЕМЕНТИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Анотація: У статті розглянуто механізм формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства. Визначено, що основою даного механізму виступають такі основні елементи: фінансове забезпечення, фінансовий контролінг та управління активами. Висвітлені задачі на які має бути направлений механізм формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства. Визначено, що результатом застосування системного підходу є отримання ефекту у вигляді додаткового скорочення загального рівня фінансового ризику або у вигляді скорочення витрат на реалізацію превентивних та компенсаційних заходів по зниженню фінансових загроз.

Ключові слова: фінансова безпека; механізм; сільське господарство; елементи; галузь.

Abstract: The article deals with the mechanism of formation of financial security of agricultural development. It was determined that the basis of this mechanism is the following main elements: financial support, financial controlling and asset management. The tasks to which the mechanism of forming financial security of agricultural development should be addressed are highlighted. It was determined that the result of applying a systemic approach is obtaining an effect in the form of an additional reduction in the overall level of financial risk or in the form of a reduction in costs for the implementation of preventive and compensatory measures to reduce financial threats.

Keywords: financial security; mechanism; Agriculture; elements; branch.

Необхідність своєчасного виявлення, попередження та нейтралізацію загроз фінансово-економічним інтересам зумовлено високою можливістю виникнення кризових явищ в економічній системі, що може призвести до зниження ефективності функціонування галузі та передбачає запровадження ефективного управління. Орієнтуючись та тенденції розвитку фінансової системи механізм формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства необхідно розробляти відповідно до основних положень і засад реалізації загальної стратегії безпеки країни. Зміни фінансового середовища функціонування аграрного сектору були викликані активною еволюцією та трансформацією економічної системи, що викликало необхідність пошуку ефективного механізму формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства. Основою даного механізму виступають такі основні елементи: фінансове забезпечення, фінансовий контролінг та управління активами [1].

Фінансовий контролінг є одним з головних елементів формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства. Він має бути спрямований на координацію витратно-дохідних процесів, врахування ризиків, внутрішній консалтинг та напрями подальшого розвитку підприємства. Роль фінансового контролінгу для сільського господарства дуже важлива, так як дає змогу охопити більшість специфічних галузевих характеристик.

Механізм формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства має бути спрямований на вирішення таких задач: оптимізацію грошових потоків господарюючих суб'єктів галузі; формування та розподіл прибутку; антикризове управління; активізацію залучення та ефективність використання інвестицій; оцінка грошового потоку у масі; оптимізація структури капіталу; запобігання фінансовим ризикам.

Оптимізації грошових потоків є однією із основних задач при формуванні фінансової безпеки розвитку сільського господарства та забезпечує збалансованості обсягу, структури, зростання маси та синхронність формування грошового потоку у часі. Потреба у синхронізації виникає в зв'язку з тим, що в умовах високої нерівномірності у формуванні різних видів грошових потоків в розрізі окремих тимчасових інтервалів у галузі з'являються значні обсяги тимчасово вільних грошових коштів або тимчасовий їх дефіцит [2, с. 491]. З метою забезпечення фінансової безпеки галузі оптимізація грошових потоків підприємств сільського господарства повинно здійснюватися у межах двох напрямків: регулювання

дефіцитного та надлишкового станів.

Не менш важливим елементом формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства є оптимізація структури капіталу, яка визначає які саме джерела фінансування діяльності галузі приймають участь у виробничому процесі суб'єктів господарювання. Варто зазначити, що переобтяження структури капіталу позиковими фінансовими ресурсами спричинить підвищення вартості виробництва, що матиме згубний вплив на цінову конкуренцію галузі, у той час як орієнтація на концентрацію власних джерел фінансування може обмежувати маневрованість виробничих процесів при особливостях сільськогосподарського виробництва [3].

Нівелювання фінансових ризиків є ще одним вагомим елементом механізму формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства, чинниками якого є: – відсутність достатнього розміру власного капіталу і формування неоптимальної структури джерел; – недостатня кількість власних оборотних коштів і погіршення маневреності оборотних активів; – нераціональне розміщення залучених коштів в активах; неоптимальний співвідношення між оборотними засобами і основними засобами; неефективне ведення господарської діяльності, використання землі та активів тощо.

Таким чином, формування ефективної механізму фінансової безпеки розвитку сільського господарства повинно здійснюватися на засадах розробленого механізму, який передбачає поелементне врахування таких складових, як управління грошовими потоками, мінімізація фінансових ризиків, залучення інвестицій, оптимізація структури капіталу при зваженому фінансуванні, управління активами та фінансовий контролінг. Підвищення результативності та ефективності заходів зі зниження величини фінансових ризиків, що мають вплив на механізм формування фінансової безпеки розвитку сільського господарства на рівні суб'єктів господарювання можливо тільки на основі системного підходу. Основним результатом від цього підходу є отримання системного ефекту у вигляді додаткового скорочення загального рівня фінансового ризику або у вигляді скорочення витрат на реалізацію превентивних та компенсаційних заходів по зниженню фінансових загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пристемський О.С. Проблеми та елементи механізму фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 15 січня 2015 р. Полтава: ПДАА, 2015. С. 181-183.
2. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З.С. Варналія. Київ: Знання, 2009. 647 с.
3. Пристемський О.С., Мовчан А.І. Оборотні засоби в системі зміцнення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. №5. URL: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/5-2016-ukr> (дата звернення: 29.01.2023).

Пристемський Олександр Станіславович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Херсонський державний аграрно-економічний університет, Херсон, e-mail: pristemskiyaleksandr@gmail.com

Себро Олександр Олегович, здобувач вищої освіти, Херсонський державний аграрно-економічний університет, Херсон, e-mail: sebrobro@icloud.com

Prystemskyi Oleksandr. S. - doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Accounting and Taxation, Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson, e-mail: pristemskiyaleksandr@gmail.com

Sebro Oleksandr. O. - higher education student, Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson, e-mail: sebrobro@icloud.com

АНАЛІЗ ІНФЛЯЦІЙНИХ ОЧІКУВАНЬ В КОНТЕКСТІ ІНФЛЯЦІЙНОГО ТАРГЕТУВАННЯ В УКРАЇНІ

¹Національний університет водного господарства та природокористування

Анотація: У статті досліджено вплив інфляційних очікувань суб'єктів економіки на розвиток інфляційних процесів, а також вплив інфляційних таргетів Національного банку України та інфляційного досвіду економічних суб'єктів на їх інфляційні очікування.

Ключові слова: інфляція; споживчі ціни; інфляційні очікування; інфляційні таргети; інфляційне таргетування.

Abstract: The article examines the impact of inflation expectations of economic entities on the development of inflation, as well as the impact of the inflation targets of the National Bank of Ukraine and the inflation experience of economic entities on their inflation expectations.

Keywords: inflation; consumer prices; inflation expectations; inflation targets; inflation targeting.

З огляду на переважно негативні наслідки інфляції вона є об'єктом регулювання з боку урядів (вплив на структурні чинники інфляції) та центробанків (вплив на монетарні чинники інфляції) у більшості країнах.

З метою регулювання інфляції центробанки останніми роками почали застосовувати механізм інфляційного таргетування, що спрямований на закріплення інфляційних очікувань економічних суб'єктів на рівні цільових орієнтирів (таргетів) інфляції внаслідок публічного зобов'язання їх досягати шляхом зміни ключової процентної ставки і задіяння трансмісійного монетарного механізму (процентний, фондний, валютний канали) при одночасній відмові від контролю валютного курсу.

З 2016 року НБУ також почав застосовувати цей механізм в Україні. Отож, особливої актуальності набув аналіз впливу інфляційних очікувань суб'єктів економіки на розвиток інфляційних процесів, а також аналіз впливу інфляційних таргетів НБУ та інфляційного досвіду економічних суб'єктів на їх інфляційні очікування.

Вплив інфляційних очікувань суб'єктів економіки на фактичний рівень інфляції в Україні здійснено методом кореляційно-регресійного аналізу. Зокрема, на рис.1 відображено, що інфляція в Україні за останні 10 років лише на 12,6% обумовлена інфляційними очікуваннями домогосподарств. В результаті аналізу інших макроекономічних показників встановлено значно суттєвіші чинники інфляції: девальвація гривні, підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги, підвищення соціальних стандартів, імпортування інфляції, збільшення оборонних витрат бюджету.

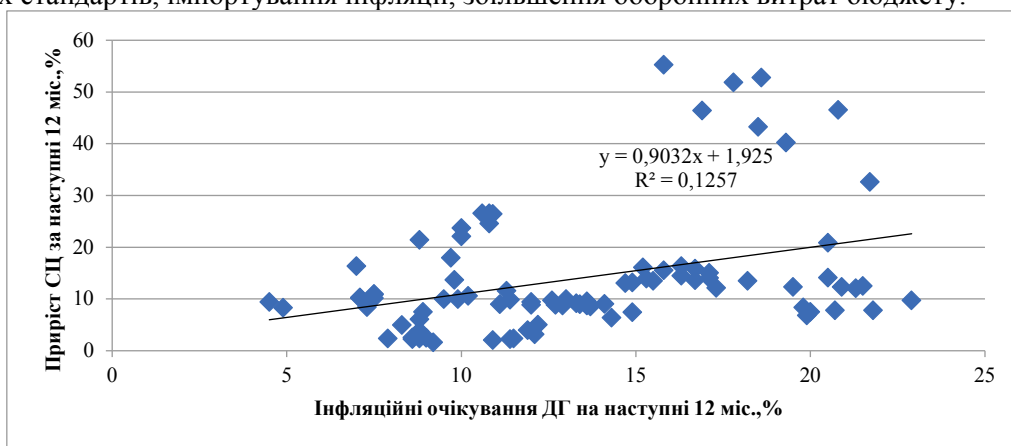

Рис.1. Залежність приросту споживчих цін (СЦ) в Україні від інфляційних очікувань домогосподарств (ДГ) за даними липня 2014-грудня 2022 рр.

Джерело: побудовано автором за [1, 2, 3]

Дослідження впливу факторів на інфляційні очікування здійснено після розподілу інфляційних очікувань на періоди: 1) період незначного розриву між інфляційними очікуваннями та фактичними значеннями інфляції (0-3 в.п.); 2) період «цінового оптимізму», коли фактичні значення інфляції суттєво перевищують інфляційні очікування; 3) період «цінового песимізму», коли інфляційні очікування були значно завищені порівняно з реальною інфляцією.

Так, на рис.2 видно, що лише 25% інфляційних очікувань домашніх господарств, відрізнялись від фактичної інфляції на 0-3 в.п. (25 із 101 місяців у періоді, за який здійснюється аналіз). Це свідчить про значний рівень неточності очікувань суб'єктів економіки щодо майбутньої інфляції. В інші періоди спостерігалися розриви між інфляційними очікуваннями та фактичними показниками, які були більші за 3 в.п.

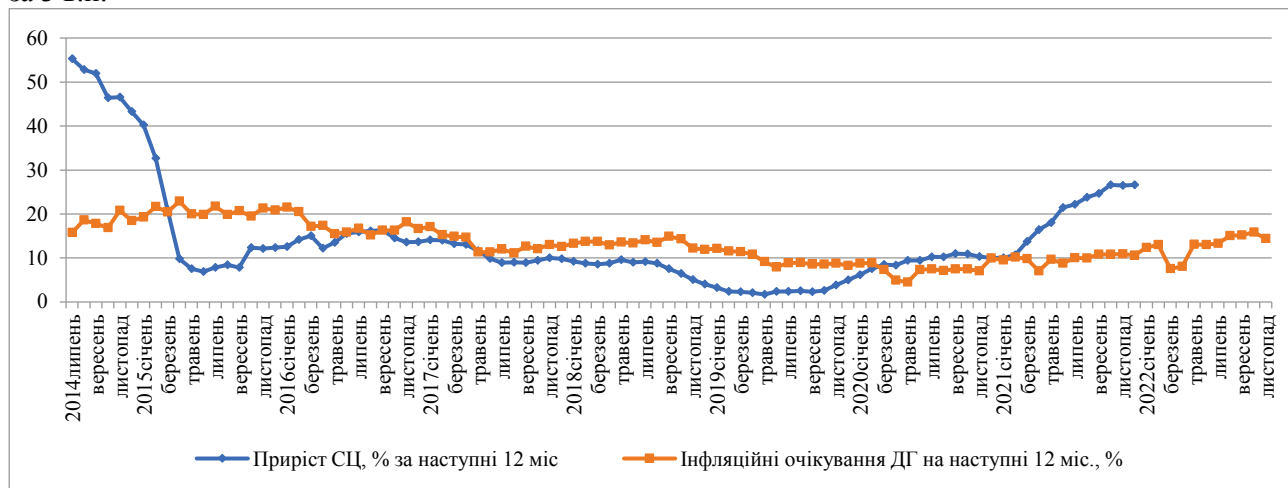

Рис.2. Динаміка інфляційних очікувань домогосподарств (ДГ) на наступні 12 міс. і фактичного приросту споживчих цін (СЦ) за наступні 12 міс. в Україні за даними липня 2014-листопада 2022 рр. Джерело: побудовано автором за [1, 3]

Занижені інфляційні очікування (період «цінового оптимізму») спостерігались у 2014 та на початку 2015 року у зв'язку із девальвацією гривні та підвищенням тарифів у сфері ЖКГ, у середині 2016 та 2017 років – внаслідок підвищення урядом соціальних стандартів і зміни в державній політиці субсидіювання домогосподарств, а також протягом 2020-2021 років – як наслідок імпортування світової інфляції і зростання тарифів на житлово-комунальні послуги, а потім девальвації гривні, зростання логістичних та енергетичних витрат бізнесу.

Однак більшість часу (квітень 2015 – лютий 2020 рр.) з аналізованого періоду – це період «цінового песимізму», коли інфляційні очікування були завищені порівняно з реальною інфляцією. В результаті кореляційно-регресійного аналізу встановлено, що основним фактором формування завищених інфляційних очікувань була фактична динаміка інфляції за попередні періоди (вплив становить 65%), надто за останні 12 місяців (рис.3).

Отже, інфляційні очікування населення в Україні за останні 10 років були ірраціональними та адаптивними. Це є однією із основних причин неефективного таргетування інфляції з боку НБУ. Так, з табл.1 видно, що НБУ не вдається закріпити біля цільових показників інфляції значення інфляційних очікувань, а також наблизити до них фактичні значення інфляції.

За таких обставин зменшувати інфляцію в Україні доцільніше не стільки шляхом інформування про інфляційні таргети, а шляхом удосконалення трансмісійного механізму НБУ, узгодивши дохідність різних інструментів, посиливши конкуренцію банків за депозити та розвинувши кредитування. Важливим також є покращення урядом структурних чинників інфляції.

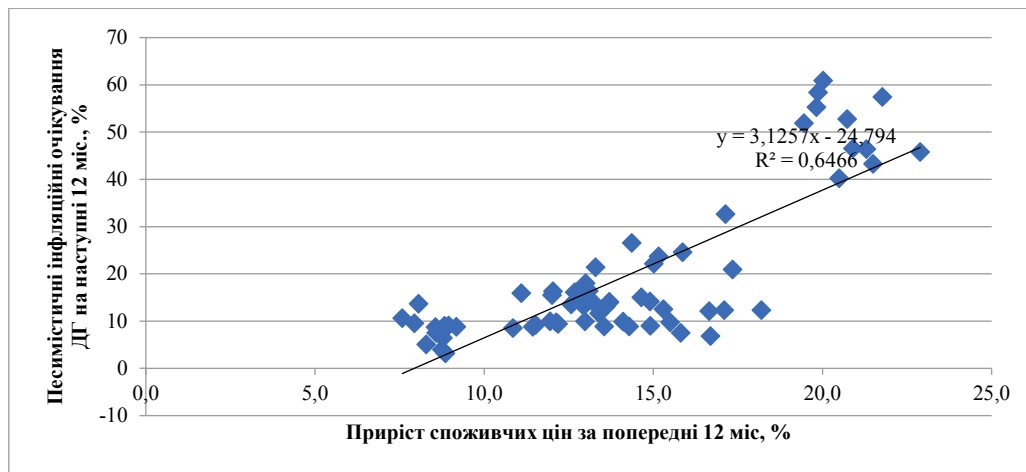

Рис.3. Залежність інфляційних очікувань домогосподарств на наступні 12 міс. від приросту споживчих цін за попередні 12 міс. в Україні за даними липня 2013-листопада 2022 рр.
Джерело: побудовано автором за [1, 2, 3]

Таблиця 1

Динаміка приросту таргетів інфляції, інфляційних очікувань домогосподарств та споживчих цін в Україні за 2016-2022 рр. (на кінець року)

Рік	Таргет (орієнтир) інфляції, %	Інфляційні очікування, %	Фактична інфляція, %
2016	12+3	16,65	12,4
2017	8+2	12,57	13,7
2018	6+2	11,95	9,8
2019	5+1	8,29	4,1
2020	5+1	9,94	5,0
2021	5+1	10,60	10,0
2022	5+1	14,37	26,6

Джерело: побудовано автором за [1, 3, 4]

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Статистичний збірник "Індекси споживчих цін" за 2021 р. К.: Державна служба статистики України, 2022. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/03/zb%20ICC_2021.xlsx
2. Індекси споживчих цін на товари та послуги у 2022 році (до грудня попереднього року) URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/ct/is_c/isc2022gr_ue.xls
3. Інфляційні очікування на наступні 12 місяців. URL: https://bank.gov.ua/files/macro/Surveys_price.xlsx
4. Стратегія монетарної політики Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/file/download?file=Strategy_MP.pdf

Рошик Ірина Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва, Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, e-mail: i.a.roshchuk@nuwm.edu.ua

Романович Ангеліна Володимирівна, студентка 2 курсу освітньої програми «Бізнес-аналітика», Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, e-mail: romanovych_em21@nuwm.edu.ua

Roshchuk I.A. – PhD (Economics), Docent, Associate Professor of the Department of Labour Resources and Entrepreneurship, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, e-mail: i.a.roshchuk@nuwm.edu.ua

Romanovych A.V. - Student of the 2nd year of the educational program "Business Analytics", National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, e-mail: romanovych_em21@nuwm.edu.ua

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Одеський національний економічний університет

Анотація: У статті досліджено необхідність забезпечення продовольчої безпеки як складової економічної безпеки країни, визначені основні загрози та запропоновані оптимальні принципи стратегії її формування.

Ключові слова: економічна безпека країни, продовольча безпека, аграрно-промисловий комплекс, стратегія продовольчої безпеки.

Abstract: The article examines the need to ensure food security as a component of the country's economic security, identifies the main threats, and proposes the optimal principles of the strategy for its formation.

Keywords: economic security of the country, food security, agricultural and industrial complex, food security strategy.

Важливим елементом національної та економічної безпеки країни є її продовольча безпека. В наш час дана проблема безпеки продовольства стає все більш напруженою і охоплює значний сенс в структурі економічної безпеки. До цього треба зарахувати продовольчу забезпеченість країни та регіонів. Питання вирішення продовольчої безпеки виникає у зв'язку з захистом державних інтересів, таких, як соціальна стабільність, задоволення потреби в харчуванні, незалежність від імпорту, розвиток власного виробництва продовольчих товарів, створення резервних запасів для стабілізації продовольчого забезпечення.

Питанню продовольчої безпеки відводиться особливе місце в концепціях національної безпеки більшості розвинутих країн світу. Інтеграція України у світове та європейське співтовариство актуалізує вказану проблему, оскільки лише за умови гарантування забезпечення населення продовольством за будь-яких умов держава може проводити незалежну політику.

Забезпечення продовольчої безпеки України вимагає підтримки відповідного рівня продовольчого самозабезпечення, що передбачає використання державної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції та використання заходів контролю імпортової продукції з метою захисту власних виробників від іноземної конкуренції. В цьому контексті дуже важливим є оцінка стану розвитку продовольчої безпеки в країні із визначенням основних проблем, які виникають в процесі її забезпечення на макро- і мезорівні.

Зважаючи на важкий стан економіки та умов воєнного часу України, питання продовольчої безпеки залишається відкритим і потребує розробки підходів до його вирішення. Забезпечення продовольчої безпеки є постійною проблемою як країн з низьким рівнем економічного розвитку, так і розвинутих країн, які постійно вдосконалюють механізми підтримки продовольчої безпеки.

Під продовольчою безпекою слід розуміти такий еколого-економічний стан держави, за якого всі її громадяни забезпечені продовольством у необхідній кількості, асортименті та відповідній якості, що підтримує найвищий рівень їх фізичного і психічного здоров'я. При цьому існують відповідні ресурси, потенціал та механізми постійного збереження такого стану переважно власними силами держави для всіх верств населення незалежно від зовнішніх і внутрішніх факторів та за умови збереження сприятливого стану навколишнього середовища.

Продовольча безпека країни на макроекономічному рівні – це гарантоване забезпечення суспільства, незалежно від обставин, що можуть скластися, повним необхідним набором повноцінних продуктів харчування. На мікроекономічному рівні – це впевненість окремо взятої особи в можливості задовольнити, з доступних джерел, свої фізіологічні потреби і своєї сім'ї в продуктах харчування. А це можливо лише за умови виробництва в господарствах і підприємствах аграрно-промислового комплексу країни конкурентоспроможної продукції [1, с.116].

Відповідно до проекту Закону України «Про продовольчу безпеку України» продовольча безпека

– соціально-економічний та екологічний стан в державі при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством в необхідній кількості, асортименті та відповідної якості [2].

Зважаючи на це, завдання забезпечення такого стану повинно бути покладене на державу через її основні органи. Очевидно, що це, у свою чергу, потребує чіткого регулювання даного питання на державному рівні. Сьогодні одним із основних завдань Міністерства аграрної політики та продовольства України є: реалізація державної аграрної політики, спрямованої на розвиток агропромислового комплексу та забезпечення продовольчої безпеки держави.

24 березня 2022 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». Документ спрямований на швидке залучення сільськогосподарських земель країни у виробництво сільськогосподарської продукції в умовах воєнного стану. В основу Закону покладений пріоритет суспільних (державних) інтересів над інтересами приватних осіб, що призупиняє дію деяких правових механізмів, які захищають приватні інтереси. В відповідності жл цього Закон запровадив у законодавство деякі правові механізми, які на перше місце ставлять державний інтерес суспільства у забезпеченні невідкладного використання наявних сільськогосподарських земель для виробництва продовольства [3].

Забезпечення продовольчої безпеки визначено у якості одного з основних напрямів державної політики з питань національної безпеки в економічній сфері. Стратегією національної безпеки України передбачено необхідність забезпечення послідовності у здійсненні земельної реформи, забезпеченні на практиці пріоритетного розвитку агропромислового комплексу як основи продовольчої безпеки держави [4,с.38]. Проте зазначені законодавчі акти мають суто декларативний характер і не визначають чітких механізмів управління системою продовольчої безпеки.

Для системи продовольчої безпеки характерні певні принципи формування. Стрижневим є принцип соціальності, який передбачає цільову спрямованість цієї системи та кожної її складової на задоволення харчових потреб людини. Другим важливим принципом є комплексність, що означає одночасний вплив на всі складові системи. Наступний принцип – системність, який передбачає всебічний підхід до вирішення економічних, соціальних, екологічних та інших аспектів проблеми продовольчої безпеки.

Основними загрозами продовольчої безпеки є будь-які негативні зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, які знижують рівень продовольчої безпеки [4,с.39]. На національні особливості продовольчої безпеки мають вплив загрози, які виникають:

- недосконалість системи контролю якості;
- зниження купівельної спроможності населення;
- незбалансоване споживання населенням продуктів харчування;
- зростання цін на сільськогосподарську продукцію;
- низький рівень споживання продуктів тваринного походження і збитковість тваринництва;
- залежність від імпорту за окремими продуктами харчування тощо [5,с.64].

Існування вказаних загроз породжує необхідність державного управління з метою підтримки достатнього рівня продовольчої безпеки в країні. Процес управління продовольчою безпекою повинен полягати у безперервному державному впливі, для цього необхідно використовувати такі інструменти як страхування, кредитування, субсидування та інші.

Для системи продовольчої безпеки характерні певні принципи формування. Стрижневим є принцип соціальності, який передбачає цільову спрямованість цієї системи та кожної її складової на задоволення харчових потреб людини. Другим важливим принципом є комплексність, що означає одночасний вплив на всі складові системи. Наступний принцип — системність, який передбачає всебічний підхід до вирішення економічних, соціальних, екологічних та інших аспектів проблеми продовольчої безпеки. Ще один важливий принцип — адекватність у виборі регуляторів, що пов'язано з неоднозначністю їх дії на різних етапах розвитку економічної системи та в умовах зміни кон'юнктури внутрішнього і зовнішнього ринків. Останній принцип – стійкість системи, тобто обов'язкове дотримання вищевказаних принципів соціальності, комплексності, системності та адекватності незалежно від зміни зовнішнього середовища .

Процес формування і реалізації аграрної політики продовольчої безпеки повинен починатися з дослідження складу харчових продуктів, які виробляються в державі, та створення відповідного банку даних. На цій основі проводиться моделювання харчових раціонів для різних вікових груп населення з урахуванням територіального рівня екологічного навантаження та прогнозується фізіологічна потреба

населення країни в харчових продуктах. З урахуванням експортних можливостей країни за окремими групами продовольчої продукції формуються баланси продовольчих ресурсів, які використовуються при розробці стратегії формування продовольчої безпеки. При цьому важливим є організований моніторинг за характером змін, що відбуваються, їх кількісна і якісна оцінка з метою підготовки відповідних рекомендацій та управлінських рішень. Система моніторингу базується на поєднанні економічних та соціальних індикаторів з показниками, які відображають результативність діяльності органів влади з вирішення проблеми продовольчої безпеки.

Таким чином, формування загальнодержавної та регіональної продовольчої безпеки є ключовим пріоритетом політики держави. Суть продовольчої безпеки полягає у забезпеченні населення продуктами харчування згідно з фізіологічними нормами, а промисловості — сировиною і формування експортного потенціалу, є не лише хибним, але й шкідливим. Проблема продовольчої безпеки має вирішуватися не лише на національному, а й на регіональному рівні. Це зумовлено нерівномірністю соціально-економічного розвитку окремих територій держави, що є наслідком значних відмінностей у природно-кліматичних умовах, виробничо-економічному потенціалі та ін. Підвищення рівня відповідальності суб'єктів держави за забезпечення населення якісним продовольством вимагає формування адекватної регіональної політики продовольчої безпеки.

Стратегія продовольчої безпеки, має бути спрямована на: забезпечення необхідної кількості продовольства за рахунок власного виробництва і при необхідності – за рахунок імпорту; підтримку стабільності продовольчого постачання за рахунок скорочення коливань пропозиції і врожайності, адекватного управління національними запасами продовольства, розвитку транспортної інфраструктури та систем збуту; забезпечення доступу всіх верств населення до наявного продовольства. Необхідно забезпечити такі соціально-економічні відносини, які б гарантували доступ до продуктів харчування всьому без винятку населенню країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ємець Ю. Г. Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції у контексті продовольчої безпеки України/Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки Випуск 5. Том 3.Полтава. 2012. С. 116-120.

2. Верховна Рада України ухвалила Закон "Про продовольчу безпеку України": Інформаційне управління. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/54016.html>.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». Документ 2145-IX, чинний, поточна редакція — Прийняття від 24.03.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>.

4. Волченко Н. В. Продовольча безпека: теоретичні аспекти та реалії сьогодення: монографія Система національного менеджменту в контексті інтеграційного виміру. Суми: ПП Вінниченко М. Д., ФОП Литовченко Є. Б., 2014. С. 38- 57.

5. Сиротюк Г. В. Продовольча безпека – складова економічної безпеки країни: матеріали круглого столу (15 травня 2015 року).Львівський НАУ. Львів, 77 с.

Тарасевич Наталія Вадимівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: nvt4364@gmail.com

Стаматова Олена Вікторівна, студентка 4 курсу факультету міжнародних відносин, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: nvt4364@gmail.com

Tarasevych Nataliya V., PhD in Economics, associate professor, associate professor of the Department of Banking, Odesa National University of Economics, Odesa, e-mail: nvt4364@gmail.com

Stamatova Olena V., 4th-year student of the Faculty of International Relations, Odesa National University of Economics, Odesa, e-mail: nvt4364@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄВРОПИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО ВІЛЬНУ ТОРГІВЛЮ

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, м. Чернівці

Анотація: У публікації досліджено особливості реалізації Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС; визначено зміни в зовнішньоторговельній політиці між країнами, що обумовлені війною в Україні.

Ключові слова: вільна торгівля; Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі; митно-тарифне регулювання; нетарифні інструменти; мито; експорт; імпорт.

Features of trade relations between Ukraine and Europe in the implementation of the free trade agreement

Abstract: The publication analyzes the peculiarities of the implementation of the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement between Ukraine and the EU; identifies changes in foreign trade policy between the countries caused by the war in Ukraine.

Key words: free trade; Deep and Comprehensive Free Trade Agreement; customs and tariff regulation; non-tariff instruments; toll; export; import.

Головними напрямками зовнішньоторговельної політики держави виступають протекціонізм і вільна торгівля. Протекціонізм — це державна політика захисту національного ринку від небажаної іноземної конкуренції через використання інструментів тарифного (мито) та нетарифного регулювання (квотування, ліцензування, «добровільне» обмеження експорту, ембарго, методи прихованого протекціонізму).

Вільна торгівля передбачає обмежене втручання держави в зовнішньоторговельну діяльність. Вільна торгівля (яка також називається *laissez-faire*) – політика, за допомогою якої уряд не дискримінує імпорт і не втручається в експорт. Однак політика вільної торгівлі не обов'язково означає, що країна відмовляється від будь-якого контролю та оподаткування імпорту та експорту. Теоретична аргументація вільної торгівлі базується на аргументі Адама Сміта про те, що поділ праці між країнами веде до спеціалізації, більшої ефективності та більшого сукупного виробництва. З точки зору окремої країни обмеження торгівлі можуть мати практичні переваги, особливо якщо країна є основним покупцем або продавцем товару. На практиці ж захист місцевих галузей може виявитися вигідним лише для меншості населення та бізнесу.

З середини 20-го століття країни все більше знижували тарифні бар'єри та валютні обмеження в міжнародній торгівлі, однак все ж продовжують використовувати нетарифні інструменти в межах протекціоністської політики як засіб підтримки національного товаровиробника.

В рамках Угоди про асоціацію ЄС та України з 1 січня 2016 року набула чинності Угода про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ/ DCFTA). Угода передбачає полегшення торгівлі шляхом підвищення ефективності митних процедур та поступового наближення українського законодавства, правил і процедур (включаючи стандарти), до законодавства ЄС. Щодо торгівлі – Угода передбачає скасування більшості тарифів: для ЄС – 98,1%; для України – 99,1% [1].

Підписання Угоди про ПВЗВТ відкрило ринки для товарів і послуг з обох сторін, на основі передбачуваних і застосовуваних правил торгівлі. Однак, не зважаючи на те, що значну частину тарифів на промислові товари було скасовано, для низки товарних позицій були узгоджені перехідні періоди – поступове скасування мит (табл. 1).

ПВЗВТ мала б забезпечити для багатьох промислових та аграрних товарів безмитний доступ на ринок ЄС і водночас запустити внутрішньодержавні процеси щодо врегулювання стандартів безпечності продукції, контролю на внутрішньому ринку.

Період, з якого передбачено скасування мит на промислову продукцію в рамках Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між ЄС та України

Експорт з України в ЄС	Імпорт в Україну з ЄС
корисні копалини – 2019 р.	корисні копалини - 2023р.
хімікатів – 2021р.	органічні хімікати – 2019 р.
добрива – 2023р.	добрива – 2019 р
вироби з дерева – 2021р.	гумові шини – 2021р.
взуття – 2021 р.	вироби зі шкіри – 2021 р.
вироби з міді – 2021 р.	текстиль – 2019 р.
автомобільний сектор – 2023 р.	автомобільний сектор – 2026 р.
алюмінієві вироби - 2023р.	

*Складено за даними [1].

Проте в реаліях зі скасуванням мит не відбулося форсування європейського ринку українськими товарами. Європейський Союз зберіг низку обмежень, які пояснюються вимогами антидемпінгового законодавства, захистом своїх виробників, зокрема фермерів, а також невідповідністю українських товарів європейським стандартам якості та безпечності для споживачів. Ці вимоги суттєво різняться в залежності від конкретного товару, але у цілому можуть бути згруповані за такими напрямками: технічні вимоги; екологічні вимоги; вимоги у сфері санітарних та фітосанітарних заходів. Крім того, до певних видів продукції на рівні ЄС встановлюються маркетингові стандарти, а також застосовуються імпорту обмеження, що також можуть розглядатися як механізми захисту внутрішнього ринку від імпортованих товарів, якість і безпека яких не відповідає вимогам Євросоюзу.

Війна в Україні пришвидшила вирішення питання лібералізації експорту з України в ЄС. Так, першою (26 квітня 2022 р.) достроково скасувати всі мита і квоти на продукцію українського виробництва вирішила Великобританія (за умовами двосторонньої Угоди про вільну торгівлю це мали зробити не раніше 1 січня 2023 року). Щорічні темпи зростання експорту до Великобританії — одні з найвищих в українській міжнародній торгівлі, проте експорт з України в Сполучене Королівство у 2021 році, не зважаючи на зростання на 57%, становив лише близько 2,2 млрд дол. США [2] (до прикладу: експорт Польщі –14–16 млрд дол. США щороку; загальні щорічні обсяги імпорту до Великобританії з усього світу оцінюють у 600-700 млрд дол. США, тобто частка України становить близько 0,3%).

Слідом за Британією рішення щодо лібералізації торговельних відносин прийняла і Рада ЄС – з 4 червня 2022 р. протягом одного року призупинено:

– усі тарифи згідно з Розділом IV Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, встановлені ПВЗВТ, які ще не були лібералізовані;

- стягнення антидемпінгових мит на імпорту з України,
- застосування усіх тарифних квот для сільськогосподарської продукції;
- застосування системи вхідних цін для фруктів та овочів.

Звичайно, таке рішення сприятиме розширенню виходу українських промислових і аграрних підприємств на ринки ЄС та Сполученого Королівства. Завдяки скасуванню ввізних мит і тарифних квот український бізнес в перспективі матиме змогу збільшити експорт товарів з високою доданою вартістю. Йдеться, в першу чергу, про продовольчі товари (борошно, зерно, молочну продукцію, м'ясо птиці та напівфабрикати, томатну пасту, мед, кукурудзу, пшеницю, соки, гриби, цукор тощо).

Проте залишається відкритим питання скасування нетарифних бар'єрів, адже в рішенні Ради Європейського Союзу немає конкретики щодо цього. Це наразі є суттєвим обмежувальним фактором до поживлення експорту продукції з України в Європу, а тому потребує перегляду у напрямку скасування чи суттєвого спрощення (якщо курс на лібералізацію умов торгівлі є реальним, а не декларативним).

Глобальною проблемою, яка суттєво обмежує експортні можливості України, є складнощі логістики, які обумовлені війною України з росією та блокуванням портів російськими військами. Наразі зусилля Уряду та бізнесу спрямовані на побудову альтернативних логістичних шляхів через західні кордони країни, однак ці можливості обмежені через перезавантаженість залізничних та автошляхів через експорт, головним чином, зернових культур, обсяги яких у нас найбільші. Тому для

оптимізації вигод від нової лібералізації умов торгівлі з ЄС та Британією Україні доцільно зосередитися на експорті товарів, які мають більшу ціну при меншій вазі. Враховуючи лідерство України (8 місце) в рейтингу технологічних навичок за висновками Global Skill Report 2022 [3], хорошою перспективою для нашої економіки став би експорт високотехнологічної продукції.

Щодо заходів з лібералізації торговельних відносин з боку нашої держави, то позиція Міністерства економіки свідчить, що Україна готова у відповідь на тимчасову повну лібералізацію торгівлі з боку ЄС скасувати мита на європейські товари.

Отже, питання застосування обмежуючих інструментів нетарифного регулювання зовнішньоторгівельної політики Європейським Союзом та Великобританією залишається відкритим, а тому перспективи наукових досліджень полягають у подальшій комплексній оцінці реалій лібералізації торгівлі між країнами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Association agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/november/tradoc_155103.pdf#page=1612 (дата звернення: 12.02.2023).
2. Україна та Велика Британія скасували експортні мита та торговельні квоти. *ZN.UA*. 05.05.2022. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/ukrajina-ta-velika-britanija-skasovali-eksportni-mita-ta-torhovelni-kvoti.html> (дата звернення: 12.02.2023).
3. Україна увійшла до першої десятки країн в рейтингу технологічних навичок Global Skill Report. *Укрінформ*. <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3508245-ukraina-uvijsla-do-desatki-krain-v-rejtingu-tehнологicnih-navicok.html> (дата звернення: 12.02.2023).

Томнюк Тетяна Леонідівна, к.е.н., доцент; доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування; Чернівецький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-економічного університету, м. Чернівці, tltomnyuk@gmail.com

Tetiana Tomniuk – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor; Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Taxation; Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE State University of Trade and Economics, Chernivtsi, tltomnyuk@gmail.com

РИНОК НЕРУХОМОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

***Анотація:** У статті досліджено основні теоретичні положення та особливості функціонування ринку нерухомості України в умовах воєнного стану. Визначено місце та значення ринку нерухомості в національній економіці*

Ключові слова: ринок нерухомості; нерухомі речі; нерухоме майно; нерухомість; житло

Abstract: The article examines the main theoretical provisions and peculiarities of the functioning of the real estate market of Ukraine under the conditions of martial law. The place and importance of the real estate market in the national economy is defined

Keywords: real estate market; immovable things; Real Estate; real estate; dwelling

Ринок нерухомості – один із основних видів ринку, який у взаємодії з ринком товарів і послуг та ринком капіталів визначає особливості господарського механізму сучасної економіки. Формування ринку нерухомості та його функціонування пов'язані з товарним виробництвом і відображають ступінь його розвитку. Сутнісної функцією ринку нерухомості є те, що він забезпечує розподіл і перерозподіл наявного фонду нерухомості (землі) між різними варіантами його використання.

Цивільний кодекс України визначає, що до нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення [1].

Наслідком непереміщуваності нерухомості стає непряма мобільність, тобто обмежені можливості функціонального використання нерухомості. Це означає, що нерухомість не може сама переміститися у сферу найбільш вигідного використання, а навпаки, всі інші ресурси мають притягуватися до неї. Обмеженість виражається у таких властивостях нерухомості, як тривалість створення, висока капіталомісткість, довгостроковість існування. Ці властивості впливають на міру еластичності попиту і пропозиції, виявляються у специфічних ризиках інвестування, обумовлюють можливість відокремленого функціонування ринку оренди та користування. Істотною властивістю нерухомості як товару є її неоднорідність у формі об'єктивної (наприклад, відмінності якісних характеристик) і суб'єктивної (існування різних переваг, бажань споживачів) диференціації. Залежно від міри неоднорідності створюються ринки з різними ознаками конкурентного середовища (досконалий або недосконалий тип).

Ринок нерухомості має важливе значення в забезпеченні ефективного функціонування всіх елементів економічної системи, а також у створенні оптимальних умов для розвитку інвестиційних процесів і забезпеченні економічного зростання. Він тісно пов'язаний з цілим рядом суміжних ринків: ринком послуг на ринку нерухомості, ринком товарів тривалого користування, але насамперед з будівельним ринком, що нерідко призводить до їх змішування. Однак ці ринки принципово відрізняються один від одного.

Навколо ринку нерухомості складається система цивільно-правових відносин (державна реєстрація, іпотека, оподаткування та ін.), його обслуговують численні інститути (державні установи, ріелтери, оцінювачі, забудовники, фінансові установи і т. ін.), з ним активно взаємодіють інші види

ринків (споживчих товарів, чинників виробництва, цінних паперів, кредитних зобов'язань), від нього залежать механізми ринкового ціноутворення, інвестування, заощадження в економіці загалом.

Відповідно до критерію масштабів, ринок нерухомості буває національним, регіональним і локальним. Процеси, що відбуваються на ринках таких видів, мають дуже істотні відмінності.

Необхідно відмітити, що ринок нерухомості існує там і тоді, коли справа йде про передачу прав на нерухомість. Якщо немає переходу прав на нерухомість, то, відповідно, і немає ринку нерухомості. Можна стверджувати, що відносини між забудовником та інвестором, безумовно, належать до ринку нерухомості, оскільки вони передбачають отримання інвестором прав на створюваний об'єкт нерухомості. Відносини між забудовниками та підрядниками не передбачають такого переходу, а тому відносяться до будівельного ринку, а не до ринку нерухомості.

Соціально-економічне призначення нерухомості визначається мотивом її придбання: одержання доходу від здавання в оренду або перепродажу; використання як фактора (умови) господарювання; для житла. Залежно від мотиву придбання уся нерухомість поділяється на комерційну (дохідну) і некомерційну (недохідну). Відповідно формуються особливі сегменти ринку нерухомості.

Найбільш розвинутою функціональною формою ринку нерухомості є споживча нерухомість, яка задовольняє потреби людей у проживанні, відпочинку, збереженні предметів особистого користування. Житло – своєрідний товар з дуже тривалим терміном використання.

Механізм функціонування ринку житла відтворюється в ринковому обороті всіх інших видів нерухомості, що зумовлено економічною природою нерухомості як товару тривалого користування, для якого існує два ринкових сегменти – купівля-продаж як корисної послуги, так і ресурсу. Житлова нерухомість є повноправним об'єктом ринкових відносин.

Повномасштабна війна російської федерації проти України призвела до серйозного порушення функціонування національної економіки, в тому числі і ринку нерухомості. Аналіз ринку нерухомості зони воєнних дій дозволяє виокремити три основні категорії об'єктів нерухомого майна:

- втрачене нерухоме майно, права стосовно якого були порушені через війну;
- знищене нерухоме майно, що включає об'єкти, які внаслідок руйнівного впливу стали непридатними для подальшого використання за цільовим призначенням і відновлення яких є фізично неможливим та/або економічно недоцільним;
- пошкоджене нерухоме майно, до якого відносяться об'єкти, що зазнали руйнівного впливу, але які можуть бути відновлені шляхом ремонту чи реконструкції.

За даними звіту, підготовленим Світовим банком, Єврокомісією та українським урядом загальна сума збитків завданих економіці України (станом на вересень 2022 р.) оцінюється у 349 мільярдів доларів США, у т.ч. прямі збитки, завдані у першу чергу житловому комплексу, транспорту, торгівлі та промисловості України, сягають 97 мільярдів доларів США [2].

Останні три роки ринок нерухомості зазнав значних коливань. Моніторинг ринку нерухомості в Україні показує, що у 2021 році ця галузь перебувала в процесі відновлення після негативного впливу антиковідних обмежень 2020 року.

Попит у секторі житлової нерухомості відчутно зріс у другому півріччі 2021 року в порівнянні з 2020. Споживачі купували квартири як для власного використання, так і як інструмент для збереження коштів та отримання прибутку.

Початок війни 24 лютого 2022 року запровадив ринок нерухомості в Україні у повний ступор. Всі проекти з будівництва будівельних об'єктів були зупинені, навіть із втратами для деяких забудовників. У перші місяці війни ринок нерухомості та житлового будівництва фактично зупинився. Міністерство юстиції відразу ж закрило доступ до держреєстру прав на нерухоме майно, щоб не допустити втручання в систему і незаконного заволодіння житлом. Лише за два місяці доступ до системи відновили.

Згідно з дослідженням, за 9 місяців 2022 року нотаріуси посвідчили у 2,7 рази менше договорів з купівлі-продажу нерухомості, порівняно з аналогічним періодом 2021 року – кількість угод знизилась з 598 тисяч до 224 тисяч.

Середня ціна **оренди торговельної нерухомості** в Україні з початку 2022 року демонструвала падіння. У Києві ціна оренди торговельної нерухомості впала на 10,6% у доларах США, ціна оренди офісної нерухомості знизилась у середньому на 0,4% у доларах США чи на 1,2% у гривні.

Середня ціна продажу офісної нерухомості в Україні в доларах США демонструвала зростання із січня до квітня 2022 року. Найбільше зростання ціни продажу офісної нерухомості з початку року було зафіксовано у Львівській і Черкаській областях – 123,6% і 115,1% відповідно. Попри загалом

висхідний тренд, в 11 регіонах країни ціна продажу офісної нерухомості знизилася. Найпомітніше падіння спостерігалось у Волинській області, де показник упав на 56,3%. Найбільше падіння вартості оренди з початку року було зафіксовано у Херсонській області – на 22,3% у доларах США чи на 21% у національній валюті. Водночас у низці регіонів країни спостерігалось зростання ціни. Найбільше оренда подорожчала у Чернівецькій області – на 35,7% у доларах США чи на 37,9% у національній валюті.

Найсуттєвіше падіння вартості продажу промислово-складської нерухомості було зафіксовано у Чернігівській області, де вона впала на 74,1%. Загалом зниження вартості спостерігалось в 10 регіонах країни [3].

Аналіз ринку нерухомості в Україні показує, що найбільша активність забудовників, покупців та орендарів проявляється у західних регіонах країни. Споживачі ринку нерухомості в Україні почали звертати особливу увагу не тільки на стан об'єкту, що купується, але і на безпеку, а також ступінь пошкодження інфраструктури району, його розташування. Експерти стверджують, що інтерес до нерухомості в Україні є, а в деяких регіонах відвідуваність профільних сайтів навіть вийшла на довоєнний рівень, але про стрімкий сплеск продажів не йдеться.

Ринок нерухомості в Україні перебуває в дисбалансі: орендні ціни знизились, а гривневі ціни на продаж зростають. Попит дуже слабкий і дуже нестабільний і значно залежить від безпекової ситуації. Наразі суб'єкти ринку нерухомості в Україні можуть взяти участь у програмах надання тимчасового модульного житла, які реалізуються на заході країни та Київській області.

Державні програми підтримки ринку нерухомості в Україні, такі як іпотечне кредитування під знижені відсотки, здатні позитивно вплинути на галузь, але це повною мірою проявиться тільки після закінчення війни.

Отже, ринок нерухомості України на сьогодні, перш за все, потребує державного захисту та підтримки з метою створення умов для якнайшвидшої стабілізації та подальшого динамічного розвитку, адже ринок нерухомості створює необхідні матеріально-просторові умови для людської діяльності та майбутнього розвитку у всіх секторах економіки:

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січн. 2003 р. № 435-IV. Дата оновлення : 03.11.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20.02.2023).
2. Як війна вплинула на економіку України URL: <https://www.dw.com/uk/ak-vijna-vplinula-na-ekonomiku-ukraini/a-63093916> (дата звернення: 20.02.2023).
3. Як змінились ціни на ринку комерційної нерухомості у 2022 році URL: <https://budport.com.ua/news/24342-yak-zminilis-cini-na-rinku-kommerciyjnoj-neruhomosti-u-2022-roci> (дата звернення: 20.02.2023).

Цісар Галина Адольфівна, викладач циклової комісії фінансів, обліку і оподаткування Відокремленого структурного підрозділу «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету» м. Хмельницький, e-mail: tsisar_ga@ukr.net

Tsisar Halyna A., – lecturer of the cycle commission of finance, accounting and taxation of the Separate structural subdivision "Khmelnysky Trade and Economic Professional College of the State University of Trade and Economic" Khmelnytsky, e-mail: tsisar_ga@ukr.net

СПОЖИВЧЕ БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ (НА ПРИКЛАДІ АБ «УКРГАЗБАНК»)

Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація: Розглянуто теоретичні основи споживчого кредитування в Україні, проаналізовано загальний стан споживчого банківського кредитування в умовах воєнного часу та на конкретному прикладі АБ «УКРГАЗБАНК».

Ключові слова: банківська система, кредит, споживчий кредит, відсоткова ставка, комерційний банк.

Abstract: The theoretical foundations of consumer lending in Ukraine, the general state of consumer bank lending in wartime conditions and the specific example of the UKRGAZBANK joint-stock bank are considered.

Keywords: banking system, credit, consumer credit, interest rate, commercial bank.

На даний момент споживчий кредит є вкрай важливим інструментом фінансово-кредитного ринку України, який є одним з джерел прибутку як для банківських установ так і для інших фінансово-кредитних інститутів. Попит на споживче кредитування зростає з кожним роком, це можна пояснити потребою фізичних осіб до покращення рівня життя, адже за допомогою споживчих кредитів люди можуть придбати товари та послуги, які їм необхідні, але які вони не здатні оплатити повністю з власних коштів. Це можуть бути автомобілі, побутова техніка, меблі, туристичні поїздки та інші потреби. [1, с. 107]. Проте початок повномасштабної війни 24 лютого 2022 року вніс свої корективи в усі сфери життя, в тому числі й у ринок споживчого кредитування.

Споживче кредитування - це вид кредитування, за якого банки та інші кредитори надають гроші клієнтам для покупки товарів або послуг, покращення житлових умов, оплати освіти та інших особистих потреб. Кредитори зазвичай встановлюють певний термін погашення кредиту та вимагають від клієнта сплати відсотків за користування кредитом. За даними Національного банку України, на початок 2022 року, споживчі кредити становили більше 31% від загального обсягу кредитів, що видаються банками в Україні [2]. Останнім часом споживче кредитування в Україні стає все більш доступним та зручним для клієнтів, що веде до зростання його популярності. Хоча здавалось би, що війна на території України мала б негативно вплинути на популярність споживчого кредиту.

Слід мати на увазі, що споживче кредитування може бути небезпечним для клієнтів, які не можуть дотримуватися графіку погашення кредиту, тому що це може призвести до зростання боргу та кредитних проблем, а ситуація в країні лише посилює ці ризики. Також на цьому наголошує і Національний банк України. Згідно з останніх звітів НБУ, якість споживчих кредитів значно погіршується у зв'язку зі зниженням реальних доходів населення та зростання витрат на вимушений переїзд та облаштування житла на випадок відключення електроенергії. Головною ознакою погіршення якості кредитного портфеля є несвоєчасна сплата відсотків за отриманими позиками. Під час дії так званих «кредитних канікул» виявити справжню частку проблемного портфеля було проблематично. У червні 2022 року, коли банки розпочали процес згортання «кредитних канікул», Національний банк зобов'язав їх відновити розрахунок днів прострочення. Уже з жовтня місяця кредити, за якими не здійснювалася сплата відсотків, почали переходити у статус непрацюючих [2]. Такі тенденції є негативними для банків, так як зменшують їх потенційні доходи.

Як видно з рис. 1, ринок споживчого кредитування у 2022 році дещо здав позиції, у порівнянні з 2021 роком. А саме, зменшилась сума наданих домашнім господарствам кредитів терміном до 1 року та від одного до 5 років. Виняток становлять довготермінові споживчі кредити строком більше 5 років, сума яких навпаки збільшилась у 2022 році в порівнянні з 2021 з 22 852 млн. грн., до 24 071 млн. грн., хоча впродовж попередніх років їх обсяг мав, тенденцію до зменшення.

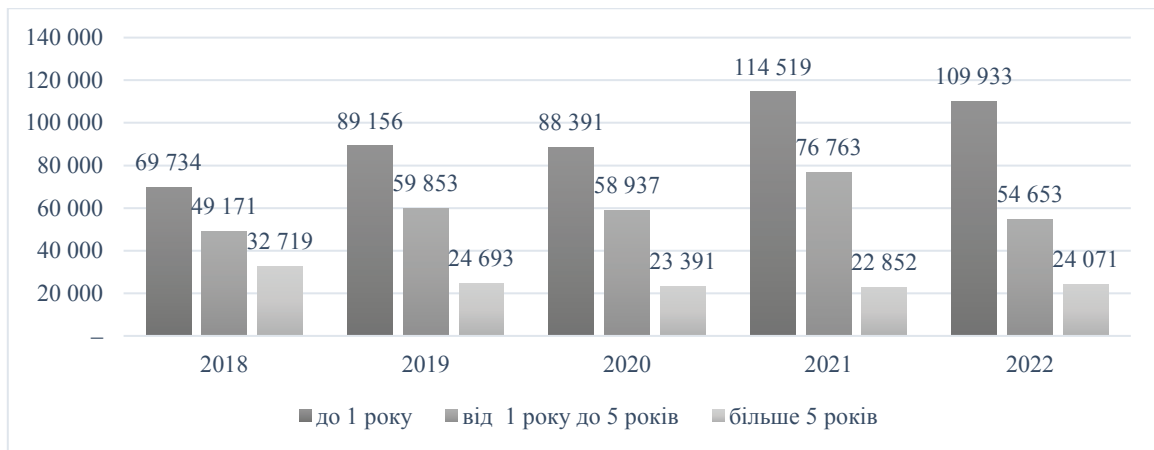

Рис. 1. Споживчі кредити, надані домашнім господарствам за строками погашення, млн грн
Джерело: складено авторами на основі [2]

Розглянувши рис. 2, можна побачити, що більшою мірою домашні господарства беруть споживчі кредити у гривні та в доларах США. Сума споживчих кредитів у гривнях у 2022 році в порівнянні з минулим зменшилась, хоча з 2018 по 2021 спостерігалась тенденція до збільшення. Сума споживчих кредитів у доларах США продовжувала тенденцію до зменшення з 2018 до 2022 року.

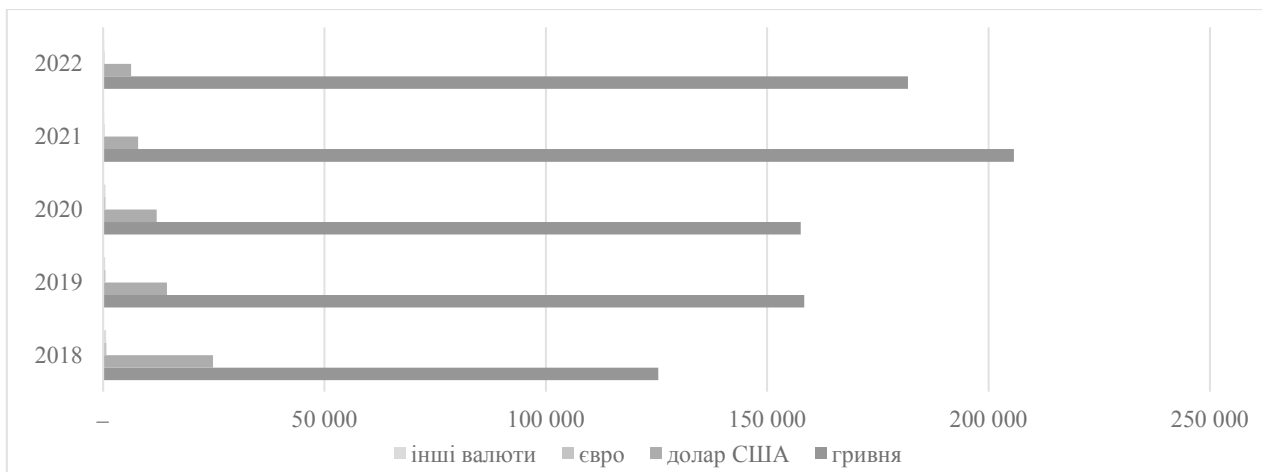

Рис. 2. Споживчі кредити, надані домашнім господарствам у розрізі валют, млн грн
Джерело: складено автором на основі [2]

Перейдемо до розгляду сегменту споживчого кредитування на прикладі державного акціонерного банку «Укргазбанк». Умови війни ставлять перед АБ «Укргазбанк» та його клієнтами виклики, що потребують швидких та ефективних рішень. Одним із таких викликів є забезпечення фінансової підтримки громадян, які зазнали збитків внаслідок війни. «Укргазбанк» зосереджується на сприянні покращенню якості життя клієнтів, в тому числі шляхом надання споживчих кредитів. Споживче кредитування в АБ «Укргазбанк» має свої особливості, які дозволяють отримати необхідну суму коштів на придбання товарів та послуг. Особливості споживчого кредитування в «Укргазбанку» включають швидкий та простий процес оформлення кредиту, конкурентні відсоткові ставки та гнучкі умови погашення кредиту. Крім того, відповідно до інформації на офіційному сайті, клієнти мають можливість отримати кредит забезпечений поручительством третьої особи. Також «Укргазбанк» надає можливість розстрочки платежів та погашення кредиту шляхом внесення платежів через банківські термінали, мобільний банкінг або Інтернет-банкінг [3].

Згідно з інформацією на офіційному веб-сайті АБ «Укргазбанк», банк пропонує декілька видів споживчих кредитів для різних потреб клієнтів:

1. «Кредит на будь-які цілі» - це кредит, який надається клієнтам без обмежень щодо його використання. Можна отримати суму від 10 000 до 500 000 грн з терміном погашення від 6 до 36 місяців.

2. «Експрес-кредит» - це швидкий кредит для невеликих сум на короткий термін. Можна отримати суму до 50 000 грн з терміном погашення від 1 до 12 місяців.

3. «Кредит на автомобіль» - це кредит, який надається для покупки нового або б/у автомобіля. Можна отримати суму від 10 000 до 500 000 грн з терміном погашення від 6 до 60 місяців [3].

АБ «Укргазбанк» має ряд екологічно орієнтованих ініціатив, які спрямовані на зменшення впливу шкідливої діяльності на навколишнє середовище та підтримку сталого розвитку. Еко наповнення банку проявляється і у деяких спеціально розроблених продуктах споживчого кредитування (див. табл. 1).

Таблиця 1

Продукти споживчого кредитування АБ «Укргазбанк»

Продукти	Кредит на споживчі цілі під заставу депозиту	«Еко оселя»	Кредит на придбання відновлювальних джерел енергії	Кредит на придбання зарядних станцій для ЕКО авто	Кредит під заставу ОВДП
Умови					
Можлива сума кредиту (гривень)	Від 1 000 грн до 4 000 000 грн.	від 1 000,00 до 50 000,00 грн	від 1 000,00 до 300 000,00	від 1 000,00 до 50 000,00	від 50 000 грн. до 20 000 000 грн
Максимальний розмір кредиту	90% від розміру депозиту	90% від вартості обладнання, матеріалів, яке придбається відповідно до рахунку-фактури, або договору на придбання Обладнання	85% від вартості обладнання, матеріалів, яке придбається відповідно до рахунку-фактури, або договору на придбання Обладнання.	90% від вартості зарядних станцій та відповідного додаткового обладнання і матеріалів до них для зарядки автомобілів	-
Строк кредитування	від 1 місяця до 12 місяців	Від 1 місяця до 36 місяців	Від 1 місяця до 60 місяців	Від 1 місяця до 36 місяців	Від 1 місяця до 36 місяців (включно), але не може перевищувати терміну погашення ОВДП державою
Відсоткова ставка	Залежить від процентної ставки по депозиту, яким забезпечується кредит	15,0%	Залежить від строку кредитування (від 9,5% до 14%)	15,0%	27,78%

Джерело: складено автором на основі [3]

Як видно з таблиці 1, три продукти споживчого кредитування здебільшого мають еко напрям. Кредит на придбання зарядних станцій для ЕКО авто надається на придбання зарядних станцій та відповідного додаткового обладнання і матеріалів до них для зарядки автомобілів, які використовують як гібридний спосіб підключення двигунів до приводу автомобіля, так і приводяться в рух електродвигунами. «Еко оселя» направлена на придбання енергоефективного обладнання та/або матеріалів. Кредит на придбання відновлювальних джерел енергії дають на придбання відновлювальних джерел енергії (сонячні енергетичної станції, тепло-насосні системи опалення та/або гарячого водопостачання, системи сонячного теплопостачання та/або гарячого водопостачання) та відповідне додаткове обладнання і матеріали до них. Два останніх продукти, на нашу думку, є вкрай актуальними в умовах війни та постійних відключень електроенергії, так як навантаження на енергосистему на даний момент колосальне і енергетики постійно працюють, ремонтуючи електролінії

після постійних обстрілів.

Отже, можна зробити висновок, що споживче кредитування в Україні має вкрай важливе значення, проте в умовах війни розвиток цього сегменту кредитування дещо сповільнився. Це зумовлено насамперед зниженням реальних доходів населення. Щодо споживчого кредитування в АБ «Укргазбанк», то продукти в банку є вкрай актуальними в умовах воєнного часу, так як банк пропонує кредити на придбання відновлювальних джерел енергії та на придбання енергоефективного обладнання. Це є дуже доцільно в умовах постійних відключень електроенергії та зменшує навантаження на енергосистему країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Волкова Н. І., Статкевич Г. В. Розвиток споживчого кредитування в кризових умовах. *Економічна наука*. 2021. № 11. С. 106–111. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2021/19.pdf
2. НБУ. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>
3. АБ «УКРГАЗБАНК». URL: <https://www.ukrgasbank.com/>
4. Про споживче кредитування : Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII : станом на 28 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>

Черниж Вікторія Іванівна - студентка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: vriabkova14@gmail.com

Грудзевич Уляна Ярославівка – к.е.н., доцент кафедри фінансових технологій та консалтингу, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: ugrudzevuch@ukr.net

Chernyzh Viktoria – student, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: vriabkova14@gmail.com

Grudzevuch Ulyana - Ph. D. in Economics, Associate Professor of the Department of Financial Technologies and Consulting, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: ugrudzevuch@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖБЮДЖЕТУ ПЕРЕМОГИ

Одеський національний морський університет
Національний університет «Одеська політехніка»

***Анотація:** Надано особливості формування держбюджету в умовах протистояння російській агресії. Проаналізовані пропозиції реформи податкової системи в Україні.*

Ключові слова: бюджет реформа, податок, ставка.

***Abstract:** Features of the formation of the state budget in the conditions of resistance to Russian aggression are provided. Analyzed proposals for reform of the tax system in Ukraine.*

Key words: budget; reform; tax; rate.

Попри війну, уряд країни вчасно передав проєкт державного бюджету до парламенту на перше читання до 15.09.2022 р., як і передбачено чинним українським законодавством [1].

Тож в умовах протистояння російській агресії український уряд зможе виконувати всі взяті на себе зобов'язання: фінансування видатків у 2023 р., буде відбуватися вчасно. Головні пріоритети бюджету: оборона та безпека нашої країни, соціальні програми. Тобто обороноздатність (це зарплати військових, забезпечення армії, ремонти й закупівлі техніки та зброї і ще багато інших важливих для оборони речей) і люди, які мають відчуті підтримку з боку держави в складний момент (йдеться про пенсії, субсидії, допомогу малозабезпеченим родинам, внутрішньо переміщеним особам, витрати на медицину та освіту) Усе інше зачекає інших часів.

В ухваленому парламентарями держбюджеті – 2023 р. загальний ресурс на національну безпеку і оборону – 1 трильйон 141,1 млрд. грн, або 18,2% ВВП. Прогнозований дефіцит держбюджету – 2023 року становить понад 20% ВВП. Враховано скоригований урядом прогноз зростання ВВП на 2023 р. до 3,2% (замість попереднього прогнозу в документі, представляють до первинного читання, в 4,6%) з урахуванням збереження високих безпекових ризиків, а також ризиків продовження атак на об'єкти енергетичної системи України й інші об'єкти критичної інфраструктури країни. Прогноз інфляції зменшився з 30% до 28%.

Завдяки скоригованим макропоказникам та податковим змінам дохідну частину держбюджету збільшено на понад 50 млрд. грн (на 3,9%). Так доходи держбюджету наступного року передбачено в сумі 1,3 трильйона грн.

Передбачено видатки за бюджетною програмою «Державний фонд регіонального розвитку» у сумі 2 млрд. грн.

Слід акцентувати, що відповідно до оцінки міжнародних фінансових інституцій та України, необхідно мати 3-5 млрд. євро щомісяця лише для того, щоб покривати невідкладні витрати. Що тут потрібна надійна допомога від ЄС, від США та, безумовно, від міжнародних фінансових інституцій. ЄС прийняла рішення про підтримку України у 2023 р. у розмірі 1,5 млрд. євро щомісяця, що становить загальну суму 18 млрд. євро.

При цьому не слід зупинятися у реформі податкової системи України. У ВР України розглядається податкова пропозиція «10-10-10». Якщо її підтримує КМ України, та згодом у ВР України з'явиться урядовий законопроект. Автори податкової реформи висувають кілька вимог до неї. Насамперед податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб і податок на додану вартість мають становити по 10% кожний. Заплановано скасування єдиного соціального податку та військового збору (нині 3%).

Ініціатива смілива, саме тому й викликає дискусію у експертному середовищі. Якщо вона навіть залишиться на папері, може задати напрям дискусії та руху податкової політики України до максимальної лібералізації. А не продовжувати топтатися на місці. Адже попри здобуття незалежності у 1991 р, економічна модель України так і лишилася з радянських часів [2,с.18-21]. Ми не провели суттєвих ліберальних реформ, як інші країни Східної Європи, а намагалися шліфувати давню

комуністично- соціалістичну модель.

Нещодавня історія на Шрі-Ланці показує, як швидко настає дефолт після різкого невиправданого зниження податків. На нашу думку, для різкого зниження податків має існувати переконлива економічна аргументація. Про існування обґрунтованих підстав для зниження ставки податків свідчить не лише ситуація на Шрі-Ланці, а й у Туреччині. Ситуація в Туреччині демонструє, що таке зниження ставок податків на тлі інфляції провокує її зростання. Стрімке зростання інфляції в цій країні триває вже кілька років.

Можливо вважати, що нині актуальним може бути лише зменшення або часткове скасування ЄСВ для зниження навантаження на фонд оплати праці для малого і середнього бізнесу. Доцільно звернути увагу на зауваження НБУ про те, що в умовах війни зміну податкового законодавства слід спрямувати суто на спричинення на адміністрування податків і не зумовлювати ще більше скорочення податкових зборів на розширення бюджетного дефіциту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». *Урядовий кар'єр*, 2022, №254. С.5-6.
2. Радіонов О.В., Манько І.М., Співак С.І. *Бюджетний менеджмент*: підручник. Луганськ: Ноулідж, 2014. 292с.

Ширяєва Людмила Володимирівна, доктор економічних наук, професор кафедри економіки і фінансів, Одеський національний морський університет, Одеса.

Кокул Яна Олександрівна, студентка, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: yana.kokyl@mzeid.in.

Shyriaeva Lyudmila V., Doctor of Economics, Professor of the Department of Economics and Finance, Odessa National Maritime University, Odessa.

Kokul Yana O., a student of the National University "Odesa Polytechnic", Odessa, e-mail: yana.kokyl@mzeid.in.

ФІНАНСОВІ НАСЛІДКИ ОФШОРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

¹ Національний університет водного господарства та природокористування

Анотація: У статті визначено місце України у всесвітній офшорній мережі. Досліджено фінансові наслідки офшоризації економіки України в інвестиційній та фіскальній сфері.

Ключові слова: офшоризація економіки; інвестиції; податкові втрати.

Abstract: The article defines the place of Ukraine in the global offshore network. The financial consequences of the offshorization of the Ukrainian economy in the investment and fiscal spheres have been studied.

Keywords: offshorization of the economy; investments; tax losses.

Сучасну світову економіку важко уявити без функціонування офшорних зон, які використовуються бізнесом для максимізації прибутку, зменшення податків, захисту власного капіталу, легалізації грошей через тіньові схеми. В той же час, для держави офшоризація її економіки обумовлює уповільнення економічного розвитку, створюючи перепони для трансформаційних процесів, котрі спрямовані на покращення добробуту держави. Крім того, офшоризація економіки призводить не лише до негативних економічних, але і соціальних наслідків. Адже, офшоризація економіки, зумовлюючи податкові втрати бюджету, обмежує його фінансові можливості щодо фінансування соціальної інфраструктури (освіти, культури, охорони здоров'я) та інших видатків соціального призначення (заробітна плата бюджетників, соціальні допомоги та ін.).

Не зважаючи на глибину сучасних наукових розробок у сфері офшоризації економіки, все ж в наукових колах досить обмежено представлений вектор наукових розвідок щодо виявлення фінансових наслідків офшоризації економіки.

Дані Міжнародного консорціуму журналістів-розслідувачів (ІСІУ), свідчать, що Україна займає мізерно незначне місце в глобальній офшорній павутині. Безпосередньо з Україною пов'язано лише 0,23% офшорних «вузлів». Для порівняння, кількість вузлів, які пов'язані з Росією 3,3%, з Великобританією 4,3%, зі Швейцарією 6,6%, з Китаєм 9,2%, з Гонконгом 14,3%.

Зважаючи на те, що офшоризація – це процес переміщення капіталів і фінансових операцій з національних до офшорних юрисдикцій, що дозволяє зменшити базу оподаткування в національних юрисдикціях і зменшити податкові зобов'язання, виникає об'єктивна необхідність аналізу показників переміщення капіталу з України.

Однак, при цьому варто пам'ятати, що частина капіталу, що виводиться з країни, згодом повертається у вигляді іноземних інвестицій. Такі інвестиції отримали назву «round-trip» (з англійського означає «подорож туди-назад»). Відповідно round-trip – це інвестиції, що попередньо були виведені до офшорних юрисдикцій, а згодом повернулися як іноземні інвестиції.

Дослідження структури іноземних інвестицій за країнами світу в Україну (рис. 1) свідчить, що ключовими державами-інвесторами в економіку України є Кіпр та Нідерланди, на які на початок 2020 р. припадало відповідно 29% та 22% усіх інвестиційних вкладень іноземних держав. При цьому Кіпр, як загалом відома офшорна зона, відповідно до національного законодавства як такою не визнається. Це викликає багато запитань з огляду на те, що саме Кіпр є свого роду ключовим «портом» для інвестицій round-trip. Крім того, варто відзначити, що серед європейських держав Нідерланди також є свого роду потужним «офшорним портом» для повернення попередньо виведеного капіталу в Україну (до офшорної зони відносять Антильські Нідерландські острови). Питома вага інвестиційних вкладень в інші держави (в т.ч. тих, які визнаються офшорними зонами) є суттєво нижчою. Таким чином, на жаль, можна констатувати, що значна сума коштів виводиться з економіки України, а потім повертається в якості іноземних інвестицій через острів Кіпр. При цьому порівняння прямих іноземних інвестицій та їх повернення через офшори (round trip) свідчить, що, на жаль, лише частина інвестицій повертається потім назад в Україну (рис. 2).

Єдиного підходу до обґрунтування податкових втрат від офшоризації національної економіки немає.

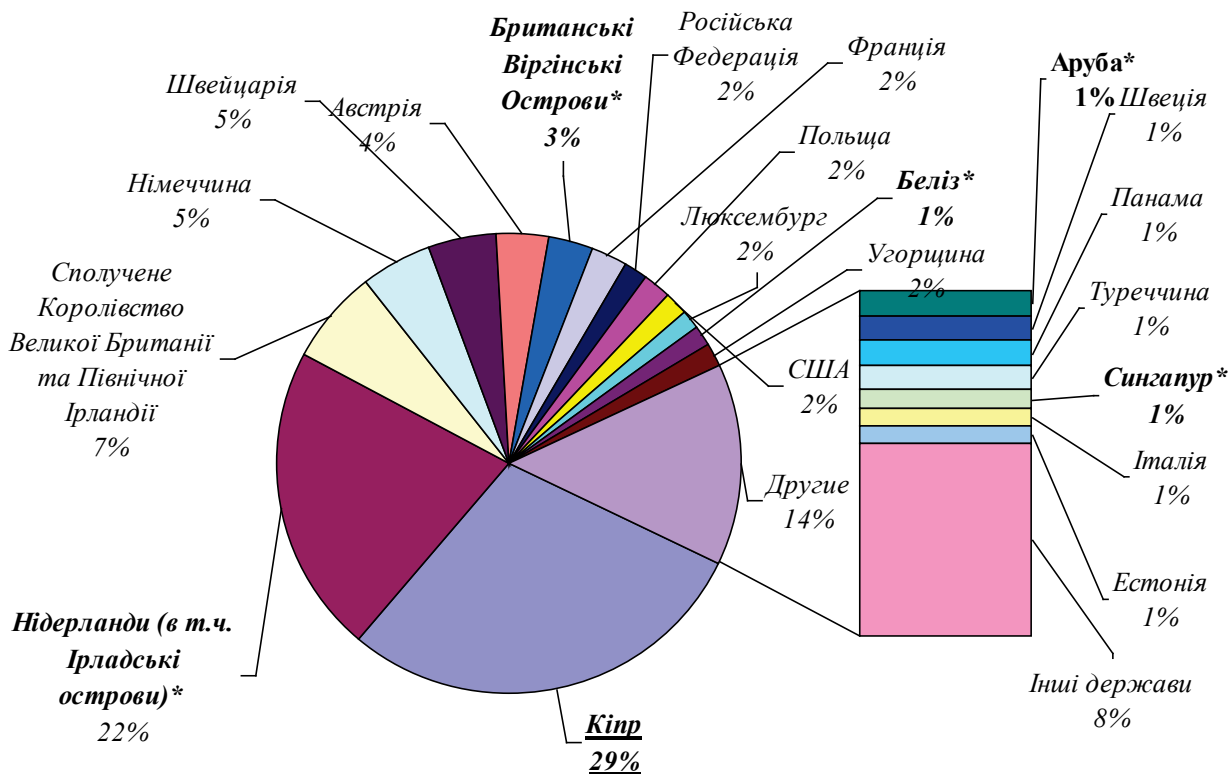

Рис. 1. Структура іноземних інвестицій в Україну в розрізі іноземних держав (на 01.01.2020 р.)

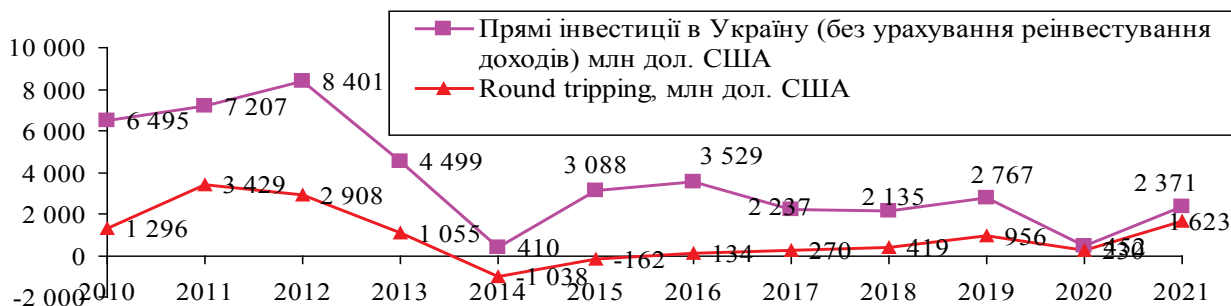

Рис. 2. Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій та round trip інвестицій в Україні [1]

Проблемами дослідження фіскального ефекту від застосування різних схем ухилення від оподаткування в Україні займаються експерти Інституту соціально-економічної трансформації. За розрахунками експертів вказаного Інституту протягом 2017-2020 рр. фіскальні втрати України від офшоризації національної економіки є досить значимими (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги операцій, що пов'язані з діяльністю офшорів, та фіскальні втрати України від офшоризації національної економіки (за розрахунками Інституту соціально-економічної трансформації) [2]

Показник	2017		2018		2019		2020	
	мін	макс	мін	макс	мін	макс	мін	макс
Вартісна оцінка операцій пов'язаних з офшоризацією, млрд. грн.	260	320	120	200	130	220	120	200
Податкові втрати внаслідок офшоризації економіки, млрд. грн.	50	65	22	36	23	40	15	35

При цьому обсяги офшорних операцій та відповідних фіскальних втрат з 2017 р. суттєво зменшились. Так, якщо у 2017 р. податкові втрати від офшоризації становили 50-65 млрд. грн., то у

2020 р. – 15-35 млрд. грн., що, безумовно, є позитивним.

В рази менші суми фіскальних втрат України від офшоризації економіки наводить Tax Justice Network (табл. 2). Так, за оцінками вказаної неурядової організації податкові втрати України від офшоризації економіки протягом 2019-2020 рр. не перевищували 1 млрд. грн. (становили 742 та 793 млн. грн. у 2019 та 2020 роках відповідно). Це у порівнянні із оцінками Інституту соціально-економічної трансформації є суттєво менше. Крім того, за оцінками Tax Justice Network загальна сума офшорного багатства України варіювала від 3,2 до 3,3 млрд. дол.

Таблиця 2

Офшорне багатство та податкові втрати України від офшоризації економіки (за оцінками Tax Justice Network), 2019-2020 рр. [3]

Назва показника	Од. виміру	2019	2020
Офшорне багатство	млрд. дол.	3,2	3,3
	% до ВВП	1,7	2,1
Податкові втрати від офшоризації економіки	млн. дол.	28,7	29,4
	млн. грн. (за середньорічним курсом НБУ)	741,9	792,6

Поряд з цим, результати оцінювання податкових втрат від офшоризації економіки (лише в частині сплати податку на прибуток) наводить Державна служба фінансового моніторингу України, яка публікує відповідні аналітичні звіти за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні (рис. 2).

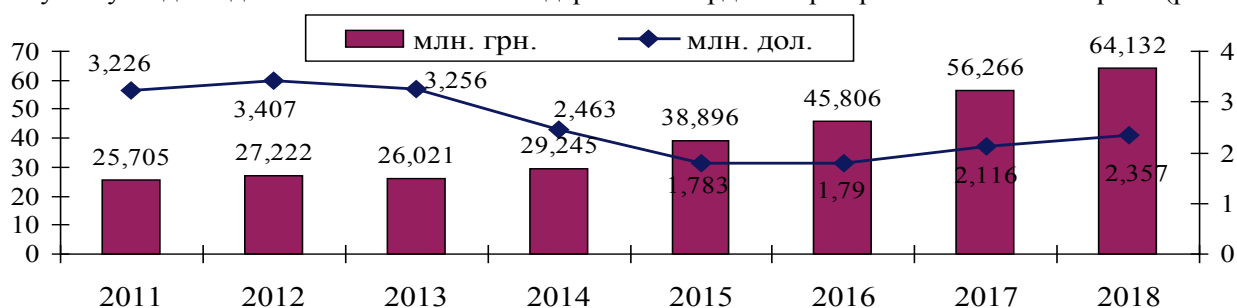

Рис. 3. Динаміка втрат бюджету від несплати податку на прибуток із сумарного обсягу чистого іллегального фінансового відтоку в офшори з України, 2011-2018 рр. [3]

Таким чином, на жаль, можна констатувати, що не зважаючи на незначне місце національної економіки в світовій офшорній павутині, це призводить до досить значних негативних фінансових наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Оцінка обсягів прямих іноземних інвестицій, в яких кінцевим контролюючим інвестором є резидент (round tripping) за 2010р. - 2021р.. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FDI_round_trippling_pr_2022-03-31.pdf?v=4
2. Баула О., Сачук. А. Особливості еволюції офшорних зон в умовах глобалізації економіки. Економіст №1. – 2012. – № 1. – С. 16-18.
3. McCann Н. Offshore Finance. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. Report of the Working Group on Offshore Centers: Financial Stability Board, 2014. URL: <http://www.financialstabilityboard.org/>
4. Звіт про проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму (2019). Державна служба фінансового моніторингу України. URL: <https://finmonitoring.in.ua/NRA2019.pdf>

Юрчик Галина Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва, Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, e-mail: g.m.urchik@nuwm.edu.ua

Urchik Galina, PhD (Economics), Associate Professor, National University of Water Management and Environmental Engineering, Rivne, e-mail: g.m.urchik@nuwm.edu.ua

MILITARY BONDS

Oles Honchar Dnipro National University

Abstract: *The article examines the modern possibilities of purchasing military bonds in Ukraine and their importance for the economy and society of the country as a whole.*

Key words: war bond, investment, interest income, securities

The Russian Federation's aggression against Ukraine created a financial crisis and significantly deepened the state budget deficit. In addition to foreign financial assistance, attracting funds on a loan basis in the national currency will have the least critical consequences for the state. Therefore, it is important for Ukraine at the moment to use effective financial instruments to support the economy, which can be supported by the country's population.

State domestic debt securities of Ukraine can be represented as domestic state loan bonds and treasury bills. By Resolution of the Cabinet of Ministers of February 25, 2022 No. 156 On the issue of bonds of the internal state loan "Military Bonds", it was decided to carry out state internal borrowing in the amount of up to 400 billion hryvnias through the phased issuance of bonds of the internal state loan "Military Bonds" with the following basic conditions:

- nominal value of one bond - 1000 hryvnias;
- coupon period - one year;
- income rate - 11 percent per annum;
- term of circulation - up to 15 years.

Funds raised from the placement of bonds are credited to the state budget. Military bonds are state securities issued by the government to support the Armed Forces and the economy of Ukraine during the war. There are several issues of domestic state loan bonds (OVDP) from the Ministry of Finance of Ukraine, which is considered the issuer. The money from the purchase of such bonds is used to support the Armed Forces of Ukraine and uninterrupted provision of the state's financial needs under martial law. Citizens of Ukraine over the age of 18 can purchase military bonds [1].

A bond is similar to a loan, as it is a debt instrument that represents the issuer's obligation to repay the debt. Like a share, a bond brings income (interest or coupon; investment profit is the difference between the purchase price of the bond and the nominal value), but the difference is that the share is a share instrument that gives the right to receive dividends in case the issuer makes a corresponding decision. and also gives the right to participate in the management of the company through voting at the general meeting of shareholders.

There are two types of bonds. The first type - bonds sold at a price below par, but repaid (paid to the client) at par. Such a bond does not provide interest (coupons). The second type is bonds, for which the owner of the bonds is paid not only the nominal value at maturity, but also regular interest (coupons). Interest is paid only on coupon OVDP, with a periodicity of once every 182 days on a clearly established date and in a clearly established amount. Bonds can be purchased at any time, but interest will be paid on a clearly established date, regardless of the date and price of the bond.

The price of the bond can be both less and more than the nominal value. The purchase price consists of the nominal value + premium (if the nominal yield is greater than the current one), or discount (if the nominal yield is lower than the current one) + accumulated coupon income [2].

Banks trading OVDP must have a license for professional activities in the capital markets for trading in financial instruments, which involves dealer activity. Some banks are primary dealers in the purchase of OVDP bonds at auctions of the Ministry of Finance of Ukraine [3]. The results of auctions for the sale of OVDP are announced on the MFU website [4]. Thus, the auction of November 22, 2022 allowed to attract UAH 1.18 billion to the State Budget of Ukraine (Table 1).

Table 1

The result of the OVDP auction of November 22, 2022 for military bonds in the national currency*

The period of attraction of funds	Rate, %	Involved in the State Budget, million hryvnias
6 months	14,00	236
1 year	14,00	13
1,2 years	18,50	12
2 years	19,25	918
Total		1180

* according to the Ministry of Finance of Ukraine, source: bonds.gov.ua

OVDP are recorded in non-documentary form, i.e. not in paper form. Proof of ownership of the OVDP is a securities account statement from a depository institution (for example, a bank). OVDPs are registered on personalized accounts, in case of liquidation of the depository institution, OVDPs will be transferred to any other depository institution at the direction of the owner of the securities. The income of the OVDP owner is not subject to personal income tax and is not included in the total monthly (annual) taxable income of an individual. Not taxed:

- interest income (coupon) accrued on domestic state loan bonds (clause 165.1.2 of the Tax Code of Ukraine - PKU);

- investment income (the difference between the income from the sale and the costs of purchasing OVDP) from operations with bonds of the domestic state loan (clause 165.1.52 of the PKU) [2].

Usually, at auctions, primary dealers buy military bonds in large volumes, after which they sell them to their clients on the so-called secondary market. Primary dealers are banks, including state and financial institutions, investment funds. In some investment funds and companies, the purchase of military bonds is more attractive than in banks. Since the minimum volume of securities is not established, and there are no commercial commissions for such transactions.

The amount of income received by the taxpayer as interest accrued on bonds of the domestic government loan and investment profit from operations with these papers is also not subject to military levy taxation.

To date, military bonds are the most effective investment in support of the Armed Forces of Ukraine, protection from inflation, which will allow you to preserve the territorial integrity of Ukraine, the economy and save savings. The mechanism for issuing military bonds launched by the Ministry of Finance of Ukraine is a real financial aid to the Armed Forces of Ukraine and the state during the war, as well as an opportunity for everyone who wants to help the defenders of the state, at the same time, on the conditions of returning the invested funds with obtaining a profit for their use by the state.

REFERENCES

1. Marshuk L., Movchan D., Pokoiovyi O. Peculiarities of the financial system under martial law. *Economy and society*. 2022, No. 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-61>
2. M.V., Timoshenko N.M. The state and prospects for the development of the instruments of the state securities market in Ukraine. *Problems of the economy*. 2018, No. 4, pp. 271-277. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2018_4_33.
3. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. List of primary dealers. URL: <https://mof.gov.ua/uk/perelik-pervinnih-dileriv>.
4. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. Announcements and results of auctions. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ogoloshennja-ta-rezultati-aukcioniv>.

Volkova Daria, bachelor by specialty 073 «Management», Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, e-mail: volkovadaria58@gmail.com

Dzhur Olga, PhD, associate professor, assistant professor of Department of Marketing and International Management, Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro

FINANCING OF INNOVATIVE SCIENTIFIC PROJECTS DURING THE HYBRID WAR (UKRAINE AS EXAMPLE)

¹Vinnitsia National Technical University

Abstract: *Modern warfare is hybrid. It is carried out in all directions of the functioning of society, it affects on all aspects of every person's life. The war has two main stages. The first stage is a sudden attack on the country. The second stage begins when the attacked country moves the war into the "long-term", positional stage. An example of a modern war between two countries where modern weapons are used is the war between Russia and Ukraine. Russia without a declaration of war attacked Ukraine on February 24, 2022 and occupied more than 20% of the territory. From the end of May 2022, the war entered the positional phase. The front-line changes very slowly. However, an important feature is that the entire territory of Ukraine is under constant shelling by missiles of various classes. The case of Ukraine allows you to use most of the tools used by developed countries during World War I and World War II. Specific features for the involvement of science (within R&D) during the war are also separately highlighted. The obtained results will be important both for the Government of Ukraine and for the countries that support Ukraine financially and with equipment for military, dual and civilian purposes. Described methods make it possible to more effectively integrate Ukraine into the socio-economic space of Europe and developed countries as a whole. They also make it possible to significantly reduce the costs of foreign countries to help Ukraine in the war. This becomes possible due to the implementation of joint Projects, which are economically and socially beneficial both for Ukraine and for foreign countries.*

Key words: Modern War; Ukraine; Science; R&D; International Financing.

Features of modern war.

Modern warfare is always hybrid. It is carried out in all directions of the functioning of society, it affects all aspects of every person's life.

The war has two main stages. The first stage is a sudden attack. As a rule, war today begins suddenly. In any case, for the country that is being attacked.

The second stage begins when the attacked country moves the war into the "long-term", positional stage.

During the war, the biggest challenges arise for the economy of the country on the territory of which military operations are taking place. First of all, it is the need to produce new weapons and necessary components (for example, ammunition) and restore damaged weapons. At the same time, it should be taken into account that the enemy keeps all these enterprises under constant fire, tries to destroy or damage them. Therefore, these enterprises must be built in such a way that the enemy's influence on them is the least.

Modern war includes a powerful informational and psychological influence on the population as a mandatory component. Therefore, during the war, the population of the country, on the territory of which military operations are carried out, is in a vulnerable state. Note that the population of the occupying country has a serious advantage because its troops "win".

At the first stage of the war, the population of the partially occupied country is in shock. There is a lot of new and incomprehensible things here for him, to which he needs to adapt. The need for adaptation, the need to move to a new way of life, to new realities requires all psychological strength from the population. At this stage, the main negative factors have an informational and psychological origin.

At the second stage of the war, the population of a partially occupied country begins to solve other problems. They concern how exactly people will live for a long time in new conditions. If at the first stage the population is ready to "tolerate" for some time a rather large volume of "inconveniences" of various origins, then at the second stage the population already refuses to "tolerate". At the second stage, economic conditions come to the fore here.

In addition, at the second stage, people are under the influence of two powerful multidirectional vectors. On the one hand, they feel the presence of war in the country (especially in the information space). On the other hand, they want to move on to a stable life and solve their own current problems. For example, visiting doctors and taking care of your health, pursuing a career, getting an education, etc.

Therefore, the formation of a single vector that has these two components is the main task of the Government in a partially occupied country. It should be noted that this stage can be decisive for the outcome

of the war for a partially occupied country.

An example of the war in Ukraine.

An example of a modern war between two countries where modern weapons are used is the war between Russia and Ukraine. Russia without a declaration of war attacked Ukraine on February 24, 2022 and occupied a significant territory of Ukraine (according to various estimates, about 20% of the territory). Today, the war has been going on for almost a year.

Let us consider the challenges of an economic nature and possible ways of solving them for the second stage of the duration of the war using the example of Ukraine.

From the end of May 2022, the war entered the positional phase. The front-line changes very slowly. However, an important feature is that the entire territory of Ukraine is under constant shelling by missiles of various classes.

Today, the number of refugees in Ukraine is estimated at more than 10 million, which is almost a third of the population. At the same time, almost half of the refugees are outside the borders of Ukraine. For refugees and native residents of Ukraine, the main problem today is finding a job that will allow them to maintain a sufficient standard of living. Enterprises are closing, business is in a very depressed state, logistical connections between enterprises are mostly broken. Thus, unemployment covers a large part of the population of Ukraine (both on the territory of Ukraine and refugees abroad).

Lack of work and sufficient income for life, excessive amount of free time constitutes a powerful threat to national security. People who find themselves in such a situation have an increasing state of stress, they immerse themselves in rumors, fakes, etc. A person is not able to stay in this state for a long time. Therefore, the barrier to transition to a protest state is reduced. And this creates great challenges for National Security.

Peculiarities of involvement of science (within R&D) during the war.

Finally, another important direction of economic development in wartime is the involvement of scientists. This is necessary both for solving urgent problems of a military nature and for developing programs for the reconstruction of Ukraine after the war, taking into account the possibility of a new attack by Russia. Funds should be allocated exclusively for specific scientific programs and scientists from developed countries must be included without fail. Separate programs can finance the participation of Ukrainian scientists in scientific conferences and scientific schools. It is possible to create a number of specialized conferences with a significant number of Ukrainian scientists and researchers. The main task of such specialized conferences and schools will be to create a platform for possible scientific and R&D cooperation between Ukrainian and foreign specialists.

During the World Wars in the 20th century, the science of each state was mobilized to fulfill military tasks. During the First World War, hydrophones were developed to counter submarines, aircraft construction developed rapidly, tanks appeared, etc. Scientists were involved in solving applied problems that the military put before them.

During the World War II, scientists made an even greater contribution to the development of their countries. Nuclear power and the atomic bomb, the first computers, radar, the use of mathematical models in logistics, probability theory to improve the reliability of military equipment, the use of new scientific developments, and much more were put into production and used immediately.

For many years, the authorities in Ukraine claim that Ukraine has great scientific potential. But does he work to protect Ukraine today? We will describe only a few organizational opportunities that can be used today in Ukraine.

The Ministry of Education and Science can forcefully oblige every candidate (PhD) and doctor of sciences to prepare substantiated Proposals about what he can offer for Ukraine in wartime. There are many opportunities for Offers. From the improvement of the equipment used in the Armed Forces of Ukraine today (both domestic and foreign) and to new methods of its use. Development of military equipment of a new generation. Logistic tasks. Medical and psychological support during the war for both military and civilians. Optimizing training and retraining technologies for new professions and functional duties, both military and civilian. Development of effective methods of counteracting the negative informational and psychological influence of the enemy and methods of destabilizing the socio-economic state of the enemy country. The development of new political steps of Ukraine and the purposeful formation of a coalition of countries that will support (politically and economically) Ukraine both during the war and after it.

Note. Today, Ukraine has the opportunity to lead a political movement to ensure the inviolability of the borders of those countries that do not have nuclear weapons. This will require decisive steps by the entire world community. Perhaps, for this, it will be necessary to change the Charters of a number of International

Organizations and the conditions of a number of International Treaties (for example, directions for changing the UN Charter are discussed in [1]). Ukraine has a chance to initiate the creation of a new political space on the planet, but the window of opportunity for this is rapidly narrowing.

It is also necessary to include here the Proposals of each scientist on increasing the defense capability of Ukraine after the end of the war (results may be available in 3-5 years). These Proposals should be worked out not only by scientific experts from Ukraine, but also by the international scientific community from those countries that support Ukraine in the war. This will help to avoid possible destructive corruptive influences in science, which are taking place in Ukraine today.

Based on the results of such an analysis, a number of Ukrainian scientists may join international scientific groups developing military or dual-use projects. This will allow us to talk about the real integration of Ukraine as a full member of the security space of Europe and beyond. To achieve the result, it is necessary to create special international teams of high-level specialists, which include scientists (some features of the creation of such teams are described in [2]).

At the same time, the Government of Ukraine will receive information about the real state of science in Ukraine. Moreover, specific names of those scientists who are able to work at the international level will be obtained. This will allow the authorities to start the transformation of higher education in Ukraine and bring it to the world level in a short time. Also, the Government of Ukraine can identify those people who are not capable of creating a scientific product. This will make it possible to deny them, with reason, both teaching at a higher school and receiving allowances of various kinds for “scientific” activity.

All this will also allow the Government of Ukraine to obtain information about the real possibilities of science in Ukraine for the development of the economy in the post-war period.

Note. Recently, a mathematician of Ukrainian origin, a professor at the University of Lausanne in Switzerland, Maryna Viazovska became the second woman in the entire history of awarding the Fields Prize in mathematics. She got her results after emigrating from Ukraine. The President of Ukraine awarded her with the Order of Ukraine immediately after the award. Professor Maryna Viazovska perfectly understands the role of science during the war. In an interview with Ukrainian mass media, she said (translated into English by the author): “At the same time, I think that war is an accelerator of progress. If you look historically, you can see regularities between periods of war and the development of science. It seems to me that war is a time for the development of applied science, because many practical questions arise and they often require a technological solution. Therefore, I hope that, despite the difficult and destructive consequences that the war will have for Ukrainian science, Ukrainian society will not miss this time for modernization.”

Conclusion.

International financial aid to a partially occupied country can effectively influence both the course of the war and the post-war political situation in the region. On the example of the war that began as a result of Russia's attack on Ukraine, promising directions for international financing are proposed.

As a result of the introduction of proposed in the article financial projects, the costs of war can be significantly reduced. At the same time, social tension is significantly reduced both in Ukraine and in countries where a significant number of refugees are located.

The use of the approaches proposed in the article allows the effective economic and social integration of Ukraine into the global social and economic space of Europe and the developed countries of the world as a whole.

REFERENCES

1. Shyian, Anatolii. Draft of Amendments to the UN Charter on the Security Council and Nuclear States (March 2, 2022). Available at SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4047917>. 6 p.
2. Shyian Anatoliio, Method for forming of teams of collaborators to develop knowledge about threats to Humanity (April 11, 2022). Available at SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4081328>. 20 p.

Shiyan Anatolii – PhD in Physics, Associate Professor, Department of Management and Information Systems Security, Vinnytsia National Technical University. E-mail: anatoliy.a.shiyan@gmail.com.

СЕКЦІЯ 2. ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 330.34

Д. Г. Болотнов

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: Визначено вплив інноваційного розвитку на конкурентоспроможність підприємств. Проаналізовано чинники конкурентоспроможності підприємств, які забезпечуватимуть високу ефективність їх роботи, конкурентоспроможність, стійку позицію на ринку та можливість розвитку відповідно до поставлених завдань.

Ключові слова: глобалізація суспільства, постіндустріальне суспільство, конкурентоспроможність підприємств, фактори конкурентоспроможності підприємств, зовнішні фактори, внутрішні фактори.

Abstract: The impact of innovative development on the competitiveness of enterprises. The factors of competitiveness of enterprises that will ensure high efficiency of their work, competitiveness, stable market position and the possibility of development in accordance with the objectives are analyzed.

Keywords: globalization of society, post-industrial society, competitiveness of enterprises, factors of competitiveness of enterprises, external factors, internal factors.

Сучасна тенденція глобалізації та поширення інновацій комплексно впливає на економічне середовище. Підприємства, які є рушійною силою економіки, повинні враховувати сучасні умови постіндустріального суспільства, щоб зберегти свої позиції на ринку. В умовах відкритості внутрішнього ринку підприємства функціонують в середовищі єдиного економічного, інформаційно-комунікаційного простору, що зумовлює посилення конкуренції та необхідність забезпечення адекватних нових реалістичних підходів до діяльності підприємств.

Конкуренція – це рушійна сила ринкової економіки, яка спонукає до створення нових видів товарів та послуг, підвищення якості існуючих, зниження цін, економію обмежених ресурсів і підвищення соціально-економічного розвитку. Головною стратегічною метою є отримання та закріплення конкурентних переваг, які забезпечують лідерство на ринку. Конкуренція через реалізацію концепції лідерства призводить до появи все більш передових технологій, нових видів бізнесу і досягнення унікальних конкурентних переваг [1].

Сучасні явища глобалізації та інформатизації суспільства призвели до глибоких змін у соціально-економічному ладі та широкого поширення засад постіндустріальної економіки. Інформація та знання постають як важливий економічний фактор. Нова модель економічного розвитку характеризується комплексним використанням передових технологій і переходом до виробництва високотехнологічної продукції, інтелектуалізацією господарської діяльності, застосуванням інновацій у сфері управлінських рішень і прогресивного менеджменту.

Забезпечення стабільного становища підприємств у конкурентному середовищі є динамічним явищем, на яке впливає низка факторів. Створення конкурентних переваг і їх підтримання вимагає від компанії розробки та дотримання збалансованої стратегії, яка враховуватиме вплив цієї сукупності факторів.

Інноваційна діяльність промислових підприємств стає тією рушійною силою, яка здатна забезпечити конкурентоспроможність підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках. Основною умовою забезпечення економічного розвитку на мікро-, мезо- та макrorівнях має бути зважена, ефективна інноваційна діяльність. Використання сукупності інноваційних факторів-ресурсів в процесі розвитку економіки на будь-якому її рівні забезпечує перехід на якісно новий тип розвитку, який надає можливість забезпечити економічну стійкість та конкурентоспроможність [2].

У конкурентному середовищі стійкі позиції займають підприємства, здатні сформувати збалансовану програму розвитку, ефективно маневруючи внутрішніми чинниками

конкурентоспроможності та адаптуючись до умов зовнішніх факторів. Реалії сучасного етапу розвитку економіки спонукають компанії до інноваційного підходу до всіх складових своєї діяльності.

З метою вирішення проблеми щодо збільшення інноваційної активності підприємств, державі необхідно створювати системи заохочення підприємницької діяльності, особливо малого підприємництва, адже саме вони є каталізаторами інноваційної діяльності, бо мають можливість швидко впроваджувати та проводити тестування нововведень, також їм притаманний швидкий перехід від стадії інноваційної ідеї до інноваційного продукту, що не характерно для великих підприємств [3].

Відкритість і легкість доступу до міжнародних ринків, з одного боку, відкриває нові можливості для підприємств, з іншого – підвищує стандарти якості продукції та послуг, вимагає створення механізмів підвищення їх конкурентоспроможності. Реалії глобалізації та інформатизації суспільства загострюють конкуренцію між підприємствами та вимагають від них розробки ефективних стратегій розвитку для подолання високих конкурентних бар'єрів.

В умовах постійного формування нових знань вимоги до всіх суб'єктів господарювання динамічно змінюються. Інноваційний розвиток сучасної постіндустріальної стадії економіки зумовлює необхідність наголосу на постійне вдосконалення підприємств з метою збереження стабільних позицій на ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цюцюпа С.В. Вплив конкуренції на інноваційну діяльність підприємства. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2019. №1(53). С. 221-229.

2. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Цвик О. Г. Інноваційна діяльність як чинник конкурентоспроможності підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 4. С. 5–8.

3. Ворона А. В. Інноваційна активність підприємств як перспектива розвитку національної економіки України. *Ефективна економіка*. №3 2020. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/157.pdf

Болотнов Денис Григорович – аспірант, Вінницький національний технічний університет. e-mail: 00-22-002.stud@vntu.vn.ua

Bolotnov Denis - graduate student, Vinnytsia National Technical University. e-mail: 00-22-002.stud@vntu.vn.ua

БІОЕКОНОМІКА: ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ ЄС

Київський національний університет технологій та дизайну

***Анотація:** це століття стане століттям розвитку нового інноваційного напрямку – біоекономіки, заснованої на біотехнологіях та їх широкого застосування в економіці, що допоможе у вирішенні проблем обмеженості ресурсів. Інтеграція України в Європейський Союз дозволяє долучитись до інноваційних проєктів ЄС та сприятиме розвитку біоекономіки в Україні, що у післявоєнному відновленні країни дозволить створити енергетичну незалежність, продовольчу безпеку, пом'якшення наслідків зміни клімату.*

Ключові слова: економіка; біоекономіка; біотехнології; сталий розвиток; інновації; Європейський Союз.

Bioeconomy: innovative EU projects

***Abstract:** this century will be the century of development of a new innovative direction - bioeconomy, based on biotechnologies and their wide application in the economy, which will help in solving the problems of limited resources. The integration of Ukraine into the European Union allows joining innovative EU projects and will contribute to the development of the bioeconomy in Ukraine, which in the post-war reconstructed countries will allow to create energy independence, food security, mitigation of the consequences of climate change.*

Keywords: economics; bioeconomy; biotechnology; sustainable development; innovation; European Union.

Біоекономіка є важливою частиною іміджу економіки майбутнього ЄС. Одним із пріоритетів поточної європейської стратегії є зміцнення секторів біоекономіки, зокрема залучення додаткових інвестицій та створення ринків. Також ця стратегія передбачає впровадження технологічних та економічних рішень на основі біотехнологій та природоподібних технологій. Для створення економіки нового типу Європейський Союз надає значну фінансову підтримку проєктам у цій сфері. Наприклад, програми Horizon 2020 (2014-2020) і Horizon Europe (2021-2027) передбачають 3,85 млрд євро і 10 млрд євро відповідно на проєкти, пов'язані з біоекономікою. Також планується створити інвестиційну платформу на 100 мільйонів євро для підтримки біопереробки, що зробить такі проєкти більш фінансово стійкими.

Нижче подано стислий опис деяких інноваційних проєктів Європейського Союзу, які мають відношення до біоекономіки та охоплюють широкий спектр тем, що стосуються різних питань у низці секторів біоекономіки або викликів, які біоекономіка може допомогти вирішити.

1. Проєкт Horizon 2020 – Built-In-Wood: стійкі багатоповерхові дерев'яні будівлі [1]. Розробка сталого та інноваційного ланцюжка створення вартості деревини для будівництва багатоповерхових дерев'яних будівель. Метою проєкту є різке збільшення частки дерев'яного будівництва. Завдання полягає в тому, щоб запропонувати якісне, доступне та екологічно чисте житло.

2. Проєкт Horizon 2020 – GLOPACK: прагнення до харчової упаковки без впливу на навколишнє середовище [2]. Проєкт розробляє придатну для домашнього компостування та біологічно розчинну упаковку із залишків сільськогосподарських продуктів. Він досліджує харчову упаковку, яка не впливає на навколишнє середовище та здатна продовжити термін придатності харчових продуктів.

3. Проєкт Horizon 2020 – HEREWEAR: біотекстиль місцевого виробництва [3]. Проєкт спрямований на створення ринку ЄС для місцевого текстилю, виготовленого з місцевих біологічних матеріалів (наприклад, три нові потоки відходів: морські водорості, солома, лігнін з деревини). Рішення на основі біоматеріалів ґрунтуватимуться на останніх розробках на основі біополієфіру та целюлози.

4. Проєкт «Горизонт 2020» – FUSILLI: Розробка нових планів міського харчування [4]. Його основою є 12 лабораторій у 12 різних містах, головною метою яких є розробка міських планів харчування в межах місцевого контексту для досягнення інтегрованого та безпечного цілісного переходу до здорових, сталих, безпечних, інклюзивних та економічно ефективних систем харчування. Завдяки спільноті відкритих знань міста отримують можливість впроваджувати інноваційні та персоналізовані політики та дії, в яких громадяни у центрі процесу.

5. Кластер проєктів Horizon 2020: кластер диверсифікації сільськогосподарських культур – об'єднання зусиль для диверсифікації європейського сільськогосподарства [5]. Кластер диверсифікації сільськогосподарських культур об'єднує дослідницькі проєкти, які діють у країнах Європи, щоб підвищити вплив досліджень диверсифікації сільськогосподарських культур. Кластер заохочує європейських фермерів до постійного впровадження заходів диверсифікації та за допомогою

інновацій у всьому ланцюжку сільськогосподарської вартості. Урізноманітнення культур шляхом сівозміни, багаторазового посіву і суміші видів можуть дозволити системам землеробства стати більш ресурсоефективними з меншими агрономічними витратами. Диверсифіковані системи можуть допомогти задовольнити потреби кінцевих споживачів у продуктах харчування, кормах та промислових продуктах і одночасно надавати інші екосистемні послуги та суспільні блага.

6. Спільне підприємство Bio-Based Industries – SSUCHY: Розробка передових біокомпозитів [6]. Стійкі структурні та багатофункціональні біокомпозити з гібридних натуральних волокон та біополімерів. Проект розробляє авіаційні крила на біологічній основі для боротьби із забрудненням пластиком. Дерева, посіви та навіть органічні відходи можна перетворити на дивовижну кількість пластику для використання в різних продуктах, починаючи від одноразових пакетів та закінчуючи надміцними крилами літаків.

7. Спільне підприємство біопромисловості – CIRCULAR BIOCARBON: перетворення потоків міських відходів на продукти з доданою вартістю [7]. У рамках проекту буде розроблено перший у своєму роді флагманський біопереробний завод для перетворення органічної фракції твердих побутових відходів на чотири продукти з доданою вартістю та низку інших проміжних продуктів. Він буде робити це через біопереробний завод, організований через пул каскадних технологій. Це дозволить обробляти змішані потоки міських відходів, включаючи органічну фракцію твердих побутових відходів і осад стічних вод, щоб продемонструвати, що процес здатний поводитися з усіма біовідходами, які утворюються в місті середнього розміру.

8. Interreg Region North Sea – Проект: BEESPOKE: підвищення рівня запилювачів на сільськогосподарських землях [8]. Мета проекту полягає в тому, щоб підвищити кількість запилювачів та запилення сільськогосподарських культур на місцевому та ландшафтному рівнях, надавши землевпорядникам й політикам новий досвід, інструменти та фінансові знання для створення більш стійких та стійких агроекосистем. Запилення є важливою екосистемною послугою, ключем до більш стійких агроекосистем.

9. Європейське інноваційне партнерство (EIP-AGRI) – OG MUNTER: Інтеграція охорони природи, рослинництва та тваринництва [9]. Проект поєднує цілі захисту води, ґрунту та повеней із більш широкими цілями, такими як захист клімату, біорізноманіття та добробут тварин. Вперше фермери, муніципалітети, менеджери водних ресурсів, природоохоронці та влада розробили нові багатофункціональні концепції та впровадили їх разом.

10. Національний проект – BioökonomieREVIER Rheinland – Німеччина: від традиційної економіки, заснованої на викопному паливі, до сталої біоекономіки [10]. Проект, у якому перетворення традиційної економіки, заснованої на викопному паливі, у стійку біоекономіку адаптується до місцевих умов і майбутніх перспектив. Проект реалізується в регіоні Рейнланд, де здійснюється структуроване поетапне припинення видобутку бурого вугілля, щоб отримати новий профіль шляхом розширення та створення нових варіантів для створення вартості. Проекти спрямовані на ідентичність, безпечні робочі місця та процвітання в регіоні для досягнення якісного життя. Територія, яка колись залежала від видобутку бурого вугілля, має бути перетворена на біоекономічний регіон, щоб створити проект-маяк для сталої циклічної біоекономіки для Німеччини, Європи та всього світу.

11. Новий європейський фіналіст Bauhaus Prize – TOCA Portugal [11]. TOCA Portugal: інноваційна інтерактивна паперова поверхня є фіналістом NEB у категорії «Висхідні зірки». Продукт – це паперова інтерактивна (і екологічна) поверхня, яка може використовувати обидва світи. Люди будь-якого віку можуть писати та малювати на звичайному аркуші паперу, а весь вміст бездротовим способом відображається на комп'ютері та (або) смартфоні в режимі реального часу. Художники можуть оживити свої паперові малюнки, додавши звуки, кольори та рух у програмному забезпеченні TOCA, відкриваючи необмежені можливості для мистецтва.

12. Новий європейський фіналіст премії Bauhaus – Іспанія на даху Ксіфре: знайомство з природою міст «Плавучий» дикий сад [12]. У проекті реновації поєднує і архітектуру, і екологію. Цей сучасний сад на даху, який охоплює квартал із десяти будівель початку 19 століття, створює «плаваючий» дикий простір, який покращує міське біорізноманіття та можливості для соціальної взаємодії між сусідами. Крім того, елементи даху історичної будівлі були ретельно відреставровані.

13. Програма прискорення Європейської інноваційної ради – WOODIO Фінляндія: дизайн ванної кімнати на біологічній основі [13]. Компанія з екологічного дизайну та технологій матеріалів, фірмовим матеріалом якої є перший у світі 100% водонепроникний композит із твердої деревини з мінімальним викидом вуглецю. Компанія виробляє міцні меблі для ванної кімнати, які легко миються, щоб забезпечити альтернативу керамічній промисловості з високим вмістом CO₂. Вироби виготовлені з деревини та клеїв на основі смол.

14. Європейський фонд морського та рибного господарства (EMFF): FISH4FISH [14]. FISH4FISH: фінансований ЄС проєкт FISH4FISH замикає коло між відходами та споживанням. Проєкт розробляє новий активний полімерний матеріал на основі хітину з ракоподібних у поєднанні з відходами лігніну для сектору пакування риби. Така упаковка покращує термін придатності й після використання його можна повністю переробити в домашній системі компостування та використовувати як добриво та мікробні консерванти для рослин.

15. Європейський фонд морського та рибного господарства (EMFF): BIOGEARS [15]. Проєкт, що фінансується ЄС, спрямований на розробку інноваційних біологічних мотузок для мідій і водоростей, щоб зробити внесок у більш стійкий сектор аквакультури. Мета полягає в тому, щоб отримати пластик, який не розкладається в морі, а замість цього перетворюється на компост, коли його більше не можна використовувати.

Біоекономіка – один із найперспективніших інноваційних напрямків у наші дні. Безумовно, потрібно не лише створювати нові продукти та розробки у сфері біотехнологій, а й розуміти, як виводити їх на ринок, оцінювати рентабельність та економічний потенціал інноваційних проєктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Horizon 2020 project – Built-In-Wood: Sustainable multi-storey wooden buildings. URL: <https://www.build-in-wood.eu/>
2. Horizon 2020 project – GLOPACK: Aiming to food packaging with no environmental footprint. URL: <https://glopack2020.eu/>
3. Horizon 2020 project – HEREWEAR: Locally-produced bio-based textiles. URL: <https://herewear.eu/>
4. Horizon 2020 project – FUSILLI: Developing new urban food plans. URL: <https://fusilli-project.eu/>
5. Horizon 2020 Projects Cluster: The crop diversification cluster - Joining forces to diversify European agriculture. URL: <https://www.cropdiversification.eu/>
6. Bio-Based Industries Joint Undertaking – SSUCHY: Developing advanced bio-based composites. URL: <https://www.ssuchy.eu/>
7. Bio-Based Industries Joint Undertaking – CIRCULAR BIOCARBON: URL: Turning urban waste streams into added-value products. URL: <https://circularbiocarbon.eu>
8. Interreg North Sea Region – Project: BEESPOKE: Increasing level of pollinators on farm lands. URL: <https://northsearegion.eu/beespoke/>
9. European Innovation Partnership (EIP-AGRI) – OG MUNTER: Integrating nature conservation, crop production and livestock farming. URL: <https://munter.stoffstrom.org/> https://enrd.ec.europa.eu/projects-practice/green-future-munter-germany_en
10. A National project – Bioökonomie REVIER Rheinland – Germany: from traditional fossil based economy to sustainable bioeconomy. URL: <https://www.biooekonomierevier.de/>
11. New European Bauhaus Prize finalist – TOCA Portugal. URL: <https://prizes.new-european-bauhaus.eu/node/269429>
12. New European Bauhaus Prize finalist - Xifré's Rooftop Spain: Introducing nature to cities "Floating" Wild Garden. URL: <https://prizes.new-european-bauhaus.eu/node/267524>
13. European Innovation Council Accelerator Programme - WOODIO Finland: Bio-based toilet sinks and bathroom design. URL: <https://woodio.fi/en/>
14. European Maritime and Fisheries Fund (EMFF): FISH4FISH. URL: <http://fish4fish.dbcf.unisi.it/>
15. European Maritime and Fisheries Fund (EMFF): BIOGEARS. URL: <https://biogears.eu/>

Будякова Олена Юрївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри смарт-економіки, Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, 01011, Україна тел. (044) 256-21-56, e-mail: budyakova.oy@knuud.edu.ua

Olena Budiakova, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor Department of Smart Economics of Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, str. Nemirovicha-Danchenko, 2, 01011, Ukraine tel. (044) 256-21-56, e-mail: budyakova.oy@knuud.edu.ua

ОЦІНКА ІННОВАЦІЙНОСТІ ПРОДУКЦІЇ СФЕРИ ВІТЧИЗНЯНОГО АВТОБУСОБУДУВАННЯ

Науково-технічний центр "Автополіпром"

Анотація: У статті досліджено нинішній стан інноваційної діяльності підприємств сфери вітчизняного автобусобудування. Запропонована методика оцінювання конкурентоспроможності автобусів, тролейбусів та електробусів сучасних моделей вітчизняного виробництва та проєктованих перспективних моделей з умови застосування інноваційних конструкторських рішень.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційні конструкторські рішення, оцінка конкурентоспроможності продукції.

Abstract: The article examines the current state of innovative activity of enterprises in the field of domestic bus construction. The proposed methodology for assessing the competitiveness of buses, trolleybuses and electric buses of modern models of domestic production and designed promising models with the condition of applying innovative design solutions.

Keywords: innovative activity, innovative design solutions, assessment of product competitiveness.

За роки незалежності України у період з 1992-2022 років було створено понад десяток організацій та підприємств сфери вітчизняного автобусобудування. Одні з них уже давно припинили свою діяльність в силу різних причин, інші ще, радше, продовжують існувати, оскільки, за рівнем розвитку, швидше деградують аніж прогресують. Зрозуміло, що за таких умов говорити про конкурентоспроможність автобусів різного призначення, які все ще у дуже малих кількостях виготовляють існуючі заводи, не приходиться.

На початок 2023 року виробництвом автобусів різного призначення займаються наступні підприємства;

- АТ "Черкаський автобус", який виготовляє автобуси малого і середнього класів під брендом "Атаман";
- ПрАТ "Чернігівський автозавод" – виробник автобусів малого, середнього та великого класів під брендом "Еталон", а також тролейбуси;
- ДП "Автоскладальний завод №1", м. Луцьк, яке виготовляє автобуси малого, середнього та великого класів, а також тролейбуси під брендом "Богдан";
- ПАТ "Запорізький автомобілебудівний завод" – виробник автобусів малого та середнього класів під брендом "I-Van";
- СП "Електронтранс", м. Львів, яке виготовляє автобуси і тролейбуси великого класу під брендом "Електрон";
- ПрАТ "Завод "Часівоярські автобуси" – виробник автобусів малого та середнього класів під брендом "Рута".

Продукція перелічених вище заводів за технологічною складністю виробництва відноситься до трьох груп:

- група "bCC" (англ. *basic car chassis*) – автобуси, створені на основі застосування базових автомобільних шасі;
- група "bBC" (англ. *basic bus chassis*) – автобуси, створені на основі застосування спеціальних автобусних шасі;
- група "bUaC" (англ. *basic units and components*) – автобуси з тримальними кузовами, спроектовані на основі застосування окремих базових агрегатів та складових частин шасі.

Тому, оцінка конкурентоспроможності продукції вітчизняних автобусобудівників – пасажирських колісних транспортних засобів (КТЗ) громадського користування – автобусів, тролейбусів та електробусів, повинна здійснюватися відповідно до належності оцінюваних КТЗ та їх аналогів до одних і тих же груп.

Конкурентоспроможність автобусів різного призначення оцінюється різними критеріями. Наприклад, у роботі [1] оцінювання конкурентоспроможності автобусної продукції пропонується

здійснювати за такими компонентами як "Комфортність", "Економічність", "Динамічність" та "Безпека". Проте, навіть за умови однакових величин загального інтегрального показника конкурентоспроможності двох порівнюваних моделей, особливо вітчизняного і європейського виробництва, а також комплексні оцінки їх компонент, вони все ж будуть не рівноцінними. Одна з моделей все-таки буде кращою з урахуванням, принаймні, якості їх виготовлення та надійності в експлуатації. Автор іншої роботи [2] пропонує оцінювати конкурентоспроможність продукції технічного призначення теж чотирма групами факторів – якісними, цінovими, неціновими та логістичними.

Проте, у наведених роботах пропонувані чотири групи компонент або факторів оцінювання конкурентоспроможності порівнюваних моделей автобусів не враховують ще однієї дуже важливої компоненти – застосування у їх конструкціях інноваційних конструкторських рішень, які являються запорукою успішного розвитку підприємств [3].

Більше того, саме ця компонента видається найбільш вагомим для порівняння конкурентоспроможності проєктованих перспективних моделей пасажирських КТЗ громадського користування відносно їх сучасних аналогів за наступних умов:

- однакового їх функціонального призначення;
- адекватності їх основних експлуатаційних параметрів, у першу чергу, параметрів пасажиромістимості, а для електробусів – ще й величини автономного пробігу;
- початку виробництва автобусів-аналогів або інших типів пасажирських КТЗ громадського користування не більше ніж три роки тому.

У сфері автобусобудування пропонується розрізняти наступні три групи інноваційних конструкторських рішень:

- група 1 (рівень винаходів) – абсолютно нові конструкторські рішення, які ще ніколи не були запропоновані та реалізовані у конструкціях пасажирських КТЗ громадського користування;
- група 2 (рівень корисних моделей) – нові конструкторські рішення, які вперше запропоновані та реалізовані у конструкціях вітчизняних моделей автобусів, тролейбусів чи електробусів;
- група 3 (рівень уже відомих рішень) – відомі конструкторські рішення, які застосовані у конструкціях перспективних моделей пасажирських КТЗ громадського користування.

Отже, перша група інноваційних конструкторських рішень передбачає новітні рішення, ще не застосовані у сфері автобусобудування, а друга – або рішення на рівні винаходів, пріоритет яких оформлений на рівні корисних моделей, або це група рішень, сукупність яких ще не була реалізована в жодній моделі пасажирських КТЗ громадського користування.

Третя група фактично не характеризує інноваційні конструкторські рішення, проте передбачає наявність у проєктованих перспективних моделях автобусів, тролейбусів та електробусів уже застосованих таких рішень, але лише за умови їх відсутності у конструкціях аналогів.

Відповідно до запропонованої класифікації інноваційних конструкторських рішень у сфері автобусобудування для оцінювання рівня конкурентоспроможності її продукції пропонується коефіцієнт інноваційності автобусів, тролейбусів та електробусів

$$k_{in} = \frac{1}{1 - \sum k_i \cdot n_i}, \quad (1)$$

де k_i – коефіцієнт важливості інноваційних рішень, застосованих у конструкціях пасажирських КТЗ громадського користування, відповідно до групи таких рішень;

n_i – кількість інноваційних рішень відповідної групи, застосованих у конструкціях пасажирських КТЗ громадського користування, од.

Основні ознаки інноваційних конструкторських рішень та коефіцієнти їх важливості наведені у табл. 1.

Вибір моделей автобусів, які експлуатуються на даний час на міських маршрутах міст України, для оцінки конкурентоспроможності їх конструкцій базується на таких критеріях:

- функціональне призначення – для міських перевезень пасажирів;
- обов'язкова наявність низького рівня підлоги у пасажирських салонах.

До групи 3 враховані такі конструктивні рішення, як наявність підлоги з низьким рівнем та її розміщення, наявність відокремленого відділення водія та розміщення пасажирських дверей.

Таблиця 1

Коефіцієнти важливості інноваційних конструкторських рішень у сфері автобусобудування

Група інноваційних конструкторських рішень	Основні (визначальні) ознаки	Коефіцієнт важливості інноваційних конструкторських рішень, k_i
- група 1	запатентований винахід	$k_{inv} = 0,3$
- група 2	запатентована корисна модель	$k_{um} = 0,2$
- група 3	наявність конструкторських рішень, відсутніх у конструкціях порівнюваних КТЗ-аналогів	$k_{ks} = 0,1$

Розрахункові коефіцієнти інноваційності міських автобусів, які експлуатуються на маршрутах вітчизняних міст, наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Коефіцієнти інноваційності різних моделей автобусів вітчизняних виробників

Модель КТЗ	Рік виготовлення	Кількість інноваційних рішень у КТЗ			Коефіцієнт інноваційності, k_{in}
		група 1	група 2	група 3	
A081.28 "Волошка"	2014	-	-	1	1,11
A092.H6 "Атаман"	2016	-	-	1	1,11
БАЗ-А312 "Славутич"	2004	-	1	1	1,43
БАЗ-А411 "Роксолана"		-	1	1	1,43
ЗАЗ А10С "А-Van"	2008	-	-	1,5	1,18
A302.12 "Богдан"	2011	-	-	1,5	1,18
A701.32 "Богдан"		-	-	1,5	1,18
A191.01 "Електрон"	2015	-	-	2	1,25
МАЗ-203.088	2006	-	-	2	1,25

Аналіз отриманих результатів показує, що навіть з огляду на рік початку виробництва міських автобусів наведені у табл. 2 моделі не можуть бути конкурентоспроможними навіть на внутрішньому ринку. Одні з них – А081.28 та А092.H6, хоча й мають майданчик з низьким рівнем підлоги, але тільки у задніх частинах їх кузовів. Інші, близькі за технічними параметрами моделі ЗАЗ А10С та А302.12, не мають будь-яких конкурентних переваг. Ще три моделі міських автобусів з довжиною кузовів біля 12,0 м теж конкурентними перевагами не відрізняються. Основна тендерна політика з просування цих моделей полягає у наданні пропозицій з їх меншою вартістю реалізації. У табл. 2 наведені ще дві моделі БАЗ-А312 та БАЗ-А411, дослідні зразки яких були виготовлені ще у 2004 році. На той час вони вирізнялися кількома інноваційними рішеннями, на які були отримані патенти України на корисні моделі. Саме тому, коефіцієнт інноваційності їх конструкцій суттєво вищий навіть у порівнянні з моделями, які з'явилися на 6...11 років пізніше.

Отже, рівень інноваційної діяльності у сфері автобусобудування не можна вважати навіть просто задовільним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Остапенко А. В. Оцінка конкурентоспроможності продукції підгалузі автобусобудування України. Бізнес Інформ. 2014. 12. С. 283-292.
2. Сікетіна Н. Г. Методичне обґрунтування факторів конкурентоспроможності продукції. Економіка: реалії часу. 2014. 2. С. 111-114.
3. Тхор С. О. Конкурентоспроможність автомобілебудівної галузі. Інвестиції: практика та досвід. 2013. 8. С. 149-152.

Войтків Станіслав Володимирович, кандидат технічних наук, Заслужений машинобудівник України, генеральний конструктор, Науково-технічний центр "Автополіпром", Львів, e-mail: voytkivsv@ukr.net

Voytkiv Stanislav V., Candidate of Sciences, the Deserved Machine Engineer of Ukraine, General Designer, Scientific and technical Center "Autopoliprom", Lviv, e-mail: voytkivsv@ukr.net

НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Університет митної справи та фінансів

Анотація: У статті досліджено синергію інноваційних трансформацій ресурсів і процесів з наукою, а саме обмін науковою інформацією, ідеями, знаннями, повідомленнями щодо інноваційної діяльності в Україні між ученими і спеціалістами.

Ключові слова: інновації; інноваційна діяльність; наука; наукова комунікація

Abstract: The article examines the synergy of innovative transformations of resources and processes with science, namely the exchange of scientific information, ideas, knowledge, and messages regarding innovative activities in Ukraine between scientists and specialists.

Key words: innovation; innovative activity; science; scientific communication

Наукова комунікація є процесом обміну науковою інформацією, розповсюдження та публікації результатів доробок науковців та дослідників, який існує для того, щоб отримані академічні результати були широко доступними світовим академічним спільнотам засобами високої майстерності репрезентації наукових знань [1].

Такий вид комунікації став особливо важливим у складних соціально-економічних та військових умовах, в яких опинилася країна на початку 2022 року, а всі її учені почали працювати під гаслом «Вчені України єдині. Разом ми сильніші». Як ми могли спостерігати, з перших днів військового конфлікту налагодилася партнерська взаємодія між бізнесом, владними органами та громадськістю: всі без винятку соціально-економічні актори стали більш відкриті до діалогу. У той самий час, невирішені проблеми у науковому полі поглиблювалися і актуалізувалися. Так, щойно країна стала на шлях інноваційного розвитку – поліпшила інноваційне табло, стала впізнаваною за якісними стартап проектами, почала розбудову інноваційної екосистеми, яка повністю відповідає європейським критеріям – почалася пандемія, а невдовзі розпочалася війна. Отож, висока заінтересованість науковців і практиків до питань інноваційного розвитку та інноваційної діяльності, цілком логічна і своєчасна. Про високий рівень зацікавленості свідчить велика маса проведених в умовах війни дистанційних міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, конгресів, семінарів, форумів тощо.

Так, під час другої міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах», проведеної за ініціативи Університету митної справи та фінансів, Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, Луцького національного технічного університету, Донецького національного університету ім. Василя Стуса, Академії педагогіки та адміністрації ім. Мешка в Познані, Університету Лойола, Батумського державного університету ім. Шота Руставелі, Ташкентського фінансового інституту, Латвійського університету тощо, у м. Дніпро у 2022 р., представники влади, бізнесу та громадськості конструктивно обговорили проблемні питання соціальних інновацій як фактору сталого розвитку економіки, напрямів розвитку сучасних інноваційних технологій у підприємстві, торгівлі, маркетингу, а також у сфері комп'ютерних наук та кібербезпеки й у міжнародних відносинах [2]. Іншими знаковими заходами щодо вирішення проблемних питань інноваційної діяльності у науково-теоретичні площині були: науковий конгрес «Фінанси, економіка, право vs Війна», онлайн-форум «Траєкторії інновацій: від науки до практики», міжнародні науково-практичні конференції: «Відкрита наука та інновації в Україні» у м. Київ (відбулася під егідою Міністерства освіти та науки України за участю національних, міжнародних організацій, асоціацій та спонсорів, де обговорювались шляхи імплементації найкращих практик відкритої науки та інновацій в Україні), «Економіко-правові та соціально-технічні напрями еволюції цифрового суспільства» (м. Дніпро), «Менеджмент XXI століття: глобалізаційні виклики» (м. Полтава), «Аспекти стабільного розвитку економіки» (м. Умань), «Розбудова інноваційних економіки, менеджменту та освіти в умовах нової соціальної реальності» (м. Київ), «Сучасні тенденції розвитку фінансових та інноваційно-інвестиційних процесів в Україні» (м. Вінниця) й інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Наукова комунікація та наукове видавництво. URL : <https://library.ukma.edu.ua/korystuvachu/doslidnyku/21-korystuvachu/doslidnyku/360-naukova-komunikatsiia-ta-naukove-vydavnytstvo/>
2. Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції : у 2 т. Т. 1. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2022. 464 с.

Горященко Юлія Григорівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри підприємництва та економіки підприємства, Університет митної справи та фінансів, Дніпро, e-mail: julia.goryaschenko@gmail.com

Horiashchenko Yuliia H. – Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Entrepreneurship and Economy of Enterprise, University of Customs and Finance, Dnipro, e-mail: julia.goryaschenko@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ SCRUM-ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ІНФОРМАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: У статті проаналізовано сучасні проблеми та перспективи систем управління інноваційною діяльністю вітчизняних підприємств. Розглянуто можливості застосування SCRUM-підходу в управлінні інформаційною діяльністю підприємств з метою підвищення рівня його ефективності.

Ключові слова: інформація, інформаційне забезпечення, SCRUM-підхід інформаційна діяльність

Abstract: The article analyzes modern problems and prospects of management systems for innovative activities of domestic enterprises. The possibilities of using the SCRUM approach in the management of the information activities of enterprises in order to increase the level of its efficiency are considered.

Key words: information, information support, SCRUM-approach information activity.

За високо динамічних умов ринкового середовища рівень ефективності господарювання, результативність діяльності підприємств на пряму залежить від своєчасного реагування на зміни факторів внутрішнього, зовнішнього середовища. Для цього необхідно володіти своєчасною, достовірною, релевантною інформацією задля прийняття оптимальних управлінських рішень (пристосування до змін, використання їх у власних інтересах тощо).

Низький рівень ефективності процесів інформаційного забезпечення системи менеджменту підприємства позначається на результативності управління його діяльністю, на результатах функціонування. Саме тому для вітчизняних підприємств постає актуальна проблема у формуванні та застосуванні високоефективних систем інформаційного забезпечення, що сприятиме проведенню ґрунтовного аналізу середовища функціонування, оброблення значних масивів даних щодо діяльності конкурентів, розроблення та прийняття ефективних управлінських рішень в процесі управління. Активізування управлінської діяльності на вітчизняних підприємствах можливе за умов належного інформаційного забезпечення, підвищення рівнів його якості, ефективності. Одним із напрямків розвитку систем управління інформаційною діяльністю виступає застосування SCRUM-підходу.

Проблематиці використання скрам-підходу в системі управління інформаційною діяльністю підприємств та організацій присвячені праці таких вчених як Демиденко М.А. [1], Дорошкевич К.О. [2, с. 32-39], Ільницький В.С. [3, с. 124-126], Завербний А.С. [3, с. 124-126], Перит І.О. [4, с. 10-19], Шпак Ю.Н. [2, с. 32-39], Хвоя І.М. [5], Чорний А.В. [6, с. 383-395], Ярмолюк Д.І. [7, с. 439-443] та інших.

Безпосередньо «технологія управління» передбачає послідовне реалізування ключових функцій менеджменту, їх трансформування у методи менеджменту, формалізування до управлінських рішень [2]. Загальною ж метою методології управління інформаційною діяльністю виступає можливість стандартизовувати, структуризовувати, організувати методи роботи, що сприяє зосередженню на інформаційному забезпеченні, повторювати його успішні аспекти, навчатися на помилках, запобігати їх у майбутньому. Це сприятиме процесу постійного вдосконалення систем управління інформаційною діяльністю підприємства.

Філософії agile відповідає сукупність наступних підходів: Scrum, Kanban, XP, Lean, методів управління (Management 3.0) [1, 6]. Scrum (скрам) відносять саме до «agile»-підходів. Згідно із айджал(agile)-філософією, при реалізуванні проєктів не потрібно керуватися тільки затвердженими планами, варто орієнтуватися на умови зовнішнього середовища (їх динаміку), враховувати зворотній

зв'язок тощо. Вказані принципи мотивуватимуть розробників інформаційного забезпечення підприємства до пошуку унікальних (не обмежених стандартами) вирішень проблем.

Особливістю Agile є формування певних комфортних умов задля досягнення максимальної цінності, результатів тощо. Концепція agile надзвичайно підходить до управління інформаційною сферою підприємств і організацій.

Основна користь від аджайл, як способу мислення полягає в тому, що саме він дозволить пришвидшувати роботу команди, підняти рівень ефективності реалізування інформаційного забезпечення, та чітко сфокусуватись на потребах інформаційної діяльності, інформаційного забезпечення.

За допомогою вказаної методології інформаційні потреби є зрозумілими всім виконавцям. Особливістю Agile-підходу є те, що на дані потреби фокусуватимуться не тільки бізнес, менеджери, але і вся команда, що допомагає знаходити та втілювати адекватніші, оптимальніші управлінські рішення.

Поліфункціональність інформаційної діяльності, інформаційного забезпечення підприємства передбачає осмислення основоположних засад, напрямків щодо її реалізування задля формулювання чіткої алгоритмізації всіх бізнес-процесів [1, с. 42-43, 3]. Застосування скрам-підходу в системах управління інформаційною діяльністю підприємств сприятиме розвитку інформаційного забезпечення підприємства, формуванню перспектив щодо покращення його фінансового стану, зміцнення позицій на ринку тощо.

До істотних переваг застосування скрам-підходу в системі управління інформаційною діяльністю підприємств прийнято відносити наступні [1, 3, 6, 7]:

- гнучкість (швидка структурна перебудова, можливість змінити методи, способи впливу при прийнятті раціональних управлінських рішень);
- прозорість (під час обмінювання інформацією, знаннями, досвідом між керуючою і керованою підсистемами, всередині із зовнішнім середовищем);
- нематеріальне мотивування працівників (залучення до процесів управління через принцип прозорості);
- зниження рівнів ризиків управлінської діяльності (таких як зниження рівня результативності управлінської праці, у підвищенні інформаційних витрат, втрат тощо);
- зворотній зв'язок (можливість впливу на систему управління);
- децентралізування управлінських процесів (сприятливий психологічний клімат) [1, 3, 6, 7] тощо.

Дані переваги нададуть змогу вищому керівництву підприємств забезпечувати належний рівень децентралізування, гнучкості, прозорості управління інформаційною діяльністю. За сучасних умов рівні економічної стабільності, життєздатності, ефективності діяльності будь-якого підприємства є нерозривно пов'язаною із процесами, які відбуваються на всіх стадіях (етапах) його функціонування, розвитку. Зміни умов господарювання, підходів до управління сприяють поступовому розв'язанню проблем щодо забезпечення поточної діяльності, перспективного розвитку. Успіх реалізування цілей, завдань функціонування, розвитку підприємства у значній мірі залежатиме від процесів інформування системи менеджменту, своєчасного, повного отримання інформації щодо поточних, перспективних процесів у внутрішньому/зовнішньому середовищі, адекватного трактування їх впливу на його діяльність, тобто рівня ефективності управління інформаційною діяльністю підприємств. Застосування скрам-підходу в управлінні інформаційною діяльністю сприятиме забезпеченню належного рівня децентралізування, гнучкості, прозорості тощо даної системи (управління).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демиденко М.А. Управління проектами інформатизації за методологією SCRUM. Нац. гірн. ун-т. Дніпро. 2017. 80 с.
2. Шпак Ю.Н., Дорошкевич К.О. Особливості управління інформаційною діяльністю підприємств із використанням скрам-підходу. Економічний журнал Одеського політехнічного університету. 2018. 1 (3), с. 32-39.
3. Завербний А. С., Ільницький В. С. SCRUM як можливість побудови гнучкої організаційної структури управління компаніями під час виробництва технологічних продуктів. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 48. С. 124–126
4. Перит І.О. Інновації SCRUM у контексті управління вітчизняним бізнесом. World Science. №

7(47), Vol.2, 2019. С. 10-19.

5. Хвоя І.М. Використання scrum-підходу в управлінській діяльності освіти URL: <https://genezum.org/library/vykorystannya-scrum-pidhodu-v-upravlinskiy-diyalnosti-osvity>

6. Чорний А.В. Роль скрам-майстра в розвитку лідерських компетентностей персоналу ІТ-підприємств. БізнесІнформ. 1. 2019. С. 383-395.

7. Ярмолюк Д. І. Інтеграція методології Scrum у загальну систему менеджменту як інструмент підвищення ефективності управління. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 10. С. 439–443.

Двуліт Зоряна Петрівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: zoriana.p.dvulit@lpnu.ua

Завербний Сергій Андрійович, студент кафедри автоматизованих систем управління, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: serhii.zaverbnyi.knm.2019@lpnu.ua

Гладун Мар'ян Тарасович, студент кафедри захисту інформації, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: marian.hladun.kb.2019@lpnu.ua

Dvulit Zoriana P. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: zoriana.p.dvulit@lpnu.ua

Zaverbnyi Serhii A. – student of the Department of Automated Control Systems, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: serhii.zaverbnyi.knm.2019@lpnu.ua

Hladun Marian T. – student of the Department of Information Security, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: marian.hladun.kb.2019@lpnu.ua

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація*У цій статті розглядається сутність інноваційного розвитку підприємства.***Ключові слова:** підприємство, інновація, економіка, товари та послуги, прибуток, доходи та витрати.**Abstract***This article examines the essence of the innovative development of the enterprise.***Keywords:** enterprise, innovation, economy, goods and services, profit, income and expenditure.

Сучасні умови, в яких ведуть функціонують підприємства, визначається високим ступенем невизначеності і значною кількістю ризиків. Тому здатність швидкого реагування на зміни у зовнішньому середовищі, при цьому не порушуючи поточного рівня економічної стійкості підприємства, є головним із завдань його нормальної діяльності.

Фундаментом економічного розвитку підприємства є інноваційний процес, що утворює якісні та кількісні зміни у системі матеріального виробництва. Таким чином, прискорення темпів економічного розвитку і забезпечення його стійкості є одним з основних завдань, які виникають перед вітчизняними підприємствами. В сучасних умовах успішне вирішення цього питання безпосередньо залежить від швидкого становлення на інноваційний шлях розвитку.

Ефективність діяльність суспільного виробництва поєднаний з інноваційним типом розвитку, фундаментом якого закладено безперервний і цілеспрямований пошук, підготовка і реалізація новацій. Зміни в економічних відносинах, які спричинили новий етап соціально-економічного розвитку, були зумовлені бурхливим розвитком науки і техніки. Вчення про суспільні способи виробництва й нині важлива методологічна основа суспільствознавства.

На основі вивчення наукової літератури можна виділити такі основні підходи до визначення поняття «інноваційного розвитку»:

Таблиця 1.1 – Підходи до визначення поняття інноваційний розвиток

Авторство	Інноваційний розвиток - це
Онікієнко В.В. [1]	неперервний процес якісних змін у структурі виробництва або соціальної сфери в результаті створення, застосування та розповсюдження нових знань, машин, технологій.
Ілляшенко С. М. [2]	процес господарювання, що спирається на безупинні пошук і використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємств
Ланкастер К. [3]	неперервний процес впроваджуваних новинок, які ґрунтуються на нових інформаційних технологіях
Тарасова В.О. [4]	вдосконалення системи (об'єкта) на основі інновацій. Інноваційний шлях розвитку країни можливий за умови повсюдного впровадження інновацій, інвестицій та впровадження інноваційних процесів, як основи ринкового господарювання, зокрема формування структури виробництва та його технічної бази, вдосконалення систем управління .
Гальчинський А. С., Геєць В. М., Семиноженко В. П [5]	пріоритет нової економічної політики нашої країни, спрямованої на забезпечення довгострокового промислового зростання.

Інноваційний розвиток передбачає новий підхід до економіки, яка має стати економікою знань.

При реалізації інновації, запропонованої на продаж, відбувається обмін «гроші – інновація». Кошти, які отримані підприємством у результаті цього обміну, по-перше, покривають витрати по створенню та продажу інновацій, по-друге, приносять прибуток від реалізації інновацій, по-третє, є стимулом до створення нових інновацій, по-четверте, виступають джерелом фінансування нового інноваційного процесу.

Виходячи з цього можна виділити три функції, які виконує інновація:

1. відтворювальну;
2. інноваційну;
3. стимулюючу.

Відтворювальна функція буде означати, що інновація є важливим джерелом фінансування розширеного відтворення.

Грошова виручка, яку отримали від продажу інновації на ринку, утворює підприємницький прибуток, що виступає джерелом фінансових ресурсів та одночасно мірою ефективності інноваційного процесу. Підприємницький прибуток може бути спрямований на розширення обсягів виробничо-торгівельної, інвестиційної, інноваційної та фінансової діяльності.

Прибуток, який отримали за рахунок реалізації інновації, може бути використаний по різних напрямках, у тому числі і як капітал. Цей капітал може прямувати на фінансування як усіх інвестицій, так і конкретно нового вигляду інновацій. Отже, використання прибутку від інновації для інвестування складає зміст інвестиційної функції інновації.

Отримання підприємством прибутку за рахунок реалізації інновації прямо відповідає меті будь-якого комерційного господарюючого суб'єкта. Це служить стимулом підприємства до нових інновацій; спонукає його постійно аналізувати попит, удосконалювати організацію маркетингової діяльності, застосовувати сучасніші прийоми управління фінансами. Усе це становить зміст стимулюючої функції інновації.

Для успішного управління інноваційною діяльністю необхідно ретельно вивчити інновації. Перш за все необхідно вміти відрізнити інновації від неістотних змін у видах продукту і технологічних процесах (наприклад, зміна кольору, форми тощо); незначних технічних або зовнішніх змін у продуктах, які залишають незмінними конструктивне виконання та не справляють достатньо помітного впливу на параметри, властивості, вартість виробу, а також матеріалів та компонентів, що входять до його складу; від розширення номенклатури продукції за рахунок освоєння виробництва продуктів, що не випускалися раніше на даному підприємстві, але вже відомих на ринку, з метою задоволення поточного попиту і збільшення доходів підприємства.

Ринкові умови господарювання створюють для суб'єктів економіки високий рівень конкурентних відносин, у яких виграє той, на чий стороні конкурентні переваги у сфері виробництва та реалізації товарів. Конкурентні переваги досягаються завдяки впровадженню інновацій. Формування грамотної інноваційної політики потребує всестороннього вивчення світової практики інноваційного розвитку. Дослідження в цій сфері показало, що в даний час існує велика варіація у трактуванні поняття «інновація», яка пов'язана із проблематикою конкретних ситуацій, які розглядаються та враховуються різними авторами, у підходах до вивчення процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Онікієнко В. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / В. В. Онікієнко, Л. М. Ємельяненко, І. В. Терон. – К. : РВПС НАН України, 2006. – 480 с.
2. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком : навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2003. – 278 с.
3. Ланкастер К. Математична економіка / К. Ланкастер. – М. : Рад. радіо, 1972. – 464 с.
4. Тарасова О. В. Теоретико-методологічні основи інноваційної діяльності підприємств / О. В. Тарасова // Економіка харчової промисловості. – 2022. – № 1. – С. 37-41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2012_1_10
5. Гальчинський А. С., Геєць В. М., Семиноженко В. П. Україна: наука та інноваційний розвиток. - К., 1997. - 66 с.

Ірина Юріївна Єніфанова – доктор економічних наук, професор, в.о. декана факультету Менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Вікторія Ігорівна Литвинюк – студентка групи МФК-19б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: viktoria.igorivna1930@gmail.com

Yerifanova Iryna Y. — Doctor of Economics, Professor, Acting Dean of The Faculty of Management and information security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Lytvyniuk Viktoria I. - MFK- 19b student group, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University. Vinnitsa.

АНАЛІЗУВАННЯ КЛЮЧОВИХ БІЗНЕС-ТЕНДЕНЦІЙ 2023 РОКУ

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: У статті досліджено актуальний список ключових бізнес-тенденцій у 2023 році, а також тих, які, як очікується, продовжуватимуть розвиватися у 2024 році. Було розглянуто сектори, зміни в поведінці споживачів і технологічні інновації, що спричиняють кожну тенденцію

Ключові слова: бізнес тенденції; інновації; сталий розвиток; технології; комерція

Abstract: The article explores an up-to-date list of key business trends in 2023, as well as those that are expected to continue to grow in 2024. Sectors, changes in consumer behavior and technological innovations driving each trend were examined

Keywords: business trends; innovations; Sustainability; technologies; commerce

Незалежно від того, чи компанія тільки створена, чи перебуває у списку S&P 500, проаналізуємо основні бізнес-тенденції на 2023 р.:

1. Зростання електронної комерції продовжується після пандемії. Пандемія повністю змінила спосіб купівлі товару. Електронна комерція була на підйомі ще до того, як світ дізнався про пандемію, але вона допомогла простору електронної комерції злетіти астрономічними темпами. Хоча зростання електронної комерції сповільнилося після пандемії, воно все ще помірно зростає. І компанії продовжують коригувати свої стратегії маркетингу та продажів, щоб максимізувати свій вплив на кінцевий результат. У 2021 році глобальні продажі електронної комерції склали 5,2 трильйона доларів США, і очікується, що протягом наступних чотирьох років ця цифра зросте на 56% і досягне 8,1 трильйона доларів до 2026 року.

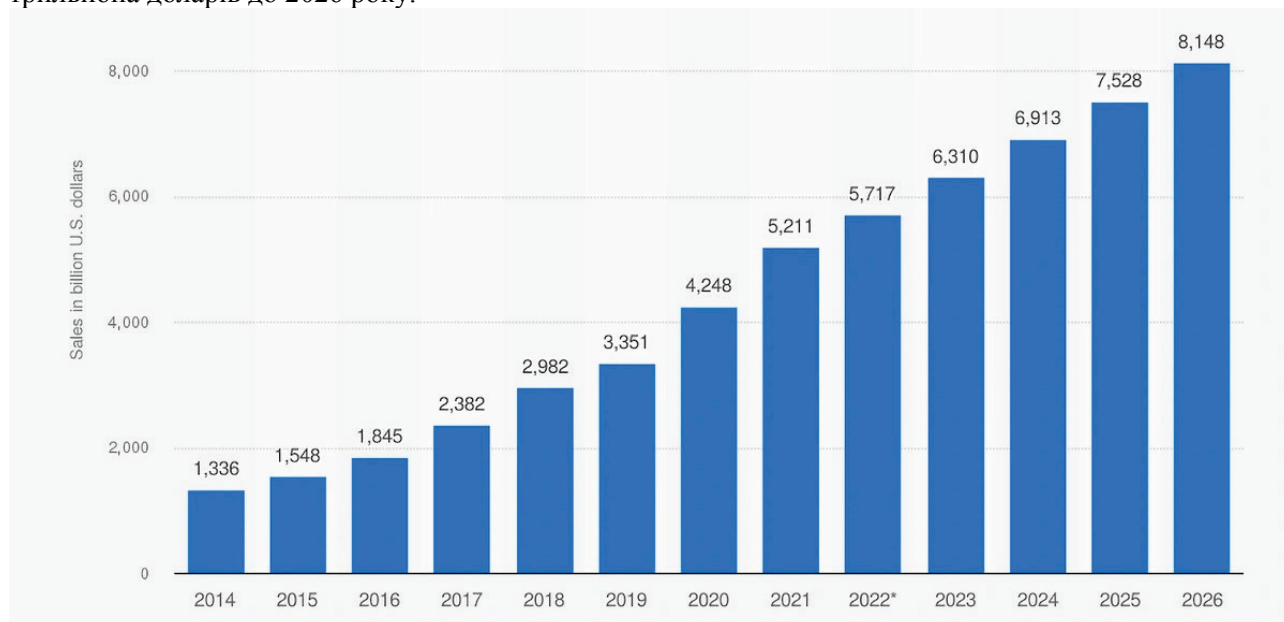

Рис. 1. Фактичні і прогнозовані обсяги глобальних продаж електронної комерції за 2014-2026 рр. [1]

У 2019 році на електронну комерцію припадало майже 14% усіх роздрібних продажів, але в 2023 році очікується, що на електронну комерцію припадатиме понад 22% усіх роздрібних продажів. Деякі конкретні категорії роздрібної торгівлі, як-от електроніка, облаштування дому та домашні меблі, змогли зберегти зростання після пандемії.

2. 5G значно покращує збір даних і можливості III. Розвиток мобільної мережі 5G має потенціал кардинально змінити бізнес-операції. Станом на серпень 2022 року Китай і США лідирували в гонці за

розгортання 5G. Очікується, що до 2030 року ринок 5G зросте на 65,8% і досягне оцінки в 797,8 мільярда доларів. Ця технологія має вирішальне значення для компаній, які прагнуть пропонувати нові послуги та відстежувати інформацію, щоб залишатися попереду конкурентів. Наприклад, розвиток мобільної мережі 5G сприяє покращенню збору та аналізу даних для компаній. Загалом це означає, що підприємства матимуть більше даних із різноманітних джерел із вищою швидкістю. Ці швидкості передачі даних потрібні компаніям для використання ШІ та автоматизації. Кілька можливостей включають інтелектуальний аналіз даних, дистанційне медичне керування, дистанційне керування світлофорами та моніторинг машин у віртуальній реальності. BMW вже тестує можливості технології 5G на своєму заводі в Лейпцигу, Німеччина. Вони поєднують 5G і штучний інтелект, щоб визначати місцезнаходження машин, автомобілів, інструментів і деталей на заводі в реальному часі. Вони мають точність до одного сантиметра.

3. Співробітники активно шукають віддалену та гібридну роботу. Насправді кількість людей, які працюють вдома, зросла втричі між 2019 і 2021 роками. Опитування Gallup [1] у 2022 році показало, що 56% штатних працівників США мають роботу, яку можна виконувати вдома. Це 70 мільйонів працівників. З цих працівників 50% мають гібридний графік роботи, 30% працюють повністю віддалено, а 20% працюють повністю в офісі. Молоді люди з вищою освітою найімовірніше матимуть доступ до віддаленого та гібридного робочого середовища. Опитування дослідницького центру Pew 2022 року показало, що 78% тих, хто зараз працює віддалено, хочуть продовжити цю установку в найближчі роки. Це на 14% більше з 2020 року. Понад дві третини віддалених працівників кажуть, що вони почали б шукати нову посаду, якби їхня компанія вимагала від них працювати в офісі повний робочий день, і більше половини сказали, що вони радше скоротять зарплату, ніж відмовиться від гнучкості робочого місця. Ті, хто працює вдома, витрачають близько 432 доларів на такі речі, як обід і кава, а ті, хто працює в офісі, витрачають у середньому 863 долари на місяць.

4. Компанії розширюють рекламу, спільноти та комерцію в соціальних мережах. Важливість соціальних мереж у маркетингу, ймовірно, продовжить зростати у 2023 році. Звіт за листопад 2022 року показав, що використання споживачами соціальних мереж зросло майже на 8% з початку року. Більше половини маркетингових директорів кажуть, що вони збільшать свої витрати на рекламу в соціальних мережах у найближчі роки. Оголошення TikTok – це одна з маркетингових стратегій, яка все частіше використовується компаніями майже в усіх галузях. Дослідження показало, що реклама в стрічці TikTok запам'ятовується на 23% краще, ніж телевізійна реклама, і на 13% краще, ніж інші види цифрового відео. У найближчі роки очікується, що компанії вийдуть за рамки реклами й зосередяться на створенні спільнот як частини загальної стратегії соціальних мереж. Щоб збільшити залученість і продажі, бренди інвестуватимуть у соціальну комерцію в найближчі місяці. Соціальна комерція є популярною концепцією в Китаї, де в 2021 році 14,3% від загального обсягу роздрібних онлайн-продажів було здійснено через соціальну комерцію.

5. Компанії зосереджені на сталому розвитку. Дослідження IBM і Національної федерації роздрібною торгівлі [2] показують, що половина споживачів стверджують, що вони готові платити більше за екологічні продукти, а 62% споживачів готові змінити свої звички покупців, щоб зменшити вплив на навколишнє середовище. У всьому світі звіти показують, що 85% людей змінили свої купівельні звички, щоб стати більш стійкими за останні п'ять років. Компанії реагують на цей запит споживачів, приділяючи особливу увагу своїм процесам ESG. Опитування 2022 року [2] показало, що майже 80% роздрібних торговців, які виділили ресурси для покращення сталого розвитку, вважають, що їхні зусилля привели до підвищення лояльності клієнтів. Однак опитування McKinsey [1] показало, що результати діяльності щодо кінцевого результату ще не надто багатообіцяючі. Всесвітній економічний форум повідомляє, що якщо підприємства інвестують у повторне використання та переробку, можна заощадити 1 трильйон доларів на рік.

6. Компанії експериментують із захоплюючими технологіями. Захоплюючі технології – доповнена реальність (AR), віртуальна реальність (VR) і змішана реальність (MR) – встановлюють новий стандарт, так як компанії хочуть залучити клієнтів за допомогою передових технологій. Повідомляється, що у Meta 10 000 співробітників працюють над змішаною реальністю, а в Apple 2 000 людей розробляють розширену реальність. З 2019 по 2020 рік продаж обладнання та програмного забезпечення, пов'язаного з AR/VR, зріс на 50%. І більше 50% споживачів готові використовувати AR/VR для оцінки продуктів. В одному дослідженні, в якому брав участь роздрібний продавець косметики, споживачі, які використовували AR, щоб спробувати губну помаду, пробували майже вдвічі більше губної помади, ніж клієнти в магазині. Дослідження також виявило, що клієнти, які використовували AR, довше переглядали веб-сторінки та переглядали більше продуктів, ніж ті, хто не

використовував цю технологію. Ті, хто використовував AR, мали майже на 20% більше шансів зробити покупку, ніж ті, хто цього не робив. На початку 2022 року Pinterest запусив нові можливості AR на своїй платформі. Інструмент «Приміряти для домашнього декору» дозволяє користувачам віртуально інсценувати свій дім меблями від різноманітних роздрібних продавців за допомогою камери Pinterest Lens. Бренд повідомляє, що споживачі в 5 разів частіше купуватимуть товари за допомогою цієї функції, ніж за допомогою стандартних шпильок.

7. Більше людей стають фрілансерами та підприємцями. Пандемія викликала революційні зміни в тому, де люди працюють, але вона також змінила те, як люди працюють і на кого вони працюють. Згідно з дослідженням Gallup, принаймні половина американських працівників тихо звільняються. Опитування також розглядало співвідношення залучених працівників до тих, хто активно не займається. Він становить 1,8 до 1, що є найнижчим показником за майже десятиліття. Велика відставка все ще триває, і одна п'ята співробітників планує перейти до нового роботодавця протягом наступних 12 місяців. Інші дослідження показують, що ця кількість може досягати 30% працівників. Дослідження також показало, що ті, хто звільнився протягом 2022 року у своїй галузі повертатися не планують. Цифри показують, що значна частина цих осіб відкриває власний малий бізнес. У 2021 році підприємці подали 5,4 млн нових бізнес-заявок. Це зросло з 4,3 мільйона у 2020 році. Ця тенденція зберіглася і в 2022 році. За перше півріччя було 2,5 млн заявок. У звіті Intuit New Business Insights прогнозується, що кількість нових підприємств зросте до 5,6 мільйонів у 2022 році. За даними New York Times, підприємці були особливо активними в галузях складської та роздрібної торгівлі.

8. Інновації впливають на доставку «останньої милі». Майже всі підприємства зазнали збоїв у ланцюжках поставок через пандемію. Згідно з одним дослідженням, до 97% підприємств зазнали принаймні незначного впливу, а 63% повідомили про серйозний вплив. Доставка «останньої милі» – це один із компонентів ланцюга поставок, якому компанії приділяють велику увагу. У минулому «остання миля» була неефективною, дорогою, ненадійною та не могла адаптуватися до мінливих вимог. Насправді лише цей компонент становить 41% загальних витрат на ланцюг поставок. Але оскільки споживачі вимагають швидшого часу доставки, компанії не можуть дозволити собі мати недорогі рішення доставки «останньої милі». У травні 2022 року майже третина споживачів купували роздрібні товари онлайн і отримували їх того ж дня. Майже 80% споживачів кажуть, що вони з більшою ймовірністю зроблять покупку, якщо зможуть отримати доставку протягом двох днів або менше. 30% споживачів готові платити більше за доставку в той же день і 65% готові платити більше за 1-2 дні доставки. Доставка безпілотником – це рішення «останньої милі», про яке говорили, але ще не було запущено у великих масштабах. Дослідження та ринки повідомляють, що до 2030 року глобальний ринок доставки безпілотниками може досягти 5,56 мільярда доларів, досягнувши CAGR 49% протягом наступних восьми років. У червні 2022 року кілька компаній отримали дозвіл від FAA почати поставки безпілотників. Це включає Amazon, Wing і Flytrex [3].

Компанії, які залишаються в курсі ключових тенденцій і впроваджують інновації на основі цих тенденцій, є готовими успішно конкурувати та виходити на перші місця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Джош Ховарт (2023). 9 головних бізнес-тенденцій (2023 і 2024). URL: <https://explodingtopics.com/blog/business-trends>
2. Найбільші бізнес-тренди 2022-2025. І ті, яких ще немає (2022). URL: <https://www.management.com.ua/tend/tend1356.html>
3. 5 довгострокових тенденцій, які допоможуть вирости бізнесу (2021). URL: <https://youcontrol.com.ua/articles/yc Trends2022/>

Завербний Андрій Степанович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Макарова Юлія Сергіївна, студентка, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: makarova_j_171929@ukr.net

Zaverbnyj Andriy S. – doctor of economics, Professor, Professor of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Makarova Yuliia S. – student, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: makarova_j_171929@ukr.net

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу» УНУС

Анотація: Розглянуто особливості здійснення інноваційної діяльності в умовах розвитку сучасної економічної системи, показаний її вплив на стан конкуренції.

Ключові слова: інновація; інноваційна діяльність; інноваційна політика; конкурентоспроможність; ефективність інновацій.

Abstract: Considered the features of innovation in terms of modern economic system, shows its impact on competition.

Keywords: innovation, innovation activity, innovation policy, competitiveness, efficiency of innovations.

Останнім часом в Україні помічається відчутна активізація дипломатичної підтримки інновацій на основі застосування інструментів економічної та фінансової політики, а також методом створення організаційно-юридичних умов, які заохочують динаміку суб'єктів господарської діяльності до інновацій. Це відкриває для України можливість переходу на світові стандарти раціонального та розумного споживання енергії, освоєння ресурсів природного середовища, підвищення рівня технологій, юридичного захисту інтелектуальної власності. Завершальною метою цих зрушень є створення прогресивної конкурентноздатної на світових ринках інноваційної продукції.

Слід зауважити, що в умовах глобалізації та постійного загострення конкуренції фундаментом конкурентоспроможності є інновації, які дають можливість країнам, що володіють інноваційними конкурентними перевагами, займати належне місце в світовому співтоваристві. На жаль, і до сучасного часу використання інновацій як одного з центральних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності в Україні системно не здійснюється. Таким чином, стратегічні завдання потребують підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на інноваційних засадах, що має сформувати переваги для вітчизняних виробників у боротьбі з конкурентами на внутрішніх та міжнародних ринках та посприяти Україні зайняти гідне місце поряд із розвиненими світовими країнами.

Виходячи з передумови, що інновації - це не тільки питання технологічних розробок, необхідно проаналізувати наслідки використання інновацій в організації, з огляду для чого вони використовуються в діяльності, спрямованої на розробку продуктів і послуг, а також в стратегії і тактиці реструктуризації [1]. Щоб домогтися успіху в конкурентній боротьбі, компаніям необхідно не тільки створювати нові ідеї, нові продукти та інноваційні стратегії, а також правильно ними управляти. Систематичний розвиток інноваційних і творчих здібностей і управління ними підвищує конкурентоспроможність компаній. Управління інноваціями стає важливим фактором економічного зростання і стійкості компаній. Ефективне використання ресурсів, задоволення мінливих потреб ринку і забезпечення конкурентної переваги можливо тільки шляхом формування стратегій, сумісних з організаційною структурою, логікою і культурою, з метою розвитку інноваційних навичок і ефективного управління інноваційним процесом [2].

Інновації, які впливають на конкурентоспроможність підприємств, класифікуються наступним чином:

- 1) за характером відносин: соціально-економічні, організаційні, технологічні інновації;
- 2) за сферою поширення: виробничі, управлінські, технічні та соціальні інновації;
- 3) по предметно-змістовній структурі: продуктові та процесні інновації.

Завдяки даній класифікації можна виділити основні напрямки впливу інновацій на конкурентоспроможність [3]. Вплив видів інновацій на конкурентоспроможність підприємств значний: 1) соціальноекономічні забезпечують оптимізацію використання ресурсів, наприклад фінансових, для підвищення порівняльних і конкурентних переваг, підвищення рентабельності інвестицій, що призводить до зменшення витрат і підвищення конкурентоспроможності; 2) організаційні сприяють реалізації творчих ідей з метою розробки і створення нових методів і форм управління, у зв'язку з цим виникає перебудова системи управління, що призводить до прибутку і конкурентоспроможності; 3)

технічні - дають можливість використання нової техніки, впровадження простіших форм управління технікою для зменшення витрат на експлуатацію та використання ресурсів виробництва; 4) соціальні – відкривають спроможності поліпшення умов праці, проведення тренінгів та інших заходів для підвищення мотивації співробітників; якість і вмотивованість робочої сили визначає здатність економічного суб'єкта здійснювати власні НДДКР або копіювати нові продукти у інших підприємств; 5) продуктові – гарантують поліпшення споживчих властивостей товару для споживачів і підвищення конкурентних переваг на ринку; 6) процесні – стимулюють перетворення, що вносяться до процесів, що проходять на підприємстві, приведуть до зниження витрат, вартості, підвищення якості, порівняльних та конкурентних переваг [4].

Бізнес-модель дає компаніям дорожню карту для визначення рішень, прийнятих на ринку і є його частиною, що є основою для побудови стратегій і тактик, спрямованих на створення вартості. Розуміючи, що ціннісна пропозиція, зроблена для клієнта, є основою для побудови бізнес-моделі, яка включає в себе поєднання ресурсів і процесів, важливо відзначити, що інновації на даному етапі надаються в тій мірі, в якій компанії вдається дати клієнту пропозицію з диференційованою цінністю порівняно з конкурентами, де використання інновацій пов'язано не тільки з поліпшенням процесу маркетингу товарів і послуг.

Включення використання інновацій в процес побудови бізнес-моделі дозволяє компаніям спрямовувати свою карту діяльності відповідно до динаміки трансформації і бути присутнім в ринкових змінах, що призводить до розвитку елемента конкурентної переваги перед компаніями, які тільки направляють використання інновацій для розробки продуктів і послуг, які з часом часто імітуються і замінюються. Крім того, бізнес-модель, яка включає в себе впровадження і просування бізнес-інновацій, дозволяє організації заново винаходити себе за допомогою ресурсів і власних процесів, знижуючи додаткові фінансові витрати, які можуть означати придбання нових ресурсів для задоволення потреб навколишнього середовища [5].

З огляду на, що організації є частиною постійно мінливого середовища, їм не повинен бути чужим аналітичний потенціал, який компанії повинні розвивати, щоб реагувати на динамічну трансформацію agile шляхом вивчення і визнання нових можливостей, за допомогою яких вони можуть забезпечити досягнення конкурентних переваг. Перетворення середовища і здатність до реагування, яку розвивають організації, включають в себе додаткову підприємницьку здатність змінювати бізнес-модель, де використання інновацій набуває великого значення з урахуванням створюваних наслідків для нових продуктів і процесів.

Включення інновацій в бізнес-модель має великий вплив на діяльність компанії, з огляду на, що їй вдається вийти за рамки застосування нової ідеї про продукт або послугу, дозволяючи змінити ряд дій, пов'язаних з побудовою ціннісної пропозиції, щоб клієнт, який визначає канали збуту, сегментацію клієнтів, вибір ключових ресурсів і відносини з клієнтами, де інноваційний імпульс починається з дій по реструктуризації всередині організації [6].

Очікується, що після внесення змін до традиційну організаційну структуру відбудеться зміна поведінки окремих осіб по відношенню до компанії, що призведе до інновацій в запасі управління людськими ресурсами.

Здатність розвивати організаційну культуру, в якій всі співробітники слідує параметрам орієнтованої поведінки на інновації, залежить від стилю лідерства, який є у менеджерів та адміністраторів організації, де обидві ініціативи оцінюються як прихильність співробітників розвитку нових ідей, які сприятимуть досягненню цілей, поставлених компанією.

В рамках організаційної культури, заснованої на інноваціях, співробітники отримують підтримку в процесі створення нових ідей, при цьому усвідомлюючи, що не кожна нова ідея запускає щось хороше для компанії, що не знижує їх імпульс, оскільки у них є впевненість в тому, що виникнення нових ідей помилка або збій в інноваційному процесі не будуть покарані, це розуміється як частина ризику інновацій. Впевненість співробітників полягає в мотивації менеджерів, які розуміють, що досягнення конкурентних переваг може бути досягнуто тільки за рахунок збільшення кількості інновацій [7].

Пов'язуючи організаційну культуру з керуванням інноваціями, вона заснована на волі співробітників, оскільки не існує будь-яких правил, за допомогою яких можна було б виконувати конкретні дії, спрямовані на розвиток конкурентних переваг, які вимагають використання підходу до управління або розробки інновацій. Будучи принципом, заснованим на волі людей, це ключові підприємства, що забезпечують простір для спілкування, мотивації і творчості.

Розуміючи, що консолідація організаційної культури інновацій полегшує процес створення знань за рахунок заохочення творчих здібностей і вивчення інтелектуальних навичок співробітників, необхідно відзначити важливість, генерування, інтеграції та поширення знань як ключового активу в компаніях, з якими вони досягають розвитку конкурентних переваг.

Створення конкурентних переваг за рахунок інноваційної частини організаційної культури, заснованої на корпоративних ресурсах, де велика увага приділяється людським ресурсам як джерела стійкості і корпоративної прибутковості. Співробітники як ресурс компанії мають ряд можливостей, якими можна управляти і розвивати як засіб реагування на динаміку цього зміни в середовищі, як тільки компанія доб'ється управління цими можливостями. стає відповідальною особою за генерацію, інтеграцію і поширення знань. Саме завдяки інноваційній організаційній культурі організації розширюють можливості своїх людських ресурсів для генерації знань всередині компанії, які представляють собою сировину для отримання конкурентних переваг, які можуть бути стійкими і неповторними на ринку, поки це складні конкретні знання і розшифровка конкуренції, в цьому сенсі можна пов'язати включення і використання інновацій в компаніях з діяльністю, спрямованою на створення нових знань і навчання, яке відбувається навколо них.

Знання можуть бути отримані всередині компанії за допомогою їх власного досвіду навчання, який потім застосовується для розвитку переваг, однак деякі автори стверджують, що організації також підвищують свої навички, спрямовані на конкурентоспроможність, в тій мірі, в якій вони зможуть засвоювати і застосовувати знання, генерується його конкурентами з метою надання цінності ринку. Знання, які є результатом процесу навчання в організації, набувають великого значення і стають фундаментальним елементом стратегічного розвитку компаній, що прагнуть підвищити свою конкурентоспроможність і їх здатність реагувати на мінливу і все більш глобалізовану середу. Інноваційний шлях розвитку дозволить прискорити економічний розвиток держави, досягти необхідного рівня конкурентоспроможності продукції з метою вільного конкурування на світових ринках товарів та послуг. Крім того, сьогодні украй важливо, розробляти власні науково-практичні рекомендації для організації менеджменту інноваційної діяльності як в окремій організації, так і в економіці країни в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Competitive product analysis | 7 tips | 2021 guide. Competitive Intelligence Software Tools | Crayon. URL: <https://www.crayon.co/blog/7-tips-forconducting-a-competitive-product-analysis>.
2. Innovation and economic growth. Home page - OECD. URL: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/34267902.pdf>.
3. 2017 Deloitte Global human capital trends. URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ie/Images/promo_images/IE_C_HCtrends2017.pdf.
4. Groth A. Companies that put tons of money into r&d aren't more innovative than those that don't. Business Insider. URL: <https://www.businessinsider.com/booz-and-cos-innovation-study-2011-10>.
5. The importance of innovation – what does it mean for businesses and our society?. Viima - Make More Innovation Happen. URL: <https://www.viima.com/blog/importance-of-innovation#competitive-advantage>.
6. Innovaciji jak faktor pidvyshhennja konkurentospromozhnosti pidpryjemstv | s v poznjak | efektyvna ekonomika #10 2015. Zhurnal «Efektyvna ekonomika» - naukove fakhove vydannja z pytanj ekonomiky. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4614>.
7. Innovatsii kak faktor povysheniya konkurentosposobnosti predpriyatiya. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsii-kak-faktor-povysheniyakonkurentosposobnosti-predpriyatiya/viewer>.

Квашук Олена Володимирівна, викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, ВСП «Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу УНУС», Умань, e-mail: s.olena.v12@gmail.com

Kvashuk Olena V. - teacher of the highest qualification category, teacher-methodologist, SSU "Uman Vocational College of Technology and Business UNUH", Uman, e-mail: s.olena.v12@gmail.com

ІННОВАЦІЙНА ТА ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У статті досліджено сучасний стан інвестицій як інноваційної складової в Україні та виявлено основні характеристики їх розвитку в умовах військового стану

Ключові слова: фінансова система, фінансові інструменти, інновації, компанії з управління активами

INNOVATIVE AND INVESTMENT COMPONENT OF ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS

Abstract. The article examines the current state of investments as an innovative component in Ukraine and reveals the main characteristics of their development under martial law

Keywords: financial system, financial instruments, innovations, asset management companies

Ефективність інвестиційного ринку визначається розвитком інституційних інвесторів. Окремі відносини у сфері взаємного інвестування регулюються законами, правовими актами, що стосуються фондового ринку та діяльності товариств, а також певними нормативними актами. Метою таких дій є забезпечення безпеки права власності або захист окремих прав осіб та фондового ринку. На економічне зростання впливає багато факторів, значна частина яких належить до сфери інвестицій, тому інвестиції є важливим засобом забезпечення та виходу країн із кризи. Інститути спільного інвестування — це спеціальні інвестиційні фонди, які інвестують у певні галузі економіки для отримання та розподілу прибутку між інвесторами. Його також можна назвати інструментом залучення інвесторів до інвестування.

Розрізняють декілька видів інститутів спільного інвестування. По-перше, класифікація проводиться залежно від порядку здійснення діяльності. Розрізняють інститути відкритого типу, інтервального типу та закритого типу. По-друге, класифікація в залежності від терміну діяльності: строковий (тобто визначається певний строк, встановлюється у регламенті), безстроковий (який створюється на невизначений строк). По-третє, в залежності від виду активів: диверсифікованого виду, спеціалізованого виду (до якого належать фонди грошового ринку, фонди акцій, фонди облігацій, індексні фонди, фонди банківських металів), кваліфікаційного виду (клас нерухомості, клас рентних активів, клас кредитних активів, клас біржових товарних активів), не диверсифікованого виду.

На думку таких вітчизняних вчених як Петик Л.О. та Теліжин І.Л., однією з важливих проблем інститутів спільного інвестування сьогодні є загальна недосконалість фондового ринку: неорганізовані ринки зустрічаються частіше, ніж організовані; наявність множинних торгових майданчиків для торгівлі цінними паперами ускладнює контроль за цими операціями; ліквідність фондового ринку; цінні папери, що продаються на фондовій біржі, невелика, кількість інструментів фондового ринку обмежена, учасниками ринку маніпулюють з метою завищення вартості чистих активів інвестиційних фондів тощо [3]. Для вирішення цих питань для інститутів спільного інвестування та фондового ринку в цілому необхідно вжити заходів щодо удосконалення чинного законодавства шляхом його гармонізації з європейськими стандартами. Важливим заходом є посилення контролю над емітентами, чий цінні папери торгуються на регульованих ринках, щоб покращити якість активів. Крім того, відповідне розширення інвестиційних інструментів.

Взагалі нормативно-правова база регулювання інститутів спільного інвестування, на думку вчених Семенчі І.Є. та Резник Г.І., має бути спрямована на забезпечення прозорості даного сегменту ринку та уніфікованих вимог, які дозволятимуть інвесторам та, за необхідності, іншим учасникам ринку отримувати потрібну об'єктивну інформацію про переваги того чи іншого інвестиційного фонду або продукту. Тільки після впровадження наведених заходів доцільно підвищувати фінансову грамотність населення. Це потребує спільних зусиль держави та учасників фінансового ринку. Для досягнення

даної цілі варто використовувати всі доступні канали комунікації, а саме: офіційний сайт НБУ, засоби масової інформації, друковані видання, навчання у вигляді тренінгів, семінарів, конкурсів, презентацій і т. д. Важливо також сформувати в суспільстві модель поведінки, спрямовану на заощадження та інвестування вільних коштів [4].

Венчуринг, на думку Лагун А.І., так і не став потужним рушієм диверсифікації джерел національного інвестиційного капіталу, органічної конвергенції інвестиційної й інноваційної ланок суспільного відтворення, а отже, й інноваційного поступу нашої держави у глобальних науково-технічних координатах. І це при тому, що ще у 1980-х роках за часів перебування України у складі єдиної економіки колишнього СРСР вона була глибоко інтегрована у глобальну систему науково-виробничого кооперування і міждержавного науково-технологічного трансферу. Зокрема, її частка у світовому науково-інженерному ресурсі становила майже 7%, а у союзному виробництві науково-технічної продукції й технологічних розробок – 40% [2].

Слушно зауважують Кушнір С.О. та Павленко Н.І., для того, щоб створити конкурентоспроможні інвестиційні фонди, потрібно акумулювати кошти інвестиційних компаній, банків, страхових компаній. Досить важко дрібним суб'єктам господарювання самостійно створити інновацію, вивести її на ринок і займати сталі місця на цьому ж ринку. Тому, об'єднавши від кожного чи то частинку коштів, чи саму ідею, розробку, дослідивши досить детально всі нюанси, світ може побачити щось незвичайне і не схоже на інше [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кушнір С.О., Павленко Н.І. Сутність та тенденції розвитку венчурних інвестиційних фондів в Україні. Економіка і суспільство. 2018. Випуск 16. С. 150-155.
2. Лагун А.І. Сучасні тенденції генезису венчурного підприємництва в Україні. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2021. Випуск 3 (30). С. 3-9.
3. Петик Л.О., Теліжин І.Л. Діяльність інститутів спільного інвестування в Україні: стан та перспективи. Молодий вчений. 2019. № 11 (75). С. 587-590.
4. Семенча І.Є., Резник Г.І. Діяльність інститутів спільного інвестування в Україні: сучасні проблеми та шляхи їх подолання. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. 2018. Випуск 28. С. 275-285.
5. Українська асоціація інвестиційного бізнесу. Компанії з управління активами. URL: <https://www.uaib.com.ua/companyandfunds/amc>

Коваль Наталія Олегівна, к.е.н. доцент кафедри Фінансів та інноваційного менеджменту Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nokoval@gmail.com

Koval Natalia. - Ph.D. Associate Professor of Finance and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nokoval@gmail.com

ВПЛИВ ТЕНДЕНЦІЙ ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЙ 1.0-5.0 НА МІЖНАРОДНІ ЛОГІСТИЧНІ ПРОЦЕСИ

¹Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Анотація: У статті досліджено вплив технологічних змін на розвиток міжнародних логістичних процесів. Висвітлено процес формування та розвитку компаній, що постачають логістичні послуги. Наведено внесок ТНК у трансформацію зазначених процесів.

Ключові слова: логістика; постачання; послуги; Індустрія 1.0-5.0; інновації; ТНК.

Abstract: The article examines the impact of technological changes on the development of international logistics processes. The process of formation and development of companies that provide logistics services is highlighted. The contribution of TNCs to the transformation of these processes is presented.

Keywords: logistics; supply; services; Industry 1.0-5.0; innovations; technologies; development.

Технологічний розвиток відіграє значну роль в удосконаленні усіх видів виробничо-комерційної діяльності компаній. Прогрес у процесах автоматизації, цифровізації та роботизації становить нові виклики для економічних агентів, оскільки змінюється не лише дизайн товарів, а й способи виготовлення та доставки. Для транснаціональних компаній (ТНК) - це не лише зменшення витрат, а й відкриття нових можливостей та реінжиніринг процесів. ТНК стимулюють головні метаморфози створення та розвитку нових технологій, що мають значний вплив на економіки країн. Найбільший розвиток мають інновації, спрямовані на переформатування виробництва та покращення процесів доставки на підприємстві.

З розвитком Індустрії 1.0 та винайденням першої парової машини відбувся значний прорив тих часів. Ручну роботу почали автоматизувати, а перевезення тваринами поступилося місцем машинам, які відповідали за транспортування. Основними видами транспорту стали кораблі та потяги із паровими двигунами. Збільшення продуктивності праці працівників та пришвидшення термінів доставки допомогло підвищити рівень виробництва та зменшити час на доставку матеріалів на виробництво та товарів до споживачів. Це стало причиною швидкого розвитку компаній, які займаються певними видами діяльності.

З наближенням Індустрії 2.0 почало відбуватись запровадження нових технологічних систем, в особливості електричних технологій, завдяки якій було створено більш складні машини та збільшено виробництво. Термін «логістика першої сторони» був актуальний та використовувався до кінця 1970 років, охоплюючи Індустрію 1.0 та 2.0. Перший постачальник послуг логістики (1PL) – це компанія або особа, якій потрібно транспортувати вантаж, товари чи продукти з однієї точки в іншу. Логістика першої сторони включає лише дві сторони. Є виробник або дистриб'ютор, який доставляє товари, а потім є роздрібний продавець або клієнт, який отримує товари (клієнт). Жодних інших посередників у всьому процесі немає [1]. Інновації поступово впроваджувались у процеси виробництва-розподілу-споживання продукції, тому кількість нових компаній, які надавали логістичні послуги, зростала.

Індустрія 3.0 почалась із розробкою та впровадженням комп'ютерів. Створення сторонньої логістики потребує використання електроніки та інформаційних технологій, що в подальшому призводить до автоматизації виробництва. Виробництво стало більш самостійним процесом завдяки доступу до Інтернету. Також було створено більше конвеєрних систем, що допомагало виконувати інженерні завдання, проте повністю без людського контролю системи працювати не могли. Із появою цих інновацій компанії збільшили продуктивність праці, за рахунок оптимізації процесів та впровадження технологічних змін.

Стороння логістика (2PL) - це перевізник на основі активів, який відповідає за спосіб транспортування. Приклади 2PL включають судноплавні лінії, які експлуатують кораблі, авіакомпанії,

які експлуатують літаки, і транспортні компанії, які експлуатують транспортні засоби. 2PL часто називають експедитором, оскільки їхній бізнес в основному складається з засобів транспортування. Наприклад, це може бути авіакомпанія, яка також пропонує послуги з перевезення вантажів, щоб доставити речі від виробника до клієнта, споживача продукції [1].

Індустрія 4.0 – це ера машин, які можуть обмінюватись інформацією, працювати та контролювати процеси без втручання людини. Нова технологічна революція вплинула на процеси логістики. Виробники, заощаджуючи, намагались об'єднати складування, надання митних послуг, управління ланцюгом поставок, логістичні ІТ-програмні продукти, послуги з відстеження. З розвитком Індустрії 4.0 впровадження логістики третьої сторони дозволило скоротити витрати та здійснити автоматизацію процесів завдяки Інтернету. Логістика третьої сторони (3PL) - це аутсорсинг операцій ланцюга постачання та логістики для доставки продукції компанії клієнту. Логістичні рішення, які пропонує 3PL, включають послуги отримання, зберігання, пакування та доставки. Деякі компанії 3PL також надають інші логістичні послуги з доданою вартістю: управління запасами, комплектування та складання, відкладене пакування та інші [1]. Для ТНК надання таких послуг може представляти певний інтерес.

Незважаючи на позитивні аспекти 3PL, такий тип організації процесів має деякі слабкі аспекти, а саме менший контроль над запасами через кілька варіантів зберігання та стає дорожчим для замовлень у меншій кількості, а також не підходить для швидкокопсувних і легкозаймистих продуктів [2]. З кінця 1990-х і початку 2000-х років зміни в логістичних системах та відносинах власності включали приватизацію, дерегуляцію, інтернаціоналізацію, раціоналізацію, використання нових технологій, інтеграцію та консолідацію. Інші критичні зміни, очевидні в цей період, також включають розвиток сторонньої логістики (3PL) і постачальників послуг логістики четвертої сторони (4PL), більш складні партнерства та зростаючий інтермодальний рух товарів [3].

На глобальному рівні досягнення більшої стійкості ланцюга постачання, безсумнівно, означатиме реорганізацію як логістики, так і виробничих платформ. У зв'язку з цим очікується подальше зростання 3PL, оскільки постійний аутсорсинг процесів цим операторам забезпечує величезну ефективність і більшу гнучкість, а в світі, що стає все більш непередбачуваним, гнучкість швидко просувається вгору в списку пріоритетів. Така гнучкість, яку пропонують 3PL, ґрунтується на масштабі як щодо географічного охоплення, так і обсягу руху товарів. Зазначимо що для створення операцій такого масштабу в секторі присутня значна активність у сфері злиттів та поглинань (M&A), тому сьогодні багато платформ 3PL мають досить великі географічні сліди, щоб мати можливість запропонувати спритність і гнучкість, необхідні для швидкого маневрування ланцюгами поставок [4]. Географія ланцюгів постачання має значний вплив на розвиток логістичних послуг. Кластеризація фірм 3PL є передбачуваною, адже всі намагаються максимально близько розташуватись до ринків і транспортних вузлів. Для 3PL важливим є розташування поблизу аеропорту, оскільки вантажні повітряні перевезення залежать від часу доставки та прийому від нього. Тому головним розташуванням кластерів 3PL є: центральні райони міст, з головними офісами компаній, орієнтування на аеропорт, на ринок, особливо для сектору роздрібною торгівлі, адже 3PL займається вхідною логістикою, кросдокінгом, на кордон, адже подібне розташування сприяє та пришвидшує митні процедури.

Розглянемо детальніше розвиток 3PL за 1999-2019 роки. На рис. 1 представлено кількість придбань логістики 3PL. По всій довжині спостерігається нестабільна тенденція, проте у 2015 році відбувся різкий скачок і досягнув найбільшого значення, проте далі знову спостерігається спад (рис. 1).. Еволюція 3PL, 4PL і запропонованого 5PL потенційно може позитивно вплинути на фірми шляхом зниження витрат на логістику, нижчого рівня запасів і кращого реагування на вимоги клієнтів. 5PL — це, по суті, модель аутсорсингу, яка доповнює логічний прогрес у розвитку повної логістичної інтеграції [1]. Термін «Індустрія 5.0» та «логістика п'ятої сторони» є відносно новими. Головною метою концепції Індустрії 5.0 є розробка нової парадигми промислового виробництва, заснованої не тільки на забезпеченні ефективної співпраці між людьми та передовими технологіями, зокрема штучним інтелектом, але й сталого розвитку суспільства. Автоматизація та інформатизація виробничих процесів дозволить працівникам зосередитися на наданні індивідуальних послуг клієнтам, що збільшить продуктивність праці та прибуток підприємства. При цьому основним завданням 5PL є створення інтегрованої системи управління логістичними процесами, що забезпечує ефективну координацію всіх ланок логістичного ланцюга. Це дозволить забезпечити оптимальне розподіл ресурсів та оптимізувати процеси постачання. Застосування синергії між людськими та технологічними ресурсами, а також постійне вдосконалення штучного інтелекту покращить ефективність роботи. Розвиток концепції

логістики п'ятої сторони дозволить постачальникам допомогти своїм клієнтам впроваджувати новітні технології та забезпечити ефективність функціонування всього ланцюга постачання.

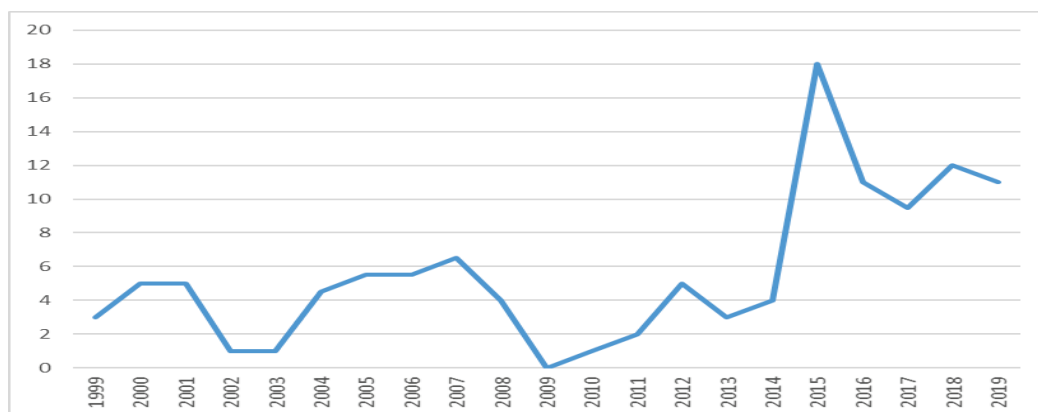

Рисунок 1. Кількість придбань 3PL на суму понад 100 мільйонів доларів на рік (1999-2019)
Джерело: [4]

З розвитком Індустрії 5.0 відкриваються нові можливості для підприємств у логістичній галузі та інших сферах. Впровадження новітніх технологій дозволить транснаціональним корпораціям максимізувати прибутки та створити єдину мережу транспортних маршрутів, що сприятиме зменшенню витрат на логістику та зниженню цін на товари.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Reid H. What is the difference between 1PL, 2PL, 3PL, 4PL, and 5PL? | DCL Logistics. DCL Logistics. URL: <https://dclcorp.com/blog/3pl/difference-between-1pl-2pl-3pl-4pl-5pl/>.
2. Balanagalakshmi Bala Sayi Kumar Eurasian Journal of Analytical Chemistry 13(SP):57-60 Project: 3P & 4P Logistics in E – commerce: https://www.researchgate.net/publication/352777662_3_P_4_P_Logistics_in_E_-_commerce.
3. Peter Hosie, Balan Sundarakani, Albert Wee Kwan Tan and Aleksandra Koźlak International Journal of Logistics Systems and Management 13(3):287 - 316 DOI:10.1504/IJLSM.2012.049700: https://www.researchgate.net/publication/264438495_Determinants_of_fifth_party_logistics_5PL_Service_providers_for_supply_chain_management.
4. Jason Tolliver, Lisa Graham, Dr. Dominic Brown Logistics outlook. 2021 Global.

Корогодова Олена Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, e-mail: korogodova.olena@gmail.com.

Омелянчук Римма Олександрівна, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, e-mail: rymmaomelianchuk@gmail.com

Korohodova Olena O., - Ph.D, Associate Professor at the Department of International Economics, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, e-mail: korogodova.olena@gmail.com.

Omelianchuk Rymma O., - National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, e-mail: rymmaomelianchuk@gmail.com.

ІННОВАЦІЇ В АВІАЦІЇ

¹Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

²Державний торговельно-економічний університет

Анотація: світ змінюється і саме тому, інвестори повинні проводити моніторинг ринків, щоб побачити потенціал у певних галузях. Деяко «старий ринок», на який хтось навіть не звертає уваги зможе стати нереальним скарбом.

Ключові слова: авіакомпанія, ринок, інновації, інвестиційний ризик, інвестори, перевезення.

Abstract: the world is changing and that is why investors should monitor the markets to see the potential in certain industries. A somewhat "old market" that someone doesn't even pay attention to can become an unreal treasure.

Keywords : airline, market, innovation, investment risk, investors, transportation.

Сьогодні є чимало серйозних попереджень про те, що фактичне зростання світового ринку, є ненадійним і крихким.

Але у той же час багато людей сьогодні шукають безліч варіантів альтернативних інвестицій завдяки яким вони змогли би раціоналізувати свої вкладення капіталу з рівномірним розподілом ризиків. Проте у своєму прагненні до пошуку нових проектів, багато інвесторів, ігнорують той актив, який багатьма з них використовується, а тобто — літаки. На відміну від нерухомості або інших об'єктів інфраструктури, літаки в якості активу створюють стабільніші грошові потоки на основі щомісячних орендних платежів. Чимало хто з нас знає, що ціни на нерухомість та інші речі з часом знецінюються, що насправді є величезною проблемою, але це не заважає людям далі в неї вкладати свої гроші. Великі інвестори навіть не розмірковують на тему авіакомпаній. Авіаринок з кожним днем все більше і більше розвивається, що надає людству неабиякі можливості в багатьох напрямках. Крім того належний технічний контроль і обслуговування сучасних повітряних суден може підтримувати їх економічної ефективності впродовж 25 років експлуатації [1]. Після закінчення терміну експлуатації, літак може бути розібраний на частини і деталі, які потім можуть бути продані на вторинному ринку. Це приклад гарного аналізу ринку й вміння використання грошей для збільшення прибутку.

Інвестори вважають за краще мінімізувати свої високо ризиковані активи заздалегідь, щоб застрахувати себе від можливих прихованих ризиків. Незважаючи на численні світові економічні проблеми, пов'язані з провідними виробниками літаків, експерти у своїх прогнозах переконані в щорічному зростанні повітряних перевезень і попиті на нові літаки. Компанії Boeing і Airbus упевнені в щорічному зростанні повітряних перевезень впродовж найближчих 2 десятиліть. Прагнучи підтримати зростання попиту на повітряні перевезення, компанії активно розміщують замовлення на авіалайнери. Тільки Китай, планує замовити літаків на суму 600 млрд.\$ до 2030-го року.

Не можна не звернути увагу на ситуацію з авіакомпаніями у минулому році. Цей рік є просто чорною плямою для багатьох бізнесів, багато людей і компаній зазнало збитків. Пусті аеропорти чи бортпровідники, що змушені були піти на додаткову роботу яскраво демонструє готовність авіа галузі до непередбачених ситуацій. Це можна пояснити специфікою ринку.

Однак, «Нова Пошта» анонсувала запуск власної авіакомпанії в жовтні 2021 року. Перевізник Supernova Airlines буде працювати в структурі міжнародного відділення групи «Нова Пошта Глобал». Компанія розраховує на зростання міжнародних посилок, а власна авіакомпанія – засіб мінімізувати ризики поставок. В компанії зазначали, що стали першим українським перевізником, який отримав сертифікат експлуатанта в умовах війни!! Supernova Airlines буде здійснювати рейси із міжнародних портів Бориспіль та Львів після закінчення війни, а поки українське небо закрито, авіаперевезення будуть здійснюватися з найближчих до України європейських авіапортів.

«Це приклад незламності українців та нагадування іншим бізнесам, що саме зараз найкращий час інвестувати в Україну», – сказав Ярослав Красножон, директор Supernova Airlines [2].

Побачивши на практиці як працюють авіакомпанії можливо зазначити, що галузь є досить актуальною для вкладання в неї грошей з різними можливостями й унікальністю

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сімкова Т.О. Добробог А.В. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком авіапідприємств / Сімкова Т.О. Добробог А.В. // Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор» - Випуск 6 (49) 2018 – Херсон - С.123-127.

2. <https://forbes.ua/news/aviakompaniya-novoi-poshti-otrimala-sertifikat-ekspluatanta-16012023-11085>

Красножон Світлана Володимирівна - к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Київ, e-mail: svetle@ukr.net

Піддубний Володимир Антонович - д.т.н., професор, професор кафедри технології і організації ресторанного господарства «Державний торговельно-економічний університет», Київ, e-mail: profpod@ukr.net

Krasnozhon Svitlana V. - c.t.s., as.prof. Kyiv National Economic University named V.Hetman,, Kyiv, e-mail: svetle@ukr.net

Piddubniy Volodimir A. - d.t.s., prof. State Trade and Economics University, Kyiv, e-mail: profpod@ukr.net

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНУ

¹Донбаська державна машинобудівна академія

Анотація. У статті розглянуто питання щодо необхідності забезпечення конкурентоспроможності регіону. Відокремлено макро-, мезо- та мікрорівні конкурентоспроможності регіону.

Ключові слова: конкурентоспроможність; регіон; конкуренція; конкурентні переваги.

Abstract. The article considers the issue of the need to ensure the competitiveness of the region. The macro-, meso- and micro-levels of the region's competitiveness are separated.

Keywords: competitiveness; region; competition; competitive advantages.

Забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів в динамічних умовах структурно-організаційних трансформацій і невизначеності виступає актуальною, складною і багатогранною проблемою, для ефективного вирішення якої необхідно використовувати ефективні засоби економічної оцінки доцільності, результативності й ризиків соціально-економічних перетворень, а також відповідні засоби планування, оцінки, регулювання [1].

Мінливість та висока динамічність середовища викладає певні труднощі щодо прогнозування й прийняття рішень, тому вибір стратегічної мети соціально-економічного розвитку, яка спрямована на забезпечення конкурентоспроможності регіону – це одночасно:

- об'єктивна управлінська необхідність;
- переважні питання у сфері економічної політики держави та регіону.

Кожен регіон в особі своїх суб'єктів господарювання прагне реалізувати власні економічні інтереси, не обмежуючись межами внутрішньорегіонального ринку, що призводить до загострення економічного суперництва за ринки збуту, сфери застосування капіталу, за обмежені ресурси на загальноукраїнському економічному просторі [2].

Конкурентоспроможність регіону є складною дефініцією, яка має значну кількість визначень, що пов'язано з тим, що науковці вирішують конкретні науково-дослідні та прикладні задачі. Також слід враховувати, що це поняття включає різні рівні: макро-, мезо- та мікрорівень.

На макрорівні конкурентоспроможність регіону ґрунтується на міжрегіональних зіставлень як усередині країни, так і з іншими країнами. Розглядається як інтегрована конкурентоспроможність або за її складовими: економічна конкурентоспроможність, соціальна, управлінська та ін.

На мезорівні конкурентоспроможність регіону аналізується за внутрішньорегіональними складовими: територіально-виробничими комплексами, територіально-господарськими комплексами, секторами економіки, галузями та ін.

Дослідження за конкретними типами та сегментами ринків, за окремими товаровиробниками та групами товарів відбувається на мікрорівні. Конкурентоспроможність регіону на даному рівні – це передусім здатність регіональних виробників продавати свої товари, збільшувати чи зберігати частки на внутрішніх та зовнішніх ринках, які б були достатні для розширення та розвитку суб'єктів господарювання, зростання рівня життя у регіоні.

Конкурентоспроможність регіону на всіх рівнях відіграє важливу роль у забезпеченні єдності регіональних інтересів.

Слід розділяти, але розглядати у комплексі такі поняття, як «конкуренція», «конкурентоспроможність» і «конкурентні переваги»:

- конкуренція – дія (суперництво, інші форми конкурентної боротьби);
- конкурентоспроможність – стан, який обумовлюється ефективністю використання ресурсів, рівнем соціально-економічного розвитку в порівнянні зі своїми конкурентами, здатністю випереджати в результаті будь-якої форми конкурентної боротьби та ін.;
- конкурентні переваги – умови, потенціали, можливості, резерви (природно-кліматичні та просторові умови, накопичені ресурси – інфраструктура, промисловість, споживчий ринок та ін.).

Керований процес взаємодії й взаємозв'язку конкуренції з конкурентними перевагами забезпечує досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності регіону.

Конкуентоспроможність регіону значною мірою визначається так званими стартовими характеристиками (територія, географічне та кліматичне положення та ін.), і в цьому плані регіони знаходяться в об'єктивно нерівних умовах.

Основою конкурентоспроможності регіону є:

- наявність ресурсної бази;
- наявність портфеля кластерів у регіональній економіці;
- сформований у регіоні бізнес-клімат;
- ефективний стратегічний фокус регіональних органів влади на запобіганні занепаду регіону;
- інвестиційна привабливість;
- інфраструктурна облаштованість.

Регіони конкурують між собою у розрізі наступних напрямів:

- залучення зовнішніх інвестицій та нових ділових партнерів;
- одержання різного виду допомоги;
- формування з урахуванням регіонів різних видів сучасних кластерів;
- збереження колишніх та створення нових підприємств;
- наявність висококваліфікованих кадрів;
- розвиток транспортно-транзитних функцій;
- підтримка стабільного стану регіону;
- створення умов для розвитку бізнесу.

Регіон не може бути конкурентоспроможним в усіх секторах та сферах діяльності, саме тому регіональним органам влади важливо зосереджуватися насамперед у тих галузях та сферах діяльності, де регіон має потенціал для розвитку та конкурентні переваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kruk O. M., Korytko T. Y. Modelling an impact of enterprises' investment activity on the level of a region's sustainable development using fuzzy logic apparatus. *Economy of Industry*. 2021. №. 4 (96). С. 41-55.

2. Нестеренко С.С. Методичні аспекти оцінювання конкурентоспроможності регіону і регіональних конкурентних переваг. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. № 41. С. 11-16.

Крук Олена Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та підприємництва, Донбаська державна машинобудівна академія, Краматорськ, e-mail: lk21061496@gmail.com

Kruk Olena M. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Entrepreneurship, Donbas state machine-building academy, Kramatorsk, e-mail: lk21061496@gmail.com

ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ФРАНЧАЙЗИНГ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. Обґрунтовано необхідність державної підтримки та змішаного інвестування інноваційних проєктів. Визначено фактори, що стримують розвиток інноваційної діяльності на підприємствах малого бізнесу. Доведено ефективність франчайзингу як форми господарчої інтеграції малого і великого бізнесу. Наведено переваги, проблеми та причини повільного розвитку франчайзингової діяльності в Україні.

Ключові слова: інноваційна діяльність; підприємництво; господарська інтеграція; франчайзинг

INNOVATIVE ACQUISITION AND FRANCHISING

Abstract: The necessity of the sovereign support and the mixed investment of innovative projects has been outlined. A factor was appointed to stream the development of innovative activities in small businesses. The effectiveness of franchising was brought as a form of government integration of small and big business. Introduced wins, problems and reasons for the full development of franchising activity in Ukraine.

Keywords: innovative activities; undertaking; government integration; franchising

Сучасні умови розвитку вітчизняної економіки обтяжені наслідками пандемії COVID-19 та кризою унаслідок війни Росії з Україною. Це визначає необхідність вивчення інноваційних форм розвитку бізнесу, моделей економічної поведінки суб'єктів ринкових відносин, впровадження цифрових технологій в загальнодержавні, соціальні та банківські сфери діяльності [1, с. 426; 2, р. 22; 3, р. 68;].

Розвиток підприємства на сучасному етапі залежить від таких основних чинників: реакція на мінливість зовнішнього і внутрішнього середовища; підтримка конкурентоздатності підприємства; кількісні, якісні та структурні зміни; покращення потенціалу підприємства; впровадження науково-технічного прогресу та інновацій [4, с. 207]. Тож, орієнтація на інноваційне підприємництво – це саме той напрямок, за допомогою якого Україна зможе забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної продукції та вихід економіки з тяжкої кризи. Однак інноваційна діяльність підприємця в сучасних умовах неможлива без інвестування цієї діяльності.

Як показує світовий досвід, стан науки і науково-технічного потенціалу країн в світі різняться і характеризується витратами ВВП. Так, в індустріально розвинених країнах цей показник складає 2-3% ВВП і протягом декількох десятиліть має тенденцію до зростання. Вочевидь, саме так в країнах формується економіка інноваційного типу. В Україні навпаки спостерігається тенденція до зменшення витрат на науку. Аналіз доводить, що ще в 2003 році Україна і Китай мали майже однакову стартову позицію показника ВВП – це 1,06% в Україні та 1,13% у Китаї. Через десять років, в 2013 році, Китай збільшив показник до 2,8%, а Україна – знизилася до 0,7% (з 2020 року до 0,43% ВВП). Зазначимо, що критичним вважається рівень витрат на науку, коли він дорівнює 1% ВВП країни. Науковці вважають, що якщо показник буде ще нижче, то можуть початися незворотні зміни, які призведуть до деградації науки. Позиція держави передбачає суттєве збільшення фінансування лише за умови використання інших джерел фінансування, в тому числі приватних. Однак, інфраструктура ринку приватного фінансування науки в Україні ще не розвинута повною мірою. Тому державі потрібно взяти на себе відповідальність і збільшити бюджетне фінансування до 2% ВВП як долю загальних витрат на науку, а не 43% як долю державних витрат на науку в загальному обсязі фінансування науки з різних джерел [5].

За економічними прогнозами до 2025 року спостерігається посилення інтересу компаній до формування пріоритетів у спрямуванні інвестицій в таких межах: розвиток кадрового персоналу – 51%; цифровізація бізнес-процесів – 38%; мобільні технології – 25%; соціальні цифрові проєкти – 17%; хмарні сервіси – 17%; цифрові медіа – 8% [6, с. 43]. Нові види обладнання та технології, які кардинальним чином могли б змінити технологічний рівень та створити нові прогресивні виробництва характеризуються інноваціями в цифровому бізнесі в таких сферах підприємницької діяльності, як: економіка, Е-комерція та торгівля; банківська справа, страхування, ресторанний бізнес, маркетинг,

освіта, медицина [7, с. 154].

За матеріалами досліджень малого підприємництва, як одного з провідних напрямів економічного і промислового розвитку України, що проводяться щорічно, зрозуміло, що стан інноваційної діяльності та її результативності у сфері малого підприємництва неблагополучний. До основних факторів, що стримують інноваційну діяльність на малих промислових підприємствах, можна віднести: недолік власних коштів (думка близько 75% керівників), високі податкові ставки (60% керівників), неприйнятні умови інвестицій та кредитування (25%).

Держава робить певні спроби оздоровлення ситуації у цій галузі. Так, уточнено схему змішаного інвестування для залучення інвестицій в інноваційні проекти, визначено участь держави у процесі інвестування у формі поділу ризиків інновацій та надання необхідних гарантій, розроблено програму першочергових заходів щодо розвитку та державної підтримки інноваційної діяльності в промисловості.

У сфері торгівлі, послуг та громадського харчування значного поширення набула система договірних відносин – франчайзинг, як форма господарської інтеграції малого та великого бізнесу, яка дуже ефективно використовується у ринковій економіці всіх розвинених країн і надає можливість отримати швидко віддачу невеликих інвестицій [8, с. 65].

Система франчайзингу ефективна та дієздатна тому, що вигідна як великому підприємству, так і малому. Вигоди великого підприємства від франчайзингу полягають у створенні франчайзингової мережі, яка коштує значно дешевше, ніж розширення власної виробничо-збутової мережі, крім того, франчайзер готовий нести і несе істотну частину інвестицій та фінансових ризиків. В результаті використання франчайзингу знижуються витрати обігу, підвищується ефективність реклами, використання технічних і технологічних нововведень; зростає обсяг продажу та відповідно прибуток; з'являється можливість скуповувати найкращі підприємства галузі.

Вигоди малого бізнесу також очевидні, це можливість на більш вигідних умовах відкрити власну справу; можливість зниження первісних витрат; використання маркетингу франчайзера, послуг рекламної служби; однорідність стандартів товарів і послуг, що продаються, дозволяє франчайзі вільно себе почувати і утвердитися на тих ринках, куди незалежній малій фірмі пробитися дуже важко, а часом неможливо. Існують і проблеми, пов'язані з функціонуванням франчайзингу. Виникає конкуренція, з одного боку, між продавцями та покупцями франшизи, чого не має бути. З іншого боку, конкуренція між невинуватими великою кількістю покупців франшизи, що часом призводить до руйнування деяких з них. У багатьох випадках під час укладання договорів франчайзі несуть невинуватий тягар необґрунтованих умов, які забезпечують привілеї саме франчайзеру.

Можливим виходом із суперечливих ситуацій стає організація у країні асоціації покупців франшиз, покликаних захищати інтереси франчайзі. Це необхідно враховувати в умовах становлення системи франчайзингу у нашій країні. З урахуванням всього сказаного, перспективність розвитку франчайзингу в країні не залишає сумнівів. Тенденції до диверсифікації малих підприємств свідчать про можливість використання системи франчайзингу.

Підводячи підсумки зазначимо, франчайзинг – один з найбільш поширених у всьому світі різновидів організації бізнесу, проте в Україні набуває розвитку. Добре зарекомендував себе в країнах, що розвивають ринкові відносини, оскільки підприємству надається можливість стати власником незалежного бізнесу під торговою маркою відомої компанії і отримувати від неї консультації та підтримку. Розвиток франчайзингу дозволить вирішити багато питань, що стоять перед вітчизняними підприємцями: оволодіння сучасними технологіями, фінансування, маркетинг, менеджмент, сучасні методи ведення бізнесу[9].

Франчайзинг торкнувся практично всіх галузей економіки України. За кількістю франчайзингових об'єктів перше місце займають послуги, друге – громадське харчування, а ритейл – лише на третьому місці. Як показує практика, український ритейл успішно росте через франшизу тоді, коли має власне виробництво та налагоджену логістику.

Якщо подивитися на динаміку зростання кількості франчайзерів в Україні останніми роками, необхідно відмітити, що франчайзинг все ще набирає обертів в Україні і найбільше зростає частка саме вітчизняних франшиз.

Бізнес, який з'явився в Україні, добре адаптується під умови ринку і сама модель бізнесу враховує місцеві реалії. Близько 30% українських франшиз можуть впевнено конкурувати, наприклад, з будь-якою американською франшизою.

Але на жаль, розвиток франчайзингу в Україні йде не настільки швидкими темпами, як того

хотілося б. Причин тому кілька:

1. По-перше, фактично відсутні прийнятні схеми кредитування підприємств малого та середнього бізнесу, а стартовий капітал є необхідною умовою.
2. По-друге, відсутня державна підтримка, без якої підприємцю-початківцю вижити дуже непросто.
3. Відчутна нестача кваліфікованих кадрів [10, с. 199-204].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кулініч О.А., Андросова Т.В. Наслідки пандемії та трансформація міжнародного бізнесу. Механізм сталого забезпечення розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід. III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція ДБТУ (10 листопада 2022 р.). Харків. 2022. С. 426-429
2. Кулініч О.А., Андросова Т.В. Поведінкова економічна теорія: від світової кризи до економічного зростання. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference «Finance: theory and practice». K. National Aviation University, 2021.p. 22-25
3. Rushchyshyn N., Kulinich O., Tvorydlo O., Mikhailov A., Samoilenko V. State Regulation of Banking Business in the Context of Social and Digital Transformation of Economy. IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, Vol. 22. No.4. 2022. pp. 67-72 URL: http://paper.ijcsns.org/07_book/202204/20220410.pdf
4. Мелушова А.С., Кулініч О.А. Теоретичні аспекти стратегічного розвитку підприємства. Перспективи розвитку територій: теорія і практика. Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених. Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова (19–20 листопада 2020 р.) Харків. 2020. С. 206-209
5. Економія на вчених: як пов'язані наука і ВВП. URL: <https://zn.ua/science/ekonomija-na-uchenykh-kak-svjazany-nauka-i-vvp.html>
6. Кулініч О.А., Федосєєва Г.О. Впровадження цифрових технологій як запорука стійкого розвитку компаній. Механізми забезпечення сталого розвитку економіки: проблеми, перспективи, міжнародний досвід. II Міжнар. наук.-практ. конф. (23 квітня 2021 р.) Харківський держ. ун-т харч. та торг. Х. ХДУХТ. 2021. С. 42-46
7. Кулініч О.А., Федосєєва Г.О. Вплив диджиталізації на розвиток підприємництва. Розвиток харчових виробництв, ресторанного та готельного господарств і торгівлі: проблеми, перспективи, ефективність. Міжнар. наук.-практ. конф. (18 травня 2021 р.) ХДУХТ. Ч. 1. Харків. 2021. С. 154-156
8. Кулініч О.А., Руденко Ю.А. Франчайзинг як сучасна форма бізнесу. Актуальні проблеми науки та освіти: реалії та перспективи. I Міжнар. наук.-практ. конф. (9.12.2022р.).м. Київ. НУХТ. С. 65-67 URL: <https://man.org.ua/conferences.html>
9. Українські франшизи – гідні конкуренти американським URL: <https://business.rayon.in.ua/topics/388143-rinok-franchaizingu-ukrayina-svit-i-suchasni-vikliki>
10. Андросова Т. , Кулініч О., Кобзева К. Інноваційний розвиток та кадрове управління: матеріали III Міжнародного форуму науковців та дослідників «SCIENCE AND STUDY 2021», 1.10.2021 р., Асоціація сприяння глобалізації освіти та науки «СПЕЙСТАЙМ», Київ, Україна. С. 199-204

Кулініч Оксана Андріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Руденко Юлія Анатоліївна, бакалавр факультету економічних відносин та фінансів, Державний біотехнологічний університет, Харків

Kulinich Oksana, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business, State Biotechnological University, Kharkiv, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Rudenko Julia, Bachelor of the Faculty of Economic Relations and Finance, State Biotechnological University, Kharkiv

М. Б. Махсма
А. Є. Рибак

РОЗВИТОК ЛІЗИНГУ ПЕРСОНАЛУ В УКРАЇНІ

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Анотація: У статті досліджено сучасний стан лізингової діяльності у сфері менеджменту персоналу та запропоновано заходи, покликані сприяти розвитку лізингу персоналу в Україні у поствоєнний період.

Ключові слова: персонал, лізингова діяльність, лізинг персоналу, менеджмент персоналу

Abstract: The article investigates the current state of leasing activities in the field of personnel management and proposes measures to promote the development of personnel leasing in Ukraine in the post-war period.

Keywords: personnel, leasing activity, personnel leasing, personnel management

В сучасних воєнних умовах господарювання одним з факторів зростання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, покращення якості послуг, підвищення ефективності виробництва і, як наслідок, зміцнення позицій на вітчизняному та світовому ринках стає лізинг персоналу. Загалом, лізинг персоналу є необхідним елементом сучасного ринку праці, який не тільки позитивно впливає на рентабельність виробництва, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності підприємств, але й використовується як один зі способів забезпечення та розширення можливостей для зайнятості. Більше того, актуальність його значно зростає у період повоєнної відбудови України, коли економіка стикнеться з тотальним дефіцитом робочої сили, спричиненого еміграцією значної частини працездатного населення. Лізинг персоналу нині виступає складовою сучасного інноваційного управління персоналом і означає підбір кадрів на тимчасові робочі місця. Лізинг персоналу (від англ. personal-leasing), або надання персоналу в тимчасову оренду – це управлінська технологія, що дозволяє забезпечити бізнес-процес компанії необхідними трудовими ресурсами, використовуючи послуги сторонньої організації [1]. Деякі експерти з менеджменту персоналу убачають майбутнє ринку праці у лізинговій діяльності й прогнозують відхід у минуле постійної формальної зайнятості. Не зовсім погоджуючись з таким прогнозом, вважаємо, що лізинг персоналу в найближчій перспективі буде затребуваним вітчизняними бізнес організаціями.

Слід зауважити, що в Україні лізингова діяльність у сфері менеджменту персоналу, поки що, мало поширена. Разом з тим, вже зараз це досить перспективний вид бізнесу із значним потенціалом розвитку. В Україні кількість підприємств, які залучають персонал за аутсорсинговою моделлю стабільно зростає. Так, станом на 2019 рік їх частка складала 15-17% [2]. Яскравим прикладом організації з надання персоналу на умовах лізингу є сучасна українська компанія SIGMAR. Вона надає наступні послуги: рекрутинг, аутсорсинг та лізинг персоналу. Компанія має досвід роботи близько 5 років та успішно співпрацює з такими торговельними марками, як «Metro», «Auchan», «Fozzy» та ін. Дана компанія динамічно розвивається та постійно вдосконалює й розвиває сферу послуг, в тому числі нарощує обсяги надання персоналу на умовах лізингу [3].

Необхідною умовою успішного розвитку лізингової діяльності в Україні є правове забезпечення лізингових відносин. Водночас, правова неврегульованість сторін договору підвищує ступінь ризику і є одним з факторів, що стримує розвиток лізингової діяльності. Лізингові відносини в Україні регулюються відповідними законами, нормативними актами та лізинговими договорами. Законодавчі та нормативні акти регулюють загальні правові та економічні засади функціонування лізингової діяльності. Загалом лізингова діяльність, і зокрема лізинг персоналу регламентується Цивільним та Господарським Кодексами України, у яких визначено поняття лізингу як господарської діяльності, а також окреслено обов'язкові умови, права та зобов'язання сторін, які слід передбачити в договорі лізингу [4]. Крім того, лізингові відносини регулюються Законом України «Про лізинг», в якому визначено види та форми лізингу, суб'єкти та об'єкти лізингу, істотні умови договору лізингу тощо. Згідно зазначеного законодавства суб'єкти лізингового договору можуть вирішувати багато питань на

свій розсуд за умови, якщо це не суперечить вимогам законів та нормативних документів. Зауважимо, що в Законі не виокремлено лізинг персоналу, що, на нашу думку, певною мірою, обмежує його подальший розвиток.

Для забезпечення сучасного підприємства високоякісним та висококваліфікованим персоналом важливо спиратися на прогресивний досвід розвитку лізингових відносин високорозвинених країн. Варто зауважити, що лізинг персоналу успішно застосовується в практиці багатьох країн світу. Лідерами серед європейських країн за питомою вагою зайнятих на умовах лізингу працівників у загальній кількості зайнятих є Ірландія, Італія, Греція та Франція. До того ж, лізинг персоналу також широко застосовується у Нідерландах [5].

За оцінками Міжнародного бюро праці (Женева), наймання на умовах залучення персоналу з інших організацій становить 1-6% загальної зайнятості у світі. Найвищий відсоток лізингових працівників на Філіппінах, в Замбії, Індії, Ізраїлі, Південній Кореї та ін. Загалом, у світі близько 40 млн осіб отримали роботу таким способом. Більшість з них проживає в США, Китаї, Японії, Європі [6].

Подальшому розвитку лізингу персоналу в Україні, на нашу думку, має сприяти удосконалення державного регулювання лізингових відносин спрямоване на створення дієвих лізингових стимулів та популяризацію лізингових технологій, забезпечення сприятливого лізингового клімату, розвиток відповідної організаційної інфраструктури та підготовку конкурентоспроможних фахівців з лізингу персоналу.

Це пояснюється тим, що, по-перше, саме держава має забезпечувати рівний доступ всіх суб'єктів лізингових відносин до трудових, фінансових та інформаційних ресурсів.

По-друге, застосування інструментів цінової та фіскальної політики а також нормативно-правових засобів впливу (зміна законів, інструкцій, ліцензій) є прерогативою державних органів управління, відтак має бути спрямоване на формування та підтримання сприятливого лізингового клімату.

По-третє, лише за державної участі можна належним чином організувати підготовку відповідних спеціалістів у сфері лізингу персоналу, створити необхідну організаційну інфраструктуру, впровадити, адекватні зміни як у нормативно-правові документи, так і в систему реальних економічних стимулів для лізингу.

Список використаних джерел

1. Аутсорсинговий відділ збуту. URL: <http://www.outsourcing.in.ua/leasing.html> (дата звернення 1.12.2022 р.).
2. Жук К.Б., Мироненко Б.В. Специфіка застосування інструментів аутсорсингу, аутстафінгу та лізингу в системі управління персоналом. URL: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/1297-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-3404-2-10-20190318.pdf>. (дата звернення 1.12.2022 р.).
3. Аутсорсингова компанія Sigmar. URL: <https://sigmar.com.ua/>
4. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20030116#Text> (дата звернення 1.12.2022 р.).
5. Аутсорсинг та лізинг персоналу. URL: [file:///C:/Users/ASUS/Downloads/%D0%90%D1%83%D1%82%D1%81%D0%BE%D1%80%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B3%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B8%D0%BD%D0%B3%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%83%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/ASUS/Downloads/%D0%90%D1%83%D1%82%D1%81%D0%BE%D1%80%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B3%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B8%D0%BD%D0%B3%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%83%20(2).pdf) (дата звернення 1.12.2022 р.).
6. Лізинг персоналу простими словами. URL: <https://sunone.com.ua/articles-uk/lizing-personalu-prostimi-slovami>. (дата звернення 1.12.2022 р.).

Махсма Марія Борисівна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, e-mail: mahsmam@ukr.net

Рибакова Анна Євгенівна - студентка II-го курсу факультету фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, e-mail: annaribakova2004@gmail.com

Makhsma Mariia B. – doctor of economics, Associate Professor, Socioeconomics and Personnel Management Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: mahsmam@ukr.net

Rybakova Anna E. - second-year student of the Faculty of Finance, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: annaribakova2004@gmail.com

АНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ НАЦІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Національний університет «Одеська політехніка»

***Анотація:** Досліджено основні підходи у визначенні основних елементів національних інноваційних систем і аналізі форм циркуляції знань у цих системах з ціллю розвитку і стимулювання тих сфер, які найбільш дієво сприяють технологічній динаміці та конкурентоспроможності.*

Ключові слова: система; інновації; підхід; аналіз.

***Abstract:** The main approaches to the identified main elements of national innovation systems and the analysis of the forms of knowledge circulation in these systems were studied with the aim of developing and stimulating those areas that most effectively contribute to technological dynamics and competitiveness.*

Key words: system; innovations; approach; analysis.

З початку 1990-х рр. поняття національної інноваційної системи (НІС) знаходиться у центрі уваги як науковців, які займаються проблемами технологічного розвитку, так і державних та міжнародних організацій, відповідальних за розробку інноваційної політики.

Існує досить багато визначень, що описують поняття "національна інноваційна система". НІС можна розглядати як сукупність інститутів, що належать до приватного та державного секторів, які індивідуально та у взаємодії один з одним зумовлюють розвиток та розповсюдження нових технологій у межах конкретної держави [3, с. 270-279].

В рамках досліджень НІС центральне місце посідають визначення основних його елементів та аналіз форм циркуляції знань усередині НІС. Під час проведення більш великомасштабних досліджень НІС використовуються три основні аналітичні підходи: інноваційні обстеження, кластерний аналіз та аналіз міжнародних потоків знань.

1. У рамках інноваційних обстежень представникам підприємств ставиться питання про джерела знань, які вони використовують в інноваційній діяльності. Крім того, збираються дані про внутрішньофірмові витрати на НДДКР та інші ресурси інноваційної діяльності, а також про вимірювані результати цієї діяльності [2, с. 63]. Такі обстеження є найістотнішим джерелом інформації про форми та тенденції технологічного співробітництва між підприємствами. Отримані дані є багатим джерелом інформації про взаємодію між різними учасниками НІС.

Дані обстеження дали такі основні результати. Найбільш важливим зовнішнім джерелом знань для підприємств є взаємодія між підприємством, постачальниками та споживачами, а також технічний аналіз продуктів конкуруючих підприємств. Спільні підприємства – цінне джерело знань у галузях, де самостійне проведення НДДКР є надто дорогим та складним процесом. Багато підприємств також підкреслюють необхідність тісніших зв'язків із державними дослідницькими установами.

2. Багато країн дедалі активніше використовують кластерний підхід до вивчення потоків знань у НІС. Промислові кластери визначаються як виробничі мережі тісно взаємопов'язаних підприємств, об'єднаних один з одним у виробничий ланцюжок, у межах якого створюється додана вартість. У деяких випадках кластери також включають стратегічні альянси з університетами, дослідницькими установами, споживачами, технологічними брокерами та консультантами. Визначені таким чином кластери можна вважати інноваційними системами, але меншого масштабу, ніж НІС. В рамках кластерного аналізу центральна увага приділяється комплексу взаємозв'язків між учасниками процесу створення доданої вартості при виробництві товарів та послуг у інноваційній діяльності. При кластерному аналізі досліджуються не тільки горизонтальні мережі, в яких здійснюється співробітництво підприємств, що діють на ринку одного і того ж продукту або належать до однієї промислової групи: кластери, як правило, є мережами, що охоплюють кілька галузей і включають різноманітні підприємства, що спеціалізуються навколо конкретної ланки у ланцюжку створення доданої вартості.

В рамках досліджень з НІС використовуються різні підходи до ідентифікації промислових кластерів. Найчастіше галузі групують з ступеня міжгалузевої циркуляції знань.

3. Хоча національний рівень залишається найбільш важливим при аналізі НІС, роль міжнародних потоків знань також відіграє велику роль в умовах глобалізації промислового виробництва, наукових досліджень та інших видів діяльності, що стосуються інновацій. На НІС впливають такі чинники, як придбання технологій з-за кордону, купівля закордонних патентів та ліцензій, технологічні альянси між підприємствами у різних країнах, міжнародна торгівля консалтинговими послугами, прямі іноземні інвестиції та спільні міжнародні публікації. Індикатори міжнародних потоків знань зараз досить добре розроблені. Вони включають технологічний платіжний баланс, оцінку міжнародної торгівлі патентами, торгівлю обладнанням та міжнародні дослідницькі консорціуми.

Аналіз НІС має велике значення для розробки інноваційної, інвестиційної та інших політик. Розуміння процесів, що відбуваються у НІС, дає змогу виявити ті сфери, розвиток чи стимулювання яких найбільш дієвим чином сприятиме технологічній динаміці та конкурентоспроможності [1, с. 96]. Воно також дозволяє виявити розбіжності всередині системи, які перешкоджають технологічному розвитку та інноваціям. У цьому контексті найбільш цінними є ті види державної політики, які прагнуть покращити взаємодію між різними учасниками та інститутами НІС та підвищити здатність до інновацій, зокрема, до впровадження нових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарченко В. Закономерности развития национальной инновационной системы. Ринкова економіка: сучасна теорія та практика управління, 2007. Т. 10. Вип. 12. С.80-98.
2. Захарченко В.И., Меркулов Н.Н., Ширяева Л.В. Инновационное развитие в Украине: наука, технология, практика: монографія. Одеса: Фаворит, 2011. 598 с.
3. Федуллова Л.І. Технологічна політика: глобальний контекст та українська практика: монографія. Київ: КНТЕУ, 2015. 844 с.

Меркулов Микола Миколайович, доктор економічних наук, професор кафедри підприємницької і туристичної діяльності, Ізмаїльський державний гуманітарний університет, Ізмаїл

Бойцова Маргарита В'ячеславівна, студентка Національного університету «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: margarita.bojцова@mzeid.in

Mercurlov Mikola M. – doctor of economics, Professor of the Department of Economics and Finance, Izmail State Humanities University, Izmail

Boitsova Marharyta V. – student of the Odesa Polytechnic National University, Odesa, e-mail: margarita.bojцова@mzeid.in

МЕХАНІЗМИ ДЕМОНОПОЛІЗАЦІЇ АВІАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Національний авіаційний університет (м. Київ)

Анотація: *Визначено вплив монопольних ринків на розвиток національної економіки. Надано пояснення причинам існування природних монополій на транспорті та в суміжних галузях. Охарактеризовано ситуацію з природньо монопольним сегментом в авіаційному комплексі. Розроблено пропозиції щодо його демонополізації на основі державно-приватного партнерства та реалізації інвестиційних проєктів.*

Ключові слова: національна економіка, монопольні ринки, природні монополії, транспорт, авіаційний комплекс, державно-приватне партнерство, інвестиційні проєкти

Abstract: *The impact of monopoly markets on the development of the national economy is determined. The reasons for the existence of natural monopolies in transport and related industries are explained. The situation with the naturally monopolistic segment in the aviation complex is characterized. Proposals for its demonopolization based on public-private partnership and implementation of investment projects have been developed.*

Keywords: national economy, monopoly markets, natural monopolies, transport, aviation complex, public-private partnership, investment projects

Встановлення рівноважного стану національних економік та окремих їх галузевих комплексів визначається характером взаємодії попиту і пропозиції на товари, продукцію, товари, послуги, ступенем їх диференціації, станом конкурентного середовища тощо [1, с. 46]. Воно забезпечується наявністю механізмів здорової економічної конкуренції між багатьма конкуруючими суб'єктами, представленими як дрібними підприємствами, так і великими корпораціями - монополістами. Високий рівень монополізації національного господарства має негативний вплив на економічне, соціальне та політичне життя країни, усунення якого потребує зменшення обсягу монопольної влади окремих суб'єктів та демонополізації вітчизняної економіки загалом.

Транспортний комплекс України є основою інфраструктури національної економіки, складним утворенням, яке надає масові, а також диференційовані послуги і представлений сегментами, які різняться характером взаємодії між попитом і пропозицією: монополістичним, олігопольним, конкурентним. Основними складовими транспортного комплексу є залізничний, автомобільний, трубопровідний, морський і річковий, авіаційний тощо. Особливим сегментом монополістичного сегменту на транспорті є природня монополія, притаманна залізничним перевезенням, трубопровідному транспорту, обслуговуванню транспортних терміналів, портів, аеропортів тощо.

Природні монополії є ключовим фактором для структурних змін і економічного розвитку в інфраструктурних галузях різних країнах світу. Їх регулювання має бути гнучким і відповідати етапу розвитку галузі, технологічним і інституційним змінам, що відбуваються в ній. Автором Лисиця К. узагальнено модель регулювання природних монополій у рамках Європейського союзу, яка передбачає відділення природно-монопольних прав від потенційно конкурентних видів діяльності та приватизацію останніх, облік складності перехідного періоду до конкурентного середовища та синтез двох політик регулювання (політики впровадження конкурентних механізмів та державного регулювання) [2, с. 42]. У роботі Познякової О. розглядається проблема створення прихованих монополій внаслідок концентрації власності через інститут довірчого управління, який ускладнює інформаційну базу про кінцевих бенефіціарних власників, оскільки діючі реєстри власності орієнтовані на право володіння майном і зміни власника [3, с. 46]. Для вирішення проблеми запропоновано створення Загального реєстру власності, який міститиме інформації про майнові відносини у їх динаміці не лише з врахуванням права володіння, але й користування та розпорядження, тобто про кінцевих бенефіціарів.

Шемаєв В. В. робить акцент на тому, що інвестиційна політика суб'єктів природної монополії інфраструктурного сектору має особливості порівняно з іншими суб'єктами господарювання, оскільки

цільова функція - максимізація прибутку акціонера – має певні обмеження та зобов'язання: на залізничному транспорті - соціальні зобов'язання щодо дотування вартості пасажирських і приміських перевезень або перевезень пільгових категорій громадян; на морському транспорті - вимога забезпечувати капітальні вкладення з урахуванням дотримання рівних умов господарювання для портових операторів; для авіаційного транспорту - вимоги щодо забезпечення безпечного аеронавігаційного обслуговування або доступу до інфраструктури аеропорту [4].

У зведеному переліку суб'єктів природних монополій України станом на 30.06.2022 знаходилося 398 підприємств, у т.ч. 25 із них у сфері транспортної інфраструктури [5], включаючи 9 суб'єктів господарювання авіаційного комплексу (у тому числі ДП – державні підприємства, КП – комунальні підприємства): Регіональний структурний підрозділ Київський районний центр «Київцентраеро» ДП Обслуговування повітряного руху України (Київська область, Бориспільський район, с. Гора); КП «Міжнародний аеропорт «Київ» (м. Жуляни), ДП «Міжнародний аеропорт «Бориспіль» (м. Бориспіль), ТОВ «Міжнародний аеропорт «Одеса» (м. Одеса), ДП «Конотопський авіаремонтний завод «Авіакон» (м. Конотоп), ТОВ «Мастер-Авіа» (м. Київ), ДП «Львівський державний авіаційно-ремонтний завод» (м. Львів), ДП Міністерства оборони України «Одеське авіаційно-ремонтне підприємство «Одесавіаремсервіс» (м. Одеса), Спеціальний авіаційний загін оперативно-рятувальної служби цивільного захисту Міністерства надзвичайних ситуацій (м. Ніжин).

ДП «Обслуговування повітряного руху» виконує функції з забезпечення якісного та безпечного аеронавігаційного обслуговування у повітряному просторі на ринку послуг авіаційного транспорту в Україні та в Європі. Правовою основою діяльності є Чиказька Конвенція про міжнародну цивільну авіацію, Керівництво *ICAO* щодо економічних аспектів аеронавігаційного обслуговування, Повітряний кодекс України [6].

Державні підприємства у сфері транспорту мають особливі відносини з бюджетною системою, які регламентуються Порядком відрахування до державного бюджету частини чистого прибутку (доходу) державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями [7]. Частина чистого прибутку (доходу), що відраховується до державного бюджету за результатами фінансово-господарської діяльності у першому півріччі 2022 року, визначається у розмірі 30% для таких державних підприємств у сфері авіаційного комплексу - міжнародних аеропортів “Львів” імені Данила Галицького” та “Бориспіль”.

Запорукою ефективного державного регулювання суб'єктів природних монополій задля інтересів стимулювання економічного розвитку країни є: забезпечення балансу інтересів усіх зацікавлених осіб, у тому числі держави, мінімізація отримання ренти суб'єктів господарювання від власного монопольного становища. Державно-приватне партнерство є одним із інструментів фінансування інфраструктурних проектів у галузях природних монополій, поширеними його видами є: розпродаж активів (продаж підрозділу, дочірнього підприємства, пакета цінних паперів або іншого активу для акумулювання фінансових ресурсів або реінвестування в нові проекти), концесія (надання державою приватній юридичній особі права використання деяких зі своїх функцій для досягнення суспільних цілей), проект «з нуля», контракти на управління чи лізинг.

Для забезпечення законності і ефективності використання коштів в інвестиційну діяльність суб'єкти природних монополій і державні підприємства транспортно-інфраструктурного сектору мають розробляти інвестиційну політику. Пропонуємо оформлювати її такими документами: основним (інвестиційна декларація) та допоміжними (по-перше, методичні рекомендації щодо оцінки фінансово-економічної ефективності інвестиційних проектів, які містять порядок розрахунків показників та критерії їх оцінювання; по-друге, регламент інвестиційного управління, який має враховувати вимоги Закону України «Про управління об'єктами державної власності» [8]). Інвестиційна декларація має стати програмним документом розвитку транспортно-інфраструктурного підприємства, який має розкрити такі основні положення: види і мета інвестиційної діяльності, її роль у досягненні середньо- і довгострокових цілей, основні об'єкти реальних і фінансових інвестицій, зміст процесу інвестиційного управління для капітальних і фінансових інвестицій, принципи формування інвестиційного портфелю проектів, закріплення інвестиційних проектів за корпоративним центром (материнською компанією) і бізнес-одинацями (дочірніми підприємствами), комунікації між ними і розподіл відповідальності. Метою інвестиційної діяльності транспортно-інфраструктурних підприємств в сфері демонополізації має бути забезпечення конкурентоздатності об'єктів інфраструктури (річкові і морські порти, аеропорти, залізничні станції тощо), досягнення окупності інвестиційних проектів з урахуванням факторів часу, ризиків та інфляції, проведення організаційної та

фінансової реструктуризації з метою зниження експлуатаційних витрат. Принципами формування та реалізації інвестиційної політики транспортно-інфраструктурних підприємств в системі демонополізації їх є: отримання коштів для бюджетного фінансування на конкурсній основі; цільове використання інвестиційної складової тарифів і зборів; недопущення дискримінації в їх доступі до ресурсів фінансово-кредитного та фондового ринків; досягнення середньо- та довгострокових цілей підприємства, зафіксованих в інвестиційній декларації; застосування єдиного підходу до процесу інвестиційного управління; альтернативний підхід до розробки інвестиційних проєктів з метою вибору найбільш ефективних; пріоритетність розпочатих інвестиційних проєктів перед започаткування нових; застосування державно-приватного партнерства; здійснення капітальних інвестицій відповідно до потреб національної безпеки й оборони, а також вимог Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [9]; прозорість та публічність інвестиційної діяльності. Основними видами інвестиційної діяльності транспортно-інфраструктурних підприємств у процесі здійснення організаційної та фінансової реструктуризації є: капітальні інвестиції; оренда або концесія активів; договори спільної діяльності; портфельне інвестування в акції, облігації, інші фінансові інструменти; інвестиційні та інші види договорів із прийнятими інвестиційними зобов'язаннями; державно-приватне партнерство.

Таким чином, демонополізація авіаційного транспортного комплексу розглядається як стратегічна мета його розвитку, покликана зменшити негативний вплив монопольної влади і природно-монопольних сегментів на національну економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кобець В. М. Вплив тарифної політики транспортної компанії-монополіста на суспільний добробут. *Економіка та держава*. 2009. № 5. С. 45-47.
2. Лисиця К. С. Рыночные условия развития естественных монополий в странах Центральной и Восточной Европы (на примере железнодорожного транспорта). *Вісник Приазовського державного технічного університету. Сер. : Економічні науки*. 2011. Вип. 22. С. 36-44.
3. Pozniakova O. Improvement of the methodology for the property registry formation as a tool preventing the development of hidden monopolies. *Технологический аудит и резервы производства*. 2020. № 3(4). С. 45-48.
4. Шемаєв В. В. Інвестиційна політика суб'єктів природної монополії транспортно-інфраструктурного сектору. *Дороги і мости*. 2020. Вип. 21. С. 47-58. DOI: <https://doi.org/10.36100/dorogimosti2020.21.047>
5. Антимонопольний комітет України. Зведений перелік суб'єктів природних монополій станом на 30.06.2022. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%B7%D0%B2%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%97/zvedeniy-perelik-subektiv-prirodnikh-monopoliy-za-cherven.pdf>
6. Повітряний кодекс України: Кодекс України від 19.05.2011 № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>
7. Про затвердження Порядку відрахування до державного бюджету частини чистого прибутку (доходу) державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.02.2011 № 138. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/138-2011-%D0%BF#Text>
8. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 № 185-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16?find=1&text=%D1%96%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%81%D1%82#w1_1
9. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>

Михальченко Олексій Анатолійович, кандидат економічних наук, професор кафедри публічного управління та адміністрування Національного авіаційного університету, м.Київ, e-mail: oleksii_mykhalchenko@npp.nau.edu.ua

Mykhalchenko Oleksii – Candidate of Econ. Sci., Professor Department of Public Administration and Administration Associate, National Aviation University, Kyiv e-mail: oleksii_mykhalchenko@npp.nau.edu.ua

РОЗВИТОК РИНКУ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

¹Вінницький національний технічний університет
²Київський національний торговельно-економічний університет**Анотація**

На основі аналізу структури і динаміки економіки України за видами економічної діяльності виявлено тенденцію збільшення питомої ваги сфери послуг. Зроблено висновок щодо впливу структури економіки та якості економічних інститутів на формування постіндустріального суспільства та економічний розвиток.

Ключові слова: послуги; сфера послуг; структура економіки; постіндустріальне суспільство.

DEVELOPMENT OF THE SERVICES MARKET IN UKRAINE

Abstract

The trend to increase the share of services in the Ukrainian economy has been revealed. The influence of the structure of the economy and the quality of economic institutions on the formation of a post-industrial society and economic development are revealed.

Keywords: services; service sector; economic structure; post-industrial society.

Показники динаміки та зміни структури економіки є індикаторами економічного розвитку. Відповідно до теорії постіндустріального суспільства одним із прогресивних структурних змін є збільшення частки послуг у ВВП, тобто третинний сектор є одним із індикаторів суспільного розвитку. На думку автора концепції постіндустріального суспільства Д. Белла прогрес суспільства визначається розвитком інтелектуального капіталу. Структура світового ВВП характеризується значною перевагою сфери послуг (більше 60%), а сільське, лісове та рибне господарство, добувна промисловість, так званий первинний сектор, має питому вагу лише 6%, переробна промисловість та будівництво (вторинний сектор) – більше 30%. Високий відсоток (біля 80) у структурі ВВП у Франції, США (79,7%), у Бельгії (77,7%) та інших розвинутих країнах [1].

Аналогічна динаміка зростання вагомості сфери послуг у ВВП спостерігається і в Україні (таблиця 1).

Таблиця 1

Структура економіки України за видами економічної діяльності, відсотків у ВВП [2]

Види економічної діяльності	2000 р.	2016 р.	2020 р.
Сільське, лісове та рибне господарство	14,0	11,7	9,3
Добувна промисловість і розроблення карерів	4,2	5,5	4,5
Переробна промисловість	17,4	12,2	10,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	5,7	3,1	3,3
Будівництво	3,5	2,0	2,9
Оптово-роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	8,4	13,3	13,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	9,0	6,6	6,3
Інформація та телекомунікації	2,8	3,7	5,0
Фінансова та страхова діяльність	1,9	2,7	3,2
Операції з нерухомим майном	3,7	6,1	6,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,3	2,9	3,3
Державне управління і оборона, обов'язкове соціальне страхування	3,8	5,2	7,2
Освіта	4,1	3,7	4,3
Охорона здоров'я та соціальна допомога	2,4	2,5	2,7

За даними Державної служби статистики [2] за 20 років з 2000 року до 2020 року первинний сектор знизив свою долю з 18,2 відсотків до 13, 8 відсотків, тобто на 5,6 відсоткових пункти.

Знизилась доля і вторинного сектора, зокрема, переробної промисловості з 17,4 до 10, 1, будівництва - з 3,5 до 2,9 відсотків. Напртивагу, практично всі види послуг зросли. Най більшу питому вагу займає торгівля (зростання на 5,5 відсоткових пункти).

Звичайно, така динаміка не свідчить про зменшення значення сільського господарства і переробної промисловості в економіці України, а лише про випереджальні темпи зростання сфери погслуг, а отже, формування постіндустріального суспільства.

Сьогодні науковці висловлюють думку щодо виділення четвертинного сектора (інтелектуальні послуги: наукові дослідження, інформаційні технології) [3], питома вага яких в Україні також зростає. Так, послуги інформації і телекомунікації за 20 років зросли з 2,8 до 5 відсотків, освіта – з 4,1 до 4,3, професійна, наукова та технічна діяльність - більш ніж удвічі, з 1,3 до 3,3%.

На превеликий жаль, сьогодні в умовах війни в результаті агресії росії суттєвих втрат зазнає економіка України, в тому числі сфера послуг. Війна порушила природні тенденції розвитку економіки. Пріоритетними сферами стають державне військове управління та оборона, охорона здоров'я та соціальна допомога, ремонтна, поштова та кур'єрська діяльність, волонтерські послуги [1]. Після перемоги значного імпульсу набуде добувна промисловість, будівництво, оптово-роздрібна торгівля та інші види послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мороз О. О. Тенденції сфери послуг в Україні. Тези XLVI Науково-технічної конференції підрозділів Вінницького національного технічного розвитку університету (2017) [Вінницький національний технічний університет, 23.03.2018 – 25.03.2018]
2. Послуги. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Бицюра Ю. Структурні зрушення в економіці Європейських країн / Ю.Бицюра // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2016. - №3. - С.59-71.
4. Ангелко І., Самотій Н., Лех Г. Сучасні тенденції розвитку сфери послуг в Україні Вісник Хмельницького національного університету. 2022. № 3. С 187-191.

Мороз Олена Омелянівна - д-р екон. наук, завідувач кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Белінська Світлана Омелянівна - д-р техн. наук, професор кафедри товарознавства, управління безпечністю та якістю, Державний торговельно-економічний університет, Київ,

Moroz Olena O., Dr. Sc. (Econ.), Professor, Head of the Department of Entrepreneurship and Financial Activity, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia

Belinska Svitlana O. - Dr. Tech. Sciences, Professor of Commodity Science, Safety and Quality Management, State University of Trade and Economics, Kyiv

ГЛОБАЛЬНЕ ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ЕКОНОМІКА, БІЗНЕС, СПОЖИВАЧІ

¹ Державний торговельно-економічний університет

Анотація. *Глобальне економічне зростання значно сповільниться у 2023 році. Компанії зіткнуться з нестабільним і складним бізнес-середовищем, враховуючи різні економічні труднощі.*

Ключові слова: економіка; бізнес; споживачі; світ; глобальне економічне середовище.

THE GLOBAL ECONOMIC ENVIRONMENT: ECONOMY, BUSINESS, CONSUMERS

Abstract. *Global economic growth will slow significantly in 2023. Companies will face a volatile and challenging business environment given the various economic challenges.*

Keywords: economy; business; consumers; world; global economic environment.

Глобальне економічне зростання значно сповільниться у 2023 році. Очікується, що інфляція сповільниться, але залишиться високою. У поєднанні з посиленням фінансових умов ці фактори можуть підірвати довіру бізнесу та споживачів. У 2023 році компанії зіткнуться з нестабільним і складним бізнес-середовищем, враховуючи різні економічні труднощі. Очікується, що після рекордно низького рівня в 2022 році рівень безробіття знову зросте в країнах з розвинутою економікою в 2023 році через економічне уповільнення. Ринки праці залишатимуться напруженими, оскільки структурні зміни продовжуватимуть спричиняти дефіцит робочої сили та кваліфікації. Висока інфляція та економічна нестабільність стримають споживчі витрати в містах у 2023 році, оскільки люди продовжуватимуть спрямовувати більшу частину своїх доходів на потреби, такі як їжа та комунальні послуги. Це кине виклик тим містам, де місцева економіка значною мірою залежить від дозвілля, відпочинку та послуг розміщення. Прогнозується, що ціни на більшість товарів продовжать відступати від максимумів, досягнутих після стрибка попиту після пандемії та вторгнення Росії в Україну. Однак ці прогнози піддаються численним ризикам, включаючи ескалацію війни в Україні, дисбаланс попиту та пропозиції, несприятливі погодні умови та потенційні шоки цін на енергоносії. За прогнозами, у 2023 році глобальний промисловий сектор вплине на погіршення економічних прогнозів і різкі зміни цін на енергоносії, а зростання енергоємних галузей сповільниться. Проте очікується, що у 2023 році глобальні проблеми з ланцюгом поставок зменшаться, що полегшить глобальний виробничий сектор.

Інвестиції в цифрові інструменти та засоби автоматизації виробництва вимагають фінансових, часових і управлінських ресурсів, хоча остаточну віддачу від інвестицій важко виміряти. Впроваджуючи проекти меншого масштабу, компанії можуть зменшити невизначеність, випробувати нові інструменти з мінімальними ризиками, а потім реалізовувати успішні ідеї в більш широкому масштабі. Цифрові інструменти можуть допомогти покращити внутрішню комунікацію та обмін інформацією в компанії та її клієнтах. Покращений внутрішній зв'язок забезпечує кращу співпрацю між співробітниками та пришвидшує інформаційні потоки, що має вирішальне значення під час надзвичайних ситуацій.

Таким чином, світова економіка стикається з новою реальністю серед конфліктів, високої інфляції та зростання процентних ставок. Війна в Україні та геополітична напруженість у ширшому плані становлять ключовий ризик для економічного зростання у 2023 році. Це пов'язано з потенціалом додаткових шоків пропозиції, які можуть продовжити період високої інфляції та ще більше підвищити ймовірність сценарію глобальної стагфляції. Ескалація напруженості може спровокувати прискорену реструктуризацію глобальних торгових потоків або перезавантаження глобалізації.

Нежива Марія Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, e-mail: marijka@ukr.net.

Nezhyva Mariia O. – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Financial Analysis and Audit, State University of Trade and Economics, Kyiv, e-mail: marijka@ukr.net.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація. У статті визначені основні інноваційні підходи при розробці та реалізації кадрової політики підприємства, а також розглянутий механізм управління інноваціями в процесі формування та реалізації кадрової політики.

Ключові слова: кадрова політика; персонал; інновації; механізм.

INNOVATIVE APPROACHES TO THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE PERSONNEL POLICY OF THE ENTERPRISE

Abstract: The article defines the main innovative approaches in the development and implementation of the personnel policy of the enterprise, as well as the mechanism of innovation management in the process of formation and implementation of the personnel policy are considered.

Keywords: personnel policy; personnel; innovation; mechanism.

В умовах ринкової економіки в Україні особливого значення набувають питання практичного використання сучасних форм і методів управління персоналом, що дозволяють підвищити економічну і соціальну ефективність будь-якого підприємства. Актуальність теми полягає в тому, що запроваджені на сьогодні форми та методи управління персоналом, організаційні структури, спрямовані на стимулювання підприємництва та розвиток ринкових відносин підприємств, часто є недостатньо ефективними та не досягають поставлених цілей. Вирішити цю проблему допоможе чітко розроблена кадрова політика підприємства [1].

Розвиток виробничих та управлінських технологій сприяє вдосконаленню бізнес-процесів кадрової політики. На багатьох підприємствах впроваджується динамічний і активний процес управління персоналом, який включає кадрові технології для найму, навчання та розвитку, забезпечення, ротації та планування ділової кар'єри.

Використання кадрових інновацій в оцінці персоналу, організації праці, адаптації працівників, навчанні та підвищенні кваліфікації створює умови для розкриття їхнього потенціалу та підвищення їх відданості. Слід зазначити, що технологія залучення персоналу є передовою світовою практикою, яка використовується в кадровій політиці організацій. Підвищення рівня залучення персоналу стає одним із важелів підвищення ефективності компанії та розвитку галузі.

Основним завданням кадрової політики, заснованої на принципах залучення персоналу, є розробка і реалізація корпоративних програм, спрямованих на розвиток і підвищення кваліфікації працівників, а також підготовка кадрового резерву. Таким чином, кадрова політика щодо технології залучення персоналу охоплює наступні напрями роботи з персоналом підприємства: ефективну адаптацію працівників; навчання; атестацію; ротацію; створення та розвиток кадрового резерву; посадові інструкції; співпрацю із закладами професійної освіти.

Інноваційні підходи до формування та реалізації кадрової політики включають:

- вироблення моделей поведінки персоналу в заданих умовах;
- створення окремих робочих груп (змішаного типу) для виконання вузькопрофільних завдань, що стоять перед діяльністю підприємства;
- розробка системи компетенцій для кожної посади.

Інноваційні підходи характеризуються індивідуальним характером, тобто підходи до реалізації інновацій визначаються з урахуванням специфіки діяльності конкретного суб'єкта господарювання. Це означає, що якщо на одному підприємстві деякі інновації сприяють розвитку бізнесу та ефективності кадрової політики, то на іншому підприємстві інновації можуть завдати шкоди [2].

Використання інновацій при розробці та реалізації кадрової політики має базуватися на

наступних моментах:

- на індивідуальних особливостях особистості кожного працівника;
- ступеню залучення персоналу до діяльності суб'єкта господарювання;
- творчому підході до розробки раціоналізаторських пропозицій щодо реалізації кадрової політики;
- традиціях, що склалися в діяльності суб'єкта господарювання;
- етапі життєвого циклу підприємства [3].

Впровадження інновацій у процес формування та реалізації кадрової політики підприємства має базуватися на певному механізмі, який включає такі заходи:

- визначення цілей використання інновацій у кадровій політиці;
- визначення цінностей і мотивів;
- розробка інноваційного проекту;
- вибір найбільш прийнятної інновації з альтернативних варіантів;
- визначення критеріїв, що характеризують ефективність впровадження інновацій у кадровій політиці;

до діяльності конкретного суб'єкта господарювання;

- розроблення плану впровадження інновацій у кадрову політику;
- розробка програми реалізації інновацій у кадровій політиці підприємства;
- моніторинг процесу впровадження інноваційних підходів в області реалізації кадрової політики

до діяльності конкретного суб'єкта господарювання;

- оцінка ефективності впровадження інновацій у процес формування та реалізації кадрової політики.

Правильно сформована кадрова політика дозволить:

- виявити невикористані ресурси підприємства;
- спрогнозувати розвиток підприємства в майбутньому;
- забезпечити безперебійне функціонування виробництва;
- враховувати інтереси персоналу, що призводить до стабілізації колективу;
- використовувати персонал за спеціалізацією;
- мотивувати працівників до активної роботи.

Таким чином, сьогодні до формування кадрової політики підприємства слід застосовувати комплексний підхід, який передбачає використання як традиційних методів формування та реалізації кадрової політики, так і інноваційних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Денисенко М. П., Будякова, О. Ю. Кадрова політика як основа формування інноваційної стратегії управління персоналом підприємств. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2018. №4 (52). С. 231-238.
2. Погребняк А. Ю., Ліннік І. М. Інноваційні методи вдосконалення кадрової політики на підприємстві. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. №20. С. 108-116.
3. Погорелова Т. О. Інноваційні технології в управлінні персоналом на сучасному підприємстві. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр.* Харків : НТУ «ХПІ», 2018. № 15 (1291). С. 101-104.

Пілявоз Тетяна Миколаївна – к.е.н., доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vitan1975.75@gmail.com.

Глушенко Лариса Дмитрівна – к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: lglushenko@gmail.com.

Piliavoz Tetiana – Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor of the Department of Entrepreneurship, Logistics and Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: vitan1975.75@gmail.com.

Hlushchenko Larisa D. – Cand. Sc. (Econ.), Assistant professor of the Chair of Economics of Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. email: lglushenko@gmail.com.

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ «СУХИХ ПОРТІВ» ШВЕЦІЇ

Державний податковий університет

Анотація: У статті визначено передумови розвитку інтермодальної інфраструктури Швеції та наведено характеристику найбільших «сухих портів» країни.

Ключові слова: інтермодальний транспорт, «сухі порти», міжнародна логістика

Abstract: The article analyzes the prerequisites for the development of Sweden's intermodal infrastructure and provides a description of the largest "dry ports" in the country.

Keywords: intermodal transport, "dry ports", international logistics

Сучасний етап розвитку міжнародної логістики характеризується зростання кількості інтермодальних логістичних хабів, які покликані забезпечувати безперебійний процес постачання на протязі усього ланцюга постачання, зберігаючи при цьому цілісність товарного потоку. Одним із видів логістичних об'єктів, які останнім часом набули поширення у всьому світі є «сухі порти».

«Сухий порт» - це місце всередині країни з логістичним центром, з'єднаним з одним або більше видами транспорту, призначеним для обробки, тимчасового зберігання та передбаченого законом огляду вантажів, що перевозяться в процесі міжнародної торгівлі, та здійснення застосовних митних контрольних функцій та формальностей [1]. Однією із перших країн Європи в якій набуло широкого поширення таке логістичне явище, як «сухі порти» є Швеція.

Розвиток інтермодального транспорту в Швеції розпочався у 1980 роках, саме тоді владою Швеції були здійснені реформи, які заклали основи стрімкого розвитку логістичної галузі. По-перше, управління інфраструктурою було відокремлено від оперативної частини колишньої Шведської державної залізниці у 1988 році.

По-друге, у 1995 році шведським парламентом було прийнято рішення про забезпечення конкурентних умов в сфері залізничних перевезень. По-третє, компанію Green Cargo (сьогодні підприємство є найбільшим залізничним перевізником Швеції, з приблизно 60% ринку), що була вантажним транспортним підрозділом компанії SJ (Statens Järnvägar – оператор залізничного транспорту) було виокремлено у товариство з обмеженою відповідальністю [2].

Вищезазначені зміни та прагнення шведського уряду оптимізувати роботу та збільшити ефективність залізничного сектору транспортної промисловості країни створили передумови для появи нових транспортних операторів та розвитку загалом інтермодальних перевезень.

На сьогодні в Швеції функціонує розвинена мережа транспортних терміналів, які відрізняються між собою обсягом оброблених вантажів (від 2000 TEU на рік до 70 000 TEU на рік), спектром різноманітних послуг, які вони надають (транспортування, умови зберігання, повних і порожніх контейнерів, пакування, перевантаження, митне оформлення тощо), розмірами складських площ, а також залежно від організаційної форми та форми власності терміналу.

Серед сотень логістичних об'єктів, які розташовані на території Швеції, серед тих, які можна класифікувати як «сухий порт», варто зазначити 11 логістичних хабів, їх основні характеристики наведено в табл. 1.

Таким чином, можна виділити декілька особливостей створення та функціонування «сухих портів» у Швеції, зокрема: практично всі сухі порти в країні створені за ініціативи місцевих органів влади (муніципалітетів) і в тісній кооперації із підприємствами, які займаються вантажними перевезеннями; більшість «сухих портів» Швеції знаходяться на відстані 200 – 600 км. від морського порту; переважна більшість визначених вище логістичних хабів перебувають на етапі розвитку, що підтверджується постійним розширенням переліку послуг (Послугами, якими користуються найбільш часто, є: зберігання, обробка небезпечних вантажів, вантажні операції, контроль обігу пустих контейнерів.

Таблиця 1 – «Сухі порти», які функціонують на території Швеції

Сухий порт	Характеристика
Eskilstuna Intermodal Terminal	Був заснований у 2003 році. Перебуває повністю у власності муніципалітету, управління здійснюється через компанію Eskilstuna Logistik och Etablering AB. Має залізничне сполучення із морськими портами через залізничних операторів Green Cargo, GDL і TX-Logistics. Найбільшими споживачами послуг є H&M, BSH Home Appliances, ICA, Volvo і Coop.
Jönköping Kombiterminal AB	Було відкрито у грудні 2010 року. Земля на якій розташовано термінал належить компанії Catena, а сам термінал створений і належить муніципалітету Йонкопінгу. За всі послуги, які доступні на терміналі відповідає компанія Bring Linehaul AB. Найбільшими клієнтами є IKEA та Elgiganten.
Umea terminal	Був введений в експлуатацію у 2010 році. Термінал Umea° Combi створений і належить Trafikverket, а потім зданий в концесію Infrastruktur і Umea° AB (INAB). Має сполучення із залізничною лінією Ботнія, яка з'єднує північ і південь Швеції, а також зі Стамбананом, що забезпечує доступ до всієї залізничної мережі Швеції. Більшість вантажів, які обробляються транспортується із портів, розташованих у Гетеборзі, Мальме, Гельсінгборзі та Найсйо. Основними клієнтами є Volvo, IKEA, Biltema і Carlsberg.
Hallsberg Terminal	Був побудований у 2003 році, учасниками реалізації проєкту були муніципалітет Халсберг та компанії Rail combi, Green Cargo та Euroshuttel. Термінал належить компанії з нерухомості Catena AB і має близько 40 різних клієнтів. Термінал напряму з'єднаний із найбільшою сортувальною станцією скандинавського регіону, яка знаходиться в радіусі 35 км. до понад 50% населення країни та понад 60% підприємств.
Vaggeryds terminal	Термінал розпочав роботу в квітні 2010 року. Займається переробкою вантажів, які переважно надходять із морського порту Гетеборгу. Зараз термінал належить муніципалітету Ваггеріда, його орендує та управляє компанія PGF Terminal AB, яка входить до групи PGF.
Katrineholms Logistikcentrum	Термінал розпочав свою роботу у 2010 році. Розташований на перетині двох основних залізничних ліній Швеції, Західної та Південної, що надає доступ до третини населення Швеції в радіусі 20 км. Термінал належить GDL. Компаніями, які користуються послугами терміналу є Amazon Web Services, Bosab, Catena, Postnord AB.
Stockholm Arsta Kombiterminal	Розташований за шість кілометрів від центру міста Стокгольм. В районі діяльності терміналу проживає 3 млн. споживачів продукції, яка обробляється. Належить Jernhusen AB, а з січня 2017 року ним керує Vate Trafik. Основним залізничним оператором є Green Cargo.
Kombiterminal Gammelstad	Був відкритий у 2003 році та належить муніципалітету Лулео. Оператором терміналу є Sundahls Goods & Parcel AB. Основними клієнтами є Polarbrod і Scania, а також підприємства лісової промисловості.
Sundsvall Combi Terminal	Термінал відкрили 2011 року. Управління здійснюється компанією Sundsvall Logistikpark AB. Розташований на північ від міста Сундсвал поблизу морського порту Тунадалс. Термінал Sundsvall працює з багатьма клієнтами, такими як DSV, DHL, Noygoun, IKEA та Biltema.
Dry Port Falköping - Skaraborg Logistic Center	Термінал розпочав роботу в 2007 році. Вантажі надходять до терміналу з морського порту Гетеборга. Власником і оператором «сухого порту» є компанія Jula logistics. Транспортування вантажів здійснюється за допомогою компаній Schenker (перевезення автотранспортом) та Tagfrakt (залізничні перевезення).
Insjön Kombiterminal	Створений у 2002 році з метою налагодження експорту деревини в країни Азії. Термінал розташований у муніципалітеті Лександ. Управління здійснюється компанією Vanerexpressen. Має залізничне сполучення з портами Євле та Гетеборг. Відіграє важливу роль для великих компаній, таких як Clas Ohlson, Bergkvist Siljan AB, Tomokuhus і Ejendals.

Джерело: на основі [3]

Послугами, якими користуються рідше, є: консолідація вантажів, онлайн-бронювання, безпечна стоянка для вантажівок і причепів, митне очищення, експедивання, складування, відстеження руху вантажів, комплектування, перепакування та маркування, карантин, контроль якості, ремонт, крос-докінг), які ними надаються та розбудовою складської інфраструктури; завантаженість більшості «сухих портів» складає 20-60% від пропускнуої спроможності, що створює перспективи для нарощення обсягу вантажів, які обробляються «сухими портами».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Intergovernmental Agreement on Dry Ports, available at: <https://treaties.un.org/doc/Treaties/2013/11/20131107%2012-02%20PM/XI-E-3.pdf> (access date June: 16.02.2023)
2. Roso V., Woxenius L., Olanderson G. Organisation of Swedish dry port terminals. *A report in the EU interreg north sea programme*. Chalmers University of Technology. Göteborg, Sweden 2006.
3. Khaslavskaya A., Roso V. Dry ports in Sweden - one of a kind? *LOGIC*. 5th Logistics Conference (26-27 may 2022) Belgrade, Serbia. p. 13-24.

Попель Сергій Анатолійович, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу розвитку митної справи Науково-дослідного інституту фінансової політики, Державний податковий університет, м. Ірпінь, e-mail: popelsa89@gmail.com

Popel Sergii A. - Ph. D. in the field of economy, Senior Research of Department of the Development of Customs Affair Research Institute for Financial Policy. State Tax University. Irpin, e-mail: popelsa89@gmail.com

РИЗИКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Анотація: обґрунтовано актуальність управління ризиками інноваційної діяльності підприємства, розглянуто ризики інноваційної діяльності, задачі ризик-менеджменту інновації, а також основні етапи управління даними ризиками і запропоновано ще один етап, що покликаний полегшити ідентифікацію ризиків ризиків та пошук методів управління ними.

Ключові слова: ризик; інноваційна діяльність; ризики інноваційної діяльності; методи управління ризиками

Abstract: The article justifies the actuality of the risk management of innovation activities of the enterprise, considers the risks of innovation activity, the problems of the risk management of innovation and the main stages of managing these risks and proposes another stage, that is designed to facilitate identification of risks, and the search for ways to manage them.

Keywords: risk; innovation; risks of innovative activity; methods of risk management

У сучасних умовах кількість можливих ризиків виросла в декілька разів. Це стосується як людського життя так і бізнесу. Економічна нестабільність, війна в країні, зміна кон'юнктури ринку роблять бізнес ще більш ризиковим. Керівництву слід враховувати більше різних чинників, що можуть як позитивно так і негативно впливати на бізнес. І сучасне ведення бізнесу в Україні виглядає як управління кораблем в шторм. Впровадження інноваційних технологій та методів управління також стимулює появу нових ризиків.

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [1] Інноваційна діяльність включає всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні кроки, які фактично або за задумом ведуть до реалізації інновацій. Деякі з цих видів діяльності можуть бути інноваційними по своїй суті, тоді як інші не містять новизни, але необхідні для здійснення інновації [2].

Інноваційна діяльність підприємства завжди супроводжується ризиками, з іншого боку ця ж діяльність є джерелом ризиків. Ризик і інновації - дві взаємопов'язані економічні категорії, тому при здійсненні інноваційної діяльності повністю уникнути ризику неможливо. Тому постає питання щодо мінімізації ризику для збільшення ефективності бажаного результату.

Під ризиком в інноваційній діяльності слід розуміти можливість (загрозу) втрати господарюючим суб'єктом частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи виникнення додаткових витрат у результаті здійснення виробничо-збутової і фінансової діяльності, яка спирається на нові технології, нові продукти, нові способи їхньої реалізації і т. д. [3].

Загалом до ризиків, що виникають в процесі інноваційної діяльності, належать такі:

- ризики помилкового вибору напряму інноваційної діяльності;
- ризики недостатнього забезпечення інноваційної діяльності фінансуванням;
- ризики постачання ресурсами, необхідними для інноваційної діяльності;
- маркетингові ризики збуту результатів інноваційної діяльності;
- ризики виникнення непередбачених витрат і зниження доходів;
- ризики посилення конкуренції;
- ризики, пов'язані з недостатнім рівнем кадрового забезпечення;
- ризики, пов'язані із забезпеченням прав власності на інноваційний продукт тощо. [4]

Однак виявлення та усвідомлення ризиків не є кінцевою задачею управлінської діяльності. Для того щоб зменшити чи нівелювати можливі негативні наслідки ризику необхідно навчитися цими ризиками керувати.

Головними задачами ризик-менеджменту інновацій є:

- систематизація знань щодо ідентифікації ризиків інноваційної діяльності;
- аналіз та прогнозування параметрів ефективності різних етапів інноваційного проекту;
- формування комплексу превентивних заходів настання ризиків;
- реалізація заходів ліквідації криз після настання ризикових подій раціональним шляхом;

- адаптація інноваційного проекту до нових умов після кризової ситуації;
- коректування процесів реалізації інноваційного проекту у відповідності до поставленої мети.

Узагальнення літературних джерел дає змогу виділити такі етапи управління ризиками інноваційної діяльності підприємств[5]:

1. Визначення окремих (елементарних) ризиків реалізації даного інноваційного проекту.
2. Оцінка інформації для визначення рівня окремих проектних ризиків (оцінка достовірності та практичності інформації про зовнішнє та внутрішнє середовища).
3. Вибір та використання відповідних методів оцінки вірогідності окремих проектних ризиків.
4. Визначення розміру можливих фінансових наслідків при настанні ризикової події.
5. Оцінка загального проектного ризику.
6. Співставлення рівня проектного ризику з фінансовими можливостями підприємства.
7. Співставлення рівня проектного ризику з рівнем доходності проекту.
8. Ранжирування альтернативних інноваційних проектів за рівнем ризику.

Ми вважаємо, що доцільно виокремити ще один важливий етап, а саме: збір та моніторинг інформації стосовно подібних інновацій в будь-якій галузі. Як зазначалося раніше, деякі з видів діяльності можуть бути інноваційними по своїй суті, тоді як інші не містять новизни, але необхідні для здійснення інновації. Даний етап дозволить більш чітко ідентифікувати і сформулювати можливі ризики і дасть можливість ознайомитися та проаналізувати методи управління стосовно даного виду ризику.

Таким чином, здійснення інноваційної діяльності підприємством призводить до появи нових ризиків. Дана діяльність є ефективною тільки тоді, коли бажаний результат перевищує можливі ризики в процесі його досягнення. Для ефективного управління ризиками інноваційної діяльності, необхідно мати план заходів чи дій, які будуть визначати, що робити на кожному етапі, які методи і заходи застосовувати.

Окрім уже визначених восьми етапів управління ми пропонуємо ще один етап, а саме збір та моніторинг інформації стосовно подібних інновацій в будь-якій галузі. Це допоможе знайти нові приховані ризики та дослідити наслідки вже застосованих управлінських рішень щодо них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. No 40-IV. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
2. ОЕСР, 2005 р., «Вимірювання науково-технічної діяльності: Керівні принципи збору та інтерпретації даних про інновації: Посібник з Осло, Третя редакція», під-готовлену Робочою групою національних експертів з науково-технічних показників, ОЕСР, Париж, параграф. 42. С. 32-35. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264013100-en.pdf?expires=1606390988&id=id&accname=guest&checksum=07A6A48D7535D1572D0EC4A72FF61379>.
3. Покотилова В.І. Система управління ризиками інноваційної діяльності / В.І. Покотилова // Економіка АПК.- № 2 - 2009 - С. 42-46.
4. Жежуха В.Й. Ризики інноваційної діяльності / В.Й. Жежуха // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 177–182.
5. Богомол О. Г. Управління ризиками інноваційної діяльності підприємства URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67945.doc.htm

Ріщук Лілія Іванівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: lilija.rishchuk@nung.edu.ua

Гаврилова Катерина Михайлівна, бакалавр кафедри менеджменту та адміністрування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: kateryna.havrylova-mn192@nung.edu.ua

Rishchuk Lilia I. - candidate of economic sciences, docent of department of management and administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine, e-mail: lilija.rishchuk@nung.edu.ua

Havrylova Kateryna M. - bachelor of department of management and administration, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, Ukraine, e-mail: kateryna.havrylova-mn192@nung.edu.ua

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ

¹ НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України

Анотація: У публікації досліджено нинішній стан інвестиційного середовища України і проаналізовано заходи, які покликані сприяти забезпеченню притоку прямих іноземних інвестицій задля розвитку інноваційної діяльності та трансферу технологій.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції; трансфер технологій; інноваційна діяльність; інноваційний процес; технологія.

Abstract: The publication examines the current state of the investment environment in Ukraine and analyzes measures designed to facilitate the inflow of foreign direct investment for the development of innovation and technology transfer.

Keywords: foreign direct investment; technology transfer; innovation activity; innovation process; technology.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ, foreign direct investment) відіграють важливу роль у трансфері технологій із країни походження у приймаючу країну.

Під *трансфером технологій* (ТТ) розуміється будь-який процес, за допомогою якого сторона в одній країні отримує доступ до технічної інформації іноземної сторони та успішно впроваджує її у свій виробничий процес.

В основі ТТ лежить *обмін інформацією і знаннями*. Технологія може бути кодифікованою (наприклад, у вигляді креслень) або некодифікованою (наприклад, ноу-хау інженерів). Вона може бути втілена у продуктах чи людях або в ідеях чи послугах (нематеріальною). ТТ часто відбувається між непов'язаними партнерами в ринкових транзакціях. Однак інформація також поширюється на міжнародному рівні між пов'язаними сторонами на неринковій основі, в межах фірм і спільних підприємств. Ураховуючи багатогранність передання технологій, існує безліч каналів, якими технологічні потоки перетинають міжнародні кордони. Одним з основних каналів є торгівля товарами та послугами. Будь-який експорт несе в собі певний потенціал для передання технологічної інформації. Торгівля капітальними товарами і технологічними ресурсами може безпосередньо підвищити продуктивність, будучи інтегрованою у виробничі процеси. Іншим важливим каналом ТТ є пряма торгівля знаннями через технологію ліцензування, яка може відбуватися всередині фірм, між спільними підприємствами або непов'язаними фірмами [1].

Теоретичні пояснення *прямих іноземних інвестицій* значною мірою впливають із міжнародної торгівлі, яка ґрунтується на теорії порівняльних переваг та відмінностей у забезпеченості країн факторами виробництва. Багатонаціональні компанії зазвичай застосовують до певної країни порівняльні переваги, які пропонує ця країна або регіон. *Прямі іноземні інвестиції* — це довгострокова участь однієї країни в іншій, яка передбачає участь в управлінні [2], створення спільних підприємств, передання технологій і досвіду.

Існує *два типи прямих іноземних інвестицій*, як зазначають Damoocі та Tavakoli [3], а саме: вхідні прямі іноземні інвестиції та вихідні прямі іноземні інвестиції, що призводять до чистого притоку прямих іноземних інвестицій (позитивного або негативного).

Багато країн і континентів (особливо тих, що розвиваються) сьогодні розглядають залучення *прямих іноземних інвестицій* як важливий елемент своєї стратегії економічного розвитку. Це, швидше за все, пов'язано з тим, що *прямі іноземні інвестиції* розглядаються як об'єднання капіталу, технологій, маркетингу та менеджменту.

Прямі іноземні інвестиції особливо важливі для країн, що розвиваються, оскільки вони забезпечують доступ до ресурсів, які інакше були б недоступні для цих країн [1].

Крім того, *переваги прямих іноземних інвестицій* є надзвичайно позитивними для країни чи регіону [5]:

— *трансфер технологій*: покращення доступу до передових технологій;

- зайнятість: створення нових і стабільних робочих місць;
- капітал: надання інвесторами капіталу шляхом інвестування в нову фабрику або компанію;
- податкові вигоди: розширення місцевої податкової бази і сприяння збільшенню державних доходів;
- вищі місцеві інвестиції: збільшення внутрішніх інвестицій, оскільки місцеві компанії отримують доступ до каналів дистрибуції або стають постачальниками;
- покращення експорту: *прямі іноземні інвестиції* часто орієнтовані на експорт, використовуючи свій доступ до закордонних маркетингових і дистрибуторських мереж;
- покращення трудових навичок: більше навчання, передання знань;
- посилення конкуренції та конкурентоспроможності: покращення загального економічного зростання шляхом посилення конкуренції; підвищення рівня якості та надійності постачань.

У результаті цих переваг *прямих іноземних інвестицій* багато країн, що розвиваються, зараз активно шукають іноземні інвестиції, вживаючи таких заходів, які включають економічні та політичні реформи, спрямовані на поліпшення інвестиційного середовища.

До країн, що розвиваються, належить, зокрема, й *Україна*.

Внаслідок пандемії та з початком повномасштабної російсько-української війни значно *знизився притік прямих іноземних інвестицій* в Україну та змінилося інвестиційне середовище в ній. І в 2023 році воно серйозно не покращиться, якщо не зміниться ситуація на фронті та не почнеться відновлення економіки. За словами фінансиста, в іноземних інвесторів відсутні стимули залучати капітал у країну, що воює. Загроза втрати грошей надто висока, тоді як шанси на успішну реалізацію будь-яких проєктів, навпаки, мізерні. Максимум, про що можна говорити, це про якісь проєкти у прикордонній з європейськими країнами зоні, пов'язані з логістикою, експортом продукції українського продовольства чи імпортом товарів в Україну [6].

Було затверджено *Національну економічну стратегію на період до 2030 року* від 03.03.2021 р. № 179, де очікуваним результатом виконання Стратегії є *збільшення чистого притоку прямих іноземних інвестицій* не менше ніж до 15 млрд доларів США на рік починаючи з 2025 року.

Пропозиція іноземного капіталу суттєво скоротиться протягом наступних кількох років внаслідок світової пандемії та російсько-української війни. Така ситуація посилить конкуренцію між країнами за *прямі іноземні інвестиції*.

Частка України у *світовому обсязі прямих іноземних інвестицій* становить близько 0,1 відсотка, що у разі нижче за інші країни регіону. Україна поступається іншим країнам регіону за якістю роботи судової системи, кредитним рейтингом, політичною і військовою стабільністю, компенсаторними стимулами та, як наслідок, є систематично недоінвестованою країною. Україна не має єдиної стратегії розвитку секторів економіки, а також чіткої оцінки інвестиційних потреб.

Наразі розроблено та оприлюднено *Національну стратегію збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну* [7]. Вона була розроблена компанією EY в Україні на прохання Уряду України, за підтримки Програми USAID з конкурентоспроможної економіки України (СЕР), відповідно до консультацій з Офісом Національної інвестиційної ради, Міністерством економіки України та UkraineInvest. Стратегія надає рекомендації щодо розвитку перспективних галузей для залучення інвестицій і шляхів збільшення притоку прямих іноземних інвестицій в Україну. Стратегія побудована навколо міжсекторальних (приватизація, просування експорту, освіта, цифрова трансформація тощо) і секторальних стимулів для збільшення іноземних інвестицій. Стратегія розділена на 3 секції: макропогляд на стан речей щодо *прямих іноземних інвестицій*, секторальні аналітичні документи та безпосередньо запропонований План Дій і Візія до 2030 року.

На цей момент в Україні не створено конкурентоспроможне середовище для іноземних інвестицій. Попри те, що Україна в цілому є привабливою для іноземних інвесторів, за останні майже 30 років держава накопичила значно менше інвестицій, ніж інші країни, особливо зважаючи на обсяг економіки держави. Сподіваємося, що у майбутньому Україна стане державою з великими можливостями, які відкриваються перед інвесторами, і буде перспектива у притоку прямих іноземних інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Gheribi E., Voytovych N. (2018). Prospects of foreign direct investments in technology transfer. *Economic and Environmental Studies*, 18 (46), pp. 551–576. URL: <https://doi.org/10.25167/ees.2018.46.5>.

2. Zhang K. H. (2001). How does foreign direct investment affect economic growth in China?. *The Economics of Transition*, 9 (3), pp. 679–693. URL: <https://doi.org/10.1111/1468-0351.00095>.
3. Damoeei, J., & Tavakoli, A. (2006). The effects of foreign direct investment and imports on economic growth: a comparative analysis of Thailand and The Philippines. *Journal of Developing Areas* , 39(2), pp. 79-100.
4. Genet, A., et al. (2005). Determinants of Foreign Direct Investment in Ethiopia: A time-series analysis. Addis Ababa, University of Westminster.
5. Волков А. У 2023 році інвестиційне середовище в Україні серйозно не покращиться, якщо не зміниться ситуація на фронті. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/u-2023-rotsi-investytsijne-seredovyshhe-v-ukrayini-serjozno-ne-pokrashhytsya-yakshho-ne-zminytsya-sytuatsiya-na-fronti>.
6. Національна стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/FDI-Strategy-Section-2-Transport-Infrastructure-UKR.pdf>.

Розгон Ольга Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, Харків, e-mail: rozghon.o@ndipzir.org.ua

Rozghon Olha V. — PhD, Associate Professor, Leading Researcher, Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kharkiv, e-mail: rozghon.o@ndipzir.org.ua

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У статті досліджено основні аспекти формування та управління системою економічної безпеки підприємства. Визначено базові чинники вдосконалення системи управління економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: управління, економічна безпека, підприємство, суб'єкт господарювання, ефективність.

Abstract: The article examines the main tasks of the formation and management of the enterprise's economic security system. The basic factors for improving the economic security management system of the enterprise are determined.

Keywords: management, economic security, enterprise, business entity, efficiency.

Ефективне управління у будь-якій сфері діяльності може здійснюватися лише за умови формування його цілісної системи, що призначена на вирішення основних завдань управління. Саме тому, необхідною умовою забезпечення життєздатності підприємств у сучасних економічних умовах є формування системи управління економічною безпекою, яку слід розглядати як сукупність взаємопов'язаних елементів, що знаходиться в тісному взаємозв'язку з факторами зовнішнього середовища.

Основне завдання формування та управління економічною безпекою підприємства – забезпечення на підприємстві повного та ефективного використання всіх ресурсів, фінансової стійкості і незалежності підприємства та досягнення підприємством поточних та стратегічних цілей.

Ефективне управління економічною безпекою підприємства, що ґрунтується на принципах комплексності, безперервності, законності, плановості і направлена на удосконалення роботи всіх функціональних сфер роботи підприємства, на думку авторів, сприятиме результативній роботі вітчизняних підприємств та усієї економіки країни загалом [1,2,].

Необхідність формування та вдосконалення системи управління економічною безпекою підприємств визначається такими чинниками:

- безперервний взаємозв'язок суб'єкта господарювання з факторами зовнішнього середовища як базовим джерелом загроз, які можуть суттєво впливати на рівень їх функціонування та розвитку;
- існування слабких сторін в роботі організацій та можливість створення способів їх ліквідації;
- управління інформаційною безпекою - головний резерв оптимізації основної діяльності організації;
- потреби ринкової економіки щодо впровадження системи економічної безпеки на підприємстві як необхідної умови сталого розвитку суб'єкта господарювання, а також досягнення високого рівня конкурентоспроможності.

Важливим фактором управління системою економічної безпеки є процес визначення стратегії розвитку підприємства, аналіз поточної діяльності, дослідження, прогнозування, проектування необхідних змін та вчасне реагування та попередження можливих загроз. [3,4].

Система економічної безпеки організації – це комплекс заходів, таких як організаційно-управлінські, режимні, технічні, профілактичні та інші заходи, спрямовані на реалізацію та захист інтересів фірми від зовнішніх та внутрішніх загроз .

Існує ряд основних завдань, спрямованих на створення системи забезпечення економічної безпеки будь-якого суб'єкта господарювання:

- завдання щодо захисту прав та інтересів організації, а також його співробітників;
- аналіз, оцінка даних та проведення прогнозування розвитку навколишнього середовища;
- проведення вивчення партнерів, клієнтів, конкурентів, особливо осіб, які хочуть влаштуватись на роботу до організації;

- постійний моніторинг зовнішнього середовища, особливо недобросовісних конкурентів, які можуть вплинути на діяльність будь-якої комерційної структури;
- моніторинг проникнення на підприємство шахраїв та окремих осіб із протиправними намірами;
- контроль та протидія за технічному проникненню у злочинних цілях;
- моніторинг, контроль, виявлення та припинення негативних та протиправних дій працівників, які можуть завдати шкоди безпеці;
- забезпечення постійного контролю інформації, що є комерційною таємницею господарюючого суб'єкта;
- пошук та виявлення необхідної інформації для того, щоб виробити найбільш оптимальні управлінські рішення для створення стратегії та тактики у економічній діяльності фірми;
- постійна охорона споруд, будівель та іншого майна підприємства;
- проведення контролю якості товару та послуг, які зможуть сформувати серед споживачів та ділових партнерів позитивну думку про фірму, що сприятиме реалізації економічних планів та цілей організації;
- повернення матеріальних збитків, яких було завдано в результаті незаконних дій комерційних підприємств та шахраїв;
- моніторинг та контроль над ефективним функціонуванням системи економічної безпеки, а також проведення вдосконалення її основних елементів. [2,3,4].

Побудова системи економічної безпеки ґрунтується на перерахованих завданнях, умовах та специфіці діяльності організації. Для кожної організації дана система будується абсолютно індивідуально, при врахуванні всієї специфіки та роду діяльності. Якість роботи даної системи безпосередньо залежить від керівництва організації та суми коштів, які організація витрачає на розвиток та вдосконалення своєї економічної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сосновська І.М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303>.
2. Мандзіновська Х. О. Економічна безпека держави: сутність, складові елементи та проблеми забезпечення. Наукові записки. 2016. № 2(53). С. 159 – 166.
3. Меліхова Т.О. Сутність та основні підходи до трактування економічної безпеки підприємства. Економічний розвиток держави, регіонів, підприємств і підприємництва проблеми та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. Конференції. Запоріжжя: ЗДІА, 2017. С. 86–88.
4. Васильців Т. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.

Руда Лілія Петрівна - к.е.н, доцент кафедри Фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email: rudalist_ok@ukr.net

Ruda Liliia - PhD, Assistant Professor of the department of Finances and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: rudalist_ok@ukr.net

ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧИХ ТРЕНДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

¹Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація: У статті окреслено питання зміни поведінки споживачів та їхніх споживчих уподобань в сучасних соціально-економічних умовах України. Розглянуто особливості змін поведінки споживачів, що зумовлені впливом економічної нестабільності. Проаналізовано основні споживчі тренди домогосподарств на основі аналізу результатів опитувань міжнародних організацій. Визначено глобальні тренди в сфері маркетингу, які виникли під час пандемії. Окреслено основні тенденції поведінки споживачів в умовах невизначеності.

Ключові слова: споживач; домогосподарство; споживання; споживчі тренди.

Abstract: The article outlines the issue of changing consumer behavior and consumer preferences in the current socio-economic conditions of Ukraine. The features of changes in consumer behavior caused by economic instability conditions are considered. The leading consumer trends of households were analyzed based on the analysis of the results of surveys of international organizations. Global trends in the field of marketing that arose during the pandemic have been identified. The main trends of consumer behavior in conditions of uncertainty are outlined.

Keywords: consumer; household; consumption; consumer trends.

Сучасний стан українського суспільства значною мірою зумовив зміни поведінки споживачів, їхніх споживчих вподобань, тощо. Дані зміни відбуваються під впливом економічної нестабільності, періоду пандемії, а тепер воєнного стану. Безумовно, що усі ці процеси та тенденції значною мірою зумовили трансформацію потреб споживачів, їхніх вподобань, прийняття рішень про купівлю та формування нових трендів споживчої поведінки.

Пандемія значною мірою вплинула на формування так званого відкладеного попиту, оскільки споживачі почали відкладати купівлю певних благ, наприклад, товарів тривалого використання (40-60% споживачів планують здійснити такі покупки після пандемії), а також одягу та взуття. При цьому споживачі почали скрупульозніше вивчати співвідношення ціни-якості товару (зазначають близько 70% споживачів), зважати на безпечність товару (40%) та країну походження (20%) [1].

В умовах карантину 35% домогосподарств здебільшого здійснювали покупки в онлайн-магазинах, надаючи при цьому перевагу надійним та перевіреним брендам. Дослідження компанії Deloitte свідчить про те, що 64% покупців враховують вплив бренду під час здійснення покупки в офлайн-магазинах, а 72% – в онлайн-магазинах.

Незалежна міжнародна компанія Euromonitor International опублікувала глобальне дослідження Top Global Consumer Trends 2020 щодо визначення нових споживчих трендів, які сформувалися під час пандемії та набуватимуть подальшого розвитку. За даними дослідження, пандемія значною мірою вплинула на емоційний стан споживачів, тому вони почали більше потребувати постійного зв'язку та комунікації з відомими брендами. Таким чином, бренди повинні бути активними, створювати корисний та лаконічний контент, збільшувати лояльність та забезпечувати доступ до продукції за допомогою надання можливості покупцям здійснювати онлайн покупки [2].

Buzzfactory Ukraine виділяє наступні глобальні тренди в сфері маркетингу, які виникли під час пандемії:

1. Використання як способу боротьби з нудьгою челенджів, які часто спрямовані на популяризацію здорового способу життя. Очевидно, що вони впливають на вибір домогосподарствами продуктів харчування, зосереджують увагу на купівлі еко-продукції, звертають увагу на якість продуктів, основні складові, термін придатності тощо.

2. Перегляд прямих ефірів, в яких лідери думок розповідають, як вони проводять час під час карантину. При цьому зростає категорія блогерів, які створюють контент на тему їжі. Такий контент користується популярністю, оскільки протягом пандемії люди почали більше приділяти часу приготуванню їжі вдома [9]. Безумовно даний тренд набуватиме подальшого поширення, оскільки в умовах економічної кризи приготування їжі вдома дасть змогу домогосподарствам економити кошти.

Також слід зазначити, що з компанією Deloitte було проведено дослідження «Споживацькі настрої українців у 2020 році». У ході даного дослідження було опитано 1600 респондентів методом онлайн-опитування з використанням багатоступеневої стратифікованої вибірки, що представляє населення України за статтю, віком та типом населеного пункту [3].

За даними дослідження про вплив карантину на їхні споживацькі звички вказали 63% українців. При цьому 30% опитаних зазначили про зменшення розміру їхніх витраток упродовж карантинного періоду та 22% – навпаки про їх зростання. Понад третина опитаних споживачів (395) зазначила про змінення частоти здійснення покупок під час карантину, натомість 18% – навпаки про зростання. Зокрема, 60% свого бюджету вітчизняні споживачі витрачають на обов'язкові платежі та продукти харчування і лише 8% бюджету вдається заощаджувати. Споживачі заощаджують на купівлі побутової хімії та предметів домашнього вжитку (62%), одягу та взуття (61%), косметики (60%) [3].

Значних змін зазнала і купівельна активність споживачів в умовах карантину. Переважна більшість опитаних (66%) почали менше коштів витрачати на алкогольні напої, 64% – рідше відвідувати бари і ресторани, 31% – більше витрачати на лікарські засоби.

Слід зазначити, що пандемія зумовила зростання частоти здійснення споживачами онлайн-покупок. Зокрема, 32% вітчизняних споживачів планують більше купувати в онлайн-магазинах, а 20% – зменшити кількість покупок у традиційних магазинах. При цьому серед топ-3 груп товарів, які споживачі купують офлайн, переважають продукти харчування (59%), алкогольні напої (57%) та лікарські засоби (52%). Натомість онлайн найбільше купують косметику та парфумерію (18%), побутову техніку та електроніку (17%), а також дитячі товари та іграшки (16%).

Серед загальних трендів, які характеризують поведінку вітчизняних споживачів варто виділити:

- 1) 98% з них продовжують купувати продукти харчування в традиційних магазинах;
- 2) середній чек в онлайн-магазині на 52% більший, ніж чек в офлайн-магазині;
- 3) 57% споживачів віддають перевагу купівлі продуктів харчування в магазинах біля дому.

Серед опитаних 69% споживачів надають перевагу товарам вітчизняних виробників. Серед них: бакалія, молочні продукти та кондитерські вироби. Натомість 89% споживачів хоча б інколи перевіряють країну-виробника продуктів харчування. При купівлі риби та морепродуктів, макаронних виробів, свіжих овочів та фруктів споживачі надають перевагу товарам іноземного виробництва.

Слід зазначити, що при купівлі продуктів харчування є відчутним вплив бренду товару на вибір споживача: для 64% споживачів при виборі продуктів харчування в традиційному магазині та 72% – в онлайн-магазині). Чоловіки, які купують продукти харчування в традиційних магазинах, на 10% частіше звертають увагу на бренд, ніж жінки. Також 74% споживачів охоче рекламують продукти харчування, які їм сподобалися, родичам, друзям, знайомим. Тому неформальні вербальні комунікації є важливою складовою політики просування та визначають поведінку споживачів.

У поведінці вітчизняних споживачів спостерігають тенденцію до збільшення онлайн-покупок. Часка тих, хто здійснює покупки онлайн, зросла на 9%. Також спостерігають зниження купівельної активності споживачів у традиційних крамницях. Зокрема, 39% споживачів зазначають, що стали рідше здійснювати покупки в традиційних магазинах, а 30% споживачів стали менше витрачати в них кошти. Тенденція щодо здійснення онлайн-покупок зростає зі зростанням рівня доходів. При цьому найбільше схильні до здійснення онлайн-покупок споживачі віком 16-29 років (на 9% більше, ніж споживачі старші 45 років).

Пандемія зумовила популяризацію доставки продуктів та готової їжі в Україні. Зокрема, 73% споживачів зазначають, що користуються сервісами доставки продуктів харчування та готової їжі. При цьому популярними сервісами доставки продуктів харчування та готової їжі є Glovo, Raketa, власні служби доставки ресторанів. Цікавою є тенденція, що чим більш населений пункт, тим частіше жителі користуються такими сервісами. Зокрема, 81% жителів великих міст є користувачами сервісів доставки [3].

Щодо відвідуваності закладів громадського харчування, то 64% споживачів зменшили частоту відвідування ресторанів (барів) в період пандемії, 47% зменшили витрати на ресторани (бари), для 43% споживачів зросли витрати на доставку готової їжі і продуктів харчування, та 27% споживачів зазначають, що вони свідомо підтримують ресторанний бізнес.

Вибір магазину для купівлі продуктів харчування значною мірою залежить від рівня доходів споживача. Вітчизняні покупці з рівнем доходів вище середнього зазвичай купують продукти харчування в гіпер- та супермаркетах, а з низьким рівнем доходів – відповідно у крамницях біля дому. При цьому жінки надають перевагу магазинам, які знаходяться біля дому, а чоловіки – гіпер- та

супермаркетам. Також можна проаналізувати, які саме групи товарів споживачі зазвичай купують в тих чи інших торгових точках (табл. 1):

- магазин біля дому: молочні продукти, макаронні вироби, бакалія;
- супермаркет та гіпермаркет: охолоджене та заморожене м'ясо, ковбасні та м'ясні вироби, напівфабрикати, риба та морепродукти;
- онлайн-магазин: свіжі овочі та фрукти, кондитерські вироби, бутильована вода;
- магазин на заправці: безалкогольні напої, бакалія, бутильована вода.

Таблиця 1.

Топ-3 продукти, які споживачі купують в торгових точках				
Тип торгової точки				
Магазин біля дому	Супермаркет	Гіпермаркет	Онлайн-магазин	Магазин на заправці
Топ-3 продукти				
молочні продукти	охолоджене та заморожене м'ясо	охолоджене та заморожене м'ясо	свіжі овочі та фрукти	безалкогольні напої
макаронні вироби	ковбасні та м'ясні вироби, напівфабрикати	ковбасні та м'ясні вироби, напівфабрикати	кондитерські вироби	бакалія
бакалія	риба та морепродукти	риба та морепродукти	бутильована вода	бутильована вода

Джерело: побудовано на основі [3].

Вивчаючи поведінку споживачів, маркетологам важливо вивчати схильність споживачів до здійснення імпульсивних покупок тих чи інших товарів та послуг. Вдумливо вибирають продукти харчування в традиційних магазинах 49% споживачів та 67% – в онлайн-магазинах. Третина споживачів (37%) робить вибір теж ще до приходу в магазин. Під час пандемії на 18% зросла кількість споживачів, які ретельніше вибирають продукти харчування під час здійснення покупок онлайн, ніж у звичайних магазинах. Згідно з дослідженнями, до здійснення імпульсивних покупок більш схильні молоді люди віком 16-29 років (24%), власники бізнесу (22%) та з доходом вище середнього (34%). Отож, за результатами даного дослідження можна описати портрет типового споживача. Для офлайн-магазину – це жінка 30-44 років, яка працює та має середній дохід. Натомість типовим споживачем онлайн-магазину є чоловік 30-44 років, який працює та має дохід вище середнього.

Споживчі тренди вказують на те, що сучасний споживач має достатні цифрові компетентності та потребує від компанії інформацію щодо асортименту товарів і послуг, співвідношення «ціни-якості» продукції, особистої безпеки, соціальної спрямованості бренду та персоналізації. Вітчизняний споживач в умовах пандемії досить часто є фінансово обмеженим, тому приймає більш виважені рішення про купівлю товарів і послуг. Його частіше приваблюють Інтернет-покупки та можливість безконтактних платежів, він користується послугами служб доставки. Зокрема, здійснення онлайн-купівель може стати довгостроковим трендом, що залишиться актуальним і після пандемії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бережний Я.В. Споживчий ринок і карантин «COVID-19» в Україні. Ефективна економіка, 2020. №9. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/9_2020/66.pdf (дата звернення 28.11.2022).
2. Лихолат С.М., Задоріжна І.-М. В. Вплив бренду на поведінку споживачів в умовах COVID-19. Економіка та суспільство, 2021. Вип. №26. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/331/316> (дата звернення 20.12.2021).
3. Споживацькі настрої українців у 2020 році. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/331/316> (дата звернення 25.01.2022).

Терендій Анастасія Богданівна, аспірантка спеціальності 075 «Маркетинг», Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: anastasiyaterendiy@gmail.com

Terendii Anastasiia B. – PhD student in marketing, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: anastasiyaterendiy@gmail.com

ESG КРИТЕРІЇ ТА ЇХ ІНТЕГРАЦІЯ В ОЦІНКУ КРЕДИТНОГО РЕЙТИНГУ КОМПАНІЙ

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Анотація: У статті висвітлено основні рейтингові агентства з оцінки ESG критеріїв, організації з розробки ESG стандартів, механізм роботи каналу передачі ESG-ризиків та їх вплив на фінансові показники компанії

Ключові слова: цілі сталого розвитку; ESG; ESG-стандарты; рейтингові агентства; кредитний рейтинг компанії

Abstract: The article highlights the leading rating agencies for the evaluation of ESG criteria, ESG standards of non-profit organizations, and the ESG risk transmission channel mechanism impact on the company's financial performance

Keywords: sustainability; ESG; ESG Standards; rating agencies; company's credit rating

Інвестори та фінансові установи все частіше звертаються до екологічних, соціальних та управлінських факторів (ESG) при оцінці довгострокової стійкості компанії. Критерії ESG інтегруються в кредитні оцінки, відтак застосування ESG-принципів компанією може мати значний вплив на її кредитний рейтинг.

Рейтингові агентства розробляють методології для оцінки ESG рейтингу діяльності компаній, а корисність цих методологій може залежати від конкретних потреб і цілей користувача. Рейтингові агентства з оцінки ESG критеріїв компаній подано в таблиці 1.

Таблиця 1. Основні рейтингові агентства з оцінки ESG критеріїв діяльності компаній

Рейтингове агентство з ESG оцінкою	Короткий огляд
S&P Global ESG Score	Набір екологічних, соціальних і управлінських даних компанії, який надає оцінку на основі процесу S&P Global Corporate Sustainability Assessment (CSA) (щорічної оцінки практик сталого розвитку компанії)
MSCI ESG Fundamentals Score	Методологія рейтингів MSCI ESG базується на поєднанні даних про навколишнє середовище, соціальні та управлінські дані
Fitch ESG Relevance Score	Аналітична оцінка релевантності ESG Fitch Ratings вказує на суттєві ризики ESG, що відносяться до кредитного рейтингу
Moody's ESG Assessment	Кредитний аналіз Moody's враховує питання, які можуть суттєво вплинути на якість кредиту, включаючи ESG та кліматичний ризик
Thomson Reuters ESG Scores	Показники ESG від Thomson Reuters призначені для прозорого й об'єктивного вимірювання ефективності ESG-критеріїв компанії за 10 основними напрямками на основі даних, які надає компанія
ISS ESG	Рейтинги ESG від ISS ESG допомагають інвесторам мінімізувати ризики ESG, дотримуватися нових нормативних вимог і вимог зацікавлених сторін
CDP (formerly the Carbon Disclosure Project)	CDP вимірює всебічність розкриття, обізнаності та управління ризиками для навколишнього середовища та методи, пов'язані з екологічним лідерством, як-от встановлення амбітних і значущих цілей
Bloomberg ESG Data	Набір даних Bloomberg ESG включає звітні дані та похідні коефіцієнти, які охоплюють ключові аспекти сталого розвитку
Institutional Shareholder Services (ISS) ESG	ISS рейтинг виявляє ризики ESG та використання інвестиційних можливостей компанії
The Sustainability ESG Ratings	Рейтинги ризику ESG від Sustainability вимірюють ступінь ризику компанії в галузевих ризиках ESG та ступінь керованості цими ризиками
Refinitiv ESG Scores	Оцінка ESG призначена для прозорого вимірювання відносної ефективності ESG за 10 основними напрямками на основі загальнодоступних даних
Truvalue Labs ESG Score	Ранги Truvalue ESG можуть використовуватися для визначення здатності компанії керувати ризиками ESG і використовувати можливості порівняно з аналогами в галузі

Щоб забезпечити послідовне та всебічне вимірювання ефективності ESG-діяльності бізнесу, різні рейтингові агентства розробляють методології оцінювання з урахуванням міжнародно визнаних ESG стандартів. Одними з провідних організацій у розробці стандартів ESG є: Global Reporting Initiative (GRI), Sustainability Accounting Standards Board (SASB), Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD), UN Global Compact, The Sustainability Consortium (TSC) та International Integrated Reporting Council (IIRC). Такі стандарти забезпечують загальну основу для оцінки сталого розвитку та відповідальності компанії.

На практиці інвестори стикаються з дилемою визначення найбільш впливових критеріїв ефективності діяльності компанії та найкращого способу поєднання різних факторів ESG у сукупний бал або рейтинг ESG [1, с. 94]. Інтеграція таких ESG критеріїв в оцінку кредитного рейтингу допомагає інвесторам та кредиторам краще зрозуміти довгострокові ризики та можливості, а також прийняти обґрунтовані інвестиційні та кредитні рішення. Таким чином, за матеріалами S&P Global, інтеграція ESG для компанії покращує інвестиційний результат з точки зору збільшення прибутку або зниження ризику [2].

European Bank визначає фактори ESG, що можуть призвести до негативних фінансових наслідків через причинно-наслідкові зв'язки, які пояснюють, як ці фактори ризику впливають на установи через своїх контрагентів та інвестовані активи. Такі причинно-наслідкові зв'язки називаються каналами передачі. Загальний огляд передачі факторів ризику через ESG-критерії подано на рис. 1.

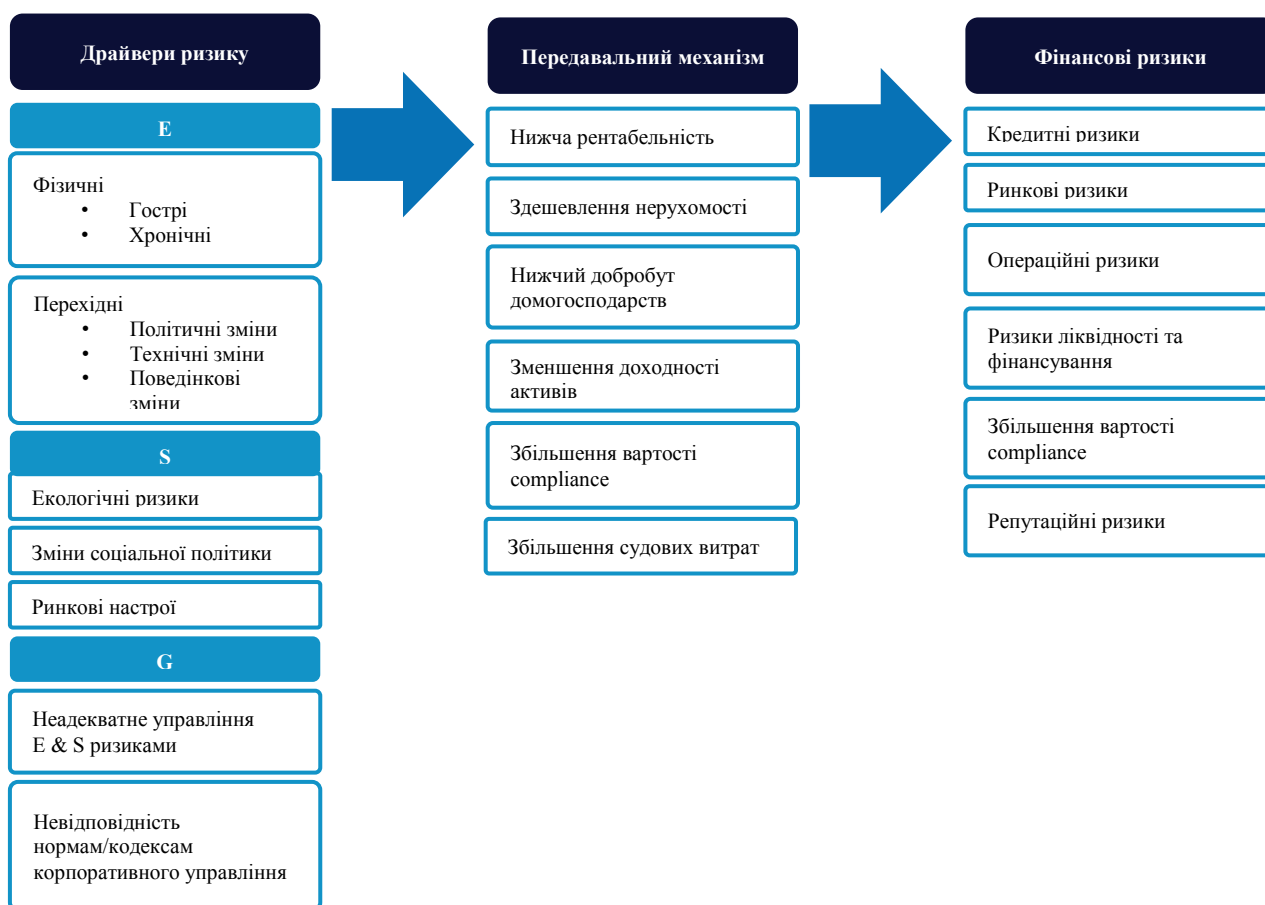

Рисунок 1. Загальний огляд факторів ризику ESG, каналів передачі та їх впливу на фінансові ризики компанії [3, с. 34]

Таким чином, в оцінці ESG-критеріїв канал передачі стосується механізму, за допомогою якого чинники ESG впливають на фінансові показники компанії. Для того щоб визначити ESG критерії бізнесу, пов'язані із фінансовим ризиком і прибутком, MCSI враховує три канали економічної передачі — грошовий потік, ідіосинкратичний ризик і канали оцінки, через які інформація ESG перетворюється на фінансовий ризик і фінансові показники [1, с. 94].

Отже, інвестори та фінансові установи використовують коефіцієнти ESG для оцінки стійкості

компанії, а критерії ESG інтегруються в кредитні рейтинги. Рейтингові агентства розробляють методології для врахування ESG критеріїв і використовують міжнародно визнані ESG стандарти, такі як GRI, SASB, TCFD, UN Global Compact, TSC і IIRC, тощо.

Інтеграція ESG критеріїв в оцінку кредитного рейтингу допомагає інвесторам і кредиторам краще зрозуміти довгострокові ризики та можливості компанії та приймати обґрунтовані рішення. Компанії, в свою чергу, імплементуючи ESG-практики, знижують фінансові й операційні ризики, тим самим розширюючи доступ до капіталу, покращуючи фінансові показники та підвищуючи ринкову вартість задля довгострокового зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Lee L.-E., Giese G., Nagy Z. Combining E, S, and G Scores: An Exploration of Alternative Weighting Schemes. *The Journal of Impact and ESG Investing*. 2020. Vol. 1, no. 1. P. 94–103. URL: <https://doi.org/10.3905/jesg.2020.1.1.094>

2. ESG Evaluation | S&P Global Ratings. S&P Global. URL: <https://www.spglobal.com/ratings/en/products-benefits/products/esg-evaluation#:~:text=Investors%20believe%20ESG%20factors%20could,return%20enhancement%20or%20risk%20reduction>

3. EBA Report on management and supervision of ESG risks for credit institutions and investment firms. EBA. URL: https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/document_library/Publications/Reports/2021/1015656/EBA%20Report%20on%20ESG%20risks%20management%20and%20supervision.pdf

Тимошенко Олександр Владиславович, аспірант кафедри корпоративних фінансів і контролінгу Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, Київ, cacha19981@gmail.com

Урванцева Світлана Володимирівні, кандидат економічних наук, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, Київ, urvanceva@ukr.net

Tymoshenko Oleksandr, Postgraduate of Corporate Finance and Controlling Department Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, cacha19981@gmail.com

Urvantseva Svitlana, PhD in Economics, Associate Professor of Corporate Finance and Controlling Department Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, urvanceva@ukr.net

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. У статті визначено роль транспортної галузі в соціально-економічному розвитку країн Європейського Союзу. Проаналізовано комплекс заходів, який прийнято Європейською комісією з метою підвищення конкурентоспроможності галузі на світовому ринку перевезень та подальшого формування Єдиного європейського транспортного простору.

Ключові слова: транспортна галузь, конкурентоспроможність, транспортна інфраструктура, Європейський Союз.

ANALYSIS OF THE COMPETITIVENESS OF THE TRANSPORT INDUSTRY

Abstract: The article defines the role of the transport industry in the socio-economic development of the countries of the European Union. The set of measures adopted by the European Commission with the aim of increasing the competitiveness of the industry on the global transportation market and further forming the Single European Transport Space is analyzed.

Keywords: transport industry, competitiveness, transport infrastructure, European Union.

За результатами дослідження транспортної сфери країн ЄС, слід відзначити курс на створення ефективно функціонуючого Єдиного транспортного простору, який включає сучасний транспорт і розвинуту інфраструктуру та дозволяє поєднувати країни Європи між собою та з іншими державами.

За даними 2019 року обсяг вантажних перевезень у країнах ЄС становив 3392 млрд т-км, а пасажирських - 6 038 млрд пасажиро-км (в середньому близько 13498 км на особу).

Слід констатувати, що динаміка перевезень демонструвала стійке зростання (табл.1), що пояснюється економічним зростанням (збільшенням валового внутрішнього продукту, обсягів виробництва та торгівлі, транзиту тощо), які позначились на підвищенні вантажообігу та активності у ланцюгах постачання.

Таблиця 1

Річні темпи зростання перевезень в країнах ЄС-27, %

Показники	1995-2019	2000-2019	2018-2019
ВВП у цінах 2005 року	1,7	1,4	1,6
Пасажирський транспорт (пасажиро-км)	1,2	1,0	1,4
Вантажний транспорт (т км)	1,4	1,1	1,6

Зазначимо, що запровадження карантинних заходів внаслідок пандемії COVID- 2019 знизило споживчі настрої, скоротило або майже зупинило діяльність галузей економіки, зменшило обсяги надходжень до бюджету, спричинило замороження інвестицій, знизило активність у виробничих ланцюгах та на глобальному транспортному ринку, негативно позначившись на діяльності галузі.

Значну роль у розвитку транспортної галузі відіграло прийняття у 2016 році Європейської стратегії мобільності з низьким рівнем викидів (The European Strategy for Low-Emission Mobility), яка передбачає зростання її конкурентних переваг за такими напрямками: цифровізація мобільних рішень; використання ефективних методів ціноутворення; розвиток мультимодальних перевезень; альтернативна енергетика; розгортання інфраструктури альтернативних видів палива; сумісність та стандартизація електромобільності; вдосконалення тестування транспортних засобів; запровадження інновацій [1, с.34].

Одним з основних векторів розвитку транспортної сфери в країнах ЄС визнано декарбонізацію та скорочення транспортних викидів. У зв'язку з цим, в рамках Стратегії щодо стійкої та розумної

мобільності («EUSSTM», 2020 р.), Європейською комісією було оприлюднено відповідний план дій.

Крім того, запропоновано пакет законодавчих пропозицій та інструментів (Fit for 55, 2021 р.) щодо скорочення викидів вуглецю різними видами транспорту. Серед основних пріоритетів, які формуватимуть майбутнє європейського транспортного сектору у найближчий період, слід звернути увагу на такі, як: використання альтернативного палива для всіх видів транспорту та всіляке стимулювання застосування екологічно чистих його видів; розвиток необхідної інфраструктури (загальнодоступної мережі підзарядки, обладнання для заправки альтернативних видів палива). У зв'язку з цим прийнято низку документів, які мають забезпечити запровадження інфраструктури для заправки екологічних транспортних засобів у всьому ЄС (Директиву про інфраструктуру альтернативних видів палива, новий Регламент інфраструктури альтернативних видів палива (AFIR)), що, водночас, стимулює розвиток відповідних ринків та відкриває нові можливості для промисловості.

Дослідження сучасних практик формування конкурентних переваг, які запроваджено лідерами транспортної галузі країн ЄС дозволило виокремити ті, які, за умов адаптації, представляють інтерес для розвитку вітчизняного транспортного комплексу та виступають стратегічними напрями подальшого розвитку транспортної галузі України. А саме:

- розвиток інтермодальних та мультимодальних перевезень задля забезпечення своєчасності, безпечності транспортного процесу;

- підвищення енергоефективності в транспортній сфері та розвиток «зеленого транспорту», що дозволяє мінімізувати негативний вплив на довкілля та забезпечити збереження конкурентних позицій;

- створення сприятливих умов для залучення інвестицій, стимулювання цих процесів на основі програмного підходу, який передбачає розвиток і модернізацію транспортної інфраструктури з використанням технологій Третьої та Четвертої промислових революцій;

- будівництво та модернізація транспортно-логістичних центрів та міжнародних мультимодальних логістичних центрів, які створюються у виробничо-транспортно-споживчих вузлах та здатні оптимізувати управління потоковими процесами, підвищити ефективність використання різних видів транспорту, розширити комплекс основних і супутніх послуг тощо (Франція, Італія, Німеччина, Нідерланди);

- розбудова та модернізація логістичної інфраструктури, в тому числі з використанням інструментів державно-приватного партнерства. Реалізація таких ініціатив передбачає застосування різних форм такої взаємодії (контракти на управління діючими об'єктами; передача приватним підприємствам повного циклу будівництва та експлуатації об'єкта тощо). Серед таких успішно реалізованих проектів дослідники [2, с. 9; 3, с. 88] звертають увагу на наступні: тунель Tunnel Rail Link (Великобританія); лінію Oresund (Данія - Швеція); високошвидкісну магістраль HSL Zuid (Нідерланди), Євротунель під проливом Ла-Манш, національні аеропорти в Гамбурзі та Варшаві та інші.

Посилення конкуренції на глобальному ринку перевезень, інтеграція України до європейської та світової транспортних систем потребують використання нових підходів до розвитку транспортної сфери та підвищення її конкурентоспроможності. Європейською комісією системно запроваджуються ініціативи, які спрямовані на підвищення конкурентоспроможності галузі на світовому ринку перевезень та подальшого формування Єдиного європейського транспортного простору. Крім того, лідерами транспортної галузі країн ЄС напрацьовано певний досвід формування конкурентних переваг, який враховує кращі світові досягнення та інновацій в сфері підвищення якості, безпечності, ефективності логістичної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Transport in the European Union – current trends and issues. European Commission. Brussels: Directorate-General Mobility and Transport, 2019. 171 p
2. Sachs J. *Globalization and Patterns of Economic development*. Weltwirtschaftliches, 2000. 350 p.
3. Хіндяк Р.В. Аналізування глобальної конкурентоспроможності країн Європейського Союзу. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2020. №2 (1). С.87-96.

Солоненко Юлія Валеріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: u.solonenko@donnu.edu.ua

Трегубов Олександр Сергійович, кандидат економічних наук, завідувач кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: a.trigubov@donnu.edu.ua

Андронік Олена Леонідівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: o.andronik@donnu.edu.ua

Solonenko Yuliia V., PhD of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: u.solonenko@donnu.edu.ua

Tregubov Oleksandr, PhD of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: a.trigubov@donnu.edu.ua

Andronik Olena, PhD of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: o.andronik@donnu.edu.ua

СТРАТЕГУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ: СУТНІСТЬ ТА АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація. Розглянуто аналітичні завдання стратегування інноваційним розвитком. Обґрунтовано їх роль у інвестиційній стратегії «Одеса 5Т» та зв'язок з контролюванням виконання стратегії.

Ключові слова: стратегування, інноваційний розвиток, аналітичні завдання, інвестиційна стратегія «5Т», смарт-спеціалізація.

STRATEGIZING INNOVATION DEVELOPMENT: ESSENCE AND ANALYTICAL TASKS

Abstract. Analytical tasks of strategizing innovative development are considered. Their role in the investment strategy "Odesa 5T" and the connection with monitoring the implementation of the strategy are substantiated.

Keywords: strategizing, innovative development, analytical tasks, "5T" investment strategy, smart specialization.

Будь-який результат інновацій у вартісному вираженні узагальнюється економічним ефектом. Причому ефект може бути як позитивним – у вигляді економії, так і негативним – у вигляді збитку. Саме тому шляхом стратегування ухвалюються управлінські рішення не тільки за функціями управління, а й з метою активізації інноваційного розвитку об'єкту управління за допомогою певних інструментів та методів, щоб отримати максимальну віддачу від інноваційного розвитку [1]. При цьому вони спираються на відповідні базові положення, загальні правила, основоположні ідеї й орієнтири (тобто принципи управління), які:

- визначають риси реальної управлінської практики на підприємстві;
- формулюють вимоги до стратегічного управління підприємством.

Архітектура вироблення стратегії інноваційного розвитку може бути представлена змістовною або структурно-логічною схемами. У першому випадку під архітектурою стратегії інтенсифікації інноваційного розвитку можна розглядати стійкий взаємозв'язок його компонентів, яка відповідає її внутрішній сутності, надає їй цілісність і гармонійність і забезпечує ефективне формування інноваційного потенціалу, накопичення і використання інноваційних ресурсів.

Актуалізація стратегії розвитку містить такі аналітичні завдання [2-3] як:

- стратегічний аналіз – у частині дослідження інноваційних ресурсів і засобів, використання яких забезпечує досягнення цілей стратегії;
- розроблення стратегічних альтернатив – у частині формування варіантів інноваційної стратегії на випадок суттєвих змін середовища;
- вибір стратегії – у частині надання переваги одному або одночасно кільком варіантам інноваційного розвитку та вибору шляхів його активізації;
- оцінювання та контролювання реалізації стратегії – у частині використання процедур економічного вимірювання досягнутих результатів інноваційного розвитку для перевірки їх відповідності цілям стратегії та його відповідними планами. Ці процедури забезпечують стійкий зворотний зв'язок між процесом досягнення цілей і цілями підприємства.

Контроль пов'язаний з такими завданнями, як: а) визначення об'єктів і показників перевірки; б) оцінювання їх стану відповідно до прийнятих стандартів, нормативів, інших еталонних показників; в) з'ясування причин відхилень; г) коригування інноваційно-інвестиційного розвитку або шляхів та механізмів його активізації.

Реалізація завдань здійснюється на будь-якому напрямку розвитку або його функціональної сфери. Зокрема, це можна продемонструвати на прикладі Інвестиційної стратегії міста «Одеса 5Т», що прийнята у 2016 році та позиціонується як стратегія «для створення розкішної, красивої, доглянутої Одеси, комфортного і безпечного міста для всіх і кожного».

За час існування інвестиційної стратегії «Одеса 5Т» було залучено більше 190 млн євро для розвитку міських проєктів та реалізовано близько 40 проєктів.

Її аналітичні задання тиражуються на її п'ятьох основних напрямках: а) транспорт; б) туризм; в) торгівля; г) технології; д) траст. Перелічені напрямки розглядаються як головні бізнес-активи міста, відповідно до яких залучаються інвестиції і в міському просторі реалізуються проєкти щодо смарт спеціалізації Одеської локації [4], стратегія якої базується на партнерських відносинах та взаємодії між бізнесом, державними структурами та установами знань, відповідно до концепції потрійної спіралі інновацій. Після завершення війни в залежності від поточної ситуації необхідно буде індивідуальний підхід до кожного напрямку для досягнення довосенних результатів та подальшого розвитку/

Формування самої стратегії смарт-спеціалізації базується на визначенні пріоритетних секторів та сфер економічної діяльності, де регіони чи країни матимуть конкурентні переваги або потенціал для сталого та інклюзивного розвитку. І при розробці стратегії інклюзивного розвитку, яку запропоновано координувати зі стратегією смарт-спеціалізації, було обрано стратегію розвитку Одеської області до 2027 року, яка побудована саме на принципах стратегії старт-спеціалізації, на виборі пріоритетних галузей промисловості.

Варто відзначити, що донедавна головна увага зосереджувалася на проблемних сферах світової і національної економіки, ризиках і викликах, пов'язаних із задекларованими лідерами провідних країн напрямками трансформаційних зрушень. Сьогодні ж ситуація є іншою – окремих ризиків вдалось уникнути, деякі – нейтралізувати. Однак, певні ризики перетворилися на нові виклики та загрози, які потребують термінового втручання, у першу чергу на стратегічному рівні через механізм і процеси стратегування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карпенко Л.М. Стратегічний конкурентний аналіз розвитку інноваційних підприємств: прогностична валідність / Л.М. Карпенко, С.В. Філіппова // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 6 (180). – С. 392-404.

2. Інноваційно-інвестиційний клімат Українського Причорномір'я: стан і безпеку орієнтований розвиток: кол. моног./ за ред. М.М.Меркулова. – Рига, Латвія: «Baltija Publishing». – 2019. – 308 с. / С.В.Філіппова, Л.О.Волощук, К.В.Ковтуненко, Ю.В.Ковтуненко. п.3.1 Формування стратегії безпекоорієнтованого управління інноваційно-інвестиційним кліматом регіону – с.132-163.

3. Філіппова С. В. Інноваційні стратегії та інноваційні технології / С. В. Філіппова, В. А. Сааджан, В. Ю. Васильєва // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2018. – № 1 (3). – С. 49- 61. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/ejoru/2018/No1/49.pdf>. DOI: 10.5281/zenodo.2594771.

4. Інвестиційна стратегія міста «Одеса 5Т»: реалізовані проєкти 2016-2019 роки. – Режим доступу: https://odessa5t.com/uploads/files/Odesa-5T_results_ukr.pdf

Філіппова Світлана Валеріївна, доктор економічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту економіки та менеджменту, Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса, s.filyppova@op.edu.ua

Вугельман Павло Володимирович, здобувач phd, Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

Filyppova Svitlana, doctor of economic sciences, professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Economics and Management, Odesa Polytechnic National University, Odesa,

Vugelman Pavlo, postgraduate student, Odesa Polytechnic National University, Odesa,

РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ – НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Інститут економіки промисловості НАН України

Анотація: *Визначено, що найважливішим чинником інноваційного розвитку промислових підприємств є регіоналізація, надано пропозиції з подальшого розвитку та вирішення проблем цієї сфери.*

Ключові слова: інноваційний розвиток, конкурентоспроможність, кластери, регіоналізація.

Abstract: *It is determined that the most important factor in the innovative development of industrial enterprises is regionalization, and proposals for further development and solving problems in this area are provided.*

Keywords: innovative development, competitiveness, clusters, regionalization.

Відмінними характеристиками світової економіки початку XXI століття є бурхливий розвиток процесів глобалізації, транснаціоналізації інноваційних процесів, з одного боку, і поглиблення процесів регіоналізації, підвищення важливості регіонального аспекту інноваційної діяльності, – з іншого. Стає все більш очевидним, що успішний розвиток будь-якої країни тісно пов'язаний з соціально-економічним становищем її регіонів, підвищенням їх конкурентоспроможності. Вони виконують ключову роль в економічному зростанні, генеруючи функцію створення наукоємних продуктів на мезорівні через регіональні мережі, кластери, системи. Акцентування уваги в сучасних дослідженнях на важливості регіональної складової інноваційних процесів пояснюється підвищенням інтенсивності міжнародної конкуренції у глобалізованій економіці, недоліками традиційних регіональних моделей розвитку, появою ефективних кластерів фірм і промислових підприємств у багатьох регіонах у всьому світі. Саме в регіонах зосереджено процес створення нових знань та існує відповідна інфраструктура їх подальшого поширення і застосування. Передача знань у практику є більш ефективною на регіональному рівні, насамперед, завдяки безпосередньому спілкуванню між суб'єктами інноваційної діяльності на відміну від застосування довгих каналів зв'язку на національному рівні.

Основними причинами уповільнення процесів формування в Україні нового, інноваційного, типу розвитку, обмеження темпів зростання національної економіки є структурна розбалансованість економіки регіонів, відсутність системного функціонування їх науково-технічної та інноваційної сфери. На даний час необхідність трансформації економічної та інституціональної системи, цілей і пріоритетів соціально-економічного розвитку відчувається практично у всіх регіонах країни, але особливо гостро вона проявляється в тих областях, де активно формуються нові чинники регіонального розвитку, з'явилися реальні можливості для перебудови економіки у високоефективну регіональну інноваційну систему. В той же час регіональна та інноваційна політика, яка провадиться останніми роками, методи та інструменти управління інноваційними процесами в регіонах свідчать про те, що системи регіонального управління поки що не готові до реалізації зазначених можливостей. За таких обставин потрібна розробка нової концепції управління, яка б орієнтувала регіони на підвищення їх конкурентоспроможності засобами інноваційної економіки.

Розвинені в минулому регіони України з висококваліфікованими кадрами, вагомим потенціалом у науковій та виробничій сферах, високою щільністю населення виявилися в більшості своїй депресивними територіями, які особливо гостро потребують відповідної трансформації на інноваційній основі. Подолання депресивності в регіонах України є ефективним засобом зниження диференціації їх соціально-економічного розвитку та зменшення кількості дотаційних територій.

Втім необхідно зауважити, що наявний стан інноваційної сфери в країні та її промислових регіонах здебільшого обумовлений нестачею загальних сприятливих умов для здійснення науково-технічної та інноваційної діяльності. Одним із наслідків відсутності дієвих механізмів економічного

стимулювання інноваційної діяльності є те, що основна частина інвестицій в країні спрямована до підприємств третього технологічного укладу, і мізерна до четвертого і п'ятого. Все це свідчить про те, що в існуючих умовах необхідним є застосування нових механізмів управління інноваційним розвитком, які б сприяли підвищенню конкурентоспроможності регіонів і країни.

Одним з таких механізмів є регіоналізація інноваційних процесів. Вона безпосередньо пов'язана з підвищенням конкурентоспроможності промислових підприємств на підставі створення умов ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів, а також з територіальною соціально-економічною інтеграцією і просторовим розвитком.

Це дозволить, по-перше, швидко розробляти і ухвалювати самостійні ініціативні рішення, зокрема за участю безпосередніх виконавців; по-друге, більш безумовно відображати в цих рішеннях об'єктивну ситуацію; по-третє, відмовитися від детальних інструкцій з центру, зменшити цим самим його перевантаження другорядними проблемами, скоротивши інформаційні потоки і спростивши в цілому управління; по-четверте, орієнтувати виконавців на конкретні результати, а не на показники; по-п'яте, здійснювати навчання персоналу і надавати можливість отримання регіонами міжнародної матеріальної та технічної допомоги.

Потенційно правильним кроком уряду є надання територіальним громадам більш широкої юридичної незалежності, можливості об'єднуватися в конгломерати для досягнення фінансових і бюджетних цілей, обслуговуватися не тільки в структурах державного казначейства, але і в комерційних банках. Проте вимагає визначення процедура реалізації нововведень, яку поки що досконально не віддзеркалено в підзаконних нормативно-правових актах і яка не має конкретних пояснень з боку уряду.

Але слід зазначити, що державою створюються умови для інноваційного розвитку промисловості. Проте низька інноваційна активність на підприємствах промисловості свідчить про необхідність удосконалення державного регулювання розвитку промисловості, яке має бути пов'язано з процесами регіоналізації і здійснюватися за такими напрямками: фінансово-економічне забезпечення; техніко-технологічне забезпечення; інноваційне забезпечення.

Фінансово-економічне забезпечення розвитку промисловості стосується державної фінансової підтримки підприємств промисловості за рахунок надання дешевих кредитів, створення фонду розвитку промисловості, надання пільг. Особливе значення для фінансово-економічного забезпечення розвитку промисловості має банківське кредитування, а також залучення приватних інвестицій з модернізації виробництва.

Техніко-технологічне забезпечення розвитку промисловості стосується створення техніко-технологічної бази відновлення основних засобів виробництва. Можливим виходом з цієї ситуації було би придбання імпортного обладнання в кредит під гарантії уряду.

Розвиток галузевої науки завжди залежав від того, наскільки тісними були зв'язки між науковими організаціями та виробничими підприємствами. Вона практично не фінансувалася з бюджету, але наукові організації, які не втратили зв'язків з виробництвом, намагалися зберегти напрями своєї діяльності і кадровий потенціал.

Удосконалення механізмів впровадження науково-технічних розробок у промислове виробництво можливо: шляхом надання дешевих кредитних ресурсів і податкових пільг із коштів цільового призначення; скорочення терміну впровадження науково-технічних розробок шляхом побудови науково-технічних парків, застосування у процесі впровадження науково-технічних розробок авторських колективів з правом використання створеної ними інтелектуальної власності.

На галузевому рівні для розвитку промисловості на інноваційній основі необхідно створити: галузеву інформаційну систему; систему галузевого трансферу технологій; навчально-наукові центри підвищення кваліфікації інженерних кадрів.

Для розвитку промисловості на інноваційній основі найважливішим є створення кластерів, що стимулює кооперацію й розвиток інноваційної діяльності в промисловості. Традиційно в економіці кластерами прийнято вважати сконцентровані на певній території групи взаємозв'язаних компаній. У зв'язку з цим нагальним є визначення ядра кластера – ініціаторів створення та відповідальних за стратегію його розвитку. Це мають бути висококонкурентні, обов'язково експортоорієнтовані компанії. Такі компанії визначають рівень вимог до усіх учасників кластера і стимулюють їх розвиток. Масштаб діяльності ядра кластера повинен значно перевершувати середній галузевий.

Зараз у багатьох регіонах впроваджується кластерна модель підвищення конкурентоспроможності регіону в рамках розроблених стратегій розвитку регіону. Їх розробка

здійснювалася за участю консалтингової компанії «Monitor Group», яка співпрацює з провідними корпораціями світу, урядами, організаціями соціального сектору, допомагаючи їм вирішувати найбільш важливі завдання. Поглиблений аналіз дозволив запропонувати створення кластерів у найбільш перспективних секторах регіонів з урахуванням наявних ресурсів, геополітичного їх розташування, сприятливих умов ведення бізнесу. Ставилося за мету створення конкурентоспроможних кластерів, які мають бути лідерами економічного зростання в регіоні й підвищувати їх конкурентоспроможність на світовому рівні.

Кластери мають бути створені на основі високого рівня кооперації та конкуренції. До їх складу входять як територіально близькі, так і віддалені підприємства, які об'єднані загальним проектом техніко-технологічного розвитку підприємств промисловості.

Кластери мають містити такі напрями: модернізація діючих виробництв підприємств промисловості; створення IT-кластерів, що сприяють розвитку промисловості на інноваційній основі.

Основними критеріями державної підтримки цих проектів є: відповідність пріоритетним напрямкам; вкладення інвестицій у сферу виробництва з високим технологічним рівнем не нижче V-VI технологічних укладів; окупність інвестицій; імпортозаміщення; підвищення енергоефективності та ресурсозбереження; високий ступінь готовності об'єктів інвестування; залучення капіталу переважно з бюджетних джерел; сприяння розвитку інших галузей вітчизняного виробництва; створення нових робочих місць. Кластери мають стати єдиним координуючим органом розвитку промисловості України на інноваційній основі та залучати зарубіжні фірми, що дозволить постійно підтримувати дух здорової конкуренції і високий технічний рівень розробок.

На регіональному рівні інноваційному розвитку промисловості сприяє: створення виробничих потужностей із застосуванням відомих світових брендів та зарубіжних виробництв; трансфер технологій з урахуванням каналів постачання; впровадження механізму бізнес-маркетингу та виробничих інформаційних систем.

Таким чином, організаційно-економічне забезпечення розвитку промисловості на основі багаторівневого підходу сприяє розробці заходів щодо інноваційного розвитку промисловості на державному, галузевому та регіональному рівнях.

ВИСНОВКИ. 1. Структурна розбалансованість економіки регіонів, відсутність системного функціонування їх науково-технічної та інноваційної сфери уповільнює процеси формування в Україні нового, інноваційного типу розвитку, обмежує темпи зростання національної економіки. Нагальною є необхідність трансформації економічної та інституціональної системи, цілей і пріоритетів соціально-економічного розвитку. 2. В існуючих умовах вважається за необхідне застосування нових механізмів управління інноваційним розвитком, які б сприяли підвищенню конкурентоспроможності регіонів і країни в цілому. Одним з таких механізмів є регіоналізація інноваційних процесів, яка безпосередньо пов'язана з підвищенням конкурентоспроможності промислових підприємств на підставі створення умов ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів. 4. Низька інноваційна активність на підприємствах промисловості свідчить про необхідність удосконалення державного регулювання інноваційного розвитку промисловості, яке має бути пов'язано з процесами регіоналізації. 5. Регіоналізація поширює можливості отримання міжнародної матеріальної та технічної допомоги, яку передбачається спрямовувати у тому числі на активізацію інноваційної діяльності промислових підприємств регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Юрчак О. Що необхідно для розвитку кластерів в Україні. 2020. 15 жовт. URL: <https://gmk.center/ua/opinion/shho-neobhidno-dlya-rozvitku-klasteriv-v-ukraini/>
2. Свида І.В. Актуальні тенденції регіоналізації та їх роль в інтеграційних процесах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. С. 157-160. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/13-2015/36.pdf>

Хазанова Наталія Миколаївна, головний економіст, Інститут економіки промисловості НАН України, Київ, e-mail: nata.hazanova@gmail.com

Khazanova Nataliia N. – Chief Economist, Institute of industrial economics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kiev, e-mail: nata.hazanova@gmail.com

ГЛОБАЛЬНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ТА АДАПТИВНІСТЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО РОЗВИТКУ

¹Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Анотація: У статті досліджено принципи та інструменти адаптації стратегічного планування промислового розвитку до глобальних змін. Відзначено необхідність зміни підходів до стратегічного планування в Україні внаслідок поступової втрати конкурентних переваг промислового виробництва на світових ринках.

Ключові слова: промислова стратегія; методи та інструменти стратегічного планування; невизначеність; глобальне середовище.

Abstract: The principles and instruments of strategic planning of industrial development adaptation to global changes are investigated in the article. The necessity of changing the approaches to strategic planning in Ukraine because of gradual loss of competitive advantages of industrial production in world markets is noted.

Keywords: industrial strategy; methods and instruments of strategic planning; uncertainty; global environment.

Подвійний шок від Covid-19 та масштабної російської агресії для української економіки, яка ще повністю не оговталась від кризових явищ, що охоплювали економіку з 2008 року, вкрай негативно позначився на промислових секторах економіки. Тим часом у сусідніх європейських країнах нові технології Індустрії 4.0 трансформують старі бізнес-моделі та створюють нові схеми зайнятості. У зв'язку зі вступом до ЄС та приєднанням до кліматичних угод насувається критичний виклик декарбонізації, який ще не в повній мірі усвідомлений українським бізнесом і може суттєво позначитися на продуктивності промислового сектору, яка за часи незалежності України значно відставало від країн Європейського Союзу, Туреччини та Китаю (рис. 1).

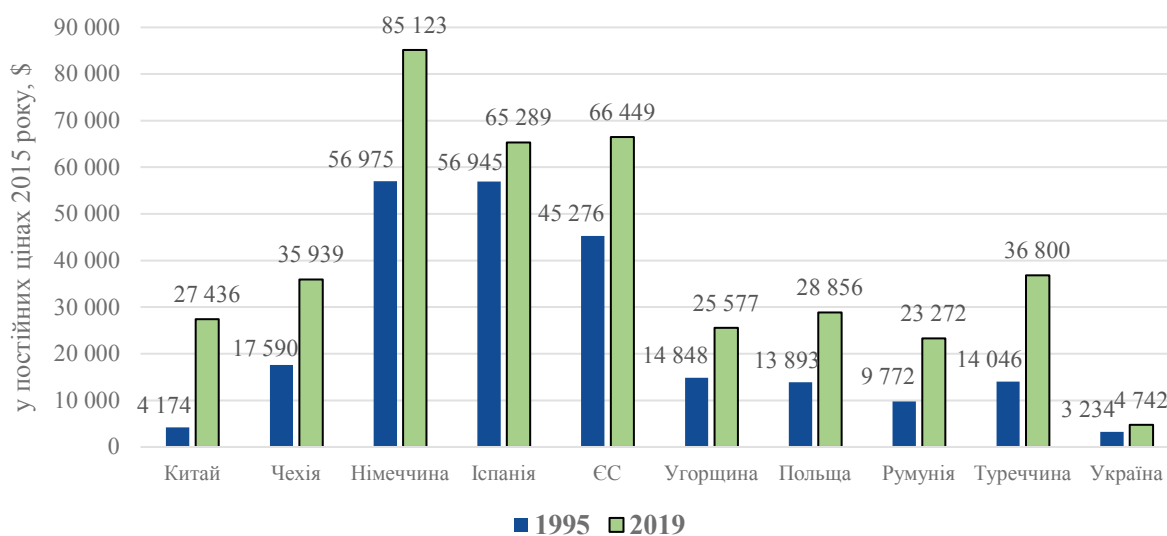

Рис. 1. Додана вартість промисловості і будівництва на одного зайнятого (в постійних цінах, дол. США 2015 р.), 1995 та 2019 рр. [1]

За період 1995-2019 рр. Китай перегнав Україну і збільшив продуктивність секторів у 6,6 рази, в той час як Україна – лише в 1,5 рази. В той же час необхідно у довгостроковій перспективі долати успадковані проблеми стагнації продуктивності в економіці за рахунок стратегічних передбачень та ретельного планування промислового розвитку в світлі ускладнення процесів зовнішнього

середовища.

У теоретичних роботах зі стратегічного планування робиться акцент на тому, що «стратегічне планування, як одна з методологій стратегічного підходу, має обмежену сферу застосування» [2] і в існуючому вигляді не придатна до умов турбулентного середовища. Разом з тим, процес планування є адаптивним, оскільки забезпечує відповідність цільової орієнтації розвитку промислової системи внутрішнім можливостям і майбутнім змінам зовнішнього середовища. Однак втручання у хід промислового розвитку, що зіштовхується з невизначеними умовами, не можуть покладатися лише на традиційні інструменти планування та розробки стратегії.

Поширені підходи до стратегічного планування в макроекономічному масштабі, які взяті з області корпоративного покладаються переважно на попередній досвід та приділяють мало уваги необхідності постійного коригування [3]. Фактично процес стратегічного планування базується на парадоксальному підході, коли невизначеність і нестабільність вимагають більш ретельного планування як способу їх подолання, в той час як можливості передбачення в таких умовах на основі *ex ante* аналізу обмежені, і необхідна інформація, на якій слід базувати стратегічні рішення, з'явиться лише в майбутньому. Це породжує низку проблем, коли реалізація деяких планів стає неактуальною, механізми не спрацьовують, а вимірювані цілі не досягаються. Втім, можливість оцінити це з'являється лише після того, як стратегічні плани імплементуються і піддаються впливу непередбачуваних подій, шоків та нестабільних ситуацій.

Досвід перенесення патернів стратегічного планування з розвинених країн у країни, що розвиваються та існують в умовах більшої нестабільності, часто свідчить про підрив їх успіху [4], зокрема, за рахунок:

- невідповідності між моделлю зростання, розробленою для розвинених ринкових економік, і реаліями країн, зокрема неточні припущення щодо економічної поведінки та реакцій на політику;
- відсутності відомостей про необхідні та достатні умови для розвитку і політичні дії, що можуть створити високу ймовірність швидкого та сталого зростання;
- відсутності узгодженості в розробці політики, що створює суперечливі цілі розвитку замість синергії;
- складнощів ринкових і структурних перетворень, слабкості державних і ринкових інститутів, різних часових горизонтів планування для їх вирішення;
- ускладненого набуття досвіду та навчання, які асоціюються із зрілістю економіки, її інститутів, ринкової і регулятивної систем;
- проблем формування і підтримки національного консенсусу, особливо в контексті сегментованих і неповних соціальних контрактів;
- впливу і неконтрольованого характеру зовнішнього середовища, а також необхідності передбачення в стратегіях ресурсів для створення певної ізоляції від зовнішніх потрясінь.

Подолання цих бар'єрів вимагає формування та використання нових, чутливих та стійких, підходів та методів оцінки даних для прийняття стратегічних рішень, узгодження інтересів стейкхолдерів, визначення територіального та секторального потенціалу. Вони мають засновуватися на таких принципах :

1. Перехід від статичного до динамічного планування. Плани мають розглядатися як гіпотези про ефективність програм, а не як усталена модель розвитку, і включати неперервні цикли оцінки та коригування механізмів і дій. Доцільним в даному випадку є ітеративний підхід, який передбачає перегляд та адаптацію планів шляхом послідовних циклів реалізації або циклів набуття і використання досвіду та знань. Ітеративне планування може бути ефективно реалізоване за наявності таких умов: належна тривалість горизонту планування та його етапів, раціональні вимоги до залучених до прийняття рішень стейкхолдерів, зрозумілі структура і формат планів, які повинні дозволяти швидко оновлювати дані, візуалізувати складну інформацію.

2. Перехід від директивних до гнучких методів планування, які визначають варіанти розвитку та враховують різні можливі результати. Директивне планування за участю широкого кола учасників та під дією зовнішніх мінливих чинників може виявитися марною витратою часу і ресурсів, особливо при зміні контексту планування і відсутності чіткого бачення результатів у майбутньому. Гнучке планування може засновуватися на чітко сформульованих принципах дії («якщо, то»), які забезпечують майбутній орієнтир для стратегічного плану; базуватися на «еволюційному» підході, відповідно до якого план являє собою портфель експериментів, які реалізуються одночасно, але спрямовані на досягнення головної цілі; або передбачати лише часткову розробку планів і стратегій, які поступово, з

розширенням спектру інформації і даних розгортаються у повноцінні (при цьому важливо з'ясувати, які аспекти можливо запланувати, а які можуть залишитися незавершеними). В цьому сенсі варто згадати промислові стратегії Великої Британії та ЄС, які змінювалися, доповнювалися та адаптувалися відповідно до викликів глобалізації (кліматичні зміни, промислова гегемонія Китаю).

3. Перехід від комплексного до диверсифікованого планування. При багаторівневій структурі планування кожен рівень прийняття рішень має являти собою стратегічну основу для нижчого (підпорядкованого) рівня, забезпечуючи рамкові умови, але утримуючись від мікроуправління. Така «ієрархія» планів в умовах нестабільних умов дозволяє стимулювати можливості самоорганізації кожного рівня та посилити його відповідальність за розвиток. В Україні така система склалася в сфері планування регіонального розвитку, коли стратегії регіонів спиралися на загальнонаціональну стратегію, а стратегії громад – на регіональну.

Для реалізації цих принципів можна використати широкий спектр інструментів стратегічного планування, що дозволяють певною мірою врахувати вказані особливості. Зокрема, це:

- 1) метод сценаріїв, який враховує різні результати розвитку ситуації;
- 2) умовне планування, яке зв'язує припущення й умови реалізації з діями;
- 3) поетапне планування, коли на початковому етапі плани і стратегії розробляються лише частково і доповнюються поступово проміжними цілями (віхами), зосереджуючись навколо елементів бажаного майбутнього;
- 4) планування, засноване на припущеннях, коли акцент робиться на виявленні вірогідних подій та ключових припущень з їх моніторингом для усунення хибних точок зору;
- 5) планування меж, коли визначаються умови для успішної реалізації плану в негативних термінах, тобто чого слід уникати (а не дотримуватися) стейкхолдерам для досягнення цілей;
- 6) розробка адаптивної стратегії, що передбачає поступове розгортання стратегії з низки відправних точок у кілька варіантів розвитку, обґрунтованість яких перевіряється за допомогою різних політик та заходів;
- 7) картування результату, яке концентрується на плануванні зміни поведінки тих суб'єктів, на яких спрямовані інтервенційні заходи, із визначенням «викликів для реалізації таких змін» (ідеальна зміна поведінки конкретної групи стейкхолдерів) та «маркерів прогресу» (послідовних кроків зміни поведінки, що ведуть до очікуваного результату).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Industry (including construction), value added per worker (constant 2015 US\$), 1991-2021 / The World Bank. 2023. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.EMPL.KD>.
2. Кіяшко Є.В. Проблеми і необхідність впровадження в сучасних умовах стратегічного планування на підприємствах. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 3. Т.1. С. 174-178.
3. Hummelbrunner R., Jones H. A guide for planning and strategy development in the face of complexity. ODI Background Notes. March 2013. 12 p. URL: <https://odi.org/documents/4009/8287.pdf>
4. El-Erian A.M., Spence M. Growth Strategies and Dynamics: Insights from Country Experiences. WP No. 6. Commission on Growth and Development. 2008. P. 4. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/28006/577060NWP0Box31UBLIC10gc1wp10061web.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ципліцька Олена Олександрівна, доктор економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу промислової політики, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», Київ, e-mail: o.liakhovetz@gmail.com

Tsyplitska Olena O. – Doctor of Economics, Associate Professor, Senior Research Officer of the Department of Industrial Policy, State Organisation “Institute for Economics and Forecasting of National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv, e-mail: o.liakhovetz@gmail.com

BUSINESS PROCESS MANAGEMENT IN SUPPLY CHAIN

Asper School of Business, University of Manitoba (Canada)

Abstract. The scientific research highlights the peculiarities of business process management in terms of modern concepts. A comparative characterization of business process management carried out taking into account modern concepts, which made it possible to draw a conclusion about the similarity between the three concepts of "environmental economy" and "sharing", which are consistent with each other and foresee sustainable development as their ultimate goal. Their main difference, which consists in the levels of implementation, singled out: "environmental economy" includes strategic, aimed at systemic challenges - the highest level, and sharing involves digitalization of business processes, services, technologies in the context of the development of enterprises - the lower level. It is advisable to implement the presented developments in the work of enterprises, namely when implementing sharing projects, taking into account the specifics of modern BPM-concepts.

Key words: supply chain, business process management, "sharing", "environmental economy", sustainable development, methodology, functions.

Successful business process management (BPM) requires the involvement of a toolkit of modern concepts that regulate this or that area of process management implementation. The existing state of the problem indicates that the management of business processes and the supply chain needs further scientific research and practical approbation. We propose to conduct research on the implementation of business process management in the supply chain, taking into account the peculiarities of the development of modern concepts.

A brief summary of the preconditions and the history of the Environmental Economics development are set out in the work [1], and partly in [2]. With the production of the Rio de Janeiro Declaration on environment and development in 1992, this integration has gained the cooperation of economists, environmentalists and public figures to achieve sustainable development goals. A new methodological platform was created for the scientists from various fields, where representatives of ecological and environmental economic schools work. Theoretical foundations and practical approaches of this platform require further development.

It was H. Daly [1] who fundamentally studied the economic and environmental integration. After this research area had emerged, some difficulties arose due to the interdisciplinary nature of research and its versatile practical orientation, and a certain scientific discussion regarding the place that the economic subsystem occupies in research has unfolded.

In particular, the scientists noted in their work that the introduction of digital technologies of Industry 4.0 could radically optimize business processes, improve the implementation of measures, increase the effectiveness of communications, and facilitate the collection and exchange of data [4].

Supply chain management (SCM) is the management of the flow of goods and services. Supply chain (SC) includes the movement and storage of raw materials, work-in-process inventory, and the transportation of goods from point of origin to point of consumption. Optimization of supply chain may result in significant energy saving and related carbon emissions reduction [10].

The world leading countries demonstrates success in creating and developing complexes that produce digital equipment and provide a wide range of information services, directly and indirectly influencing the development of the real economy, fundamental and applied science, education and society as a whole. These prerequisites allow us to talk about the activation of the digitalization process, one of the elements of which is the economy of the collaborative consumption (sharing economy, collaborative economy, peer economy, collaborative consumption).

The term «collaborative consumption» is used to describe an economic model based on the collective use of goods and services, barter and rental instead of ownership, which is based on the idea that sometimes it is more convenient to pay for temporary access to a product than to own it [5].

The term «collaborative consumption» was first used in 1978 by Marcus Felson & Joe L. Spaeth in the article «Community Structure and Collaborative Consumption: a routine activity approach» [5].

The concept of collaborative consumption was formulated in 2010 by Rachel Botsman and Roo Rogers, co-authors of «What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption» [6], who have presented a new socio-economic model capable of revolutionizing the consumption of goods and services.

Some researchers of the sharing economy consider this model as one of the significant trends in the modern world economy and a phenomenon that can lead to a change in the economic paradigm [9].

The Davos Forum founder and ideologist Klaus Schwab, in his book «The Fourth Industrial Revolution» identifies the economy of collaborative consumption as a fundamentally new model that will change modern society [9]. The growing practice of spreading «Sharing» is a new stage of modification of private property within the economic system levels to the conditions of modern society, relying increasingly on NBICS technologies, that is, the combination in one chain of Nano and bioengineering i.e. genetic technologies, information and computer technologies and cognitive resources aimed at artificial intelligence and a new digital reality.

According to PricewaterhouseCoopers (PwC) research, the size of the sharing economy in Europe will exceed billions of dollars and its revenues will grow to \$335 billion by 2025 [8]. At the same time, the UK's share in 2025 will make up \$15 billion. In Europe, revenues from sharing platforms will continue to grow, and the exchange of economic transactions will increase by more than 60 % [8]. In addition to European countries, the U.S. also is a leading center of collaborative consumption platforms. According to a Pew Research Center report, 72 % of the population use sharing and online services [8].

The main subjects of the «sharing economy» are Internet platforms - online platforms for the exchange of various consumer goods. Such platforms form the sharing market as well. Now their list includes hundreds, if not thousands of projects all over the world. However, the main share of such projects is represented in Europe. The largest number of European sharing platforms are in the UK, France, Spain, Germany, the Netherlands, as well as in Sweden, Poland, Italy and Belgium. Thus, the defining trend of consumer behavior, which reflects the transformation of values, based on technological changes, is the collaborate consumption («sharing»).

«Sharing» as one of the features of consumer behavior in the digital economy, provides an opportunity to build synergies for all stakeholders in the process of collaborate consumption. An important feature of «sharing» in the context of modern digital platforms is the ability to generate reputation and is an important intangible capital that allows reducing transaction costs. The table presents the impact of these concepts on the management of business processes on the main four characteristics of the implementation of process management: economic, social, environmental, innovative.

Table 1

Comparative characteristics of business process management concepts

Direction	Concept			
	Supply Chain Management	Environmental Economy	Sharing economy	Sustainable Development
economical	Provides competitive advantages due to demand management. The increase in the organization's income is due to the maximization of the contribution to the profit, and not due to the reduction of costs.	Provides economic growth, increase in income and employment, attraction of public and private investments, formation of a flexible economy, and creation of new economic activity.	Ensures sustainable economic progress in the context of the state of the environment, more elastic, stable, managed quality economic growth using digitalization.	Support for a sustainable scale of the economy, development and implementation of new technologies, reduction of investments in industries that exploit resources.
Social	It provides a social effect by creating jobs, providing social guarantees.	Achieving well-being, social justice, better quality of life, social development, reduction of social inequality	It provides a social effect by creating jobs, providing social guarantees.	Preservation of human capital and reduction of destructive conflicts, fair distribution of resources.

Ecological	reduction of the destructive impact on the environment and, at the same time, contributes to the minimization of costs, the rationalization of all decisions made, not only from an environmental, but also an economic point of	Reduction of environmental risks, reduction of carbon dioxide emissions into the atmosphere and environmental pollution.	Protection, support and preservation of natural assets, creation of low-carbon production.	Support for the use of secondary raw materials, minimization of the amount of waste, the spread of renewable energy sources.
Innovative	Gradual integration of information and material flows along the entire supply chain as an effective tool for competition.	The development of energy-efficient technologies, the creation of eco-innovations will allow to improve business processes and the commercialization and implementation of clean technologies.	It is the driver of innovation of new methods of production of environmentally friendly products.	The policy of innovative development should be carried out according to the principle: analysis and selection of those goods and market segments where enterprises can take a competitive position.

Developed by the author

The study of the main concepts of business process management made it possible to conclude that the evolution of management thought developed in the direction of complicating theoretical concepts of management with a parallel tendency to specify practical ways of their implementation.

Therefore, a comparative characterization of business process management was carried out taking into account modern concepts, which made it possible to draw a conclusion about the similarity of "environmental economy", "sharing", "supply chain", which are consistent with each other and envisage sustainable development as their ultimate goal.

REFERENCES

1. Daly H. Ecological Economics: Principles and Applications. 2nd. edition. / H. Daly, J. Farley – Island Press, 2010. – 539 p.
2. Hanley N. Environmental Economics in Theory and How – Natural Resource Economics. / N. Hanley, J.F. Shogren, B. White – New York: John Wiley, –2007.
3. Jafari-Sadeghi, V., Dutta, D.K., Ferraris, A. and Del Giudice, M. (2020), "Internationalisation business processes in an under-supported policy contexts: evidence from Italian SMEs", *Business Process Management Journal*, Vol. 26 No. 5, pp. 1055-1074. <https://doi.org/10.1108/BPMJ-03-2019-0141>
4. Patrucco, A., Ciccullo, F. and Pero, M. (2020), "Industry 4.0 and supply chain process re-engineering: A coproduction study of materials management in construction", <https://doi.org/10.1108/BPMJ-04-2019-0147>
5. Felson M., Spaeth J.L. Community Structure and Collaborative Consumption: a routine activity approach // *American Behavioral Scientist*. 1978. 21 (March-April). P. 614–624.
6. Botsman R., Rogers R. *What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption*. New York: Harper Collins Publishers, 2010.
7. Sundararajan A. *The Sharing Economy: The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism* / A. Sundararajan. — Cambridge, MA : MIT Press, 2016. — 256 p.
8. *The Sharing Economy — Sizing the Revenue Opportunity*. 2015 Megatrends Report [Electronic resource] // Pricewaterhouse Coopers. — 2015. — November. — Available at : <http://www.pwc.co.uk/issues/megatrends/collisions/sharingeconomy/the-sharing-economysizing-the-revenue-opportunity.html>.
9. Klaus Schwab. *The fourth industrial revolution. What it means and how to respond?*: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-12-12/fourthindustrial-revolution>.
10. Zhihua Zhang, Jianping Li (2020) Big Data Mining for Climate Change <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-818703-6.00015-5>

Maryna Klymchuk, Doctor of Economics, Professor. Department of Supply Chain Management, Asper School of Business, University of Manitoba, Canada, e-mail: klimarinchuk@gmail.com

INNOVATIVE ACTIVITIES OF UKRAINE IN WORLD RATINGS

¹National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Abstract: A study of Ukraine's place in global innovation ratings, such as the Global Innovation Index, European Innovation, European Innovation Scoreboard, and The Bloomberg innovation index, was conducted. The shortcomings and prospects of innovative development are determined, taking into account the current state of the Ukrainian economy.

Key words: innovative development, indicators, ratings, European perspectives

The active activity of the domestic economy in the field of innovation urgently requires a comprehensive study of the current state and prospects for improving the main indicators (indicators), which largely characterize the current state of the country's activity in the field of innovation and its development prospects [1-3]. In our opinion, in this regard, it is appropriate to use foreign practice in monitoring basic innovation indicators. Such indicators should include, first of all, those that characterize the processes of integration, globalization, the introduction of intellectual and innovative technologies, and the formation of a knowledge-based economy.

At this time, the world community forms numerous indexes and ratings regarding the most objective characteristics of the state of innovative activity in the country. One of the most important of them is the Global Innovation Index [1]. This index consists of 82 different variables that reproduce the detailed characteristics of the innovative development of countries of the world at different levels of economic development. The authors of the methodology for evaluating the value of the global innovation index believe that the success of the economy is related to both the availability of innovative potential and the conditions for its implementation. In this regard, the Index is calculated as a weighted sum of the scores of two groups of indicators: Innovation Input (a group of indicators of the sub-index of innovation costs) and Innovation Output (a group of indicators of the sub-index of innovative results). This allows us to state that the Global Innovation Index is based on the ratio of costs and effects, which allows us to objectively assess the effectiveness of innovation development efforts in one or another country (see Table 1).

Table 1 - Ukraine in the world rankings, which reproduce the innovative development of its economy

Indicators of world ratings	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Global Innovation Index	64	56	50	43	47	45	49
Subindex of innovation costs	84	76	77	75	82	71	76
Human capital and research	98	101	101	107	96	93	91
Infrastructure	36	40	41	43	51	39	44
Level of market development	112	99	90	89	97	94	94
Level of development of business activity (business activity)	89	75	81	89	90	99	88
Human capital and research	78	73	51	46	47	54	53
Subindex of innovative results	64	40	40	35	36	37	37
Results in the field of knowledge and technology	34	33	32	27	28	25	33
Results in the field of creative activity	75	58	49	45	42	44	48
The Bloomberg innovation index	33	41	42	46	53	56	58
Productivity	48	50	50	50	60	57	55
Patent activity	25	28	27	27	35	36	36
Efficiency of higher education	5	5	4	21	28	48	57
Value-added production	40	46	47	48	58	57	57
Research and development intensity	39	45	44	47	54	57	59
Concentration of researchers	39	42	44	46	48	49	52
Penetration of high technologies	31	36	34	32	35	35	39
European Innovation Scoreboard	35	35	35	36	36	33	34

Source: [1, 2, 3, 9, 14]

A detailed analysis of the world innovation ratings and the place occupied by our country in them [4-

18], the following conclusions can be drawn.

1. Ukraine has the most positive achievements in the field of knowledge and technologies, and the most unacceptable - in the field of market innovation infrastructure development.

2. The Bloomberg innovation index provides a description of the innovative development of countries and regions and reproduces the corresponding rating over the past eight years. The innovative nature of national economies is determined by this agency using the indicator of R&D expenditures, which is related to the value of national GDP, as well as productivity indicators, the share of innovative enterprises in the total national number of them, the number of researchers (scientists) per 1 million inhabitants, the amount of added value production in relation to the national GDP, the share of university graduates in the total number of graduates of educational institutions and the value of patent activity.

The Bloomberg agency uses the following as the basic factors used to analyze the innovativeness of the economy of different countries [3]:

a) the level of intensity of innovative activity in the field of research and development - calculated as the ratio of R&D expenditures to the size of GDP (specific weight of the indicator - 20%);

b) labor productivity – calculated as the ratio of GDP to the number of workers per hour of work (specific weight of the indicator - 20%);

c) the level of density of the High-tech sphere (aerospace, defense, biotechnology, manufacturers of equipment, software, Internet programs and services, renewable energy sources) - is defined as their share in the total number of state-owned enterprises (specific weight of the indicator - 20 %);

d) the level of concentration of research scientists, defined as their number per 1 million citizens of the country (specific weight of the indicator - 20%);

e) the level of technological capabilities of the country, determined by the share of high-tech products in the GDP and the percentage in the national export of products (specific weight of the indicator - 10%);

f) the level of tertiary efficiency (5%), determined taking into account the indicator of coverage of all disciplines by graduates of universities of the 2nd, 3rd, 4th level of state accreditation; shares of students studying in high-tech specialties; the share of university graduates from high-tech specialties (specific weight of the indicator - 5%);

g) the level of patent activity - is defined as the percentage of patent applications per 1 million population and \$1 million in the field of R&D (specific weight of the indicator - 5%).

In recent years, according to the Bloomberg innovation index, the economies of Germany, South Korea, Singapore, Switzerland and Sweden have taken the leading positions. According to this rating, our country ranks in the sixth place among the 60 countries on which the study was conducted. In particular, the Ukrainian economy ranks 60th according to the "labor productivity" indicator. This shows that our country produces products with a low level of added value and has a very low level of intellectual and innovative technologies that find their use in real-world production. According to the indicator of technological capabilities, our country ranks 58th. The share of GDP spent on research and development is so small that Ukraine is clearly outsiders in the ranking. The 28th and 35th places of our country in terms of the effectiveness of higher education and the patent activity index should be noted as positive.

The European Innovation Scoreboard (innovation scoreboard of the European Union) includes our country in the group of countries named "Emerging Innovator" [2, 13]. Next to Ukraine in this group are Bulgaria, Macedonia and Romania. It should be noted that Ukraine has significant opportunities in the field of innovative development, which have not yet been fully realized. In particular, this largely refers to the commercialization of innovative technologies and the legal protection of exclusive rights. The main advantages of our country in the world rankings include a favorable geographical location, the capacity of the domestic market, an effective free trade zone between our country and the countries of the European Union, as well as the level of intellectual (human) potential with a fairly high level of development. At the same time, it should be noted that the indicators of the innovative level of the Ukrainian economy relative to the countries of the European Union have a certain tendency to deteriorate, the main reason for this situation should be called the consequences of the full-scale military invasion of our country by the Russian Federation.

The study of the methods of establishing and using ratings of innovative development of countries shows that each rating contains a large number of indicators that sufficiently characterize the innovative development of countries, taking into account the influence of various factors (including the infrastructure of innovation support, the development of science, education, technology, human capital, development of business and economy of the country in general, etc.). Despite the use of similar indicators, each rating has peculiarities in the focus, goals and research methods. The Global Innovation Index, which is published annually and contains

reports on all indicators for each country, can be called the most complete, logical, well-argued, and such that, taking into account various factors, the innovative development of countries can be assessed, which allows for an in-depth comparative analysis in terms of the use of resources and achieving innovative results. activity It should be noted that this is the only one of the ratings under consideration that includes the direction of creative activity development. Thus, the developers associate the development of innovations in the country with the education of creative thinking, which is quite justified.

The value of the component indices should determine specific priorities and tasks of innovative development of Ukraine, make adjustments to innovative strategies and programs. State administration bodies must carry out constant evaluation, control over the components of innovative development, development of measures for financing and state support of priority areas of innovative development, taking into account international indices. State innovation policy should take into account international evaluations, dynamics of changes in national innovation components, forecasts and trends in global innovation development.

REFERENCES

1. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
2. Tkachev M.M., Kobieliyeva T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
3. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
4. Kobieliyeva T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.
5. Pererva P.G., Kosenko A.P., Kobieliyeva T.A., Tkachev M.M., Tkacheva N.P. (2017) Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
6. Kobieliyeva T.O, Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation. // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. С.79-86.
7. Tkachov M.M., Kobieliyeva T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8). P. 27-35.
8. Tovazhnyanskiy V., Kobeleva T., Gladenko I., Pererva P. (2010) Antikrizisnyy monitoring of finansovoekonomicheskikh indexes of work of enterprise // *Business Studies*. Volume 7.- Numer 2. Miskolc Press. S. 171-183
9. Kobieliyeva T., Kocziszky G., Veres Somosi M. (2018) Compliance-technologies in marketing // *MIND Journal*. № 5. 10 p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/compliance-technologies_in_marketing.pdf.
10. Pererva P., Kuchynskiy V. (2021) Digitization of personnel management processes // *Actual problems of modern science : monograph / ed.: S. Matiukh [et al.]*. Bydgoszcz : Bydgoszcz University of Science and Technology, 2021. Pt. 1.29. P. 275-285.
11. Pererva P., Kuchynskiy V., Kobieliyeva T., Kosenko A., Maslak O. Economic substantiation of outsourcing the information technologies and logistic services in the intellectual and innovative activities of an enterprise // *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 4 (13), 112
12. Pererva P., Nagy S., Maslak M. (2018) Organization of marketing activities on the intrapreneurship // *MIND Journal*. №5. 10p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/organization_of_marketing_activities_on_the_intrapreneurship.pdf
13. Pererva P., Kosenko O., Tkachov M. Compliance program of an industrial enterprise: the essence and content // *Mérleg és Kihívások = Balance and Challenges : 10 nemzetközi tudományos konferencia, 2017, október 17-18, Miskolc-Lillafüred*. Miskolc : Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, 2017. O. 87-93.
14. Pererva P., Gutsan O., Diachenko T. (2017) Motivation of personnel on machine-building enterprise // *Balance and Challenges, Miskolc-Lillafüred*. – Miskolc : Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar. O. 100-106

Anna Kobieliyeva V. – graduate student of the Department of Business Economics of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: pgpererva@gmail.com

FORMATION OF EFFICIENCY FACTORS IN THE USE OF INTELLECTUAL PROPERTY

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Abstract: *A study of methodical approaches to determining the effectiveness of the use of intellectual property at enterprises was conducted. The matrix of the formation of external and internal factors of influence on the performance indicators of intellectual property objects at enterprises is proposed.*

Keywords: intellectual property objects, economic efficiency, matrix of factors

The recognition of intellectual property objects (IPR) as a significant asset of enterprises and organizations is characteristic of the modern stage of development of both the Ukrainian and foreign economies. At the same time, the use of the results of innovative and intellectual activity directly at the developing enterprise is the most important condition for business efficiency and, therefore, the object of management: planning, analysis, evaluation, etc. The relationship between science and production, the methodology of which was developed in our country during the Soviet Union, still today significantly affects the results of the innovative and intellectual activity of researchers, scientists, inventors, designers and technologists. On the basis of the obtained results of research and development, they create IP, which quite often do not find their consumer, as they do not meet the modern needs of production to a certain extent. As a result, the Patent Office of Ukraine issues certain protective documents (patents) for the obtained inventions, which do not arouse commercial interest among manufacturers [1-10]. The reason for this state of affairs, in our opinion, lies not only in a certain inconsistency between the results of innovative activity and the real needs of production. A large proportion of industrial enterprises within the model of socialist monopoly, which is still widely used in our country, are not interested in self-improvement. In particular, this applies to enterprises with a state form of ownership. They are practically not yet in competitive conditions, as the state protects their business from external competition with trade and tax barriers, and internal competition for many industries simply does not exist. As a result of such state monopoly policy, enterprises have no need to improve production, since there is no competition and no responsibility for the results of their activities. At the same time, the state tries to compensate the growing costs of such enterprises with the help of efficiently working enterprises and private business.

In our opinion, stimulating the creation and use of IP should be an extremely important factor in the economic strategy of competitive industries. A factor in increasing the efficiency of the creation and use of IPR objects is their involvement in economic circulation, which means the participation of IPR objects, expressed quantitatively in the form of value, as well as material assets, in the scientific and technical, production, commercial and market activities of industrial enterprises. At the same time, the very fact of accepting IPOs in accounting does not mean that they will be involved in the production process. Even the practical use of the results of innovative and intellectual activity in production does not guarantee obtaining consistently high material results. It is absolutely necessary for the enterprise to evaluate the effectiveness of the use of both legally protected IPRs and other results of innovative activities that are still at various stages of their creation. Many enterprises and scientific and technical organizations have unfinished developments; completed research works, but not legally protected; completed GDRs, which are currently characterized as unpromising. In order to avoid significant financial losses, we recommend that enterprises and scientific and technical organizations evaluate the effectiveness of the results of their innovative and intellectual activities, which are currently at different stages of their life cycle.

In practice, there are quite often cases when highly effective intellectual developments do not bring their developer the expected results due to insufficient innovative potential of the enterprise. An innovative project that is effective for one enterprise may not be effective for another. The factors of the current state and prospective development of the external environment and internal environment of each business entity are individual in nature and significantly affect the effectiveness of the use of IP. In order to eliminate such cases, we recommend the practical use of the matrix of external and internal evaluation of factors of the effectiveness of intellectual and innovative development.

The External Factor Assessment Matrix allows a developer to summarize and evaluate economic, social, cultural, demographic, environmental, political, governmental, legal, technological, and competitive information. The matrix shows whether the enterprise is able to effectively use existing opportunities along with minimizing external threats. Such actions will help the enterprise to formulate new strategies and policies based on the existing industry and market condition of the enterprise.

External factors are identified after a deep internal analysis of the external environment. Obviously, the external environment has both good and bad sides for the company. Therefore, we propose to divide external factors into two categories: opportunities and threats. Opportunities are chances that exist in the external environment, it depends on the enterprise whether it is ready to use the opportunities or they can be ignored by the enterprise due to the lack of necessary resources. Threats are always a significant obstacle to the effective operation of an enterprise, the minimal absence of threats in the external environment opens up many potential opportunities for it. A large number of threats to the enterprise significantly worsens its competitive position in its field.

It is proposed to form a matrix of external evaluation factors of the effectiveness of the results of intellectual and innovative activity in five stages:

Stage 1. In the process of conducting an external audit, key external factors are determined. Usually, their number ranges from ten to twenty factors, including both opportunities and threats affecting the enterprise and its industry. Opportunities are identified first, followed by threats, which must be formulated as specifically as possible, using percentages, ratios and comparative numbers where possible.

Stage 2. For each factor, its weight of influence on the value of economic efficiency is determined from 0.0 (not important) to 1.0 (very important). The weight indicates the relative importance of this factor for the commercial success of the enterprise. Opportunities are often given more weight than threats, but threats can also be given a high weight if they are particularly serious or threatening. Appropriate weights can be determined by comparing successful and unsuccessful competitors or by discussing the factor and reaching group consensus. The sum of all the weights assigned to the factors must equal 1.0.

Stage 3. A score of 1 to 4 is assigned to each key external factor to indicate how effectively the firm's current strategies respond to that factor. A grade of "4" means a better answer, a grade of "3" means an above-average answer, a grade of "2" means an average answer, and a grade of "1" means a negative answer. The respective ratings are based on the effectiveness of the company's strategies. Thus, the third-stage ratings are based on enterprise data, while the stage-2 weights are entirely industry-specific. It is important to note that both threats and opportunities can be rated 1, 2, 3 or 4.

Stage 4. The weighted score of each factor is determined by multiplying the weight of each factor by its rating.

Stage 5. The total weighted score for the enterprise is determined by adding up the weighted scores of each of the factors.

Regardless of the number of key opportunities and threats included in the external factor assessment matrix, the highest possible total weighted score for an enterprise is 4.0, and the lowest possible total weighted score is 1.0. The average (actual) total weighted score is between these estimates, i.e. it takes the value 1.0...4.0. A total weighted score of 4.0 indicates that the enterprise responds well to the existing opportunities and threats in its industry, that is, the existing strategies of the enterprise effectively use the existing opportunities and minimize the potential negative impact of external threats. The overall score of 1.0 indicates that the company's strategies practically do not use the available opportunities and do not avoid the action of external threats.

The matrix of internal assessment of factors of the effectiveness of intellectual and innovative development is very similar to the matrix of assessment of external factors. The main difference between a matrix of internal factors and a matrix of external factors is the type of factors that are included in the model. One of these matrices deals only with internal factors, while the other deals exclusively with external factors.

Regardless of how many factors are included in the internal factor scoring matrix, the total weighted score can range from the highest possible total weighted score of 4.0 to the lowest possible total weighted score of 1.0 with an average of 2.5. Total weighted scores significantly lower than 2.5 indicate weak internal business factors, while scores significantly higher than 2.5 indicate a strong internal R&D position. The internal factor assessment matrix should also contain 10 to 20 key factors. Note that the number of factors does not affect the range of total weighted scores, since the sum of factor weights is always equal to 1.0. If a key internal factor characterizes both a strength and a weakness, then that factor should be included twice in the internal factor assessment matrix, and a weight and rating should be assigned to each statement.

The matrix of internal evaluation of factors, together with the matrix of evaluation of external factors,

is a tool for forming a strategy that can be used to evaluate the effectiveness of the enterprise's use of intellectual and innovative technology, taking into account the determined internal strengths and weaknesses of the enterprise.

REFERENCES

1. Tovazhnyanskiy V., Kobeleva T., Gladenko I., Pererva P. (2010) Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // *Business Studies*. Volume 7.- Numer 2. Miskolz Press. S. 171-183
2. Tkachov M.M., Kobieliyeva T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8). P. 27-35.
3. Kobieliyeva T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. C.67-74.
4. Kobieliyeva T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation. // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. С.79-86.
5. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
6. Pererva P.G., Kosenko A.P., Kobieliyeva T.A., Tkachev M.M., Tkacheva N.P. (2017) Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
7. Kobieliyeva T., Kocziszky G., Veres Somosi M. (2018) Compliance-technologies in marketing // *MIND Journal*. № 5. 10 p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/compliance-technologies_in_marketing.pdf.
8. Pererva P., Kuchynskiy V. (2021) Digitization of personnel management processes // *Actual problems of modern science : monograph / ed.: S. Matiukh [et al.]*. Bydgoszcz : Bydgoszcz University of Science and Technology, 2021. Pt. 1.29. P. 275-285.
9. Nagy S., Pererva P. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy [Electronic resource] // *Marketing of innovations. Innovations in marketing : materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Electronic text data*. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54. – URI: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55361>.
10. Pererva P., Nagy S., Maslak M. (2018) Organization of marketing activities on the intrapreneurship // *MIND Journal*. №5. 10p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/organization_of_marketing_activities_on_the_intrapreneurship.pdf

Maslak M.V. - candidate of economic sciences, associate professor, doctoral student of the department of business economics and international economic relations of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", e-mail: pgpererva@gmail.com

MANAGEMENT OF INNOVATION PROCESSES OF THE ENTERPRISE

Sumy National Agrarian University

Abstract: *The thesis investigates the issues of managing the innovation processes of the enterprise, which based on creativity and pragmatism; it noted that this is a difficult and painful process for enterprises, as it influenced by many factors; it emphasized that innovations have positive effects and force society to change the way of life.*

Keywords: innovation, innovation process, innovation activity, enterprise.

The value of innovations in the world is growing more and more. For most enterprises, they become a driving factor in the competitive struggle. However, not all companies that have embarked on the path of innovative development require a satisfactory rate of profit and a competitive advantage in the market. And the problem for them most often lies not in the lack of brilliant ideas and inventions capable of making them leaders, but in the inability to organize an effective innovation process from an idea to a successful product on the market.

Innovations certainly disrupt people's usual way of life. People take risks, and this often ends in failure and great losses. What, then, repeatedly prompts business leaders to take risks? It seems that it would not be entirely correct to judge that this is due only to the enterprising nature of a person who is tired of doing routine work and is constantly drawn to adventure, although, let's face it, it does happen. The main thing, after all, is something else, and it connected with the needs of people, which in any sphere of their activity grow at a faster pace from year to year compared to the possibilities of their satisfaction. Ignored and, therefore, unsatisfied needs give rise to conflict situations. In addition, the one who was the first and most successfully implemented the innovation demanded by society will rewarded in the form of excess profit (monopoly profit) for technological or economic innovation. Therefore, innovation in this context can considered as a general sociological regularity, as a motivating motive for the progress of society in all its diversity. Therefore, there is a need repeatedly to strain the intellect, to include creative thinking in order to invent new ways of meeting these needs in the conditions of market competition.

The innovative process includes various types of innovative activity in their consistent and proportional relationship, and therefore, along with the need for the correct interpretation of the term "innovation", understanding its essence and content, it is equally important to define such a definition as "innovative activity".

According to the Law of Ukraine "On Innovative Activity" dated July 4, 2002 No. 40-IV, "innovative activity is an activity aimed at the use and commercialization of the results of scientific research and development and leads to the release on the market of new competitive goods and services" [1].

Innovative activity closely related to the concept of "innovative process", since, on the one hand, the innovative process is the "stuffing" of innovative activity, its internal structure. On the other hand, the innovative process is a broader concept than the concept of innovative activity, because during its implementation, innovative activity passes through a "red thread" and the implementation of the process achieved with the help of this activity.

In general, the innovative process determined by a complex multifaceted nature, therefore, a comprehensive approach based on both creativity and pragmatism should applied. In the case of applying a creative approach, the birth of an idea is an impulse of the soul, and in the case of a pragmatic approach, the birth of an idea most often takes root in the field of specific needs and very specific things. In addition, the market plays an important role in the innovation process: with a creative approach, the creation of new products determined by the market's need, then in this case, it is passive, but with a pragmatic approach, new products created in relation to the need and response to market requests, then in this case, it is active. The synthesis of creative and pragmatic approaches should ensure the maximum effectiveness of the process of forming innovations, but since this process is individual, the most rational option for introducing innovations should chose for each specific situation. By synthesizing creative and pragmatic approaches to the innovation process, we get a unified focus on technology, creative products, and the market situation, and at the same time, feedback formats between innovation processes have appeared. Which will lead to the parallelization of

innovation processes and an increase in their speed flow, but the main drawback is the difficulty of analysing the process of the emergence of innovation, using a combination of these approaches.

The innovation process is cyclical in nature and consists of several stages, and therefore this is one of its features. It should begin with the search for new unsatisfied needs (existing or future), followed by the search for innovations or the generation of ideas, based on which the implementation of innovations is possible. Let us emphasize that during the innovation process, the innovation implemented from an idea to a specific product, technology or service and extends to economic practice. Then the new idea finds its embodiment in design development, in samples of a new product or in models of new ways of organizing production. Next, from the design development, there is a transition to the release of the first samples, and then serial and mass production of new products.

The innovation process does not always cover all stages at one enterprise. In practice, it also happens that the company uses the services of third-party organizations. However, the result depends on competent management of the innovation process.

Moreover, the innovation process ends with the so-called use, i.e. the first appearance on the market of a new product, service or bringing the new technology to its design capacity. The process is not interrupted, because as the innovation spreads throughout the world, it improves, becomes more effective, acquires new properties, which opens up new areas of application, new markets, and therefore, new consumers.

We emphasize that in order to manage innovative processes, it is necessary to identify the conditions that affect their effectiveness. One of these conditions is undoubtedly the successful implementation of all stages of the innovation process. In addition, it is necessary to ensure a clear connection between these stages in time and space, which requires the collection of operational and reliable information about the progress of the implementation of a specific stage of the innovation process. The quality of implementation of each of the stages of the innovation process also depends on the ability to set a goal, on the correct selection of methods and means of its achievement, and on the professionalism of the direct performers. The effectiveness of the implementation of each of the stages of the innovation process directly affects the result.

It is also necessary to take into account the motivation of the participants of the innovation process, the stimulation of the results of the implementation of the stages. Note that the innovation process begins with the subject's internal motivation for innovative activity and stimulated by the presence of external motivations. In order to carry out the innovation process, it is necessary for the subject to have a certain innovative potential, content and size of the components that determine the nature and direction of the subject's innovative activity.

A very important component of success is the creation of a favourable psychological climate and environment for creative interaction of the participants of the innovation process. Without a positive attitude to the implementation of innovation, it is impossible to achieve the desired result. Creating such conditions is the task of the farm manager, the effectiveness of the innovation depends on skilful management. In the end, the introduction of innovations in the production process is associated with the reduction of costs and the achievement of results. The effectiveness of the innovation depends on a number of conditions, compliance with which ensured by the formation of a new production process management system based on modern management theory. The innovative way of development of society requires adequate changes in the sphere of production. Transformations should be affected as changes in the structure of the enterprise or economy, but, first, they should be aimed at achieving the result - obtaining more profit.

Based on the above, it can be argued that innovations in society have a significant impact on the economy. The role of innovation in society is difficult to overestimate. Innovations perform economic and social functions, cover all aspects of society's life, touch personal issues, have positive effects and force society to change its way of life.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy "Pro innovatsiinu diialnist" vid 04.07.2002 r. No 40-IV (z chynnymy zminamy ta dopovnenniamy potochna redaktsiia – redaktsiia vid 12.04.2022, pidstava – 1714-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (accessed: 25.02.22).

Mohylina Liudmyla M. - Ph.D in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management named after Professor L.I.°Mykhailova, Sumy National Agrarian University, Sumy, e-mail: Farafonova_L@ukr.net

PROSPECTS OF THE POST-WAR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN AGRARIAN SECTOR

¹Institute for economics and forecasting NAS of Ukraine

Abstract: *The influence of modern world trends on the prospects of the post-war development of domestic agricultural production is outlined. The importance and key directions of implementation of the results of innovative solutions for the post-war transformation of the agricultural sector of Ukraine on the basis of sustainability are determined.*

Key words: agrarian innovation activity; post-war transformations; global trends; sustainability.

All over the world, under the influence of the implementation of innovative solutions, the structure of agricultural production is gradually changing: its scale and vertical coordination are increasing, segments such as urban agriculture (Urban Agriculture, Urban Farming, city farming), regulated production of food products without sunlight and soil (Indoor Cultivation Systems), vertical farming (Vertical Farming), etc. are appearing.

The limitation of natural resources, their pollution and the loss of biodiversity have intensified the transition to alternative (innovative, resource-saving) systems of agricultural production (this includes, in particular, organic production, precision agriculture, permaculture, smart farming, carbon farming, regenerative agriculture, farming practices like “Strip-till” “Verti-till”, “Mini-till”, “No-till”, “closed loop”, i.e. circular economy, etc.), aquaculture, as well as the implementation of the achievements of genetic engineering and revolutionary digital technologies. So, for example, it is expected that the world market of precision agriculture technologies, which is based on the use of information technologies, bioengineering, robotics and automation, big data in order to optimize the management of agricultural crops, will grow by more than 13% per year and by 2028 will reach 16, 4 billion dollars (compared to \$6 billion in 2020) [1]. The experience of the UK confirms that the use of a vertical farm allows you to get about four times more harvest than in a conventional greenhouse of the same area (although in the current conditions of high energy prices, this type of farming is recognized as too expensive). It is also known that thanks to the achievements of breeding in the EU over the past 20 years, it has become possible to ensure the current level of global production of agricultural crops without the involvement of an additional 21 million hectares and to prevent the emission of greenhouse gases in the amount of 4 billion tons.

The transformation of agricultural production was greatly facilitated by the change in consumer preferences of the population as a result of increased environmental responsibility and awareness of the benefits of healthy nutrition, which was reflected in particular in the increase in demand for food products produced without harming the environment and in compliance with more humane standards for the treatment of farm animals. Under the influence of the growing demand for nutritionally balanced products, the trend of biofortification (selection of agricultural crops with the aim of enriching them with vitamins and trace elements during growth) has intensified. The production of alternative proteins is developing rapidly. It is predicted that by 2030 the cost of such proteins will be five times, and in 2035 – ten times lower than the cost of animal proteins. In addition, alternative proteins must surpass animal proteins in all key characteristics: be 100 times more efficient in terms of land use and 10-25 times - raw materials, 20 times more economical in terms of time and 10 times more efficient in terms of water consumption, and also produce by an order of magnitude less waste [2]. In 2020 alone, \$3.1 billion was invested in the alternative protein segment, which accounted for more than half of the 5.9 billion dollars invested in this direction over the last decade. Plant proteins are produced / planned to be produced from various plant products, for example, oats, legumes (peas, mung beans), spinach, as well as from insects, mushrooms, duckweed and even air elements.

The agricultural production of Ukraine, which in the pre-war period was largely oriented to the needs of the world food market, developed in general along the lines of the indicated trends. It scaled, digitized, increased productivity, expanded the use of advanced technologies, in particular, resource-saving ones, and was gradually included in global value chains.

The impact of modern global trends on the prospects of the post-war development of domestic agricultural production will mainly be manifested due to the need for: adaptation of farmers to increased climate changes and reduction of labor resources, restoration of natural resource production potential, leveling

of the negative consequences of the growth of corporate concentration of ownership and control in the agro-food sector, compliance by agricultural producers with biosafety requirements, traceability, environmental friendliness of their products, consideration of variations in consumer preferences and the price situation of the world food market. It can be assumed that in the future, the importance of such factors as climate and natural resource limitations, as well as environmental responsibility and consumer awareness of nutrition, will only increase. The same can be said about the corporatization of the country's agrarian sector, its saturation with large industrial and financial capital.

At the same time, the impact of natural resource factors will be able to be significantly smoothed out by the implementation of innovative solutions in the agricultural and related spheres. First of all, this is connected with the development of regenerative, smart, carbon-based agriculture. Even before the war, the transition of agrarians to precision farming technologies (the direction of smart farming), which involves the management of crop production using IT solutions, robotics, and drones, was noticeably scaling up in Ukraine. Such approaches were used by farmers in controlled territories and during the war. There is no doubt about the continuation of this trend in the post-war period.

The activation of the implementation of digital technologies to ensure a comprehensive transition to the sustainable development of the agri-food sector is also foreseen by the current EU agricultural development strategies (in particular, by the European Green Deal - F2F - "From farm to fork"). It is recognized that the development of the European agri-food sector in the period until 2030 will be based on the development and distribution of digital technologies that will cover all levels of the food value chain [3]. This will be facilitated by new business models (for example, by the sharing economy or the economy of shared consumption, e-commerce, traceability, personalized food products, etc.), as well as regulatory changes (in particular, documentation obligations, restrictions on fertilizers and pesticides, food safety standards products, etc.).

In Ukraine, the digitization of agricultural production along with the further wider use of soil moisture saving technologies ("Mini-till", "No-till") and the implementation of breeding achievements will allow increasing the volume of agricultural production and minimizing the adverse consequences of climate change. It is assumed that technologies for management and conservation of carbon and moisture will be developed within the framework of precision agriculture.

So, the development of the agricultural sector of Ukraine in the post-war period should ensure national food security and the reproduction and preservation of natural resources of agricultural production. To achieve this, innovative modernization of the agricultural sector and its structural transformation are needed.

REFERENCES

1. Precision Farming Market Size, Share & Trends Analysis Report By Offering, By Application (Yield Monitoring, Weather Tracking, Field Mapping, Crop Scouting), By Region, And Segment Forecasts, 2021 – 2028. URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/precision-farming-market> (date of application 25.11.2022)
2. Rethinking Food and Agriculture. Executive summary. URL: <https://www.rethinkx.com/food-and-agriculture-executive-summary> (date of application 20.01.2023)
3. Reinhardt T. (2022). The farm to fork strategy and the digital transformation of the agrifood sector – An assessment from the perspective of innovation systems. <https://doi.org/10.1002/aepp.13246>

Shubravska Olena V. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of Forms and methods of management in the agri-food complex, Institute for economics and forecasting NAS of Ukraine, Kyiv, e-mail: shubravska@gmail.com

FOREIGN EXPERIENCE OF ECONOMIC AND LEGAL REGULATION OF INNOVATION ACTIVITY

¹National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Abstract: *The methods of stimulating innovative activity in the developed countries of Europe are considered. Practical recommendations on the activation of innovative activity in Ukraine are provided.*

Key words: innovative activity, development, stimulation, foreign experience

Ukraine's transition to an innovation-investment model of economic development is impossible without researching the global experience of economic and legal regulation of innovation processes in foreign countries. That is why this issue has become particularly relevant today [1-11].

The development of innovative activity is one of the main ways of exiting the Ukrainian economy from the crisis and obtaining a high level of profit. The weak attraction of innovations in Ukraine is reflected in the very low rating of Ukraine according to international criteria for assessing competitiveness. According to the global competitiveness index, we are in 82nd place out of 142 countries, according to the index of technology development, we are in 83rd place, according to the index of the use of information and communication technologies, we are in 79th place, and in terms of innovative abilities, we are in 39th place [1, 4, 7, 10]. And it is the innovative abilities that make Ukraine a potential partner for other countries. For this, it is necessary to take into account the world experience of industrialized countries in the organization of innovative activities, which for decades created an effective system of management of the innovation process. The state, as the main initiator of innovations, should lead the process of innovative development, having a certain toolkit in its hands. The management of innovative activities in different countries differs according to the needs of society, the degree of state intervention and the level of scientific and technological progress. Let's consider in more detail the methods of stimulating innovative activity in several developed countries (Table 1).

Table 1 – Forms of state support for innovative activities in different countries

Countries	Forms of stimulation	Organizational structures of the innovation process
USA	Preferential taxation, investment tax credit, preferential regime of depreciation deductions, subsidies, targeted allocations from the budget, reimbursement of R&D expenses related to the main production and trade activities	Technopolis technological capital, scientific and technical parks, small innovative firms, research consortia and organizations, business incubators, scientific and technological centers, scientific and engineering centers, joint industrial and university research centers, Venture companies.
Germany	Targeted subsidies, subsidies, payment of examination costs, soft loans, credit insurance system, tax discounts and benefits, accelerated depreciation.	Scientific and technical parks, small innovative firms, research consortia, venture firms, technopolis.
France	Grants, subsidies, long-term loans, tax credits, credit guarantees, preferential taxation.	Technopolis, technoparks, small innovative firms, research consortia, venture firms, technology transfer centers.
Japan	Soft loans, preferential taxation, subsidies.	Japanese Research Development Corporation, Technopolis, Scientific and Technical Parks, Small Innovative Firms, Research Consortia and Organizations.
United Kingdom	Preferential taxation, subsidies, write-off of R&D expenses to the cost of products (services, credit guarantees).	British technology group, technopolis, small innovative firms, scientific and technical parks, venture firms, research consortia.
Canada	Loans on preferential terms, subsidies, technical assistance, credit, preferential taxation.	Technopolis, scientific and technical parks, small innovative firms, venture firms, research consortia.

Source: [1-9]

Different countries use a variety of ways to support research and development, such as tax credits, tariff and non-tariff barriers, public procurement, loans and subsidies. For example, in Great Britain they maintain a low level of corporate taxation, believing that this is a powerful incentive for risky technological change.

In Germany, Spain and Italy, low rates of basic taxes are also supplemented by special systems for stimulating the implementation of risky projects. In France, a slightly different combination is used: high taxes for everyone and various special incentives in innovative entrepreneurship [3].

In countries with a level of scientific and technological development lower than the EU average, as a rule, measures of a general nature are applied, which make it possible to support a wide range of directions in all sectors of the economy. In this case, the government focuses on fiscal stimulus measures, which differ in that they allow the market and its participants to independently decide which sectors of the economy need to be developed.

It is worth noting that none of the models defined above can be applied independently. This is due to the fact that the innovation environment of a separate state is formed individually. Quite often it turns out that certain instruments of innovation policy and the mechanisms of their use are effective in one country and completely ineffective in another. Therefore, developed countries combine methods of direct and indirect influence, the level of application of which depends on the direction to which the national innovation policy tends.

Thus, it can be concluded that global economic practice has extensive experience in the field of state support for innovative development.

In our opinion, in order to achieve stable innovative development, Ukraine needs to use the experience of more developed countries and use already existing effective mechanisms for managing the development of innovations. In particular, according to the author, it would be appropriate to adopt the experience of France in creating technology parks, the experience of America in the organization of venture business, the experience of Japan in creating a budget for projects of innovative activity, and the experience of the EU in creating a joint innovation space.

REFERENCES

11. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
12. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. C.67-74.
13. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation. // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. C.79-86.
14. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
15. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8), ч. 2. C. 240-246.
16. Pererva P.G., Kosenko A.P., Kobieliava T.A., Tkachev M.M., Tkacheva N.P. (2017) Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
17. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8). P. 27-35.
18. Kobieliava T., Kocziszky G., Veres Somosi M. (2018) Compliance-technologies in marketing // *MIND Journal*. № 5. 10 p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/compliance-technologies_in_marketing.pdf.
19. Pererva P., Kuchynskiy V. (2021) Digitization of personnel management processes // *Actual problems of modern science : monograph / ed.: S. Matiukh [et al.]*. Bydgoszcz : Bydgoszcz University of Science and Technology, 2021. Pt. 1.29. P. 275-285.

Jakushko A.E. - student of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», e-mail: pgpererva@gmail.com

Kobieliava T.O. - Doctor of Economics, professor of the department business economics of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», e-mail: pgpererva@gmail.com

Pererva P.G. - Doctor of Economics, professor, head of the department business economics of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», e-mail: pgpererva@gmail.com

СЕКЦІЯ 3 СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

УДК 336.6

В. В. Бутенко
Г. О. Злобін

АНАЛІЗ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Анотація: У статті висвітлені актуальні питання трансфертного ціноутворення, досліджується податкова теорія впливу на трансфертне ціноутворення у сучасних умовах в міжнародних організаціях.

Ключові слова: трансфертне ціноутворення, податки, податкові ставки, транснаціональні корпорації.

Abstract: The article highlights current issues of transfer pricing, examines the tax theory of influence on transfer pricing in modern conditions in international organizations.

Key words: transfer pricing, taxes, tax rates, transnational corporations.

Для України трансфертне ціноутворення є досить новим поняттям та набуло актуальності лише в останні декілька років. Але, через масштабну глобалізацію та зростання числа міжнародних компаній, інтерес до цієї теми постійно зростає. Згідно з даними Державної податкової служби України, платниками податків за 2013–2019 рр. подані звіти про здійснені контрольовані операції на загальну суму 15,3 млрд грн.

В Україні за підсумками 2019 р. платниками податків за господарськими операціями, що здійснювалися з пов'язаними особами-нерезидентами, задекларовано 5 308 контрольованих операцій на загальну суму 336 201 млрд грн, із них: із пов'язаними особами 87 %; із країнами, що входять до переліку Кабінету Міністрів України держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підп. 39.2.1.2 підп. 39.2.1 п. 39.2 ст. 39 Податкового кодексу України, 10 %; із переліку організаційно-правових форм Кабінету Міністрів України 1,8 %; із постійними представництвами нерезидентів 0,9 %; комісіонерами-нерезидентами 0,1 %. За предметом операцій у 2019 р. у складі контрольованих операцій – операції з реалізації товарів (50 %), надання банківських послуг (33 %), надання послуг (6 %), надання фінансових послуг (7 %), з цінними паперами (3 %) та ін. (1 %) [1].

Впровадження та розвиток трансфертного ціноутворення пов'язане з формуванням міжнародних корпорацій. Так, податкова теорія прямо пов'язує виникнення трансфертного ціноутворення із застосуванням трансфертних цін транснаціональними корпораціями з метою зменшення обсягу податкових нарахувань. Транснаціональні корпорації, використовуючи прямі зарубіжні інвестиції, можуть знижувати рівень оподаткування двома способами. Перший – за рахунок створення виробничого підрозділу в країні з низьким рівнем оподаткування. Другий – на основі використання механізму трансфертного ціноутворення, який дає можливість міжнародній корпорації переводити прибутки до країн із низькими податковими ставками, навіть коли вони були отримані в країнах з високим рівнем оподаткування [3; 14, с. 397].

Трансфертне ціноутворення включає в себе використання трансфертних цін – найнижчих внутрішніх цін у компанії, за якими здійснюються розрахунки між різними структурними підрозділами материнської компанії або між учасниками транснаціональних корпорацій [4, с. 7].

Трансфертні ціни можуть досить суттєво відрізнятися від ринкових. Актуальність використання трансфертних цін для транснаціональних корпорацій зумовлена, по перше, податковими міркуваннями, оскільки в різних країнах, де вони присутні, податкове навантаження може значно відрізнятися. Натомість використання трансфертного ціноутворення дозволяє транснаціональним корпораціям перенаправляти загальні прибутки для їх оподаткування до країн із нижчими податками.

Сьогодні більшість країн світу керуються Рекомендаціями Організації економічного співробітництва та розвитку з трансфертного ціноутворення для багатонаціональних корпорацій і податкових служб. Для багатьох країн, у тому числі для України, основними причинами застосування норм трансфертного ціноутворення стали високий рівень монополізації економіки, нерозвиненість ринків та ринкових інститутів, відсутність будь-якої достовірної інформації про ринкові угоди й ціни,

різні умови оподаткування у країнах-партнерах.

Світовий досвід державного регулювання процесів трансфертного ціноутворення показує, що створення життєздатної системи протидії відтоку прихованого капіталу з національних економік за допомогою внутрішньокорпоративних каналів транснаціональних корпорацій вимагає додаткових витрат як для компаній, так і для податкових органів. Додаткові витрати для компаній пов'язано з веденням необхідної документації, а для податкових органів – із введенням додаткових податків та зборів. Однак більшість країн вважають ці дії виправданими. Контроль за центрами збуту став одним із нових механізмів поповнення бюджету країни, оскільки цей механізм вплинув на експортерів. Торговельні компанії великих українських груп, якщо вони розташовані в країнах із низьким рівнем оподаткування, зазвичай купують продукцію українського виробництва майже за собівартістю, а потім продають її покупцям за ринковими цінами [6]. У результаті більша частина прибутку від продажу залишається в іноземній компанії. Податки з цього доходу в Україні не сплачуються, а грошові кошти в іноземній валюті не надходять в українську економіку.

Операції на внутрішньому ринку України також підлягають податковому контролю, попри те що обидві сторони розрахунків платять податки до одного державного бюджету. Значна кількість підприємств в Україні користуються пільговими податковими режимами, що дозволяє їм значно знизити податкове навантаження. Крім того, в останні роки під час кризи багато компаній накопичили податкові збитки, а це значить, що вони не платять податок на прибуток. Саме через ці компанії здійснюються операції, мета яких – оптимізація оподаткування з податку на прибуток підприємств. Саме тому платники податків, що здійснюють комерційні операції з пов'язаними резидентами, заявили негативну вартість об'єкта податку на прибуток підприємств за попередній фінансовий рік або застосували спеціальні податкові режими [7].

Таким чином, через систему трансфертного ціноутворення держава захищає свої надходження в бюджет і стимулює надходження іноземних інвестицій. Однак завдяки пільговим режимам оподаткування міжнародні корпорації мають можливість законно знижувати свої податки. Але слід зазначити, що хибним є однозначне сприйняття трансфертних цін як інструмента спотворення ними ціни угоди з метою мінімізації податків.

Основною причиною виникнення трансфертного ціноутворення стало формування транснаціональних корпорацій і використання ними афілійованих осіб, що перебувають у сприятливішому податковому режимі для мінімізації податків. Долучення вітчизняного бізнесу до міжнародних ринків змусило українську владу розпочати процес створення механізмів запобігання відтоку капіталу та розмивання податкової бази з податку на прибуток.

СПИСОК ВИКОРАСТАНІ ЛІТЕРАТУРИ

1. Результати роботи ДПС у напрямку контролю за трансфертним ціноутворенням за 2013–2020 роки. Державна податкова служба України: офіц. сайт. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/transfertne-tsinoutvorenn/zagalni-vidomosti/> (дата звернення: 23.03.2021).
2. .Алексеева А., Ігнатенко Т. Трансфертне ціноутворення як механізм податкового контролю. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2014. №3. С. 85–95.
3. Андрусь О.І. Трансфертне ціноутворення в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. Вип. 22. С. 6–13.
4. Луніна І.О., Білоусова О.С., Фролова Н.Б. Конкурентоспроможність податкової системи в контексті розширення фіскального простору України. *Економіка України*. 2020. №10. С. 34–53
5. Волощенко А. В. Трансфертне ціноутворення як сфера тіньової економіки в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 55–58.

Бутенко Вікторія Василівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і фінансів, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Одеса, e-mail: vika.onu2017@gmail.com

Злобін Георгій, студент 2 курсу, магістр спеціальності фінанси, банківська справа та страхування, Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Одеса, e-mail: vika.onu2017@gmail.com

Butenko Viktoriya V. - candidate of economic sciences, associate professor, associate arofessor of the Department of Accounting and Finance, Odesa Mechnikov National University, Odesa, e-mail: vika.onu2017@gmail.com

George Zlobin O. - 2nd year student, Master of Finance, Banking and Insurance, Odesa Mechnikov National University, Odesa, e-mail: vika.onu2017@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця

Анотація. У статті досліджено сучасний стан та динаміка обсягів інвестиційних ресурсів в Україні, джерел їх фінансування та напрямів розподілу з метою визначення перспектив набуття компетентності українськими організаціями на європейському ринку.

Ключові слова: інвестиційна діяльність; компетентна організація; євроінтеграція.

Abstract. The article examines the current state and dynamics of investment resources in Ukraine, the sources of their financing and the directions of their distribution with a view to determining the prospects for Ukrainian organizations to acquire competencies in the European market.

Keywords: investment activity; competent organization; European integration.

Результати попереднього аналізу дозволили виявити недоліки фінансування інноваційної діяльності в Україні, що можуть стати причиною праці вітчизняних науковців на іноземних партнерів. Державні асигнування на розвиток науки є важливим чинником забезпечення підтримки інноваційного розвитку в Україні, адже, стимулюючи творчу цілеспрямованість та відповідальність вчених, сприяють зростанню частки інтелектуальної праці у ВВП країни. Використання інноваційного потенціалу українських організацій, як запоруки успішності економічного розвитку країни, пов'язано з наявністю відповідних умов для його втілення. Створення та ефективне функціонування організацій, компетентних у певній галузі, спроможних виробляти конкурентоспроможний продукт, ефективно використовувати конкурентні переваги, зміцнювати свої ринкові позиції, включаючи ринки Європи та світу, вимагає спрямування економіки України на розвиток форм і методів зовнішньоекономічної діяльності національних товаровиробників з їх виходом на міжнародні ринки, диверсифікації зовнішніх ринків збуту та джерел імпорту для забезпечення раціональної міжнародної економічної політики держави.

Актуальними у наукових колах є питання, що стосуються формування інноваційної моделі національної економіки, як передумови створення сприятливого середовища функціонування та розвитку організацій, її забезпеченості фінансовими ресурсами; стимулювання перебудови економіки, реформування сфер освіти, науки, інноваційної діяльності з огляду на наявний науково-технічний потенціал й з урахуванням світових тенденцій науково-технічного розвитку [1]. Не менш важливими вважаються фахівцями завдання вирішення проблем створення привабливого інвестиційного клімату для залучення додаткових вітчизняних та іноземних інвестицій [2]; залучення додаткових інвестицій, що, впливаючи на загальну ефективність суб'єктів господарювання, обумовлюють можливість її зростання у довгостроковій перспективі, так само безпосередньо й швидко впливаючи на зайнятість і доходи [3]. Предметом гострих дискусій залишається вибір шляхів залучення іноземного капіталу, спроможного, окрім додаткових фінансових ресурсів, забезпечити надходження передових, технічно ефективних методів виробництва й реалізації товарів та послуг, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробників та зміцненню позицій України на європейському та світовому ринках [4]. Окрім того, досліджуються можливості використання міжнародного руху капіталів у якості стимулу для започаткування виробництва уніфікованої продукції з її реалізацією незалежно від географічних, національних чи інших особливостей [1]. Однак сприятливе інвестиційне середовище не розглядалось науковцями з погляду його впливу на процес створення та розвитку компетентних українських організацій, формування стійких засад їх ефективного функціонування в умовах євроінтеграції, що обумовило вибір мети дослідження, якою є аналіз актуальної ситуації з обсягами інвестиційних ресурсів в Україні, джерелами їх фінансування, стану та динаміки інвестиційних процесів, що передують підвищенню рівня компетентності українських організацій у європейському просторі та економічному зростанню держави в цілому.

Аналіз інформації з офіційних статистичних джерел [5] свідчить, що в Україні показник прямих іноземних інвестицій є значно нижчим за середньоєвропейський, у період 2012-2014 р.р. має тенденцію

до критичного зниження, а у 2020 р. демонструє найгірші за останні 10 років значення. Цьому сприяла пандемія COVID-19, що нашкодила не лише Україні, а й економікам країн всього світу. 2021 рік став роком інвестиційного прориву, адже значення показника майже досягло рівня 2012 р., суттєво перевищивши усі попередні, однак, військове вторгнення російської федерації на територію нашої держави з тимчасовою окупацією близько 30% територій унеможливило позитивні прогнози щодо рівня аналізованого показника у 2022 р. Відповідно, і доходи від прямих інвестицій демонструють від'ємне значення майже впродовж усього аналізованого періоду (виключенням є 2015 та 2020 р.р.). Сучасні обсяги та динаміка залучення прямих іноземних інвестицій не відповідають вимогам вітчизняної економіки, що стримує впровадження технологій, які є драйверами для її переходу до нового технологічного устрою [6]. Варто звернути увагу, що зростання обсягу інвестицій в абсолютному вимірі не означає зростання їх частки у ВВП, що, відрізняючись суттєвою нестабільністю динаміки впродовж аналізованого періоду, є мізерною (у межах 5%). Це свідчить про низький рівень інтеграції України у міжнародний ринок інвестицій та неможливість створення капітальними інвестиціями міцного підґрунтя для технологічної модернізації й структурних змін у національній економіці.

Необхідність визначення перспектив функціонування вітчизняних організацій в умовах євроінтеграції вимагає аналізу галузевої та територіальної структури інвестицій. Як і раніше спостерігається їхнє тяжіння до промисловості, частка якої у загальному обсязі прямих іноземних інвестицій впродовж аналізованого періоду, незважаючи на від'ємні значення у 2020 р., зросла з 33,43% у 2019 р. до 57,43% – у 2021 р. Менш перспективними, але все ж таки привабливими для іноземних інвесторів є сільське, лісове та рибне господарство, де обсяги інвестицій, що зросли більше, ніж у 3 рази, досягли у 2021 р. 16,23% у загальному обсязі. Далі йдуть фінансова та страхова діяльність, оптова й роздрібна торгівля, операції з нерухомим майном, частки яких є суттєвими у порівнянні з іншими галузями економічної діяльності та складають відповідно 18,82; 14,21; 5,45% у 2019 р., та 8,6; 6,14 та 4,62% – у 2021 р. Тобто на решту галузей приходиться лише 22,47% у 2019 р. та близько 7% – у 2021 р., що свідчить про наявність серйозних диспропорцій.

Не менш глибока нерівномірність властива і регіональному розподілу інвестицій – прямі іноземні інвестиції в Україну не тільки мінімальні, але й сконцентровані в декількох регіонах [7, 8]. З 6017,4 млн. грн. інвестицій за 2019 р. майже 4 млн. грн. освоїли організації Києва (60,32% від загального обсягу по Україні). П'ятірка регіонів-лідерів рейтингу – Київська, Дніпропетровська, Полтавська, Луганська та Львівська області – освоїла майже 95% загальноукраїнського обсягу інвестицій у 2019 р.. У 2021 р. зміна ситуації призвела до перерозподілу інвестицій та місць у п'ятірці лідерів – до її складу увійшли Миколаївська, Рівненська, Дніпропетровська, Чернівецька та Кіровоградська області, частка яких склала 17,83; 10,97; та 3,27%. Однак, концентрація інвестицій у обмеженій кількості регіонів все рівно складає близько 50%, залишаючи осторонь решту інших.

Практичний інтерес викликає аналіз інвестицій з країн-учасниць ЄС для формулювання висновків про рівень їх взаємодії та ступінь зацікавленості у подальшій співпраці з нашою державою. Основними країнами-інвесторами із часткою загального обсягу прямих інвестицій у 2019 р. на рівні майже 64%, є Кіпр (безумовний лідер із часткою 44,22%), Нідерланди (9,79%), Польща (3,51%), Угорщина (3,17%), Люксембург (3,08%). У 2021 р. Угорщина поступилась місцем Німеччині, та у 2021 р. країни Євросоюзу залишилися основними інвесторами української економіки, надаючи майже 61% загального обсягу інвестицій. Відзначено нестабільну тенденцію глобальних потоків прямих іноземних інвестицій, як у бік зростання (Ірландія, Мальта, Чехія та інші), так і зниження (Данія, Естонія, Франція, Швеція та інші), що експерти ООН пояснюють безпосередньою їх залежністю від швидкості відновлення української економіки та стабілізації у країні військово-політичного стану [9]. Що стосується обсягів інвестування українськими організаціями, то впродовж аналізованого періоду, вони, демонструючи незначний рівень, зберігають стійку тенденцію до зниження – скорочення більше, ніж на 90%. І, на відміну від іноземних інвесторів, які зосереджуються на таких галузях, як Інтернет, розробка програмного забезпечення, організація мереж і розгалужена індустрія послуг, українську сторону цікавлять інвестиції в енергозберігаючі технології, паливно-енергетичні кампанії, агропромисловий комплекс, металургію, авіабудування, галузі транспорту та зв'язку, тобто ті напрями діяльності, які мають ймовірність насичення внутрішнього ринку, нарощування значного експортного потенціалу, сприяння зайнятості населення.

Передумовою рівноправної інтеграції України до європейського співтовариства є її активна інвестиційна позиція, висока конкурентоспроможність на міжнародному ринку інвестицій,

впровадження раціональних механізмів залучення інвестицій та повне використання їх потенціалу у господарській практиці організацій [10]. Іноземні інвестиції розглядаються ринково орієнтованою та демократичною Україною як інструмент долучення до світового ринку, ключ до успішної інтеграції в Європу. Але, вважаючи на загострення глобальної конкуренції між країнами за іноземний підприємницький капітал, першочерговим завданням має стати створення сприятливих умов для інвестиційного співробітництва на національному й міжнародному ринках інвестицій, включаючи їх рівність для ведення бізнесу, інвестування на прозорих принципах вітчизняними організаціями різної форми власності в економіку України, надійний захист прав приватної власності, удосконалення структури інвестиційних джерел, розвиток фінансово-адміністративних інститутів. Нажаль, результати аналізу не дозволяють стверджувати про високу активність іноземних інвесторів в Україні та достатність обсягу залучених прямих інвестицій. Фахівці серед основних причин виділяють низький рівень інвестиційної привабливості держави й українських організацій, зокрема, слабку міжнародну інвестиційну взаємодію та обумовлену нею інертність процесу інтеграції економіки до міжнародного інвестиційного ринку [11]. Зростання іноземних інвестицій в Україні сприятиме позитивним змінам в умовах функціонування організацій шляхом активізації зовнішньої торгівлі, структурних зрушень в національній економіці, поліпшення її якісних показників на мікро- і макрорівнях. Високою є ймовірність привабливих перспектив для успішного функціонування українських організацій в умовах євроінтеграції, але за умови забезпечення особливого місця іноземного інвестування у переліку зовнішньоекономічних пріоритетів розвитку економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кухарська Н. О., Забарна Е. М., Задорожнюк Н. О. Національна економіка: теорія, методологія та сучасні тенденції трансформації: монографія. Херсон : Олді+, 2020. 288 с.
2. Медведовська Т.П. Регіональний розвиток України в умовах глобалізації та євроінтеграції // Економіка і суспільство. 2016. №4. С. 232–235.
3. Дослідження: Україна у TOP-20 країн з найбільшим обсягом незаконного вивозу капіталу. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/news/36719-doslidzhennya-ukraina-u-top-20-krain-z-najbilshim-obsyagom-nezakonnogo-vivozu-kapitalu.htm> (дата звернення: 15.11.2022).
4. Моргулець О. Б. Динаміка розвитку сфери послуг України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. №11. С. 194–197.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 13.09.2022).
6. Мостіпака О. В. Сучасні тенденції розвитку національної економіки України // Економіка та управління національним господарством. 2018. №6(134). С. 35–41.
7. Гук О. В., Коржов Є. О. Прямі іноземні інвестиції: сучасні тенденції. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: збірник тез доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 22 квітня. 2021 р. Київ, 2021. С. 210–211.
8. Алексєнко М. Іноземні інвестиції в Україні: бар'єри, можливості і шанси // Економіст. 2010. №4. С. 54–59.
9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення 20.03.2021).
10. Болдовська К. П. Розширення міждержавного інвестиційного співробітництва України як підґрунтя забезпечення ефективної реалізації євроінтеграційного вектору розвитку. *Сучасні тенденції розвитку світової економіки* : збірник матеріалів X Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18 травня 2018 р. Харків, 2018. С. 65–67.
11. Покатаєва К. П. Інвестиційна діяльність підприємств у глобальному середовищі : методичний інструментарій управління : монографія. Харків : ХНАДУ, 2009. 168 с.

Грузіна Інна Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та бізнесу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, Харків, e-mail: gruzinaia@gmail.com

Gruzina Inna A. – candidate of Economic Sciences, associate professor, associate professor of Management and Business Department, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, e-mail: gruzinaia@gmail.com

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено питання управління інвестиційними проектами в Україні в період воєнного стану. Розглянуто методи визначення ефективності проектів на початкових етапах прийняття рішень щодо доцільності інвестування.

Ключові слова: інвестиційні проекти; підвищення ефективності; інвестиційна діяльність; управління ризиками.

Abstract

The issue of managing investment projects in Ukraine during the period of martial law is studied. The methods of determining the effectiveness of projects at the initial stages of decision-making regarding the feasibility of investment are considered.

Keywords: investment projects; increasing efficiency; investment activity; risk management.

Результати дослідження

Повномасштабна війна з Росією кардинально вплинула на можливості залучення зовнішніх інвестицій в економіку України. В умовах воєнного стану всі економічні суб'єкти сконцентровані переважно на виживанні, збереженні працівників і виробництва. Надзвичайно важливим є забезпечення оперативного та безперервного залучення додаткового інвестиційного капіталу, адже в даній ситуації інвестиційна діяльність є вирішальною ланкою науково-технічного, інноваційного й економічного зростання, яка відіграє особливу роль у процесі господарської діяльності. Покращення інвестиційного клімату та активізація реалізації інвестиційних проектів сприятиме залученню інвестицій, покращенню якості життя населення, інших найважливіших характеристик розвитку сучасного суспільства та зростанню вітчизняної економіки в цілому.

Для будь-якої бізнес-структури важливе значення відіграє розумна та цілеспрямована інвестиційна діяльність. Найбільш поширеним є інвестування, яке базується на основі стратегії зростання, основна мета котрого – забезпечення реалізації найбільш ефективних форм вкладення капіталу, направлених на розширення економічного потенціалу підприємства.

Проблематику управління інвестиційною діяльністю вивчали багато вітчизняних авторів, з-поміж яких – Д. Аранчій [1], М. Волкова [2], Н. Кондратенко [2], Б. Щукін [3] та інші.

Більшість науковців вважають, що у забезпеченні ефективного функціонування будь-якої економічної системи інвестиції відіграють важливу роль, оскільки являють собою майбутню технічну та технологічну базу тривалого економічного розвитку, ефективності виробництва, умову економічного зростання та забезпечення життєздатності [2].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» [4] до джерел фінансування за напрямками інвестиційних ресурсів належать:

- власні інвестиційні ресурси підприємства (амортизаційні відрахування та накопичений прибуток);
- запозичені фінансові ресурси інвестора (кредити, позики, облігації тощо);
- залучені фінансові ресурси інвестора (кредиторська заборгованість, кошти нових інвесторів); - бюджетні інвестиції; - безоплатна та благодійна допомога, пожертвування організацій, підприємств, громадян.

При аналізі інвестиційних проектів слід враховувати сукупність певних елементів системи, які формують типову послідовність операцій розробки й оцінки проекту. До таких елементів відносять: комплексність подання процесу інвестування (маркетингові, організаційні, фінансові, виробничі, трудові та часові параметри); урахування зв'язку проекту із зовнішніми умовами (стан економіки країни, регіональні, галузеві особливості проекту, сумісність продукції проекту зі станом ринку, місцеві умови та співробітництво з органами влади, екологічна сумісність, соціальна безконфліктність

проекту, відповідність ситуації на місцевому ринку праці); інтегрована оцінка ефективності проекту на основі співвідношення результатів і витрат, пов'язаних з проектом; урахування прогнозованої невизначеності проекту та потенційних ризиків; застосування методики приведення грошових потоків до єдиних умов обліку; прагнення подати прогнозовану модель проекту з максимальною деталізацією і конкретизацією; урахування соціальних і управлінських аспектів проекту як важливих умов його майбутньої ефективності [3].

Процес фінансування інвестиційних проектів діє у заздалегідь визначених сферах, де є певні відносини між фінансовою та підприємницькою системами та відбуваються глобальні перетворення у відносинах власності. З огляду на це, з метою підвищення ефективності інвестиційної діяльності підприємства є необхідність обґрунтування управлінських рішень щодо доцільності капітальних вкладень. Розрізняють три основні методи визначення ефективності проектів на початкових етапах прийняття рішень щодо доцільності інвестування, які не враховують фактор часу або враховують його неповністю: порівняння витрат; порівняння прибутку; порівняння рентабельності. Основним завданням оцінки ефективності інвестиційного проекту є встановлення його цінності, що являє собою різницю між позитивними результатами та негативними наслідками.

При оцінці ефективності інвестиційного проекту варто врахувати те, що в умовах подолання фінансової кризи в Україні, яка набрала своїх обертів з моменту вторгнення російської федерації на територію України, прослідковується закономірне та неминуче падіння довіри іноземних інвесторів до гарантій вітчизняних фінансових інститутів і зниження рейтингу країни серед потенційних інвесторів необхідні нові інструменти і форми залучення інвестицій. У такому випадку однією із основних проблем підприємств щодо реалізації інвестиційних проектів є раціональний розподіл ресурсів та мінімізація витрат, пов'язаних із їх використанням [2].

Отже, основними складовими успішної реалізації інвестиційного проекту є внутрішні передумови ефективної підприємницької діяльності. Означені передумови свідчать про готовність до впровадження пропозицій інвестиційного проекту. На основі проведеного дослідження ми дійшли висновку, що використання комплексного підходу, а саме управління ризиками та впровадження системи моніторингу процесу управління інвестиційним проектом, надасть можливість раціонального ухвалення управлінських рішень щодо реалізації та управління інвестиційними проектами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аранчій Д. С., Гончаренко С. А. Інвестиційна привабливість підприємств: сутність, фактори впливу та оцінка існуючих методик аналізу [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/3.2/59.pdf>
2. Кондратенко Н. О. Особливості управління реалізацією інвестиційних проектів на підприємстві / Н. О. Кондратенко, М. В. Волкова // БізнесІнформ. – 2019. – Вип. 6. – С. 176-181.
3. Щукін Б. М. Аналіз інвестиційних проектів: Конспект лекцій. — К.: МАУП, 2012. — 128 с.
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

Олена Миколаївна Косарук – к. пед. н., доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця.

Kosaruk Olena M. – Ph. D., Associate Professor of the Department of Department of Finance and Innovation Management, Vinnytsia national technical university, Vinnytsia.

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АПК УКРАЇНИ: КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Центральноукраїнський національний технічний університет

Анотація: На основі дослідження особливостей здійснення інвестиційно-інтеграційних процесів в АПК України, авторами систематизовано ключові проблеми, які перешкоджають залученню інвестиційних ресурсів, розроблено шляхи активізації інвестиційно-інтеграційних процесів у сфері АПК в поствоєнний період

Ключові слова: інвестиційно-інтеграційні процеси; агропромислова інтеграція; інвестування коштів; інвестиційний клімат; АПК України.

Abstract: Based on the study of the peculiarities of the implementation of investment and integration processes in the agricultural sector of Ukraine, the authors systematized key problems that prevent the attraction of investment resources, developed ways to activate investment and integration processes in the field of agricultural sector in the post-war period

Keywords: investment and integration processes; agro-industrial integration; investment of funds; investment climate; agro-industrial complex of Ukraine.

Важливим засобом підвищення ефективності функціонування економіки України, зокрема й сфери АПК, є стимулювання інвестиційно-інтеграційних процесів. За результатами досліджень, проведених Європейською Бізнес Асоціацією, на кінець 2022 р. індекс інвестиційної привабливості України становив 2,48 бали з 5 можливих, тоді як на кінець 2021 р. - 2,73 [1]. У січні-грудні 2021 р. загальний обсяг освоєння капітальних інвестицій підприємствами різних видів діяльності по Україні становив 528802,0 млн. грн., що на 13 % більше у порівнянні з відповідним періодом 2020 р. За обсягом освоєння інвестиційних ресурсів на частку сільського, лісового та рибного господарства припадало 9,3 % [2].

Динаміку обсягів капітальних інвестицій в сільське, лісове та рибне господарство України за січень-грудень 2019-2021 рр. відображено на рис. 1.

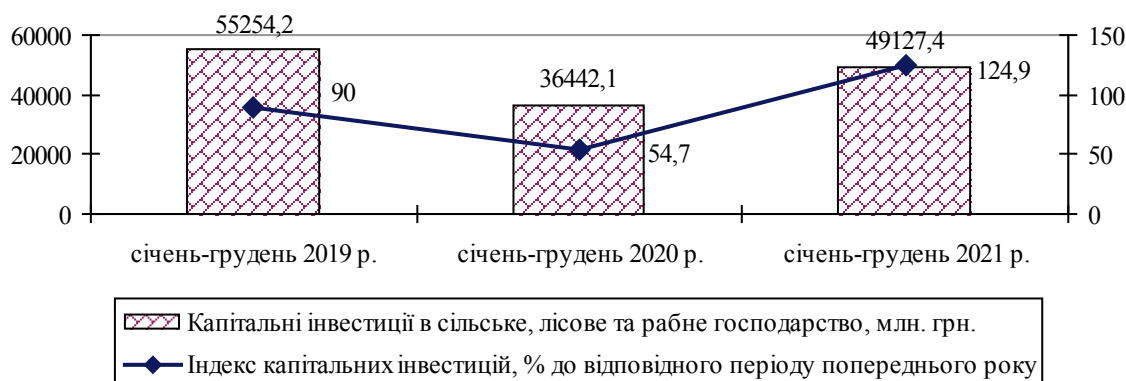

Рис. 1. Капітальні інвестиції в сільське, лісове та рибне господарство України за 2019-2021 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Фінансування капітальних інвестицій значною мірою здійснюється за рахунок власних коштів підприємств та організацій.

Для залучення стратегічних інвесторів в економіку країни 17.12.2020 р. було прийнято Закон № 1116-ІХ «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [3],

який набув чинності з 13.02.2021 р. та яким передбачено підтримку українських та іноземних інвесторів, що реалізують проекти з обсягом інвестицій більше 20 млн. євро у встановлених сферах економічної діяльності, зокрема й у сфері переробки сільськогосподарської сировини. Водночас передбачається, що інвестор повинен створити не менше ніж 80 робочих місць з середньою зарплатою, розмір якої на 15 та більше відсотків є вищим від розміру зарплати за обраним видом діяльності за попередній календарний рік у регіоні, де такий проект реалізується. Держава при цьому гарантує надання такому інвестору підтримку у формах та обсязі, визначених Законом № 1116-IX, а також спеціальним інвестиційним договором. Однак слід зазначити, що в умовах воєнного стану дещо проблематично реалізовувати наміри щодо залучення значного обсягу інвестиційних ресурсів у різні сфери національної економіки, у тому числі й у сферу АПК.

Ефективне інвестування коштів у сферу АПК передбачає необхідність створення потужних інтегрованих формувань, які поєднують весь технологічний цикл виробництва продовольства, що починається з виробництва сільськогосподарської сировини та завершується збутом аграрно-продовольчих товарів. Такі формування здатні залучати значні обсяги інвестиційних ресурсів для розвитку своєї діяльності, оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури, оптимізувати власні витрати. Їх функціонування базується на наявності синергетичного ефекту та на економічній зацікавленості всіх учасників інтегрованої структури в кінцевих результатах фінансово-господарської діяльності. Розвитку інвестиційних процесів та раціональному розподілу коштів в інтегрованих агропромислових формуваннях сприяє також єдина система управління.

Враховуючи безперечні плюси агропромислової інтеграції, слід одночасно виокремити ключові проблеми, які перешкоджають залученню інвестиційних ресурсів у сферу АПК:

- воєнний стан в країні, відсутність сталої стратегії економічного та політичного розвитку;
- постійні зміни у законодавстві, недосконалість податкової системи;
- слабкість державних інститутів, що призводить до відсутності забезпеченості рівних економічних прав та свобод для усіх суб'єктів фінансово-економічних відносин, у тому числі й іноземних інвесторів;
- неефективне використання потенціалу банківської системи в частині фінансування реального сектора економіки та кредитування;
- нерозвиненість вітчизняного фондового ринку.

Сучасні інноваційні процеси в економіці України загалом та, зокрема, у сфері АПК, «можна охарактеризувати як нестійкі та позбавлені довготермінових стимулів для розвитку інноваційної діяльності, а інструменти податкового регулювання цих процесів - як такі, що недостатньо стимулюють інноваційну активність суб'єктів господарювання» [4, с. 81-82].

При стимулюванні залучення інвестиційних ресурсів Колупасв Ю.Б., Залюбовська С.С та Мельничук І.О. пропонують враховувати наступні принципи: стабільності основних законодавчих актів щодо умов іноземного інвестування; диференційованого підходу у застосуванні пільг для іноземних інвесторів; надійності, доступності та оперативності організаційного та інформаційного забезпечення іноземних інвестицій [5, с. 29].

Слід зазначити, що інвестиційно-інтеграційна активність економічних суб'єктів в Україні значно сповільнилася з початку 2022 року, коли розпочалася ескалація російської збройної агресії. З огляду на це, важливе значення надаватиметься розвитку інвестиційно-інтеграційних процесів в період подальшої відбудови національної економіки, яка нині зазнає значних втрат.

В поствоєнний період доцільно забезпечити активний розвиток різних форм інвестування в агропромислові формування, застосовуючи ефективні інструменти залучення інвестицій: індустриальні парки, державно-приватне партнерство тощо. Серед варіантів інвестування в інтегровані формування сфери АПК слід виокремити наступні:

- 1) залучення інвесторів через державні управлінські структури з фінансовою участю останніх в статутному капіталі інтегрованого формування;
- 2) входження крупних приватних компаній в агросферу та інвестування ними власних коштів в агропромислове виробництво на взаємовигідних умовах.

Для покращення інвестиційного клімату необхідно стабілізувати економічний та політичний стан в країні, вдосконалити законодавство, обмежити можливості втручання урядовців у господарські процеси, стимулювати підвищення ефективності виробництва продукції інтегрованими формуваннями сфери АПК задля акумулювання ними власних фінансових надходжень для їх подальшого інвестування в господарську діяльність.

З метою активізації інвестиційно-інтеграційних процесів у поствоєнний період необхідно:

- продовжити здійснення інституційних реформ з метою посилення захисту прав інвесторів та удосконалення антимонопольного законодавства;

- скоротити тіньовий сектор економіки шляхом забезпечення протидії ухиленню від оподаткування та урегулювання податкових прогалин, створити сприятливе податкове середовище для інвестицій;

- удосконалити вимоги та процедури щодо відбору державних інвестиційних проектів, нарощувати інвестиційну складову у витратах державного та місцевих бюджетів, залучати інвестиції на умовах угод про розподіл продукції;

- запроваджувати програми рефінансування банків для стимулювання процесу кредитування реального сектора економіки, удосконалити державні програми субсидування відсоткових ставок за банківськими кредитами у напрямі посилення їх інвестиційної спрямованості;

- здійснювати підтримку інтеграційних процесів, реалізації інноваційно-інвестиційних проектів у сфері АПК, активно просувати аграрно-продовольчі товари українського виробництва на зовнішній ринок, стимулювати процес імпортозаміщення з метою переходу від сировинного спрямування економіки до економіки з високою доданою вартістю;

- створювати території пріоритетного розвитку в тих регіонах України, які є найбільш перспективними для інвестицій;

- спростити процедуру створення індустріальних парків з доступом до інфраструктури, землі, державних сервісів.

Отже, активізація інноваційно-інтеграційних процесів в АПК, модернізація матеріально-технічної бази, впровадження сучасних технологій набувають важливого значення у забезпеченні економічного зростання. Діючи в сукупності з іншими важелями, інвестиційно-інтеграційні процеси сприятимуть забезпеченню підвищення ефективності функціонування агропромислового виробництва та економіки України загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika/> (дата звернення: 25.01.2023).

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.01.2023).

3. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні : Закон України № 1116-IX від 17.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (дата звернення: 25.01.2023).

4. Лисенко А.М. Інструменти податкового регулювання як засіб стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання. *Стан та умови розвитку економіки в Україні: теорія, методологія, практика* / Колективна монографія під ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський М.М.», 2018. С. 81-87. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/12114> (дата звернення: 26.01.2023).

5. Колупаєв Ю.Б., Залюбовська С.С, Мельничук І.О. Проблеми залучення інвестиційних ресурсів в економіку України. *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. № 8. С. 26-29. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2018/8.pdf (дата звернення: 26.01.2023).

Лисенко Алла Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування, Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, e-mail: lysenkoalla2015@gmail.com

Чадай Юрій Володимирович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький

Lysenko Alla M., Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Audit, Accounting and Taxation, Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, e-mail: lysenkoalla2015@gmail.com

Chadai Yurii V., Holder of the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education, Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

КНЕУ імені Вадима Гетьмана, м. Київ

Анотація. У статті досліджено проблематику податкової системи України та виокремлено її основні недоліки, які чинять негативний вплив на розвиток суб'єктів бізнесу.

Ключові слова: суб'єкти бізнесу; бізнес-середовище; система оподаткування; податкові важелі; механізм оподаткування

Abstract. In article examines the problems of the tax system of Ukraine and highlights its main shortcomings that have a negative impact on the development of business entities.

Keywords: business entities; business environment; taxation system; tax levers; mechanism of taxation

Забезпечення ефективного розвитку ринкової економіки країни не може бути досягнуто без врахування економічних інтересів суб'єктів бізнесу як основного фактору формування конкурентного середовища та розвитку ринкової економіки. В свою чергу створення сучасного бізнес-середовища неможливо без ефективної податкової системи та пов'язаної з нею оптимальної податкової політики. Тому задля забезпечення ефективних ринкових механізмів необхідно мати налагоджену податкову систему.

Податкова система виступає впливовим інструментом формування, зростання валового внутрішнього продукту та національного доходу, їх розподілу і споживання між учасниками держави – юридичними та фізичними особами, а відтак – має вплив на розвиток окремих підприємств і галузей економіки, заохочення чи стримування нагромадження, інвестиційної діяльності, на становище і рівень життя широких верств населення.

Теоретично та практично осмислені та виправдані податки можуть мати позитивний вплив на економічну діяльність і виробничі потужності суб'єктів бізнесу. Крім того, оптимізація податкової системи має на меті вирішення двох важливих завдань, а саме: максимальної мобілізації надходжень до бюджету та врахування податкової спроможності платників податків за встановленими податковими ставками та встановлення комфортного режиму їх оподаткування та забезпечення їх стабільного економічного зростання.

Систематизуючи проблематику податкової системи України, слід виокремити її основні недоліки, які чинять негативний вплив на розвиток суб'єктів бізнесу:

– складність та суперечливість податкової системи для бізнесу, нестабільність законодавства, наприклад, протягом 2011-2021 років до Податкового кодексу України було додано 166 змін та доповнень. Питання оподаткування досі регулюється підзаконними нормативними документами, декретами Кабінету Міністрів, Указами Президента тощо. Неоднозначність тлумачення податкового законодавства негативно позначається на діяльності суб'єктів господарювання, знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів;

– нерівномірність оподаткування бізнесу як наслідок адміністративного регулювання економіки. Різниця в податковому навантаженні між галузями і різними територіальними одиницями варіює від 12 до 150 % доданої вартості [1];

– фіскальна функція податків у формуванні державних доходів або фінансових ресурсів держави переважає над регулюючою функцією. Це, в свою чергу, не сприяє підвищенню конкурентоспроможності держави. Регулююча функція податків таким чином не орієнтована на сталі економічне зростання, що, в свою чергу, стримує розвиток конкурентних позицій податкової системи України;

– недосконала система спрощеного режиму оподаткування призводить до таких проблем, як: зниження мотивації підприємницької діяльності, незацікавленості суб'єктів господарювання у зміні

свого статусу як суб'єктів, що мають право використовувати спрощену систему оподаткування, що уповільнює їх розвиток та зростання обсягів діяльності, призводить до дроблення деяких середніх підприємств. В той же самий час, в країнах ЄС малий та середній бізнес розглядають як визначальний фактор у досягненні конкурентоспроможності економіки на світовому ринку, як фактор забезпечення високої ефективності внутрішнього ринку та зайнятості населення. А світовий досвід і практика господарювання переконують, що важливою умовою функціонування ринкової економіки є взаємодія великих, середніх і малих підприємств та їх оптимальне співвідношення;

– неефективний механізм розподілу податкових надходжень між центральним і місцевими бюджетами гальмує розвиток економіки в областях;

– система митно-тарифного регулювання певною мірою погіршує податкову політику, оскільки не дає змоги оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку, на торговельні режими інших держав та позитивні зрушення в структурі економіки України;

– слабкий інтерес суб'єктів господарювання до ведення бізнесу на території України за відсутності різноманітних програм лояльності (надання пільгового податкового періоду суб'єктам господарювання на початку їх діяльності тощо). Ця проблема стала по особливому актуальна із початком війни з метою підтримати громадян та уберегти економіку від стрімкого падіння, що спонукало до введення нових правил оподаткування діяльності бізнесу у таких умовах [2].

Незважаючи на те, що певні кроки щодо підвищення ефективності та гармонізації податкової системи України до вимог Європейського Союзу з метою мінімізації загроз її економічній та фінансовій безпеці вже було зроблено [3], проте податкова система країни ще досі не сприяє побудові соціально орієнтованої конкурентоспроможної економіки ні за економічним розвитком, ні за податковою культурою, ні за рівнем обізнаності платників податку.

Тому актуальним є запозичення податкових механізмів країн ЄС; врахування вимог щодо приведення положень вітчизняного податкового законодавства у відповідність до директив ЄС (зокрема, низки директив із ПДВ та специфічних акцизів). Це дасть змогу поступово імплементувати прогресивну практику та гармонізовані механізми оподаткування країн ЄС в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тульчинський Р. В., Змієнко М. О. Податкова система України, її недоліки та шляхи реформування. Економічний вісник НТУУ "КПІ". 2009. URL: <http://economy.kpi.ua/uk/issue/2009?page=1>.

2. Електронне видання журналу «Голос України» Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану. - URL: <http://www.golos.com.ua/article/356851>.

3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України № 2120-IX від 15.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

Ляхова Олена Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу КНЕУ імені Вадима Гетьмана, м. Київ, e-mail: liakhova.olena@kneu.edu.ua

Садовий Дмитро Юрійович, аспірант кафедри корпоративних фінансів і контролінгу

Liakhova Olena O. - Ph. D., Associate Professor Associate Professor of corporate finance and controlling department, Kyiv national economic university named after V. Hetmana, Kyiv, e-mail: liakhova.olena@kneu.edu.ua

Sadovy Dmytro Yu. - postgraduate of corporate finance and controlling department, Kyiv national economic university named after V. Hetmana, Kyiv.

КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ПЛАНУ МАРШАЛЛА

Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»

Анотація. У статті розглянуто досвід відновлення виробництва та підвищення продуктивності під час реалізації Плану Маршалла для Європи після Другої світової війни. Виокремлено та охарактеризовано три фази відновлення виробництва під час реалізації Плану Маршалла: усунення критичної нестачі продуктів харчування, сировини та товарів-замінників; нова інвестиційна програма; вирішення проблеми продуктивності.

Ключові слова: виробництво; продуктивність; повоєнне відновлення; План Маршалла; економічна допомога; програма відновлення

Abstract. The article addresses the best practices of manufacturing recovery and productivity improvement in the course of the Marshall Plan implementation in Europe post-World War II. The article defines and characterizes three phases of manufacturing recovery in the course of the Marshall Plan implementation: elimination of the critical shortage of food, raw materials, and substitute goods, new investment program, and solution to productivity problem.

Keywords: manufacturing; productivity; post-war recovery; Marshall Plan; economic assistance; recovery program

Російсько-українська війна та значні руйнування, завдані промисловості й інфраструктурі України актуалізують питання відшкодування збитків, завданих агресивними військовими діями російської федерації та відновлення й нарощування виробничих потужностей і продуктивності. У контексті цього варто розглянути досвід відновлення виробництва та продуктивності під час реалізації Плану Маршалла для Європи після Другої світової війни, а також проаналізувати й оцінити зазначене з урахуванням українського контексту.

Виробництво та продуктивність праці були ключовими чинниками економічного відновлення Європи після Другої світової війни. Європа прагнула якнайшвидше досягти довоєнного рівня виробництва та перевершити його. За п'ятдесят років до того, на початку ХХго століття, виробіток американського робітника у галузі промисловості приблизно дорівнював виробітку європейського робітника у Великобританії, Франції чи Німеччині. Але з того часу продуктивність, або ж виробіток за людину-день американського робітника щорічно зростала на 3%, у той час як у Західній Європі - менш ніж на 1,5%. Контраст між продуктивністю робітників у сільському господарстві був настільки ж разючим. У 1949 році американський робітник міг скористатися потужністю, еквівалентною майже 7 кінським силам, у той час як його європейський колега міг використати лише приблизно 2,5. У 1951 році американський робітник виробляв у 2-5 разів більше за європейського робітника [3]. Тож у цій сфері США мали потужний потенціал для допомоги Європі.

Можна виокремити три фази відновлення виробництва у Європі під час реалізації Плану Маршалла:

- 1) усунення критичної нестачі продуктів харчування, сировини та товарів-замінників;
- 2) нова інвестиційна програма, за якої акцент робився на товарах відновлення, або ж товарах мультиплікаторах – верстатах та іншому сучасному промисловому та енергетичному обладнанні, а особливу увагу приділяли тому, що сприятиме зростанню місцевих інвестицій;
- 3) вирішення проблеми продуктивності.

Розглянемо ці фази детальніше.

Допомога з усунення критичної нестачі продуктів харчування, сировини та товарів-замінників за Планом Маршалла для деяких країн була надзвичайно важливою. Продукти харчування та сировина становили 15,7% імпорту за Планом Маршалла у 1948-49 роках і лише 2,2% наступного року. Обладнання склало 16% імпорту у 1948-49 роках і 34,3% - наступного року. У Німеччині імпорт у рамках реалізації Плану Маршалла становив лише 7% від загального імпорту в 1948 році на суму 1,4 мільярда доларів США, до якого слід додати допомогу GARIOA. Ці два види допомоги становили 37% німецького імпорту протягом четвертого семестру 1949 року, але лише 3% у 1952 році. Варто також зазначити, що кошти Плану Маршалла, виділені протягом першого року його реалізації, були

використані лише частково. Наприклад, Велика Британія імпортувала лише 10% своїх покупок у рамках Плану. Придбання сільськогосподарської продукції було важливим на початку реалізації Плану Маршалла для таких країн, як Італія та Великобританія.

Закупівлі обладнання склали 14% коштів, виділених Планом Маршалла, і завдяки їм промислова потужність Європи почала відновлюватися. Але акцент на обладнанні був зроблений упродовж другого року реалізації програми відновлення. План Маршалла частково профінансував 143 плани промислового обладнання на суму до 600 мільйонів доларів США з 2,25 мільярдів доларів США. У Франції було частково профінансовано 43 великих плани обладнання на суму до 132,9 млн доларів США (Sollac, Usinor, гідро- та теплоелектростанції, нафтовидобувна установка). В Італії ЕСА запропонувала Fiat позику в розмірі 14,6 млн доларів США. Нідерланди побудували польдери та створили нову металургійну промисловість в Іджмейдені за кошти, отримані у рамках реалізації Плану Маршалла [1].

План Маршалла багато американців та європейців розглядало як масштабну інвестиційну програму. Кожна країна-реципієнт відчула ефект від допомоги у вигляді фінансованого США обладнання. Це був яскравий приклад того, що зовнішня допомога, котра заповнює певні прогалини в інвестиційній сфері, може значно прискорити темпи економічного відновлення. Також важливо зазначити, що під час реалізації Плану Маршалла масштабну інвестиційну програму вдалося швидко втілити без надмірного шоку для економіки за умови вжиття адекватних заходів із запобігання інфляції. Ілюстрацією може виступити досвід Великобританії, у якій поставки обладнання у процесі реалізації Плану Маршалла забезпечили загальну підтримку всій економіці країни й без них були б неможливими ані досягнення стабільного розширення промислового виробництва у 1949 році, ані підтримка такої великої програми капіталовкладень [3; 10].

Найважливішим джерелом внутрішніх інвестиційних фондів у країнах-учасниках були державні заощадження, доповнені значними коштами допоміжних партнерських фондів. Приватний капітал здебільшого складався з коштів приватних компаній, оскільки індивідуальні заощадження як джерело інвестиційного капіталу значною мірою вичерпалися через оподаткування, вирівнювання доходів під час 1930х рр. і Другої світової війни, а також виснаження особистих заощаджень.

В умовах дефіциту капіталу інвестиції вимагали особливої обережності. Енергетика мала вирішальне значення, як і вугілля, нафта, сталь і різноманітні галузі промисловості. Здійснено значні інвестиції у гідроелектростанції, однак тривалий час, необхідний для завершення таких об'єктів, відтермінував їхній внесок у повоєнне відновлення виробництва. Вкладено великий обсяг інвестицій у сільському господарстві у машини та меліорацію (інвестиції у машини фінансувалися як за рахунок допомоги, так і за рахунок допоміжних партнерських фондів, у меліорацію – переважно з коштів допоміжних партнерських фондів та інших внутрішніх ресурсів). Великі інвестиції також було здійснено у виробництво сировини, необхідної для промислового та стратегічного використання. На відновлення своїх транспортних систем з моменту закінчення Другої світової війни і до 1951 року європейці витратили кошти, еквівалентні 19 млрд. дол. США на додаток до наданої їм допомоги. І навіть після рекордних інвестицій впродовж реалізації Плану Маршалла, у 1952 році деякі уряди все ще відчували у них гостру потребу [3].

Акцент на продуктивності як найважливішому показнику збільшення виробничих потужностей одразу від початку реалізації Плану Маршалла міг би суттєво підвищити ефективність програми відновлення. У книзі Грема Хаттона поняття продуктивності визначено наступним чином: “Продуктивність – це не виробництво. Виробництво – це просто обсяг продукції... Продуктивність - це ефективність, економія, найкраща організація виробництва! Ви підвищуєте продуктивність лише тоді, коли ви отримуєте більше продукції з тієї ж чи меншої кількості інгредієнтів виробництва... У всіх промислових країнах робоча сила настільки затребувана, настільки дорога та важлива, що продуктивність стала загально визнаною як ефективність людської праці. Продуктивність - це відношення виробітку до витрачених людино-годин зусиль” [11]. Зазначене поняття він окреслив, спираючись на досвід та висновки промисловців та робітників, котрі відвідали США під егідою Англо-Американської Ради Продуктивності.

Виробництво та продуктивність і зусилля з їх нарощування відіграли ключову роль у повоєнному відновленні Європи впродовж реалізації Плану Маршалла. Їхня динаміка залежала від ряду чинників, результат від змін яких був помітний як у коротко-, так і в довгостроковій перспективі. Специфічною обставиною повоєнної Європи був опір механізації та конкуренції, однак практика уже давно довела їхню важливість для зростання продуктивності. Завдяки грамотним діям надавачів допомоги та її

реципієнтів вдалося суттєво покращити ситуацію та вгамувати економічну кризу в Європі й подолати її причини.

У контексті російсько-української війни та потреби у програмі відновлення для України також постає питання відновлення виробництва, нарощування його обсягів та підвищення продуктивності. Вважаємо, що варто враховувати досвід реалізації Плану Маршалла для Європи у процесі повоєнного відновлення України. Зокрема, такі чинники, як технологічна допомога, інвестиції у сучасне промислове та енергетичне обладнання, налагодження якісного процесу навчання працівників та їх перекваліфікації, ефективність праці відіграватимуть важливу роль у процесі відновлення України після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bayard P. H. The Marshall Plan and Its Meaning. Cornell University Press. 1955. 424 с.
2. Sorel E., Padoan P. C. The Marshall Plan: Lessons Learned for the 21st Century. OECD. 2008. 125 с.
3. Economic Survey for 1950. Command Paper 7915. In a series of reports to Parliament by the Secretary of State for Foreign Affairs and the Chancellor of the Exchequer. London. 1950. p. 9.
4. Hutton Graham. We Too Can Prosper. George Allen & Unwin, Ltd. London. 1953.

Нестор Ольга Юрївна, кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики, Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», м. Львів, e-mail: olhanestor@gmail.com

Nestor Olha Yu., PhD (Finance), Research Fellow of the Department of Regional Financial Policy, Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine, Lviv, olhanestor@gmail.com

АНАЛІЗ ПОТОЧНИХ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

¹Луцький національний технічний університет

Анотація: У статті досліджено динаміку поточних фінансових інвестицій на підприємствах України, а також динаміку їх частки в активах підприємств.

Ключові слова: аналіз; великі підприємства; динаміка; інвестиції; малі підприємства; мікропідприємства; поточні фінансові інвестиції; середні підприємства.

Abstract: The article examines the dynamics of current financial investments in Ukrainian enterprises, as well as the dynamics of their share in the assets of enterprises.

Key words: analysis; large enterprises; dynamics; investments; small enterprises; micro-enterprises; current financial investments; medium-sized enterprises.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиції – це «... всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект» [3].

Фінансові інвестиції – активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку за рахунок відсотків, дивідендів та ін., зростання вартості капіталу або отримання інших вигід для інвестора. Поточні фінансові інвестиції – фінансові інвестиції на термін не більше 1 року, а також ті фінансові інвестиції, які можуть бути в будь-який момент реалізовані.

Метою нашого дослідження є аналіз динаміки поточних фінансових інвестицій на підприємствах України, а також аналіз динаміки їх частки в активах підприємств.

Дані для проведення аналізу поточних фінансових інвестицій нами взято на сайті Державної служби статистики України (таблиця 1).

Таблиця 1

Аналіз динаміки поточних фінансових інвестицій на підприємствах України за 2013-2021 роки

Рік	Поточні фінансові інвестиції, тис. грн.				
	усього	у тому числі			
		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2013	256432354,8	12645358,0	102925035,5	140861961,3	93236425,4
2014	249932822,5	12266248,0	96631881,1	141034693,4	90850825,3
2015	225269604,0	15402157,6	63771602,5	146095843,9	95350841,3
2016	189081742,6	11292681,0	44331693,5	133457368,1	94769649,5
2017	167440686,0	7589420,0	39317284,3	120533981,7	86051583,9
2018	151808814,4	9643971,0	42626979,4	99537864,0	69762042,3
2019	156364131,8	18521895,0	53415979,7	84426257,1	55663372,7
2020	245119024,6	89115081,0	74081156,6	81922787,0	53340102,1
2021	196037848,5	38452836,6	85819938,8	71765073,1	43297131,1
2021 до 2013, тис. грн.	-60394506,3	25807478,6	-17105096,7	-69096888,2	-49939294,3
2021 до 2013, %	-23,6	204,1	-16,6	-49,1	-53,6

Джерело: розрахунки автора за даними [2].

Аналіз даних таблиці 1 показав, що сума поточних фінансових інвестицій на підприємствах України у 2021 році порівняно з 2013 роком суттєво зменшилась – на 60394506,3 тис. грн., що складає 23,6%. Зменшення також спостерігається по групі середніх підприємств (на 17105096,7 тис. грн., що складає 16,6%) і малих підприємств (на 69096888,2 тис. грн., що складає 49,1%), а також

мікропідприємств (на 49939294,3 тис. грн., що складає 53,6%). Водночас спостерігається значне зростання суми поточних фінансових інвестицій по групі великих підприємств – на 25807478,6 тис. грн., що складає 204,1%, або більш як у 3 рази.

Графічно динаміку поточних фінансових інвестицій підприємств України загалом і з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства подано на рис. 1.

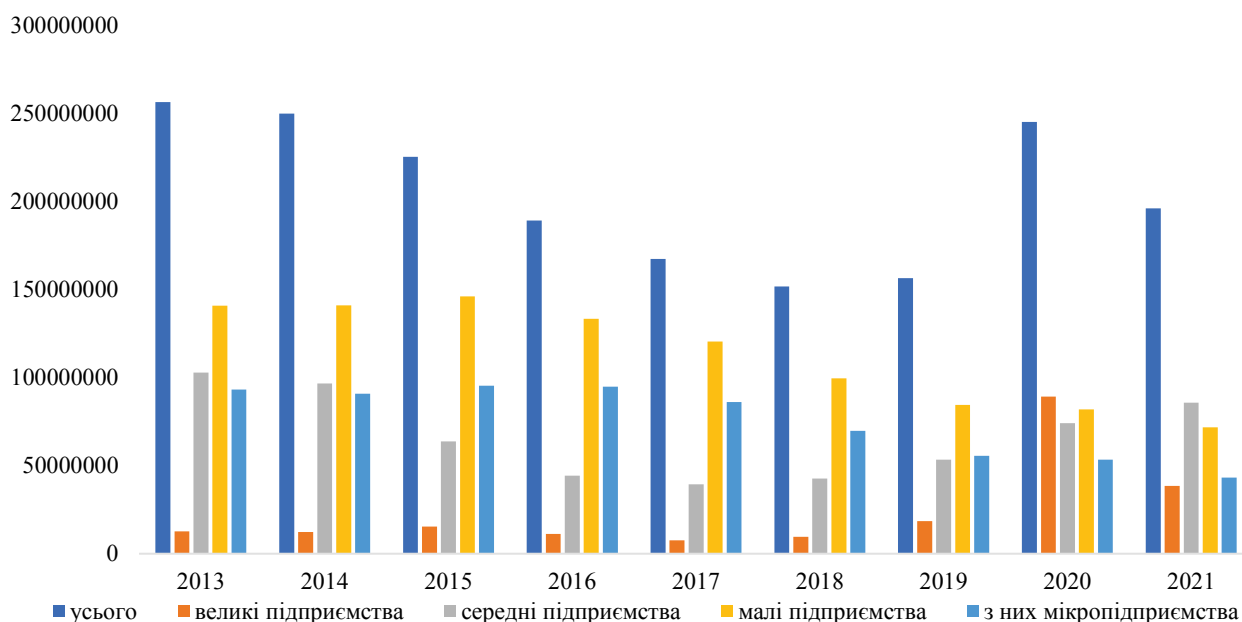

Рис. 1. Динаміка поточних фінансових інвестицій підприємств України за 2013-2021 роки, тис. грн.
Джерело: побудовано автором за даними [2]

Зазначимо, що стійкої динаміки сума поточних фінансових інвестицій не має, однак можна відзначити позитивну динаміку щодо її зростання у 2019-2020 роках загалом для всіх підприємств, у 2015 і 2018-2020 роках для великих підприємств, у 2018-2021 роках для середніх підприємств, у 2014-2015 роках для малих підприємств, у 2015 році для мікропідприємств.

Важливим є не лише абсолютне значення суми поточних фінансових інвестицій, а їх питома вага у структурі майна підприємств (таблиця 2).

Таблиця 2

Аналіз динаміки питомої ваги поточних фінансових інвестицій у структурі активу підприємств України за 2013-2021 роки

Рік	Питома вага фінансових інвестицій у структурі активу, %				
	усього	у тому числі			
		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2013	4,5	0,6	5,0	8,7	10,2
2014	4,2	0,5	4,7	8,3	9,3
2015	2,8	0,4	2,6	6,8	8,2
2016	1,9	0,3	1,5	4,3	5,3
2017	1,7	0,2	1,3	4,4	5,8
2018	1,4	0,2	1,2	3,2	4,0
2019	1,4	0,4	1,4	2,6	3,1
2020	1,9	1,9	1,7	2,2	2,6
2021	1,4	0,7	1,8	1,8	2,2
2021 до 2013, +/-	-3,1	0,1	-3,2	-6,9	-8,0

Джерело: розрахунки автора за даними [1; 2]

Аналіз даних таблиці 2 показав, що питома вага поточних фінансових інвестицій у структурі майна на підприємствах України у 2021 році порівняно з 2013 роком зменшилась на 3,1 відсоткових пункти. Зменшення також спостерігається по групі середніх підприємств (на 3,2 відсоткових пункти) і малих підприємств (на 6,9 відсоткових пункти), а також мікропідприємств (на 8,0 відсоткових пункти). Водночас спостерігається незначне зростання питомої ваги поточних фінансових інвестицій у структурі майна по групі великих підприємств – на 0,1 відсоткових пункти.

Графічно динаміку питомої ваги поточних фінансових інвестицій у структурі майна на підприємствах України загалом і з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства подано на рис. 2.

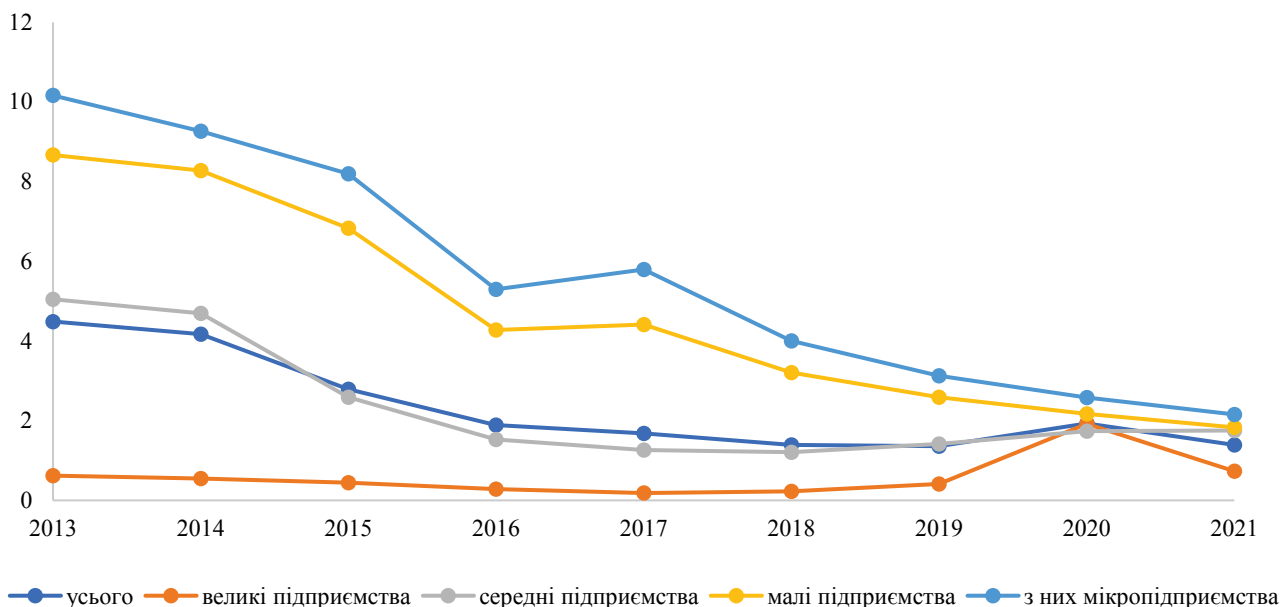

Рис. 2. Динаміка питомої ваги поточних фінансових інвестицій у структурі майна на підприємствах України за 2013-2021 роки

Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків за даними [1; 2]

Відзначимо відносно стабільну протягом періоду дослідження питому вагу поточних фінансових інвестицій у структурі активу на великих підприємствах (близько 0,5%), а також наближення значень показників по всіх групах підприємств у 2020 році (близько 2%).

Отже, аналіз показав негативну динаміку щодо зменшення суми поточних фінансових інвестицій (крім великих підприємств) і незначну їх питому вагу у структурі активу підприємств України протягом періоду дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Необоротні та оборотні активи, власний капітал та зобов'язання підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013-2021). Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 16.01.2023).
2. Оборотні активи підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013-2021). Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 16.01.2023).
3. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991р. №1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення 16.01.2023).

Нужна Оксана Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: o_nuzhna@ukr.net

Nuzhna Oksana A. – Ph.D. in Economic sciences, Associate Professor at Accounting and Audit Department, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: o_nuzhna@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: У статті розглянуто основні проблеми інвестиційної діяльності в Україні під час війни. Виокремлено основні інвестиційні ризики. Обчислено інтегральний показник інвестиційної привабливості. Побудовано тренд інвестиційних очікувань у 2023 році.

Ключові слова: війна в Україні; інвестиційна діяльність; інвестиційні ризики; інтегральний показник інвестиційної привабливості.

Abstract: In article discusses the main problems of investment activity in Ukraine during the war. The main investment risks are highlighted. An integral index of investment attractiveness was calculated. The trend of investment expectations in 2023 is plotted.

Keywords: war in Ukraine; investment activity; investment risks; integral index of investment attractiveness.

Сьогодні інвестиційна діяльність в Україні знаходиться у непростих умовах, створених додатковими макроекономічними та мікроекономічними факторами впливу на діяльність підприємств в Україні. Інвестори постійно стикаються з рядом перешкод і проблем, які можуть призвести до загрози їх діяльності. Основною причиною зменшення інвестицій та інвестиційної привабливості в Україні є збільшення ризиків для інвестування. Вони, в основному, пов'язані із попередніми невіршеними проблемами та перешкодами інвестиційної діяльності, які виникли після початку війни росії в Україні. Окрім попередніх проблем, пов'язаних із недостатньо чіткими правилами регулювання інвестиційної діяльності, високим рівнем політичного корупційного ризику додалися нові, зокрема: нестабільність валютного ринку, інфляція, проблеми зі створення і постачання електроенергії та зменшення купівельної спроможності населення.

Важливими залишилися невіршені питання правового регулювання: оскільки в Україні діє низка правових інститутів, які уповільнюють та бюрократизують інвестиційні процеси – це, насамперед, відображається в у термінах, а саме днях, які потрібні для створення бізнесу та дозволах, для ведення господарської діяльності. Інвестори мають працювати у захищеному правовому середовищі, у безпечних умовах з чітким правовим регулюванням та захистом своїх прав і капіталу. Удосконалення системи правового регулювання дасть змогу інвесторам масштабувати свій бізнес і зменшити ризики неповерення коштів. Натомість відсутність чітко визначених правил і законодавчого захисту інвестиційної діяльності призвела до суттєвої вразливості інвестиційних вкладень, особливо у часі війни, що, відповідно, зумовило погіршення загального інвестиційного клімату в Україні.

До основних ризиків інвестування, спричинених військово-політичними та економічними факторами, відносимо нестійку ситуацію на валютному ринку та девальвацію національної валюти, що збільшує недовіру до гривні як серед ключових великих інвестиційних фірм, так і серед населення. Це унеможливає прогнозування та планування на інвестиційному ринку всередині країни. Потенційні інвестори не мають можливості достатньо точно оцінити майбутні доходи, оскільки прогноз терміну окупності інвестицій та обсяг дисконтованого грошового потоку від інвестицій неможливо зробити через незавершену війну в Україні. Відповідно, аналізуючи усі ризики, вони вирішують менше вкладати коштів в основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції та цінні папери саме українських компаній, зважаючи на негативні очікування щодо національної валюти, нестабільність соціально-економічного стану країни, зумовленого війною.

Для урахування дії вищеописаних факторів рекомендуємо обчислювати інтегральний показник інвестиційної привабливості – це показник, який відображає стан бізнес-клімату України та характеризує позитивні або негативні очікування від інвестування, вимірюваний за 5-бальною шкалою експертних оцінок перших осіб компаній-членів Європейської Бізнес Асоціації [1]. Індекс інвестиційної привабливості розраховується як середнє арифметичне оцінок п'яти складових. На його

підставі, можна скласти короткострокові очікування про збільшення або зменшення інвестиційних потоків в Україну. (рис. 1).

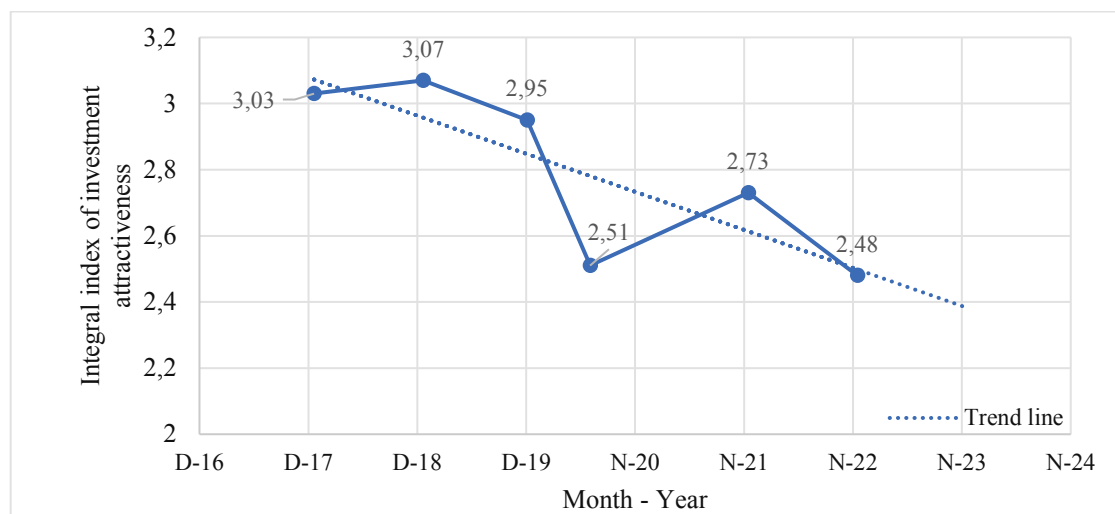

Рис.1. Динаміка інтегрального показника інвестиційної привабливості України упродовж 2017–2022 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними European Business Association [1].

Аналізуючи рисунок та лінію тренду на ньому, можна висувати, що значення індексу інвестиційної привабливості будуть і надалі знижуватися упродовж 2023 року. Адже війна росії в Україні ще триває. Фінансовий, інвестиційний, валютні ринки, ринок нерухомості перебувають у нестабільному стані. Ризики неповернення коштів є надзвичайно високими. Насамперед, для відновлення і стимулювання інвестиційної діяльності ми маємо завершити війну. Це, у свою чергу, забезпечить формування умов гарантування інвестування фізичних та юридичних осіб. Наступним етапом стане системна боротьба із наявними проблемами тіньової економіки, корупції, відновлення соціальної та економічної інфраструктури, реформування державних інституцій. Ці відтворювальні процеси усередині країни стануть катализаторами до збільшення інвестування в країну. Окрім цього додатковим мотивуючим фактором розширення виробничих бізнес-процесів стане нижча конкуренція та недостатня пропозиція на товарному ринках при великому попиті на товари серед населення. Збільшення інвестицій у національну економіку вирішить не тільки соціальні потреби населення, а й стабілізує стан економіки та валютний ринок за допомогою припливу іноземної валюти, а також збільшить кількість робочих місць.

Отож, найпершим визначальним і стимулюючим чинником інвестиційної діяльності в Україні є припинення війни, пізніше – удосконалення законодавства, усунення бюрократичних перешкод, пошук нових можливостей вкладення коштів у розбудову інфраструктури та економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анна Дерев'яненко European Business Association «Індекс інвестиційної привабливості України 2-ге півріччя 2022 року» URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/EBA-InvestIndex_2H-2022_UA.pdf (дата звернення: 30.01.2023).

Олійник Юрій Богданович, студент першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ОПП Фінанси, банківська справа та страхування, Національний університет «Львівська політехніка», м.Львів, e-mail: yurii.oliinyk.fb.2021@lpnu.ua

Корицька Ольга Іванівна, кандидат економічних наук, асистент кафедри теоретичної та прикладної економіки, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: olha.i.korytska@lpnu.ua

Oliinyk Yuriy B., Higher Education applicant of Bachelor, Educational and Professional: Finance, Banking and Insurance, Lviv Polytechnic National University, Lviv , e-mail: yurii.oliinyk.fb.2021@lpnu.ua

Korytska Olha I., PhD in Economics, assistant of the Department of Theoretical and Applied Economics, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: olha.i.korytska@lpnu.ua

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ПОРУШЕННЯ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ТА СИСТЕМИ ЛОГІСТИКИ

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»

Анотація. Досліджено проблеми порушення ланцюгів створення доданої вартості і системи логістики у сфері сільського господарства в Україні в умовах війни. Акцентовано на специфіці умов ведення сільськогосподарської діяльності та напрямках подолання проблем, які виникли. Виокремлено дії країн ЄС для підтримки сільськогосподарського сектору України.

Ключові слова: сільське господарство; війна в Україні; ланцюги створення доданої вартості; логістика

Abstract. The problems of disruption of the chains of creation of added value and the logistics system in the field of agriculture in Ukraine in the conditions of war are studied. Emphasis is placed on the specifics of the conditions of conducting agricultural activities and directions for overcoming the problems that have arisen. The actions of the EU countries to support the agricultural sector of Ukraine are singled out.

Keywords: agriculture; war in Ukraine; chains of creation of added value; logistics

Проблемою, з якою зіткнулися виробники сільськогосподарської продукції в сучасних умовах, є ускладнення її експорту в достатніх обсягах.

До вторгнення РФ на територію України 90% експорту аграрної продукції здійснювалося через порти на Чорному морі. З окупацією територій південних областей та замінуванням РФ акваторії Чорного моря використання морських портів ускладнилося.

Агровиробники, які у своїй діяльності націлені на експорт продукції, часто переорієнтовуються на використання залізничного транспорту (за березень-квітень 2022 р. експорт сільськогосподарських товарів залізничним транспортом зріс на 238% [1]) та портів Ізмаїл і Рені, які до повномасштабного вторгнення не використовувалися для експорту зерна. Проте це не дає змоги у повній мірі забезпечити експорт продукції з України.

Проблемами використання залізниці для транспортування сільськогосподарської продукції є: по-перше, значно нижча пропускна спроможність залізничного транспорту (один потяг в середньому перевозить 1/10 зерна, яку може транспортувати судно); по-друге, надмірна завантаженість залізничного транспорту з лютого 2022 р. (евакуація населення, перевезення гуманітарних вантажів); по-третє, різна ширина залізничних колій у ЄС та в Україні, що суттєво ускладнює транспортування.

Станом на кінець 2022 р. функціонує так званий «зерновий коридор», що сприяє вивезенню з України частини урожаю, проте існує постійний високий ризик його блокування з боку РФ.

Зважаючи на ці умови, виробники сільськогосподарської продукції стикаються з суттєвими загрозами для свого існування та розвитку АПК в Україні загалом, зокрема:

- у країні немає достатньої інфраструктури для зберігання великих обсягів зерна, а деякі елеватори не пристосовані для зберігання зерна більше 2-3 місяців; відтак дефіцит зерносховищ може становити 10-15 млн т [2];

- внаслідок експортної блокади фермери та великі аграрні виробники не отримали очікуваних прибутків від реалізації продукції, відповідно суттєво знизилася їх фінансова спроможність та зріс ризик банкрутства.

Проблеми організації експорту сільськогосподарської продукції є актуальними передовсім для забезпечення стабільного функціонування великих агровиробників. Зважаючи на те, що великі аграрні холдинги впродовж останніх років характеризувалися зниженням темпів розвитку, вплив війни посилив ці тенденції. Натомість менш вразливими є малі виробники сільськогосподарської продукції – ключові суб'єкти місцевих ланцюгів створення доданої вартості, що формують понад 40% у валовому сільськогосподарському виробництві, забезпечуючи виробництво 1/5 зернових та

соняшнику, 1/3 м'яса та домінуючи у таких підсекторах: вирощування овочів (85%), фруктів та збирання ягід (83%), бджільництво (99%), виробництво молока (70%), яєць (45%) [3].

«Короткі» ланцюги створення доданої вартості та логістики є гнучкими та характеризуються стійкістю в умовах кризових ситуацій, натомість руйнування однієї ланки «довгого» ланцюга великого агрохолдингу має серйозні наслідки (наприклад, руйнування логістичних центрів «паралізує» усю систему створення продукту та його логістики). Це дає змогу зробити висновок, що в умовах кризи та нестабільності орієнтування на децентралізовані локальні продовольчі системи сприяє продовольчій безпеці в країні.

Отож, в умовах війни роль малих фермерів у продовольчому забезпеченні населення зростає, на них припадає необхідність забезпечення населення продуктами харчування на місцевому рівні. Значною є і роль малих фермерів у просуванні принципів агроєкології та для розвитку сільських територій, адже вони створюють умови для місцевої зайнятості та розвитку сільських територіальних громад.

Ще однією проблемою, з якою зіткнулися на даному етапі розвитку агровиробники і органи управління на різних рівнях, є потреба максимізації ефективності використання землі для посіву й посадки культур. В цьому контексті виникає необхідність проведення аналізу не лише потенційних ділянок для їх вирощування, а й умов та традицій ведення сільського господарства на рівні регіонів і громад для більш ефективного вибору культур і можливості їх подальшої переробки. Вплив на цей процес мають і логістичні труднощі. До 2022 р. основну частину врожаю становили пшениця, кукурудза та соняшник, які призначалися на експорт. Внаслідок блокування портів та неспроможності сформувати інші, спроможні повністю замінити морські порти, логістичні ланцюги, актуалізується питання оптимізації процесів сільськогосподарського виробництва: по-перше, у контексті вирощування високомаржинальних культур (ягід, гороху, гірчиці тощо), транспортування яких є менш ускладненим та більш варіативним [4], по-друге, орієнтуючись на зниження затрат у процесі виробництва (зменшення кількості обробітків ґрунту, зниження норм внесення добрив тощо), по-третє, стимулюючи розвиток харчової промисловості та переглядаючи сівозміну відповідно до нових можливостей.

З метою нівелювання логістичних і фінансових ризиків розвитку сільського господарства Україна у взаємодії із ЄС розробила низку механізмів їх попередження та/або подолання:

- скасовано ввізні мита ЄС на український експорт терміном на рік;
- Європейською Комісією запущено торговельну платформу для зерна «Grainlane», метою створення якої є оптимізація та пришвидшення експорту (через налагодження контактів між українськими фермерами і трейдерами та представниками європейської логістики) зерна з України до держав-членів ЄС. Важливо зауважити, що цей механізм спрямований на нівелювання одразу декількох ризиків для розвитку сільськогосподарських виробників в Україні, а саме: ризик зниження попиту та пропозиції продовольства, ризик порушення логістичних ланцюгів та ризик скорочення ліквідності агровиробників;
- як результат засідання ради ЄС із питань сільського господарства та рибальства обґрунтовано надання Україні тимчасових сховищ для зернових та проведення оцінки ситуації на кордоні України із країнами ЄС для спрощення процедури його перетину при експорті зерна;
- розширено державну програму кредитування аграріїв для забезпечення проведення весняно-польових робіт та виконання посівної кампанії (ціль кредитування: інвестиційний кредит на придбання сільськогосподарської техніки, кредит на поповнення обігових коштів для придбання насіння, добрив та паливно-мастильних матеріалів), внаслідок чого кредитні кошти загальним обсягом 38 507 млн грн отримали 18078 виробників сільськогосподарської продукції;
- ведеться робота над запуском Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві, який має розпочати діяльність 1.07.2022 р.;
- змінено структуру посівних площ на основі врахування таких аспектів: собівартості продукції на 1 га, пріоритетність в контексті внутрішніх потреб населення, прибутковість та врожайність (рекомендується збільшити посівні площі культур, які характеризуються відносно нижчою врожайністю (для полегшення експортної логістики) та вищою вартістю));
- затверджено Методику визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії РФ для визначення втрат земельного фонду та пов'язаної з ними упущеної вигоди;

- на зразок торговельної платформи для зерна «Grainlane» в Україні розроблено Національну платформу продовольчої безпеки, використання якої спрямоване на швидке задоволення продовольчих потреб територіальних громад (станом на 25.05.2022 р. до платформи долучилося 50 військових адміністрацій та 410 територіальних громад).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Інформація щодо обсягів експорту за окремими видами товарів та видами транспорту відповідно до ЄАІС «Контроль за доставкою». Міністерство аграрної політики та продовольства України. 17.05.2022. URL: <https://minagro.gov.ua/investoram/monitoring-stanu-apk/informaciya-shchodo-obsyagiv-eksportu-za-okremimi-vidami-tovariv-ta-vidami-transportu-vidpovidno-do-yeais-kontrol-za-dostavkoyu>.

2. Уряди ЄС розглянуть можливість надання Україні тимчасових сховищ для зернових. Міністерство аграрної політики та продовольства України. 14.06.2022. URL: <https://minagro.gov.ua/news/uryadi-yes-rozglyanut-mozhlyvist-nadannya-ukrayini-timchasovih-shovishch-dlya-zernovih>.

3. Ukraine. Rapid Response Plan. March–December 2022. Supporting agricultural production to bolster food availability and access. FAO. URL: <https://www.fao.org/3/cb9457en/cb9457en.pdf>.

4. Громов О. сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. Урядовий кур'єр, 13.09.2022. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silске-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/>.

Патицька Христина Олегівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів, pelechata@meta.ua

Khrystyna Patytska, candidate of economic sciences, senior researcher, State University "Institute of Regional Studies named after M. I. Dolishnyi National Academy of Sciences of Ukraine", Lviv, pelechata@meta.ua

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ РОЗУМНИХ МІСТ УКРАЇНИ: НА ПРИКЛАДІ МІСТА ЛЮБЛІН

¹Луцький національний технічний університет

Анотація. У статті досліджено розвиток розумних міст за поколінням 3.0 та окреслено основні характеристики розумних міст поколінь 1.0, 2.0, 3.0, 4.0, визначено індикатори оцінки розумних міст на прикладі міста Люблін.

Ключові слова: смарт-міста; покоління розумних міст; індикатори оцінки; розвиток.

MODERN SMART CITY DEVELOPMENT TECHNOLOGIES IN UKRAINE: THE CITY OF LUBLIN AS AN EXAMPLE

Abstract: The article examines the development of smart cities according to generation 3.0 and outlines the main characteristics of smart cities of generations 1.0, 2.0, 3.0, 4.0, and determines the indicators of smart cities assessment using the example of the city of Lublin.

Keywords: smart city; generation of smart cities; evaluation indicators; development.

Дослідження проблем сталого розвитку населених пунктів, особливо міст, є головним напрямом концепції сталого розвитку та відповідає 11 цілі сталого розвитку. Філософія сталого розвитку відображає всеохоплюючу концепцію розвитку людства.

Метою роботи є аналіз поколінь розвитку розумних міст Люблін та використання досвіду в Україні.

Термін «розумне місто» використовується у сфері інформаційних технологій для сучасних транспортних технологій. Розумні системи покращують міський рух і мобільність мешканців. Проте багато вчених, які спеціалізуються на дослідженнях сталого та розумного міста, виділяють й інші складові, які є важливими. Дослідженням цієї проблематики займалися вчені: Mahizhnan A., Kourtit K., Nijkamp P., Arribas D., Barrionuevo J. M., Berrone P., Ricart J. E., Thuzar M. [1; 2; 3; 4]. Під час оцінювання розумних міст використовують методику експертних оцінок [7]. Підвищити рівень розвитку територіальних громад можна через кластеризацію на регіональному рівні [6], управління ризиками в період криз та пандемій [5].

Люблін є центром Люблінського воєводства в Польщі. Ідея «Розумного міста» в Любліні та процес підвищення інтелектуальності міста розпочався з ухвалення та реалізації Стратегії Люблін 2020. Стратегія заклала основи для створення власної розумної моделі розвитку міста. Процеси формування розумного міста 3.0, у якому мешканці спільно творять місто та мають реальний вплив на прийняття рішень, перевага надається соціальним проектами. Ці процеси започаткувалися в 2020 році, проте в 2016 були перші спроби реалізувати смарт-міста. Ознаками розумного міста Любліна є цифровізація економічної, соціальної, політичної та адміністративної діяльності за принципом City as a Platform – СааР (міський геопортал, Lublin 3D, відкриті дані, портал участі, Mesh 3D model, хмара точок, DMT та NMPT), подолання транспортних та екологічних проблем (гібридний транспорт, Гайдівська фотоелектрична електростанція, Дистанційне зчитування лічильників води, Управління мережами водопостачання та каналізації, програми оптимізації роботи теплових мереж, екоAPP, бюджет участі, зелений бюджет участі, CitiCard), Люблінська віртуальна бібліотека, інтегровані ІТ системи для навчальних закладів, Platforma Romos To, безкоштовний WiFi, лавки розумного міста. Для міст України характерні розумні міста 1.0. Їх ознаками є розвиток технологічних фірм, збільшення їхньої кількості, відсутність ідентифікованих потреб у нових технологічних розробках, через що міста використовують готові інформаційні рішення та продукти. Важливим є створення стратегії переходу до смарт-міст 2.0, у яких міста зацікавлені в сучасних рішеннях, на ринку є велика кількість індивідуальних проектів. Для країн Північно-Східної Європи важливим є перехід до розумних міст 4.0 покоління, для яка доповнена просторовим і технологічним інтелектом із нестандартними рішеннями.

Основними індикаторами розвитку смарт-міст 3.0 покоління у м. Люблін є понад 100 показників,

що визначають різні аспекти функціонування міста, згрупованих у 17 категоріях, таких як економіка, освіта, навколишнє середовище, фінанси, транспорт, енергетика, рекреація, адміністрація, безпека, відходи, телекомунікація і інновації, стоки, вода і санітарні послуги, здоров'я, просторове планування, укриття. пожежна безпека. Наведемо приклади основних індикаторів оцінювання у таблиці 1.

Таблиця 1

Приклади індикаторів оцінювання смарт-міст м. Люблін в Польщі

Група	Індикатор
1. Економіка	Рівень безробіття, %
	Відсоток жителів міста, які живуть у бідності, %
	Відсоток людей, зайнятих повний робочий день, %
	Рівень безробіття серед молоді, %
	Кількість фірм на 100000 населення
	Кількість нових патентів на 100000 населення на рік
2 Освіта	Відсоток дівчат, які відвідують школу, %
	Відсоток учнів, які закінчили початкову школу: рівень завершення, %
	Відсоток учнів, які закінчили середню школу: рівень закінчення, %
	Співвідношення кількості учнів до кількості вчителів початкових класів
	Відсоток хлопчиків, які відвідують школу, %
3. Енергія	Загальне споживання електроенергії домогосподарствами на душу населення, кВт-год/рік
	Загальне споживання енергії на душу населення, кВт-год/рік
4. Навколишнє середовище	Концентрація NO ₂ (діоксиду азоту).
	Концентрація SO ₂ (діоксиду сірки)
5. Фінанси	Ставка обслуговування боргу (витрати на обслуговування боргу у відсотках від власних доходів комуни), %
	Капітальні витрати у відсотках від загальних витрат, %
6. Реагування на надзвичайні ситуації	Кількість позаштатних та добровільних пожежників на 100 тис. жителів
	Час реагування пожежної охорони від отримання першого виклику, хв
7. Адміністрація	Відсоток жінок, зайнятих у муніципальній адміністрації, %
	Кількість зареєстрованих виборців у відсотках від населення виборчого віку, %
8. Здоров'я	Середня тривалість життя
	Кількість лікарняних ліжок на 100 тис. населення
	Смертність у віці до 5 років на 1000 живонароджених
9. Рекреація	Кількість м ² закритих громадських місць відпочинку на одного мешканця
	Кількість м ² площі громадського відпочинку на свіжому повітрі на одного жителя
10. Безпека	Кількість злочинів проти життя на 100 тис. жителів
	Злочини проти власності на 100 тис. Жителів
11. Укриття	Відсоток міських жителів, які живуть у нетрях, %
	Кількість бездомних на 100 тис. жителів
12. Відходи	Загальна кількість зібраних твердих побутових відходів на душу населення, т
	Відсоток міських твердих відходів, які переробляються, %
13. Телекомунікації та інновації	Кількість підключень до Інтернету на 100 тис. жителів
14. Транспорт	Кількість кілометрів системи громадського транспорту з високою пропускнуою здатністю на 100 000 жителів, км
	Кількість кілометрів системи громадського транспорту на 100 тис. жителів, км
15. Просторове планування	Зелені площі на 100 тис. жителів, га
	Річна кількість висаджених дерев на 100 тис. жителів
16. Стоки	Відсоток жителів міста, які мають доступ до каналізації, %
	Відсоток міських стічних вод, які пройшли первинну очистку, %
17. Вода і послуги санітарії	Відсоток жителів міста, які мають доступ до питної води, %
	Загальне споживання води на одну особу в домогосподарстві, літри/день
	...

Складено за [8]

Важливим є розробка підходів до управління розумними містами 1,0, 2.0, 3.0 та 4.0 поколінь. Дискусійним є момент вибору показників та умов їх застосування.

У подальших дослідженнях варто звернути увагу на можливість використання індикаторів смарт-міст м. Любліна для міст України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Barrionuevo J. M., Berrone P., Ricart J. E., Smart Cities, Sustainable Progress. *IESE Insight*. 2012. Vol. 14. p. 50-57.
2. Kourtit K., Nijkamp P., Arribas D. Smart cities in perspective – a comparative European study by means of self-organizing maps. *Innovation: The European Journal of Social Sciences*. 2012. Vol. 25, 2, p. 229-246.
3. Mahizhnan A. Smart cities: The Singapore case. *Cities*. 1999. Vol. 16, 1, p. 13-18.
4. Thuzar M. Urbanization in South East Asia: developing smart cities for the future? *Regional Outlook*. 2011. p. 96-100.
5. Polinkevych O., Khovrak I., Trynchuk V., Klapkiv Y., Volynets I. Business Risk Management in Times of Crises and Pandemics. *Montenegrin Journal of Economics*. 2021. 17 (3), p. 117-128. DOI: 10.14254/1800-5845/2021.17-3.8
6. Polinkevych O.M. Substantiation of expediency of clustering of business processes of industrial enterprises (on the example of Volyn region). *Actuals problems of economics*. 2014. № 7. p. 254–257.
7. Polinkevych O.M. Methodical approaches to the selection of experts to assess the innovative development of enterprises. *Actuals problems of economics*. 2016. № 2(176), p. 421–429.
8. Lublin. Urban service and quality of life indicators in accordance with the PN-ISO 37120:2015-03 methodology <https://smartcity.lublin.eu/smart-city-lublin/wskazniki-miasta-inteligentnego/>

Полінкевич Оксана Миколаївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та логістики, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: Kravomp@gamil.com

Polinkevych Oksana M. – Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Entrepreneurship, Trade and Logistics, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: Kravomp@gamil.com

Elina Boichenko
Nataly Martynovych

INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF TERRITORIES IN THE CONTEXT OF RESTORING AND STIMULATING THE DEVELOPMENT OF THE POST-WAR ECONOMY OF UKRAINE

State Institution «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine» National Academy of Sciences of Ukraine

***Abstract:** the article is devoted to the scientific and methodological justification of investment attractiveness of territories in the context of restoring and stimulating the development of the post-war economy of Ukraine, developed a scale for promoting investment in the territory by class, according to the level of its destruction, to consider the risks affecting the investment attractiveness of the economy.*

Keywords: investment activity; innovative attractiveness; territory restoration; territory stimulation; investment risks.

The current conditions for the development of Ukrainian society can be described as the most difficult in the recent history of Ukraine. The deliberate destruction of Territorial Infrastructure by the aggressor country, and in some cases its destruction, are disastrous consequences for the country, regions, and each territorial community. This applies not only to those regions where military operations are actively conducted but also to those that are exposed to high-precision missiles.

Modern Ukrainian science has no experience in restoring and stimulating the development of regions in war conditions and does not have the appropriate tools for adapting existing scientific and methodological approaches to the development of territories in the conditions of huge destruction of cities and settlements, regional infrastructure, rapid economic decline, rising inflation, impoverishment of the population, mass migration, etc. So, for the socioeconomic reproduction of regions, it is necessary to propose ways that would allow restoring the economic complex of Ukraine with maximum efficiency in the short term.

To solve the tasks set for Ukrainian scientists, it is advisable to use the existing experience of applying special management regimes in the territories of Priority Development in Ukraine, the purpose of which was to overcome depressive manifestations in the regions, attract domestic and foreign investment and create new jobs.

The introduction of a regime for restoring and stimulating the development of the post-war economy of Ukraine is to attract investment for the development of infrastructure damaged as a result of military aggression and ensure sustainable development not only of the territory where this regime is applied but also the use of such a tool for the development of the national economy as a whole.

The activation of investment activity, where the regime of restoration and stimulation of development of territories is applied, allows for creating conditions for the restoration of infrastructure, the introduction of innovations, optimization of production processes and production, increase, and renewal of production capacities, expansion of existing and conquest of New Sales markets, implementation of strategic tasks, etc.

The investment attractiveness of a territory is a characteristic that reflects the quality of the macroeconomic environment and its ability to meet the requirements of modern economic realities. In this context, determining the level of investment attractiveness of the territory, taking into account the existing negative trends, is an important task, the solution of which is necessary to develop effective directions for increasing the investment attractiveness of the economy of both the country and each region.

Under these conditions, the question arises, which is aimed at increasing the investment attractiveness of the territory, which provides the basis for restoring and stimulating the development of the post-war economy of Ukraine.

According to Article 2 of the law of Ukraine "on investment activity", investment activity is a set of practical actions of citizens, legal entities, and the state to implement investments [1]. So, this definition already sets out the levels of investment activity – these are, firstly, citizens and legal entities – enterprises,

and secondly, this is the state with its regions. The structure of investment activity in Ukraine is as follows (fig. 1).

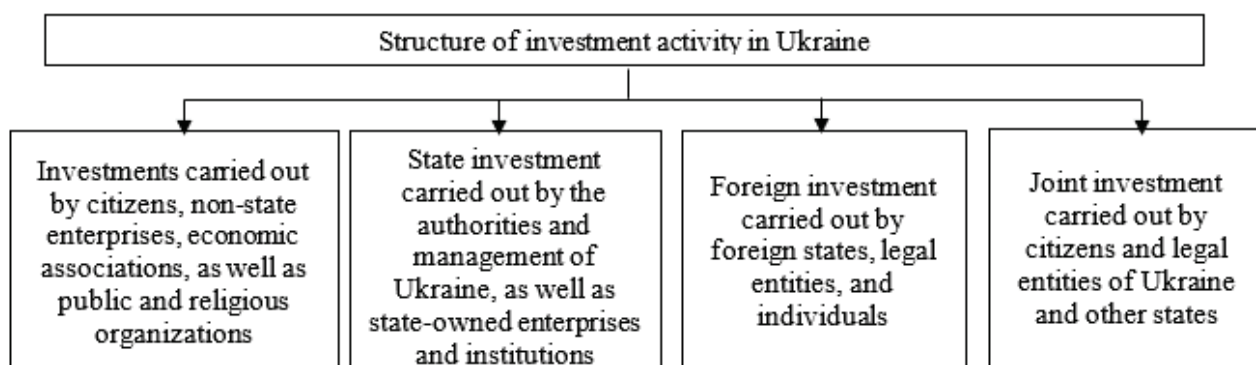

Fig. 1. Structure of investment activity in Ukraine

Source: built by the authors on the basis of [1]

According to International Financial Reporting Standards, the concept of "investment activity" is considered in a broader sense and is interpreted as activities related to the acquisition and sale of non-current assets, as well as with the implementation of financial investments that are not an integral part of cash equivalents.

Successful implementation of investment activities is possible if there is a certain investment attractiveness of the territory. The investment attractiveness of the territory is understood primarily as an independent economic category, characterized by the totality of the investment potential of the region (conditions and opportunities) and investment risks that affect the volume of attracted capital on mutually beneficial terms with investors and distinguish this region from others. Consequently, investment potential and investment risks form the basis of the region's investment attractiveness.

The essence of this methodology is to calculate three estimates for each region, which are used to determine its investment attractiveness. The first assessment is the establishment of a general rating, which is calculated based on ratings of the corresponding groups of indicators, taking into account their weight coefficient. The second assessment is to determine the location of the region following the obtained assessment of investment attractiveness. The third assessment is the division of regions into classes, which characterizes the degree of investment promotion (fig. 2) [2].

1st Class	3rd Class	5th Class
Favorable situation for investing	Controversial investment situation	Seriously unfavorable situation for investing
2nd Class	4th Class	6th Class
Relatively favorable situation for investment	Unfavorable situation for investing	Dangerous situation for investing

Fig. 2. Degree of investment promotion by class

Source: built by the authors based on data [2]

The incentives provided to investors in territories with special recovery conditions should be determined taking into account the assessment of damage to its infrastructure (fig. 3).

0%	up to 20%	from 20% up to 40%	from 40% up to 60%	from 60% up to 80%	over 80%
I group	II group	III group	IV group	V group	VI group

Fig. 3. Scale of the level of damage to the territory's infrastructure, according to the degree of its destruction, %

The basis for assessing damage to the territory's infrastructure may be the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "on approval of the methodology for assessing losses from the consequences of man-made and natural emergencies" [3].

For each group, which reflects the degree of damage to the territory's infrastructure, the corresponding class of investment attractiveness is compared (fig. 4).

Level of damage to the territory's infrastructure					
0%	up to 20%	from 20% up to 40%	from 40% up to 60%	from 60% up to 80%	over 80%
I group	II group	III group	IV group	V group	VI group
1st Class	2nd Class	3rd Class	4th Class	5th Class	6th Class
Favorable situation for investing	Relatively favorable situation for investment	Controversial investment situation	Unfavorable situation for investing	Seriously unfavorable situation for investing	Dangerous situation for investing

Fig. 4. The degree of promotion of investment in the territory by class, according to the level of its destruction

Source: compiled by the authors

The formation of investment attractiveness of the territory occurs in the context of risks. The purpose of determining the risk that affects the investment attractiveness of the economy is to establish its possible consequences and take into account its actions when assessing the investment attractiveness of the regional economy, thereby increasing the reliability of the assessment obtained. It is important to note that the impact of risks should be considered as an action in which quantitative and qualitative changes occur in the components of the investment attractiveness of the regional economy. We can distinguish the following types of risks that contribute to the emergence of a "situation of uncertainty".

Production risk, which reflects the main trends in the development of business activities in the region. Social, which reflects the level of social tension in the region. Management risk is a characteristic of management activities that are carried out in conditions of uncertainty caused by the following reasons: insufficient or unreliable information, making a management decision that is associated with a high probability of unfavorable performance conditions, and so on. Environmental risk arising from environmental pollution; man-made accidents and emergencies caused by technical and technological features of human production and economic activity, as well as the accumulation of a large amount of industrial and household waste; emissions into the atmosphere of exhaust gases from internal combustion engines of motor transport; the use of mineral fertilizers and plant protection products, etc. Criminal risk characterizes the level of regional crime and the size of the shadow sector of the economy in the territorial and economic system.

It is important to note that any methodological approaches to determining risk have subjective characteristics. Thus, determining the impact of risk on the formation of investment attractiveness of the regional economy is a rather conditional procedure that has subjective characteristics.

In the context of Ukraine's martial law, the use of a special regime for restoring and stimulating the development of territories can become an effective mechanism for restoring its regions. To justify the conditions for introducing a functional type of special regime for restoring and stimulating the development of territories, it is advisable to develop methodological recommendations for its choice.

REFERENCES

1. The law of Ukraine "On investment activity" № 1981-VIII (1981-19) of 23.03.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
2. Damborsky M., Rihova G. Investment Attractiveness of the Czech Republic Regions in a Period of Economic Crisis. *3rd Central European Conference in Regional Science CERS*, 2009. P. 951–962.
3. On approval of the methodology for assessing losses from the consequences of man-made and natural emergencies : resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 175 of February 15, 2002 / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2002-%D0%BF#Text>.

Boichenko Elina B. – doctor of economics, Professor, Senior researcher, *State Institution «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine» National Academy of Sciences of Ukraine Kyiv*, boychenko-elina@ukr.net

Martynovych Nataly A. – PhD in Economics, Associate Professor, Senior researcher, *State Institution «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine» National Academy of Sciences of Ukraine Kyiv*

CRYPTOCURRENCY AS AN ASSET FOR INVESTMENT IN UKRAINE

¹National University "Odesa Polytechnic"

²State Biotechnology University

Abstract: *This study proposes a theoretical and scientific approach to the consideration of cryptocurrency as an asset for investment, analyzes the market structure of the cryptocurrency market and the most popular types of cryptocurrencies and the procedure for forming their rates. The advantages and disadvantages of cryptocurrencies and the peculiarities of their use in the investment area are presented. The process of forming a cryptocurrency portfolio is proposed and a conclusion is drawn on the possibilities of using cryptocurrency as an asset for investment.*

Keywords: cryptocurrency; investment; cryptocurrency portfolio; cryptocurrency market.

The high pace of development of digitalization and digital technologies, the transformation of the financial and economic sphere and the national currency market prompt the emergence of more advanced tools for managing socio-economic processes, and the improvement of methods for finding the most effective approaches to generating large profits by introducing an alternative to traditional currency in the global currency and investment markets - cryptocurrency.

A significant contribution to the theoretical, methodological, scientific and practical substantiation of approaches to the use of cryptocurrency has been made by domestic and foreign researchers, in particular: A. Tapscott, O. Brechko, Z. Dvulit [1], Y. Onyshchenko [2], V. Lukianov and others. The development and functioning of the cryptocurrency market and the peculiarities of conducting transactions in comparison with traditional currencies are the subject of publications by the following scholars: M. Casey, S. Haber, T. Kovaleva [3], K. Yarova [4], etc. The publications of I. Schnabel, V. Soslovsky, O. Ovsienko, V. Kovtun [5] and others raised the issue of using cryptocurrencies in the practice of financial and currency brokers, analyzed trends in the global and domestic markets of the most common cryptocurrencies. There is an ongoing debate on the feasibility of using cryptocurrencies in investing, since the high level of risk causes distrust of the introduction of innovations into traditional monetary circulation, even in the face of the conclusion that cryptocurrencies are the most promising asset for investment. This determines the topic and relevance of this study.

The issue of cryptocurrency is currently attracting more and more attention from currency market participants. It is gradually becoming one of the main assets for futures transactions and an investment object. Despite the lack of awareness of business entities about the benefits of cryptocurrencies and the peculiarities of the market, they are gaining attention, supported by the rapid growth of the exchange rate and significant profits in a short time. Thus, in 2021, the global crypto market exceeded more than \$3 trillion and, accordingly, remains one of the main tools for conducting transactions in the digital space. However, there are a number of features that need to be taken into account: cryptocurrencies are not regulated or controlled by documents, which does not guarantee asset protection, and they do not even exist in a physical state. It is sensitive to changes in market prices and income over time [1, p.13]. However, crypto projects remain attractive to "serious" market participants and those who are just "trying it out". Among the most attractive crypto projects are the following:

- Ethereum is a technology for storing cryptocurrencies and conducting transactions with them in its own network, as well as creating joint online services based on the blockchain. In 2023, the project will cost \$1,540.

- Bitcoin is a cryptocurrency generated by electronic networks and used in online payments instead of traditional fiat currencies. Thanks to its open source code with a known structure, bitcoin can be purchased through digital wallets, centralized exchanges, over-the-counter exchange services, peer-to-peer trading platforms, and payment applications. Its value in 2023 is \$16,822.85.

- Polkadot is a multi-platform designed to combine all existing blockchains into a single system for information exchange and cross-registering and computing, while avoiding hard forks. Polkadot uses its own cryptocurrency DOT (token), which is designed to fully control the protocol and guarantee the security of its own network. In 2022, the price of Polkadot (DOT) increased from \$4 to \$50, and according to some forecasts, with the growth of demand, it can reach \$100 or even \$1,000 per token in 2023-2024.

- Graph is a system protocol designed to efficiently index data requests from public blockchains using subgraphs used in blockchain projects such as Aave, Uniswap, Balancer, Decentraland, ENS, Synthetix, Oryn,

DAOstack, Livepeer, Gnosis, and with the help of investment funds: Edge&Node, Digital Currency Group, Coinbase Ventures Capital, Tiger Global Management, AU21. Thus, in 2019, Graph raised a total of \$69.6 million, Multicoon Capital - more than \$2.5 million, and in 2022 - \$50 million. In addition to traditional developers who create subgraphs, node operators (who index the blockchain and process requests in exchange for a reward), community members (who signal to node operators which subgraphs containing valuable data are needed and should be indexed), delegated participants (who delegate tokens and receive a share of the reward for processing requests), or protocol users can join the protocol. With the help of the Graph system, Web3 applications are created that are publicly available in a decentralized infrastructure [2, p. 26; 3, p. 91].

The analysis of crypto projects shows their important role in the financial and investment market. Their advantages are as follows: speed and cheapness of transactions, absence of barriers to cross-border transfers, inability to counterfeit an asset, high degree of anonymity, it allows to form and use new models of financial services without reference to exchange rates/interest rates and commissions, as well as profit from the formation of a cryptocurrency portfolio [4, p.151]. The main disadvantages are usually the following: market risks or fluctuations in the exchange rate of cryptocurrencies, low level of trust in financial and investment market participants, inability to track participants in financial transactions, which creates prerequisites for money laundering, fraud, tax evasion, inability to withdraw payment [5, p.5-6].

In Ukraine, the development of digitalization creates favorable conditions for the use of cryptocurrencies in the domestic financial and investment market and in foreign trade. Broad integration into the global economy has made it possible to enter trade and investment systems, the organizational forms of which are crypto exchanges, primarily Binance, ByBit, Huobi, Crypto. com, whiteBit, Kuna.io, KuCoin, Gate.io, Coinbase, Kraken, and Bitfinex, exchange platforms such as Baksman, Advcash, BtcSale, Xchange, Number1, FastChange, BitBong, Payeer, WorldChange, CoinPayMaster, BitObmen, etc. According to the NBER report, at the beginning of 2021, crypto exchanges controlled about 5.5 million bitcoins, individuals - 8.5 million bitcoins, and the market capitalization was over \$2.45 trillion. The trend of growth in the number of cryptocurrencies continues, which currently reaches 20 thousand varieties [6, p.2; 7, p.25].

Thus, cryptocurrency is an attractive asset for investment, which is explained by its profitable potential in the case of investment and speculative use. This requires a more detailed study of the conditions for the formation and use of a cryptocurrency portfolio, ensuring the legalization of currency transactions, developing a mechanism for regulating the crypto market and training specialists [7].

REFERENCES

1. Dvulit Z. P., Peredalo H. S., Tylipska R. B., Terno R. M., Stibel R. I. Cryptocurrency: state and trends of development. *Economy and state*. 2019. № 1. C. 10-14. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.1.10.
2. Onyshchenko Y.I, Kapsamun S.Y. Cryptocurrency as a financial asset for investment by banks. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University, Series: International Economic Relations and the World Economy*. 2019. No. 25, Part 2. pp. 25-30.
3. Kovaleva T. Formation and ways to improve the accounting of cryptocurrencies. *Problems and prospects of entrepreneurship development*. 2020. № 24. C. 90-100. DOI: 10.30977/PPB.2226-8820.2020.24.0.90.
4. Yarovyi K.O., Martynenko O.V., Shnurko A.M. The concept of cryptocurrency and the mechanism of its state regulation. *Modern Economics*. 2022. № 35(2022). C. 149-154. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V35\(2022\)-23](https://doi.org/10.31521/modecon.V35(2022)-23).
5. Kovtun V. V., Ovsienko O. V. Cryptocurrency relations in Ukraine: economic and legal analysis. *Economy and Society*. 2021. № 31. C.1-7. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-50>.
6. Kotko Ya. M., Levkin A.V. Implementation of modern digitalization in the field of education and science in Ukraine and the world. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference for scientific and pedagogical workers, graduate students, students of institutions of professional higher education "Digital transformation and digital technologies for sustainable development of all branches of modern education, science and practice"*, 2023. International Academy of Applied Sciences (Poland) and State Biotechnology University (Ukraine). pp. 1-4.
7. Ruslana Levkina, Yana Kotko, Arthur Levkin. Training of Highly Qualified Specialists in the Electronic Industry Market on an Adaptive Basis. *IV International Scientific and Practical Conference «Theoretical and Applied Aspects of Device Development on Microcontrollers and FPGAs» MC&FPGA-2022*, Kharkiv, Ukraine, 2022. – Kharkiv, NURE. – pp. 24-26. DOI: 10.35598/mcfpga.2022.008

Levkina Ruslana V. - professor, doctor of economics, professor of the department of entrepreneurship and trade, National University "Odesa Polytechnic", Odesa, e-mail: levkina@3g.ua

Kotko Yana M. - candidate of sciences economics, senior lecturer at the department of economics and business, State Biotechnology University, Kharkiv, e-mail: kotkoyana@ukr.net

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

УДК 658.5(447)

М.А. Алексєєв¹
М.І. Небава¹

ІННОВАЦІЙНІ ІТ-РІШЕННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАВОК В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація. В роботі наведено основні ІТ-технології для оптимізації управління ланцюгами поставок, що можливі в поствоєнний період в економіці України. Наведено приклади успішних інтеграційних схем в управлінні ланцюгом поставок.

Ключові слова: ІТ-рішення; інтернет речей; ланцюги поставок; управління.

Abstract. The paper presents the main IT technologies for optimizing the management of supply chains, which are possible in the post-war period in the economy of Ukraine. Examples of successful integration schemes in supply chain management are given.

Keywords: IT solutions; Internet of things; supply chains; management.

Поствоєнний період передбачає великі зміни та нові процеси в усіх сферах бізнесу, особливо в системі управління ланцюгами поставок через те, що інфраструктура найбільше постраждала і потрібно підлаштовуватись під нові реалії.

З врахуванням вищезазначеного, важливою складовою функціонування бізнесу є задоволення потреб споживачів, створення позитивного іміджу та репутації, що принесе великий профіт в майбутньому, тому задача бізнесу орієнтуватися в бік способу оптимізації, приділяючи велику увагу веб-сайтам, маркетинговим стратегіям чи розробці додатків [1]. Враховуючи, що оптимізація ланцюгів поставок, ймовірно, принесе більше переваг компанії та отримає велику кількість позитивних відгуків від споживачів.

ІТ-технології поступово впроваджуються у різні сфери суспільного життя та бізнесу, полегшуючи більшість бюрократичних потреб, підвищують ефективність розробок в тій чи іншій сфері та автоматизують складові бізнес-процесів. Це дає змогу більш ефективно вести бізнес та зосереджуватись на основних цілях підприємств та виробництв.

За рахунок розвитку інноваційної складової відбувається розподіл серед ІТ-компаній, які зосереджують свою роботу в напрямку вирішення потреб логістики як окремих, так і комплексних завдань (планування завантаження, оптимізація, закупівлі, швидкість поставок, зворотна логістика, маршрутизація і планування, система управління транспортом тощо) логістичних підприємств.

На сьогодні питання підвищення ефективності логістичних процесів вимагають активних дій з боку керівництва компаній, адже їхня конкурентоспроможність, передусім, залежить від своєчасного реагування на глобальні тренди і виклики в області ІТ-технологій. ІТ-розробники, як займаються дослідженнями, найбільше концентрують свою увагу на розв'язанні проблем постачальників транспортних послуг - на них падає понад 90 % усіх респондентів. Також потрібно відмітити, що понад 80 % ІТ-рішень у вертикальній спеціалізації зосереджено в галузі сільського господарства щодо виробництва, транспортування та оптової торгівлі. Попри зазначені досягнення, менше ніж 40 % компаній використовують технологію для контролю продуктивності ланцюгів поставок. У зв'язку зі зростанням складності відправлення вантажовідправниками вантажів клієнтам, багато компаній звертаються за допомогою так званої 3PLs (third-party logistics) [2].

Іншим прикладом ІТ-рішень, є відмова від паперового документообігу та інтеграція цифрового документообігу, за рахунок якого вдалося досягти значної економії ресурсів та прискорити процеси оформлення вантажів [3]. Головною перевагою систем електронного документообігу стала швидша обробка документів та зменшення витрат на архівування. Такі системи можуть бути інтегровані з будь-якою ERP і підтримувати різні формати файлів.

Ще однією новизною, яка себе зарекомендувала, є “інтернет речей”, що є технологією передачі даних між матеріальними об’єктами, що об’єднані між собою мережею для безперешкодної взаємодії всередині системи та з її зовнішніми суб’єктами [4]. Дану технологію можливо впровадити в будь-який бізнес, незалежно від його розміру.

Важливо зазначити, що світові лідери логістики визначають технологію «Інтернету речей» як виробничу технологію логістики, що є клієнтоорієнтованою, оскільки вона залучає не лише об’єкти ланцюга постачання, а й кінцевих споживачів і замовників [5]. Це дає змогу отримувати повну картину логістичного процесу.

Логістична технологія надає можливість проводити аналітику великих об’ємів даних, контролю кожної складової системи та аналіз даних у реальному часі. Яскравим прикладом успішної реалізації є Транспортний інформаційний центр Сеула (TOPIS). Впроваджена система дозволяє збирати дані щодо всіх учасників транспортного руху з відображенням переміщення в реальному часі [6]. Завдяки такій системі компактно організовано трафік, зменшення часу простою транспорту та підвищено рівень задоволеності споживачів і загальний рівень добробуту завдяки налагодженій чіткій системі комунікації зі споживачем.

З урахуванням технічного прогресу, можна також розглянути блокчейн, що є протоколом обміну інформацією (валютою) по інтернету без участі посередників, який зберігає інформацію про всі транзакції учасників системи у вигляді «ланцюжка блоків», причому інформацію після запису неможливо стерти. Він забезпечує високий рівень безпеки та зводить до мінімуму можливість хакерських атак [7], за рахунок зменшення людського втручання.

Деякі міжнародні компанії широко використовують можливості Blockchain: компанія Maersk, яка працює у Данії, підвищує ефективність документообігу та керування вантажами; Walmart у США простежує переміщення та доставку свинини з Китаю. Платформа для експедирування вантажів A2B Direct задіяла у своїй роботі Blockchain, щоб відстежувати метеріалопотік та слідкувати за пересуванням водія і бути впевненими у конфіденційності даних у документах.

Отже, на даний час ми маємо достатній спектр передових технологічних рішень, що можуть бути впроваджені. Розумний підхід у вдосконаленні ланцюга постачання починається з кращого та розумнішого програмного забезпечення, яке дозволить усунути прогалини в прогнозі запасів та покращити планування попиту з поступовим та рівномірним інтегруванням вищевказаних варіантів. Дані IT-рішення дають змогу розглянути цінність їх впровадження за рахунок великої кількості чудових прикладів інтеграцій передовими компаніями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Обов’язково прочитайте: Розумні рішення управління ланцюгами поставок для оптимізації бізнес-процесів | GMDH. *GMDH*. URL: <https://gmdhsoftware.com/ua/smart-supply-chain-management-solutions/> (дата звернення: 23.02.2023).
2. Коляденко, С., Голубкова, І., Бабаченко, М., Левинська, Т., & Бурмака, Л. (2020). Розвиток та використання іт-рішень в логістиці. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(34), 230–236. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i34.215518>
3. Названі найпопулярніші IT-рішення для логістики минулого року. *Сайт о логистике и управлении цепями поставок*. URL: <https://logist.fm/news/nazvani-naypopulyarnishi-it-rishennya-dlya-logistiki-minulogo-roku> (дата звернення: 23.02.2023).
4. Evtodieva T. E., Chernova D. V., Ivanova N. V., Kisteneva N. S. Logistics 4.0. Sustainable Growth and Development of Economic Systems. 2019. № 1. Pp 207-219. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-11754-2_16 (the date of application: 30.03.2020).
5. Radivojevic G., Bjelic N., Popovic D. Internet of things in logistics. 3rd Logistics International Conference. Serbia, Belgrade 2019. №3. Pp. 185–190.
6. Інтернет речей у логістиці. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи. URL: [http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/231030#:~:text=«Інтернетом%20речей»%20вважають%20технологію%20передачі,суб'єктами%20\[1\].](http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/231030#:~:text=«Інтернетом%20речей»%20вважають%20технологію%20передачі,суб'єктами%20[1].) (дата звернення: 23.02.2023).

7. Мокляк М.В, Хаустова Е.О. Технологія blockchain в логістичній системі підприємства. url: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/1_06_uk/14.pdf

Алексєєв Максим Андрійович - здобувач кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: corp.workMA@gmail.com

Небава Микола Іванович - кандидат економічних наук, професор кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.

Aliexsieiev Maksym Andriiovych - recipient of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: corp.workMA@gmail.com

Nebava Mukola Ivanovych - candidate of economic sciences, professor of the Department of Business Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: nebava@vntu.edu.ua.

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ: ПІДґРУНТЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО РІВНЯ

Сумський національний аграрний університет

Анотація: У статті розглянуті теоретичні аспекти управління розвитком персоналу, обґрунтовано необхідність розвитку кадрів в площині адміністративного рівня підприємства, зроблено акцент, що управління розвитком персоналу надає можливості працівникам вдосконалювати свої знання, навички та результативність відповідно до цілей і цінностей підприємства та по відношенню до інтересів і потреб працівника.

Ключові слова: розвиток персоналу; управління розвитком персоналу; адміністративний менеджмент.

Abstract: The article examines the theoretical aspects of personnel development management, the need for personnel development at the administrative level of the enterprise is substantiated, emphasizes that personnel development management provides opportunities for employees to improve their knowledge, skills and performance in accordance with the goals and values of the enterprise and in relation to the interests and employee needs.

Keywords: personnel development; personnel development management; administrative management.

Розвиток персоналу розглядається як необхідний процес, якщо потрібно реалізувати цілі підприємства. Розвиток в основному полягає в тому, щоб навчати співробітників та готувати їх до завдань, які будуть поставлені на посадах адміністративного рівня. Згідно з дослідженнями консультантів з менеджменту, найбільшим фактором задоволення від роботи є можливість зростання та розвиток кар'єри [1]. Формами розвитку персоналу є професійне зростання, підвищення кваліфікації, безперервна освіта, повторна освіта, навчання персоналу без відриву від роботи, вдосконалення персоналу, оновлення, управління талантами та інші комбінації цих термінів. Слід зауважити, що актуальним також є питання саморозвитку персоналу, який дозволяє підприємству менше часу виділяти на його навчання.

Харріс [3] вважав, що одним із компонентів розвитку персоналу є кадрове забезпечення, яке включає кілька процесів управління персоналом (тобто відбір, введення в посаду, призначення, розвиток, оцінювання тощо). На його думку інша сторона розвитку персоналу включає два види навчання: навчання без відриву від виробництва та підвищення кваліфікації. Навчання без відриву від виробництва вважається будь-якою запланованою програмою, яка здійснюється з метою вдосконалення навичок і знань працівників під час роботи.

На думку Хміль Ф. І., розвиток персоналу є ітеративним (повторюваним) процесом досягнення таких показників рівня кваліфікації працівників, які відповідають стратегії розвитку організації [4]. В цілому управління розвитком персоналу визначається як процес надання можливостей працівникам вдосконалювати свої знання, навички та результативність відповідно до цілей і цінностей підприємства та по відношенню до інтересів і потреб працівника. Це визначення стверджує, що зростання розвитку співробітників має бути пов'язане зі стратегічним планом підприємства та з активами короткострокової та довгострокової робочої сили. Така концепція вимагає здатності передбачати прогалини в знаннях і навичках робочої сили, а також те, як зміна демографічних показників, економічного статусу та поточного складу працівників вплине на досягнення поставлених цілей і завдань. У цьому сенсі розвиток персоналу робить наголос на організаційному навчанні. Він підкреслює передумову, що підприємства прогресуватимуть у міру зростання та розвитку людей, які працюють в ньому.

Відносно новий термін для управління розвитком персоналу є управління талантами. Концепція, розроблена Кліфтоном і Нельсоном у їхній роботі Soar With Your Strengths [2], полягає в тому, що організації досягнуть більшої продуктивності персоналу, розвиваючи та використовуючи

сильні сторони своїх людських активів, а не зосереджуючись на їхніх слабких сторонах.

Таким чином, це обговорення управління розвитком персоналу базується в основному на таких концепціях:

1. Процес розвитку персоналу є розвиваючим, оскільки його акцент робиться на безперервному зростанні особистості. У цьому сенсі розвиток персоналу є постійним процесом, а не одноразовим проектом. Індивідуальні потреби в зростанні надають співробітникам персоналізовану можливість досягти вищого рівня самореалізації та задоволення. Розвиток персоналу розглядається як важлива інвестиція.

2. Ефективний розвиток персоналу робить більший акцент на розширенні особистих сильних сторін і творчих талантів, ніж на виправленні особистих слабких сторін. Основна увага при зростанні зосереджена на тому, що людина може зробити ці сильні сторони такими які надалі можна розвивати та використовувати.

Важливі цілі управління розвитку персоналу в площині адміністративного рівня управління:

1. Забезпечити заплановані можливості розвитку персоналу, які забезпечують навчання, необхідне для того, щоб працівник міг працювати на рівні компетенцій що необхідні для поточних і майбутніх посад.

2. Вдосконалювати організаційний клімат, який сприяє самореалізації особистості, інституційній ефективності, людській творчості та оновленню системи.

4. Оптимізувати фінанси. Наймати, а потім звільняти працівників, обходиться дорожче тренування та навчання. Також дорого обходиться втрата хороших працівників через те, що вони розчаровані відсутністю можливостей професійного зростання.

5. Створити життєздатні та значущі програми, які дозволять персоналу та системі працювати разом над досягненням цілей системи та власних особистих цілей у сферах досягнення, задоволення та самореалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bathurst, P. Training is the key at top firms. Arizona Republic. 2007. 325 p.
2. Clifton and Nelson. Soar with your strengths. New York, N.Y. : Delacorte Press. 1992.
3. Harris B. In-service education for staff development. Boston: Allyn & Bacon. 1989.
4. Хміль Ф. І. Управління персоналом. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Академвидав. 2006. 488 с.

Баценко Людмила Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Сумський національний аграрний університет, Суми, e-mail: lbatsenko@yahoo.com

Кипенко Андрій Євгенович, здобувач вищої освіти кафедри менеджменту, Сумський національний аграрний університет, Суми

Liudmyla Batsenko – PhD, Assistant of Professor, Assistant of Professor of the Management Department, Sumy National Agrarian University, Sumy, e-mail: lbatsenko@yahoo.com

Andriiy Kipenko, student of higher education of the Management Department, Sumy National Agrarian University, Sumy

СТРАТЕГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ КРИЗИ

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Анотація: у статті розглянуто проблему стратегічного планування в умовах кризи та особливості короткострокового планування

Ключові слова: стратегічне планування; короткострокове планування; нестабільне середовище; кризова ситуація

Abstract: the article focuses on the problem of strategic planning in a crisis and the features of short-term planning

Keywords: strategic planning; short-term planning; unstable environment; crisis situation

Сучасний світ непередбачуваний і тому останні 3 роки людство переживає глобальну кризу. Ця криза стосується усіх сфер, зокрема, економіки, політики та екології. Не встигнувши оговтатись після COVID-19, український бізнес зіткнувся з війною та постійними відключеннями електрики. Для планування у умовах подібної нестабільності застосовується короткострокове стратегічне управління.

Короткострокове управління передбачає планування діяльності підприємства та постановки цілей строком до 1 року. По суті, це тактичне управління компанією «тут і зараз» заради досягнення оперативної мети.

Стратегічне короткострокове управління визначається обмеженістю у часі та зосередженістю на проектних роботах. Це особливо помітно у роботах ІТ-компаній, що працюють саме на проектах, що тривають декілька місяців. Таке планування допомагає швидко розуміти проблеми компанії, приймати управлінські рішення та адаптуватися до нових умов.

Короткострокове управління доцільно використовувати в умовах обмеженої і непередбачуваної кількості ресурсів. Якщо брати до прикладу Україну, то зараз це стосується усіх видів ресурсів – як сировинних, так і трудових. Ніхто не знає чи не згорить поле пшениці та чи не поїде інженер до більш безпечного місця. Підприємства змушені вирішувати питання «на ходу», приймаючи оперативні рішення. На жаль, умови змінюються швидше, ніж це можна передбачити [1].

Але, варто зауважити, що постійне досягнення короткострокових цілей не означає, що компанія не повинна мати довгострокове планування своєї діяльності. Довгострокове стратегічне планування передбачає створення стратегії розвитку підприємства на всіх рівнях на довгий термін. Саме глобальні цілі і стають основою для створення оперативних задач компанії протягом років. Найкращий спосіб розбити довгострокові цілі на короткострокові - зосередитися на п'яти пріоритетах на наступний рік. Щоб визначити пріоритети довгострокових цілей і розбити їх на проекти, які можна виконати, можна використовувати техніки типу SMART-цілі [1].

Отже, зараз, в умовах політичної нестабільності і загальної кризи, все частіше компанії звертаються саме до оперативного планування діяльності. Це пов'язано з непередбачуваністю подій, обмеженістю ресурсів, тощо. Деякі види бізнесу, наприклад, айті-сектор, можуть дозволити собі продовжити проводити середньо- та довгострокове планування. Однак для більшості, короткострокове планування бізнесу це питання не розвитку, а виживання.

Базою дослідження було обрано Україну. Перш за все, варто визначити наскільки нестабільним є зовнішнє середовище країни. Нестабільність зовнішнього середовища визначає, наскільки швидко компанія має прийняти рішення та відреагувати на зміни. У випадку України, цей час іноді сягає доби або тижня. На жаль, війна внесла значні корективи у діяльність більшості компаній.

Станом на серпень близько 50% опитаних компаній кожного рівня (мікропідприємства, малі, середні та великі) працюють з обмеженнями, а до 10% були вимушені припинити свою діяльність. Говорячи про позитивну динаміку, близько 15% підприємств вже відновлюють свою роботу. Релокація бізнесу здебільшого не відбулася, а якщо і мала місце бути, то лише в межах України. Витрати близько

третини компаній зросли більш ніж на 20%, у той час як прибутки впали на 25-50%. Варто зауважити, що ця статистика не враховує кризи електроенергії, що охопила країну у жовтні 2022 року [2].

У ситуації, подібній до тій, що склалася в Україні, компанії використовують управління в умовах стратегічних несподіванок. Воно передбачає максимально гнучку та адаптивну модель управління, у якій рішення приймаються екстрено. Саме тому компанії не можуть будувати довгострокові стратегії свого планомірного розвитку [3].

Згідно статистичних даних, компанії тепер планують свою діяльність на більш короткі проміжки часу. Короткострокове планування передбачає оперативний план діяльності на час близько 1 року. В українських реаліях це занадто великий проміжок часу, тому більшість малого та середнього бізнесу (близько 50%) та 25% великого бізнесу обирає планування на місяць. Решта компаній, зокрема компаній великого бізнесу, залишило своє планування без змін. Тим не менш, планують стратегію на рік і більше: 2% мікрокомпаній, 5% малих компаній, 5% середніх компаній, 5% великих компаній [2].

На це вплинули такі фактори як політична нестабільність, високий рівень інфляції, постійна військова загроза, логістичні проблеми, тощо. Однак, не дивлячись ні на що, український бізнес живе та продовжує розвиватись.

Отже, короткострокове планування – необхідний інструмент кризового менеджменту. Воно допомагає зосередитися на наявних оперативних цілях компанії, що дозволить їй вижити у період загальної нестабільності на ринку.

Говорячи про стратегічне управління у таких умовах, варто зазначити, що воно дуже обмежене, за рахунок скорочених термінів прийняття рішень. Деякі компанії зосереджуються на оперативних цілях, забезпечуючи просто роботу підприємства. Але розвиток неможливий без стратегії. Не ставлячи перед собою стратегічну мету, компанія не зможе визначити необхідний вектор руху на заходи для її досягнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Managing Strategic Surprise by Response to Weak Signals / Н. Igor Ansoff.
2. Дослідження стану українського бізнесу під час війни: як себе почувають середні, малі та великі компанії [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://hub.kyivstar.ua/news/doslidzhennya-stanu-ukrayinskogo-biznesu-pid-chas-vijny-yak-sebe-rochuvayut-seredni-mali-ta-velyki-kompaniyi/>.
3. Стратегічний менеджмент / Л. П. Артеменко, Л. С. Довгань. – Київ: Центр учбової літератури, 2011. – (2).

Будник Микола Сергійович, студент I курсу магістерської програми «Менеджмент та бізнес-адміністрування», факультет менеджменту та маркетинг, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, email: budnik.k01@gmail.com

Артеменко Ліна Петрівна, доцент кафедри менеджменту підприємств, кандидат економічних наук, факультет менеджменту та маркетинг, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Київ, email: artemenko.lina@lil.kpi.ua

Budnyk Mykola S., first year student of the Master's program "Management and Business Administration", Faculty of Management and Marketing, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, email: budnik.k01@gmail.com

Artemenko Lina P., Docent of the Department of Enterprise Management, PhD in Economics, Faculty of Management and Marketing, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, email: artemenko.lina@lil.kpi.ua

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ВІТЧИЗНЯНОГО АВТОБУСОБУДУВАННЯ

Науково-технічний центр "Автополіпром"

Анотація: У статті наведено огляд розвитку вітчизняного автобусобудування у період з вересня 1991 року по 2022 рік. Охарактеризовано періоди його підйомів і занепадів, розглянута діяльність підприємств і організацій з проектування, виробництва, випробувань та сертифікації продукції сфери автобусобудування на різних етапах її розвитку. Оцінено сучасний стан розвитку сфери вітчизняного автобусобудування.

Ключові слова: підприємства автобусобудування, розвиток сфери автобусобудування, причини занепаду вітчизняного автобусобудування.

Abstract: The article provides an overview of the development of the domestic bus industry in the period from September 1991 to 2022. The periods of its ups and downs are characterized, the activities of enterprises and organizations in the design, production, testing and certification of products in the field of bus construction at various stages of its development are considered. The current state of development of the field of domestic bus construction is assessed.

Keywords: bus building enterprises, development of the bus building industry, reasons for the decline of the domestic bus building industry.

Розвиток вітчизняного автобусобудування за часів незалежності України характеризується як періодами злетів так, як це не прикро констатувати, зтяжними періодами спадів, які призвели до його майже повного занепаду.

На початковому етапі незалежності, тобто, з серпня 1991 року, в галузі автобусобудування у м. Львові працювали два провідні підприємства – Український державний інститут автобусотролейбусобудування ("Укравтобуспром", правонаступник радянського Всесоюзного конструкторсько-експериментального інституту автобусобудування – "ВКЕІавтобуспрому") та найбільший у Європі Львівський автобусний завод (ЛАЗ). З призначенням на керівні посади цих підприємств, на хвилі повної демократизації суспільства, абсолютно непрофесійних і випадкових "фахівців" уже у 1992 році почався період розвалу як інституту так і автобусного заводу. На нинішній час ЛАЗу уже не існує, а "Укравтобуспром" ледь жевріє попри, колись, потужний конструкторсько-технологічний та виробничий потенціал. Саме тому, за ініціативи автора, який, на той час, в "Укравтобуспромі" працював головним конструктором проекту і зрозумів безплідність боротьби за нормальну організацію його роботи на основі, перш за все, відповідальності перед замовниками, у червні 1993 року було зареєстровано Науково-виробниче об'єднання "Автополіпром Ltd.". Його основним завданням стало розроблення конструкцій перспективних колісних транспортних засобів (КТЗ) та організація їх виробництва на вітчизняних заводах.

У період 1992-1997 років відбувався активний розвиток машинобудівних підприємств у напрямках реорганізації виробничих площ та освоєння нових видів продукції, зокрема, і КТЗ. Так, у сфері автобусобудування розпочали діяльність [1, 2]:

- Лубенський завод "Автомаш" (повнопривідні автобуси особливо малого класу "Сула", розробник конструкторської документації – к/д – НВО "Автополіпром");
- Дніпродзержинський авторемонтний завод (автобуси малого класу "Дніпро", розробник к/д НВО "Автополіпром");
- Черкаський авторемонтний завод (автобуси малого класу "Богдан", розробник к/д інститут "Укравтобуспром").

З 1998 у зв'язку з економічною кризою відбувався спад діяльність цих підприємств, як, зрештою, і багатьох інших. Лише через п'ять років розпочався новий етап розвитку вітчизняного автобусобудування. Активно розвивався перейменований з авторемонтного заводу – завод "Черкаський автобус". У 2002 році за безпосередньої участі автора на запрошення Голови правління банку "Еталон" на основі групи фахівців НВО "Автополіпрому" був створений Науково-технічний центр (НТЦ) "Еталон" та організований Бориспільський автозавод з виробництва автобусів. У наступному,

2003 році, у складі корпорації "Еталон" було створене ще одне підприємство з виробництва автобусів – Чернігівський автозавод. У грудні цього ж 2003 року за участю автора було створене ще одне проектно підприємство у сфері автобусобудування – НТЦ "АнтоРус" Херсонського автоскладального заводу. У 2005 році у Львові за ініціативи автора був створений Галицький автозавод. У цьому ж році виробництвом автобусів зайнявся і Запорізький автомобілебудівний завод. Автобуси особливо малого класу почав виготовляти Часівоярський ремонтний завод у Донецькій області. У грудні 2005 року розпочав свою діяльність створений за участю автора НТЦ Луцького автозаводу, який теж долучився до виробництва автобусів у складі корпорації "Богдан". Окрім того, виробництвом автобусів малого класу, переобладнаних з автомобілів-фургонів, займалось ПП "Автотехнологія" (м. Рівне).

Проте, уже з 2008 року знову почався черговий період спаду у процесі розвитку вітчизняного автобусобудування. І хоча у 2012 році було створене спільне українсько-німецьке підприємство "Електронтранс" для виробництва трамваїв, яке, згодом долучилося і до виробництва автобусів, а у 2017 році за участю автора ще один – Рівненський автозавод, все ж, піднятися, бодай, на рівень розвитку 2001-2007 років вітчизняному автобусобудуванню уже не вдалося. Більше того, воно радше занепадає, аніж хоч якось розвивається.

На протязі останніх десяти-п'ятнадцяти років з різних причин фактично були знищені Львівський автобусний завод, Дніпродзержинський авторемонтний завод, Бориспільський автозавод, Херсонський автоскладальний завод "Анто-Рус" та Галицький автозавод (м. Львів). Зокрема, ЛАЗ був свідомо знищений російськими власниками, заволодіти яким їм активно допомагали демократично обрані керівники Львівської області, м. Львова та державних органів влади. Перелік підприємств сфери вітчизняного автобусобудування за період з 1991 року по 2022 рік наведено у табл. 1.

Таблиця 1 – Діяльність вітчизняних підприємств з виробництва автобусів у 1991-2022 роках

№ з/п	Найменування підприємства	Виробництво автобусів/ тролейбусів	Сучасний стан
1	Львівський автобусний завод		ліквідований
2	Старокостянтинівський завод "Металіст"		
3	Запорізький експериментальний завод транспортних засобів (м. Камишеваха)	припинене	існує
4	Лубенський завод "Агромаш"		
5	Дніпродзержинський авторемонтний завод		ліквідований
6	ПП "Автотехнологія"	продовжується	існує
7	Часівоярський ремонтний завод		
8	Галицький автозавод (м. Львів)		
9	Херсонський автоскладальний завод "АнтоРус"	припинене	ліквідований
10	Бориспільський автозавод		
11	Чернігівський автозавод	продовжується	
12	Завод "СтрийАвто"	припинене	існує
13	Запорізький автозавод		
14	СП "Електронтранс" (м. Львів)	продовжується	
15	Рівненський автозавод		ліквідований
16	Київський завод "Авіант"	припинене	
17	ДП "ВО "Південьмаш" (м. Дніпро)	/продовжується	існує

Як видно з табл. 1, з 17-ти підприємств, які займались виробництвом автобусів та тролейбусів, 7 взагалі припинили існування, а на інших 10 припинено виробництво автобусів або тролейбусів.

Створені у 2002-2005 роках за ініціативи та безпосередньою участю автора на основі відокремлення групи фахівців "Автополіпрому" науково-технічний центр "Еталон", реорганізований у 2005 році в НДІАвтомобілебудування "Еталон" (Науково-дослідний інститут автомобілебудування) та НТЦ Луцького автомобільного заводу і НТЦ Херсонського автоскладального заводу "АнтоРус" теж припинили своє існування. Фактично, не працює за призначенням і інститут "Укравтобуспром". Призупинив діяльність у сфері автобусобудування і НТЦ "Автополіпром" у зв'язку з відсутністю нових замовлень, хоча його фахівцями в ініціативному порядку розроблено ряд перспективних проектів типорозмірних рядів автобусів та електробусів на основі застосування систем їх модульного проектування.

Перелік підприємств з проектування автобусів, тролейбусів та електробусів, які працювали у

період з 1991 року по 2022 рік, наведено у табл. 2.

Таблиця 2 – Діяльність вітчизняних підприємств з проектування автобусів у 1991-2022 роках

№ з/п	Найменування підприємства	Проектування автобусів	Сучасний стан
1	Центральне конструкторське бюро ЛАЗ	припинене	ліквідоване
2	Інститут "Укравтобуспром"		існує
3	КБ заводу "Часівоярські автобуси"	продовжується	ліквідоване
4	ОКБ заводу "Черкаський автобус"	припинене	
5	КБ заводу "Черкаський автобус"	продовжується	існує
6	КБ Галицького автозаводу (м. Львів)	припинене	ліквідоване
7	НТЦ "Автополіпром" (НВО "Автополіпром")	призупинене	існує
8	НТЦ "АнтоРус" (м. Херсон)	припинене	ліквідоване
9	НТЦ "Еталон" (корпорація "Еталон")		
10	КБ Чернігівського автозаводу	продовжується	існує
11	КБ заводу "СтрийАвто"	припинене	
12	КБ Запорізького автозаводу по автобусах	продовжується	
13	КБ СП "Електронтранс" (м. Львів)		
14	КБ Луцького автозаводу		
15	КБ ПП "Автотехнологія"		
16	КБ заводу "Авіант" по тролейбусах (м. Київ)	припинене	ліквідоване
17	КБ заводу "Південьмаш" по тролейбусах	продовжується	існує

Отже, з 17 проектних організацій лише 8 заводських КБ з мінімальним штатом продовжують займатися розробленням модифікацій автобусів, тролейбусів та електробусів.

Аналогічна ситуація характерна і для організацій з проведення приймально-сертифікаційних випробувань автобусів та тролейбусів. Скажімо, у м. Львові в інституті "Укравтобуспром" працювало два підприємства у цьому напрямку – відділ випробувань, який у березні 2000 року був реорганізований у ДП "Випробувальний центр "Укравтотест", та Випробувальний центр "ЦКБ ЛАЗ". Проте, з кінця 2010-х років вони фактично припинили свою діяльність. Тому, на нинішній час, приймально-сертифікаційними випробуваннями продукції сфери вітчизняного автобусобудування займають підприємства, фахівці яких дуже далекі від розуміння специфіки цієї діяльності.

У напрямку сертифікації продукції автобусобудування у м. Львові теж працювало дві державні структури – ДП "Львівський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації" (ДП "Львівстандартметрологія") та ДП "Науково-дослідний інститут метрології вимірювальних і управляючих систем" (ДП НДІ "Система").

З короткого огляду діяльності підприємств і організацій сфери вітчизняного автобусобудування зрозуміло, що стан її розвитку критичний. Тим паче, що Луцький автозавод (ДП "Автоскладальний завод № 1") на даний час перебуває у стадії банкрутства. Основні причини такого плачевного стану – повна відсутність будь-якої участі державних органів влади у її діяльності, відсутність будь-якої підтримки та керування підприємствами менеджерами без відповідного професійного досвіду. Наслідки такого стану – закупівля автобусів російських та білоруських виробників, наприклад виробництва Мінського автозаводу, який зайнявся виробництвом автобусів лише у 2000-х роках, та виробництво однотипних міських автобусів кількома підприємствами і відсутність виробництва необхідної продукції, зокрема автобусів та електробусів з довжиною кузовів 10,4-10,6 м.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Крайник Л. В. Проектна школа автобусобудування (до 50-річчя інституту Укравтобуспром/ВКЕІавтобуспром : монографія / Л. В. Крайник. – Львів : НАСВ, 2015. – 75 с.

2. Войтків С. В. 25 років з НТЦ "Автополіпром". Спогади конструктора колісних транспортних засобів. – Київ: Видавничий дім "Кондор", 2018. – 408 с.

Войтків Станіслав Володимирович, кандидат технічних наук, Заслужений машинобудівник України, генеральний конструктор, Науково-технічний центр "Автополіпром", Львів, e-mail: voytkivsv@ukr.net

Voytkiv Stanislav V., Candidate of Sciences, the Deserved Machine Engineer of Ukraine, General Designer, Scientific and technical Center "Autopoliprom", Lviv, e-mail: voytkivsv@ukr.net

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВІДРОДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Український державний університет залізничного транспорту

Анотація: в статті висвітлено зміни, які відбулися на підприємствах України під час збройної агресії росії, виділено основні проблеми українського бізнесу в умовах воєнного стану, підкреслено про необхідність його підтримки з боку держави.

Ключові слова: український бізнес, релокація бізнесу, міграція робочої сили, адаптація бізнесу, бізнес-стратегія.

Після другої світової війни в нашій країні, як і в інших країнах Європи, не було такого руйнування міст та населених пунктів, підприємств, об'єктів інфраструктури та такої втрати людських ресурсів. З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України втрати людських та матеріальних ресурсів сягають понад 700 млрд. дол. США. За місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни тривають. Для відновлення економіки й усіх сфер життєдіяльності України потрібно не тільки залучити найкращий світовий і вітчизняний досвід, іноземні інвестиції, забезпечити перехід вітчизняного господарства на сучасні стандарти господарювання, а й створити новий механізм планування, організації та інтегрованого управління відновленням держави, її регіонів, галузей господарювання і сфер життєдіяльності для забезпечення на десятки років найвищого рівня інноваційно-технологічного прогресу та конкурентоспроможності всіх об'єктів і процесів у нашій країні. [1]

За даними Центру розвитку інновацій з 24 лютого близько 50% підприємств припинили або майже припинили свою діяльність. Тільки 4,5% підприємств збільшили обороти, порівнюючи з довоєнним періодом. Більшість українських підприємств знаходять ресурси та продовжують підтримувати державу, близько 70% з них займається волонтерською діяльністю.

Чимало підприємств опинилися в районах активних бойових дій і змушені були евакуюватися в більш безпечні регіони або припинити роботу. Однак навіть той бізнес, який відносно далеко від обстрілів, потерпає через проблеми з логістикою та нестачу сировини. Компаніям представникам інтелектуальних та креативних професій легше виїхати та відновити роботу у відносно безпечному місці. Але підприємствам аграрного сектору, виробничим та логістичним підприємствам це зробити важче або практично неможливо оскільки вони мають територіальну прив'язку, тож вони обмежені в мобільності [2]. Переважно релокація бізнесу відбувається зі Сходу України – 39,7% підприємств планують або здійснили релокацію в Україні чи за кордон. В інших регіонах від 80% до 90% бізнесу не здійснювали релокацію. Більшість підприємств, які змушені здійснити релокацію, роблять це виключно або переважно в Україні, за кордон релокувалося менше ніж 2% підприємств зі Сходу, Заходу та Центру України. Релокація сприяє відновленню роботи, створенню регіональних кластерів та відкриттю для бізнесу нових ринків.

Російська агресія в Україні надала поштовх найшвидшому вимушеному переміщенню населення з часів Другої світової війни. Рятуючись від бойових дій за межі нашої країни виїхало понад 5,23 млн. біженців до сусідніх країн, а саме у Польщу, Німеччину, Румунію, Молдову, Угорщину та Словаччину. Близько 2,75 млн. з загальної кількості біженців – особи працездатного віку; 43,5 % з них, або 1,2 млн., раніше мали роботу, яку втратили або залишили. За оцінками МОП, у поточній ситуації активної фази конфлікту порівняно з ситуацією до конфлікту втрачено 4,8 млн. робочих місць, що становить 30% робочих місць, які існували в Україні до початку конфлікту. Стосовно змін, що відбулися з кадровим потенціалом підприємств, можна сказати наступне: 20% персоналу було скорочено, 20% - відправлено у відпустку, 27% робітників було скорочено заробітні плати [3].

Міграція висококваліфікованої робочої сили є досить великою проблемою для України, що може перерости у національну катастрофу. Найголовнішим задля швидкого відновлення економіки є забезпечення робочими місцями та можливостей гідної зайнятості.

Серед головних проблем підприємств були названі зростання цін на сировину або матеріали (62%), складнощі з перевезенням товарів Україною (47%), а також зменшення попиту на продукцію або послуги (36%)[4].

Серед основних проблем, які не дозволяють відновлюватися та розвивати бізнес під час війни -

мала кількість платоспроможних клієнтів, непрогнозованість розвитку ситуації в країні та відсутність достатнього капіталу.

Однак, навіть в таких надскладних умовах бізнес повинен працювати там, де це можливо, платити податки та давати країні ресурс для продовження оборони.

Це пов'язано перш за все з урядовою програмою стимулювання розвитку підприємництва - шляхом надання на період з 1.04.2022 до припинення або скасування дії воєнного стану:

- права на використання спрощеної системи оподаткування бізнесу (ФОП та юридичним особам) з оборотом до 10 млрд. грн.;

- зменшено ставку єдиного податку з 5% до 2 % від обороту без ПДВ;

- звільнення від сплати єдиного податку платників 1 та 2 груп;

- звільнення від плати за землю та екологічного податку на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або які були тимчасово окуповані збройними формуваннями агресора та інше [5].

Наразі понад 30% українського бізнесу вже адаптувалися до нових реалій і мають бізнес-стратегію та бізнес-план розвитку. На Заході України найбільший відсоток бізнесу (37,7%), які мають стратегію, налагодили базові процеси, а деякі почали адаптуватися до неї. Проте близько 50% бізнесу по всій Україні ще досі в процесі роздумів та інтуїтивного управління (від 46,6% у Центрі України до 58,9% на Сході) [4].

Національний бізнес поступово оговтується від шокowego стану, спричиненого початком війни. Порушення традиційних логістичних ланцюжків значно вплинуло на постачання сировини та на спроможність підприємств працювати на повну силу. І допоки тривають активні бойові дії на сході країни про повне відновлення маршрутів та ланцюжків постачання говорити важко.

Україна зараз перебуває у важкому економічному становищі у зв'язку з війною. З одного боку, важливо підтримувати роботу бізнесу та економіки, а з іншого - необхідно фінансувати армію та соціальні видатки. Через це виникає очевидний конфлікт між державою та представниками бізнесу, який необхідно вирішувати шляхом діалогу.

Пошук збалансованих шляхів виходу з економічної кризи допоможе і наповнити бюджет, зокрема шляхом вирішення проблем з логістикою та експортом, і побудувати оптимальну модель системи оподаткування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Редкін О.В., Чайкіна А.О. Новий механізм управління інноваційно-високотехнологічним відновленням України внаслідок військових дій // Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки в умовах євро інтеграції: Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Полтава, 03 листопада 2022 р., С. 58-60
2. Бізнес в умовах війни: що заважає підприємцям працювати. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/stalo-vidomo-yak-ukrajinskiy-biznes-ogovtuyetsya-vid-pershogo-shoku-viyni-novini-ukrajina-11874339.html> (дата звернення 16.01.2023)
3. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/> (дата звернення 14.01.2023)
4. Український бізнес в умовах війни»: відновлення виробництва і проблеми невизначеності/ URL: <https://ucci.org.ua/press-center/business-news/ukrayinskii-biznes-v-umovakh-viyni-vidnovlennia-virobnitstva-i-problemi-komunikatsiyi-z-vladoiu>
5. Відродження українського бізнесу в умовах війни: аналітика за 2 місяці URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14850>
6. Стан та потреби бізнесу в Україні: регіональні тенденції, літо 2022. URL: <https://cid.center/state-and-needs-of-business-in-ukraine-regional-trends-summer-2022/> (дата звернення 15.01.2023)

Волохова Інна Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, публічного управління та HR-технологій, Український державний університет залізничного транспорту, Харків, e-mail: invo76@ukr.net

Лук'янова Олена Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, публічного управління та HR-технологій, Український державний університет залізничного транспорту, Харків, e-mail: lukyanova-elena@ukr.net

Volokhova Inna V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Public Administration and HR Technologies, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv
Lukjanova Olena M., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Public Administration and HR Technologies, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv

ЦІНОВА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА

¹Вінницький національний технічний університет

Анотація. У статті визначено роль цінової політики підприємства, завдання цінової політики, помилки при формуванні цінової політики, а також розглянуто основні правила ціноутворення.

Ключові слова: цінова політика, ціноутворення, ціни, конкурентоспроможність.

PRICING POLICY OF THE COMPANY

Abstract. The article assigns the role of the national policy of the enterprise, the head of the film politik, the burial ground in the form of a film politik, the basic norms of the constitution are drawn.

Keywords: pricing policy, pricing, price, competitiveness.

В умовах ринкової економіки цінова політика підприємства виступає і одним з найважливіших елементів механізму конкурентоспроможності.

В умовах вільної конкуренції кожен підприємець прагне отримати максимально можливий прибуток. І тут, крім факторів збільшення обсягу виробництва, просування його на незаповнені ринки, невблаганно висувається проблема зниження собівартості виробництва і реалізації цієї продукції[1].

Для того щоб підприємство змогло забезпечити досягнення поставленої мети, необхідно проводити грамотну цінову політику. Цінова політика дозволяє вирішити наступні завдання:

1. Зниження витрат.
2. Розширення присутності підприємства на ринках збуту.
3. Отримання максимально можливого прибутку.
4. Розширення експортних можливостей.
5. Ріст платоспроможності підприємства.

Також, необхідно пам'ятати, що цінова політика є однією з основних складових маркетингу підприємства. Суть цілеспрямованої цінової політики полягає у встановленні таких цін на вироблені товари, які дадуть можливість не тільки досягти запланованого обсягу прибутку, але й успішно вирішити свої стратегічні і тактичні завдання[2].

При формуванні цінової політики необхідно визначитися з тим, на скільки доведеться збільшити обсяги продажів, щоб забезпечити більший прибуток при більш низькій ціні. При цьому необхідно враховувати, що ціна повинна влаштовувати і продавця, і покупця, тобто впроваджувати ціннісний підхід до ціноутворення[2].

Разом з тим, цінова політика підприємств дуже часто є недостатньо кваліфікованою. Найпоширенішими помилками є:

1. Ціноутворення надмірно орієнтоване на витрати.
2. Ціни слабо пристосовані до змін ринкової ситуації.
3. Ціни недостатньо структуровані за різними варіантами продукції і сегментами ринку.
4. Інші помилки.

У деяких випадках ці помилки призводять до значних збитків, а іноді і до банкрутства підприємств. Ці недоліки пов'язані зі спадщиною планової економіки, коли ціни визначалися директивно або тільки на основі витрат.

Низькі витрати мають на увазі зниження витрат зі збільшенням обсягу виробництва, ресурсозбереження, зниження непрямих і нерациональних витрат.

Основні правила комерційного ціноутворення включають наступні положення:

5. Успіху досягають тільки ті підприємства, які розглядають ціну як стратегічний інструмент, а не як засіб оперативного регулювання виробництва;

6. Зміна цін вимагає врахування двох ситуацій - реакції конкурентів і реакції покупців.

Перше: конкуренти можуть ще більше знизити ціни, що може призвести до цінової війни. Чи

готове до цього ваше підприємство?

Друге: успіх досягається підприємством з найменшими витратами на виробництво. Проте, більшість покупців можуть вважати, що дешевий товар не може бути хорошим. Необхідно враховувати, що на поведінку покупців впливає безліч факторів. Існує відомий підхід: «Ефект - оцінка якості через ціну»;

3. Ціна не може бути вище економічної цінності товару для покупця. Підвищення ціни може призвести до того, що клієнти підуть до конкурента або знайдуть заміну вашому товару. Без аналізу співвідношення витрати-ціна-обсяг продажів неможливе комерційне ціноутворення.

Цінова політика підприємства є комплексом економічних і організаційних заходів, спрямованих на досягнення найкращих результатів фінансово-господарської діяльності за допомогою цін, забезпечення стійкого збуту і отримання достатнього прибутку. Також слід зазначити, що цінова політика передбачає взаємопов'язане врахування потреби у відшкодуванні витрат і отримання прибутку, орієнтуючись на стан попиту і рівень конкуренції в поєднанні з гнучкими цінами на продукцію, що пропонується споживачам[3].

Цінова політика є вкрай важливим економічним інструментом будь якого підприємства, однак при неправильному поводженні з нею можна отримати негативні результати з точки зору її економічних наслідків.

Таким чином, цінова політика завжди повинна бути в центрі уваги підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Михайленко О.В., Скоморохова С.Ю., Лесик Т. Г. Управління витратами і цінова політика підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки.* 2017. Вип. 27(3). С. 116-120.

2. Коваленко О.В., Булан О.В. Ефективна цінова політика як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2018. Вип. 4. С. 88-93.

3. Дудяк Р., Бугіль С., Карпова Я. Сучасна маркетингова цінова політика та проблеми ціноутворення у діяльності підприємств України. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК.* 2013. № 20(1). С. 361-367.

Глуценко Лариса Дмитрівна – к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: lglushenko@gmail.com.

Пілявоз Тетяна Миколаївна – к.е.н., доцент кафедри підприємництва, логістики та менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: vitan1975.75@gmail.com.

Hlushchenko Larysa D. – Cand. Sc. (Econ.), Assistant professor of the Chair of Economics of Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. email: lglushenko@gmail.com.

Piliavoz Tetiana – Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor of the Department of Entrepreneurship, Logistics and Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: vitan1975.75@gmail.com.

ПАРАДИГМА ПОСТВОЄННИХ ЗМІН В УПРАВЛІННІ НАФТОГАЗОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Анотація: *Формування системної і комплексної парадигми управління є першочерговим завданням, виконання якого надасть можливість ефективного і якісного управління за всіма напрямками діяльності підприємства. Сучасна парадигма управління має бути спрямована, з одного боку, на управління бізнесом, а з іншого – на вирішення соціальних завдань. Нами здійснено етимологічно-концептуальний огляд парадигми управління, обґрунтовано необхідність її зміни. Зокрема, наголошено на чинниках, що викликають потребу такої зміни, на нафтогазових підприємствах*

Ключові слова: зміни; парадигма; менеджмент; нафтогазові підприємства

Abstract: *Forming of system and complex paradigm of management is a near-term task implementation of which will be given by possibility of effective and high-quality management after all directions of activity of enterprise. The modern paradigm of management must be directed, from one side, on a business management, and from other – on the decision of social tasks. It is carried out by us etymologic conceptual review of management paradigm, grounded necessity of its change. In particular, it is marked factors which cause the necessity of such change, at oil and gas enterprises*

Keywords: changes; paradigm; management; oil and gas enterprises

Як відомо, парадигма (від грецької – paradeigma) – приклад, зразок, у сучасному використанні можна вважати оригінальним способом виявлення концептуально представлених ідей, спрямованих на розвиток. Бабчинська О., пояснюючи етимологію даного поняття, вказує, що «...парадигма – це модель, зразок, приклад, форма, структура проблеми, ідеї, позиції або системи поглядів. Структурно поєднуючи різні елементи концепції, парадигма визначає методологічні, методичні, інструментальні функції, і, в свою чергу, відбиває суть, квінтесенцію обґрунтованої і сформульованої системи наукових поглядів»[1]. Понятійно-термінологічний словник «Менеджмент» пропонує наступне визначення даного терміна: «Парадигма — теорія, теоретична модель, яку мають і використовують як зразок постановки, обґрунтування, вирішення проблеми в межах певного предмета дослідження [2, с. 401]

Шумовська К. виділила за історичною характеристикою чотири парадигмальні революції:

- 1) парадигмальна управлінська революція епохи становлення людського суспільства;
- 2) парадигмальна управлінська революція епохи доіндустріального суспільства;
- 3) парадигмальна управлінська революція епохи індустріального суспільства;
- 4) парадигмальна управлінська революція епохи інформаційного суспільства [3].

Однак час, в якому ми зараз переживаємо глобальні соціально-філософські, структурно-економічні та світоглядні зміни, потребує формування і нової парадигмальної управлінської революції на основі загальноновизнаності концепцій і методів, які сформують її в окремих галузях діяльності соціуму. Мова, зокрема, йде і про управління підприємствами. Значна кількість визнаних фахівців в галузі менеджменту підкреслюють кореляцію між вимогами часу та зміною існуючої парадигми управління підприємством, в результаті чого стане можливим підвищення ефективності функціонування підприємств та цілих галузей.

Слід зауважити також, що формування парадигми управління відбувається циклічно на якісно різних основах шляхом діалектичного переходу свідомого у несвідоме, пасивного в активне і т. д. Нова парадигма управління, таким чином, є рушійною силою, носієм прогресивного, кроком вперед – до нових вершин соціально-економічного розвитку та забезпечення гідного життя людини [3].

За своєю конструкцією парадигма є універсальною базою, єдиною основою, типовою моделлю побудови і застосування понятійного апарату, що описує загальнодоступне розуміння співвідношення, на перший погляд, абсолютно не пов'язаних між собою явищ або подій. Залежно від того, чи буде використана практика в процесах побудови і формах викладу системи уявлень про досліджувану проблему, визначається ефективність побудови і застосування інструментарію зіставлення теорії і

практики, що забезпечує перевірку правильності наукових поглядів і концепцій [4].

Тому, в поствоєнний період адаптація інноваційних ідей до структурних змін, має відбуватися на основі прагматичної і конкретної ролі парадигми, за допомогою якої ймовірно уніфікувати і впровадити управлінські нововведення, обґрунтовано розкриваючи і представляючи сутність запропонованого підходу на зрозумілих, загальноновизнаних прикладах і аналогіях. Не винятком буде і нафтогазова галузь України, яка переживає динамічні зміни та трансформації.

Вважаємо, що нова управлінська парадигма поєднуватиме концепт якості з цифровізацією і з нього впливатимуть всі прийняті рішення, стратегії і реформи. Вплив цифровізації і цифрових технологій на бізнес-моделі виробничих підприємств потрапляє все частіше в коло зору науковців, як в Україні, так і в світі. Все частіше стається під впливом цифровізації відбувається зміна бізнес-моделі підприємства для збереження чи завоювання ринку.

Процеси цифровізації та цифрової трансформації виступають рушійними силами, що стимулюють зміни в корпоративному світі, основою яких є впровадження нових технологій, таких як аналіз великих даних, Інтернет речей, хмарні технології чи 3D-друк [5, С.115].

Дослідники цифровізації бізнесу виділяють три способи впливу діджиталізації на зміну їхніх бізнес-моделей [6]:

- оптимізація існуючих бізнес-моделей;
- трансформація існуючих бізнес-моделей;
- розроблення нових бізнес-моделей

Бізнес-моделі нафтогазових підприємств зараз перебувають на стадії спаду життєвого циклу і пошуку нових драйверів їх росту. І серед таких драйверів є цифровізація та модернізація. Однак кожен із них потребує детального окремого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабчинська О. І. Ключові аспекти сучасної парадигми управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2019. №5. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/32.pdf
2. Менеджмент: понятійно(термінол. слов. [авт.(уклад. Щокін Г.В., Головатий М.Ф., Антонюк О.В., Сладкевич В. П.]. — К.: МАУП, 2007 — 744 с.
3. Шумовська К. Е. Еволюція парадигми управління і соціальні зміни // *Економіка та держава*. 2012. № 1, С. 79-81
4. Лісова Р. М. Вплив діджиталізації на бізнес-моделі: етапи та інструменти цифрової трансформації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Випуск 24, частина 2. С. 114-118.
5. Harry Bouwman, Shahrokh Nikou, Francisco J. Molina-Castillo, Mark de Reuver. The impact of digitalization on business models. *Digital Policy, Regulation and Governance*. 2018. Vol. 20.No 2. P. 105–124. DOI : 10.1108/DPRG-07-2017-0039.

Гораль Ліліана Тарасівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: liliana.goral@gmail.com

Корнієнко Андрій Миколайович – аспірант кафедри фінансів, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: kugr2014@gmail.com

НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ ТА ЗРОШУВАНОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

¹ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Анотація. В роботі розкрито наслідки повномасштабної збройної агресії РФ для довкілля та зрошуваного землеробства. Сформовано основні напрями повоєнного відновлення гідромеліоративної галузі.

Ключові слова: довкілля; водні ресурси; зрошуване землеробство; військові дії; відновлення.

Abstract. The article reveals the consequences of the full-scale armed aggression of the Russian Federation for the environment and irrigated agriculture. The main areas of land reclamation restoration have been formed.

Keywords: environment; water resources; irrigation agriculture; military actions; restoration.

Руйнівний вплив військових дій на довкілля тісно пов'язаний із продовольчою безпекою та безпосередньо здоров'ям людей, оскільки забруднені води, ґрунти та повітря є серйозною проблемою сьогодення та майбутнього. Згідно з останніми оцінками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України [1] зафіксовано близько 2300 випадків нанесення шкоди довкіллю через війну, а загальний збиток навколишньому середовищу становить понад 46 млрд дол., основна частка якого (близько 60%) нараховується за забруднення повітря, що спричинено лісовими пожежами та військовими обстрілами. Зокрема, постраждала третина лісового фонду України (йдеться про незаконні вирубки та пожежі), частина якого не підлягає відновленню. Руйнівного впливу зазнали 2,9 млн га заповідних територій, що може спричинити загибель рідкісних представників флори і фауни. Крім того, близько третини території України потребуватиме розмінування. Наразі значних забруднень зазнали українські чорноземи. Так, збитки, завдані сільськогосподарським угіддям оцінюються в 18 млрд дол. Отже, військові дії провокують широкомасштабну екологічну шкоду та катастрофічні наслідки з довгостроковим ефектом для довкілля та для здоров'я людей.

Слід зазначити, що російське повномасштабне вторгнення в Україну лише поглиблює кліматичну кризу¹, оскільки військові дії спричинили збільшення викидів парникових газів. Так, у 2022 р. проти 2021 р. обсяг CO₂ збільшився на чверть. Зокрема, через війну зафіксовано 33 млн т викидів CO₂, 71% яких утворюється внаслідок пожеж. Слід зазначити, що статистичні дані щодо викидів різняться. Зокрема, згідно з даними Екодії за 7 місяців повномасштабної війни викиди парникових газів становили близько 100 млн тонн CO₂ екв. [2], а згідно з даними Міндовкілля України протягом 10 місяців війни викиди CO₂ в атмосферу, спричинені військовими діями, становили 42 млн т. Очевидним є те, що тривалість війни визначатиме подальші розміри викидів. За оцінками фахівців потенційні непрямі викиди CO₂ під час повоєнного відновлення України становитимуть близько 50 млн т [3].

Крім того, війна спричиняє забруднення водних ресурсів небезпечними речовинами (неочищених стічних вод, нафтопродуктів, важких металів та шкідливих хімічних речовин). Станом на початок 2023 р. відомо про завдані 400 млн грн збитків водному сектору від військових дій. Більше того, через дії окупантів різко знижується рівень води у Каховському водосховищі, що може призвести до екологічної та гуманітарної катастрофи. Згідно з оцінками ІВПіМ НААНУ скидання води із Каховського водосховища є викликом для 70% населення України та навіть спричиняє міжнародну загрозу в межах Чорноморського басейну.

Через війну аграрний сектор також зазнає значних збитків. Станом на листопад 2022 р. загальні прямі збитки аграрного сектора від війни становили 6,6 млрд дол., а непрямі втрати агросектора від війни оцінено в 34,25 млрд дол. Зокрема згідно з даними Мінагрополітики та KSE протягом 9 місяців війни внаслідок обстрілів та тимчасової окупації територій втрачено понад 30% наявних посівних площ і понад 70% зрошуваних площ. Тобто, площа, з якої було зібрано урожай сільгоспкультур на политах землях підприємств, у 2021 р. становила 378,4 тис. га, а враховуючи 70% скорочення через військові дії вона становитиме 113,5 тис. га. Відповідно значно знизиться валовий збір сільгоспкультур на политах землях (рис.1).

¹ Згідно з прогнозами ОЕСР ризик кліматичної кризи увійде у топ-п'ятірку основних ризиків 2023 р. При формуванні зазначеного рейтингу враховувався значний вплив російсько-української війни.

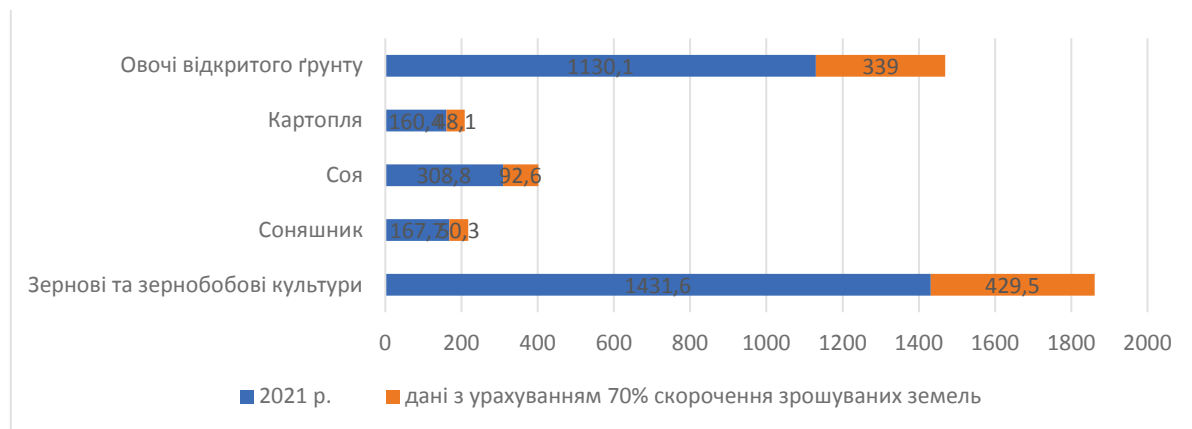

Рис.1. Валовий збір сільгоспкультур на поливних землях підприємств у 2021 р. та з урахуванням 70% скорочення зрошуваних земель внаслідок військових дій, тис.т.

Джерело: сформовано автором.

Також через російську агресію пошкоджено дамби, меліоративні канали, насосні станції, зрошувальна техніка тощо. Для відновлення пошкодженої та/або зруйнованої зрошувальної інфраструктури в Південних регіонах України знадобиться 225 млн дол. Слід зазначити, що спричинені війною руйнації гідротехнічних споруд та порушення логістичних зв'язків, негативно вплинули на формування глобальної продовольчої безпеки, оскільки експорт вітчизняної продукції здійснюється у понад 190 країн світу, а внесок вітчизняного агропродовольчого сектора до світового ринку у передвоєнному 2021 р. був рівнозначним забезпеченню харчуванням близько 400 млн. осіб [4]. Зі зрозумілих причин виробництво валової продукції сільського господарства у 2022 р. знизилася, проте частка агропродовольчого експорту в загальному експорті зросла до рекордних 53% проти 41% у 2021 р. Тож, попри потужний удар, який завдала військова агресія аграрному сектору, останній продовжує відігравати значну роль у наповненні бюджету та забезпечувати продовольчу безпеку країни.

Остаточну оцінку збитків доквітлю та гідромеліоративній галузі через російське вторгнення можливо буде здійснити після звільнення українських територій та припинення боїв. Зважаючи на заяви партнерських країн, нині є підстави очікувати, що успішному відновленню України після війни бути. Важливо щоб повоєнне відновлення було сталим в усіх секторах за стабільної підтримки реалізації "зелених" проєктів. Зрошувальне землеробство, як гарант сталих врожаїв, потребує особливої уваги та підтримки з боку держави. Першочерговими кроками повоєнної відбудови гідромеліоративної галузі мають бути: здійснення інвентаризації інженерної інфраструктури зрошувальних систем та енергоаудиту ефективності насосних станцій з подальшим проведенням комплексу робіт з будівництва та модернізації зрошувальної інфраструктури, а також заміни насосних агрегатів на сучасні й енергоефективні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. The war has devastated Ukraine's environment, too. URL: <https://www.economist.com/europe/2023/01/12/the-war-has-devastated-ukraines-environment-too>
2. Вплив російської війни в Україні на клімат. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/vplyv-ros-viyny-na-klimat-promizh-otsinka-parn-haziv.pdf>
3. Зміна клімату 2023: збільшення викидів внаслідок війни та прогнози <https://mepr.gov.ua/news/40943.html>
4. Держводагентство: вплив війни на водні ресурси проникає в усі сектори економіки і вже давно перетнув національні кордони. URL: <https://www.davr.gov.ua/news/derzhvodagentstvo-vplyv-vijni-na-vodni-resursi-pronikaye-v-usi-sektori-ekonomiki-i-vzhe-davno-peretnuv-nacionalni-kordoni->

Дідковська Людмила Іванівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м.Київ, e-mail: luda_d2005@ukr.net

Didkovska Liudmyla I. – candidate of economic sciences, senior research fellow, senior research fellow, State Organization "Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, e-mail: luda_d2005@ukr.net

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕНЕДЖЕРА В ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

^{1,2}Херсонський державний аграрно-економічний університет

Анотація: У статті досліджено поняття стресостійкості як ключового фактора ефективної діяльності менеджера в воєнний та повоєнний періоди. Встановлено, що стресостійкість включає такі навички та риси, як емоційна стабільність, позитивне ставлення до життя, здатність адаптуватися до змін, гнучкість, самоконтроль, оптимізм, безтурботність, здатність керувати емоціями та поведінкою в стресових ситуаціях. Доведено, що стресостійкість українців може залежати від багатьох факторів, таких як соціально-економічна ситуація, рівень освіти та культурні особливості. Досліджено обставини при яких вимушені вести підприємницьку діяльність сучасні бізнесмени-українці. Доведено, що розвиток стресостійкості у керівників може допомогти їм зберігати ефективність та продуктивність.

Ключові слова: стресостійкість, менеджмент, воєнний та повоєнний час, підприємництво, бізнес, окуповані території.

Abstract: The article explores the concept of stress resilience as a key factor in the effective performance of managers during both wartime and post-war periods. It has been established that stress resilience includes skills and traits such as emotional stability, a positive attitude towards life, adaptability to change, flexibility, self-control, optimism, carefreeness, the ability to manage emotions and behavior in stressful situations. It is proven that stress resilience among Ukrainians may depend on various factors, such as the socio-economic situation, level of education, and cultural peculiarities. The circumstances under which modern Ukrainian businessmen are forced to conduct entrepreneurial activities are also examined. It is demonstrated that the development of stress resilience among leaders can help them maintain efficiency and productivity.

Keywords: stress resilience, management, wartime and post-war periods, entrepreneurship, business, occupied territories.

Стресостійкість в управлінні є головним атрибутом в успішності будь – якої галузі. Стресостійкість – це здатність людини протистояти стресовим ситуаціям, що виникають у повсякденному житті. Це може включати фізичні, емоційні, психічні та соціальні стресори. Основна ідея стресостійкості полягає в тому, що людина може використовувати власні ресурси та засоби для ефективної та адаптивної реакції на стрес. Стресостійкість включає такі навички та риси, як емоційна стабільність, позитивне ставлення до життя, здатність адаптуватися до змін, гнучкість, самоконтроль, оптимізм, безтурботність, здатність керувати емоціями та поведінкою в стресових ситуаціях. Стійкість до стресу можна розвинути шляхом навчання, підтримки соціальних зв'язків і розвитку позитивного погляду на життя.

Менеджери працюють завжди в досить активному середовищі та з різними за характером, темпераментом, світоглядом людьми, тому їм необхідно знаходити у собі такий баланс, щоб приймати важливі, ситуаційні рішення у стресових ситуаціях. Менеджери можуть розвивати свою стресостійкість, зосереджуючись на позитивних моментах та розвиваючи підтримуючі соціальні зв'язки, використовувати різні стратегії для зменшення стресу, такі як заняття спортом, медитація, планування розкладу та використання технік управління часом.

Стресостійкість українців може залежати від багатьох факторів, таких як соціально-економічна ситуація, рівень освіти та культурні особливості. Загалом, українці можуть бути досить стресостійкими, оскільки вони звикли протистояти різним викликам і труднощам у повсякденному житті.

Однак, соціально-економічна ситуація в Україні може впливати на рівень стресостійкості населення. Наприклад, економічна нестабільність, низькі зарплати та високий рівень безробіття можуть спричинити підвищення стресу серед українців. Також, поганий стан системи охорони здоров'я

та інфраструктури може бути джерелом стресу для багатьох людей.

Незважаючи на це, українці мають сильну волю та готовність долати труднощі. Також, національні культурні особливості, такі як підтримка родинних зв'язків та взаємопідтримка у спільноті, сприяють розвитку стресостійкості.

Оскільки на даний момент в Україні йдуть воєнні дії, звичайно складно зберегти набуту стресостійкість до 24 лютого 2022 року. Але не зважаючи на всі труднощі, які зараз проходить український народ, будь –то в Україні, будь-то закордоном, можна відмітити, що українці проходять усі рівні щоб набути стресостійкості, від адаптації до прийняття рішень у стресовій ситуації. Це стосується як звичайних громадян, так і підприємців – менеджерів, які змогли подолати значну частину перешкод та все одно працюють, надають робочі місця людям у скрутний час.

Вважаємо, що ті підприємства які вистояли у воєнний час їх вже нічого не здолає. Оскільки, керівнику перш за все потрібно розібратися у самому собі, чи зможе він продовжувати свою справу далі, незважаючи на усі труднощі воєнного часу, та витримати це на емоціональному рівні. На українському ринку багато підприємств які закриті, зараз не враховуємо ті фірми, які розташовано в містах, де йдуть бойові дії чи які знаходяться під окупацією РФ. Це говорить про те що керівники не були готові працювати у таких умовах, і перш за все через те що не змогли витримати на емоційному та психологічному рівні. Але такі показники були на першому етапі повномасштабного нападу на Україну. Зараз ситуація змінюється, люди розуміють, що потрібно продовжувати жити далі, відкривають свої малі або навіть великі підприємства та працюють, надаючи людям робочі місця та підтримуючи економіку України. Дані керівники яскравий приклад, що звикнути можна до всього, навіть до війни [1,2,3].

Стресостійкість менеджера випробовує життя, будь якими способами. Здатність до стресостійкості є важливою для керівника, що дозволяє йому ефективно працювати в умовах постійної нестабільності та несприятливих умов. Українські керівники також потребують цієї якості, оскільки Україна переживає складні соціально-економічні умови та політичну нестабільність, що можуть спричинити стрес та труднощі у роботі. Основні характеристики стресостійкості, такі як здатність до адаптації до змін, позитивний підхід до життя, гнучкість і емоційна стабільність, можуть бути корисними для українських керівників у вирішенні різних завдань. Розвиток стресостійкості у керівників може допомогти їм зберігати ефективність та продуктивність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жосан Г.В., Хірса І.М. Особливості підприємницької діяльності в умовах воєнного стану в Україні. Таврійський науковий вісник: Серія Економіка. 2022. Вип. 14. С. 26-32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.14.3>

2. Zhosan Hanna, Khoroshko Anna DIAGNOSTIC ANALYSIS OF THE RELEVANCE OF DOING BUSINESS BY YOUNG ENTREPRENEURS IN THE POST-PANDEMIC COVID-19 PERIOD. Таврійський науковий вісник: Серія Економіка. 2022. Вип. 12. С. 54-61.

3. Жосан Г.В., Кириченко Н.В. Менеджмент персоналу в умовах постпандемії та воєнного стану в Україні. Таврійський науковий вісник: Серія Економіка. 2022. Вип. 12. С. 48-54.

Жосан Ганна Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту та інформаційних технологій, Херсонський державний аграрно-економічний університет, Херсон, e-mail: ennzhosan@gmail.com

Смолінкіна Олена Ігорівна, здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, кафедри менеджменту та інформаційних технологій, Херсонський державний аграрно - економічний університет, Херсон, e-mail : smolinkinaalena@gmail.com

Zhosan Hanna V. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Information Technologies, Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson, e-mail: ennzhosan@gmail.com

Smolinkina Olena I.- student of higher education, 3rd year, Department of Management and Information Technologies, Kherson State Agrarian and Economic University, Kherson, e-mail : smolinkinaalena@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: У статті проаналізовано сучасні проблеми та перспективи формування персоналу підприємства як елементу його конкурентоспроможності. Особливості управління персоналом задля підвищення рівня конкурентоспроможності.

Ключові слова: персонал, конкуренція, рівень конкурентоспроможності

Abstract: The article analyzes modern problems and prospects of forming the company's personnel as an element of its competitiveness. Peculiarities of personnel management to increase the level of competitiveness.

Key words: personnel, competition, level of competitiveness.

В умовах високої конкуренції, євроінтеграції вітчизняної економіки, коли змагатися потрібно не лишень із українськими конкурентами, але й іноземними (які є потужними гравцями на глобальних ринках, забезпечують значну частку від світового виробництва, зайнятості, інвестувань тощо), на перше місце виходить потреба у вмілому використанні всіх факторів внутрішнього середовища підприємства, серед яких ключове місце посідає персонал.

Теоретико-методологічною основою системи управління рівнем конкурентоспроможності підприємств (організацій) виступає науковий здобуток Портера М. [1].

Серед ключових чинників мікрорівня, що впливають на рівень конкурентоспроможності підприємства вагоме місце посідає кадровий потенціал (кваліфікація персоналу, рівень його мотивування тощо) [2]. І це очевидно, оскільки за кожним бізнес процесом підприємства стоїть діяльність людини. В процесі оцінювання рівня ефективності підприємства важливим чинником є рівень якості робочої сили (персоналу). Так, рівень якості продукції (послуги), витрати і т.д. безпосередньо залежать від рівня кваліфікації працівників, що безпосередньо займаються виготовленням товару (наданням послуги), управлінням всіма процесами тощо. Фінансові ресурси теж потребують раціонального управління, яке напряму залежить від кваліфікації персоналу. Інноваційні можливості визначаються творчим потенціалом персоналу, здатністю винаходити, удосконалювати тощо. Цей перелік залежності від працівників всіх бізнес процесів можна продовжувати практично до безкінечності.

Суттєвою загрозою для людського потенціалу в Україні стала повномасштабна війна росії (втрати на війні, мігрування за кордон). Дана проблема зумовила погіршення якісних характеристик робочої сили, а на макрорівні зниження рівня економічної активності населення [3, 4]. Тому, трудовим ресурсам за умов війни необхідно приділяти значну увагу, потрібно управляти ними відповідно до їх особливостей, умов зовнішнього середовища. Адже постійно відбувається трансформування моделі працівника. Найбільші зміни стосуються саме професійної складової цієї моделі (рівня знань, компетентностей, майстерності, отримання навичок та накопиченого досвіду в конкретній сфері людської діяльності) [4, 5].

Ефективними мають бути стратегічні плани щодо управління персоналом, формуватися та втілюватися сучасні системи його розвитку, заохочення, перекваліфікування (за потреби). Трудові ресурси слід розглядати не лише з економічного, але і з соціального аспекту. Адже, досить серйозну загрозу для конкурентоспроможності та навіть рівня економічної безпеки підприємства за умов ринкової економіки, турбулентних процесів, обмеженості ресурсів, доступу до них становлять прояви недобросовісної конкуренції [6, 7]. Аналізуючи форми, методи недобросовісної конкуренції приходимо до висновків, щодо значної ролі щодо унеможливлення їх застосування до підприємства відіграє саме персонал (працівники) підприємства [6, 7].

Суттєве значення людський чинник відіграватиме у превентивних заходах щодо недобросовісної конкуренції (формування перешкод для суб'єктів господарювання в процесах конкуренції, неправомірне збирання (акумулявання), використання і, головне, розголошення комерційних таємниць) [6]. Задля упередження використання перерахованих форм недобросовісної конкуренції важливо керівництву (особливо відповідальних за рекрутинг, стажування тощо) значну увагу приділити формуванню колективу працівників, враховуючи такі індикатори як: кваліфікація, відповідність професійним вимогам, відданість підприємству, емоційний інтелект [6], корпоративний дух, репутація [7, 8, 9] тощо.

Однак, це абсолютно не означає, що проблемою формування висококонкурентного персоналу повинні займатися лише працівники відділу кадрів. Управління процесами підвищення рівня якості робочої сили повинне бути невід'ємною частиною діяльності всіх функціональних структурних підрозділів, задіяних у роботі із персоналом [2, 10]. Встановлення чіткого взаємозв'язку між рівнями якості робочої сили (персоналу) та конкурентоспроможності підприємства сприятиме формулюванню пріоритетів при розробленні (формуванні), подальшому реалізуванні стратегії гармонійного розвитку підприємства.

Персонал є найскладнішим об'єктом в системі управління. Тому школа менеджменту виокремлює його. І якщо управляти можна будь якою річчю, то лише менеджмент націлений на управління персоналом. На відміну від інших «речових» факторів виробництва персонал є «одушевленим», володіє здатністю самостійністю за процесів прийняття рішень, діяльності, володіє суб'єктивними інтересами для критичного оцінювання пропонованих йому вимог, є чутливим до управлінського (менеджерського) впливу» [11] тощо. Саме для нього потрібною є більша увага та менеджерські вміння, компетенції тощо.

Отже, конкурентні переваги вітчизняних промислових підприємств визначаються перевагами їх персоналу у порівнянні із іншими. Новітні технології, техніка, сировини є однаково доступними також всім конкурентам на існуючому ринку. А кожен працівник є унікальним за своїми здібностями, володіє певним неповторним потенціалом. І раціональне залучення даного потенціалу у бізнес процеси підприємства обумовлюватиме підвищення рівнів ефективності (результативності), конкурентоспроможності.

Підсумовуючи, можна зробити висновки, що найуразливішою складовою при використанні інструментів недобросовісної конкуренції виступає саме людський фактор. А ефективно сформована система управління конкурентоспроможністю вітчизняного підприємства (зокрема й за кризових умов, умов війни) дозволить забезпечувати досягнення високих рівнів конкурентоспроможності, ефективності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. Harvard Business Review, 1990. URL: <http://surf.li/bishb>
2. Шульга Л.В., Даниленко В.І., Терещенко І.О., Вакуленко Ю.В., Хрипко А.А. Системний підхід до формування конкурентоспроможності підприємства. Ефективна економіка. 2022. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10296>
3. Уманців У.М., Золіна Д.О. Макроекономічний вимір національної конкурентоспроможності за умов глобалізації. Економічна теорія та право. 2022. № 2 (49) С. 47-71.
4. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрямки забезпечення стійкості: науково-аналітичне видання за ред. Сторонянської І.З. Львів. ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України». 2022. 70 с.
5. Вакуленко Ю.В., Олійник А.С., Гевленко О.Є. Системна характеристика управління конкурентоспроможністю підприємства. Агросвіт. 2018. 18. С. 10-15.
6. Овчаренко Л.В. Шляхи мінімізації загроз від недобросовісної конкуренції для економічної безпеки підприємства. Ефективна економіка. 2022. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10295>
7. Завербний А.С., Дрималовська Х.В. Конкурентоспроможність вітчизняних підприємств. Вісник НУ «Львівська політехніка». 2012. 727. С. 218-225.
8. Завербний А., Ломага Ю. Проблеми та перспективи формування репутаційного менеджменту українськими підприємствами і організаціями з метою підвищення їх конкуренції. Економіка та суспільство. 2020. 22. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/93>

9. Zaverbnyj A., Redina Y., Matseliukh Y. (2019). Role Differentiation of Leadership Knowledge and Its Assessment Tools. Economics. Ecology. Socium. 3, pp. 62-70.
10. Кадирус І.Г. Конкурентоспроможність підприємства та фактори, що на неї впливають. Ефективна економіка. 2014. № 5. С. 24-28. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3390>
11. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. монографія. К.: ДАКККіМ, 2006. 160 с.

Завербний Андрій Степанович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Дячок Данило Вікторович, студент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: danylo.diachok.mnmem.2022@lpnu.ua

Zaverbnyj Andriy S. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Diachok Danylo V. – student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: danylo.diachok.mnmem.2022@lpnu.ua

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ШКОДИ ТА ЗБИТКІВ

¹ ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

Анотація: У статті розглянуто основні методологічні підходи до оцінки шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу України внаслідок збройної агресії проти держави. Проаналізовано ключові напрями оцінювання шкоди та збитків; наведено основні документи, що регламентують визначення екологічних втрат на поточний період. Обґрунтовано особливості застосування екосистемного підходу для комплексного визначення завданих довкіллю збитків і втрат.

Ключові слова: екологічний збиток; екологічна шкода; економічна оцінка; екосистема; навколишнє природне середовище.

Abstract: In the article key methodological approaches to assessment of damages and losses caused to the natural environment of Ukraine in the result of war against the state are reviewed. Main approaches to evaluate the damage and the loss are analyzed. Principle papers regulating assessment of the environmental damages for current purposes are discovered. Peculiarities of how the ecosystem approach for the comprehensive evaluation of the caused damages and losses are substantiated

Key words: environmental damages; environmental losses; economic assessment; ecosystem; natural environment.

В економічній науці часто використовують і зазвичай розрізняють поняття «втрати», «витрати», «шкода», «збитки», хоча все ще буває термінологічна плутанина. Водночас шкода і збитки співвідносяться так само, як ціле й частина: будь-які збитки є шкодою, але не всяка шкода є збитками. Зазвичай збитки – це грошова оцінка матеріальної шкоди, завданої внаслідок порушення законодавства або угоди. Натомість шкода включає будь-які (в тому числі моральні) негативні для потерпілої сторони наслідки. Пошкодження майна або ресурсів призводить до зменшення їх цінності та грошової вартості. Зменшення грошової вартості майна або ресурсу і є збитком. З іншого боку, поширене застосування словосполучення «пошкодження майна» виправдовує використання поняття шкоди по відношенню до будь-яких матеріальних речей, а не лише до морально-етичних категорій. Розмежуванню понять шкода та збитки сприяє усталена правниками практика вважати шкоду результатом несприятливих дій іншої сторони, сил природи або самої потерпілої сторони. З такої точки зору шкода має натуральний вимір; натомість збитки є грошовим відображенням такої шкоди.

Оскільки жорстко закріплених правил застосування усіх перелічених вище термінів немає, важливо розуміти, що саме вкладається у ці поняття в кожному окремому випадку. Попри розбіжності у вітчизняній науковій літературі та нормативних документах тут і надалі під збитками доцільно розуміти грошову оцінку шкоди, завданої неправомірними діями іншої сторони (порушника, боржника, країни-агресора). Винятком є випадки, коли використання понять «шкода» або «збитки» по відношенню до того або іншого природного ресурсу закріплено у нормативних документах (наприклад, у методиках, затверджених Міністерством захисту довкілля і природних ресурсів України). Використання уточненого терміну «екологічна шкода» є цілком виправданим, оскільки він не лише вказує на об'єкт оцінювання (навколишнє природне середовище, його компоненти, природні ресурси), але й підкреслює причину такого оцінювання – погіршення якісних показників довкілля внаслідок певних дій або явищ. Встановлення розмірів збитків (грошова оцінка завданої шкоди) потрібне насамперед для визначення розміру вішкодувань, які має сплатити правопорушник. Однак реальний (справедливий або об'єктивний) розмір екологічних збитків інколи встановити доволі складно – наприклад, у випадку грошової оцінки невідновних втрат біологічного або ландшафтного різноманіття. У такому випадку часто вдаються до експертних оцінок, які, попри суб'єктивність та неоднозначність, досягають ключової мети – встановлення, оприлюднення факту завдання шкоди довкіллю та створення умов для притягнення порушника до відповідальності.

Аналізуючи поточну практику викладу Міндовкілля України результатів оцінювання екологічних втрат, завданих внаслідок збройної агресії РФ, можна зауважити, що найчастіше до складу

таких втрат відносять шкоду, завдану державі, та збитки, завдані суб'єктам економічної діяльності. При цьому екологічні збитки можуть завдатися не лише державі й економічному суб'єктові, але й окремій особі і навіть людству в цілому. Екологічні збитки, завдані економічним суб'єктам, можуть полягати в тому, що останні внаслідок збройної агресії мають додаткові майнові втрати (лісові пожежі, загибель тварин, руйнування водоочисних споруд); не отримують доходи, які би вони отримували при нормальному, невоєнному режимі праці; після припинення воєнних дій вимушені нести додаткові витрати на заходи зі зменшення або ліквідації наслідків збройної агресії, якщо такі наслідки перешкоджають подальшій ефективній господарській діяльності; не отримують доходи через те, що замість господарської діяльності мусять проводити очисні, ліквідаційні, рекультивувальні та інші заходи; не отримуватимуть доходи в майбутньому внаслідок втрати або пошкодження природних ресурсів, які мають тривалий період відновлення (відтворення поголів'я тварин, зростання лісу, утворення гумусу).

У випадку шкоди, завданої державі, слід оцінювати: 1) невідновні втрати природних ресурсів або компонентів довкілля (рідкісні біологічні види, унікальні ландшафти) – оцінюються експертним шляхом; 2) збитки, завдані власне природним ресурсам, об'єктам та екосистемам – оцінюються за чинними відповідними методиками; 3) витрати на проведення оцінки завданої шкоди та збитків (витрати на експертизу, збирання, аналіз даних).

Основоположним документом для економічної оцінки екологічної шкоди є затверджений постановою КМУ від 20.03.2022 № 326 Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Документ встановлює такі напрями та показники оцінки шкоди і збитків, завданих довкіллю України:

1. Шкода, завдана земельним ресурсам (шкода від пошкодження і знищення родючого шару ґрунту, забруднення і засмічення земельних ресурсів): витрати на рекультивацію земель, які були порушені внаслідок бойових дій, будівництво, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій для облаштування державного кордону; збитки, завдані власникам (землекористувачам) земельних ділянок сільськогосподарського призначення; витрати на відновлення меліоративних систем; шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок забруднення ґрунтів речовинами, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості; шкода, завдана ґрунтам та земельним ділянкам внаслідок засмічення земельних ділянок сторонніми предметами, матеріалами, відходами та/або іншими речовинами.

2. Втрати надр (втрати, завдані самовільним користуванням надрами): обсяг самовільного, зокрема незаконного, користування надрами; збитки, завдані внаслідок самовільного користування надрами.

3. Збитки, завдані водним ресурсам (збитки від забруднення, засмічення, вичерпання водних ресурсів, інших дій, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості ґрунтів, інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режиму вод): збитки, завдані внаслідок забруднення та засмічення вод; збитки, завдані внаслідок самовільного, зокрема незаконного, користування водними ресурсами; збитки, завдані навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної (морської) економічної зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях.

4. Шкода, завдана атмосферному повітрю (шкода, завдана викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря): обсяг неорганізованих викидів.

5. Втрати лісового фонду (втрати і пошкодження лісів і лісових ділянок, та пов'язані із ними витрати): втрати лісгосподарського виробництва, спричинені обмеженням прав землекористувачів; втрати ліскористувачів, заподіяні тимчасовим зайняттям земельних ділянок, встановленням обмежень щодо їх використання та недержанням доходів у зв'язку з тимчасовим невикористанням земельних ділянок.

6. Збитки, завдані природно-заповідному фонду (збитки, завдані територіям та об'єктам природно-заповідного фонду, та пов'язані із ними витрати): збитки, завдані природним територіям та об'єктам внаслідок їх пошкодження чи знищення.

На виконання Порядку розроблено такі нормативні документи: Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ

Міндовкілля України від 05 жовтня 2022 року № 414); Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану» (наказ Міндовкілля України від 4 квітня 2022 року № 167); Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації (наказ Міндовкілля України від 13 жовтня 2022 року № 424); Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами (наказ Міндовкілля України від 21 липня 2022 року № 252); Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди» (наказ Міндовкілля України від 13 квітня 2022 року № 175). Також розробляються ще два документи: Методика визначення шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу внаслідок самовільного користування надрами внаслідок збройної агресії Російської Федерації та Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях.

На особливу увагу з методологічної точки зору заслуговує екосистемний підхід до визначення завданої довкіллю шкоди та збитків [1]. Визначення шкоди і збитків, завданих екосистемі, включає ідентифікацію території екосистеми, якій завдано шкоду; визначення переліку екосистемних послуг, які надавала екосистема; збір даних щодо якісних та кількісних біофізичних показників екосистеми до та після періоду завдання шкоди та втрат; визначення вартості екосистемних послуг та їхніх втрат; розроблення плану заходів з відновлення екосистеми до вихідного стану і калькуляція витрат на роботи з відновлення; сумарна економічна оцінка завданої екосистемі шкоди. Ідентифікація території екосистеми, збір даних про її кількісні і якісні біофізичні показники, завдану шкоду і збитки здійснюються за допомогою даних дистанційного зондування Землі, безпосередніх обстежень території та об'єктів, інструментально-лабораторних вимірювань, аналізу вихідної документації.

Оцінка збитків і втрат довкілля внаслідок збройної агресії, окрім іншого, має враховувати шкоду, завдану цілісним екосистемам. При цьому мають бути оцінені не лише втрати ресурсів екосистем, але й втрати екосистемних послуг – тобто втрати від погіршення різноманітних функцій екосистем (очищення ґрунтів, регулювання водного балансу, збереження біорізноманіття тощо). Шкода, завдана екосистемам, оцінюється на основі визначення розміру втрат екосистемних послуг внаслідок збройної агресії з урахуванням вартості відновлення екосистеми й оцінювання завданої шкоди. Завдяки комплексній природі екосистемного аналізу, різниця вартості екосистемних послуг до та після періоду завданої шкоди враховує вартість втраченого ресурсу, неотриманий доход та упущену вигоду. У випадку тривалого періоду втрати природного ресурсу (екосистемної послуги) або тривалого відновлення екосистеми необхідно враховувати деякий норматив дисконтування або капіталізації цін на майбутній період (12% і більше у випадку воєнних дій) [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Хвесик М.А., Ільїна М.В. Екосистемні платежі як інструмент реалізації екосистемного підходу в управлінні природокористуванням. *Економіка України*. 2022. № 10. С. 76-92.
2. Оцінювання шкоди та збитків, завданих екосистемам України внаслідок воєнних дій. Науково-практичні рекомендації / Під ред. М.В. Ільїної. К. : ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», 2021. 44 с.

Ільїна Марія Володимирівна, доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу екосистемного оцінювання природно-ресурсного потенціалу, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», Київ, e-mail: maria_ilina@ukr.net

Iliina Mariia V. – Doctor in Economics, Senior Researcher, Head of Department of Ecosystem Assessment of Natural Resources Potential, Public Institution ‘Institute of Environmental Economics and the Sustainable Development of National Academy of Sciences of Ukraine’, Kyiv, e-mail: maria_ilina@ukr.com

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ НОВИХ ПРАЦІВНИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: У статті адаптацію працівників розглянуто як важливу ланку управління персоналом на сучасних підприємствах. Визначено сутність поняття «адаптація персоналу». Проаналізовано типові проблеми адаптації працівників на підприємствах. Наведено основні методи адаптації персоналу на підприємствах.

Ключові слова: персонал, адаптація, працівники, організація, трудовий колектив, плинність кадрів, продуктивність праці.

Abstract: The article examines employee adaptation as an important link in personnel management at modern enterprises. The essence of the concept of "personnel adaptation" is determined. Typical problems of employee adaptation at enterprises are analyzed. The main methods of personnel adaptation at enterprises are given.

Keywords: personnel, adaptation, employees, organization, labor team, staff turnover, labor productivity.

Адаптація персоналу в організації є необхідною ланкою управління персоналом. Дійсно, стаючи працівником конкретного підприємства, новачок стикається з необхідністю прийняття організаційних вимог: режиму праці та відпочинку, положень, посадових інструкцій, наказів, розпоряджень адміністрації, корпоративної культури, традицій та ін. Він також приймає набір умов, які надає йому підприємство. Він змушений переоцінити свої погляди, звички, співвіднести їх із прийнятими в колективі нормами і правилами поведінки, закріпленими в традиціях, виробити відповідну лінію поведінки, яка буде прийнятною для даного підприємства.

Адаптація персоналу – це процес пристосування людини до нового середовища, що ґрунтується на поступовому включенні працівника до процесу виробництва у нових умовах [1].

На жаль, важливість заходів з адаптації працівників у нашій країні протягом тривалого періоду кадровими службами не сприймалися досить серйозно. Досі багато державних підприємств і комерційних організацій не мають навіть базових програм адаптації. Водночас, в сучасних умовах господарювання більшість суб'єктів підприємництва характеризуються самофінансуванням та самоокупністю, їх діяльність супроводжується значним вивільненням персоналу, плинністю кадрів і, як наслідок, постійним перерозподілом робочої сили. Чим більше на ринку праці працівників, які змушені освоювати нові професії, або змінювати місце роботи та колектив, тим важливішими стають проблеми адаптації в організаціях [2].

Впровадження системи управління адаптацією на підприємствах є досить складним завданням, але від цього залежить вирішення таких важливих для підприємства завдань, як: зниження витрат, зниження плинності кадрів; збільшення продуктивності праці; більш швидке досягнення показників ефективності, прийнятних для організації – роботодавця і т.ін. Найважливішим завданням керівників у процесі адаптації є надання допомоги працівникові в успішній інтеграції його в організацію, входження працівника в трудовий колектив, в його неформальну структуру. Новий працівник якомога швидше має відчути себе членом колективу; зменшити тривогу та невпевненість, адже, тривога і невпевненість в даному випадку означають страх невдач в роботі і неповну орієнтацію в робочій ситуації, що знижує продуктивність праці. Адаптація сприятиме розвитку у нового співробітника задоволеності роботою, позитивного ставлення до роботи і реалізму в очікуваннях.

Однією з проблем роботи з персоналом в організації при залученні персоналу є управління трудовою адаптацією. У ході взаємодії працівника і організації відбувається їх взаємна адаптація, основою якої є поступове входження працівників у нові професійні та соціально-економічні умови праці [3].

Сучасні українські підприємства стикаються з рядом типових проблем, які призводять до

необхідності вдосконалення процесу адаптації. Розглянемо більш детально найбільш типову карту проблем адаптації персоналу на підприємстві (рисунок 1) [4].

Рисунок 1 – Карта проблем адаптації працівників на підприємствах

Перш за все, вище керівництво українських підприємств, переслідуючи мету економії витрат, не приділяє цьому питанню вагомій уваги, що і створює значні труднощі в роботі, адже люди – це той головний ресурс, той «двигун», від якого залежить ефективність діяльності підприємства в цілому. Проте, не дивлячись на це, відділ кадрів, зазвичай, виконує безліч інших функцій, які потребують оптимального їх впровадження зі сторони співробітників підрозділу, а саме:

- забезпечення дотримання принципів підбору персоналу на підприємстві;
- забезпечення і здійснення контролю за виконанням трудового законодавства, наказів, вказівок і рішень керівних організацій з питань роботи з кадрами;
- організація роботи з підвищення ділової кваліфікації працівників, організація виробничо-економічного навчання з усіма працівниками підприємства;
- створення адекватної системи мотивації;
- створення лояльного персоналу.

У цілому, з метою ефективної адаптації нового персоналу до роботи на вітчизняному підприємстві можуть використовуватися методи, наведені в таблиці 1 [4].

Таблиця 1 – Методи адаптації персоналу

Види адаптації	Методи
Професійна	Інструктаж
	Учнівство
	Кураторство
Психофізіологічна	Надання можливості спостерігати за роботою колег
Соціально-психологічна	Знайомство з колективом за допомогою керівника відділу
	Ознайомлення з «Путівником для нового співробітника»
Організаційно-адміністративна	Ознайомлення з «Путівником для нового співробітника»
	Кураторство
Санітарно-гігієнічна	Ознайомлення з «Путівником для нового співробітника»
	Кураторство

Висновки. Адаптація – це процес пристосування працівників до умов зовнішнього і внутрішнього середовища будь-якого організаційного утворення.

Адаптація нових працівників на робочому місці – це важливий процес. Система адаптації необхідна для того, щоб скоротити час, який зазвичай потрібен новому співробітнику для освоєння

на новому місці, щоб швидко інтегруватися в колектив, зрозуміти вимоги, які до нього висуває компанія, і швидше вийти на необхідний рівень продуктивності праці. Для компанії ефективна система адаптації значно знижує плинність персоналу на випробувальному терміні, що призводить до скорочення витрат на підбір персоналу.

В сучасних умовах нестабільного зовнішнього середовища, викликаного в першу чергу військовим вторгненням Росії в Україну, багато працівників змушені змінювати місце роботи, а іноді і вид професійної діяльності. У зв'язку з цим проблеми адаптації працівників в організаціях потребують вирішення та подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаптація персоналу. URL: <https://cleverstaff.net/blog/uk/adaptatsiya-personalu/>
2. Мосійчук О. С. Ефективна адаптація працівників як основа формування стабільного і конкурентоспроможного персоналу підприємства. Національно технічний університет "Харків. політехн. інститутт". Харків: НТУ "ХПІ", 2021. С. 227-228.
3. Крикунова А. Л. Управління трудовою адаптацією персоналу організації: кваліфікаційна робота магістра. Харків, 2020. 104 с.
4. Миронова О. М. Основні проблеми адаптації персоналу та методи їх вирішення на підприємствах. Економіка і суспільство. Випуск 13. 2017. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/101.pdf

Краєвська Алла Станіславівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри ПЛМ, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kraevska@vntu.edu.ua.

Гребінь Марина Миколаївна – студентка групи П-19б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: marhreb22@gmail.com.

Kraievska Alla - candidate of economic sciences, associate professor of the Department of Entrepreneurship, Logistics and Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: kraevska@vntu.edu.ua.

Grebin Marina – P-19b student, Faculty of management and informative safety, Vinnytsia national technical university, Vinnytsia, e - mail: marhreb22@gmail.com.

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

¹Хмельницький національний університет

Анотація: Досліджено процеси формування організаційно-економічних механізмів. Визначено передумови формування механізму реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: Механізм, стратегія, економічна безпека, економічна система, інформація.

Abstract: The article is devoted to the study of the processes of formation of organizational and economic mechanisms. The prerequisites for the formation of the mechanism for the implementation of the strategy for ensuring the economic security of the enterprise have been determined.

Keywords: mechanism, strategy, economic security, economic system, information.

Реалізація стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства потребує формування відповідного організаційно-економічного механізму, який дозволить чітко і послідовно досягати поставлених цілей з урахуванням актуальних умов функціонування підприємства.

Для формування механізму реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки підприємств необхідно визначити основні передумови такого процесу. Тобто доцільно конкретизувати вимоги до такого механізму, умови для його впровадження, визначити відповідальних осіб та деталізувати інструментальне його забезпечення. Це дозволяє чітко розуміти кінцевий результат якого необхідно досягнути, відповідно, і сам процес буде більш структурований та цілеспрямований.

У наукових публікаціях процесам формування організаційно-економічних механізмів приділено достатньо багато уваги, при цьому враховується вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища та аналізується спроможність системи менеджменту впроваджувати зміни. Також визначається структурний підрозділ, або підрозділи, які відповідають за впровадження таких змін. Акцентування уваги саме на виконавцях та ініціаторах змін, обумовлено наявністю внутрішньоорганізаційного спротиву, що виникає при впровадженні новацій у будь-якій сфері управління підприємством.

Також, більшість авторів [1,2] доводять необхідність визначення основних завдань функціонування механізму та методів їх досягнення. При цьому враховується природа механізму та особливості його побудови.

Оскільки стратегічна складова відноситься до сфери менеджменту найвищого рівня ієрархії то і сутність досліджуваного у роботі механізму є управлінською. Це означає необхідність висвітлення всіх можливих варіантів використання управлінського інструментарію та різних методологічних підходів до його формування. При цьому забезпечення економічної безпеки підприємства у стратегічній перспективі передбачає розробку і реалізацію управлінських рішень у довгостроковому і середньостроковому часовому діапазоні, оскільки акцент менеджерів буде саме на попередженні негативних проявів загроз і мінімізації невинного ризику при ухваленні управлінських рішень.

У деяких публікаціях зустрічається думка, що в умовах кардинальних трансформацій зовнішнього середовища довгострокові перспективи є слабо прогнозованими і досягти належного ефекту за рахунок ефективного планування практично неможливо. З такою позицією складно погодитись, оскільки існують інші приклади, так доволі значна кількість підприємств, враховуючи досвід початку війни у 2014 році, диверсифікували види своєї діяльності, знайшли альтернативні логістичні ланцюжки, стали більш енергонезалежними суто за рахунок відповідних стратегічних рішень, які поступово давали свій ефект і особливо чітко проявилися у 2022 році. Досить часто механізми «прив'язують» до вирішення операційних задач і не досліджують їх можливості у довгостроковій перспективі, чим знижують цінність розроблених підходів та рекомендацій для практиків.

Також необхідно враховувати, що для вищезазначеного механізму збір, обробка, аналіз, агрегування та персоніфіковане використання інформації про діяльність підприємства та його основних стейкхолдерів має виключне значення. Лише на основі обробки значного інформаційного масиву даних відбувається генерування необхідних управлінських реакцій, які безпосередньо реалізуються у межах дії різних механізмів, у тому числі у межах механізму реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства.

До основних передумов формування механізму реалізації стратегії забезпечення економічної безпеки підприємства належать:

1. Наявність системи економічної безпеки підприємства (для реалізації стратегії повинна існувати система економічної безпеки підприємства з окремими її елементами та зв'язками, оскільки без такої системи практично неможливо реалізувати стратегію на практиці);

2. Якісне інформаційне забезпечення системи менеджменту (інформаційна природа такого механізму обумовлює необхідність у своєчасній, достовірній та верифікованій інформації);

3. Системний моніторинг зовнішнього середовища (традиційний у стратегічному управлінні аналіз можливостей та загроз не може бути реалізований без моніторингу зовнішнього середовища з акцентуванням уваги на його інституційну складову та вплив основних стейкхолдерів);

4. Системний моніторинг внутрішнього середовища (внутрішньосистемні процеси обов'язково аналізують з позиції виявлення слабких місць, потенційних резервів росту та внутрішніх конфліктів і загроз);

5. Перелік особового складу, який задіяний у процесах забезпечення економічної безпеки та розподіл сфер відповідальності (суб'єктність у процесах забезпечення економічної безпеки дозволяє визначити ініціаторів змін, виконавців та аналітиків, що є однією з основних рушійних сил будь-якого механізму);

6. Наявність переліку інструментів, які можуть використовуватись для досягнення поставлених цілей (інструментальне забезпечення процесів управління і формування механізмів, є запорукою їх життєздатності та сприйняття системою управління підприємством);

7. Наявність системи моніторингу досягнення стратегічних цілей (пошук і розуміння оптимальних шляхів досягнення стратегічних цілей та ідентифікація етапів їх досягнення дозволяє гнучко реагувати на запити середовища функціонування підприємства та оптимізувати процеси стратегічного управління підприємством в цілому);

8. Наявність системи мотивації за досягнення цільових показників (персонал підприємства є основною рушійною силою будь-якого механізму, а його належна мотивація – запорукою дієвості такого механізму на практиці).

Представлені передумови не є вичерпними, оскільки для досягнення цілей забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно використовувати доволі значний обсяг ресурсів, які у повному обсязі не представлені у переліку основних передумов формування досліджуваного механізму, однак деталізовані при побудові системи економічної безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рудніченко Є. М. Оцінювання та моделювання впливу суб'єктів митного регулювання на систему економічної безпеки підприємства: [монографія] / Є.М. Рудніченко. — Луганськ: Промдрук, 2014. — 389 с.

2. Рудніченко Є. М. Деталізація загроз безпекового середовища та аналіз існуючих підходів до оцінювання економічної безпеки підприємств / Є. М. Рудніченко, Н. І. Гавловська, В. І. Гавловська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 5. – С. 283–288.

Матюх Сергій Анатолійович, кандидат економічних наук, доцент, ректор, Хмельницький національний університет, Хмельницький

Ассамоах Черемех Джошуа, аспірант, Хмельницький національний університет, Хмельницький

Matiukh Serhii A., Candidate of economic sciences, Associate professor, Rector Khmel'nitsky National University, Khmel'nitsky

Joshua Asamoah Kyeremeh, PhD Student, Khmel'nitsky National University, Khmel'nitsky

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО РОЗВИТКУ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

¹ Харківський національний медичний університет, Харків

² ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, Київ

³ Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Харків

Анотація. Обґрунтовано особливості комплексного використання SWOT- і PEST-аналізу під час прийняття публічно-управлінських рішень щодо розвитку сфери охорони здоров'я в поствоєнний період.

Ключові слова: публічне управління; поствоєнний період; розвиток; сфера охорони здоров'я; прийняття рішень; SWOT-аналіз; PEST-аналіз.

Abstract. The features of the integrated use of SWOT- and PEST-analysis in the process of making public-management decisions on the development of the health care sector in the post-war period are substantiated.

Keywords: public administration; post-war period; development; healthcare sector; decision-making; SWOT-analysis; PEST-analysis.

Попри певні «успіхи медичної реформи» [1], в «глобальному рейтингу розвитку сфер охорони здоров'я (зі 195 країн світу) Україна у 2021 р. займала лише 83 місце» [2], що є відображенням збереження низки «накопичених («мирних») проблем» [3], до яких додалися негативні наслідки спочатку пандемії COVID-19, а згодом – і повномасштабної військової агресії РФ. Ураховуючи означене, вкрай важливо консолідувати зусилля та ресурси усіх зацікавлених осіб, а з тим – зростає значущість публічно-управлінських рішень, що передбачає використання сучасних технологій прийняття таких рішень з урахуванням результатів сучасних методів дослідження відповідного середовища і «концептуальних засад Стратегії післявоєнної відбудови України» [4]. Означене, зрештою, й обумовлює актуальність даного дослідження.

Розвитку в поствоєнний період має передувати ретельне вивчення умов для вироблення та реалізації публічно-управлінських рішень, що забезпечать такі зміни як у масштабах вітчизняної сфери охорони здоров'я загалом, так і на рівні окремої території (до прикладу, регіону) чи суб'єкта господарювання (КНП). При цьому, зазвичай, окремо здійснюється SWOT-аналіз (Strengths – сильні сторони (далі – S); Weaknesses – слабкі сторони (W); Opportunities – можливості (O); Threats – загрози (T)) та PEST-аналіз (Political – політичні (P), Economical – економічні (E), Social – соціальні (S), Technological – технологічні (T') фактори). Попри відмінність між ними, ці методи дослідження мають і спільні риси (використання тотожних чинників; спрямування на покращання результативності публічного управління розвитком вітчизняної сфери охорони здоров'я), що дозволяє поєднати «вектор» і «знак» (SWOT-аналіз) та «сферу» впливу (PEST-аналіз) (табл.).

Принагідно слід зазначити, що перелік чинників (табл.), на які слід зважати при прийнятті публічно-управлінських рішень, не вичерпний, але є таким, що слід корегувати залежно від специфіки об'єкта впливу:

- *статус території*: окупована (довго-, короткостроково); прифронтова; «тилова»;
- *демографічна ситуація*: знелюднення територій; відтік внутрішньо- та зовнішньо-переміщених осіб; притік внутрішньо-переміщених осіб; загибель мирного населення та комбатантів;
- *соціально-економічна ситуація*: наявне ресурсне забезпечення суб'єктів господарювання та ефективність/результативність його використання; рівень зайнятості та безробіття; частка й чисельність населення, які є бідними за доходами та/чи статками;
- *медико-соціальна ситуація*: чисельність поранених і тих, хто отримав бойові травми;

чисельність осіб, які потребують лікування, медико-соціальної та соціально-психологічної реабілітації;
 – *кадрове забезпечення закладів сфери охорони здоров'я*: сталий дефіцит кваліфікованих лікарів і медперсоналу у довоєнний період; міграція таких фахівців під час військового стану;
 – *стан матеріально-технічної бази закладів сфери охорони здоров'я*: зруйнована; пошкоджена; розграбована; відновлена; оновлена; стагнуюча...;
 – *політико-управлінська складова*: бажання та здатність стейкхолдерів (органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників бізнесу та громадськості, закордонних партнерів) ресурсно забезпечувати розвиток сфери охорони здоров'я; збереження ймовірності військової агресії.

Таблиця – Комплексне використання SWOT- та PEST-аналізу розвитку вітчизняної сфери охорони здоров'я

Чинники	SWOT-аналіз	PEST-аналіз
Можливість надання платних медичних і супутніх послуг	S	E
Комп'ютеризація та запровадження телемедицини	S	T'
Дорожня та тривалий термін окупності витрат сучасного обладнання	W	E
Пошкодження та/або руйнування значної кількості приміщень КНП унаслідок бойових дій та обстрілів	W	T'
Надання державами-партнерами гуманітарної та економічної допомоги	O	E
Розширення контингенту пацієнтів за рахунок мешканців інших територій (регіонів/країн)	O	S
Байдуже (пасивне) ставлення населення до власного здоров'я	T	S
Повномасштабна військова агресія РФ	T	P

З урахуванням вищевикладеного матеріалу можна зробити такі висновки: публічно-управлінські рішення щодо розвитку сфери охорони здоров'я в поствоєнний період мають спиратися на результати комплексного використання SWOT- і PEST-аналізу, а також бути скорегованими залежно від специфіки об'єкта впливу (статус території; демографічна, соціально-економічна та медико-соціальна ситуація; кадрове та матеріально-технічне забезпечення закладів сфери охорони здоров'я; політико-управлінська складова); подальші наукові розвідки мають бути присвячені розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення результативності публічного управління подальшим розвитком вітчизняної сфери охорони здоров'я як запоруки покращання здоров'я населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Melnychenko O., Chovpan G., Udovychenko N., Muratov G., Kravchenko Zh., Rohova O., Kutuzyan Zh. The medical reform: realities and prospects for Ukraine. *Wiadomosci Lekarskie*. 2021. Vol. LXXIV. Issue 5, May. P. 1208–1212. DOI: 10.36740/WLek202105130
2. Advancing collective action and accountability amid global crisis. December 2021. 68 p.
3. Мельниченко О.А., Косілова О.Ю., Кравченко Ж.Д., Макарова В.І. Проблеми розвитку вітчизняної сфери охорони здоров'я як фактор погіршення якості життя населення України: публічно-управлінський вимір. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф., 16 жовтня 2020 р. Київ: ІАА, 2020. С. 369–371.
4. Мельниченко О.А. Концептуальні засади Стратегії післявоєнної відбудови України. *Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. / у 3 т., 15–28 квітня 2022 р. Київ: ДЗВО «УМО» НАПН України, 2022. Т. 3. С. 137–140.

Мельниченко Олександр Анатолійович, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я, Харківський національний медичний університет, м. Харків, e-mail: mel_doc@ukr.net

Дегтярєва Ія Олександрівна, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління і проєктного менеджменту, Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, e-mail: iyadeht@gmail.com

Косенко Аліса Володимирівна, кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри економічної політики та менеджменту, Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, e-mail: kosenko_alisa@ukr.net

Melnychenko Oleksandr, Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor, Full Professor of Public Health and Healthcare Management Department, Kharkiv National Medical University, Kharkiv, e-mail: mel_doc@ukr.net

Dehtiarova Iia, Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor, Full Professor Department of Project Management and General Professional Disciplines, State Institution of Higher Education University of Educational Management National Academy of Educational Sciences of, e-mail: iyadeht@gmail.com

Kosenko Alisa, PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of Economic Policy and Management Department, V.N. Karazin Kharkiv National University, e-mail: kosenko_alisa@ukr.net

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО НАПРЯМКУ

Сумський національний аграрний університет

Анотація: У тезі досліджено теперішній стан управління менеджменту якості на підприємствах сільськогосподарського напрямку та можливості поліпшення управління за допомогою впровадження стандартів якості.

Ключові слова: управління менеджменту якості, менеджмент якості, якість та безпечність продукції, продукція.

Abstract: The thesis examines the current state of quality management at agricultural enterprises and the possibilities of improving management by implementing quality standards.

Keywords: management of quality systems, quality management, product quality and safety, products.

Система менеджменту якості – сукупність організаційної структури, методик, процесів і ресурсів, необхідних для загального керівництва якістю. Вона призначена для постійного поліпшення діяльності, для підвищення конкурентоспроможності підприємства на національному та світовому ринках, визначає конкурентоспроможність будь-якого підприємства [1].

Якість – це поняття, яке характеризує комплексну ефективність усіх етапів діяльності: розробка стратегії, організація виробництва, маркетинг та інших. Високоякісна продукція приносить приблизно на 40% більше прибутку на інвестований капітал, ніж продукція низької якості [2].

Менеджмент якості підприємства допомагає великим компаніям систематизувати та впорядкувати свої методи забезпечення гарантії якості та безпечності, щоб вони могли швидше виводити свою продукцію на різні ринки. У міру зростання підприємств зростає і система якості, яка продовжує ускладнюватися в процесі управління. Щоб залишатися конкурентоспроможними у своїх галузях, все більше компаній звертаються до програмних систем менеджменту якості, щоб взяти під контроль свої стандарти підтримання якості та дотримуватись правил, встановлених міжнародними стандартами та відповідними організаціями.

Менеджмент якості стосується моніторингу різноманітних завдань і дій, необхідних для досягнення певного рівня досконалості. Це дозволяє підприємствам досягти узгодженості з бажаними стандартами. Однак він зосереджується не лише на продуктах і послугах. Це включає в себе процеси, процедури та культуру, що гарантує, що компанія продовжує користуватися успіхом протягом тривалого періоду.

Задоволеність клієнтів є однією з головних переваг використання форми менеджменту якості. Сучасні підприємства мають справу з дуже вимогливим споживачем. Тому компанії повинні робити все, щоб відповідати очікуванням клієнтів, і це може зробити це можливим.

В процесі управління менеджментом якості використовують сім принципів:

- Залучення людей;
- Орієнтованість на клієнта;
- Лідерство;
- Процесний підхід;
- Поліпшення;
- Прийняття рішень на основі доказів;
- Управління відносинами.

Залучення людей. Участь в управлінні якістю означає, що всі спеціалісти організації працюють разом для забезпечення якості. Це може включати створення керівництва для співробітників, додавання програм професійного розвитку та надання можливостей для відкритого спілкування між

співробітниками та керівництвом.

Орієнтованість на клієнта. Щоб забезпечити високу якість продукції, підприємства можуть покладатися на відгуки та задоволеність клієнтів. В свою чергу, підприємство може розробити систему опитувань чи процес перевірки.

Лідерство. Лідерство є ще одним ключовим компонентом ефективного керування якістю. Менеджмент якістю має включати чітке документування бачення та планів компанії. Це може допомогти забезпечити наявність спільних цілей, що може підвищити ефективність бізнесу та якість продукції.

Процесний підхід. Бізнес може використовувати процеси для зниження витрат, підвищення ефективності та забезпечення якості. Менеджмент якості повинен включати плани процесів. Це може змінюватись в залежності від галузі, але може включати такі галузі, як виробництво, маркетинг та поширення.

Поліпшення. Щоб забезпечити якість, бізнес може зосередитись на постійних поліпшеннях. Можливо розробляти стратегії та процеси, такі як внутрішні перевірки. Вони також можуть уточнювати та переглядати свої бізнес-стратегії, включаючи маркетингові кампанії та виробничі процеси. Менеджмент якості повинен вимірювати та відстежувати ці покращення.

Прийняття рішень на основі доказів. Докази є важливою частиною управління якістю. Бізнес-лідери можуть використовувати дані та аналіз даних для прийняття рішень. Ефективна менеджмент якості передбачає створення даних. Це може змінюватись в залежності від галузі, але бізнес-лідери можуть спробувати створити зрозумілі та легкодоступні системи.

Управління відносинами. Останнім принципом управління є управління взаємовідносинами. Це включає те, як бізнес взаємодіє з іншими, включаючи постачальників, співробітників і клієнтів. Щоб побудувати успішні відносини, бізнес-лідери можуть збирати інформацію та ділитися нею з відповідними сторонами.

Тип системи менеджменту якості може залежати від галузі. Підприємства можуть розробляти власні системи менеджменту якості або проходити сертифікацію через ISO, дотримуючись своїх стандартних систем. Ось деякі з найпоширеніших систем управління якістю:

- ISO 9001: це найпоширеніший тип системи управління якістю. Цю систему використовують компанії у багатьох галузях, включаючи будівництво, виробництво та бізнес. Це пов'язано з підвищенням ефективності та якості виробництва.

- ISO 13485: цей менеджмент якості орієнтований на виробництво медичного устаткування. Він забезпечує дотримання правил безпеки для виробів медичного призначення.

- ISO 22000: це стандартний менеджмент якості для компаній, які виробляють продукти харчування. Він визначає правила виробництва та розповсюдження для забезпечення безпеки харчових продуктів.

- ISO 27001: компанії, що займаються інформаційними технологіями, можуть використовувати цей стандарт для забезпечення якості та безпеки інформаційних мереж.

- GLOBAL G.A.P.: це визнана в усьому світі серія сільськогосподарських стандартів, які визначають практики ведення сільського господарства.

Завдяки сертифікації GLOBAL G.A.P. підприємства сільськогосподарського напрямку підтверджують свою відповідність вимогам стандартів. Для споживачів та підприємств роздрібної торгівлі сертифікат GLOBAL G.A.P. означає підтвердження того, що продукт відповідає належному рівню якості та безпечності і вироблений з дотриманням екологічних норм, з турботою про професійне здоров'я та безпеку працівників, стан довкілля.

Стандарт може забезпечити виробникам ряд переваг:

- пониження ризиків якості та безпечності продукції шляхом розробки та впровадження різних систем;

- управління підприємствами та еталонний стандарт на основі НАССР, чітка оцінка таких ризиків, яка б зосереджена на ланцюгах всього виробництва;

- зниження вартості відповідності шляхом уникнення багаторазових перевірок продукції.

Коли компанія визначає правильні процеси для досягнення бажаних стандартів, вона може заощадити гроші. З часом з'явиться схема того, як створювати найкращі продукти чи послуги, що дозволить скоротити витрати на процеси, не впливаючи на якість.

Впроваджений на підприємстві менеджмент якості сприймається як здатність стабільно функціонувати на ринку та продавати свою продукцію, якість якої передбачувана.

Підприємства самостійно обирають модель менеджменту якості, виходячи з визначеної мети формування, оцінки слабких місць і існуючих проблем, виробничих процесів, наявних ресурсів і своїх можливостей. При цьому кожне підприємство матиме свій унікальний підхід, побудований згідно вимог міжнародних стандартів.

Головною перевагою побудови ефективної системи та забезпечення якості полягає в тому, що гарантує портфель замовлення виробникові, тобто його виживання в умовах ринкових відносин та конкурентної боротьби. Неабияке значення для виживання має також зниження обсягу та питомої ваги прихованого виробництва, пов'язаного з переробкою продукції, та усунення браку. Тому центр ваги в конкурентній боротьбі за ринки збуту сьогодні переміщується у сторону якості продукції та послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Менеджмент якістю: вимоги (ISO 9001:2008, IDT) / Л. Віткін; В. Горопацький; І. Єршова [та ін.] ; під кер. А. Сухенка. К.: Держстандарт України. 2009. 34 с.

2. Грозний І. С. Методи та підходи до управління якістю розвитку промислових підприємств. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Економіка. 2015. Т. 20, Вип. 3. С. 75-79.

Могильна Людмила Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту імені професора Л.І. Михайлової, Сумський національний аграрний університет, Суми, e-mail: Farafonova_L@ukr.net.

Юфряков Даниїл Олександрович, здобувач вищої освіти (магістр), Сумський національний аграрний університет, Суми.

Mohylna Liudmyla M. - Ph.D in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management named after Professor L.I. Mykhailova, Sumy National Agrarian University, Sumy, e-mail: Farafonova_L@ukr.net.

Yufriakov Daniil O. - applicant for higher education (master's degree), Sumy National Agrarian University, Sumy.

ОБЛІКОВИЙ СУПРОВІД ЛОГІСТИЧНИХ ВИТРАТ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ТА УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ В МІКРОЛОГІСТИЧНІЙ СИСТЕМІ

¹Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація. Розглянуто особливості організації бухгалтерського обліку логістичних витрат на організацію та управління виробництвом в обліково-аналітичному забезпеченні мікрологістичної системи.

Ключові слова: аналітичний рахунок, бухгалтерський облік, логістика, логістика підприємства, мікрологістична система, логістичні витрати на організацію та управління виробництвом.

Abstract. The peculiarities of the organization of accounting of logistics costs for the organization and management of production in the accounting and analytical support of the micrologistics system are considered.

Keywords: analytical account, accounting, logistics, enterprise logistics, micrologistics system, logistics costs for organization and production management.

Не викликає сумнівів той факт, що забезпечення облікового супроводу логістичних витрат протягом всього логістичного ланцюга є ключовим положенням концепції логістики, новизна якої полягає насамперед у зміщенні пріоритетів між різними видами господарської діяльності на користь посилення значимості діяльності з управління матеріальним потоком. Масиви інформації (результати облікових реєстрацій і аналітичних інтерпретацій), згенеровані підсистемою обліково-аналітичного забезпечення логістики, є основою для ухвалення більшої частини рішень в системі управління єдиним поточним процесом переміщення матеріалів й інформації через ланцюг від виробника до споживача.

У сучасних умовах господарювання „застосування сучасних логістичних підходів у системах управління поточними процесами на підприємствах України дозволяє оперативнo керувати товарно-матеріальними потоками в нерозривному зв'язку з фінансовими, інформаційними й іншими потоками як по вертикалі, так і по горизонталі, оцінювати попит на продукцію, планувати показники запасів, прогнозувати необхідні потужності виробництва та транспорту, синтезувати задачі постачання, виробництва, складування, збуту готової продукції” [1, с. 80].

Значиму частину в логістичних витратах підприємства займають витрати на організацію та управління виробництвом, які пропонуємо класифікувати на такі: логістичні витрати на організацію технологічного супроводу виробничого процесу, логістичні витрати на обслуговування устаткування, логістичні витрати на заміщення устаткування, логістичні витрати на технічне забезпечення якості продукції (робіт, послуг), логістичні витрати на складання графіків виробництва”, логістичні витрати на внутрішньовиробниче переміщення, логістичні витрати на утилізацію відходів виробництва.

Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [2] передбачено синтетичний рахунок 91 „Загальновиробничі витрати”, на якому підприємства ведуть „облік виробничих накладних витрат на організацію виробництва та управління цехами, дільницями, відділеннями, бригадами та іншими підрозділами основного й допоміжного виробництва” [2], а також обліковують „витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування” [2], у тому числі узагальнюють інформацію про логістичні витрати на організацію та управління виробництвом.

Однак для аналітичних цілей узагальнення інформації про логістичні витрати на організацію та управління виробництвом в одному синтетичному рахунку погіршує оперативність реагування у системі керування цими логістичними витратами (інформація є узагальненою, для її деталізації потрібен час і зусилля).

З метою підвищити рівень оперативності реагування на поведінку логістичних витрат пов'язаних з організацією та управлінням виробництвом пропонуємо до синтетичного рахунка 91 „Загальновиробничі витрати” запровадити сім аналітичних рахунків („Логістичні витрати на організацію технологічного супроводу виробничого процесу”, „Логістичні витрати на обслуговування устаткування”, „Логістичні витрати на заміщення устаткування”, „Логістичні витрати на технічне забезпечення якості продукції (робіт, послуг)”, „Логістичні витрати на складання графіків виробництва”, „Логістичні витрати на внутрішньовиробниче переміщення”, „Логістичні витрати на утилізацію відходів виробництва”), які згрупувати в окремий субрахунок 911 „Логістичні витрати на організацію та управління виробництвом”.

Типові проведення в обліку логістичних витрат на організацію та управління виробництвом до та після

впровадження шести аналітичних рахунків наведено в таблиці.

Таблиця

Типові проведення в обліку логістичних витрат на організацію та управління виробництвом до та після впровадження семи аналітичних рахунків

№	Зміст господарської операції	Типові проведення в обліку логістичних витрат на організацію та управління виробництвом до впровадження семи аналітичних рахунків	Типові проведення в обліку логістичних витрат на організацію та управління виробництвом після впровадження семи аналітичних рахунків
1.	Відображається сума логістичних витрат на організацію технологічного супроводу виробничого процесу	Д-т рах 91 „Загальновиробничі витрати” К-т рах 30 „Готівка” К-т рах 31 „Рахунки в банках” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”	Д-т рах 911 „Логістичні витрати на організацію та управління виробництвом” [„Логістичні витрати на організацію технологічного супроводу виробничого процесу”] К-т рах 30 „Готівка” К-т рах 31 „Рахунки в банках” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”
2.	Відображається сума логістичних витрат на обслуговування устаткування	Д-т рах 91 „Загальновиробничі витрати” К-т рах 31 „Рахунки в банках” К-т рах 66 „ Розрахунки за виплатами працівникам” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”	Д-т рах 911 „Логістичні витрати на організацію та управління виробництвом” [„Логістичні витрати на обслуговування устаткування”] К-т рах 31 „Рахунки в банках” К-т рах 66 „ Розрахунки за виплатами працівникам” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”
3.	Відображається сума логістичних витрат на заміщення устаткування	Д-т рах 91 „Загальновиробничі витрати” К-т рах 39 „Витрати майбутніх періодів” К-т рах 63 „ Розрахунки з постачальниками та підрядниками” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”	Д-т рах 911 „Логістичні витрати на організацію та управління виробництвом” [„Логістичні витрати на заміщення устаткування”] К-т рах 39 „Витрати майбутніх періодів” К-т рах 63 „ Розрахунки з постачальниками та підрядниками” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”
4.	Відображається сума логістичних витрат на технічне забезпечення якості продукції (робіт, послуг)	Д-т рах 91 „Загальновиробничі витрати” К-т рах 30 „Готівка” К-т рах 31 „Рахунки в банках” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”	Д-т рах 911 „Логістичні витрати на організацію та управління виробництвом” [„Логістичні витрати на технічне забезпечення якості продукції (робіт, послуг)”] К-т рах 30 „Готівка” К-т рах 31 „Рахунки в банках” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”
5.	Відображається сума логістичних витрат на складання графіків виробництва	Д-т рах 91 „Загальновиробничі витрати” К-т рах 30 „Готівка” К-т рах 66 „Розрахунки за виплатами працівникам”	Д-т рах 911 „Логістичні витрати на організацію та управління виробництвом” [„Логістичні витрати на складання графіків виробництва”] К-т рах 30 „Готівка” К-т рах 66 „Розрахунки за виплатами працівникам”
6.	Відображається сума логістичних витрат на внутрішньовиробниче переміщення	Д-т рах 91 „Загальновиробничі витрати” К-т рах 30 „Готівка” К-т рах 31 „Рахунки в банках” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”	Д-т рах 911 „Логістичні витрати на організацію та управління виробництвом” [„Логістичні витрати на внутрішньовиробниче переміщення”] К-т рах 30 „Готівка” К-т рах 31 „Рахунки в банках” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”
7.	Відображається сума логістичних витрат на утилізацію відходів виробництва	Д-т рах 91 „Загальновиробничі витрати” К-т рах 31 „Рахунки в банках” К-т рах 63 „ Розрахунки з постачальниками та підрядниками” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”	Д-т рах 911 „Логістичні витрати на організацію та управління виробництвом” [„Логістичні витрати на утилізацію відходів виробництва”] К-т рах 31 „Рахунки в банках” К-т рах 63 „ Розрахунки з постачальниками та підрядниками” К-т рах 68 „Розрахунки за іншими операціями”

Інформаційний масив акумульований на семи аналітичних рахунках („Логістичні витрати на організацію технологічного супроводу виробничого процесу”, „Логістичні витрати на обслуговування устаткування”, „Логістичні витрати на заміщення устаткування”, „Логістичні витрати на технічне забезпечення якості продукції (робіт, послуг)”, „Логістичні витрати на складання графіків виробництва”, „Логістичні витрати на внутрішньовиробниче переміщення”, „Логістичні витрати на утилізацію відходів виробництва”), які згруповані в окремий субрахунок 911 „Логістичні витрати на організацію та управління виробництвом” стане інформаційним джерелом оперативного аналізу логістичних витрат на організацію та управління виробництвом в обліково-аналітичному забезпеченні мікрологістичної системи, що в свою чергу покращить керованість потоками в логістичному ланцюгу.

Досліджуючи сутність та проблеми бухгалтерського обліку логістичних витрат на організацію та управління виробництвом в системі обліково-аналітичного забезпечення логістики підприємства в подальшому потрібно: здійснити науковий аналіз теоретичних і практичних підходів до дослідження особливостей організації облікового супроводу операцій в мікрологістичних системах; розробити методику оцінки ефективності (визначити коло показників, які характеризують рівень якості функціонування логістичної системи за заданого рівня загальних логістичних витрат) та виробити конкретні рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування виробничо-збутової системи підприємства на основі потоків інформації (результатів облікових реєстрацій і аналітичних інтерпретацій) генерованих цією системою; дати обґрунтування необхідності реформування та модернізації на програмно-цільовій основі засад бухгалтерського обліку логістичних витрат в мікрологістичних системах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Плиса В.Й., Плиса З.П. Формування підсистеми облікового забезпечення логістики підприємства. *Сучасний стан та перспективи розвитку обліку, аудиту, оподаткування та аналізу в умовах міжнародної інтеграції* : збірник тез доповідей учасників ІХ Всеукраїнської наук.-практ. Інтернет-конф. (Херсон, 17-18 листопада 2020 р.). Херсон, 2020. С.80-82.

2. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування [План рахунків бухгалтерського обліку] : Наказ міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291 // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення: 07.10.2022).

Плиса Зоряна Петрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: zariana.plysa@lnu.edu.ua

Плиса Володимир Йосипович, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: volodymyr.plysa@lnu.edu.ua

Plysa Zoriana P., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Audit, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: zariana.plysa@lnu.edu.ua

Plysa Volodymyr Yo., Candidate of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance, Money Circulation and Credit, Ivan Franko National University of L'viv, L'viv, e-mail: volodymyr.plysa@lnu.edu.ua

ДОСЛІДЖЕННЯ ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. В роботі висвітлено переваги застосування тайм-менеджменту на підприємстві. Проведено дослідження використання методів тайм-менеджменту та основних перешкод, які заважають ефективно використовувати час на підприємстві. Наведено основні кроки впровадження тайм-менеджменту для забезпечення організаційного розвитку підприємства.

Ключові слова: тайм-менеджмент; час; робочий час.

Study of time management as a tool of organizational development at the enterprise

Abstract. The paper highlights the advantages of using time management at the enterprise. A study of the use of time management methods and the main obstacles that prevent the efficient use of time at the enterprise was conducted. The main steps of implementing time management to ensure the organizational development of the enterprise are given.

Keywords: time management; time; working hours.

Тайм-менеджмент є невід'ємною складовою успішної діяльності підприємства, оскільки дозволяє досягати кращих результатів та оптимізувати витрати часу та ресурсів. Використання методів тайм-менеджменту дає можливість підприємству оптимізувати витрати часу та ресурсів, працівникам уникати перенавантаження, зменшувати витрати часу на непродуктивні дії, що в результаті призводить до зростання конкурентоспроможності підприємства, продуктивності праці, покращенню якості продукції, збільшенню прибутків тощо.

Авторами було проведено дослідження використання тайм-менеджменту на підприємстві. Для аналізу було обрано ТОВ «Прес Корпорейшн Лімітед», яке займається поліграфією, а саме друком газет, бланків, канцелярських книг, брошур тощо. На підприємстві працює близько 70 осіб, при чому зберігається гендерна рівність (51% чоловіки, 49% жінок). В опитуванні прийняло участь 11 чоловік, які займають керуючі посади та прості робочі. В результаті опитування виявлено, що на підприємстві впроваджують певні елементи тайм-менеджменту, а саме є розроблені корпоративні стандарти робочого часу, складаються бюджети часу та робочі графіки (рис. 1)

Рис. 1. Використання методів контролю часу на ТОВ «Прес Корпорейшн Лімітед»

До основних проблем, які заважають працівникам ефективно використовувати робочий час (рис. 2) можна віднести: відсутність конкретних строків виконання поставлених завдань, невідповідність цілей та терміни виконання завдань, відсутність бажання виконувати працівниками роботу, яка не приносить задоволення, відсутність списку справ з поділом робіт на важливі і термінові, відсутність

режиму в роботі, неефективні рішення, завдання, які віднімають час і не приносять необхідного результату, поглиначі часу (соцмережі, відкладання справ на потім, надмірний перфекціонізм, занадто довгі перерви, неконструктивні зустрічі, недостатня організація робочого місця тощо).

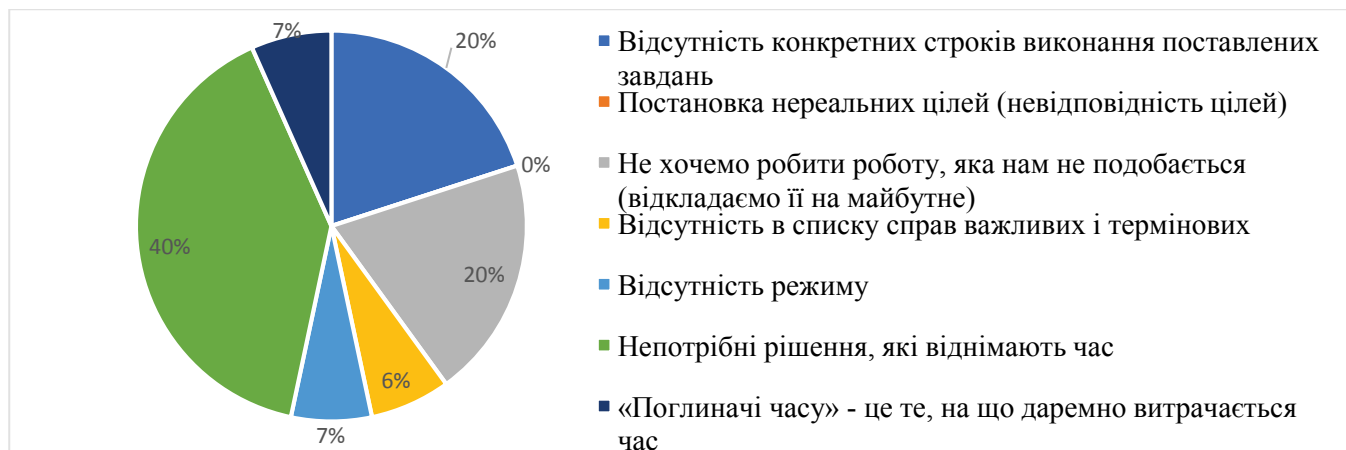

Рис. 2. Основні перешкоди, які заважають ефективно використовувати час на ТОВ «Прес Корпорейшн Лімітед»

Застосування тайм-менеджменту на підприємстві може бути ефективним лише при належному підході до планування та організації роботи. Для ефективного впровадження тайм-менеджменту підприємству необхідно виконувати наступні кроки:

1. Визначення цілей та пріоритетів: важливо визначити основні цілі та завдання підприємства для кожного працівника, а також встановити їх пріоритетність.
2. Планування: створення плану робіт та задач на день, тиждень, місяць та рік, враховуючи пріоритетність та строк виконання.
3. Організація: підготовка робочого місця, створення списку необхідних матеріалів, інструментів та ресурсів для виконання завдань.
4. Реалізація: зосередження на завданні та відведення достатньої кількості часу для його виконання, уникнення відволікань та перерв на неважливі справи.
5. Контроль: перевірка виконання завдань у встановлений термін, визначення проблем та пошук шляхів для їх вирішення.
6. Аналіз та вдосконалення: оцінка результатів виконання завдань, виявлення слабких місць та вдосконалення процесу тайм-менеджменту для досягнення кращих результатів.

Також важливо використовувати технології та інструменти для покращення ефективності тайм-менеджменту, такі як різні програми планування та організації роботи, веб-додатки та інші інструменти, що допомагають підвищити продуктивність та ефективність роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ратушняк, О., Бадя, Я., Гірник, М. Тайм-менеджмент як основна складова ефективної діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання. *Innovation and Sustainability*, 2022. (3), 186–192.
2. Білявський В.М., Мовчан Т.С. Тайм-менеджмент, як спосіб підвищення ефективності використання людських ресурсів підприємства. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/44741/1/%D0%9B%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD_27.11.2020-301-303.pdf. (дата звернення: 06.02.2023).
3. Іваницька С. Б., Галайда Т. О., Толочій Р. М. Впровадження європейських методик тайм-менеджменту в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 288-292. URL: <http://global-national.in.ua/issue-21-2018>. (дата звернення: 06.02.2023).
4. Причепя І.В., Соломонюк І.Л., Лесько Т.В. Тайм-менеджмент як дієвий інструмент ефективного використання часу успішного менеджера за сучасних умов. *Ефективна економіка*:

електронне наукове фахове видання. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6781>. (дата звернення: 06.11.2022).

5. Маслак Т. О. Впровадження інструментарію тайм-менеджменту для розробки стратегічних цілей підприємств. *Світ наукових досліджень. Випуск 11*: зб. матеріалів Міжнародної мультидисциплінарної наук. інтернет-конф., 22-23 лип. 2022 р. Тернопіль, Україна – Переворськ, Польща : ФО-П Шпак В.Б., 2022. 89 с. URL: https://www.economy-confer.com.ua/data/downloads/file_1661282015.pdf#page=37. (дата звернення: : 06.02.2023).

6. Водянка Л. Д., Тодорюк С. І., Карп А. Г. Тайм-менеджмент як техніка планування робочого часу персоналу. *Економіка та держава*. 2020 №7. С. 119-123.

7. Кириченко І. В., Шленьова М. Г. Класичні підходи до тайм-менеджменту в сучасних реаліях. *Науковий огляд*. 2022. № 1 (81). С. 18-29.

8. Трасу В. Time management (The Brian Tracy Success Library). AMACOM. 2014. 112 p.

9. Tracy B. Eat That Frog!: 21 Great Ways to Stop Procrastinating and Get More Done in Less Time. Oakland: Berrett-Koehler Publishers, Incorporated. 2017. 144 p.

10. Алюшина Н. О. Тайм-менеджмент посадовця: мистецтво управляти своїм часом. URL: <http://alyushina.com/content/presentation/TM.pdf>. (дата звернення: 06.02.2023).

11. Черненко Н. М. Тайм-менеджмент як засіб удосконалення професійної діяльності державних службовців. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2011. Вип.2(6). URL: [www.drdu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11cnndds.pdf](http://www.drdu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11cnndds.pdf). (дата звернення: 06.02.2023).

12. Маслюківська, А. Значення тайм-менеджменту для підвищення персональної ефективності. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (63). С. 467-471. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/3513>. (дата звернення: 06.02.2023).

13. Буняк Н.М. Тайм-менеджмент як інструмент підвищення ефективності діяльності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск № 14. С. 279-283.

14. Хитра, О. В. Ефективний тайм-менеджмент як невід’ємний складник системи управління персоналом підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство* / голов. ред. М. М. Палінчак. 2019. Вип. 26, Ч. 2. С.101-110.

Ратушняк Ольга Георгіївна, к.т.н., доцент, доцент кафедри економіка підприємства та виробничого менеджменту Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: ogratushnyak@gmail.com

Гірник Мирослава Ігорівна – студент групи МВКД-206 факультету менеджменту та інформаційної безпеки Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: murosy.girnuk@gmail.com

Ratushnyak Olga Georgievna, Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of Economics of Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: ogratushnyak@gmail.com

Hirnyk Myroslava Igorivna – student of the MVKD-20b group of the Faculty of Management and Information Security of the Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: murosy.girnuk@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація: В роботі проаналізовано особливості визначення сутності основних засобів. Узагальнено основні методичні підходи до оцінки основних засобів. Проаналізовано активну та пасивну складові основних засобів. Узагальнено основні чинники, що впливають на структуру основних засобів. Визначено перспективи покращення стану управління основними засобами.

Ключові слова: основні засоби; знос; управління основними засобами; амортизація; вибуття; оновлення.

Abstract: The article analyzes the peculiarities of determining the essence of fixed assets. The main methodological approaches to the assessment of fixed assets are summarized. Active and passive components of fixed assets were analyzed. The main factors affecting the structure of fixed assets are summarized. Prospects for improving the state of management of fixed assets have been determined.

Keywords: fixed assets; wear and tear; management of fixed assets; amortization; elimination; renewal.

Основні засоби є невід'ємною складовою частиною майна підприємства. Стан та ефективність їх використання є визначальними умовами його прибуткової діяльності. В сучасних умовах більшість вітчизняних підприємств гостро відчувають нестачу основних засобів, яка посилюється у зв'язку з військовими діями в Україні. Іншими причинами такого явища стали особливості ведення економіки в країні та відсутність на підприємствах продуманої системи управління основними засобами.

Успішне вирішення проблем уточнення економічної сутності категорії «основні засоби», визначення рівня забезпеченості вітчизняних підприємств основними засобами, удосконалення кредитування під основні засоби, обґрунтованого визначення ефективності використання основних засобів залежать від рівня їх теоретико-методологічного дослідження та узагальнення, що є базою для розробки практичних рекомендацій щодо визначення напрямів оптимального формування та ефективного використання основних засобів виробничих підприємств в сучасних умовах.

Згідно П(С)БО 7 основні засоби розглядаються як матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Оскільки елементи основних фондів мають різний зміст в процесі виробництва, доцільним є їх поділ на дві частини: активну, яка безпосередньо бере участь у виробничому процесі та забезпечує належний обсяг та якість продукції, і пасивну, що створює умови для здійснення процесу виробництва [2]. До активної частини основних фондів відносять переважно робочі машини та устаткування, інструмент, вимірювальні та регулюючі прилади і пристрої, комп'ютерну техніку, технічні споруди тощо. Пасивну частину основних засобів складають будівлі, споруди та господарський інвентар.

Співвідношення окремих видів (груп) основних фондів, виражене у відсотках до їхньої загальної вартості на підприємстві, визначає технологічну структуру засобів праці, що використовуються на підприємстві. За інших однакових умов технологічна структура основних фондів є більш ефективною при зростанні в їхньому складі питома вага активної частини.

Структура основних засобів змінюється під впливом значної кількості чинників, визначальними з яких є:

- виробничо-технологічна характеристика підприємства;
- науково-технічний прогрес і зумовлений ним технічний рівень виробництва;
- ступінь розвитку різних форм організації виробництва;
- відтворювальна структура капітальних вкладень у створення нових основних фондів;
- вартість будівництва виробничих об'єктів і рівень цін на технологічне устаткування;
- територіальне розташування підприємства.

Важливим елементом процесу відтворення основних фондів є заміна фізично зношених і технічно застарілих засобів праці. Визначення необхідного (економічно доцільного) щорічного обсягу заміни засобів праці передбачає:

1) встановлення оптимальних строків експлуатації відповідних видів (груп) основних засобів;
2) розрахунки такого щорічного обсягу заміни, який може забезпечити дотримання оптимальних строків функціонування устаткування та інших видів основних фондів. За простого відтворення засобів праці розмір їхньої заміни (вибуття) практично має дорівнювати нормі амортизаційних відрахувань на реновацію, а за розширеного відтворення – залежатиме не лише від нормативного строку експлуатації (норми амортизації), а й від темпів щорічного збільшення обсягу основних фондів.

Забезпечення певних темпів розвитку і підвищення ефективності виробництва можливе за умови інтенсифікації відтворення та ефективного використання діючих основних фондів підприємств. Ці процеси, з одного боку, сприяють підтримці належного технічного рівня кожного підприємства, а з іншого – дають змогу збільшувати обсяг виробництва продукції без додаткових інвестиційних ресурсів, знижувати собівартість виробів за рахунок скорочення питомої амортизації й витрат на обслуговування виробництва та його управління, підвищувати фондовіддачу і прибутковість.

Таким чином, доцільно запровадити і реалізувати такі головні напрямки інтенсифікації відтворення основних фондів:

- прискорення розвитку машинобудівного комплексу України, перебудова його структури з метою задоволення попиту на широку номенклатуру різних видів машин та устаткування, забезпечення виготовлення сучасних технічних засобів;

- удосконалення організації робіт та економічного її обґрунтування на всіх стадіях відтворювального процесу (проектування – виробництво – розподіл – впровадження – експлуатація нової техніки);

- дотримання кожним підприємством власної стратегії технічного, організаційного та економічного розвитку;

- переорієнтація інвестиційної політики на максимальне технічне переозброєння й реконструкцію діючих виробничих об'єктів;

- вилучення з виробництва технічно застарілих і економічно малоефективних машин та устаткування, перехід від практики одиничної заміни спрацьованих знарядь праці до систематичного комплексного оновлення техніко-технологічної бази взаємозв'язаних виробничих ланок підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Основні засоби: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства Фінансів України від 27.04.2000 року № 92 . URL: <http://www.minfin.gov.ua>.

2. Єпіфанова І. Ю., Ткачук Л. М., Беркатюк Ю. О. Теоретико-методичні аспекти управління основними засобами будівельних підприємств. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 4.

3. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Волоська Н. Р. Сутність поняття «основні засоби». *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. № 4 (04). С.127-131.

Ткачук Людмила Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: ludatkachuk2017@gmail.com

Семчук Олександра Юріївна, студентка групи МФК-19бз, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sashasemchuk1011@gmail.com

Tkachuk Liudmyla M. - Candidate of economic sciences, Associate Professor of Finance and innovation management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: ludatkachuk2017@gmail.com

Semchuk Oleksandra Yu. - student, Faculty of Management and Information Security, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: sashasemchuk1011@gmail.com

ПОБУДОВА МАТРИЦІ ФІНАНСОВИХ СТРАТЕГІЙ ФРАНШОНА–РОМАНЕ ЗА ІНФОРМАЦІЄЮ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Полтавський державний аграрний університет

***Анотація.** У статті розглянуто використання інформації фінансової звітності підприємств України для побудови матриці фінансових стратегій Франшона–Романе, наведено характеристики її квадрантів.*

Ключові слова: фінансова стратегія, матриця Франшона–Романе, фінансова звітність, квадранти матриці.

CONSTRUCTION OF THE FRANCHON-ROMANE FINANCIAL STRATEGIES MATRIX ACCORDING TO INFORMATION FROM FINANCIAL REPORTS OF UKRAINIAN COMPANIES

***Abstract.** The article examines the use of financial reporting information of Ukrainian enterprises to construct the Franchon-Romanet matrix of financial strategies, and describes the characteristics of its quadrants*

Keywords: financial strategy, Franchon-Romanet matrix, financial reporting, quadrants of the matrix.

Вежливом інструментом в оцінюванні стратегічного фінансування підприємства є матриця фінансових стратегій Франшона–Романе. Результати її побудови дозволяють не тільки визначити поточний стан підприємства з погляду фінансового ризику, але й розглядати ситуацію в динаміці, прогнозувати зміни фінансової стратегії залежно від зміни важливих показників діяльності, а також планувати майбутній стан підприємства, змінюючи ці показники та знижуючи рівень фінансового ризику. Метод Франшона–Романе ґрунтується на розрахунку трьох показників: результату господарської діяльності, результату фінансової діяльності, результату фінансово-господарської діяльності [1, с. 80].

Результат господарської діяльності (РГД) є сумою коштів, яка залишається у розпорядженні підприємства після фінансування виробничого розвитку. Якщо РГД є додатним, то підприємство забезпечує реалізацію принципу самофінансування свого розвитку, від'ємним – підприємство залучає позикові ресурси для фінансування своїх виробничих потреб, оскільки власних ресурсів для цього не вистачає. РГД у базовому варіанті матриці розраховується за формулою:

$$\text{РГД} = \text{БР} - \Delta\text{ФЕП} - \Delta\text{ОФ} + \text{ІД}, \quad (1)$$

де БР – бруто-результат від експлуатації інвестицій;

ΔФЕП – зміна фінансово-експлуатаційних потреб;

ΔОФ – зміна первісної вартості основних засобів за звітний період;

ІД – інші доходи.

За інформацією фінансової звітності підприємств України пропонуємо під БР розуміти чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (форма № 2, ряд. 2000, гр. 3), ΔФЕП – зміну собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (форма № 2, ряд. 2050, гр. 3 мінус гр. 4), ΔОФ – зміну первісної вартості основних засобів (форма № 1, ряд. 1011, гр. 4 мінус гр. 3), ІД – інші доходи (форма № 2, ряд. 2120, гр. 3).

Результат фінансової діяльності (РФД) є зміною обсягу заборгованості підприємства, скориговану на обсяг фінансових витрат (відсотків за кредит), дивідендних і податкових виплат. Додатне значення РФД свідчить про залучення додаткових джерел фінансових ресурсів; від'ємне – підприємство зменшує обсяг позикових джерел фінансування, водночас знижуючи ефективність політики щодо формування структури капіталу, якщо рівень залучення позикових ресурсів є надмірним або кредитні ресурси не є доступними. РФД у базовому варіанті матриці розраховується за формулою:

$$РФД = \Delta ПК - В_{\phi} - ПП - Д + Д_{ук} - В_{ук} - \Phi I_{д} + Д_{\phi}, \quad (2)$$

де $\Delta ПК$ – зміна позикового капіталу за звітний період (форма № 1, сума ряд. 1595 і 1695, гр. 4 мінус гр. 3);

$В_{\phi}$ – фінансові витрати (форма № 2, ряд. 2250, гр. 3);

ПП – податок на прибуток (форма № 2, ряд. 2300, гр. 3);

Д – виплачені дивіденди (форма № 3, ряд. 3355, гр. 3);

$Д_{ук}$ – дохід від участі в капіталі (форма № 2, ряд. 2200, гр. 3);

$В_{ук}$ – втрати від участі в капіталі та інші витрати (форма № 2, сума ряд. 2250 і 2270, гр. 3);

$\Phi I_{д}$ – довгострокові фінансові інвестиції (форма № 1, сума ряд. 1030 і 1035, гр. 4);

$Д_{\phi}$ – інші фінансові доходи (форма № 2, ряд. 2220, гр. 3).

Результат фінансово-господарської діяльності (РФГД) визначається як сума результатів господарської та фінансової діяльності підприємства:

$$РФГД = РГД + РФД. \quad (3)$$

РФГД дає змогу оцінити обсяг «вільних» грошових коштів підприємства після фінансування ним усіх витрат і виробничого розвитку. Додатне значення РФГД свідчить про наявність у підприємства вільних грошових коштів для фінансування інших напрямів діяльності; від'ємне – про нестачу вільних грошових коштів, що може призвести до ліквідних ускладнень або скорочення виробничих можливостей підприємства [1, с. 81].

За результатом розрахунку розглянутих показників підприємство відносять до одного з дев'яти квадрантів матриці (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця фінансових стратегій [1, с. 82]

Показники	РФД < 0	РФД → 0	РФД > 0
РГД > 0	1. Батько сімейства РФГД → 0	4. Рантьє РФГД > 0	6. Материнське товариство РФГД >> 0
РГД → 0	7. Епізодичний дефіцит РФГД < 0	2. Стітка рівновага РФГД → 0	5. Атака РФГД > 0
РГД < 0	9. Кризовий стан РФГД << 0	8. Дилема РФГД < 0	3. Хитка рівновага РФГД → 0

Квадранти 1, 2 і 3 (головна діагональ матриці) є зоною рівноваги. Над діагоналлю (квадранти 4, 5, 6) знаходиться зона успіхів, в якій значення показників позитивні, відбувається створення ліквідних засобів, а фінансовий ризик мінімальний. Під діагоналлю (квадранти 7, 8, 9) розташована зона дефіцитів, у якій відбувається споживання ліквідних засобів, а значення показників є негативними. Детальний опис квадрантів матриці та можливі альтернативи зміни стану фінансової рівноваги на підприємстві наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Характеристика квадрантів матриці Франсона–Романе [2, с. 111]

№ з/п	Позиції	Характеристики	Можливість переходу
1	Рівновага на підприємстві	Ефективна господарська діяльність, наявність умов для самофінансування та розвитку, зменшення заборгованості за рахунок позитивного фінансового результату від господарської діяльності.	4, 2, 7
2	Рівновага на підприємстві	Стала фінансова стійкість підприємства. Власних коштів достатньо для виробничого фінансування розвитку. Обсяги заборгованості практично не змінюються або змінюються лише в міру фінансових зобов'язань.	1, 3, 5, 7, 4, 6
3		Структура джерел фінансування оптимальна, планові обсяги діяльності повністю забезпечені фінансовими ресурсами.	
3		Забезпечення збереження платоспроможності лише за рахунок нарощування заборгованості, існують передумови для виникнення кризи.	8, 2, 5
4	Успіх	Існують вільні кошти для здійснення проєктів з використанням	1, 2, 7

	(збільшення ліквідних коштів)	позикового капіталу.	
5		Посилення можливості активної експансії, виробничі потреби повністю забезпечуються власними фінансовими ресурсами.	2, 6, 8
6		Фінансування не лише власного розвитку, а і створення дочірніх підприємств, сприяння залученню додаткових кредитів. Наявні всі можливості для подальшого ефективного розвитку.	4, 5
7	Дефіцит ліквідних коштів	Дефіцит ліквідних коштів через розрив між термінами надходження і витрачання коштів.	2, 8, 9
8		Дефіцит коштів пов'язаний зі зниженням рівня економічної прибутковості.	7, 9
9		Кризовий стан підприємства, необхідність згортання інвестицій, потреба у фінансовій підтримці.	7, 8

Розглянемо можливі позиції підприємства на матриці фінансової стратегії та шляхи їх зміни.

Квадрант 1. Батько сімейства. Фактичні темпи приросту капіталу є меншими за можливі, тобто задіяні не всі ресурси.

Квадрант 2. Стійка рівновага. Підприємство прагне випередити конкурентів, проте не посідає останні позиції на ринку. У цій ситуації підприємство перебуває в стані фінансової рівноваги та має найбільшу кількість можливих варіантів зміни фінансового положення: квадранти 1, 4, 7, 5, 3, 6.

Квадрант 3. Хитка рівновага. Стан характеризується відсутністю власних вільних коштів і використанням залученого капіталу. Для погашення негативного ефекту від зростання позикового капіталу підприємству необхідно: прискорити швидкість оборотності фінансових ресурсів (наприклад, знизити ціну реалізації продукції, товарів, робіт, послуг), не надавати споживачам (замовникам) відстрочення платежів; збільшити власний капітал (наприклад, за рахунок додаткової емісії акцій). Якщо підприємство здатне реалізувати подібну фінансову політику, то існує можливість переміститися у квадрант 5, у протилежному випадку – у квадрант 8.

Квадрант 4. Рантьє. Наявність вільних засобів для здійснення проєктів з використанням позикового капіталу. Однак підприємство не прагне вкладати їх у власне виробництво, а надає товарні кредити своїм споживачам (замовникам).

Квадрант 5. Атака. Надлишок власних засобів дозволяє розширити свій сегмент ринку.

Квадрат 6. Материнське товариство. Підприємство, що знаходиться у цьому квадраті, створює дочірні підприємства. Зазвичай це відбувається за рахунок позикового капіталу.

Квадрант 7. Епізодичний дефіцит. Дефіцит ліквідних засобів через неспівпадіння термінів надходження і витрачання засобів.

Квадрант 8. Дилема. Характеризується тим, що попри збільшення довгострокових і поточних зобов'язань, підприємство постійно відчуває нестачу ліквідних активів.

Квадрант 9. Кризовий стан. Указує на збитковість підприємства, його неплатоспроможність тощо. Необхідно зменшувати інвестиції або дробити підприємство. Існує потреба у фінансовій підтримці.

Таким чином, матриця фінансової стратегії Франсона–Романе дає можливість оцінювати не тільки поточне фінансування підприємства, а й надавати оцінку конкретним крокам у рамках стратегічної фінансової діяльності. Однак цей інструмент має також і низку недоліків: під час виявлення відповідного квадранту матриці фінансовий аналітик ухвалює рішення згідно з власною думкою, яка може мати суб'єктивний характер; матриця не враховує галузевої специфіки діяльності підприємства, що може знижувати достовірність результатів її використання [1, с. 83-84].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Журавльова І. В. Фінансова стратегія [Електронний ресурс] : навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 184 с.
2. Горова О. О. Аналіз стратегічних альтернатив підприємства на основі позиціонування в матриці фінансової рівноваги. *Управління розвитком*. 2013. № 18. С. 110-114.

Тютюнник Юрій Михайлович, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: tiutiunnyk.yurii@ukr.net

Тютюнник Світлана Василівна, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри обліку та

оподаткування, Полтавський державний аграрний університет, Полтава, e-mail: tyutyunnik.sveta@ukr.net

Tiutiunnyk Yurii M. – candidate of economics, Associate Professor, Professor of the Department of finance, banking and insurance, Poltava State Agrarian University, Poltava, e-mail: tiutiunnyk.yurii@ukr.net

Tiutiunnyk Svitlana V. – candidate of economics, Associate Professor, Professor of the Department of accounting and taxation, Poltava State Agrarian University, Poltava, e-mail: tyutyunnik.sveta@ukr.net

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ: РОЛЬ, ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

¹Сумський національний аграрний університет

Анотація: У статті розглянуто сучасні аспекти інституційного середовища корпоративного управління: визначено його роль, особливості розвитку та сучасні виклики.

Ключові слова: корпоративне управління, корпорація, інституційне середовище, інституція.

Abstract: *The article examines modern aspects of the institutional environment of corporate governance: its role, development features and modern challenges are defined.*

Keywords: corporate governance, corporation, institutional environment, institution.

Сучасні реалії та виклики зумовлюють посилення ролі інституційного середовища корпоративного управління (надалі, – ІСКУ) та відповідні трансформаційні зміни нормативного регулювання. Рівень корпоративного управління загально визнано є фактором розвитку економіки, то саме від дієвості та рівня розвитку його інституційного середовища залежать економічна, соціальна результативність діяльності підприємств корпоративного типу управління, формування їх потенціалу та конкурентних переваг.

Корпоративне управління як форма ринкового управління виникло внаслідок поєднання інституцій власності та управління. У період активної приватизації в Україні було започатковано формування інституції корпоративних прав та відносин. Корпоративні відносини у широкому розумінні розглядаються як система норм і функцій, спрямованих на формування й реалізацію управлінських рішень, які мають враховувати інтереси всіх зацікавлених осіб [1, с. 28]. За визначенням ОЕСР, корпоративне управління є внутрішніми механізмами, які формуються на основі взаємовідносин між акціонерами (власниками), менеджерами, радою директорів та іншими зацікавленими особами, через які здійснюється керівництво та контроль за компаніями [2]. Дієвість таких внутрішніх механізмів обумовлена станом інституційного середовища.

Стандарти корпоративного управління, дієве інституційне забезпечення, культура корпоративного управління є ключовими чинниками результативної діяльності підприємств корпоративного типу. Також сучасні дослідження доводять, що результативне корпоративне управління забезпечує формування привабливого інвестиційного середовища, конкурентоспроможність компаній та ефективність на фінансових ринках [3, с. 411].

Оскільки корпоративне управління є постійним перманентним процесом узгодження, задоволення інтересів учасників корпоративних відносин та вирішення конфліктів інтересів при прийнятті й реалізації управлінських рішень, то якість його інституційного забезпечення визначає джерела, обсяги фінансування, рівень доходності для акціонерів, вартість капіталу компанії в цілому. До основних факторів впливу ІСКУ на економічне середовище можна віднести: структуру власності; рівень корпоративної культури; результативність оперативного і фінансового управління; захист інтересів зацікавлених осіб (стейкхолдерів); доступність зовнішнього фінансування [4, с. 93].

Важливим елементом ІСКУ є система міжнародних стандартів, які мають бути імplementовані в національну модель корпоративного управління. Свого часу міжнародні стандарти корпоративного управління були сформовані у відповідь на фінансову кризу у світі, а також задля стабілізації фінансових ринків різних країн. В Україні корпоративне управління має здійснюватися з чітким дотриманням національних принципів, які зафіксовані у Національному кодексі корпоративного управління [5]. Разом з цим механізм здійснення корпоративного управління в Україні перебуває в стані становлення, не всі необхідні умови для його дієвості сформовані, особливо щодо професійної культури та імplementації міжнародних стандартів. У свою чергу, це є наслідком того, що більшість акціонерних капіталів в Україні в перші роки незалежності формувалися в результаті приватизації державних підприємств, які до цього функціонували в плановій економічній системі. Склалася така

ситуація, коли держава як власник втратила права, а ефективний механізм корпоративного управління ще знаходиться в стадії формування. Відтак, можна зазначити, що основні проблеми формування ефективного ІСКУ залишаються майже без змін протягом тривалого періоду, починаючи з перших років незалежності і початку приватизації державної власності.

Загальновідомо, що за основу для формування вітчизняної моделі корпоративного управління було взято німецьку модель, яка найбільше підходила до реальних умов, передбачає розподіл функції нагляду та функції виконання, тобто дворівневе управління (рівень наглядової ради та рівень менеджменту як виконавчого органу). Отже, існуюча система корпоративних відносин в Україні передбачає участь трьох категорій учасників: власники, менеджмент компанії та її працівники. Кожні з цих учасників мають свої взаємовідносини з іншими, інтереси, повноваження та функції [6, с. 41–43].

На нашу думку, формування дієвого ІСКУ має відбуватися системно, із законодавчим закріпленням відповідних змін, щоб забезпечити привабливість інвестиційного клімату та сприяти економічному розвитку в цілому. З огляду на це, доцільно виокремити необхідні складові ІСКУ, тобто це такі інституції: державної та регіональної влади; власності; підприємництва; контрактації; ціноутворення; конкуренції; інфраструктури [1, с. 30].

Звичайно, становлення кожної зазначеної окремої інституції в загальному інституційному середовищі також є важливим напрямком для забезпечення економічного зростання та формування привабливого інвестиційного клімату і також стикається з низкою проблем, зумовлених різними ендотами екзогенними факторами. Наразі, це світова пандемія Covid-19, яка внесла свої обмеження економічну активність і має негативні прояви у багатьох сферах економічної діяльності; це військова зовнішня агресія, воєнний стан в Україні, які тривають і руйнівні наслідки яких ще тільки прогнозовані і не оцінені достовірно. Сьогодні певним чином змінило вектор прийняття економічних та управлінських рішень та не сприяє удосконаленню корпоративного управління через формування та розвиток необхідного інституційного середовища. Водночас, європейська інтеграція, світові стандарти та тенденції формують об'єктивну необхідність подальшого розвитку ІСКУ в Україні, що має забезпечити сприятливий інвестиційний клімат та економічне зростання на мікро- та макрорівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кифяк В. І., Карп А. Г. Інституційне середовище корпоративного управління як фактор розвитку економіки. *Підприємство та торгівля*. 2021. № 32. С. 26–32. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1065/1008> (дата звернення: 06.02.2023).
2. Керівні принципи ОЕСР щодо корпоративного врядування на підприємствах державної форми власності. *OECD Publishing*. 2015. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264312906-uk> (дата звернення: 07.02.2023).
3. Малюк С., Шевченко К. Корпоративне управління підприємством як фактор його розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 7. С. 411. URL: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/90.pdf> (дата звернення: 06.02.2023).
4. Головіна Я. Вплив корпоративного управління на економічне зростання. *Економічний вісник НГУ*. 2010. Вип. 1. С. 90–93.
5. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Кодекс корпоративного управління: ключові вимоги і рекомендації. *НКЦПФР*. 2020. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=10687172> (дата звернення: 07.02.2023).
6. Кужелєв М. Фінансові та соціальні аспекти корпоративного управління. *Стійкий розвиток національної економіки* : матеріали IV Міжн. наук.-практ. інтернет-конференції, м. Кривий Ріг, 27 квітня 2020 р. Донецьк : ДонНУЕТ, 2020. С. 41–43. URL: http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/123456789/5130/1/4728_IR.pdf (дата звернення: 08.02.2023).

Хромушина Людмила Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту імені професора Л. І. Михайлової, Сумський національний аграрний університет, Суми, e-mail: lkhromushyna@gmail.com

Khromushyna Lyudmyla A. – PhD in Economics, Associated Professor of Management Department named after L.I. Mykhailova, Sumy National Agrarian University, Sumy, e-mail: lkhromushyna@gmail.com

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАВОК ПРОДУКЦІЇ КВІТКОВОЇ ІНДУСТРІЇ

¹ Вінницький національний технічний університет

Анотація: у статті проведено дослідження системи управління ланцюгами поставок продукції квіткової індустрії та детально описано особливості усіх етапів здійснення ланцюга. Визначено перспективи розвитку флористичного ринку України.

Ключові слова: флористична промисловість; ланцюг поставок; аукціон; складування; квітковий ринок.

Abstract: the article researches the supply chain management system for flower industry products and describes in detail the features of all stages of the chain implementation. The prospects for the development of the floral market of Ukraine have been determined.

Keywords: floristic industry; supply chain; auction; storage; flower market.

Сучасна світова флористична промисловість швидко розвивається, тому різноманітність і походження продукції, технології виробництва, ринки і механізми в роздрібній торгівлі піддаються постійним змінам, змушуючи учасників адаптуватися. Глобальний ринок безперервно зростає: мало не щомісяця з'являються нові експортери з країн, що розвиваються; саме вони сьогодні активно захоплюють все більшу частку ринку, витісняючи при цьому вже існуючих виробників. Така жорстка конкуренція серед гравців цієї індустрії сприяє постійному підвищенню якості їхньої продукції, диверсифікації, впровадженню інноваційних технологій, розвиненню умов зберігання, транспортування та ланцюгів постачання в цілому.

Логістична операція характеризується відокремленою сукупністю певних дій для реалізації логістичних функцій, спрямована на перетворення матеріального та інформаційного потоку. До логістичних операцій з матеріальним потоком можна віднести транспортування, розвантаження, комплектування, складування, пакування, управління запасами, збут і розподільну логістику та інші операції [1].

З огляду на практику та всі проведені дослідження можна стверджувати: флористичний бізнес може зазнавати величезних втрат, головним чином, через відсутність необхідного технічного устаткування для якісного транспортування та зберігання квітів.

Розглянемо детально основні етапи здійснення ланцюга поставки флористичного бізнесу:

1. Транспортування. Оскільки живі рослини дуже чутливі до умов транспортування, логістична компанія, яка організовує перевезення квітів використовує рефрижераторні квіткові напівпричеми, які мають здатність підтримувати температуру, вологість та вентиляцію протягом усього шляху. Важливим моментом під час транспортування є не лише кліматичні умови, а й належна упаковка товару, тому квіти завжди транспортуються у спеціальних коробках, ящиках або візках, при цьому закутані у захисну плівку [2].

2. Розвантаження. Одним із ключових моментів процесу розвантаження рослин є швидкість. Головне завдання – у максимально короткий проміжок часу перенести вантаж у відповідно обладнане місце та не пошкодити його різними механічними способами або тривалим перепадом температури.

3. Складування. При доставці квітів на склад, товар зберігається у спеціально відведеному та облаштованому приміщенні з дотриманням всіх необхідних умов. Оптимальна температура зберігання квітів на складі коливається в діапазоні від +2 до +10 С. Великі холодильні камери укомплектовані холодильними агрегатами із повітроохолоджувачем. Всі агрегати, моноблоки і спліт-системи характеризуються високою надійністю, укомплектовані найсучаснішою автоматикою. У малих холодильних камерах наявні холодильні моноблоки або спліт-системи.

4. Управління запасами. На підприємствах доцільно регулярно здійснювати політику формування знижок з урахування сезонних коливань, а також зменшувати витрати на транспортування

за рахунок оптимізації партій постачать, орієнтуючись на попит і запас товару на складі.

5. Збут та розподільна логістика. Відділ маркетингу детально прогнозує продажі товару, обробляє та відслідковує замовлення споживачів, а також аналізує, на який сорт квітів є найбільший попит. Ця діяльність спрямована на вираховування необхідної кількості запасу та поставки квітів [1,2,3].

Ланцюг поставок – це глобальний ланцюг, який забезпечує поставки товарів від виробництва до кінцевого споживача за допомогою потоків інформаційного, фізичного та грошового розподілу.

Перш ніж квіти потраплять до споживача, вони долають досить довгий логістичний ланцюг. Багато флористичних компаній закупляє товар на аукціоні Flora Holland на кому зосереджено 60% світового ринку рослин.

Логістичний шлях рослин починається в оранжереях або теплицях, де їх зрізають, пакують та завантажують у спеціально обладнані термофургони або ж доставляють до літака.

Поставки квітів на аукціон відбуваються щодня о 23:00. До 5:30 ранку квіти мають бути вивантажені, розпаковані та розкладені на конвеєрних лініях, де спеціальні датчики виміряють розмір бутону і довжину стебла.

На цих голландських біржах можна здійснювати закупи, як одиничними коробками, палетами або багатотонними фурами.

Логістика квітів на аукціоні автоматизована. О 6:00 ранку починається аукціон, лот вивозять на зал та на великому екрані транслюють інформацію про нього (сорт, виробник, кількість, довжина рослини, величина бутону та ціна). Величезні обсяги обороту на торгах вимагають сучасних інноваційних логістичних рішень. Інформацію про кожну проведену угоду на аукціоні отримують працівники складу, які починають готувати куплену партію квітів до відправки. О 14:00 квіти зі складів аукціону упаковують та готують до транспортування за місцем призначення [4].

Квіткова індустрія на сьогоднішній день швидкими темпами розвивається та перетворюється на динамічну міжнародну галузь. Статистичні українські та міжнародні дослідження вказують на те, що за останні роки спостерігається значне збільшення темпів розвитку даної сфери. Так, якщо у 2010-2012 роках український квітковий ринок пережив спад (на 58%), що стало наслідком економічної кризи в Україні, то вже в період 2015-2019 років, ринок почав відновлюватись, а у 2019-2021 остаточно стабілізувався. Після активізації військових дій наприкінці лютого 2022 року квіткова галузь в Україні втратила традиційно притаманну їй сезонність попиту. Постачання продукції деякий час були обмежені через песимістичні настрої споживачів та продавців. Однак прогнози щодо 2023 року є доволі оптимістичними і всі передумови дозволяють стверджувати про очікуване зростання ринку у поточному році. А отже, будуть масштабуватися і адаптуватися під релокацію частини населення України ланцюги поставок квіткової продукції, тому представникам галузі слід бути готовими до цього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегії ланцюгів поставок. URL : https://fmab.khadi.kharkov.ua/fileadmin/F-FUB/%D0%A3%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B0%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/5_Uprav_Cep_Post_L_7.pdf
 2. Правила перевезення квітів. URL : <https://trans-atlas.com.ua/ua/article/131>
 3. Звіт про управління. Товариство з обмеженою відповідальністю «Асканія-Флора». URL : https://ascania-flora.ua/zvit_pro_upravlinnia_2020.pdf
 4. Григорак М.Ю., Воронюк В.В. Управління ланцюгами постачання продукції квітникарства. URL : https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/45505/1/%D0%A4%D0%A2%D0%9C%D0%9B_2020_073.4_%D0%92%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%92.%D0%92.pdf
- Шварц Ірина Володимирівна* - кандидат економічних наук, доцент Вінницького національного технічного університету, Вінниця, e-mail: shvarz@vntu.edu.ua
- Пелешок Анастасія Павлівна* - студентка групи Л-19б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця,
- Shvarts Irina Volodimirivna* - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: shvarz@vntu.edu.ua
- Anastasia Peleshok* - student of the L-19b group, faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: Naspeleshok@gmail.com

СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Львівський національний університет імені Івана Франка

***Анотація.** Визначено сутність категорії «система стратегічного управлінського обліку» та наведено її основні характеристики. Виокремлено ключові напрями формування системи стратегічного управлінського обліку господарюючим суб'єктом у конкурентному середовищі.*

Ключові слова: стратегічне управління, підприємство, стратегічний управлінський облік.

SYSTEM OF STRATEGIC MANAGEMENT ACCOUNTING

Ivan Franko National University of Lviv

***Abstract:** The essence of the "system of strategic management accounting" category is defined and its main characteristics are given. The key directions of the formation of a strategic management accounting system by a business entity in a competitive environment are highlighted.*

Keywords: strategic management, enterprise, strategic management accounting.

Організаційне виокремлення стратегічного управлінського обліку на підприємствах має відбуватися з урахування макро- та мікроекономічних змін. Таким чином, можна сказати, що стратегічний управлінський облік, на відміну від традиційного, забезпечить врахування більшості важливих чинників та дозволить розробляти адаптовані до впливу зовнішніх факторів стратегії [1].

Стратегічний управлінський облік демонструє більший інтерес до того, що відбувається поза межами підприємства. Тому він орієнтується на зовнішні фактори (наприклад, прибутковість конкурентів, частку ринку тощо), тоді як для традиційного обліку характерна увага до внутрішніх процесів і явищ. Вибір тієї чи іншої стратегії також залежить від етапу життєвого циклу товару. Таким чином, система стратегічного управлінського обліку повинна адаптуватися до змін у пріоритетах бізнес-стратегії в міру її розвитку. Система управлінського обліку призначена для вирішення внутрішніх завдань управління підприємством є його ноу-хау. Управління підприємством вимагає детальної інформації, яка враховує технологію та організацію даного підприємства. Для того, щоб стратегічний управлінський облік працював ефективно, необхідно створити систему, здатну швидко реагувати на необхідність прийняття конкретних одноразових стратегічних рішень, а також вимагати активної участі керівників, які приймають такі рішення. Тільки їм відомі типи ймовірних майбутніх рішень і, що ще більш важливо, ті альтернативні стратегії, які потрібно розглядати для кожного з них. Оскільки фінансові менеджери повинні надавати необхідну інформацію, розробка системи стратегічного управлінського обліку має бути колективною роботою.

Для розроблення системи стратегічного управлінського обліку в бізнесі важливе значення має досягнення ключових факторів успіху:

- підтримки при прийнятті управлінських рішень ;
- забезпеченні процесу передачі інформації ;
- визначенні типів рішень (оперативних, стратегічних) [2].

Виходячи з вищесказаного у таблиці 1 наведено основні елементи системи стратегічного управлінського обліку.

Доцільно розглянути напрями розвитку системи стратегічного управлінського обліку. Перший напрям впливу на розвиток подій у майбутньому орієнтується на аналіз ефекту від зміни стратегії, оцінку результативності таких змін. Аналіз здійснюють за трьома аспектами: росту, ціни, продуктивності (витрат). Виконують його методами факторного аналізу: ланцюгові підстановки, обчислення різниць тощо.

Наступним важливим напрямом стратегічного управлінського обліку є аналіз прибутковості конкурентів з метою оцінки наслідків можливого зниження (підвищення) ціни на товари підприємства.

Особливе значення для управління має визначення співвідношення суми змінних та постійних витрат конкурента, оперативний леведрдж.

Іншим напрямом роботи менеджера є аналіз прибутковості замовника (АПЗ) з метою залучення їх до постійної співпраці. Цей аналіз дає можливість визначити рівень рентабельності роботи з окремими замовниками шляхом порівняння витрат і сумарних надходжень.

Важливою проблемою стратегічного управлінського обліку є визначення акціонерної вартості. Основним показником, що характеризує вкладення акціонерного капіталу, є NPV (чиста дисконтована вартість). Показник NPV обліковує: тривалість терміну використання акцій; витрати на капітал та ризик; не залежить від обраної облікової політики. Його визначають як найбільш об'єктивний критерій оцінки акціонерної вартості.

Таблиця 1.

Системи стратегічного управлінського обліку

Основні елементи системи	Характеристика системи
Прийняття управлінських рішень.	При створенні ефективних управлінських рішень необхідно використовувати сучасні інформаційні технології, що забезпечують повноту та своєчасність представлення інформації про процеси, можливість їх моделювання, аналізу та прогнозування.
Передача інформації.	Система стратегічного управлінського обліку повинна бути побудована так, щоб забезпечити підприємство інформацією, що задовольнятиме саме ці специфічні умови прийняття стратегічних рішень, причому самі умови можуть змінюватися в міру коректування стратегії в зв'язку зі змінами зовнішнього середовища. Можливості вибору тієї чи іншої стратегії залежать і від того, на якому етапі життєвого циклу продукт. Тому система стратегічного управлінського обліку повинна пристосовуватися до змін у пріоритетах бізнес - стратегії в міру розвитку останньої.
Мета формування стратегій.	Система стратегічного управлінського обліку має на меті формування стратегій, орієнтованих на зовнішні та внутрішні фактори впливу.

Джерело: розроблено авторами за даними [3].

Вільні потоки грошових коштів визначаються на основі Звіту про грошові кошти, Звіту про сукупні доходи та Звіту про фінансовий стан підприємства. Тому факторами акціонерної вартості є: реалізація, рентабельність продажу, ставки податків, додаткові інвестиції в непоточні активи.

Важливим показником стратегічного управлінського обліку є метод розрахунку економічної доданої вартості (EVA), розроблений і зареєстрований американської фірмою Stern Stewart під назвою EVA. Метод EVA відображає перевищення генерованих підприємством доходів ставки прибутку, яку вимагають інвестори. При позитивному значенні показника EVA можна говорити про зростання акціонерної вартості. Методи EVA та ААВ надають однакове значення акціонерної вартості.

Охарактеризовані показники оцінки діяльності підприємства належать до групи фінансових, але необхідно враховувати і не менш важливі – не фінансові, які також суттєво впливають на оцінку сукупної вартості суб'єкта господарювання.

Загальна оцінка економічної діяльності повинна здійснюватися на основі логіки альтернативних витрат, що показує, які альтернативні доходи можна отримати за подібного рівня загального ризику.

Основна мета оцінювання управлінської діяльності полягає не тільки в тому, щоб створювати для менеджерів мотивацію для досягнення цілей і задач групи, але і у виявленні хороших менеджерів. Достойні управлінські кадри повинні отримувати визнання – тоді у компанії буде можливість утримувати їх і скеровувати на найперспективніші ділянки роботи в групі. Нерідко це означає переведення таких менеджерів в деякі найменш дохідні галузі бізнесу, де вони, як сподіваються, зможуть добитися протилежного. Якщо це завдання виявляється не під силу навіть хорошій команді менеджерів, то оптимальним економічним рішенням буде вихід з цієї галузі бізнесу. Причому це означає усунення зайнятих у ній менеджерів, оскільки вони можуть долучитись до нової справи.

Відповідні показники управлінської роботи повинні бути введені в систему стратегічного управлінського обліку, інакше найкомпетентніші керівники прагнуть тільки тих ділянок бізнесу, які приносять максимальну економічну віддачу, а це не сприяє оптимальному використанню управлінських кадрів.

Звідси випливає, що показники управлінської діяльності не повинні мати виключно фінансового характеру, а фінансові показники – бути орієнтованими тільки на прибуток чи маржинальний дохід. Фінансові елементи слід ретельно інтегрувати в основні стратегічні завдання бізнесу, а оскільки з плином часу останні змінюються, те саме повинно відбуватися з показниками управлінської діяльності.

Стратегічний управлінський облік є інформаційною підтримкою управління, що полягає в забезпеченні менеджерів підприємства всією інформацією, необхідною для управління і контролю за розвитком підприємства в інтересах його власників та інших зацікавлених груп [4].

Таким чином, розроблення системи стратегічного управлінського обліку, здатної швидко реагувати на необхідність прийняття конкретних, одноразових стратегічних рішень, потребує активної участі у ній самих керівників, що приймають такі рішення. Тільки їм відомі типи ймовірних майбутніх рішень і, що ще більш важливо, ті альтернативні стратегії, які потрібно розглядати для кожного з них.

Оскільки фінансові менеджери зобов'язані забезпечувати потрібну інформацію за будь-яким із варіантів, розроблення системи стратегічного управлінського обліку повинно бути колективною справою. Участь в цьому процесі осіб, що приймають стратегічні рішення, передбачає відповідний рівень, на якому буде робитися вибір стратегії, і часовий діапазон її проведення. Добре розроблена система стратегічного управлінського обліку повинна бути не лише достатньо гнучкою, щоб адаптуватися до великих змін, але і давати змогу наперед виявляти можливі наслідки цих змін. Досягти цього допоможе введення аналізу чутливості в систему стратегічного планування і фінансового контролю, а також використання комп'ютерного моделювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Касич А. А. Теоретичні та практичні аспекти стратегічного обліку з урахуванням перспективного розвитку підприємства / А. А. Касич, Р. М. Циган // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2011. – 5(70). – С. 183-186.
2. Приймак В. М. Прийняття управлінських рішень: навч. посібн. / В. М. Приймак. – К.: Вид-во «Атіка», 2008, – 240 с.
3. Любенко А.М., Шурпенкова Р.К., Сарахман О.М. Стратегічний управлінський облік як інформаційна підтримка управління / Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: збірник тез доповідей учасників ХІХ Всеукраїнської наукової конференції. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2021. С. 69-71.
4. Шурпенкова Р.К., Сарахман О.М., Калайтан Т.В. Стратегічний управлінський облік. // Збірник наукових праць. Вісник Університету банківської справи (м. Київ): – 2020. - № 1 (34). – с.101-109.

Шурпенкова Руслана Казимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри облікових технологій та оподаткування, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: ruslana.shurpenkova@gmail.com

Сарахман Оксана Миколаївна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри облікових технологій та оподаткування, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, email: sarahman88@ukr.net.

Shurpenkova Ruslana K. candidate of Economic Sciences, Associate Professor, associate professor, department of Accounting Technologies and Taxation, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, E-mail: ruslana.shurpenkova@gmail.com

Sarahman Oksana M. - candidate of Economic Sciences, Associate Professor, associate professor, department of Accounting Technologies and Taxation, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, E-mail: ruslana.shurpenkova@gmail.com

MANAGEMENT OF ENERGY-SAVING TECHNOLOGIES AS AN INNOVATIVE DIRECTION OF ENTERPRISE

Oles Honchar Dnipro National University

***Abstract:** Stakeholder concept (interested parties) comes under substantial consideration in systems engineering. From our perspective, methodological framework of this theory is possible to be used in the formation of the market promotion mechanism for energy saving technologies.*

Keywords: energy saving technologies; energy efficiency; energy management; strategy; alternative

The new millennium has seen Ukraine actively developing the implementation of energy supply projects based upon alternative energy sources. To advance with the formation of the European mentality in domestic consumers, intermediaries and other market participants it is of utmost importance to conduct corresponding marketing and communication support for creation and market promotion of innovative energy efficient technologies in Ukraine. The topicality of developing strategies, mechanisms of reducing threats to energy security of Ukraine is undeniable, particularly under the condition of energy consumption of the country being one of the highest in Europe.

An internal circle of stakeholders (primary stakeholders) comprises employees, business owners, clients, business partners when implementing the mechanism. An external circle (secondary stakeholders) implies indirect influence: government, business competitors, local communities (mass media, public and non-government organizations, etc.). Both circles determine an interdependent system, a web that supports the promotion and implementation or, by contrast, does not allow necessary arrangements for a mechanism to be duly realized. Creation of a platform for defining stakeholders is undertaken in systems engineering. The understanding of who is a stakeholder in respect of decisions made must be determined well in advance.

Among a wide circle of stakeholders the most influential individuals are selected – the alpha-stakeholders who immediately affect the organizational provisions of the mechanism implementation.

Organizational provisions of the project involve managing the capabilities of enterprises to supply and purchase products and services through project support, initialization and management. These provisions ensure availability of resources and infrastructure necessary to facilitate project realization and guarantee the achievement of organizational objectives and agreements in force.

Depending on the stage of the life cycle of market promotion mechanism of energy saving technologies, certain changes in the structure of beta-stakeholders come into effect, for instance: at the stage of ‘Logistics and forwarding’ – auxiliary services, instructors, participants in supply chains. It is possible to allocate four sectors of implementation of market promotion mechanisms for energy saving technologies where stakeholders act: technical, project portfolio management, quality management of market promotion and risk management.

In particular, when managing risks of mechanism implementation, a process is formalized: the description is given for risk categories, stakeholder prospects, technical (possible with the aid of references) and administrative tasks, admissions and restrictions. It is imperative to determine and maintain risk profile, each record of it containing risk significance. The significance is determined by risk criteria provided by stakeholders.

The essence of the corresponding risk profile must be regularly conveyed to the stakeholders depending on their requirement since the risk profile can change in case of updating a specific state of risk [1].

However, it is our belief that the enterprise personnel is a key factor of primarily leveling procedural risks with the implementation of market promotion mechanism for energy-efficient technologies (direct influence) as well as indirect influence – technical (performance of engineering specialists and works) and financial (expertise of financial analysts of the enterprise and upper executive management).

This represents the foremost internal circle of stakeholders of every business entity. It is for this purpose that building up personnel strategy for staff development is indispensable [1].

Hence, a necessity arises to take into consideration the development of enterprise personnel in the company policy and its strategic aspect. The modern methodology of strategic management employs three

major models: M. Porter's strategic model, Boston Consulting Group matrix (growth–share matrix) and 'General Electric – McKinsey' matrix (matrix of market attractiveness). Two key factors of personnel development, which serves as the main force for ensuring implementation of market promotion mechanism for energy saving technologies, were selected: adaptation to the changes in conditions of enterprise activities (external factor) and innovation perceptivity of the personnel (internal factor). In this case, it is suggested to divide the factors on the scale: negative awareness, inertia, medium, strong, very strong negative awareness – non-acceptance and even active rejection.

Characteristics of the factors: inertia (from Latin – inactivity, underdevelopment, backwardness) – ability of the personnel to not to change its state in labor activity with regard to innovations as well as to sustain its stability in respect of external effects; medium, strong and very strong – stages, in ascending order, of changes in individuals as a basis for organizational adjustments [1].

A considerable part in the innovation-driven development is played by individual's life paradigms, behavioral models, which either facilitate the advancement of innovations in economics and social life or impede such expansion. Perception or imperception of innovations by civil society in Ukraine at the present stage is defined primarily by social factors (among them low level and quality of life of the majority of population that do not facilitate innovations).

Largely depending on how the individuals perceive one or another innovation (be it a new idea, new production equipment or new labor organization) is the rate (at times even the very possibility) at which any innovation is spreading. One of the essential characteristics driving the success of innovations is innovation receptivity. In our viewpoint, it is possible to single out the following qualitative properties of the enterprise personnel that define this very characteristic: openness to new experiences, critical thinking and ability to overcome stereotypes in professional activity.

With the enhancement of the role of strategic management in the conditions of global changes in technology and management systems, there arises a necessity for developing its constituent that ensures information and control function of management – the strategic management accounting (methodological, technical and organizational aspects).

Development of human capital allows prolonging the professional lifecycle of the individual and develop certain properties under the influence of innovative technologies. Employing the concept of personnel lifecycle as a specific asset allows taking into consideration the contemporary trends in forming the new type of knowledge-based economy. Continuous lifelong development, acquisition of new knowledge, skills, support of health and decent living standards is an essential prerequisite for information-oriented society.

With this, it is of extreme importance to consider the phenomenon of decoupling. Decoupling exists in two types: resource decoupling and impact decoupling. In the process of researching the indicators of energy security of the enterprise it is crucial to consider the 'impact decoupling', which is considered as an increase in ecological efficiency and predetermines the growth in production output simultaneously with diminishing the negative impact upon the environment. Such impact may occur as an aftermath of both resource exploration and direct production process or use of goods and services, particularly at the 'after consumption' stage. This wide range of possible realizations of impact decoupling complicates the process of its definition (measuring).

It is connected with both a wide range of possible negative consequences to be taken into account and presence or absence of data with regard to a specific kind of negative manifestations. In particular, significant difference may be noticed with regard to tendencies of statistical series according to standalone constituents (atmospheric air pollution, water resource pollution, waste generation, etc.). The phenomenon of 'impact decoupling' is topical with the utilization of resources that may pose a threat to human health and the state of the ecosystem or in case of technological decisions having significant potential for decreasing the level of threats to people and environment. This phenomenon does not always manifest itself due to the decrease in the utilization of resources or costs in the process of production. Achieving the effect of 'decoupling' frequently requires changes to be introduced into the technological process which further demands substantial utilization of alternative energy sources at the enterprise.

Taking prudent approach to the integrated and multipurpose use of energy resources will allow acquiring stability and availability of uninterruptible power supply for major energy users (industrial enterprises, utilities enterprises). In this context the issue of reliable energy supply, including the implementation of energy from renewable sources, must be considered from the standpoint of the issue of energy security of the enterprise in the process of formulating strategies for energy security of the enterprise. Namely energy efficiency measures, as constituents of energy strategy, serve as the highest-priority condition for survival of the industrial enterprise in the conditions of alternative energy sources implementation.

The enterprise development strategy at the modern stage of social development stipulates the reduction of external energy dependence of business entities with the purpose of competitive survival in global markets. Firm baseline behind solving this top-priority issue is the wide utilization of alternative energy sources. Efficient energy supply, energy generation and distribution in modern power grids facilitate the increase in competitive capacity of business entities and whole regions alike.

Achieving high reliability of energy supply, improving consumer satisfaction on the basis of high-quality energy supplied to clients is attainable through implementation of innovative, information-driven solutions in the energy sphere. Energy security and economic security of business entities and large-scale industrial groups functioning is ensured on the basis of employing the achievements of advanced innovative technologies in the sphere of electrical energy industry. Social and economic efficiency of implementing innovative energy and information technologies is realized through social labor saving and cost-effective use of important resources. Fundamental research findings play pivotal role in the functioning of innovation-driven companies in energy markets. With this, it is of utmost importance to achieve high degree of commercialization of innovation.

REFERENCE

1. Hilorme T.V. Substantiation of management decisions on the introduction of energy saving technologies in industrial enterprises: theory, methodology, practice : monograph. Zaporizhzhia: KPU. 2020. 300 p.

Гільорме Тетяна Вікторівна, доктор економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник, Науково-дослідний інститут енергоефективних технологій та матеріалознавства, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, e-mail: gillyorme@i.ua

Hilorme Tetiana V. – Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Leading Researcher, Scientific Research Institute of Energy Efficient Technologies and Materials Science, Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, e-mail: gillyorme@i.ua

DEVELOPMENT OF METHODS OF THE INTERNATIONAL DIVISION OF LABOR

¹National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Abstract: *The types of international division of labor are considered and analyzed. The decisive role in this process of the scientific and technological revolution is proved.*

Keywords: international economy, division of labor, types, scientific and technological revolution

The world economy as a whole, the world market, international economic relations were formed on the basis of the international division of labor as a result of the deepening of the interdependence of national economies and the internationalization of the reproduction process. The international exchange of goods, services, technologies, the international movement of capital and labor force increasingly determine the development of both the world economy as a whole and its subjects - individual countries [1-10]. The division of labor is a system of social labor determined by the course of history itself. It develops as a result of the qualitative differentiation of labor activity in the process of development of society. The division of labor exists in various forms.

The essence of the international division of labor is manifested in the dialectical unity of the division and unification of the production process. The production process presupposes, on the one hand, the isolation and specialization of various types of labor activity, and, on the other hand, their cooperation and interaction. In other words, the division of labor acts not only as a process of rupture, but also as a way of combining labor, especially on a global scale. The significance of the international division of labor is determined by its growing role in the implementation of the processes of expanded reproduction in the world economy. This is due to the fact that MRT, firstly, ensures the interconnection of these processes and, secondly, forms the appropriate international industry and regional-sectoral proportions.

The realization of the advantages of the international division of labor in the process of international exchange allows any country, under favorable conditions, firstly, to get the difference between the international and domestic prices of exported goods and services and, secondly, to save domestic costs, since, using cheaper imports, it can afford to give up expensive national production. The main direction in the development of the international division of labor was the expansion of international specialization and cooperation in production. International cooperation and international specialization are considered as forms of the international division of labor, since they express its essence. The specific subject specialization of a country in certain goods (raw materials, food, equipment, scientific developments, information programs, patents and licenses, parts and assemblies, etc.) and services (tourism, maritime transport, banking, engineering services, etc.) etc.) is determined by a combination of national and international factors. But, having a certain historical and economic continuity, it can change very significantly over time.

There are three types of subject specialization:

- for the production of finished products;
- for the production of parts and assemblies;
- technological specialization.

Subject specialization is to a certain extent akin to specialization in the production of parts and assemblies, since it involves the performance of partial work in the manufacture of a particular item.

Another form of the international division of labor is the international co-operation of production. Its objective basis is the growing level of development of productive forces and the creation of stable productive ties between isolated independent enterprises, regardless of whether this process takes place within the country or in the international arena. The ever more complete and consistent separation of individual stages of the technological process from the general production at the enterprise, the release of the constituent parts of the final product and their transfer to "partial" enterprises signify a significant progress in the division of labor in industry. This contributes to the acceleration of cooperative processes. The scientific and technological revolution contributed to the development of production cooperation, supplementing it with an important element - science. As a certain system of relations, industrial cooperation is characterized by the scope (field) of activity and the method of cooperation.

Thus, the widespread use of international specialization and international cooperation as forms of production relations is due to the stability and long-term relationships between partners, which helps partners save production and circulation costs, i.e., the cost of manufactured products. Cost reduction leads to an increase in the production of the competitiveness of a product, company, country in world markets, and this, in turn, makes the international division of labor a necessary element in the development of modern international economic relations.

It is proposed to take into account the factor of the scientific and technological revolution (STR) in the process of forming the methods of the international division of labor. The main factors that led to fundamental changes in the forms and directions of the international division of labor at the end of the XX and the beginning of the XXI century centuries include, firstly, the STR and the changes in the world economy associated with it, and, secondly, the collapse of the colonial system. The STR has led, first of all, to a relative decrease in the role for industrialized countries of raw materials and foodstuffs supplied from less developed countries. The STR contributed to a more economical use of natural raw materials, the expansion of the production of synthetic raw materials in the developed countries themselves, as well as an increase in the latter in the production of certain types of natural raw materials. STR in agriculture has led to an increase in the self-sufficiency of developed countries, especially in Western Europe, with food and agricultural raw materials. All this to a certain extent undermined the basis on which the international division of labor had been based since the beginning of the XX century. It could not develop further along the line of deepening the specialization of the countries of Asia, Africa and Latin America only in the production of raw materials and foodstuffs. At the same time, under the influence of the STR, the processes of the international division of labor between industrialized countries intensified. The trend towards the development of mass automated production over time comes into conflict with the trend towards its further complication and an increase in the variety of products, as a result of which the specialization of industrialized countries in the production of certain types of products and the acquisition of other products in foreign countries have become inevitable. Competitive struggle in the postwar years led to a rather intensive process of specialization of individual industrialized countries in the production of certain types of products.

International production cooperation can be classified as follows:

- a) by type: production, scientific and technical, in the field of design and construction of facilities, in the areas of sales, provision of services, etc.;
- b) by stages: pre-production, production, commercial;
- c) according to the structure of relations between the participants: intercompany and intracompany;
- d) by the number of participants: bilateral and multilateral;
- e) by forms of organization: contract, joint production, joint ventures, contractual;
- f) by territorial coverage: between two or more countries, regional, interregional and worldwide.

It should be noted that Ukraine is still little involved in various forms of international cooperation. Although individual domestic enterprises and companies have agreements with Western firms on the supply of parts and assemblies, such cooperation covers a very small range of industries, as evidenced by the insignificant role of cooperative supplies in Ukrainian foreign trade. Therefore, in this area of international cooperation for Ukraine in general and domestic business in particular, there are very great opportunities. In modern conditions, a new structure of global production is being formed. The importance of traditional branches of material production is falling, and the role of new high-tech industries, the information sector, the "knowledge industry", and the service sector is increasing. There is an innovative development of production, the transformation of science into a direct productive force, an increase in the role of intelligence as the main production resource.

This is indicated by sharp changes in the structure of production costs. So, if for many traditional industrial goods, the largest part of the costs is still the cost of raw materials and labor, then in the production of microcircuits they account for 1% and 13%, respectively, and R&D costs here reach 75%. The competitiveness of high-tech industries and industries under these conditions is not seen as the ability to produce the maximum volume of products per unit of time or per unit of any material resource. Now this is often not the ability to produce many already mastered types of products, but the ability to produce fundamentally new products faster than their competitors that meet the constantly changing needs of the market. The indicators of competitiveness in these conditions are such as "the number of new products per unit of time", "the time spent on entering the market for a new product", etc. In this case, the market position (for example, the dynamics of the share of products sold) of a company, industry, or country as a whole can serve as an indirect measure of competitiveness assessment.

Under the conditions of the scientific and technological revolution, international industrial capital merges with international banking groups in the form of transnational or multinational corporations. This gives new features to such traditional phenomena as the export of capital abroad. In addition to the previous motives for making a profit, new motives have appeared related to the possibility of transferring the scientific and technical advantages achieved in one country to other states and regions of the world in order to gain a foothold in them and at the same time strengthen competitive positions in their own country. The transition to a predominantly intensive type of production development predetermined a qualitative shift in the productive forces, a technological revolution in many branches of production and areas of the non-productive sphere. The ever more direct and organic connection of scientific and technological revolution with production allows us to conclude that it is gradually developing into a new qualitative state, which can be characterized as a global information technology revolution. This revolution manifests itself in the following forms: the accelerated development of electronic computing technology, the widespread use of microprocessors; transition to resource- and energy-saving technologies, increasing the role of non-traditional energy sources; transition to new structural materials and a sharp improvement in the quality characteristics of traditional materials; industrial use of the latest achievements of traditional and non-traditional biology. The defining role in these processes is played by the formation of a global (global) information system. At the same time, the boundaries between various communication technologies and computer technologies are blurring, they are increasingly forming a single and integral information system.

REFERENCES

1. Kobieliava T., Kocziszky G., Veres Somosi M. (2018) Compliance-technologies in marketing // MIND Journal. № 5. 10 p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/compliance-technologies_in_marketing.pdf.
2. Pererva P., Kuchynskiy V. (2021) Digitization of personnel management processes // Actual problems of modern science : monograph / ed.: S. Matiukh [et al.]. Bydgoszcz : Bydgoszcz University of Science and Technology, 2021. Pt. 1.29. P. 275-285.
3. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. C.67-74.
4. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation. // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. C.79-86.
5. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
6. Nagy S., Pererva P. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy [Electronic resource] // Marketing of innovations. Innovations in marketing: materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54. – URI: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55361>.
7. Pererva P., Nagy S., Maslak M. (2018) Organization of marketing activities on the intrapreneurship // MIND Journal. №5. 10p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/organization_of_marketing_activities_on_the_intrapreneurship.pdf
8. Pererva P., Kosenko O., Tkachov M. Compliance program of an industrial enterprise: the essence and content // *Mérleg és Kihívások = Balance and Challenges : 10 nemzetközi tudományos konferencia, 2017, október 17-18, Miskolc-Lillafüred*. Miskolc : Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, 2017. O. 87-93.

Mekhovich S.A. - Doctor of Economics, professor of the department business economics of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»,

Pererva P.G. - Doctor of Economics, professor, head of the department business economics of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», e-mail: pgpererva@gmail.com

SMALL AGRIBUSINESS OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR

State Organization “Institute for economics and forecasting National Academy of Sciences of Ukraine”

Abstract. *The article describes the role of households in the preservation and development of local markets and food supply chains after the invasion of Russian troops on the territory of Ukraine is revealed.*

Keywords: small agribusiness; households; war.

Small business, incl. and agrarian, plays an important role in solving current socio-economic issues of the development of the economy of Ukraine. The essence and importance of small business is that it is a socially significant sector of the market economy; forms the basis of small-scale production; ensures freedom of market choice, saturation of the market with consumer goods and services of everyday demand, introduction of innovations, additional jobs; has high mobility. Activity of households plays an important role in the process of agricultural production. It is the resistance of individual farm to unfavorable changes in the environment, its flexibility and adaptability, focus on meeting own needs, makes it an integral part of the agricultural market. Its activity partially contributes to solving village social problems, establishing sustainable development of rural areas and supporting the income of rural population. The main products, which are produced in households, are sold in small batches as raw materials at extremely low prices to intermediaries or directly to processors of agricultural products on the domestic market. This is due to the fragmentation of small farms and, accordingly, the inability to compete with large forms of farming. After the invasion of Russian troops on the territory of Ukraine, households demonstrated their key role in the preservation and development of local markets and food supply chains, thus proving the sustainability and possibility of ensuring the existence of small producers.

As a result of the full-scale invasion of Russian troops on the territory of Ukraine, farmers found themselves in difficult and sometimes critical conditions. In temporarily occupied territories and in areas where hostilities are taking place, agricultural production by small producers is not always possible due to the mining of a certain part of agricultural land, the destruction and destruction of small-sized agricultural machinery, and the migration of the rural population.

In the military year of 2022, there was a decline in the production volumes of almost all types of agricultural products in households due to the lack of physical ability to conduct agricultural activities in the regions affected and suffering from hostilities; their temporary absence of the possibility of restoring the work of destroyed and damaged factories; lack of and limited access to material and technical resources; changes in the structure and reduction of cultivated areas of agricultural crops; damage to plantations and crops; increasing risks of loss of means of production, harvest, livestock and finished products, etc.

The hostilities and the limited access of small producers to resources have negatively affected the production of agricultural products in all regions of the country, but the areas where hostilities are taking place will be the most affected. The production of vegetables, fruits, berries, melon crops, and poultry products will decrease the most in Mykolaiv, Kherson, and Zaporizhzhia regions.

In the conditions of hostilities, the primary task of the Ukrainian agricultural sector was to provide the population with agricultural products and food. Farmers and small agricultural producers provided food for both their own families and internally displaced persons, thus proving the sustainability and possibility of ensuring the existence of small producers. During the introduction of martial law, when store shelves were empty, urban retail food markets did not work, small agricultural producers became almost the only supplier of vegetable and dairy products for the local population.

In 2022, the decline in production of small agricultural producers in rural areas, from which the population was not completely displaced due to military actions, is insignificant, which partially compensates for the loss of production by large agricultural enterprises.

Household activities are tied to a specific rural area, and work in the field or on the farm cannot be postponed indefinitely or postponed. However, production volumes decreased in some regions as a result of

internal and external displacement of villagers from areas under full or partial control of the occupiers. In Ukraine, in the spring and early summer, the issue of providing vegetables has already arisen. Before the full-scale war, this function was performed by the southern regions. Due to the occupation of Kherson Oblast, Ukrainians experienced a shortage of vegetable products and high prices for radishes, potatoes, tomatoes, cucumbers, and cabbage.

One of the positive examples of the development of the dairy industry in the realities of war is the creation of a network of mini milk processing workshops, as well as cluster associations of milk producers and processors in the communities of Sumy region [1]. To implement ideas in the Sumy region plan to transfer 500 Simmental cows to private peasant farms and attract UAH 73.9 million in international and state aid. Attracting grant funds will make it possible to increase competitiveness and increase the volume of dairy processing products, in particular due to the active implementation of innovative technologies, improving the safety and quality of food products, increasing their assortment and creating conditions for healthy competition in the food market.

Households play a significant role in the production of agricultural products, food security of the state, their activity partially contributes to the solution of social problems of the village, establishment of sustainable development of rural areas and support of the income of the rural population.

In the conditions of hostilities, farmers and small agricultural producers provided food for the local population and internally displaced persons, thus proving the stability and possibility of ensuring the existence of small producers. The consequences of the war will be felt in the agricultural sector for years to come.

REFERENCES

1. Sumy region plans to distribute 500 purebred cows to peasants. URL: <http://milkua.info>.

Udova Liudmyla O. – PhD in Economics, senior researcher, senior researcher of the Department of the Forms and Methods of Management in the Agro-Food Complex, State Organization “Institute for economics and forecasting National Academy of Sciences of Ukraine”, Kyiv, e-mail: u_lyudmila@ukr.net.

СЕКЦІЯ 5. УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 331.522.2

С. В. Войтків

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ФАХІВЦІВ КОНСТРУКТОРСЬКИХ БЮРО АВТОМОБІЛЕБУДУВАННЯ

Науково-технічний центр "Автополіпром"

Анотація: У статті досліджено використання потенціалу фахівців основного профілю конструкторських бюро та науково-технічних центрів галузі автомобілебудування за періоди їх діяльності під керування автора у 1992-2022 роках. Запропонована методика оцінки ефективності діяльності цих проектних структур на основі реалізованих проектів у завершених дослідних зразках та у поставлених на виробництво колісних транспортних засобів, принаймні, малими серіями.

Ключові слова: критерії використання потенціалу підприємств, конструкторське бюро, науково-технічний центр, потенціал інженерів-конструкторів.

Abstract: The article explores the use of the potential of specialists of the main profile of design bureaus and scientific and technical centers of the automotive industry for the periods of their activity under the control of the author in 1992-2022. A methodology is proposed for evaluating the effectiveness of these design structures on the basis of implemented projects in completed prototypes and wheeled vehicles put into production, at least in small series.

Keywords: criteria for using the potential of enterprises, a design bureau, a scientific and technical center, the potential of design engineers.

За часів існування Радянського Союзу проектування нових моделей автобусів та тролейбусів здійснював Всесоюзний конструкторсько-експериментальний інститут автобусотролейбусобудування" (інститут "ВКЕІавтобуспром"), який знаходився у м. Львові. Він, власне, з цією метою і був створений у 1954 році. Проте, на функціонуючих до 1991 року автобусних заводах існували власні конструкторсько-технологічні служби, зокрема, конструкторські бюро, які теж займались створенням нових моделей автобусів і тролейбусів.

У структурі "ВКЕІавтобуспрому", як головного інституту у сфері проектування автобусів та тролейбусів, були необхідні відділи, сектор та групи фахівців, які охоплювали усі напрямки його діяльності, пов'язані з проектуванням, і виготовленням дослідних зразків автобусів, технологічністю їх конструкцій, проведенню усіх видів випробувань, погодженням документації у відповідних інстанціях та іншими роботами аж до передавання технічної документації на заводи для освоєння їх серійного виробництва. Штатний розпис інституту налічував до 800 чоловік, з яких понад 300 відносились до конструкторсько-технологічних служб, основними з яких були відділ компонок і художнього конструювання, відділ інженерно-технічних розрахунків, відділ кузова, відділ шасі, відділ електрообладнання, відділ надійності, технологічний відділ та інші. У структурі кожного відділу були наявні спеціалізовані сектори, наприклад сектор плазових розробок у відділі кузова, сектор підвіски або сектор опалення у відділі шасі. Штатні працівники таких секторів займались виключно їх тематикою, тобто являлись вузькоспеціалізованими фахівцями. Отже, у проектуванні нових перспективних моделей автобусів приймали участь практично усі штатні працівники конструкторських відділів, тобто понад 200 чоловік, а протяжність їх створення до передачі заводам для освоєння виробництва сягала 5-10 років.

Після розпаду Радянського Союзу на незалежні держави інститут "ВКЕІавтобуспром" 19 листопада 1991 року був перейменований в *Український державний інститут автобусотролейбусобудування" (інститут "Укравтобуспром"). У травні 1992 року у цьому інституті за ініціатииви автора був створений новий відділ автобусів особливо малого класу (ОМКл), яким і було доручено йому керувати на посадах головного конструктора проекту та завідувача відділом. Основною метою створення цього відділу було виконання усіх дослідно-конструкторських робіт з проектування автобусів ОМКл та інших транспортних засобів на їх базі виключно його штатними фахівцями. Більше того, за домовленістю з директором інституту В. В. Москальовим формування відділу відбувалося за рахунок виключно фахівців з інших організацій та випускників Львівського політехнічного інституту,

який автор і сам закінчив у 1981 році, з досвідом роботи три-п'ять років, та тогорічних його випускників.

Аналіз використання потенціалу фахівців конструкторських бюро (КБ) та науково-технічних центрів (НТЦ) базується виключно на власному досвіді автора, якому, в силу різних причин, на протязі понад 40-річної професійної діяльності у галузі автомобілебудування довелося створити, окрім уже згаданого відділу в інституті "Укравтобуспром", ще 10 проектно-конструкторських організацій – КБ і НТЦ. Найменування цих структур, чисельність та періоди їх діяльності під керування автора, а також переліки розроблених та реалізованих у ці періоди у тій чи іншій степні проекти автобусів та інших колісних транспортних засобів (КТЗ), наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика конструкторських організацій у галузі автомобілебудування, створених 1 1993-2020 роках за ініціативи та участі Войтківа С. В.

Найменування структури	Період діяльності під керівництвом автора	Середня кількість фахівців конструкторського профілю	Кількість проектів КТЗ		
			моделей/модифікацій	реалізованих	
				у дослідних зразках	у виробництві
Відділ автобусів ОМКл, інститут "Укравтобуспром"	05.1992-09.1995 рр.	15	2/ 2	3	1
Науково-виробниче об'єднання "Автополіпром"	06.1993-12.1998 рр.*	15	10/ 8	7	11
Науково-технічний центр "Автополіпром"	02.2006-12.2009 рр.*	18	3/ 4	1	6
НТЦ "Еталон"	07.2002-09.2005 рр.	35	12/ 12	18	6
НТЦ "Анто-Рус"	12.2003-05.2005 рр.	13	2/ 4	2	4
КБ Галицького автозаводу	10.2005-03.2009 рр.	15	3/ 6	3	6
НТЦ Луцького автозаводу	12.2005-10.2007 рр.	32	3/ 5	3	5
Окреме КБ Черкаського автозаводу	12.2005-09.2008 рр.	12	3/ 3	3	3
КБ заводу "Електронмаш"	10.2012-11.2015 рр.	7	3/ 9	5	7

Примітка: *Наведені лише періоди роботи цих структур, у яких розроблювані проекти були реалізовані, принаймні, у завершених дослідних зразках

Для аналізу використання потенціалу фахівців основного виду діяльності КБ та НТЦ у сфері автомобілебудування вибрані наступні критерії:

- кількість років, на протязі яких розроблені проекти КТЗ були реалізовані, принаймні у завершених дослідних зразках, які пройшли відповідну процедуру сертифікації;
- кількість штатних фахівців, задіяних безпосередньо до розроблення конструкторської документації для виготовлення дослідних зразків КТЗ та освоєння їх серійного виробництва;
- кількість розроблених моделей та модифікацій КТЗ, які були реалізовані у завершених дослідних зразках, які пройшли відповідну процедуру сертифікації, виготовлялись малими серіями або перебували у серійному виробництві.

На основі використання цих критеріїв запропонований коефіцієнт ефективності використання потенціалу фахівців у сфері розроблення конструкцій КТЗ галузі автомобілебудування:

$$k_{pr} = \frac{\sum (k_c \cdot N_{pr}^c + k_u \cdot N_{pr}^u)}{T \cdot n_d}, \quad (1)$$

де N_{pr}^c і N_{pr}^u – кількість проектів КТЗ, реалізованих у вигляді виготовлених і сертифікованих дослідних зразків, малих серій або у серійному виробництві, розроблених, відповідно, на базі автомобільних шасі чи базових моделей або окремих складових частин, од;

k_c і k_u – коефіцієнти складності проектів КТЗ, створених на базі, відповідно, автомобільних шасі чи базових моделей або окремих складових частин;

T – тривалість розроблення конструкторської документації на базові моделі та їх модифікації і виготовлення, випробування та сертифікацію їх дослідних зразків, рік;

n_d – штатна кількість інженерів-конструкторів різних категорій, які приймали участь у розробленні конструкторської документації на реалізовані проекти КТЗ, чол.

Коефіцієнти складності реалізованих проектів КТЗ прийняті наступними – $k_c = 1,0$; $k_u = 3,0$. Розрахункові величини коефіцієнтів ефективності використання потенціалу КБ та НТЦ наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Коефіцієнти ефективності використання потенціалів КБ та НТЦ галузі автомобілебудування

Найменування структури	Кількість проектів КТЗ, од., на базі		Коефіцієнт ефективності потенціалу структури, k_{pr} , пр./рік·чол.
	шасі, N_{pr}^c	складових частин, N_{pr}^u	
Відділ автобусів ОМКЛ, інститут "Укравтобуспром"	4	-	0,08
Науково-виробниче об'єднання "Автополіпром"	5	-	0,218
Науково-технічний центр "Автополіпром"	7	-	0,1
НТЦ "Еталон"	16	8	0,385
НТЦ "Анто-Рус"	6	-	0,252
КБ Галицького автозаводу	9	-	0,15
НТЦ Луцького автозаводу	5	3	0,228
Окреме КБ Черкаського автозаводу	3	3	0,353
КБ заводу "Електронмаш"	10	2	0,741

Аналіз отриманих результатів показує, що використання потенціалу інженерно-конструкторського персоналу розглянутих КБ та НТЦ різних підприємств з проектування та виробництва КТЗ різного призначення за коефіцієнтом ефективності різниться на 635 %. Серед основних причин такого різного використання потенціалу основних фахівців КБ і НТЦ наступні:

- різні економічні умови діяльності структур у відповідні періоди, зокрема, економічні кризи та значне падіння курсу національної валюти;
- різні умови фінансування дослідно-конструкторських робіт замовниками проектів або власниками КБ чи НТЦ;
- різні можливості їх профільного керівника – головного або генерального конструктора відповідно до функціональних обов'язків.

Серед конструкторських структур сфери автобусобудування на нинішній час спостерігається повсюдне керування ними співробітниками заводів, компаній, концернів або корпорацій без будь-якого досвіду у цій сфері, які взагалі далекі від розуміння сукупності усіх її проблем. Більше того, дуже часто їх взагалі важко назвати фахівцями бодай у якійсь іншій сфері виробництва.

Саме тому, найбільш важливим у процесі виконання усіх напрямків дослідно-конструкторських робіт, зокрема, технологічних, експериментальних та випробувально-сертифікаційних, являється зосередження керівництва ними в руках однієї високопрофесійної посадової особи. Причому, ця посадова особа обов'язково повинна бути конструкторського фаху, бажано головним або генеральним конструктором, як це було в НТЦ "Еталон" та на заводі "Електронмаш", які під керуванням автора досягнули не перевершених і до нині показників ефективності їх роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Крайник Л. В. Проектна школа автобусобудування (до 50-річчя інституту Укравтобуспром/ВКЕІавтобуспром : монографія / Л. В. Крайник. Львів : НАСВ, 2015. 75 с.
2. Войтків С. В. 25 років з НТЦ "Автополіпром". Спогади конструктора колісних транспортних засобів. Київ: Видавничий дім "Кондор", 2018. 408 с.

Войтків Станіслав Володимирович, кандидат технічних наук, Заслужений машинобудівник України, генеральний конструктор, Науково-технічний центр "Автополіпром", Львів, e-mail: voytkivsv@ukr.net

Voytkiv Stanislav V., Candidate of Sciences, the Deserved Machine Engineer of Ukraine, General Designer, Scientific and technical Center "Autopoliprom", Lviv, e-mail: voytkivsv@ukr.net

СТАН РОЗВИТКУ ГАЛУЗИ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. Проаналізовано сучасний стан розвитку галузі харчової промисловості України, а саме: висвітлено основні тенденції у кількості суб'єктів господарювання харчової промисловості, відокремлено характер складових інноваційного розвитку ключових підгалузей, а також визначено перешкоди розвитку підгалузей.

Ключові слова: харчова промисловість; продукція; інновації; підприємства; суб'єкти господарювання; капітальні інвестиції.

Abstract. The current state of development of the food industry in Ukraine is analyzed, namely: the main trends in the number of food industry entities are highlighted, the nature of the components of innovative development of key sub-sectors is separated, and obstacles to the development of sub-sectors are identified.

Keywords: Food Industry; product; innovations; enterprises; business entities; Capital Investments.

Сьогодні харчова промисловість є однією з найважливіших галузей переробної промисловості, адже вона відповідає за належне продовольче забезпечення громадян країни. Їй також належить важлива роль у розвитку та пошуку інноваційних рішень при переробці продукції аграріїв та тваринництва.

Метою роботи є аналіз ключових тенденцій при формуванні кількості суб'єктів господарювання, визначення характеру інноваційного розвитку та основні перепони на шляху розвитку харчової промисловості.

Згідно даних Державної служби статистики України, станом на кінець 2021 р. у харчовій промисловості здійснювало діяльність 16206 суб'єктів господарювання. Загалом, темп приросту (базисний) кількості підприємств харчової промисловості зменшилась майже на 7 %, адже у 2010 р. кількість суб'єктів господарювання налічувала 17323 од. Однак, аналізуючи динаміку за досліджування роки, відзначено, що найбільший спад відбувся у 2012 р. (зменшення на 25 %). Разом з тим, вже з наступного року розпочалось поступове, хоч і незначною мірою нестабільне, зростання кількості діючих підприємств. Даний факт свідчить про покращення економічного стану харчової промисловості [1].

Впродовж періоду з 2010 по 2021 рр., серед ключових підгалузей харчової промисловості, найбільша кількість суб'єктів господарювання залучена до виробництва хліба, борошна, круп та макарон та налічує (станом на 2021 р.) 6677 одиниць (тобто 41 % від усієї кількості суб. госп. харчової промисловості). Однак, даній підгалузі притаманна тенденція до зниження темпів приросту: у 2010 р. кількість суб. госп. складала 7601 од. (44 % від загальної кількості підприємств харчової промисловості) – це на 14 % більше ніж у 2021 р., а найбільш помітне скорочення відбулося у 2011 р. на 1475 од. (тобто на 24 %) порівняно з 2010 р. Досить вагоме зменшення темпу приросту (- 160 %) спостерігається у підгалузі виробництва мінеральних вод та інших безалкогольних напоїв, так у 2021 році кількість суб. госп. нараховувалось 636 од., що на 1020 од. менше ніж у 2010 р. Схожа динаміка прослідковується у підгалузі виробництва цукру – зменшення темпу у 2021 р. на 80 % (- 43 од.), порівнюючи з 2010 р.

Позитивний темп приросту у 2021 р. порівняно з 2010 р., притаманний підгалузям: сигарети – 282 % (+ 34 од.); чай, кава, приправи та готова їжа - 103 % (у зазначений період найбільшого росту кількості суб. госп. (+634 од., або на 105 %) зазнала підгалузь «виробництво готової їжі та страв», яка становить майже 70 % від загальної кількості суб. госп. у підгалузі). Показники росту, більшою мірою, пов'язаний зі збільшенням кількості фізичних осіб-підприємців, що є сигналом про ефективний розвиток малого бізнесу в Україні. Також позитивна динаміка помітна у таких підгалузях: переробка та консервування овочів та фруктів – ріст на 16 % (+98 од.); молочна продукція – 12, 5 % (+ 81 од.);

какао та кондитерські вироби – 50,8 % (+118 од.) (рис. 1).

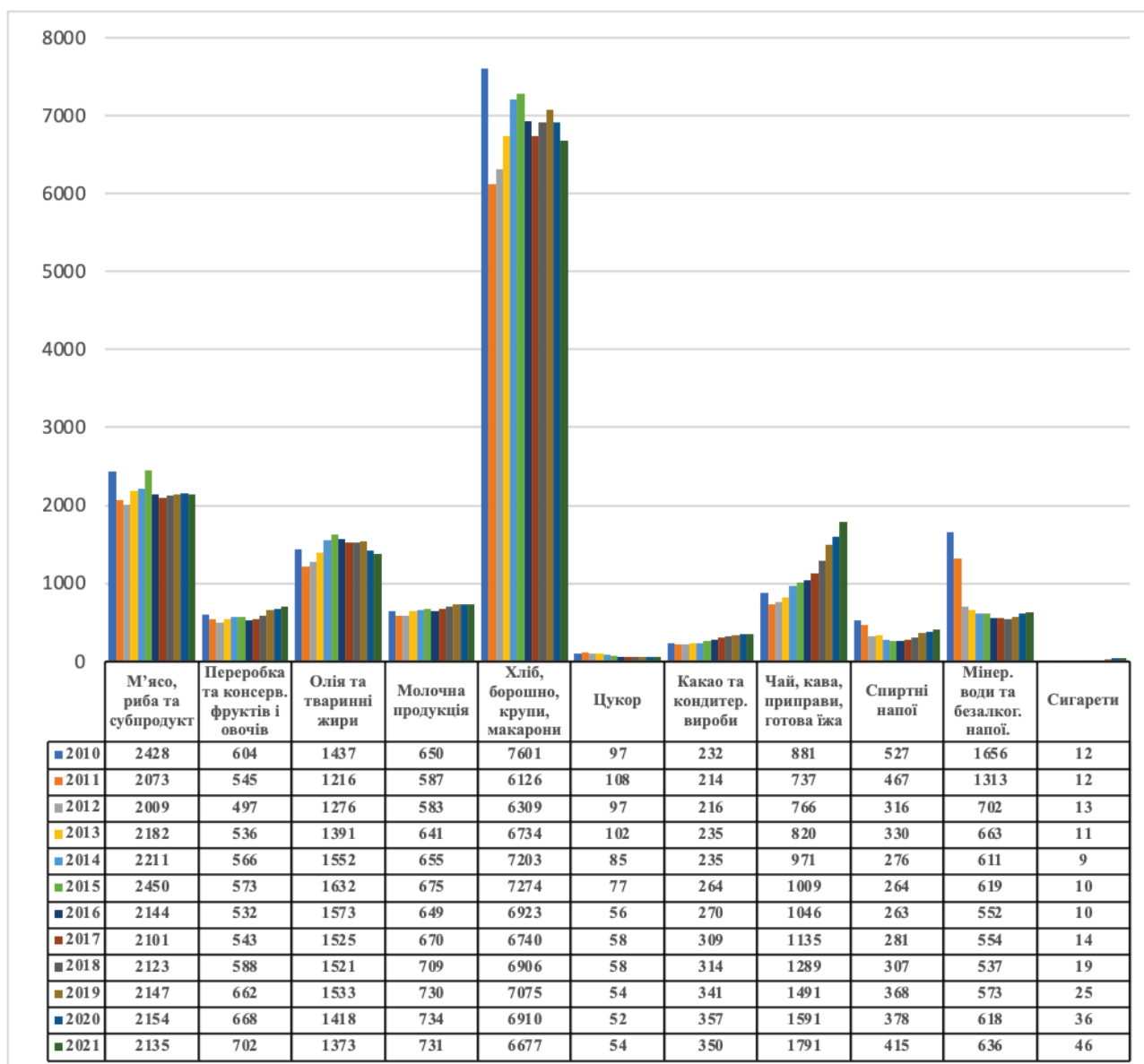

Рис.1. Кількість суб'єктів господарювання харчової промисловості (одиниць) [1]

Цікаво, що незважаючи на тенденції у кількості суб. госп. у галузі харчової промисловості, останні роки спостерігається зниження інноваційної активності підприємств (табл. 1). Дана динаміка є негативним фактором у розрізі подальшого розвитку соціально-економічних аспектів на підприємствах харчової промисловості, а як наслідок – очікувана низька економічна ефективність.

У період з 2018 по 2020 рр. частка інноваційно-активних підприємств у основних підгалузях зменшилася більш ніж вдвічі: харчові продукти - з 37,2 % до 14,8 % (- 22,4 %); напої – з 43,4 % до 18,2 % (- 25,2 %); сигарети – з 28,6 % до 11,1 % (- 17,5%). Відповідно зменшилася і їх кількість на 493 од. (від'ємний темп - 156 %).. У 2020 р. частка інноваційно-активних підприємств у всіх галузях промисловості дорівнювала, в середньому, 13 %.

Рівень витрат на інновації у промисловості у 2018 та 2020 залишився практично незмінними. Тому досить позитивним явищем, незважаючи на помітне зменшення частки інноваційних підприємств, є збільшення витрат - більш ніж вдвічі (харчові продукти – приріст 125 % та напої – приріст 255 %), у 2020 р. на інновації у підприємств харчової промисловості, котрі залишились. Обсяг реалізації харчових продуктів також зріс з 4415,3 млн. грн у 2018 р. до 6032,1 млн. грн у 2020 р. (приріст – 36,7 %). Однак обсяг реалізації напоїв, навпаки, зменшився – з 2227,3 млн. грн у 2018 р. до 1039,8 млн. грн. у 2020 р. (-1187,5 млн. грн, або – 114,2 %). Позитивним можна відмітити і те, що зріс обсяг

продукції, котра є новою для підприємств харчової продукції з 3251,8 млн. грн у 2018 р. до 5123,4 млн. грн у 2020 р. (приріст – 57,5 %).

Таблиця 1

Динаміка основних показників інноваційної діяльності харчової промисловості України з 2018-2020 рр. [2-4]

Показники	Промисловість		Переробна промисловість		Виробництво харчових продуктів		Виробництво напоїв		Виробництво тютюнових виробів	
	2018	2020	2018	2020	2018	2020	2018	2020	2018	2020
Кількість інноваційно активних підприємств, одиниць	4060	1550	3626	1452	708	275	99	40	2	1
Частка кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості підприємств, %	29,5	12,9	31,8	13,1	37,2	14,8	43,4	18,2	28,6	11,1
Витрати на інновації, млн. грн	15138,9	15431,9	13187,0	13346,7	1300,3	2927,3	163,6	581,8	-	-
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн.грн	27329,6	50485,8	26864,2	44498,0	4415,3	6032,1	2227,3	1039,8	-	-
- % до загального обсягу реал. прод., %	0,9	1,9	1,4	2,4	0,9	1,1	3,2	1,6	-	-
обсяг реалізованої інноваційної продукції нової для ринку, млн. грн	8520,4	8030,4	8489,1	7100,6	1163,5	908,7	1235,3	56,8	-	-
обсяг реалізованої інноваційної продукції нової лише для підприємства, млн. грн	18809,2	42455,4	18375,0	37397,4	3251,8	5123,4	992,0	983,0	-	-

Також позитивним можна відзначити ріст капітальних інвестицій у харчову промисловість: у 2020 р. обсяг капітальних інвестицій у харчову промисловість склав 20532509 тис грн, з яких 91,4 % склало інвестування з власних коштів підприємства (організації), 6,8 % - кредити банків та інших позик та 1,8% - інші джерела, а у 2021 р. темп капітального інвестування зріс на 3,6 %, у порівнянні з 2020 р., та становив 21281094 тис. грн., зросла частка вкладень з власних коштів на 3,3 % - це 94,7 %, а також 5,1 % та 0,2 % приходилися на кредити та інших джерел відповідно [5]. Однак варто враховувати і те, що практично відсутні капіталовкладення держави, місцевих бюджетів та іноземних інвесторів. Дане явище є негативним, оскільки практика розвинутих країн свідчить про активне залучення коштів як іноземних інвесторів так і бюджетних коштів.

Отже, встановлено, що на сьогодні чітко простежується зменшення кількості інноваційно-активних підприємств харчової промисловості, а також нестача капітальних інвестицій галузі, яке може здійснюватися за рахунок залучення іноземних і внутрішніх інвесторів, а також бюджетних коштів, особливо в поточних умовах політичної та економічної нестабільності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності (2010-2021). Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/fin/pssg/ksg_ek_2010_2021_ue.xlsx
2. Кількість інноваційно активних підприємств за видами економічної діяльності (2018-2020). Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/rik/kiar_ved_20_ue.xlsx
3. Витрати на інновації за видами економічної діяльності (2018-2020). Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/rik/v_in_ved_20ue.xlsx
4. Обсяг реалізованої інноваційної продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності (2018-2020). Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ni/rik/orip_ved_20_ue.xlsx
5. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за видами економічної діяльності. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ibd/kin/kin_df_ved/kin_df_ved_IV_21.xlsx

Гладка Діана Олександрівна — аспірантка кафедри ФІМ, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: fm.mof14b.hladka@gmail.com

Diana O. Hladka — Graduate student of the Department of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: fm.mof14b.hladka@gmail.com

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Державний університет «Житомирська політехніка»

Анотація. У статті представлені дослідження щодо становлення та розкриття потенціалу блокчейн-технології в умовах сьогодення, обґрунтовано надважливу роль блокчейну для вітчизняних підприємств, наведено основні переваги та недоліки технології блокчейн в умовах розвитку цифрової економіки.

Ключові слова: управління; блокчейн; розвиток; потенціал; цифрова економіка; цифрова інфраструктура.

Justification of the Blockchain Technology Potential in Enterprise Management

Abstract. The article presents the research on the development and disclosure of blockchain technology potential in current conditions, confirms the decisive role of blockchain for domestic enterprises, and defines the main advantages and disadvantages of blockchain technology in the context of the development of the digital economy.

Keywords: management; blockchain; development; potential; digital economy; digital infrastructure.

Ефективна роботи підприємства є результатом раціонального використання ресурсів, зокрема першочергового значення набуває вміння менеджменту використовувати інформаційні ресурси в процесі управління. Робота з інформацією стає тим резервом, за допомогою якого підприємство може трансформувати потенційні конкурентні переваги у фактично досягнуті. Саме тому, актуальності набуває впровадження технології блокчейн в процес управління підприємством, що може привести до змін підходів у роботі з інформацією. На підтвердження вищезазначеного, відповідно до Global Blockchain Survey від Deloitte за 2021 рік, 97% піонерів галузі фінансових послуг визначають блокчейн і цифрові активи як спосіб отримати конкурентну перевагу [1]. В реаліях 2023 року, впевнено стверджуємо, що блокчейн є світовим цифровим трендом. Дрешпак В.М., Титаренко О.М. [2] наголошують, що технологія блокчейн із предмета нішового інтересу (передусім у фінансовій сфері) останнім часом трансформувалася в об'єкт прискіпливої уваги дослідників і практиків, що належать до різних галузей науки і прикладної діяльності. І якщо донедавна блокчейн найчастіше розглядали у зв'язку з використанням криптовалюти "біткойн", то нині активізувалися пошуки щодо розуміння потенціалу широкого застосування цієї технології. Причиною такого зацікавлення є те, що блокчейн відкриває абсолютно нові шляхи встановлення довіри та керування інформацією, і питання використання можливостей цієї технології в публічному управлінні, бізнес-середовищі, освіті, медицині тощо.

Історія блокчейну розпочалась у 2008 році зі стартом криптовалюти Bitcoin. Передача інформації відбувається через ланцюжок блоків (віж англ. «block» – блок, «chain» – ланцюг), де відповідний блок завжди містить інформацію про попередній блок. В цілому, блокчейн є своєрідною децентралізованою інфраструктурою, за допомогою якої здійснюються перевірені та захищені транзакції між великою кількістю учасників мережі.

В 2018 році Кабінетом Міністрів України було затверджено Концепцію розвитку цифрової економіки [3], що передбачає здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій, а також визначає критичні сфери та проекти цифровізації, стимулювання внутрішнього ринку виробництва, використання та споживання цифрових технологій. Одним з напрямів цифрового розвитку, що визначається даною Концепцією є подолання цифрового розриву шляхом розвитку цифрових інфраструктур. Цифрові інфраструктури – комплекс технологій, продуктів та процесів, що забезпечують обчислювальні, телекомунікаційні та мережеві можливості на цифровій основі. Цифрові інфраструктури є основою цифрової економіки. В свою чергу, блокчейн – програмно-комп'ютерний алгоритм децентралізованого публічного або приватного реєстру чи бази даних, функціонування якої забезпечується шляхом взаємодії через Інтернет однорангової мережі, або будь-яким іншим способом,

що гарантує належний криптографічний захист усіх записів, транзакцій, проведених з використанням відповідної технології [3].

Формування сучасного концепту блокчейну відбувалось у три етапи [4]. Блокчейн 1.0 – це криптовалюта, що застосовувалася в різних додатках. Блокчейн 2.0 – це контракти, які представляють собою класи економічних, ринкових і фінансових додатків, що працюють з різними типами фінансових інструментів – акціями, облігаціями, ф'ючерсами, заставними, правовими титулами, розумними активами та розумними контрактами. Блокчейн 3.0 – це додатки, сфера застосування яких виходить за межі грошових розрахунків, фінансів і ринків, а поширюються на сфери державного управління, охорону здоров'я, науку, освіту, культуру та мистецтво.

Узагальнюючи досвід використання технології блокчейн, Солодовнік О. О. та Докуніна К. І. виділили основні переваги та недоліки технології блокчейн [5]. Основні переваги:

- децентралізація – учасники мережі рівні між собою та можуть обмінюватися даними безпосередньо;
- надійність (захищеність, безпека) – майже виключена підміна даних і хакерські атаки, оскільки використовуються спеціальні зашифровані ключі;
- прозорість – усі блоки доступні для публічного перегляду, можна перевірити історію будь-якої транзакції;
- універсальність – блокчейн може застосовуватися в різних сферах;
- усунення посередника – можливість перевірити транзакції без втручання людини, тобто без посередника, що мінімізує ризики помилок. За цим принципом укладаються так звані «розумні контракти», автоматично, відповідно до заздалегідь визначених правил;
- зменшення витрат – учасники мережі, замінюючи існуючі системи реєстрації даних, істотно зменшують свої витрати в довгостроковому періоді.

В свою чергу, блокчейну характерні й недоліки, зокрема:

- низька адаптивність – при зростанні інтенсивності транзакцій, кількості блоків та вузлів знижується оперативність всієї системи;
- незворотність – неможливо відмінити передачу даних блокчейн, навіть зроблених помилково;
- атака 51% – якщо в блокчейні деяких монет (типу біткойна) більшість обчислювальних потужностей буде належати одному пристрою, то цілісність може порушитись.

Основна принципова особливість впровадження технології блокчейн на підприємстві – безперервний кругообіг інформації між партнерами і поліпшення якості процесів у даний час. Блокчейн збільшує ступінь довіри серед усіх учасників відповідного комунікаційного ланцюга і робить більш простішим процес прийняття та передачі рішень на кожному етапі управління. Саме блокчейн-технології посилять реалізацію усіх функцій управління підприємством, оскільки по окремим операціям та рішенням щодо них, не потрібно буде чекати до кінця звітного періоду. Всі операції, що відбуваються на підприємстві в режимі реального часу фіксуються у єдиному реєстрі, що унеможливує їх зміну та фальсифікацію, як наслідок – відбувається дегінізація діяльності суб'єкта господарювання. Технологія блокчейн може бути використана при організації розрахунків із контрагентами (дебіторська і кредиторська заборгованість), управлінського, фінансового і податкового обліку; логістичних потоків тощо.

Експерти Українського інституту майбутнього дослідили та описали бар'єри та можливості тренду «Цифровізація або цифрові трансформації бізнесу та галузей економіки» до 2030 року [6]. Бар'єри для розвитку тренду в Україні: відсутність національних (державних) програм, інфраструктур підтримки та стимулювання бізнесу до використання цифрових інструментів та рішень, а також розвитку інноваційного підприємництва; відсутність у країні бачення, стратегії та ініціатив цифровізації економіки та сфер життєдіяльності суспільства та країни в цілому; відсутність сталої системи культивування цифрових навичок та навичок інноваційного підприємництва на рівні середньої та вищої освіти, в секторах економіки та в суспільстві взагалі. Можливості, які створює тренд для України: підвищення конкурентоздатності секторів економіки; розвиток цифрової економіки, ринку праці тощо; поява нових індустрій (кросплатформових із цифровою індустрією); розвиток інноваційного підприємництва. На думку експертів інституту, саме цифрові технології є базою для створення нових продуктів, цінностей, властивостей та, відповідно, основою отримання конкурентних переваг на більшості ринків. Перевагою промисловості та виробництва України у світовій економіці

має бути створення високої доданої вартості товарів і послуг, якісне управління виробничо-збутовими ланцюгами та ефективне використання ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Deloitte's 2021 Global Blockchain Survey. URL: <http://surl.li/emkev> (дата звернення 20.01.2023).
2. Дрешпак В., Титаренко О. Технологія блокчейн як фактор нової інформаційної культури публічного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2019. №1 (64). С. 8-16. URL: <http://surl.li/emker>.
3. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 15.01.2023).
4. Карчева Г., Лернатович Р., Кавецький В. Використання технології «блокчейн» як фактор підвищення ефективності фінансової сфери. *Банківська справа*. 2017. № 2. – С. 110–119. URL: <http://surl.li/emken>.
5. Солодовнік О. О., Докуніна К. І. Технологія блокчейн: суть і перспективи використання в системі державних фінансів України. *БІЗНЕС ІНФОРМ*. 2021. №3. С. 126–131. URL: <http://surl.li/emkfk>.
6. «УКРАЇНА 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою». URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html> (дата звернення 18.01.2023).

Денисюк Олена Григорівна, кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики, Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир, email: delenash@ukr.net.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: Розглянуто та проаналізовано сутність управління фінансовими ризиками. Визначено особливості управління фінансовими ризиками підприємств в умовах війни

Ключові слова: фінансовий ризик, управління, ризик втрати ліквідності, ризик банкрутства

Abstract: The essence of financial risk management is considered and analyzed. Features of financial risk management of enterprises in war conditions are determined

Keywords: financial risk, management, risk of loss of liquidity, risk of bankruptcy

В сучасних умовах функціонування будь-який суб'єкт господарської діяльності відчуває вплив значної кількості фінансових ризиків. Це зумовлено процесами глобалізації економіки, пандемією COVID-19. Особливо гостро питання управління фінансовими ризиками стоїть перед українськими підприємствами, оскільки внаслідок війни з росією значна кількість підприємств була вимушена релокуватись, втратила повністю свої потужності внаслідок руйнувань та окупації територій.

У зв'язку із цим, важливим є дослідження особливостей управління фінансовими ризиками в умовах війни.

Категорію «ризик» визначають як небезпеку потенційно можливої втрати ресурсів або недоотримання доходів в порівнянні з варіантом, який розрахований на раціональне використання ресурсів в даному виді підприємницької діяльності [1].

У широкому розумінні фінансовий ризик розглядається як ймовірність або можливість настання непередбачуваних фінансових витрат (зниження прибутків, доходів, втрата капіталу тощо) у ситуації невизначеності умов здійснення підприємницької діяльності [2].

Управлінням фінансовими ризиками є процес ідентифікації ризиків, визначенні їх величини, моніторинг ризику та його уникнення або зменшення розміру впливу.

Виділяють різні види фінансових ризиків, основними з яких є:

- ризик зниження (втрати) фінансової стійкості,
- ризик збитковості;
- ризик втрати ліквідності;
- ризик неплатоспроможності;
- інфляційний ризик;
- інвестиційний ризик;
- ринковий ризик;
- валютний ризик;
- кредитний ризик.

З 24 лютого 2022р. українські підприємства відчувають на собі вплив усіх зазначених ризиків.

Станом на сьогодні понад 30% території України зазнали втрат від пов'язаних з війною забруднень, руйнувань, бомбардувань. Повністю зруйновано та розкрадено такі промислові підприємства-гіганти як Азовсталь, Артемсіль, Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча, Кременчуцький нафтопереробний завод, Одеський нафтопереробний завод, Авдіївський коксохімічний завод. Значна частина підприємств Донецької, Херсонської області знищена повністю та не підлягає відновленню. Суттєвих збитків зазнала й критична інфраструктура України.

Таким чином, на вітчизняні підприємства впливає значна кількість фінансових ризиків, які можуть спричинити не лише тимчасову неплатоспроможність, але й банкрутство та повну втрату цілісних майнових комплексів.

Про негативну динаміку зростання впливу фінансових ризиків свідчить і динаміка індикаторів

економічних настроїв, який складається з індикатора ділової впевненості в переробній промисловості, будівництві, роздрібній торгівлі, сфері послуг, споживчої впевненості (рис. 1).

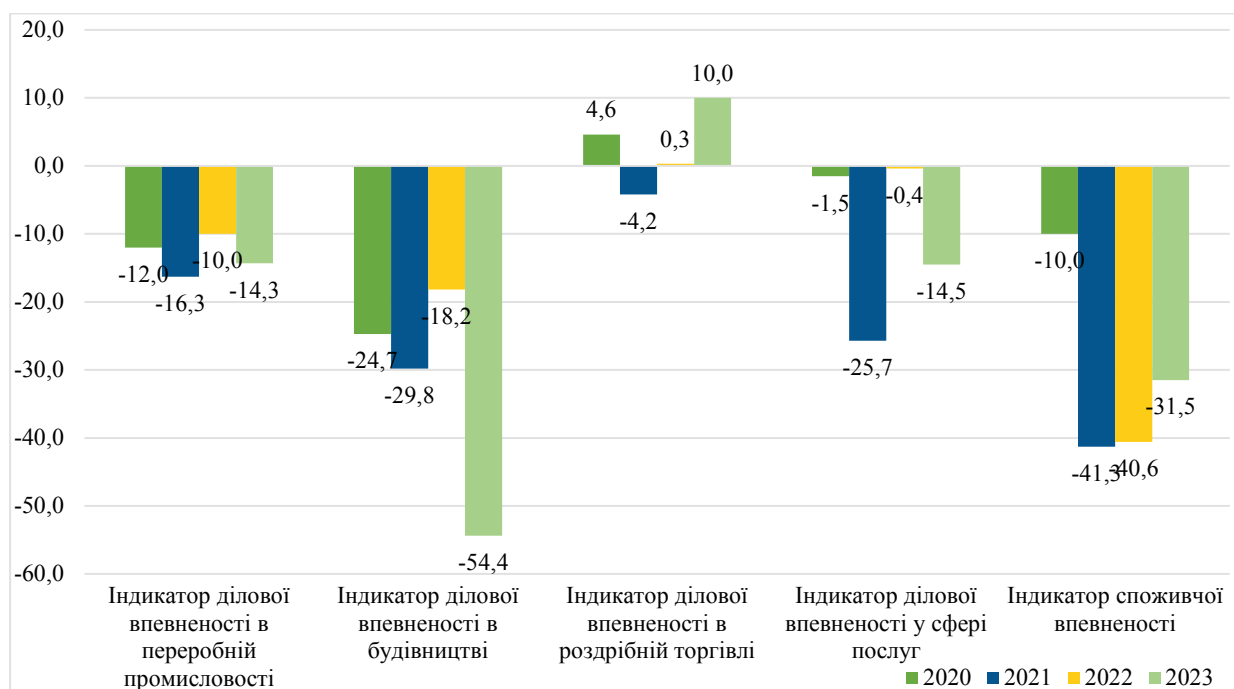

Рис. 1. Динаміка індикаторів економічних настроїв станом на 1 квартал 2020-2023рр (за даними [3])

З рис. 1 видно, що економічні настрої є досить песимістичними і найгіршою є ділова впевненість в будівництві. Це зумовлено систематичним руйнуванням будівель, підприємств. Саме тому будівельні підприємства та інвестори неохоче вкладають кошти в нове будівництво, очікуючи на закінчення війни.

Суттєво погіршився й індикатор споживчої впевненості, що пов'язане із зростанням інфляції, безробіття, підвищенням цін на продукти харчування, невпевненістю у майбутньому.

Отже, підприємствам для зменшення впливу фінансових ризиків важливим є впровадження енергозберігаючих технологій для зниження залежності від зростання комунальних платежів, релокація за умови функціонування на території, яка межує із територією ведення активних бойових дій, отримання 100% попередньої оплати за свою продукцію, пошук нових постачальників, пошук та участь у грантових програмах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Спіфанова І. Ю., Панкова В. Д., Ткачук Л. М. Стратегічне управління ризиками в системі управління персоналом. Вісник Хмельницького національного університету. Серія "Економічні науки". 2021. № 6. С. 12-15.
2. Лактіонова О. А. Л 198 Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник / Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Джеджула В'ячеслав Васильович – д-р. екон. наук, професор кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, djedjulavv@gmail.com

Грибок Наталія Олексіївна – студентка групи МФК-196, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Dzhedzula Viacheslav V. - Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance and Innovation Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, djedjulavv@gmail.com

Natalia O. Hrybok – student, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

ВИКОРИСТАННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ВДОСКОНАЛЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету

Анотація. У статті обґрунтовано тлумачення таких понять як «кадровий потенціал» та «неформальна освіта». Охарактеризовано основні обов'язкові характеристики та специфічні ознаки неформальної освіти, а також суттєві недоліки її використання в системі удосконалення кадрового потенціалу.

Ключові слова: кадровий потенціал; неформальна освіта; інформальна освіта, мотивація, самоосвіта.

USE OF INFORMAL EDUCATION IN THE SYSTEM OF IMPROVING PERSONNEL POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

Abstract: The article substantiates the interpretation of such concepts as "personnel potential" and "informal education". The main mandatory characteristics and specific features of non-formal education are characterized, as well as the significant shortcomings of its use in the system of improving personnel potential.

Keywords: personnel potential; non-formal education; informal education, motivation, self-education

В сучасних умовах економічного розвитку країни однією з основних переваг будь-якої організації виступає професійний осередок його кадрового потенціалу. Науковий інтерес до вивчення питань, пов'язаних з кадровим потенціалом підприємства, обумовлено необхідністю вирішення проблеми підвищення ефективності управління персоналом та створення сприятливих умов для ефективного його функціонування. У цьому зв'язку важливо не тільки уявляти і контролювати роботу з кадрами, але і шукати нові шляхи для її поліпшення, що сприяє реалізації завдань поставлених перед організацією. Уже нині всі суб'єкти господарювання відчують гостру потребу у кваліфікованих працівниках, що спонукає до здійснення різних заходів для їх підготовки і перепідготовки. При формуванні кадрового потенціалу підприємства за існуючого дефіциту кваліфікованої робочої сили на ринку важливо забезпечити регулювання процесів навчання, підвищення кваліфікації та підготовки кадрового резерву, у зв'язку з чим особливого значення набувають розробка та реалізація програми управління кадровим потенціалом на всіх рівнях.

Нинішній стан розвитку суспільства, що характеризується кризою економік, соціальними суперечностями, потребує пильної уваги до питання відтворення кадрового потенціалу країни, різних організацій та безпосередньо особистостей. Все це зумовлює необхідність активізації наукових досліджень у сфері формування кадрових ресурсів. Питанням ефективного використання кадрового потенціалу підприємства займалась велика кількість вітчизняних науковців, зокрема, Адамчук С.В., Гончар С.В., Германюк Н.В., Онищенко Є.К., Смачило В.В., Смачило В.В., Дідченко О.І., Антонюк Г.М., Дашко І.М. та інші. Разом із тим питання кадрового потенціалу організації потребують подальшої розробки як у цілому, так і зокрема з огляду на нові тенденції, що склалися в процесі поглиблення в Україні ринкових методів господарювання.

Кадровий потенціал будь-якої організації Адамчук С. В. пропонує розуміти як загальну кількісну та якісну характеристику персоналу; як вид ресурсу, пов'язаний з виконанням певних функцій і досягненням визначених цілей перспективного розвитку; як наявні та потенційні можливості працівників [1].

Гончар С. В. визначає поняття «кадровий потенціал», по-перше, як сукупність здатностей, прихованих можливостей фахівця, розкриття яких надає йому можливість реалізуватися у професійній сфері; по-друге, як поліфункціональне поняття, яке характеризує закладені та набуті здібності особистості (психологічні, фізіологічні, професійні, соціальні, управлінські), можливості виконання тих чи інших функцій при сприятливому розвитку здібностей, задатків, доведених їх до вмінь та навичок [2].

Кадровий потенціал організації Германюк Н. В. [3] розглядає як об'єднання потенціалу виробничо-технологічного і функціонального персоналу і управлінців, співпраця яких дає ефект синергії.

Таким чином, кадровий потенціал організації варто розглядати, як сукупність його особистих фізичних, психологічних, інтелектуальних здібностей та можливість їх розвитку й прояву в процесі трудової діяльності, а також придбанні і спеціально підготовлені для тієї або іншої діяльності рівень кваліфікації, освіти, досвіду, коли доцільне їх використання. Тому для того, щоб кожне підприємство вдосконалювалось потрібно використовувати нові методи пов'язані з організацією кадрів та способів прояву нових якостей та здібностей працівників. Одним з таких методів виступає саме неформальна освіта.

У Рекомендаціях ЄС щодо визнання неформального навчання запропоноване наступне визначення: «Неформальне навчання – навчання, що відбувається у рамках планованої діяльності (щодо цілей навчання, тривалості навчання), причому існує певна форма підтримки при навчанні (наприклад, відносини «студент-викладач»)» [4].

Неформальну освіту, варто розглядати, як процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку молоді, організований поза межами змісту, форм і методів освітніх установ і державних інституцій. Участь молоді у системі неформальної освіти характеризується системою передумов, принципів і закономірностей, які у своїй сукупності дають можливість стверджувати про наявність лінійних кореляцій між результатами неформальної освіти та процесом формування громадянських цінностей. Неформальне навчання реалізується через заплановані з точки зору цілей і часу навчання заходи та програми, спрямовані на розвиток професійних навичок, підвищення рівня грамотності дорослих і забезпечення базової освіти. Зокрема, актуальними вважаються такі форми неформального навчання як: тренінги підвищення кваліфікації, структуроване онлайн-навчання, курси й програми громадських об'єднань, організовані для їх членів, цільових груп або суспільства загалом.

Основним і найбільш перспективним напрямом неформальної освіти є інформальна освіта. Інформальна освіта (самоосвіта) – це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [5]. Мотивація для отримання інформальної освіти спонукає особистість до індивідуальної навчальної діяльності, що супроводжує буденне життя кожної людини, що відбувається в родині, серед друзів, на робочому місці, у громадських об'єднаннях. Тобто є важливим виділити достатні ознаки неформальної освіти з метою можливості її відокремлення від інших форм освіти.

Проаналізувавши досить велику кількість наукових праць можна виокремити обов'язкові характеристики, що визначають сутність та зміст неформальної освіти, ґрунтуються на методологічних підходах упровадження, слугують необхідними ознаками відокремлення неформальної освіти від інших форм освіти та мають такі специфічні ознаки:

- необхідність виведення процесу навчання поза межі освітнього інституційного простору, що сприяє соціальному включенню молоді до різних соціальних інститутів;
- педагогічний потенціал неформальної освіти для роботи з різними категоріями осіб;
- добровільність і партисипативність як рівна участь усіх учасників освітнього процесу;
- орієнтація на потреби учасників і спрямованість на подолання дефіциту певних компетентностей, нефіксованість часових меж для здобуття неформальної освіти, практико-орієнтованість;
- наявність сприятливого психологічного середовища для спілкування, навчання та взаємодії;
- залежність варіативних характеристик неформальної освіти від цілей, ціннісних орієнтацій і спрямованості учасників процесу неформальної освіти, що його організують, матеріальних, часових і людських ресурсів:
- відносна незалежність цілей і змісту неформального навчання;
- можливість упровадження індивідуальної форми навчання у підприємницькому секторі для отримання необхідних знань;
- розвиток комунікативних та організаційних навичок, а також оволодіння рекламною діяльністю;
- самокерованість вибору педагогів і лідерів, які організують навчальний процес;
- неструктурованість цілей навчання, часу, навчально-методичного забезпечення, науково-

педагогічного супроводу;

- вибір і залучення наперед визначених цільових;
- відкритість груп неформальної освіти [6].

Звичайно крім суттєвих переваг існують і недоліки використання неформальної освіти для підвищення кадрового потенціалу підприємства. Серед яких:

- можливість поширення асоціальних ідей, організацій і впливів серед них учасників навчання;
- неконтрольованість інформаційних впливів, що відбуваються в середовищі неформальної освіти;
- відсутність системного характеру та узгодженості із загальними освітніми планами, змістом навчання і його цілями;
- невизнання сертифікатів неформальної освіти на рівні держави та її окремих органів і організацій;
- неможливість контролю рівня кваліфікації організаторів і виконавців системи неформальної підготовки.

Отже, застосовуючи механізм неформальної освіти у системі вдосконалення кадрового потенціалу на практиці можна реалізувати принцип суб'єкта діяльності, коли особистість, функціонуючи, «органічно вписується» в інші системи життєдіяльності підприємства, та в цілому – професійної діяльності, спілкування, пізнання, і є частиною особистісного розвитку всього кадрового потенціалу організації. Тому потрібно при аналізі діяльності будь-якого підприємства значну увагу приділяти саме моменту оцінки кадрових ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамчук В. В., Калетнік Г. М., Булгаков В. М. Стан та основні перспективи підготовки висококваліфікованих інженерних та наукових кадрів в галузі агроінженерії. Техніка, енергетика, транспорт АПК. 2019. № 1. С. 5-15.

2. Гончар С. В. Понятійно-категоріальний апарат дослідження механізмів державного регулювання кадрового потенціалу виконавчих органів територіальних громад. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017. № 9. С. 192-198.

3. Германюк Н. В. Особистість та авторитет керівника як важливий чинник ефективності управлінської діяльності. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. № 5. С. 61-70.

4. Рекомендація Ради ЄС від 20 грудня 2012 р. щодо визнання неформального та інформального навчання. URL: Режим доступу: <http://irp.org.ua> (дата звернення 31.01.2023).

5. Благовестов М. О. Неформальна освіта в системі публічної служби в Україні. Теорія та практика державного управління. 2021. Вип. 4. С. 148-153.

6. Самодумська О. Л., Самойленко О. А. Неформальна освіта дорослих: досвід країн європейського союзу. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки. 2019. Вип. 1. С. 202-213.

Дончак Леся Григорівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки, обліку та оподаткування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ, Вінниця, e-mail: lesiadonchak@gmail.com.

Шкварук Діна Григорівна, викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ, Вінниця, e-mail: schkvarukdina@gmail.com.

Donchak Lesia H. – PhD in Economics, Associate Professor of Economics, Accounting and Taxation, Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics, Western Ukrainian National University, Vinnytsia, e-mail: lesiadonchak@gmail.com.

Shkvaruk Dina H. – lecturer at the Department of Finance, Banking and Insurance, Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics, Western Ukrainian National University, Vinnytsia, e-mail: schkvarukdina@gmail.com.

ВПЛИВ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Анотація: У статті розкрито основні чинники, що спонукають вносити зміни у діяльність підприємств. Охарактеризовано базові моделі управління змінами, проведено їхній аналіз та доцільності застосування до теперішніх умов ринку. Встановлено взаємозв'язок між використанням інноваційних технологій та збільшенням ефективності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: управління змінами, циркулярна економіка, інноваційний розвиток.

Abstract: The article reveals the main factors that encourage changes in the activities of enterprises. The basic models of change management have been characterized, and their analysis and feasibility of applying to modern market conditions have been carried out. We have established the relationship between the use of innovative technologies and the improvement of the efficiency of business entities.

Keywords: change management; circular economy; innovative development.

У сучасних умовах функціонування ринку, постійний розвиток та адаптація стає запорукою збереження конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Розвиток технологій, глобальні кризи, зміни тенденцій ринку та ряд інших факторів стають вагомим важелем впливу на необхідність зміни вектору руху економічних суб'єктів.

Постійні зміни є невід'ємним елементом існування людської цивілізації. Ще з 500 р. до н. е. нам відомий вислів Геракліта, що «нічого немає більш постійного, як зміни». Базовою умовою для виживання організацій в період перетворень стає здатність пристосування до новітніх тенденцій. Такі компанії П. Друкер називав лідерами змін [3]. Кращий результат отримують організації, які зуміли спрогнозувати зміни на основі вивчення ринку. Якість процесу змін значно покращується із застосуванням інноваційних елементів. В своїй праці «Теорія економічного розвитку: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу» Йозеф Шумпетер підкреслював, що тільки інноваційний розвиток може забезпечити стале зростання національного доходу [1].

Й.А.Шумпетером було виділено п'ять типових змін:

- застосування нової сировини;
- введення в експлуатацію нової техніки, впровадження нових технологічних процесів;
- поява продукції з новими характеристиками;
- зміни організаційних процесів виробництва та його матеріально-технічного забезпечення;
- розширення ринку збуту [2].

Вищеперераховані зміни не втратили своєї актуальності і сьогодні, особливо в епоху переходу до циркулярної економіки.

Ефективне впровадження змін можливе завдяки налагодженому управлінні такими процесами. На даний час існують різні варіанти визначення терміну «управління змінами». Це пов'язано з тим, що в процесі дослідження доповнювались складові етапів впровадження змін. Так, починаючи з 1940-х років відбувається вивчення управління змінами як окремої галузі теорії управління та розробка їхніх моделей.

Однією з перших та базових моделей управління змінами є трьохетапна модель Курта Левіна. Суть процесу управління змінами він розділяв на три етапи: «Розморожування», «Рух» та «Заморожування». Зараз можна зустріти певну критику щодо даної моделі, оскільки, прийнято вважати, що господарська діяльність є динамічним процесом та до неї не буде логічним застосування фази «заморожування». Саме це спонукало вчених провести певну деталізацію та відобразити її в наступних моделях. Професор Гарвардської бізнес-школи Джоно Коттер, розробник восьми-етапної моделі, застерігає від спроб пропустити хоча б один з етапів. Це створить ілюзію швидких змін, але ніколи не приведе до бажаного результату. І. Адізес вважає, що існування та розвиток організації

стають можливими завдяки змінам. Ефективне управління змінами сприяє адаптації та покращує результати діяльності [4].

Глобальні зміни в світовій економіці зумовили необхідність пришвидшення трансформаційних процесів, особливо, промислових підприємств. Ефективне управління змінами відіграє ключову роль у досягненні успіху та знаходить своє відображення у результатах діяльності організацій. Адже забезпечує своєчасне планування, аналіз та коригування проведення змін на кожному етапі процесу. Систематичне вдосконалення функціонування організації стає підґрунтям для підвищення стійкості в кризових умовах, зростання продуктивності роботи персоналу та зменшення опору змінам, розширення ринку збуту, збільшення інвестиційної привабливості організації.

Комплексна та інтегрована робота з впровадження стратегій і методів для здійснення змін на підприємствах сприятиме швидкій адаптації до умов зовнішнього середовища, збільшить гнучкість та конкурентоспроможність на ринку, а також забезпечить досягнення стратегічних цілей інноваційного розвитку підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шумпетер, Й. А. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / Йозеф А. Шумпетер. – Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 244 с.
2. Корецька, Н. (2022). Порівняльний аналіз моделей управління змінами. *Економічний форум*, 1(4), 90-98. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-4-11>
3. Друкер П. Ф. Виклики менеджменту XXI століття / Пер. З англ. Т. Літенської. – К. : Видавнича група КМ-БУКС, 2020. – 240 с.
4. Адізес І. Управління змінами. Київ : Book Chef, 2018. 400 с.

Дуб Софія Іванівна, аспірант кафедри фінансів, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, e-mail: sofiadub@gmail.com

Sofia Dub, Postgraduate, Department of Finance, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, e-mail: sofiadub@gmail.com

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: В роботі проаналізовано особливості стратегічного управління підприємствами переробної промисловості. Досліджено підходи до оцінки ефективності управління підприємствами.

Ключові слова: стратегія, стратегічне управління, SWOT-аналіз, прибуток

Abstract: The paper analyzes the peculiarities of strategic management of processing industry enterprises. Approaches to assessing the efficiency of enterprise management have been studied.

Keywords: strategy, strategic management, SWOT analysis, profit

Вітчизняні підприємства в сучасних умовах перебувають в досить турбулентному навколишньому середовищі, що спричинено війною, пандемією, зміною логістики. Усе це ставить перед менеджментом підприємств нові задачі, вимагає вищого рівня стратегічного бачення, перманентного моніторингу та реагування на можливі зміни. При цьому протягом 2022 р. більшість підприємств змушені були переглянути свої стратегічні цілі, зокрема щодо рівня прибутку.

Зважаючи на усе це, досить актуальним є питання забезпечення ефективного стратегічного управління, зокрема на підприємствах переробної промисловості.

Ансофф І. визначає стратегічне управління як діяльність, пов'язану з визначенням цілей і завдань організації та забезпеченням відносин між організацією і зовнішнім оточенням, що відповідає її внутрішнім можливостям і дозволяє залишатися сприйнятливою до зовнішніх вимог [1].

На думку Савченко С. М., Нікітіна В. Г. стратегічне управління – це складна система взаємопов'язаних структурних елементів в рамках стратегічного планування та реалізації механізмів направлених на підвищення рівня фінансово-економічної ефективності (результативності) діяльності підприємства [2]

Стратегія підприємства має відповідати на низку питань, серед яких найголовнішими є [3]:

- у яких напрямках господарської діяльності вигідніше розвиватися;
- в чому саме діяльність підприємства має бути унікальною;
- які ресурси (фінансові, трудові, матеріальні) будуть необхідні;
- як прибуток буде отримано при розвитку цих напрямків.

Проблеми із електрикою, логістикою, окупація територій сільськогосподарського призначення спричиняє суттєві проблеми продовольчого забезпечення. Негативним фактором є й суттєве удорожчання сировини, що підвищує собівартість продукції й переробних підприємств. Саме тому, підприємствам переробної промисловості важливим є забезпечити ефективне стратегічне управління.

Ефективність на рівні підприємства відображає зв'язок між отриманим результатом діяльності та кількістю вкладених в діяльність ресурсів.

Окремі автори оцінку ефективності функціонування пропонують здійснювати за трьома складовими:

- фінансово-економічна – оцінюється коефіцієнтами рентабельності активів, загальної ліквідності, автономії, фінансового левериджу, які дають змогу ідентифікувати прибутковість та інтенсивність використання капіталу підприємства, структуру капіталу і платоспроможність;
- виробнича ефективність;
- комерційна ефективність [4].

На думку Стадник В. В., Рудніченко Є. М., Томаля Т. С., Непогодіної Н. І. [5] управління компанією має забезпечувати зростання її ринкової вартості, оскільки це забезпечує отримання найбільш значимого порівняно з іншими формами доходу від вкладення капіталу.

Ефективність стратегічного управління можна оцінити показниками рентабельності, фінансової стійкості та ліквідності.

Основним критерієм аналізу в процесі вибору стратегій розвитку підприємств на сьогодні є матриці Ансоффа, Бостонської консалтингової групи, Мак Кінсі Дженерал Електрик, SWOT-аналіз, система збалансованих показників.

Разом з тим, найбільшого поширення отримала модель SWOT-аналізу перевагами застосування якої є одночасне врахування зовнішніх та внутрішніх чинників розвитку. Крім того, модель дозволяє на основі дослідження сильних та слабких сторін підприємства з урахуванням впливу зовнішнього середовища визначити стратегічні напрямки подальшого розвитку, а також можливі загрози.

Досить поширеним методом оцінки ефективності стратегічного управління є збалансована система показників, яка містить показники, що підбираються з урахуванням особливостей діяльності підприємства та його стратегії. Збалансована система показників включає в себе як фінансові, так і нефінансові показники. Вона спрямована на зв'язування показників у грошовому вираженні за чотирима аспектами діяльності підприємства: задоволення клієнта; внутрішньофірмові господарські процеси; інноваційна активність; заходи з поліпшення фінансових результатів. Система збалансованих показників, що містить як правило не більше 20–25 показників на підприємство, на підрозділ близько 7–10, для одного співробітника не більше 5. Вона впроваджується зверху до низу, крізь усе підприємство, а для кожного підрозділу формується певний набір збалансованих показників.

Отже, на сьогодні існує значна кількість підходів до оцінки ефективності стратегічного управління, зокрема система збалансованих показників, показники ринкової вартості, фінансово-економічні показники, матриці.

На нашу думку для оцінки ефективності стратегічного управління переробними підприємствами доцільно сформувати систему збалансованих показників, використати матриці БКГ та фінансово-економічні показники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Ansoff H. Igor Strategic management.* Wiley, New York, 1979. 236 p.
2. Савченко С. М., Нікітін В. Г. Сутність та принципи стратегічного управління ефективністю діяльності підприємства. *Ефективна економіка.* 2021. № 2. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8656>.
3. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Місце процесу управління проектами в стратегії розвитку підприємств. *Innovation and Sustainability.* 2022. № 3. С. 8-13.
4. Єпіфанова І. Ю. Управління інноваційною діяльністю промислових підприємств: теоретико-методологічні аспекти фінансового забезпечення: монографія. Вінниця : ВНТУ, 2019. 384 с.
5. Стадник В. В., Рудніченко Є. М., Томаля Т. С., Непогодіна Н. І. Інноваційно-інвестиційні стратегії в управлінні ринковою вартістю підприємства. Хмельницький : ХНУ, 2008. 302 с.

Єпіфанова Ірина Юріївна, доктор економічних наук, професор, в.о. декана факультету Менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: yepifanova@vntu.edu.ua

Каплун Ростислав Анатолійович, магістр, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Yepifanova Iryna Yu., doctor of economics, professor, acting Dean of the Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: yepifanova@vntu.edu.ua

Kaplun Rostyslav A., master, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація: Проаналізовані проблеми використання інформаційних ресурсів в економіці України з урахуванням світового досвіду процесів формування інформаційного суспільства і зміною форм організації виробництва.

Ключові слова: ресурс; інформація; виробництво; технологія.

Abstract: The problems of the use of information resources in the economy of Ukraine are analyzed, taking into account the world experience of the processes of forming the information society and changing the forms of production organization.

Key words: resource; information; production; technology.

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується швидким поширенням нових інформаційних технологій та зміною під впливом цього процесу багатьох аспектів соціально-економічного життя. В економічних дослідженнях дана динаміка, яка пов'язана із формуванням теорії інформаційного суспільства (ІС). Термін «інформаційне суспільство» запроваджено в науку на початку 1960-х рр. незалежно один від одного Ф. Махлупом в США і Т. Умесао у Японії [4]. До середини 1970-х рр. в Японії було розроблено Проєкт інформаційного суспільства до 2000 р. (національну ідею), керівником якого був японський економіст Й. Масуда [5, с. 623]. Основи теорії ІС закладено у роботах З. Бжезинського, Д. Белла, М. Кастельса, О. Тоффлера, М. Портера, Т. Стоуньєра та інших. Прихильники теорії ІС пов'язують його становлення з домінуванням четвертого сектора економіки – інформації. В результаті якісно змінюється форма організації виробництва. На противагу концентрації виробництва інформаційні технології дозволяють брати участь у виробничих процесах, перебуваючи на відстані від великих економічних центрів. Знижується значення бюрократичного управління за одночасного посилення самостійності й ролі конкретних працівників під час виконання своїх основних функцій. Змінюється система цінностей, що проявляється у посиленні соціального вектора розвитку суспільства. Зрештою, зростає взаємопроникнення економічних процесів у світовому масштабі.

В епоху глобалізації світової економіки інформаційні технології починають відігравати таку важливу роль, що з'являється тенденція виділяти їх як додатковий фактор виробництва поряд із працею, капіталом, природними ресурсами. Унікальність інформації як специфічного ресурсу проявляється у його індивідуальних характеристиках [2, с. 113].

Насамперед, придбання інформаційного ресурсу має забезпечувати споживачеві технічну можливість використання, що передбачає його комплементарність та стандартність.

Інформаційні ресурси демонструють зростаючу прибутковість у довгостроковому періоді. Як наслідок, галузі, які виробляють інформаційний продукт, отримують додаткові можливості експлуатації ефекту масштабу виробництва. Зростання ефекту обумовлено структурою витрат інформаційних благ, яка характеризується значною їх часткою в початковому періоді виробництва інформаційного продукту, що веде до значного перевищення витрат на створення першого екземпляра над витратами на наступні екземпляри (наприклад, створення інформаційного продукту та подальша передача його інформаційним шляхом).

Реалізація інформаційного ресурсу через мережеві структури передбачає вивчення такої його властивості, як мережеві зовнішні ефекти, на необхідність дослідження яких уперше вказав Б. Меткалфе - винахідник локальної мережевої технології Internet. Відповідно до закону Меткалфе цінність будь-якої мережі для користувача еквівалентна квадрату кількості вузлів з'єднання, тобто якщо в мережі є n користувачів, а цінність мережі для кожного пропорційна кількості окремих користувачів, то загальна цінність мережі пропорційна величині, яка визначається рівнянням: $n(n - 1) = n^2 - n$ [1, с. 44].

Інформаційним ресурсам притаманні ефекти пастки (lock - in effects), тобто переміщення витрат між галузями, що знаходяться у технологічному взаємозв'язку.

Наступна характеристика інформаційного ресурсу обумовлена їх незалежністю від простору, різким знеціненням у часі і схильністю до виключно морального зносу.

Особливо слід звернути увагу на величезну швидкість розвитку інформаційних ресурсів при паралельному падінні цін на інформаційно-телекомунікаційні технології.

Однією з найважливіших характеристик інформаційних ресурсів є їхня двоїстість. Французький економіст Ш. Гольдфінгер пише: «Інформації завжди надто багато. Кожен вид економічної діяльності виробляє її більше, ніж може споживати» [3, с. 391]. Обмеженість інформаційних ресурсів проявляється щодо стратегічної та комерційної інформації.

Зростання інформаційних ресурсів та їх доступність для широкого кола користувачів породжує низку негативних моментів. Суперечливість джерел інформації створює суперечливість самої інформації. Труднощі у прийнятті раціонального рішення через різке зростання обсягу інформації отримали назву інформаційних шумів. З іншого боку, відбувається витіснення традиційних групових зв'язків функціональними інформаційними зв'язками. Виникають серйозні проблеми незахищеності конфіденційної інформації внаслідок розвитку інформаційних технологій і особливо у зв'язку з поширенням Інтернету. За даними Global Research до кінця вересня 2002 р. загальна кількість користувачів Інтернету у світі становила 619 млн осіб, а за розрахунками International Data Corporation до 2005 р. їхнє число досягло 941 млн чол. Продовжує зберігатися асиметричність у доступі до інформаційних ресурсів різних країн та регіонів, тобто спостерігається явище цифрового розриву – digital divide.

З аналогічними проблемами використання інформаційних ресурсів стикається сьогодні і Україна. Причому ситуація ускладнюється труднощами трансформаційного періоду. Однак масштаби інформаційних зрушень у світовій економіці потребують адекватних заходів щодо залучення нашої країни до світового інформаційного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Інформаційне суспільство: збірник, 2004. 507с. [Електронний ресурс].
2. Мельник Л.Г. Інформаційна економіка. Суми: Університетська книга, 2003. 288с.
3. Стюарт Т. Інтелектуальний капітал. Нове джерело багатства організацій // Нова постіндустріальна хвиля на Заході: антологія, 1999. 426с. [Електронний ресурс].
4. Machlup F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton. 1962.
5. Masuda Y. Computopia. The Information Technology Revolution. T. Forrester, ed. Oxford: Blackwell, 736p.

Захарченко Віталій Іванович, доктор економічних наук, професор кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Національний університет «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: v.i.zaharchenko@mzeid.in

Бойцова Маргарита Вячеславівна, студентка Національного університету «Одеська політехніка», Одеса, e-mail: margarita.bojcova@mzeid.in

Zakharchenko Vitaly I. – doctor of economics, Professor of the Department of International Management and Innovation, Odesa Polytechnic National University, Odesa, e-mail: v.i.zaharchenko@mzeid.in

Boitsova Marharyta V. – student of the Odesa Polytechnic National University, Odesa, e-mail: margarita.bojcova@mzeid.in

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛІКВІДНОСТІ ТА ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ПрАТ «МИРГОРОДСЬКИЙ ЗАВОД МІНЕРАЛЬНИХ ВОД»

Вінницький національний технічний університет

Анотація. Здійснено розрахунок прибутку та ліквідності підприємства ПрАТ «Миргородський завод мінеральних вод» за 2018-2021 роки та доведено, що зв'язок між цими показниками є тісним та прямопропорційним.

Ключові слова: галузь мінеральних вод, прибуток, ліквідність.

Abstract. The calculation of the profit and liquidity of PJSC "Myrhorod Mineral Water Plant" for the years 2018-2021 was carried out and it was proved that the relationship between these indicators is close and directly proportional.

Keywords: mineral water industry, profit, liquidity.

Прибуток є головною метою діяльності будь-якого комерційного підприємства. Його ефективне планування, отримання та розподіл є запорукою успішного функціонування суб'єкта господарювання. В той самий час ліквідність підприємства виступає одним з основних показників його надійності та стійкості. Отже, успішне планування цих показників дозволить керівництву підприємства розробити ефективний план розвитку та зростання.

Метою дослідження є аналіз взаємозв'язку між прибутком підприємства та його ліквідністю, використовуючи дані фінансової звітності ПрАТ «Миргородський завод мінеральних вод».

Поняття «прибуток» є дискусійною економічною категорією. Його сутність ще у XVII ст. досліджував Адам Сміт, визначаючи як «частину вартості, що залишається після вирахування ренти та заробітної плати» [1, с. 96]. Дослідження економічної сутності прибутку триває донині. Значний внесок у дослідження його змісту та визначення джерел походження зробили С. Ф. Покропивний [2], Л. І. Шваб [3] та Н. М. Бондар [4]. Вони розглядають поняття «прибуток» як частину виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу й комерційну діяльність підприємства. О. О. Гетьман та В. М. Шаповал вважають, що «прибуток являє собою різницю між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, робіт, послуг), між обсягом отриманої виручки та сумою витрат на виробництво та реалізацію продукції» [5, с. 387]. Як бачимо, наведені вище визначення поняття «прибуток» різні за формою, але схожі за своєю суттю, оскільки визначають прибуток як частину виручки від реалізації, що залишається компанії після оплати всіх витрат, необхідних для здійснення нею господарської діяльності. Отже, на нашу думку, прибуток це сума коштів, яка залишається підприємству після того, як підприємець розрахується зі всіма витратами, що були ним понесені за час виробництва продукції чи надання послуг.

Поняття «ліквідність» характеризує спроможність суб'єкта господарювання проводити розрахунки за своїми зобов'язаннями як за рахунок наявних грошових коштів, так і за рахунок грошових коштів, отриманих від реалізації окремих елементів майна підприємства» [6]. Також ряд вчених розглядають ліквідність як спроможність підприємства проводити розрахунок за своїми поточними зобов'язаннями, або як спроможність суб'єкта господарювання проводити свою фінансову діяльність [7]. Таким чином, ліквідність можна охарактеризувати як економічний показник, що вказує на те, чи спроможне підприємство оплатити свої борги, а отже чи здатне воно самостійно покрити всі свої витрати, навіть якщо вони були відкладені у вигляді кредитування.

Отже, економічні поняття «прибуток» та «ліквідність» прямо взаємопов'язані – чим більше підприємство отримує прибутку тим більше воно має змоги покривати свої витрати та борги, а отже має вищу ліквідність. Збільшення прибутку підприємства прямопропорційно впливає на його ліквідність і навпаки падіння прибутку буде характеризуватися падінням його ліквідності. Доведемо це, проаналізувавши фінансову звітність ПрАТ «Миргородський завод мінеральних вод», а саме баланс та звіт про фінансовий результат за 2018-2021 роки. Для розрахунку ліквідності використаємо формулу коефіцієнта покриття, який визначає відношення усіх оборотних активів до поточних зобов'язань і характеризує достатність оборотних активів підприємства для погашення своїх боргів [8]. Коефіцієнт покриття (Кп) показує загальні можливості підприємства щодо покриття, а тому він найкраще підходить для нашого дослідження. Для визначення коефіцієнта покриття скористаємося формулою [8]:

$$K_p = \frac{OA}{ПЗ},$$

де, ОА – оборотні активи; ПЗ – поточні зобов'язання та забезпечення.

Використовуючи наведену вище формулу та фінансову звітність ПрАТ «Миргородський завод мінеральних вод» [9] розрахуємо коефіцієнт покриття та визначимо відносну динаміку його зміни. Результати розрахунків занесемо у таблиці 1.

Таблиця 1 – Коефіцієнт покриття підприємства та динаміка його зміни

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Середнє значення
Оборотні активи	138073 тис. грн	203091,5 тис. грн	245347,5 тис. грн	219270 тис. грн	201445,5 тис. грн
Короткостроковий позиковий капітал	52254,5 тис. грн	57371 тис. грн	59000,5 тис. грн	26911,5 тис. грн	48884,38 тис. грн
Коефіцієнт покриття	2,64	3,54	4,16	8,15	4,62
Відносна різниця між поточним і попереднім роками	-	1,34	1,17	1,96	1,49

Для визначення динаміки змін чистого прибутку підприємства також використаємо фінансову звітність ПрАТ «Миргородський завод мінеральних вод» [9]. Результати зроблених розрахунків занесемо у таблиці 2.

Таблиця 2 – Чистий прибуток підприємства та динаміка його зміни

	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Середнє значення
Чистий прибуток	39459 тис. грн	118216 тис. грн	43266 тис. грн	39989 тис. грн	60232,5 тис. грн
Відносна різниця між поточним і попереднім роками		3,00	0,37	0,92	1,43

Проаналізувавши отримані результати бачимо, що при зміні прибутку на 1, коефіцієнт покриття змінюється на 1,04, що може свідчити про те, що ці показники мають дуже схожу динаміку змін, що доводить їхній тісний взаємозв'язок. Звичайно, отримане значення не є абсолютним і залежно від ситуації на підприємстві, зміні тих чи інших показників, можна отримати інше значення. Проте, якщо ми говоримо про планування на підприємстві або загальний зв'язок досліджуваних показників, то можемо чітко стверджувати, що представлені розрахунки характеризують існування тісного взаємозв'язку між чистим прибутком на ліквідністю підприємства, а саме: збільшення прибутку підприємства пропорційно збільшує його можливість покривати витрати та кредитні зобов'язання, а отже зв'язок між ліквідністю підприємства та його прибутком є прямопропорційним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адам С. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ: Ексмо, 2016. 1056 с.
2. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: Підручник. [2-ге вид. перероб та доп.]. К.: КНЕУ, 2001. 352 с.
3. Шваб Л. І. Економіка підприємства: Навч. посібник [4-те вид.]. К.: Каравела, 2013. 584 с.
4. Бондар Н. М. Економіка підприємства: Навч. посібник. К.: Видавництво А.С.К., 2014. 400 с.
5. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: Навч. посібник. К.: Центр навч. літератури, 2012. 488 с.
6. Дорошенко А. П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства. Ефективна економіка. 2010. № 3. URL: www.economy.nauka.com.ua.
7. Шевченко О. А. Аналіз рівня ліквідності підприємств легкої промисловості. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21167/3815.pdf>
8. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність: практикум. Вінниця: ВНТУ, 2017. 46 с.
9. Фінансова звітність ПрАТ «Миргородський завод мінеральних вод» URL: <https://smida.gov.ua/db/prof/00382651>

Зянько Віталій Володимирович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: fk.zank@gmail.com

Слюсар Владислав Олександрович – аспірант, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: vladslyusar@gmail.com

Zianko Vitalii V. – Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance and innovative management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: fk.zank@gmail.com

Slyusar Vlad O. – postgraduate, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: vladslyusar@gmail.com

ДІАГНОСТИКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

¹Луцький національний технічний університет

Анотація: У статті проведено дослідження методів визначення рівня банкрутства на підприємстві та запропоновано заходи запобігання кризового стану

Ключові слова: підприємство; банкрутство; фінансовий стан

Abstract: The article researches the methods of determining the level of bankruptcy at the enterprise and proposes measures to prevent the state of crisis

Keywords: enterprise; bankruptcy; financial condition

У будь якого підприємства існує ймовірність настання кризи, яка може бути причиною помилок у стратегічному управлінні, зміні виробничих потужностей, кількості персоналу, зміні кон'юнктури ринку, неефективної кредитної політики. Нестабільна економічна ситуація в країні та загалом у світі підштовхує підприємства до підтримання їх конкурентоспроможності, фінансової стійкості та платоспроможності. Основними проблемами, з якими стикаються українські підприємства – це складність та неузгодженість законодавства у регулюванні відносин держави та суб'єктів господарювання, також обтяжуюча система оподаткування та досить не вигідні умови кредитування бізнесу. В таких умовах підприємства дуже часто стають неконкурентоспроможними та зазнають фінансових втрат. Для цього важливим елементом підтримки дієздатності підприємства є оцінка ймовірності його банкрутства.

Під банкрутством підприємства розуміють його неспроможність сплатити свої зобов'язання перед кредитором, а також бюджетом [1]. Банкрутство підприємства – це той стан, коли його зобов'язання перевищують його активи, що є причиною неефективною системою управління грошовими ресурсами, зниженням обсягів продажу та виробництва, зменшенням грошових коштів. Даному питанню в економічній науці приділяють значну увагу, оскільки банкрутство підприємств на ринку впливає на макроекономічні зміни в країні та світі.

Оцінка ймовірності банкрутства є важливим та необхідним етапом для антикризової політики підприємства. Існує безліч методик для визначення рівня банкрутства підприємств, як класичних, так і методик, які підходять лише для конкретних галузей або розміру підприємства. Але, немає моделі яка 100% може визначити рівень банкрутства, оскільки не враховує політичні фактори, природні фактори, чи соціально-економічні [2]. Традиційні методи мають спільні показники, що обчислюються на основі певної вибірки з фінансової звітності підприємства. Щоб найбільш точно визначити ймовірність банкрутства на підприємстві, потрібно обирати моделі, які враховують специфіку діяльності, особливості економічного розвитку, тенденції розвитку ринків та включають в себе різноманітні модифікації базової моделі до різних підприємств. Тому, обираючи метод аналізу, потрібно ретельно підбирати його доцільність для застосування.

В основному, аналіз ґрунтується на виборі кількох груп фінансових показників. Для здійснення висновків щодо рівня фінансового стану підприємства, розраховані дані ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності порівнюють з нормативними показниками. Після чого можна проаналізувати, який рівень банкрутства на підприємстві та які заходи потрібно вживати для подальшої його діяльності.

Найпоширенішими методами визначення рівня банкрутства на підприємстві є такі моделі відомих зарубіжних науковців, як Бівер, Альтман, Ліс, Таффлер, Спринтгейт, а також моделі вітчизняних науковців, як Терещенко та Мартиненко. Методики зарубіжних вчених мають певні недоліки для застосування на українських підприємствах, серед них:

- граничні показники, що запропоновані іноземними науковцями, досить часто є недосяжними для українських підприємств;

- моделі недостатньо адаптовані до української економіки та не враховують специфіку діяльності українських підприємств;

- результати не надають інформації щодо подальшого розвитку підприємства.

Найчастіше на практиці використовують багатофакторний дискримінантний аналіз, що класифікує підприємства за рівнем їх фінансового стану та має достатньо високий рівень точності. Тому проведемо оцінку ймовірності банкрутства ВПКП «Теплотехнологія» за найпоширенішими та найточнішими методами у таблиці 1.

Таблиця 1 – Результати розрахунків показників загрози банкрутства ВПКП «Теплотехнологія» за поширеними методичними підходами

Методичний підхід	Рекомендований показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
За В. Бівером	$\geq 0,2$	0,12	0,28	0,004
За Альтманом	$\geq 2,9$	3,62	3,89	1,03
За Ліса	$\geq 0,037$	0,08	0,07	0,07
За Таффлером	$\geq 0,3$	0,76	0,81	0,33
За Спринтгейтом	$\geq 0,862$	1,97	2,55	0,67
За Мартиненком	$\geq 5,01$	4,81	3,80	5,8
R-модель	$\geq 0,42$	7,02	7,52	7,08

За результатами розрахунків, які ми відобразили у таблиці 1, можемо стверджувати, що кожна модель оцінює ризик банкрутства на конкретному підприємстві по-різному. Загалом, по статистиці, можемо дійти висновку, що протягом 2019-2020 років фінансовий стан підприємства перебував у задовільному стані, ймовірність банкрутства була дуже низькою. Але у 2021 році ситуація змінилась, більшість моделей вказують на те, що підприємство перебуває на межі кризи, а причиною цього є високий рівень позикових коштів в капіталі підприємства.

Для запобігання кризового стану, підприємство має запровадити такі зміни:

- Запровадження стратегічного управління. Ефективність стратегії визначається відповідними внутрішніми параметрами підприємства, його становищем на ринку й у зовнішньому середовищі загалом.

- Створення спеціальних підрозділів аналітиків, що дасть керівнику необхідну інформацію для прийняття адекватних фінансово-економічних рішень.

- Швидкість і якість передачі інформації, розпоряджень, що впливає на швидкість реагування й упровадження змін на підприємстві.

- Формування бюджету компанії. Планування витрат і передавання повноважень з управління витратами менеджерам підрозділів дадуть змогу значно знизити загальні витрати підприємства.

- Призупинення діяльності підприємства на деякий час або закриття довгострокових інвестиційних проектів.

Отже, на підставі вище сказаного, можемо стверджувати, що детальний аналіз показників, розрахованих для визначення рівня банкрутства, є підставою для прийняття конкретних рішень на підприємстві для поліпшення фінансового стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII: станом на 8 лип. 2019 р. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_bankrutstvo.htm (дата звернення: 02.01.2023)

2. Силенко О.М., Новосьолова О.А. Компаративний аналіз методик експресдіагностики вірогідності банкрутства підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 3 (44). С. 75–81.

3. Власюк В.Є., Гордієнко К.О., Пшенична А.О. Оцінка ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств (на прикладі ПАТ «Комбінат «Тепличний»). *Економіка та управління національним господарством*. 2017. № 12. С. 68–72. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/11.pdf (дата звернення: 02.01.2023)

4. Бегун С.І. Прогнозування фінансової неспроможності підприємства на основі моделей дискримінантного аналізу. *Інфраструктура ринку*. 2018. №19. С. 558–564. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/14622> (дата звернення: 02.01.2023)

5. Бачкір І. Г. Проблема діагностики банкрутства підприємств: аналіз існуючих підходів і методів оцінки. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8073> (дата звернення: 02.01.2023).

Ишук Леся Іванівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: mi-agent@ukr.net

Гресик Ярослава Вадимівна, магістр, Луцький національний технічний університет, Луцьк

Lesya Ivanivna Ishchuk, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Banking and Insurance Finance, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: mi-agent@ukr.net

Yaroslava Vadimovna Gresyk, Master, Lutsk National Technical University, Lutsk

МЕНЕДЖМЕНТ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. Розглянуто і проаналізовано деякі основні питання, які постали перед менеджерами вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану.

Ключові слова: релокація, підприємство, санкції, фінансова допомога, ліквідація підприємств; місцева влада, держава.

Abstract. Considered and analyzed some of the main issues that arose before the managers of domestic enterprises in the conditions of martial law.

Keywords: relocation, enterprise, sanctions, financial assistance, liquidation of enterprises; local government, state.

Впроваджений в Україні з 24 лютого 2022 року воєнний стан вдарив практично по кожному вітчизняному підприємству і наніс державі величезні економічні збитки на сотні мільярдів доларів США. Так, станом на 13 червня 2022 року тільки загальні непрямі втрати економіки України оцінюються у 126,8 млрд доларів США або в 3,7 трлн гривень. Найбільша частка у загальному обсязі втрат належить активам підприємств промисловості – 28,7 млрд доларів США, на другому місці активи агропромислового комплексу та земельні ресурси – на 23,4 млрд доларів США, втрати у сфері торгівлі – 23,3 млрд доларів США [1].

Щоб найповніше зберегти виробничий та науковий потенціал країни, Уряд України розробив програму релокації підприємств, що перебувають у зонах військових дій, у більш безпечні регіони країни, причому пріоритет надається підприємствам, які виробляють товари подвійного призначення і можуть працювати на військовий потенціал країни.

Проведений аналіз показав, що у Вінниці процес релокації підприємств відбувається досить активно. Станом на жовтень місяць 2022 року до Вінницької громади евакуювалось уже 138 підприємств, 96 з яких вже розпочали свою діяльність. Це надало можливість створити понад 900 нових робочих місць на цих релокованих підприємствах, на яких задіяні як жителі Вінниці, так і вимушені переселенці з місць бойових дій. Так, до Вінниці переїхали підприємства з Маріуполя, Києва, Харкова, Дніпра, Мелітополя, Херсону.

Велику увагу держава приділяє саме релокації стратегічно важливих підприємств та їх відокремлених підрозділів, які виробляють продукцію військового призначення та товари першої необхідності для забезпечення потреб цивільного населення, військових, територіальних громад тощо. Сьогодні найбільших зусиль для релокації підприємств докладає Галичина, вона ж найбільше приймає внутрішньо переміщених осіб. Львів та Львівська область загалом є привабливими для власників бізнесу, оскільки місто і у мирний час мало досить високу кількість іноземних партнерів та інвесторів, а близькість до кордонів ЄС дає можливість релокованим підприємствам розширити свій бізнес і вивести його на європейський ринок.

Проведений нами аналіз економічної літератури показав, що наразі існує багато видів основних втрат, з якими стикнулися українські підприємства та підприємці. Основним з них є логістичні втрати та втрати при збуті продукції.

Основними логістичними втратами є а) відмова від накопичення продукції на складах, оскільки в умовах постійних ракетних обстрілів виготовлену продукцію можна просто втратити; б) втрати при закупівлі необхідних товарів через зупинку роботи підприємств, що їх виробляють; в) ускладнення (тобто збільшення вартості) логістичних операцій через необхідність проходження вантажів підприємства через блокпости, численні огляди тощо.

Втрати, пов'язані зі збутом продукції, викликані значним руйнуванням торговельної мережі та зменшенням кількості потенційних покупців, які залишили межі країни або переїхали в інші регіони. Так, згідно з даними асоціації ритейлерів України (RAU) станом на початок червня 2022 року збитки торгівлі за час дії воєнного стану перевищили 50 млрд грн [2]. Наприклад, відвідуваність у

торговельних центрах Києва знизилась із 506 осіб на 1000 кв. м на початку 2022 року до 362 осіб на початку 2023 року, тобто знизилася на третину [3].

Практично єдиною галуззю, яка в умовах воєнного стану очікувано працює більш-менш стабільно, є ІТ-галузь. На сьогодні ІТ-ринок не лише встояв, а й зберігає свою активну діяльність та фінансово допомагає державі Україні. Щоб гарантувати безпеку своїх співробітників, ІТ-компанії частково провели релокацію своїх провідних фахівців до офісів цих компаній у європейських країнах. Утім, більша частина ІТ-фахівців залишається в Україні і працює в більш-менш безпечних регіонах, куди їх після початку оголошення воєнного стану евакуювали ІТ-компанії.

Наразі, на наш погляд, існує чотири типи виробничих підприємств, які продовжують працювати в умовах воєнного стану.

1. Це великі виробничі підприємства, яким важко перевозити своє громіздке та габаритне обладнання, і тому такі підприємства потребують суттєвої фінансової і матеріальної допомоги від держави.

2. Середні підприємства, які зазвичай мають власні ресурси, переїжджають на нові місця розташування переважно самостійно, без суттєвої фінансової допомоги держави. Від держави та органів місцевого самоврядування їм потрібна лише позитивна комунікація та пошук нових партнерів.

3. ФОПи, які надають різні послуги або займається «крафтовим» виробництвом. Такі підприємці після переїзду швидко починають працювати, оскільки на їх продукцію (послуги) практично завжди є значний попит. Допомоги з боку держави, як правило, такі підприємства (підприємці) практично не потребують.

4. ІТ-компанії, які допомоги держави для свого переїзду також практично не потребують, оскільки зазвичай мають достатні ресурси, щоб облаштуватися на новому місці.

Разом з цим, для всіх вищенаведених типів підприємств доцільно виділити основні ризики, з якими вони можуть стикнутися:

- пошкодження складських приміщень, виробничих цехів та всієї інфраструктури, що безпосередньо впливає на функціонування підприємства;

- загострення проблем з постачальниками сировини та матеріалів, необхідних для виробництва;

- можлива відсутність ринків збуту продукції підприємства;

- можлива відсутність попиту та виготовлену продукцію;

- пошкодження всієї логістичної інфраструктури, тобто автошляхів, мостів, залізничного транспорту тощо;

- можлива втрата кваліфікованих працівників через їх вимушену евакуацію всередині країни чи навіть виїзд за кордон тощо.

Аналізуючи низку літературних джерел, нами пропонується кілька порад для менеджерів релокованих підприємств, застосування яких дозволить, на наш погляд, активізувати ділову активність цих підприємств.

По-перше, зорієнтувати виробництво таким чином, щоб зайняти своєю продукцією на ринку певну вузьку нішу. Це мінімізує кількість проблем, пов'язаних з постачальниками, рекламою, сприятиме завоюванню уваги потенційних споживачів тощо.

По-друге, спробувати вийти на закордонні ринки. Досвід показує, що наразі багато українських підприємців відкрили за кордоном свої філії, магазини, представництва тощо, в результаті чого чимало іноземців вже спробували і полюбили українські товари.

По-третє, потрібно постійно збільшувати кількість контактів з потенційними клієнтами через постійний обмін інформацією, активну участь в бізнес-клубах тощо.

По-четверте, створювати власні сторінки в різних соціальних мережах. Створюючи яскраві фото (або картинки) свого товару, підприємства підсвідомо будують в уяві потенційних споживачів гарні враження про продукцію (послуги) цього підприємства. Крім того, можна організувати також рекламу свого товару (послуги) у різних блогерів, в яких є велика аудиторія користувачів.

По-п'яте, доцільно займатися волонтерством, оскільки в умовах воєнного стану українські військові як ніколи потребують великої фінансової та матеріальної допомоги.

Застосування цих нескладних рекомендацій дозволить, на наше переконання, покращити стан ділової активності вітчизняних підприємств не тільки в сучасних умовах воєнного стану, але і у майбутньому.

В результаті проведених досліджень було встановлено, що успішна діяльність вітчизняних підприємств і

підприємців в сучасних умовах багато в чому залежить від професійної роботи менеджерів, якісного і нестандартного розв'язання ними численних і абсолютно нових питань, які виникли в результаті оголошення в Україні воєнного стану, активної співпраці між менеджерів підприємств з органами місцевої влади та самоуправління. Тільки це відкриває можливість нарощувати обсяги виробництва, створювати нові робочі місця, забезпечувати соціальний захист населення тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1 Кожен п'ятий МСБ повідомляє про втрати від війни більше 100 тис. доларів [сайт]. Режим доступу : [\[https://eba.com.ua/kozhen-p-yatyj-msb-povidomyaye-pro-vtraty-vid-vijny-bilshe-100-tys-dolariv/\]](https://eba.com.ua/kozhen-p-yatyj-msb-povidomyaye-pro-vtraty-vid-vijny-bilshe-100-tys-dolariv/).

2. Український рітейл: ключові тренди 2022 року [сайт]. Режим доступу : [\[https://rau.ua/novyni/vijna-zminila-ritejlu-nielseniq/\]](https://rau.ua/novyni/vijna-zminila-ritejlu-nielseniq/).

3. Відвідуваність у торговельних центрах Києва за рік знизилась на третину [сайт]. Режим доступу : [\[https://www.epravda.com.ua/news/2023/02/1/696587/\]](https://www.epravda.com.ua/news/2023/02/1/696587/).

Козловський Володимир Олександрович – к.е.н., доцент, професор кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: [v@vin.UA](mailto:v@vin.ua) або Kozlovskiy.vk.vntu.edu.ua

Kozlovskiy Volodymyr Oleksandrovych – Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnitsa National Technical University, Vinnytsya, e-mail: [v@vin.UA](mailto:v@vin.ua) or Kozlovskiy.vk.vntu.edu.ua.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

¹Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку Національної Академії Наук України.

Анотація: У статті розглянуто термін «інноваційна діяльність» згідно з різними поглядами дослідників та запропоновано методологічна основа щодо оцінки ефективної реалізації інноваційної діяльності на підприємстві.

Ключові слова: інновації; трансформація; економічна політика; оцінка.

Abstract: The article examines the definition "innovative activity" according to different views of researchers and proposes a methodological basis for evaluation the effective implementation of innovative activity at enterprise.

Keywords: innovations; transformation; economic policy; evaluation.

Теперішній час характеризується розпалом пандемії COVID-19 і невирішеним військовим конфліктом між Росією і Україною, що впливає на життя та засоби до існування. Але також ситуація, що склалася надає багато прикладів людської винахідливості, стійкості і адаптивності. Визначити, що найкраще реалізується у створенні екосистеми, де суб'єктами інноваційно-впроваджуваної діяльності виступають підприємства показує Глобальний інноваційний індекс (ГІІ). Згідно рейтингу ГІІ 2021 р., який оцінює 132 країни світу по їх інноваційному ландшафту, Швейцарія (1 місце) є найінноваційнішою країною у світі, за якою слідує Швеція (2 місце), США (3 місце) та Великобританія (4 місце). Інноваційна екосистема України посідає на 49 місці і потребує підтримки цілеспрямованої політики [1]. Підсумовуючи можна констатувати, що сьогоднішні лідери надають пріоритет перевагам бізнесу та областям можливостей для майбутнього зростання, зокрема інвестиціям в інновації. Протилежна тенденція спостерігається в Україні, в економіці якої потенціал науково-технічної підтримки недостатній, а рівень ефективності інноваційної діяльності на підприємствах значно нижче, чим в розвинених країнах.

Враховуючи той факт, що рівень економічного розвитку країни відображається у безперервному підвищенні активізації факторів виробництва, в якій інновації забезпечують технологічний прогрес, з'являється запит на пошук інструменту для оцінювання інноваційної діяльності на підприємстві. Huang et al. [2] стверджує, що саме інноваційна діяльність дозволяє створювати нові ціннісні пропозиції у бізнес-моделі, являючи собою підприємницький інструмент, необхідний ефективної роботи та прибутковості в умовах ринкової економіки. Ziburanna and Lutska [3] визначають інноваційну діяльність, як комплекс наукових, технологічних, організаційних, фінансових та комерційних кроків, які призведуть до впровадження інновацій з метою досягнення стратегічних конкурентних переваг підприємства на ринку [4]. Результатом інноваційної діяльності виступає фінансова вигода [5], яка характеризується ефективністю прийнятих рішень управлінською командою щодо інноваційного потенціалу підприємства, з урахуванням його структурних складових [6]. В другому контексте Ху [7] дослідив питання уповільненого зростання факторів продуктивності, описавши їх через процес реалізації інноваційної діяльності на підприємстві. Дослідник виявив, що основною перешкодою для використання інновацій на підприємстві є відсутність технологічних інструментів, що вирішують проблеми цифрової економіки. У цьому контексті підприємства виконують роль новаторів, які стимулюють розвиток національної економіки, що має очевидне політичне значення та теоретичну цінність.

Моніторинг сучасних досліджень [8 - 10] щодо оцінки результатів інноваційної діяльності на підприємстві виділяє декілька методологічних підходів до інструментарію оцінювання ефективної реалізації інновацій (рис. 1):

Рисунок 1. Методологія і інструменти оцінювання інноваційності підприємства
Джерело: авторська розробка

На рис. 1 зведені сучасні інструменти оцінювання діяльності щодо основних структурних складових інноваційного потенціалу підприємства і, є важливим доповненням до існуючих досліджень. Отримані результати аналізу показали, що в основному інструментарій оцінювання спрямований на вимірювання інноваційності підприємства в рамках чотирьох аспектів: здатність підприємства до інновацій, якість інноваційної продукції, людський капітал, рівень розвитку внутрішніх бізнес-процесів. Ключовим висновком, отриманим у ході моніторингових досліджень щодо методології і інструментарію оцінювання ефективної реалізації інноваційної діяльності на підприємстві, є виокремлення трьох основних підходів, таких як:

- змішаний підхід - пропонує оцінювати інноваційні екосистеми за показниками як у якісному, так і у кількісному аспектах, що надасть уявлення про створення соціальної та економічної цінності. До таких показників відносять: наявність унікальних проектів; розвиток мережевих ефектів; попит на бізнес; інвестиції у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НІОКР); нові підходи до співпраці; технологічне партнерство; комерціалізацію інновацій; стійкість ланцюжка поставок; утримання технічних талантів та створення інклюзивної робочої сили;

- метод рейтингових оцінок - заснований на ключових показниках національних статистичних управлінь, які орієнтовані на дослідження та інновації в рамках пріоритетів розвитку національної економічної системи країни;

- порівняльний підхід - включає моніторинг та збалансовану систему показників, що використовуються для Європейської шкали інновацій. Цей підхід дозволяє оцінювати відносно сильні та слабкі сторони національних систем досліджень та інновацій, відстежувати прогрес і визначати пріоритетні галузі для підвищення інноваційної ефективності.

Загалом можна констатувати, що серед розглянутих підходів в умовах економічної кризи, створеною пандемією COVID-19 та нападом Росії на Україну, метод рейтингових оцінок буде найбільш якісним інструментом для вимірювання інноваційної діяльності на підприємстві та результатів економіки для осіб, які приймають рішення в уряді та бізнесі, оскільки спирається на об'єктивні показники відкритих ресурсів статистичних баз даних і доступні як для експертів розвинених країн, так і країн, що розвиваються.

Підсумовуючи, можна виділити той факт, що запроваджена у дослідженні методологічна основа, яка полягає у наданні стратегічної оцінки інноваційної діяльності в контексті практичних дій управлінськими командами підприємств буде сприяти якісному розвитку національної економіки та підвищенню економічної стійкості в умовах глобальних змін, оскільки орієнтована на національні системи досліджень та інновації.

Застосування отриманих знань у майбутніх дослідженнях прискорять інноваційні структурні зміни на макрорівні шляхом впровадження інноваційних досягнень у фактори і сприятимуть реалізації режиму трансформації, оновленню виробничої структури та якісному економічному розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. The Global Innovation Index 2021: Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. Report. 14-th Edition: *WIPO*. 2022. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
2. Huang H., Qi B., Chen L. Innovation and High-Quality Development of Enterprises—Also on the Effect of Innovation Driving the Transformation of China's Economic Development Model. *Sustainability*. 2022. № 14. 8440. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14148440>
3. Zaburanna L., Lutska T. Assessment of management effectiveness of innovation and investment activity of enterprises. *Marketing and Management of innovations*. 2017. № 4. Pp. 162 – 175. DOI: <https://doi.org/10.21272/mmi.2017.4-14>
4. Ferreira J., Fernandes C., Ratten V. Entrepreneurship, innovation and competitiveness: What is the connection? *International Journal of Business and Globalisation*. 2017. № 18 (1). Pp. 73–95. DOI: <https://doi.org/10.1504/IJBG.2017.081030>
5. Erbguth J., Schöring M., Birt N., Bongers S., Sulzberger P., Morin J. Co-creating innovation for sustainability. *Gruppe. Interaktion. Organisation. Zeitschrift für Angewandte Organisationspsychologie (GIO)*. 2022. Volume 53. Pp. 83–97. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11612-022-00619-8>
6. Abdukhalilovich T. Improving the mechanism for managing the innovative potential of construction enterprises. *World Economics & Finance Bulletin (WEFB)*. 2022. Vol. 16. 3 p. ISSN: 2749-3628
7. Xu L. D. Industry 4.0—Frontiers of fourth industrial revolution. *Systems Research and Behavioral Science*. 2020. 37 (4). Pp. 531–534. DOI: <https://doi.org/10.1002/sres.2719>
8. Knubley J. Building superclusters for Canada. *Toronto: Brookfield Institute. 2021. 21 p.* URL: https://brookfieldinstitute.ca/wp-content/uploads/Superclusters_Final2.pdf
9. Bousmah I., Branch S. Entrepreneurship in rural Canada: Necessity or opportunity driven? *Ottawa: Innovation, Science and Economic Development Canada*. 2021. 21 p. URL: [https://www.ic.gc.ca/eic/site/061.nsf/vwapj/HTML_Entrepreneurship-rural-Canada3.pdf/\\$file/HTML_Entrepreneurship-rural-Canada3.pdf](https://www.ic.gc.ca/eic/site/061.nsf/vwapj/HTML_Entrepreneurship-rural-Canada3.pdf/$file/HTML_Entrepreneurship-rural-Canada3.pdf)
10. Gospodinova S., Miccoli F., Grammenou M. What is the European Innovation Scoreboard? *Europe Commission, Brussels*. 2021. 6 p. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/qanda_21_3050

Леванда Олена М. – кандидат економічних наук, молодший науковий співробітник, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку Національної Академії Наук України, м. Харків, e-mail: helenlevanda@ukr.net

Levanda Olena M. – PhD (Economics), Junior Researcher, Research Center for Industrial Development Problems of the NAS of Ukraine, Kharkov, e-mail: helenlevanda@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Сумський національний аграрний університет

Анотація. У статті виокремлено значення освіти в умовах сьогодення, досліджено сучасний стан управління персоналом в освітніх закладах та запропоновані заходи, які сприяють удосконаленню управління персоналом в закладі освіти

Ключові слова. Освіта, заклад освіти, мотивація, персонал, управління персоналом

Annotation. The article identifies the importance of education in today, the current state of personnel management in educational institutions and proposed measures that contribute to the improvement of personnel management in the educational institution.

Keywords: Education, educational institution, motivation, staff, personnel management

Управління персоналом – це найважливіший напрямок у стратегії управління організацією. Для ефективного управління, прийняття необхідних та грамотних рішень, оцінювання доцільності управлінських дій необхідно розуміти мету, завдання, методи даного процесу, а також орієнтуватися та аналізувати тонкощі специфіки керування персоналом [2].

Управлінням персоналом називають організаційний систематичний процес, який сприяє досягненню більшого результату за менших ресурсних витрат, які використовуються для здійснення мети.

Перехід від планової економіки до ринкових умов вніс зміни до системи освіти. Спрямованість на становлення освіти диктують законодавчі акти та державні освітні стандарти. Від педагогічного складу потрібно вміння оперативно орієнтуватися в варіативних умовах реального педагогічного процесу, швидко приймати педагогічно виправдані рішення, спрямовані на реалізацію цілей навчання, виховання та сприяння розвитку учнів.

Освіта має бути конкурентоспроможною на світовому ринку, мати рівний доступ, спрямована на інновації в науці, комерціалізована, спрямована до балансу ринку праці та ринку освітніх послуг. Персонал виступає як стратегічний ресурс освітнього закладу. Як і в будь-якій організації, персоналу сфери закладу освіти необхідні механізми управління для забезпечення результативності роботи.

Для створення ефективної системи управління заклади освіти повинні визначити, яка професійна поведінка потрібна у досягненні поставлених цілей, а також які методи є стимулами для персоналу у набутті компетенцій, необхідних для засвоєння даної поведінки. Ефективність управління персоналом та реалізація поставленої мети найчастіше залежать від вибору варіантів побудови самої системи управління персоналом закладу, розуміння механізмів його функціонування, вибору найкращих методів та технологій роботи з людьми [5].

Управління персоналом освітнього закладу дозволяє компіювати знання, вміння та навички, підвищує результативність працівників, спрямовує їх діяльність для досягнення стратегічних цілей закладу освіти.

Педагогічним персоналом закладом освіти називають групу педагогів з профільною професійною освітою, сформованих штатним розкладом, які мають на меті надання освітніх послуг, що орієнтуються на чинні стандарти освіти. Педагогічний персонал є головним інтелектуальним ресурсом закладу освіти.

Педагогічний колектив є стратегічним ресурсом, на якому ґрунтуються всі успіхи закладу освіти, і, водночас, це люди з їхніми цілями, потребами та проблемами. Оскільки всі цілі закладу освіти досягаються за допомогою персоналу, управління педагогічним колективом має бути на першому місці серед інших компонентів керування. Управління персоналом закладу освіти можна розглядати як інтегрований процес цілепокладання та рішення освітніх завдань, орієнтований на пошук оптимальних

шляхів використання інтелектуального та особистісного потенціалу педагогів [3].

Виходячи зі специфіки педагогічної професії, управління персоналом закладу освіти може включати наступні заходи:

1. Організаційні:

– реалізація очікуваних результатів за допомогою професійного розвитку персоналу;
– вдосконалення роботи зі створення відповідних умов для розвитку та формування кадрового резерву закладів освіти;

– розробка новітніх підходів до формування викладацького складу, допоміжного складу;

– залучення до науково-педагогічної діяльності талановитої та обдарованої молоді.

2. Перспективний розвиток:

– забезпечення ефективності стажування та підвищення кваліфікації персоналу;

– удосконалення системи формування педагогічної компетентності персоналу;

– впровадження системи об'єктивних показників оцінки їх діяльності.

З метою забезпечення економічних та соціальних гарантій персоналу закладу освіти необхідно вирішувати такі завдання [6]:

– на організаційному етапі – створення умов для ефективної професійної діяльності персоналу закладу освіти;

– на етапі перспективного розвитку – удосконалення механізмів стратегічного планування та реалізації програм управління персоналом закладу, заснованих на збереженні наукових впроваджень та наукового потенціалу [1].

Щоб забезпечити заклад освіти висококваліфікованими кадрами та постачати високоякісні освітні послуги, керівництвом має бути впроваджено чітку, налагоджену систему мотивації. Важливим пунктом у цьому процесі буде сама система мотивації, і навіть, безпосереднє включення персоналу у цей процес. Таким чином, можна отримати гідні результати.

Мотивація є найважливішим причинним чинником ефективності праці персоналу закладів освіти. У майбутньому стимулювання високої результативності лише на рівні індивіда вплине на ефективність діяльності закладу освіти в цілому [4].

Мотивація необхідна для досягнення високої ефективності управління персоналом, але її однієї для цього недостатньо. Здебільшого продуктивність індивіда залежить від того, в яких умовах, у якому колективі він працює, наскільки він може використати свій інтелектуальний потенціал на робочому місці, чи має можливість приймати рішення, керувати людьми та інше. Основне значення системи мотивації полягає в тому, щоб стимулювати професійну поведінку персоналу, спрямувавши його на досягнення стратегічних завдань, що стоять перед нею, іншими словами, поєднати матеріальні інтереси працівників із стратегічними завданнями навчального закладу [7].

Підсумовуючи, хочеться відзначити, що вдосконалення управління персоналом закладу освіти є особливим видом діяльності, що вимагає виконання спеціальних функцій та наявності особливих якостей співробітників, які займаються цією діяльністю. На ефективність управління персоналом впливають передусім компетенція працівників та рівень їх мотивації. При цьому компетенція працівників залежить від рівня їхньої освіти, досвіду роботи та особистих здібностей. Управління педагогічним колективом здійснюється на двох рівнях: управління колективною діяльністю та діяльністю кожного педагога зокрема, що необхідно врахувати в специфіку та розробку стратегії управління персоналом закладу освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баша І. М. Маркетингові дослідження в системі стратегічного управління освітнім простором вищих навчальних закладів. *Формування ринкової економіки*: зб. наук. праць. К. КНЕУ. 2012. Вип. 28. Ч. 2. С. 584-591.

2. Буднікевич І. М. Маркетинг у галузях і сферах діяльності: навч. посібник для студентів ВНЗ. Київ. ЦУЛ. 2017. 535 с.

3. Гончарова О.В. Маркетинг на ринку освітніх послуг. *Менеджмент і маркетинг*. 2018. Випуск 49. С. 169-178.

4. Ніколаєнко С.М. Керівник закладу освіти (організаційно-педагогічні та правові основи управлінської діяльності): підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. Київ. НУБіП України. 2019. 408 с.

5. Рябова З.В. Маркетингові дослідження якості надання освітніх послуг. *Народна освіта*. 2013. Вип. 1 (19). URL: www.narodnaosvita/kiev.ua.
6. Рябова З. В. Наукові основи маркетингового управління в освіті: монографія. К. Педагогічна думка. 2013. 268 с.
7. Слюсаренко О.В. Public relations у сфері вищої освіти України. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2018. Випуск 2-1(45). С.80-83.

Могильна Людмила Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту імені професора Л.І. Михайлової, Сумський національний аграрний університет, Суми, e-mail: Farafonova_L@ukr.net.

Яриновський Олександр Олександрович, здобувач вищої освіти (магістр), Сумський національний аграрний університет, Суми.

Mohylna Liudmyla M. - Ph.D in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management named after Professor L.I. Mykhailova, Sumy National Agrarian University, Sumy, e-mail: Farafonova_L@ukr.net.

Yarynovskiy Oleksandr O. - applicant for higher education (master's degree), Sumy National Agrarian University, Sumy.

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ПІДПРИЄМСТВ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ В СУЧАСНОМУ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩІ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. В статті розглядається конкурентні переваги підприємств оптової торгівлі. Метою статті аналіз та дослідження важливості конкурентних переваг підприємства оптової торгівлі та обґрунтування доцільності їх формування.

Ключові слова: конкурентна перевага; оптова торгівля; підприємства; споживчий ринок.

Abstract. The article examines the competitive advantages of wholesale trade enterprises. The purpose of the article is the analysis and research of the importance of the competitive advantages of the wholesale trade enterprise and the justification of the feasibility of their formation.

Keywords: competitive advantage; wholesale; enterprises; consumer market.

Підприємства оптової торгівлі займають особливе місце у сфері товарного обігу. Основні функції оптової торгівлі – синхронізація виробництва і споживання товарів, перетворення виробничого асортименту у торговельний, раціональна організація руху товарів каналами розподілу[1].

Конкурентну перевагу можна визначити як високу компетентність підприємства в сфері торгівлі, яка дає найкращі можливості долати конкуренцію інших підприємств, залучати споживачів, зберігати свій імідж. Специфіка діяльності оптових підприємств, що відрізняє їх від роздрібних підприємств, має велике значення при формуванні конкурентної переваги підприємства. Відмінні характеристики оптових підприємств порівняно із роздрібними витікають з особливих функцій, притаманних оптовій торгівлі та особливостей організації комерційної діяльності.

На оптовому споживчому ринку в якості споживачів виступають виробничі підприємства, організації, установи. На торговельно-посередницьких ринках покупці – малі оптові та роздрібні торговельні підприємства.

Формування зазначених ринків також залежить від комплексу чинників економічного, інноваційного, соціального характеру, а також від функціонування та розвитку підприємств у сфері матеріального і нематеріального виробництва. Таким чином, виникає необхідність дослідження численних факторів, що впливають на функціонування оптових ринків, оптових підприємств торгівлі та їх конкурентоспроможність.

Конкурентоспроможність підприємства оптової торгівлі залежить від трьох груп факторів[2]:

1. Якості задоволення попиту та очікувань споживачів;

Даний фактор формує обсяги та структуру товарообороту, темпи його зростання, широту, глибину та оновлення асортименту, конкурентоспроможність реалізованих товарів, якість торговельного обслуговування, форми та методи торгівлі, завершеність покупки.

2. Ефективності функціонування господарської системи;

Цей показник оцінюється за частковими (ефективність використання комерційної марки, ефективність використання трудових ресурсів, ефективність використання матеріально-технічної бази, ефективність залучення капіталу) та узагальнюючими (рентабельність капіталу, рентабельність обороту, тривалість операційного та фінансового циклів, фінансова стійкість, платоспроможність та ліквідність) показниками.

3. Ресурсного потенціалу.

Даний фактор оцінюється за наступними напрямками: організація товарозабезпечення, ефективність укладених договорів на закупівлю товарів, обсяг та склад матеріально-технічної бази, обсяг, стан та склад трудових ресурсів, організація менеджменту на підприємстві. Кожна із зазначених груп є значущою для формування конкурентної переваги підприємства та його конкурентоспроможності. Разом з тим, конкурентна перевага формується за цільовими чинниками, їх структурою і пропорціями, організацією ефективного використання факторів і умов розвитку підприємства.

Особливе значення для формування конкурентних переваг підприємства оптової торгівлі в сучасному бізнес середовищі також має його імідж, особливо сформований в уявленні споживачів товарів та послуг.

Імідж підприємства сфери послуг це «відносно стійке, емоційно забарвлене, уявлення образу підприємства, сформоване на основі особистого досвіду та отриманої інформації про його реальні, декларовані та очікувані якості, характеристики та показники, які мають економічну, соціальну та іншу значимість для суб'єктів взаємодії»[3].

Імідж формує цілісний образ підприємства, що складається з деяких елементів. В цілому імідж підприємства необхідно розглядати як поєднання уявлень про підприємство, сформоване в різних групах суб'єктів взаємодії з ним, на основі певних характеристик, параметрів та критеріїв. Для кожного підприємства зміст, структура та елементи іміджу будуть унікальними, властивими тільки йому, як власне обличчя. Основними складовими іміджу підприємств оптової торгівлі є загальна популярність і репутація, швидкість реагування на замовлення, дотримання термінів укладених угод, гнучкість цін, інноваційність, сучасність, фінансова стійкість, статусність товару, після продажне обслуговування, умови платежів і діюча система знижок, торговельно-збутова та рекламна політика, наявність представництв, рівень закордонної активності. Підґрунтям формування іміджу має бути сформована цілісна філософія компанії».

Отже, можна дійти до висновку, що основними чинниками формування конкурентної переваги стають якість, ефективність та потенціал підприємства у виробничому й управлінському процесах. Формування комерційних зв'язків, удосконалення системи регулювання та управління виробничою діяльністю є необхідним процесом підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок отримання конкурентної переваги.

Позитивний імідж є також важливим фактором для формування конкурентної переваги оптового підприємства. Оскільки імідж підприємств оптової торгівлі, сформований в межах групи споживачів, сприяє формуванню лояльності й постійності покупців, що в свою чергу забезпечує підприємству конкурентні переваги в мінливому конкурентному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Підприємства оптової торгівлі. - URL: https://pidru4niki.com/marketing/pidpriyemstva_optovoyi_torgivli
2. Кузьмін О.Є. Конкурентоспроможність підприємства: планування та діагностика: /Монографія/ О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник, О.П. Романко; за заг. ред. д.е.н., проф. Кузьміна О.Є. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – 180 с.
3. Одінцева С. В., Артеменко Л. П. Формування іміджу підприємства: світовий та вітчизняний досвід. Актуальні проблеми економіки та управління. 2018. № 12. С. 2–8.

Олійник Лариса Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: olelora777@gmail.com

Oliynyk Larisa V. - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: olelora777@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ В ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

¹Одеський національний морський університет

²Національний університет «Одеська політехніка»

Анотація: Проаналізовано зміни на ринку засобів виробництва в процесі впровадження організаційно-технологічних систем, виходячи з існуючого розподілу праці в процесі взаємодії спеціалізованих підприємств з приводу передачі продукції виробничо-технічного призначення.

Ключові слова: система, ринок, засоби, збалансованість.

Abstract: Changes in the market of means of production in the process of implementation of organizational and technological systems are analyzed, based on the existing division of labor in the process of interaction of specialized enterprises regarding the transfer of products for production and technical purposes.

Key words: system, market, means, balance.

Господарські зв'язки несуть у собі характерні особливості механізму функціонування економіки, а в способах їх формування та здійснення безпосередньо втілюється рівень самостійності виробничих ланок і розв'язання питань «від кого й що отримувати» для наявної організаційно-технологічної системи (ОТС) підприємства.

Необхідність налагодження господарських зв'язків йде від розподілу праці, який існує, та, як відомо, представлений у вигляді загального, приватного й одиничного. При цьому вагомим є той факт, що зв'язки, які засновані на загальному й приватному розподілах праці, мають прояв у взаємодії спеціалізованих підприємств з приводу передачі продукції виробничо-технічного призначення, у тому числі сировини й природного палива, матеріалів, напівфабрикатів і комплектувальних виробів, що підлягають або не підлягають ремонту.

Згідно із загальною думкою, спеціалізація є наслідком розподілу праці й концентрації однорідного виробництва. Розподіл праці веде до диференціації його окремих видів і на основі збільшення обсягів кожного різновиду праці до економічно доцільних розмірів забезпечує багаторазове повторення операцій та процесів. Те, що було передумовою спільної діяльності з виробництва кінцевої продукції, вона спонукає спеціалізовані підприємства до встановлення господарських зв'язків із забезпечення виробництва продукцією виробничо-технічного призначення.

Пріоритетність господарських зв'язків обумовлюється можливістю організації виробництва у постачальника з орієнтацією на конкретне замовлення отримувача. Акцентуючи таке спрямування господарських зв'язків і чітку обумовленість об'єкта, здається логічним підсумувати, що вони слугують більшою мірою задоволенню потреб ОТС та відповідають насамперед саме її інтересам та через це приймаються як матеріально-технічне забезпечення [2, с. 341].

Важливість проблеми матеріально-технічного забезпечення для будь-якого промислового підприємства визначається тим, що воно, по-перше, повинно забезпечувати безперервність і стабільність виробництва й реалізації продукції; по-друге, від системи матеріально-технічного забезпечення, характеру встановлення господарських зв'язків залежить рівень витрат, а, отже, і величина отримуваного прибутку; по-третє, господарські зв'язки в умовах ринку встановлюються на основі попиту та пропозиції. Усе це вказує на те, що від раціональної організації системи матеріально-технічного забезпечення залежить ефективне функціонування підприємства, його економічне зростання.

Ринок засобів виробництва є зв'язувальною ланкою між виробниками та споживачами продукції виробничо-технічного призначення. Він забезпечує кінцеве визнання суспільної значущості цього продукту. Проте цю свою функцію ринок може виконувати лише за певних умов, а саме:

- 1) подолання в економіці великих деформацій та диспропорцій;
- 2) забезпечення матеріально-фінансової збалансованості в економіці;
- 3) установлення гнучких цін, сприятливих для підтримання збалансованості попиту й пропозиції;
- 4) наявності на ринку по кожному виду товарів достатнього числа виробників і споживачів, необхідних для подолання монополізму у виробництві продукції;
- 5) створенні економічного механізму стимулювання виробників, що спонукатиме змінювати об'єм і структуру виробництва відповідно до вимог ринку;
- 6) наявності необхідної інфраструктури гуртової ланки з розгалуженою мережею торговельних підприємств, гуртових і фірмових магазинів, фондових і товарних бірж, інформаційно-комерційних центрів;
- 7) можливості вільного виходу підприємств на зовнішній ринок і забезпеченні повною конвертованості вітчизняної валюти, використанні світових стандартів;
- 8) наявності спеціалістів, що володіють вмінням ефективно вести торговельні справи.

Ринок засобів виробництва виконує регулювальну функцію в економіці, але, своєю чергою, він потребує регулювання з боку держави. Регулювання попиту й пропозиції на ринку можна здійснювати як прямим методом – шляхом розміщення державних замовлень на стратегічно важливі й пріоритетні види продукції, – так й опосередковано. Регуляторами опосередкованого впливу на ринок виступають податки, облікові ставки банківського відсотка, граничні рівні цін, підвищенні податки на надприбуток, антимонопольні акти, закони про конкуренцію та акціонерні товариства, диверсифікацію виробництва.

Створення ринку засобів виробництва для наявних ОТС розширює кордони комерційної діяльності підприємств, наповнює її новим змістом. Якщо в умовах централізованого забезпечення комерційна діяльність підприємств з матеріально-технічного постачання зводилася в основному до набуття матеріальних ресурсів, що розподіляються централізовано, від прикріплених до них постачальників, то робота в умовах ринку – до ринкової форми забезпечення. У складних вітчизняних умовах необхідно досліджувати умови стійкого розвитку ОТС [1]. Автори цієї піонерної наукової праці, яку підготовлено у стінах НУ «Одеська політехніка», запропонували кілька підходів і моделей дослідження функціонування ОТС, а саме: багатокрокове узагальнення математичного програмування, матриця відбору, деревовидний граф, лінійне програмування, оптимізаційне й імітаційне моделювання, декомпозиційний метод, метод експертних оцінок, нормативний прогноз, випадковий пошук, моделі економічної динаміки та інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарченко В. І., Єрмак С. О., Онешко С. В. Теорія створення й функціонування організаційно-технологічних систем у високотехнологічному виробництві: монографія. Одеса: Фенікс, 2022. 324 с.
2. Модели управления проектами в нестабильной экономической среде: монография. Под ред. Ю. Г. Лисенко. Донецк: Юго-Восток, 2009. 354 с.

Онешко Світлана Володимирівна – кандидат економічних наук, професор кафедри економіки та фінансів, Одеський національний морський університет, Одеса, e-mail: osvfox1@gmail.com.

Моренченко Катерина Геннадіївна – студентка кафедри міжнародного менеджменту та інновацій, Національний університет «Одеська політехніка», e-mail: kaitnoor@gmail.com.

Oneshko Svitlana V. – PhD of economics, Professor of the Department of Economics and Finance, Odesa National Maritime University, Odesa, e-mail: osvfox1@gmail.com.

Morenchenko Kateryna H. – Student of the Department of International Management and innovations, Odesa Politechnic National University, Odesa, e-mail: kaitnoor@gmail.com.

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Тернопільський національний технічний університет

Анотація. У статті висвітлено особливості стратегічного управління персоналом у контексті ефективного використання інтелектуального потенціалу підприємства в умовах новітньої управлінської парадигми. Дослідження актуалізує цінність творчого потенціалу, а також доводить його вплив на соціально-економічний розвиток сучасного підприємства.

Ключові слова: інноваційно-активне підприємство; інтелектуальний потенціал; людський капітал; антикризова стратегія управління персоналом; мотивація персоналу; креативні компетенції.

Abstract. The article highlights the peculiarities of strategic personnel management in the context of the enterprise intellectual potential effective use in the conditions of the latest management paradigm. The study actualizes the value of creative potential, as well as proves its influence on the socio-economic development of a modern enterprise.

Keywords: innovative-active enterprise; intellectual potential; human capital; anti-crisis strategy of personnel management; staff motivation; creative competences.

В сучасних умовах, за яких зростає складність і частота соціально-економічних криз, традиційні методи та підходи управління персоналом на підприємствах зазвичай несумісні з реальністю неперервних організаційних змін, спровокованих кризами. У цьому контексті головною проблемою є відсутність превентивних антикризових практик, і, як наслідок, – набір заходів екстреного реагування на ситуацію кризи: скорочення штату; урізання зарплат; згортання програм навчання та розвитку співробітників, що руйнують саму основу підприємства (інтелектуальний потенціал та людський капітал), без яких посткризове відновлення бізнесу стає надважким завданням [2]. Основні наслідки кризи для підприємства в галузі управління персоналом полягають у такому: зниження продуктивності та мотивації співробітників до ефективної праці внаслідок порушення нормального перебігу робочих процесів, підвищення інтенсивності праці, економія на оплаті праці та скорочення витрат на навчання; втрата кваліфікованих працівників та цінних знань; нівелювання корпоративних цінностей; зниження бренду та репутації підприємства; правові проблеми; нездорова конкуренція, напружена атмосфера, конфлікти та розбіжності в колективі [1; 5].

Ці та інші явища мають бути усвідомлені до настання критичних подій, оскільки «іммунітету» від кризи немає у жодного підприємства, а її наслідки можуть нести довгострокові «законсервовані» проблеми, здатні завдати нищівного удару по конкурентоспроможності. Водночас М. Ронез констатує, що однією з критичних помилок стратегічного управління є те, що під час кризи, зосереджуючи зусилля на системах, операціях, інфраструктурі та зв'язках з громадськістю, питання щодо людських ресурсів зазвичай залишаються останніми на порядку денному, хоча загальновідомо, що бізнес неспроможний відновитися без ефективних і мотивованих працівників [6]. У цьому контексті проактивний підхід до антикризового управління персоналом означає таке: керівництво підприємства усвідомлює ймовірність широкого діапазону кризових ситуацій та має достатньо інструментів у сфері управління персоналом, щоб гнучко та оперативно долати різні форми криз [3]. У певному сенсі вказане управління можна назвати системою швидкого реагування, призначення якої полягає в тому, щоб якомога раніше виявити ознаки кризи і якнайшвидше реорганізувати практику у відповідь на очікувані або непередбачені виклики. Це передбачає формування відповідних стратегій та політик управління.

З позиції соціальних ціннісних орієнтирів власників та топ-менеджменту підприємства розглядаються два типи стратегій антикризового управління персоналом. Перший тип – асоціальна стратегія, орієнтована на ефективність використання людських ресурсів на користь виключно підприємства-роботодавця. Ця стратегія спирається на принципи мінімізації витрат на персонал та кадрову діяльність, пріоритетність адміністративних та економічних методів управління, ігноруючи необхідність системної уваги стану психологічного клімату в колективі. Другий – соціально-

орієнтована стратегія антикризового управління персоналом, яка забезпечує відносний паритет інтересів роботодавця та його найманих працівників, враховуючи вплив персоналу та соціально-психологічного клімату на діяльність підприємства у період кризи, а також можливостей та наслідків скорочення витрат за кадровим напрямом для відновлення та розвитку у посткризовий період. Антикризова стратегія управління персоналом повинна бути повністю інтегрована в корпоративну антикризову стратегію. При цьому важливо враховувати стратегічні рішення, які приймаються в контексті управлінської дилеми – необхідності вибору між інтересами та соціальною відповідальністю бізнесу по відношенню до працівників, між «жорсткими» і «м'якими» мірами.

На основі критичного аналізу антикризової практики управління персоналом у різні кризові періоди окреслимо пріоритети українських компаній – від економії витрат на персонал до необхідності системних перетворень: перенесення уваги до продуктивності праці як головного чинника конкурентоспроможності організації; оптимізація витрат на управління персоналом та підвищення його ефективності; індивідуалізація підходів до мотивації та управління талантами; оптимізація компенсаційних пакетів; поширення гнучких форм зайнятості; підвищення лояльності працівників тощо.

Узагальнюючи наведені вище дані, можна запропонувати типологію специфічних антикризових стратегій і політик управління персоналом, що варіюються в контексті цілей та пріоритетних напрямів діяльності служби управління персоналом в кризових умовах, та операціоналізуються як портфель стратегій: стратегія диверсифікації персоналу, орієнтована на підтримку діяльності суб'єкта господарювання та спрямована на оперативну перебудову організаційно-штатної структури, у зв'язку з потребою у персоналі конкретних бізнес-одиниць і підрозділів; стратегія формування «кадрового ядра», що передбачає створення груп креативних фахівців середньої та вищої ланки, які здатні зберегти бізнес та вивести його на вищий рівень конкурентоспроможності; стратегія підвищення ефективності праці та консолідації персоналу, що відображає пріоритетне завдання збереження конкурентоспроможності бізнесу за рахунок внутрішніх резервів та можливостей.

Комбінування зазначених політик дає змогу сформулювати конкретні практичні підходи до управління персоналом залежно від етапу кризи (табл. 1).

Завдання служби, яка займається управлінням персоналу в кризових умовах, полягають у підтримці антикризових заходів при ефективній взаємодії з лінійними керівниками і фахівцями підприємства.

Виділимо такі дії служби управління персоналом підприємства в умовах кризи:

1. Ініціація створення тимчасових цільових робочих груп, задіяних у вирішенні проблем різного характеру, наприклад, у сфері розробки маркетингових стратегій, аналізу нових напрямів діяльності тощо.

2. Перегляд системи оплати праці відділу продажів із урахуванням залежності їх доходу від досягнення поставлених цілей з продажу (за територіальними ознаками, за ступенем напрацювання клієнтської бази тощо).

3. Розробка положень щодо стимулювання персоналу. Для кожного співробітника має надаватися можливість проявити себе у розробці та реалізації антикризових заходів з метою отримання гідної винагороди.

4. Оцінювання кадрового потенціалу підприємства задля використання можливостей працівників у вирішенні нових антикризових завдань. У цьому контексті особливо важливою є оцінка персоналу з професійної та додаткової освіти на кваліфікаційну відповідність.

5. Визначення переліку ключових спеціалістів підприємства в умовах спільної роботи служби управління персоналом з керівниками департаментів (зазвичай, не більше 10–20 % загальної чисельності); розробка методів їх утримання, укладання з ними індивідуальних трудових договорів з кращими умовами оплати праці та соціальним пакетом.

6. Формування кадрового резерву й здійснення підготовки перспективних працівників задля права обійняти ними певні посади.

7. Перегляд нормування та організації праці при проведенні реструктуризації та виведенні непрофільних підрозділів, при якому повинні бути виявлені незадіяні працівники з безпосереднім скороченням їх чисельності, або шляхом переведення у виведені з підприємства непрофільні підрозділи.

Етапи кризи та варіанти кадрової політики підприємства

Етап кризи	Характеристика	Кадрова ситуація	Тип кадрової стратегії
Передкризовий	Передумови кризи накопичуються і локалізуються у найбільш значимих для конкурентоспроможності підприємства сферах – фінанси, виробництво, продажі, персонал	Кращі працівники покидають підприємство, продуктивність праці знижується, витрати на персонал зростають, втрачається імідж привабливого роботодавця на зовнішньому та внутрішньому ринках праці	Підвищення ефективності праці та формування кадрового ядра
Гостра фаза	Різке погіршення економічного стану підприємства: фінансова нестабільність, зниження попиту з боку споживачів, призупинення основних бізнес-процесів	Падіння попиту на працю і, як наслідок, скорочення штату та витрат на персонал, погіршення морально-психологічного стану працівників	Диверсифікація та консолідація персоналу
Депресія	Ситуація погіршується, однак дає підприємству можливості поліпшення власного становища; всі системи працюють у режимі жорсткої економії	Персонал перебуває у стані невизначеності, вже не остерегається втрати роботи будь-якої миті, але й не сподівається на краще	Підвищення ефективності праці та консолідація персоналу
Помірне зростання	Поступово покращуються показники підприємства, процеси та операції переходять у режим нормального функціонування	Зростає попит на висококваліфікованих працівників, максимум уваги приділяється продуктивності праці та лояльності персоналу	Формування кадрового ядра, підвищення ефективності праці та консолідація персоналу
Підйом	Пожваблюється діяльність підприємства, оновлюється система управління, з'являються інновації та нові проекти	Зростає попит на працівників, здатних і готових розробляти та впроваджувати інновації; підприємство відновлює інвестування у програми навчання та розвитку співробітників, прагне відновити HR-бренд	Формування кадрового ядра, підвищення ефективності праці

Джерело: розроблено автором самостійно.

8. Перегляд тарифів з оплати праці на підставі змінного співвідношення «внутрішньої цінності» посад, а також формування механізму оцінювання результатів діяльності департаментів і окремих співробітників з метою більш об'єктивного розподілу преміальних частин.

9. Забезпечення інформаційної підтримки змін, як усередині підприємства, так і в місцевих ЗМІ, з метою «зняття» соціально-психологічної напруженості та підтримання іміджу підприємства.

Запропоновані рекомендації для служби управління персоналом підприємства повинні набути першорядного значення в контексті антикризового стратегічного менеджменту.

В умовах кризи, коли горизонт стратегічного планування суттєво скорочується, а організаційні стратегії стають швидше планом «бойових дій» ніж довгостроковою програмою розвитку підприємств, запропонована типологія кадрових стратегій і політик може бути корисним інструментом

антикризового управління персоналом будь-якого підприємства. Важливо усвідомлювати, що кризи, незважаючи на деструктивний початок, включають не лише небезпеку, а й можливість для покращення бізнесу, тому «компанії повинні навчитися вітати думки про найгірше, що може статися з ними, не даючи цим думкам заважати їх надіям і прагненню на краще» [4, с. 14]. Водночас антикризова кадрова стратегія допоможе вивести бізнес із глухого кута за умов, що вона інтегрується із загальною економічною ситуацією в країні та потенціалом підприємства, забезпечуючи основу ефективної антикризової діяльності загалом.

Висновки. Таким чином, антикризова стратегія управління персоналом підприємств є варіабельною, точно спланованою та продуманою діяльністю, яка вибудовується з опорою на науково обґрунтовані принципи, навички та здоровий глузд керівної ланки підприємства. Першорядне завдання, що стоїть перед готельним підприємством в період кризи, полягає в організації спільної роботи керівної ланки, менеджерів та персоналу для втілення антикризової стратегічної програми. У цьому контексті основною складовою антикризової кадрової політики вважається прогнозування персоналу на перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Островська Г. Й. Мотивування персоналу щодо підвищення рівня інтелектуалізації праці в умовах новітньої управлінської парадигми. *Review of transport economics and management*. 2022. №7 (23). С. 156–167.
2. Островська Г. Й. Фінансовий менеджмент: підручник. Тернопіль. Підручники і посібники. 2017. 512 с.
3. Lockwood N. R. Crisis Management in Today's Business Environment: HR's Strategic Role. *SHRM Research Quarterly*. 2005. URL: <http://www.shrm.org/research/articles/articles/documents/1205rquartpdf.pdf> (дата звернення 26.12.2022 р.).
4. Mitroff I. I. Why some companies emerge stronger and better from a crisis. New York: AMACOM, 2005. 238 p.
5. Ostrovska H. Yo., Sherstiuk R. P., Tsikh H. V., Demianyshyn V. H., Danyliuk-Chernykh I.M. Conceptual Principles of Learning Organization Building. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2021. № 3. С. 167–172.
DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-3/167>.
6. Ronez M. HR – Human Resource Contribution to Crisis Management. *Asia Risk Management Institute*. URL: http://www.arimi.org/hr_contribution_to_crisis_management (дата звернення 24.12.2022 р.).

Островська Галина Йосипівна – к.е.н, доцент, доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, вул. Руська, 56, м. Тернопіль, 46001, Україна, e-mail: h.ostrovska@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9318-2258>

Ostrovskaya Halyna Y. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor Department of Management of Innovation Activity and Services Industry, Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University 56 Ruska str., 46001 Ternopil, Ukraine, e-mail: h.ostrovska@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9318-2258>

ПРАКТИКИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СПОЖИВАЧІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

¹Рівненський державний гуманітарний університет

Анотація: У статті відзначено важливість врахування впливу зростання екологічної свідомості на ринкову поведінку підприємств. На підставі даних результатів досліджень встановлено основні поведінкові характеристики споживачів України та світу з точки зору усвідомлення важливості ними екологічних проблем суспільства. Сформульовано припущення, що рівень екологічної свідомості має тісну кореляцію із рівнем життя в країні – чим нижчий рівень життя в країні, тим менше її громадяни будуть перейматись екологічними проблемами. Ця гіпотеза вимагає додаткової перевірки, де в якості об'єкта досліджень є українські споживачі, економічна поведінка яких має враховувати складну поточну соціально-політичну ситуацію в Україні.

Ключові слова: споживач; управління підприємством; економічна поведінка; екологічна свідомість; екологічна поведінка; екологічна особистість; екологічна відповідальність.

Abstract: The article notes the importance of taking into account the impact of growing environmental awareness on the market behavior of enterprises. On the basis of these research results, the main behavioral characteristics of consumers of Ukraine and the world were established from the point of view of their awareness of the importance of environmental problems of society. It is assumed that the level of environmental awareness has a close correlation with the standard of living in the country - the lower the standard of living in the country, the less its citizens will be concerned about environmental problems. This hypothesis requires additional verification, where the object of research is Ukrainian consumers, whose economic behavior should take into account the complex current socio-political situation in Ukraine.

Keywords: consumer; enterprise management; economic behavior; environmental awareness; environmental behavior; environmental personality; environmental responsibility.

Формуючи ринкову пропозицію, підприємство зобов'язане враховувати мінливі потреби споживачів щодо якості і ціни товарів. Технічна досконалість продукту, виражена через можливість виконання ним певних функцій і відповідність високим технічним характеристикам, ще не гарантує йому ринковий успіх. Вагомим доповненням повноцінного продукту є його здатність створювати емоційний комфорт споживача, котрий формується через усвідомлення того, що він отримав в користування брендовий або престижний продукт. Останнім часом важливою складовою престижності продуктів у розвинених країнах світу стала їх екологічність. Перспективність досліджень проблеми підтверджується широким поширенням у економічному науковому і професійному середовищі понять «екологічна свідомість», «екологічна поведінка», «екологічна особистість», «екологічна відповідальність» тощо.

Екологічне мислення, екологічні установки, екологічна поведінка визначають екологічну свідомість, що, в свою чергу, формує споживача як екологічну особистість. Дослідження потреб екологічної особистості є важливим завданням із точки зору менеджменту підприємств, оскільки дозволяє виокремити ключові параметри виробничої та збутової діяльності і забезпечити стабільний дохід підприємству протягом тривалого періоду [1].

До проблем захисту довкілля більш уважні особи жіночої статі. Як засвідчують дані досліджень, покупцями, які вважають, що їх економічна поведінка має серйозний вплив на зміну клімату, найчастіше є жінки (65% жінок проти 35% чоловіків) [2], що обумовлено швидше за все праісторичною місією жінок у суспільстві – продовження роду, створення безпечного простору для життя своїх нащадків.

Опитування Eurobarometer (2017 р.), Ресурсно-аналітичного центру “Суспільство і довкілля” (2018 р.), представлені на рис. 1, свідчать про те, що українці готові приймати активну участь у захисті довкілля.

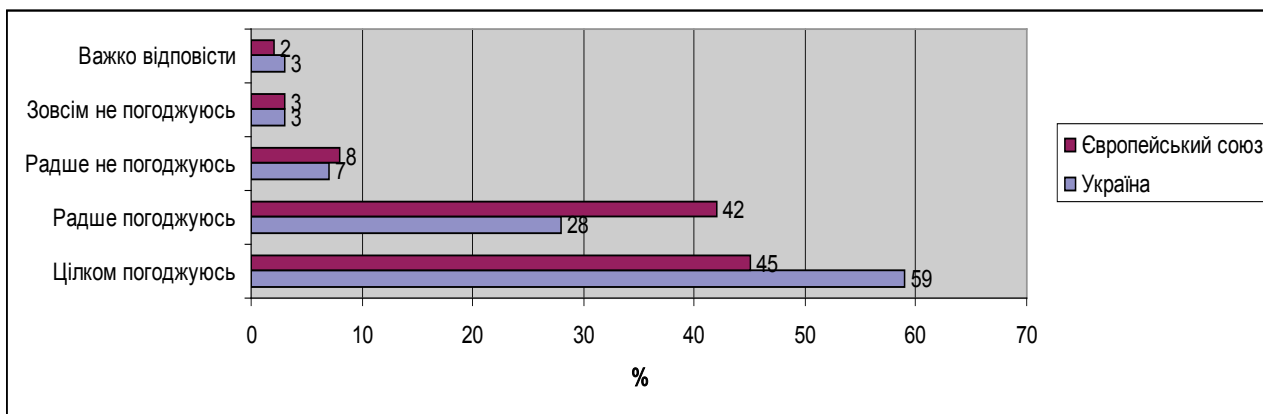

Рис. 1. Потенційна готовність українців та європейців до участі у захисті довкілля
Джерело: [3]

Вдало сплановані підприємством комунікаційні заходи дозволяють мотивувати споживачів платити більше за продукти, використання / виробництво / утилізація упаковки яких несе меншу шкоду навколишньому середовищу [3].

Закономірним є і більший відсоток українців по відношенню до європейців позитивних відповідей згоди платити більше за екологічно безпечні продукти, навіть якщо вони дорожчі (рис. 2).

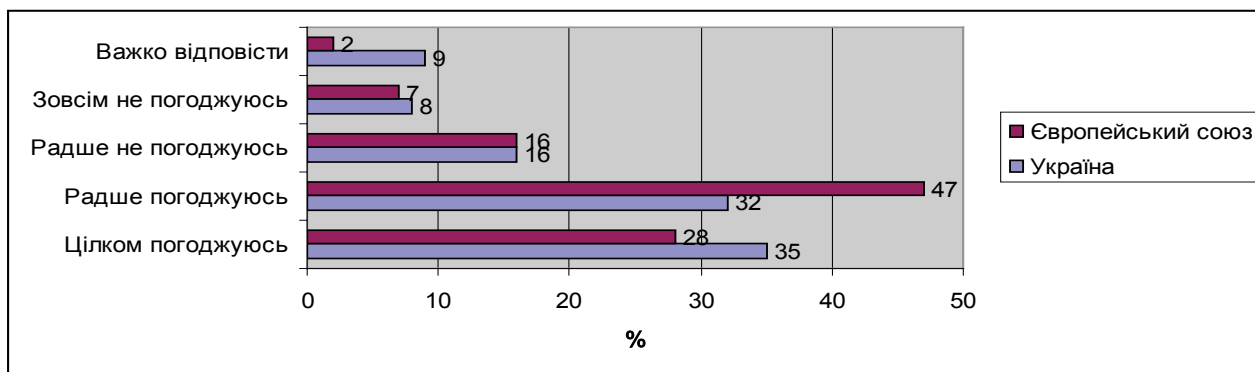

Рис. 2. Структура відношення споживачів України і Євросоюзу до екологічності товару як тієї цінності, за яку варто більше платити
Джерело: [3]

На відміну від європейців українці демонструють значні розриви між екологічними цінностями та практикою. Загальна кількість екологічних практик громадян є значно нижчою в Україні, ніж в Європейському союзі, а переважна частина таких практик в Україні пов'язана з економічною мотивацією (наприклад, зменшення споживання енергії та води) [3].

Рівень екологічної свідомості суспільства може впливати на їх відношення до місця покупки, каналів комунікації тощо. Як показало опитування американських громадян, вплив на довкілля онлайн-покупок викликає у споживачів найменше занепокоєння. Тому, з однієї сторони, поширені ініціативи рітейлерів щодо скорочення шкідливих викидів під час транспортування та зменшення кількості упаковки не відображають пріоритетів покупців [2], з іншої – можемо стверджувати, що для збільшення онлайн покупок фактор зниження впливу на довкілля теж має місце.

Хоча респонденти стають все більш чутливими до проблем екології, багато з них не знає, що саме вони повинні враховувати, щоб відповідати бажаному типу «екологічна особистість». Коли американців попросили описати, що означає робити покупки екологічно безпечними, більшість з них просто не знали, що сказати. Серед інших це були загальні фрази на кшталт «купувати речі, які не шкодять навколишньому середовищу» [2]. Тому важливою умовою розвитку будь-якого перспективного бізнесу є формування стійких екологічних комунікацій з ринком, що дозволить чіткіше ідентифікувати у свідомості реальних та потенційних споживачів зміст основних дефініцій і відповідно сформувані передумови ринкового успіху підприємства.

Результати світового дослідження цінностей в Україні, що проводилось у 2020 р. засвідчують, що наразі економічна складова є пріоритетною для українців, адже частка тих, хто готовий миритись із шкідливим виробництвом із метою збереження робочих місць зростає у 2020 р. в порівнянні з 1996 р. на 14,9%. Хоча варто відзначити, що сегмент споживачів, орієнтованих на захист довкілля досить таки великий – 44,1% у 2020 р. відповіли, що захист довкілля має бути в пріоритеті, навіть якщо це спричинить сповільнення економічного зростання і скорочення робочих місць (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівня економічної свідомості українців, 2020, 1996 рр.

Критерії оцінювання	2020	1996
Пріоритетом має бути захист довкілля, навіть якщо це спричинить сповільнення економічного зростання і скорочення робочих місць, %	44,1	45,0
Економічне зростання і нові робочі місця повинні бути найважливішими, навіть якщо навколишнє середовище від цього постраждає, %	43,9	29,0
Інше, %	1,8	5,0
Важко відповісти, %	10,2	21,0

Джерело: [2, с. 89]

Дані досліджень засвідчують значний потенціал українського ринку з точки зору розвитку екологічної свідомості. Історично українці – землероби, тому питання бережного відношення до навколишнього середовища сформовано в них на ментальному рівні. Проте погіршення економічної ситуації в Україні, зокрема зростання рівня безробіття, інфляції, зниження середнього доходу тощо та, відповідно, зниження платоспроможного попиту, можуть сприяти зниженню чутливості українських споживачів до проблем екології.

В перспективі потребує перевірка припущення існування взаємозв'язку між рівнем життя в країні та рівнем екологічної свідомості її громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пиртко С. Вплив екологічної свідомості споживачів на конкурентні позиції підприємств на ринку *Менеджмент: виклики та перспективи цифрової епохи*: Зб. Матеріалів III Міжнародної наукової студентської конференції. К., 2022. С. 140-143.
2. Нова екологія ритейлу: як догодити покупцю який не знає чого хоче. URL: <https://rau.ua/dosvid/ekologija-ritejlu-morning-consult/> (дата звернення: 13.02.2023).
3. Екологічний портрет громадянина України: порівняння з ЄС та рекомендації. Аналітичний документ. Ресурсно-аналітичний центр “Суспільство і довкілля”. 2018. URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/485/files/envprotraitandeu2018.pdf> (дата звернення: 13.02.2023).
4. Світове дослідження цінностей 2020 в Україні. URL: http://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf (дата звернення: 13.02.2023).

Пиртко Сергій Антонович, здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня спец. 075 «Маркетинг», Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне, e-mail: sapyrtko@ukr.net

Pyrtko Serhii A. – the recipient of higher education of the third (educational and scientific) level of special. 075 «Marketing», Rivne State University of Humanities, Rivne, e-mail: sapyrtko@ukr.net

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАСПРОМОЖНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАХОДІВ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ СТРАХОВИКА

¹Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація. Розглянуто проблеми забезпечення платоспроможності в системі заходів антикризового управління фінансовим потенціалом страховика. Проаналізовано умови забезпечення платоспроможності страховиків відповідно до вимог Закону України „Про страхування” від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР (зі змінами та доповненнями) та вимоги до платоспроможності страховиків визначені Законом України „Про страхування” від 18 листопада 2021 року № 1909-ІХ. Зроблено висновок про те, що досліджуючи проблеми забезпечення платоспроможності в системі заходів антикризового управління фінансовим потенціалом страховиків в Україні у подальшому потрібно: здійснити науковий аналіз теоретичних і практичних підходів до дослідження та вдосконалення методики оцінки платоспроможності в частині дотримання вимог до платоспроможності та мінімального капіталу страхових організацій; оцінити ризики, що призводять до зниження фінансового потенціалу страховиків; сформулювати та обґрунтувати практичні рекомендації щодо напрямів оптимізації структури капіталу страхової організації.

Ключові слова: антикризове управління, забезпечення платоспроможності, фінансовий потенціал, страховик, ринок страхування.

Abstract. The problems of ensuring solvency in the system of measures of anti-crisis management of the insurer's financial potential are considered. The conditions for ensuring the solvency of insurers are analyzed in accordance with the requirements of the Law of Ukraine "On Insurance" dated March 7, 1996 No. 85/96-BP (with amendments and additions) and the requirements for the solvency of insurers are determined by the Law of Ukraine "On Insurance" dated November 18, 2021 No. 1909 - IX. It was concluded that when investigating the problems of ensuring solvency in the system of measures of anti-crisis management of the financial potential of insurers in Ukraine, it is necessary to carry out a scientific analysis of theoretical and practical approaches to the study and improvement of the solvency assessment methodology in terms of compliance with the requirements for solvency and minimum capital of insurance organizations; assess the risks that lead to a decrease in the financial potential of insurers; to form and substantiate practical recommendations regarding optimization of the capital structure of the insurance organization.

Key words: anti-crisis management, ensuring solvency, financial potential, insurer, insurance market.

Сучасним інструментом управління розвитком організації в умовах зростання кризових змін у зовнішньому середовищі та пов'язаній з цим невизначеності є методологія антикризового управління. Концепції антикризового управління враховують систему можливостей і небезпек розвитку суб'єкта господарювання, виникнення надзвичайних ситуацій, здатних змінити тенденції, що склалися, в майбутньому. Виникнення та практичне використання методології антикризового управління зумовлені об'єктивними причинами, які генеруються кризовими явищами, передусім у зовнішньому середовищі діяльності страховика. Кінцевим продуктом антикризового управління є внутрішня структура й організаційні зміни, що забезпечують стійкий фінансовий стан страхової компанії в умовах кризових змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Стосовно страхової організації антикризове управління фінансовим потенціалом „є процесом, що визначає послідовність дій з розробки та реалізації антикризової стратегії. Він охоплює: постановку цілей, аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища страховика, вивчення альтернатив розвитку, вироблення стратегії, визначення необхідних ресурсів і підтримку взаємин із зовнішнім середовищем, які дозволяють страховій компанії досягти поставлених завдань, безперервний контроль за процесом виконання антикризової стратегії, оцінку одержаних результатів і розробку подальшого плану дій, що коректують антикризовий процес” [1, с. 222].

У процесі організації та практичної реалізації антикризового управління фінансовим потенціалом страховика вагомим значенням набуває проблема забезпечення його платоспроможності.

На сьогодні, керуючись нормами Закону України „Про страхування” від 7 березня 1996 року

№ 85/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [2], страховики зобов'язані дотримуватися таких умов забезпечення платоспроможності: наявності сплаченого статутного фонду для страховиків-резидентів або гарантійного депозиту для філій страховиків-нерезидентів та наявності гарантійного фонду страховика; створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань; перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності. Мінімальний розмір статутного фонду (гарантійного депозиту) страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя, встановлюється у сумі, еквівалентній 1 млн євро, а страховика, який займається страхуванням життя, 10 млн євро за валютним обмінним курсом валюти України.

Також страховики відповідно до обсягів страхової діяльності зобов'язані підтримувати належний рівень фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів). Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) страховика визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових. Страхові зобов'язання приймаються рівними обсягам страхових резервів, які страховик зобов'язаний формувати у порядку, передбаченому Законом України „Про страхування” від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР (зі змінами та доповненнями). На будь-яку дату фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, на будь-яку дату дорівнює більшій з визначених величин, а саме: перша – підраховується шляхом множення суми страхових премій за попередні 12 місяців на 0,18 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку). При цьому сума страхових премій зменшується на 50 відсотків страхових премій, належних перестраховикам; друга – підраховується шляхом множення суми страхових виплат за попередні 12 місяців на 0,26 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку). При цьому сума страхових виплат зменшується на 50 відсотків виплат, що компенсуються перестраховиками згідно з укладеними договорами перестрашування. Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює страхування життя, на будь-яку дату дорівнює величині, яка визначається шляхом множення загальної величини резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву) на 0,05.

1 січня 2024 року вводиться в дію Закон України „Про страхування” від 18 листопада 2021 року № 1909-ІХ [3], який визначатиме вимоги до платоспроможності страховиків. Відповідно до вимог Закону України „Про страхування” від 18 листопада 2021 року № 1909-ІХ, страховик та кожний власник істотної участі у страховику зобов'язані підтримувати платоспроможність страховика. Платоспроможність страховика забезпечується шляхом дотримання вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу. Зокрема, керуючись нормами Закону України „Про страхування” від 18 листопада 2021 року № 1909-ІХ страховик буде зобов'язаний: *на постійній основі забезпечувати дотримання вимог до капіталу платоспроможності.* (Вимоги до капіталу платоспроможності, а також складові та пропорції складових регулятивного капіталу, що є прийнятними для виконання вимог до капіталу платоспроможності (прийнятний регулятивний капітал для виконання вимог до капіталу платоспроможності), встановлюються нормативно-правовими актами НБУ. Розмір прийнятного регулятивного капіталу для виконання вимог до капіталу платоспроможності повинен перевищувати розмір капіталу платоспроможності); *на постійній основі забезпечувати дотримання вимог до мінімального капіталу.* (Вимоги до мінімального капіталу, а також складові та пропорції складових регулятивного капіталу, що є прийнятними для виконання вимог до мінімального капіталу, встановлюються нормативно-правовими актами НБУ. Розмір прийнятного регулятивного капіталу для виконання вимог до мінімального капіталу повинен перевищувати мінімальний капітал. Страховик, який отримав ліцензію на здійснення діяльності зі страхування життя та діяльності зі страхування іншого, ніж страхування життя (страхування здоров'я, що здійснюється на підставі ліцензій), має здійснювати оцінку платоспроможності в частині дотримання вимог до мінімального капіталу окремо для діяльності зі страхування життя та окремо для діяльності зі страхування іншого, ніж страхування життя. Розрахунок капіталу платоспроможності та мінімального капіталу здійснюється або за базовим, або за спрощеним підходом); *здійснювати оцінку платоспроможності в частині дотримання вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу, розрахованих за базовим підходом, у разі виконання щонайменше однієї з таких умов:* такий страховик отримав ліцензію на здійснення діяльності із страхування за одним чи декількома класами

страхування життя або за одним чи декількома з класів 10, 11, 12, 13, 14, 15 страхування іншого, ніж страхування життя. (Дана умова не включає діяльність зі страхування за класом страхування 13 за умови, що ліцензія на здійснення діяльності зі страхування страховика містить обмеження та/або особливості до цього класу, визначені нормативно-правовими актами НБУ, які можуть давати підстави для застосування спрощеного підходу для розрахунку капіталу платоспроможності та мінімального капіталу); 2) за умови виконання хоча б одного з таких критеріїв протягом трьох календарних років поспіль: а) сума валових страхових премій страховика протягом календарного року перевищує 200 мільйонів гривень; б) сума технічних резервів страховика з урахуванням вхідного перестраховування та без вирахування вихідного перестраховування на кінець календарного року перевищує 700 мільйонів гривень; в) сума валових премій страховика за договорами вхідного перестраховування протягом календарного року перевищує 10 відсотків загальної суми валових страхових премій страховика та/або 20 мільйонів гривень; г) сума технічних резервів за договорами вхідного перестраховування страховика на кінець календарного року перевищує 10 відсотків загальної суми технічних резервів страховика з урахуванням вхідного перестраховування та без вирахування вихідного перестраховування та/або 70 мільйонів гривень.

Висновки. Питанню кризових явищ, які виникають у процесі діяльності страховиків України, присвячено чимало наукових праць українських і зарубіжних вчених. Результати аналізу цих публікацій дають змогу стверджувати, що „виникнення і практичне використання методології антикризового управління зумовлене об'єктивними причинами, що генерують зміни зовнішнього середовища діяльності страхової організації” [4, с. 88]. Підтримка належного рівня фінансового потенціалу страховика у великій мірі залежить від забезпечення його платоспроможності.

Досліджуючи проблеми забезпечення платоспроможності в системі заходів антикризового управління фінансовим потенціалом страховиків в Україні у подальшому потрібно: здійснити науковий аналіз теоретичних і практичних підходів до дослідження та вдосконалення методики оцінки платоспроможності в частині дотримання вимог до платоспроможності та мінімального капіталу страхових організацій; оцінити ризики, що призводять до зниження фінансового потенціалу страховиків; сформулювати та обґрунтувати практичні рекомендації щодо напрямів оптимізації структури капіталу страхової організації [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Плиса В.Й., Плиса З.П. Антикризове управління діяльністю страховика. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2010. Вип. 20 (3). С. 221-226.
2. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.10.2022).
3. Про страхування : Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-IX // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 27.10.2022).
4. Плиса В.Й. Зміцнення фінансової сталості підприємства. *Фінанси України*. 1998. № 5. С. 86-90.
5. Ременяк А.В. Антикризове управління фінансовою стійкістю страховика. *Проблеми розвитку страхування в Україні. Науковий студентський збірник*. 2022. Вип. 3. С. 148-153.

Плиса Володимир Йосипович, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: V_plysa@ukr.net

Ременяк Артур Володимирович, здобувач освітньо-кваліфікаційного рівня „Магістр”, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: artur.remeniak@lnu.edu.ua

Plysa Volodymyr Yosypovych, Candidate of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance, Money Circulation and Credit, Ivan Franko National University of L'viv, L'viv, e-mail: V_plysa@ukr.net

Remenyak Artur Volodymyrovych, recipient of the Master's degree, Ivan Franko National University of Lviv, L'viv, e-mail: artur.remeniak@lnu.edu.ua

УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. У статті охарактеризовано поняття ресурсного потенціалу підприємства, розглянуто основні принципи його формування. Виокремлено основні засади ефективного управління ресурсним потенціалом підприємства за сучасних умов господарювання.

Ключові слова: ресурси, ресурсний потенціал підприємства, формування ресурсного потенціалу, управління ресурсним потенціалом.

Abstract. The article characterizes the concept of resource potential of the enterprise, examines the issue of its formation and the main principles of implementing such a process. The main principles of effective management of the enterprise's resource potential under modern business conditions are highlighted.

Keywords: resources, resource potential of enterprise, formation of resource potential, resource potential management.

Економічна система України зазнає величезних втрат, зумовлених війною. Найбільше падіння ВВП за роки незалежності, значні втрати доходів від експорту, енергетична та демографічна кризи негативно відображаються на економічних процесах в країні в цілому, обумовлюючи погіршення очікувань підприємств усіх секторів зокрема.

За умов загострення логістичних проблем, а також зниження реальних доходів населення перед вітчизняними товаровиробниками постають проблеми обмеженості ресурсів, що підсилюються і стрімким зростанням їх вартості, а також випередженням темпів витрачання ресурсів порівняно з темпами виготовлення продукції.

Загострення необхідності оптимального та ефективного використання ресурсів активізує науковий інтерес до питань управління ресурсним потенціалом підприємства, від ефективності якого залежить успішність господарювання за сучасних умов.

Функціонування та розвиток будь-якого підприємства безпосередньо визначатиметься його ресурсним потенціалом, ефективність управління яким дозволяє забезпечити стабільність фінансового стану, конкурентоспроможність підприємства та його прибутковість. В даному випадку ресурси набувають форми ключових компетенцій, коли підприємство формує та використовує ресурси ефективніше, ніж конкуренти.

Ресурсний потенціал є системою взаємопов'язаних ресурсів (з відповідним кількісним і якісним складом та оптимальним співвідношенням елементів) і можливостей підприємства, які можуть бути використані в певних умовах (або в заданий момент часу) для досягнення стратегічних і тактичних цілей, а також отримання економічного, соціального та екологічного ефектів. Відповідно ресурси варто розглядати не як окремі складові, а як цілісну систему взаємопов'язаних елементів. Крім того, варто зважати не лише на економічний, але і на соціальний та екологічний ефекти, які можуть бути досягнуті підприємством в ході діяльності [1].

Управління ресурсним потенціалом передбачає його формування, раціональне та ефективне використання відповідно до виокремлених критеріїв та визначених цілей. Підприємство самостійно формує свій ресурсний потенціал, що дозволяє йому згенерувати специфічні його характеристики і визначити перспективи розвитку на майбутнє.

Як зазначає В. Ю. Горбоконь [2, с 184], «ресурсний потенціал підприємства починає формуватися з моменту створення підприємства. А власне формування ресурсного потенціалу підприємства – це процес визначення накопичених ресурсів, їх структуризації та побудови організаційних форм ефективного використання». Автор також стверджує, що при формуванні ресурсного потенціалу слід врахувати наступні принципи [2]:

- ресурсний потенціал є системою взаємозалежних елементів;
- ресурсний потенціал є динамічним утворенням, яке не можна сформувати лише механічним додаванням елементів;

- у процесі формування ресурсного потенціалу діє закон синергії;
- елементи ресурсного потенціалу мають функціонувати одночасно і в сукупності, що потребує оптимальної структури;
- складові ресурсного потенціалу мають бути адекватними характеристикам продукції чи послуг, що виробляються підприємством.

При формуванні ресурсного потенціалу важливо звернути увагу і на виявлення можливих резервів його нарощування, які можна буде використати за необхідності.

Раціональне та ефективне використання ресурсного потенціалу безпосередньо передбачає оптимізацію відповідних ресурсів, що вимагає відповідної структуризації та кількісного оцінювання як окремих елементів, так і потенціалу в цілому. Відсутність знань про величину ресурсного потенціалу та його окремих частин, а також його невикористані резерви можуть призвести до необґрунтованого нарощування ресурсів. Як наслідок, на підприємстві може збільшуватися кількість ресурсів, вимагаючи додаткових витрат на їх зберігання, а також призводить до втрат можливостей щодо використання предметів та засобів праці більш ефективно. В умовах економічної кризи це особливо неприпустимо, адже перед багатьма підприємствами, здебільшого, постає питання виживання, а не зростання.

Система управління ресурсним потенціалом підприємства повинна бути гнучкою, адаптуючись до швидкозмінюваних умов ринку, забезпечуючи безперерйне функціонування, результативність та розвиток підприємства. Підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом реалізується в напрямку високорезультативного використання ресурсів підприємства в їх синергетичному взаємозв'язку відповідно до визначених цілей. Важливим питанням є структурування ресурсного потенціалу та його оцінювання. Вирішення цих завдань є важливою передумовою розробки обґрунтованих управлінських рішень щодо ефективного формування та управління ресурсним потенціалом. Слід зазначити, що це має вагоме значення як для окремого підприємства, так і для економіки України загалом.

Кількісне оцінювання ресурсного потенціалу та ефективності його споживання доцільно проводити з урахуванням потенційного рівня майбутніх вигод від його використання. Варто зауважити, що важливим завданням є виявлення невикористаних можливостей, так званих резервів, збільшення віддачі від фінансування різних видів ресурсів. Екстенсивним напрямком підвищення ефективності використання ресурсів є економія ресурсів за рахунок мінімізації їх втрат. Іншим напрямком може стати інтенсифікація віддачі ресурсів в напрямку підвищення продуктивності праці персоналу та устаткування, матеріаловіддачі тощо.

На практиці варто оцінювати ефективність управління ресурсним потенціалом, що дозволить впливати на поточний стан та перспективи розвитку підприємства, виявляючи вагомі фактори впливу, а відповідно – можливості для удосконалення процесів відтворення та відповідного зростання, а також забезпечення фінансової безпеки підприємства. Цінність ресурсного потенціалу для досягнення визначених цілей можна визначити, використовуючи відповідну систему показників та відповідні методи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Причепя І.В., Вовк Т.М. Ресурсний потенціал: сутність та роль у забезпеченні стійкого функціонування машинобудівних підприємств за умов кризи. *Молодь в науці : дослідження, проблеми, перспективи* : 2021 : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих науковців. Вінниця, 2021. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33922/86603.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

2. Горбокоть В.Ю. Формування ресурсного потенціалу автотранспортних підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 182-191.

Причепя Ірина Валеріївна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: prychepera.iryana@gmail.com.

Ляшок Карина Русланівна - здобувачка вищої освіти, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Прычепя Ірына В. – Ph.D. (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of Business Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: prychepera.iryana@gmail.com.

Liashok Karyna R. - student, Vinnitsa National Technical University, Vinnytsia.

ЗАСТОСУВАННЯ АНТИСИПАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Уманський національний університет садівництва

Анотація: У статті висвітлено та досліджено важливість застосування антисипативного регулювання на аграрних підприємствах України. Проаналізовано поняття "антисипативне управління" та "антисипативне регулювання", наведено моделі та форми антисипативний регулювання.

Ключові слова: антисипативне регулювання; аграрний сектор; антикризове управління; криза; підприємства.

Abstract: The article highlights and investigates the importance of applying anticipatory regulation at agricultural enterprises of Ukraine. The concepts of "anticipatory management" and "anticipatory regulation" are analyzed, models and forms of anticipatory regulation are given.

Keywords: anticipatory regulation; agricultural sector; crisis management; crisis; enterprise.

В Україні аграрний сектор відіграє важливу економічну роль із часткою у валовому внутрішньому продукті 10% (ВВП у 2021 році), як зазначає Міністерство аграрної політики та продовольства України. Понад 17,5 % населення зайнято у сільському господарстві, за даними 2021 року. Для порівняння, у Німеччині частка сільського господарства становить 0,82% у ВВП, і лише 1,17% населення працює у цьому секторі (Світовий банк, 2021).

Однак, від початку повномасштабної російсько-української війни аграрна галузь України зазнала чималих змін та втрат. Сьогодні дана негативна тенденція утримується та навіть посилюється, адже значна частка підприємств опинилася на межі банкрутства, або ж зазнала повної ліквідації. У зв'язку з цим, підприємці повинні не лише мати змогу підлаштовуватися під нові виклики, але й могли запобігти їм.

Застосування антисипативного управління в аграрній галузі є одним із засобів попередження та подолання кризових ситуацій. Антисипативне управління підприємством – це цілеспрямована діяльність, що передбачає завчасне визначення потенційних змін зовнішнього і внутрішнього середовищ на засадах слабких сигналів та формування на цій основі багатоваріантного сценарію, який відображає сукупність найвірогідніших шляхів розвитку можливих подій та комплекс адекватних їм альтернативних заходів, з метою прийняття оптимального управлінського рішення, спрямованого на подолання загроз чи використання можливостей умов функціонування [1].

Одним із основних інструментів антисипативного управління являється антисипативне (випереджувальне) регулювання. Воно являє собою корегування сформованих антисипативних сценаріїв; уточнення розроблених на етапі полівекторного дослідження слабких сигналів у середовищі функціонування заходів щодо використання ідентифікованих за слабкими сигналами можливостей чи загроз умов функціонування підприємства внаслідок їх неузгодженості зі загальними цілями діяльності підприємства [2].

Хоч поняття антисипативне управління та антисипативне регулювання є малодосліджуваним серед українських науковців у теоретико-прикладному плані, проте, його значення та цінність для підприємств є вагомими.

Як можемо відмітити, в працях зарубіжних науковців, в частності американських, антисипативному управлінню, його функціям та інструментам приділена значна увага. Так, в своїх працях Оланіран Боланле, Шолль Джуліанн, Н. Мері, Гестер Ерін та Гіган Сара (2020) підкреслили важливість процесу виявлення слабких сигналів, які впливають на підприємства. У результаті було створено структуру кризового комунікаційного центру за моделлю та було запропоновано антисипативне управління. Ця структура зможе зіграти певну роль у визначенні найнеобхідніші ресурси для антисипативного управління [3].

Антисипативне регулювання включає в себе набір поведінок та інструментів – по суті, спосіб роботи – який призначений для того, щоб допомогти підприємцям (регуляторам) і уряду визначити,

розробити та перевірити рішення для нових проблем.

Таблиця 1

Моделі антисипативного регулювання

Модель	Ціль	Результат	Учасники
Консультативна	Допомагають новим товарам та послугам дотримуватися існуючих правил	Зміна товару	Інноватори, бізнес та регулятори
Адаптивна	Підтримують нові інновації шляхом адаптації існуючої нормативної бази	Товари, послуги та нормативні зміни	Інноватори, стейхолдери, бізнес та регулятори
Антисипативна (випереджувальна)	Ітераційний (шляхом підбору) розвиток нормативів та стандартів навколо нового напрямку	Краще розуміння впливу технологій на економіку та суспільство, постійні потреби та бачення майбутнього	Бізнес, регулятори, суспільство, цільова аудиторія

*побудовано автором за матеріалами [4]

В таблиці 1 визначено три різні ролі регулятора на основі відповідності існуючого регулювання для управління підприємствами. Це включає консультативну роль, коли вводяться нові механізми, які потребують тестування на відповідність існуючим нормам. Адаптивні підходи доречні, коли регуляторні органи сподіваються захопити впровадження нових інновацій, але існуюча нормативна база потребує адаптації. Для технологій, які все ще знаходяться в стадії розробки або з'являються, і їхні потенційні довгострокові наслідки є більш істотними, пропонується випереджальна (антисипативна) роль. Тут важче застосовувати існуючу нормативну базу, оскільки вплив або невідомий, або є неповні докази.

Як можемо відмітити, дані моделі можуть бути застосовані в будь-якій галузі господарювання, що дозволить підприємствам знизити рівень виникнення кризових ситуацій та збільшити адаптивність підприємства під нові виклики зовнішнього та внутрішнього середовища. Вчасне та правильне реагування на кризову ситуацію дозволить підприємствам запобігти банкрутству та залишитим прибуток на сталому рівні або ж максимізувати його.

Також, більш детально для повного розуміння антисипативного регулювання слід визначити основні форми даного інструменту (рис. 1).

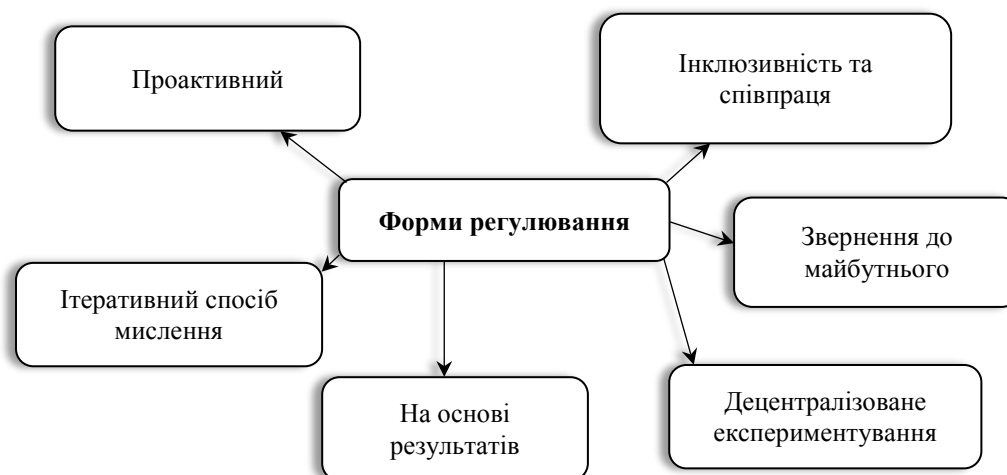

Рис. 1. Форми антисипативного регулювання

*побудовано автором за матеріалами [5]

Таким чином, було визначено шість ключових елементів форми регулювання:

1. Інклюзивність та співпраця – у залученні громадськості та різноманітних зацікавлених сторін.
2. Звернення до майбутнього – у розробці стійких, адаптивних стратегій, які можуть впоратися з притаманною невизначеністю ринків, що швидко змінюються.
3. Проактивний – у взаємодії з інноваторами та інноваціями на ранній стадії, щоб забезпечити своєчасне, пропорційне реагування на проблеми, які можуть швидко масштабуватися.

4. Ітеративний спосіб мислення – використання підходу до нових проблем, а не вирішувати та залишати, а не вирішувати та залишати.

5. На основі результатів – у зосередженні на перевірці зусиль підприємств для досягнення чітко визначених цілей, а не на встановленні правил і стимулюванні платформ для підтримки нормативних цілей.

6. Децентралізоване експериментування – у сприянні різноманітним реакціям на регулювання можливостей і ризиків на ранніх стадіях, і там, де національні чи глобальні політики та стандарти ще мають бути встановлені.

У сучасних умовах існування, зміну яких часом неможливо передбачити, аграрні підприємства повинні бути підготовленими до будь-якого розвитку подій. Таким чином, антисипативне управління, в частності застосування антисипативного регулювання є ефективним напрямом розвитку управлінського процесу з позиції удосконалення його взаємодії із середовищем функціонування аграрних підприємств. Перед усім, йдеться про те, що антисипативне регулювання спрямоване на корегування вже сформованих сценаріїв подолання кризових ситуацій, з метою забезпечення максимально можливого рівня підготовки суб'єктів господарювання до усіх можливих подій, які з певним рівнем ймовірності здатні впливати на діяльність підприємств.

Тому вважаємо, що подальше теоретико-прикладне дослідження інструментів антисипативного управління є доцільними та необхідними для уникнення помилок та вчасного відслідковування настання ймовірної кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. М.Адамів. Сутність та роль антисипативного управління на підприємствах/ М.Адамів //Галицький економічний вісник. 2010. №3(28). с.112-121.

2. Olaniran, Bolanle; Scholl, Juliann; Hair, H; Hair, Mary; Hester, Erin; Geegan, Sarah. (2020). Anticipatory Model of Crisis Management and Crisis Communication Center (CCC). pp. 297-311.

3. Плиса В.Й. (2022). Антисипативне управління діяльністю страховика: цільові орієнтири, технологія та інструментарій. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271699> (дата звернення 24.01.2023)

4. Miriam Aczel, Richard Hear, Mark Workman, Stephen Hall, Harry Armstrong, Karen Makuch, Anticipatory Regulation: Lessons from fracking and insights for Greenhouse Gas Removal innovation and governance, Energy Research & Social Science, Volume 90, 2022, 102683, ISSN 2214-6296, <https://doi.org/10.1016/j.erss.2022.102683>.

5. H. Armstrong, J. Rae (2017). Anticipatory regulation. URL: <https://www.nesta.org.uk/feature/innovation-methods/anticipatory-regulation/> (дата звернення 24.01.2023)

Сухецька Крістіна Вікторівна, аспірантка, 2 курс, факультету менеджменту, Уманський національний університет садівництва, Умань, e-mail: suheckaakristina@gmail.com

Sukhetska Kristina V. – postgraduate, 2 course, Faculty of Management, Uman National University of Horticulture, Uman, e-mail: suheckaakristina@gmail.com

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ОПЕРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сумський національний аграрний університет

Анотація: У статті розглянуто суть та особливості організаційних змін в операційній діяльності підприємства, а також важливість ефективного управління цими змінами для розвитку самого підприємства.

Ключові слова: управління змінами; опір змінам; розвиток; операційна діяльність.

Abstract: The article examines the essence and features of organizational changes in the operational activities of the enterprise, as well as the importance of effective management of these changes for the development of the enterprise itself.

Keywords: change management; resistance to change; development; operational activity.

Сучасні організації працюють в умовах, що постійно змінюються. Організаційні зміни є процесом переходу організації, як системи, з одного стійкого стану до іншого з використанням існуючих ідей та концепцій. У всіх великих зарубіжних компаніях всі зміни проводяться паралельно з проектами управління ними та роботи проти опору співробітників [1].

Не всі зміни починаються і продовжуються з однаковою швидкістю. Зміна може бути проведена повільно та з обережністю або швидко та радикально. Вони можуть виникати не тільки формально запланованій основі, але й викликатися незапланованими та непередбачуваними процесами.

Розглядаючи організаційні зміни з різних позицій, існують різні точки зору. Деякі науковці вважають, що зміни - це неминуча подія, якої організації можуть уникнути. Інші визначають зміну як одноразову подію, спосіб існування або спосіб життя організації; дію, проект, програму або функцію управління.

Фахівці з організаційного розвитку стверджують, що «не всяка зміна є розвитком, але всякий розвиток є зміною». Вони також вважають, що будь-який розвиток організації має супроводжуватися змінами всіх складових елементів, а сам процес розвитку починається з моменту створення організації і продовжується весь період її діяльності.

Усвідомлення необхідності зміни організаційної структури зазвичай походить від вищого керівництва або, рідше, від рядових працівників. Успішна реалізація ідеї трансформації вимагає звернення уваги на кілька важливих позицій: наявність лідера, чіткість цілей змін, які повинні бути досягнуті, і перелік об'єктів, що змінюються [2].

Перш ніж приступити до втілення в життя перетворень, необхідно продумати послідовність своїх дій щодо впровадження змін. Тому виділяють кілька етапів запровадження цих змін.

На початку керівництво лише розуміє необхідність трансформації з різних аспектів, включаючи: фінанси, технології, інновації тощо. Згодом визначається результат, якого потрібно досягти в кінці процесу змін. Третя і четверта фази полягають у визначенні об'єкта організаційних змін і формулюванні дій щодо впровадження цих змін. У процесі п'ятого етапу відбувається безпосереднє впровадження змін. Після завершення проводиться оцінка досягнутих результатів.

Існує безліч факторів, які можуть спонукати організацію розпочати період змін. Вони беруть початок з внутрішніх та зовнішніх джерел, включаючи:

1. Створення конкурентної переваги.
2. Зміна позиціонування над ринком.
3. Розвиток, злиття чи придбання.
4. Правові, політичні чи економічні зміни.

До основних проблем, з якими стикаються вітчизняні підприємства при впровадженні змін, належать:

- опір співробітників до впроваджуваних змін;
- припинення змін і втрата темпу на одному з проміжних етапів;
- відсутність єдиного бачення результатів трансформації, єдиної стратегії реалізації;
- неефективність управління під час впровадження змін;
- конфлікти між працівниками;
- недостатній рівень зв'язку та координації між підрозділами;
- втрата кваліфікованого персоналу під час впровадження змін тощо.

За наявності мотивованих співробітників, які розуміють причини зміни та спосіб її реалізації, заходи щодо здійснення змін, швидше за все, будуть успішними. Тому необхідно грамотно керувати організаційними змінами, а також звертати належну увагу на співробітників на індивідуальному рівні. Усі співробітники повинні відчувати свою значущість та залучення до процесу зміни, щоб він був успішним.

Виділяють три типи змін усередині організації: зміни у технології; зміни у стратегії та структурі організації; зміни у культурі.

У будь-якому разі, зміни в організації зустрічають так званий опір. Люди можуть чинити опір змінам з багатьох причин, наприклад, неправильне розуміння, брак довіри, низька здатність адаптуватися до змін, незгода з виборами або страх щодо впливу, який зміни можуть вплинути на них особисто.

Опір - це багатогранне явище, яке може призвести до непередбачених затримок, додаткових витрат і нестабільності в процесі стратегічних змін.

Під час змін відбуваються затримки в ініціації процесу змін; несподівані затримки впровадження та інші труднощі порівняно з планом, які уповільнюють зміни та збільшують витрати; а також спроби саботувати зміни в організації або «втопити» їх серед інших пріоритетів.

Розуміючи причини виникнення опору змінам, пропонуємо такий варіант послідовності дій, який зменшує цей опір [3]:

- створити необхідний управлінський потенціал, виділивши для цього додаткові кошти і встановивши чіткий розподіл часу людей, запланувати розширення чисельності керівників;
- передбачити у плані впровадження змін програму підвищення кваліфікації;
- діяти за такою схемою: зміна поведінки персоналу – нарощування організаційних зусиль – стратегічні дії.

Отже, зміни – явище неминуче та необхідне, що веде до розвитку підприємства, і для його ефективності потрібне використання адекватні методики організаційного розвитку.

Основними в управлінні змінами вважаються наступні методи: аутсорсинг, бенчмаркінг, реінжиніринг, даунсайзинг, всебічне управління якістю, лін-продакшн, концепція 6-Сигма.

Таким чином, на підставі теоретичного дослідження, можна зробити такі висновки:

1) зміни є невід'ємною частиною сучасного життя організацій. У всіх великих зарубіжних корпораціях усі зміни проходять паралельно з проектами з управління ними та по роботі з опором персоналу;

2) існують різні точки зору, які розглядають організаційні зміни із різних позицій. Одні вважають, що зміни – це неминучі події, які організація здатна запобігти. Інші визначають зміну як разовий захід, спосіб виживання або спосіб життя організації; дію, проект, програму або функцію управління;

3) управління змінами – це впровадження та здійснення трансформаційних стратегій, що застосовуються на індивідуальному та організаційному рівні, щоб просунути бізнес чи організацію вперед до досягнення своїх стратегічних цілей.

У швидко мінливому та нестабільному середовищі сучасні організації змушені постійно трансформуватися. У більшості випадків ці зміни відбуваються реактивно, що часто призводить до втрати конкурентної переваги, а іноді навіть до «смерті» самої організації. При впровадженні організаційних змін, підприємству потрібно підготуватися до довгого та важкого шляху, який охоплює різні типи проблем, котрі виникають на етапах планування та підготовки процесу змін, адже управління змінами - це процес постійної переорієнтації організаційної діяльності, оновлення організаційних структур і пошуку нових можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лісун Я.В., Міх О.М. Формування системи управління змінами на підприємстві як чинник стратегічного партнерства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент.* 2019. Вип. 12. С. 97-100.
2. Степаненко С.В. Формування механізму управління організаційними змінами. *Актуальні проблеми інноваційної економіки.* 2019. № 3. С. 60-67.
3. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З. Методологічні підходи до класифікації змін на підприємстві. *Бізнес-Інформ.* 2018. № 11. С. 39-44.

Ткаченко Вікторія Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту імені професора Л.І. Михайлової, Сумський національний аграрний університет, Суми, e-mail: viktoriyatk@gmail.com

Tkachenko Viktoriia V. – PhD of economics, associate professor of management department named after professor L.I. Mykhailova, Sumy National Agrarian University, Sumy, e-mail: viktoriyatk@gmail.com

ФОРМУВАННЯ КАДРОВОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: В роботі розглянуто теоретичні підходи до формування та реалізації кадрової стратегії розвитку підприємства. Розкрито сутність даної категорії та мету кадрової стратегії управління. Проаналізовано основні завдання кадрової стратегії підприємства. Охарактеризовано маркетингові стратегії управління та їх взаємозв'язок із кадровою стратегією підприємства.

Ключові слова: кадри; персонал; кадрова стратегія; управління персоналом; маркетингова стратегія.

Abstract: Theoretical approaches to the formation and implementation of the personnel strategy of the enterprise's development are considered in the work. The essence of this category and the purpose of personnel management strategy are disclosed. The main tasks of the personnel strategy of the enterprise are analyzed. The marketing management strategies and their relationship with the personnel strategy of the enterprise are characterized.

Keywords: personnel; personnel; personnel strategy; personnel management; marketing strategy.

В кризових умовах господарювання, зумовлених військовою агресією та невизначеністю ринкового середовища, економічний розвиток вітчизняних підприємств неможливий без стратегічного підходу до управління персоналом. Кадри доцільно розглядати як основний стратегічний ресурс підприємства, що вимагає формування відповідних принципів і методів управління персоналом.

Кадрова стратегія полягає у визначенні шляхів розвитку компетенцій персоналу організації і повинна забезпечити стимулювання працівників із врахуванням їх професійних якостей та кваліфікації. Як і стратегія розвитку підприємства, стратегія управління персоналом розробляється з урахуванням внутрішніх ресурсів, традицій підприємства, можливостей і обмежень, що визначаються зовнішнім середовищем.

Традиційно стратегія управління персоналом формується вертикально, оскільки визначальна роль у розробці кадрової стратегії підприємства належить вищому керівництву. Стратегічне управління має бути пов'язане з визначенням цілей підприємства, з підтримкою взаємовідносин з оточуючим середовищем, яке дозволяє йому досягти поставлених завдань та відповідає внутрішнім можливостям. Потенціал підприємства та стратегічні можливості визначаються наявним станом кадрового потенціалу, тобто спостерігається взаємодія з процесом управління персоналом.

Кадрова стратегія (стратегія управління персоналом) в сучасних умовах розглядається як специфічний набір основних принципів, правил і цілей роботи з персоналом, конкретизованих з урахуванням типів організаційної стратегії, організаційного і кадрового потенціалу, а також типу кадрової політики.

В сучасному підприємстві застосовують два типи кадрових стратегій:

- стратегії організацій, головним напрямом діяльності яких є безпосередньо кадри (освітні установи, фірми по підборі персоналу тощо);
- стратегії організацій, в яких персонал є одним з чинників їхньої діяльності, при чому кадрова стратегія належить до групи функціональних, тобто залежних задач реалізації місії організації.

Маркетингові стратегії підприємства поділяються на такі види:

- наступальна (характерна для стратегії росту і помірного росту);
- наступально-оборонна (характерна для комбінованої стратегії);
- оборонна (характерна для стратегії скорочення діяльності).

Відповідно до характеру маркетингової стратегії, що використовується підприємством, в процесі управління персоналом здійснюється підбір менеджерів, які володіють визначеним набором якостей. Це забезпечить як успішність реалізації маркетингової стратегії, так і ефективність управління

персоналом підприємства.

Під час реалізації кадрової стратегії підприємства вирішуються наступні завдання:

- формування вимог до професійних якостей персоналу на основі аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища і прогнозу перспектив розвитку підприємства;
- проектування нових кадрових підрозділів і розробка організаційних механізмів управління персоналом;
- розробка системи організації оплати праці, матеріального і морального стимулювання працівників в контексті стратегії розвитку підприємства;
- оцінка і вибір варіантів залучення, використання, розвитку, переміщення і звільнення персоналу;
- визначення шляхів розвитку і підвищення кваліфікації кадрів у зв'язку з переходом до нової технології виробництва, виходом на нові ринки, проникненням у нові сфери бізнесу;
- стимулювання своєчасного звільнення підприємства від осіб, які не відповідають сучасним вимогам і не спроможні опанувати нові напрямки і технології праці;
- покращення морально-психологічного клімату в колективі, залучення персоналу до участі в управлінні організацією.

Реалізація кадрової стратегії впливає на підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок оптимізації використання персоналу, що передбачає оцінку і результативне використання потенціалу працівників шляхом розширення посадових обов'язків, делегування повноважень, ротации кадрів, реорганізації виробничих процесів.

Також реалізація кадрової стратегії дає можливість здійснювати підбір персоналу на планово, що сприяє зменшенню витрат на пошук кадрів та запобіганню втрат через дефіцит працівників необхідної кваліфікації.

Таким чином, формування кадрової стратегії підприємства створює передумови для успішного планування, підбору, професійного навчання та перепідготовки персоналу згідно встановлених цілей розвитку. Якісна розробка кадрової стратегії дозволяє забезпечити необхідну кваліфікацію працівників і реалізацію бізнес-проектів з найменшими витратами, сприяє зміні чисельності та кваліфікаційної структури персоналу, дає можливість професійного зростання та реалізації ефективної системи стимулювання працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єпіфанова І. Ю., Панкова В. Д., Ткачук Л. М. Стратегічне управління ризиками в системі управління персоналом. *Вісник Хмельницького національного технічного університету*. 2021. № 6. С. 12-15.
2. Величко Я.І. Оцінка кадрових ризиків у системі управління персоналом. *Економіка транспортного комплексу*. 2018. № 32. С. 123–136.
3. Мізюк Ю. І., Писаревська Г. І. Особливості антикризового управління персоналом у процесі забезпечення кадрової безпеки на підприємстві. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 7. С. 365–372.
4. Yepifanova I., Dzhedzhula V., Pankova V. Hierarchical classification of factors influencing the personnel management system of an industrial enterprise. *Економіка і організація управління*. 2021. № 3. Р. 82–89.

Ткачук Людмила Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та інноваційного менеджменту, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: ludatkachuk2017@gmail.com

Побережський Іван Олександрович, студент групи МФК-196, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: poberezhskiy@gmail.com

Tkachuk Liudmyla M. - Candidate of economic sciences, Associate Professor of Finance and innovation management, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: ludatkachuk2017@gmail.com

Poberezhskiy Ivan O. - student, Faculty of Management and Information Security, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: poberezhskiy@gmail.com

ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЖИВОЇ ПРАЦІ

ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
НАН України»

Анотація. *Визначено вплив сучасних цифрових технологій на якісні характеристики трудового потенціалу, що дозволило обґрунтувати доцільність формування компетентнісного підходу до визначення поняття «трудова потенція».*

Ключові слова: *трудова потенція; Індустрія 4.0; цифрові технології; компетентнісний підхід.*

Abstract. *The influence of modern digital technologies on the qualitative characteristics of the labor potential was determined, which made it possible to justify the expediency of the formation of a competence approach to the definition of the concept of "labor potential".*

Keywords: *labor potential; Industry 4.0; digital technologies; competence approach.*

Про складність і сміливість поняття «трудова потенція» свідчать численні його визначення, які викристалізувалися в певні наукові підходи (наприклад, етимологічний, економічний, ресурсний, факторний, комплексний, управлінський). В основі кожного із зазначених підходів покладено концептуальний базис, який змінювався під впливом дії ендогенних та екзогенних факторів. Трансформаційні процеси, що протікають в сучасному світі, закладають підвалини для формування нового підходу до визначення поняття «трудова потенція». Мова йде про компетентнісний підхід, виникненню якого передували певні умови.

Промислові революції сприяли стрімкому підвищенню продуктивності праці шляхом поступового витіснення ручної праці спочатку механізованим (починаючи з середини XVIII ст.), а пізніше – автоматизованим (з середини XX ст.) виробництвом. Четверта промислова революція (більш відома як Індустрія 4.0), що протікає в теперішній час, вийшла за межі суто виробничої діяльності. Вона здійснює системний вплив на всі сфери життєдіяльності людини, викликає якісні зміни не тільки в усіх секторах економіки, але й в соціальній сфері, глибоко трансформуючи суспільні відносини. Серед властивостей сучасних цифрових технологій можна виділити такі:

- глобальний взаємозв'язок, який забезпечує не тільки зв'язок людини з людиною і розумними машинами, а й розумних машин між собою без участі людини;
- інтелектуалізація виробничих процесів, яку забезпечують технології штучного інтелекту;
- індивідуалізація, що витісняє традиційні серійні виробництва орієнтовані на максимізацію обсягів виробництва.

В основі Індустрії 4.0 лежать технології штучного інтелекту, великих даних, блокчейну, Інтернету речей, робототехніки, 3-D друку, автономних транспортних засобів, які викликають зміни не тільки сучасних способів виробництва продукції, але й способів мислення і спілкування людей. Так, наприклад, технології адитивного виробництва (3-D друку) дозволяють створювати унікальні продукти (від будівлі до щитовидної залози), в тому числі безшовні, які забезпечують унікальні характеристики виробів. Технологія нашарування обумовлює економію сировини, оскільки передбачає безвідходне виробництво. Внаслідок впровадження зазначених технологій людина стає осторонь виробничого процесу, предметом її праці стає інформація, її робочий час присвячений створенню віртуальної моделі готової продукції, визначенню і заданню параметрів виробництва, спостереженню за виробничим процесом. Таким чином, предмети праці набувають електронної форми, а користування засобами виробництва вимагає значних інтелектуальних здібностей, тобто кардинально змінюється зміст праці – від фізичної до розумової. Технології блокчейну дозволяють створювати унікальні реєстри даних, кардинально змінюючи парадигму того, як інформація збирається і передається. Зазначені технології забезпечують унікальний захист, прозорість і незмінність інформації. Важливо зазначити, що технології блокчейну не вимагають наявності центрального органу управління, внаслідок чого руйнуються традиційні ієрархічні системи, а також скорочуються транзакційні витрати.

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту також кардинально змінює роль людини в економічній діяльності, впевнено виконуючи операції, що вимагають розумових здібностей, притаманних раніше лише людині.

На відміну від попередніх промислових революцій, коли людина передавала виробничі, управлінські і контрольні функції при здійсненні виробничої діяльності розумним машинам, технологіям, досягнення Індустрії 4.0 виходять далеко за межі виробничих процесів, оскільки здатні виконувати велику частину розумової праці. Безумовно, зазначена тенденція викликає суперечливі наслідки. З одного боку, людина менш задіяна в виробничій діяльності, її вільний час для саморозвитку і відпочинку збільшується, що теоретично сприятиме розвитку нових технологій в майбутньому. Проте на практиці індивідуальні властивості кожної людини до самоорганізації, дисциплінованості, працездатності матимуть вирішальне значення. З іншого боку, виникають певні ризики, оскільки формується нова економічна парадигма, яка сприяє витісненню людини із економічної діяльності, що, безумовно, сприятиме зменшенню рівня доходів людини.

В науковій літературі довгий час ведуться дискусії з приводу того, як цифровізація відобразиться на сфері праці. Фахівці ОЕСР вважають, що в середньому 9% робочих місць в країнах ОЕСР можуть бути скорочені внаслідок автоматизації [1]. За оцінками Світового банку в Україні кількість робочих місць, що зникнуть внаслідок автоматизації, знаходиться в діапазоні 5-40% [2]. Фахівці компанії McKinsey прогнозують, що до 2030 р. від 75 до 375 млн працівників або від 3 до 14 % глобальної робочої сили, мають освоїти нові професії [3]. Очевидно, що нові професії вимагатимуть якісних характеристик потенційних працівників, що відповідатимуть викликам часу. Все частіше роботодавці, шукаючи працівників, на вакантні робочі місця вказують, що потрібні працівники не традиційних професій (наприклад, токарі, слюсарі тощо), а «оператори» машин.

Сучасні цифрові технології, створюють умови, в яких головна конкурентна боротьба розгортається не між людьми, а – між людиною і розумними машинами, сучасними технологіями. Сучасна людина вимушена доводити свою здатність співіснувати з новітніми досягненнями науки і техніки. Цифрові технології обумовлюють зміни змісту і форм праці, соціально-трудова відносин, методів управління, професійного складу трудового потенціалу. У відповідь сучасні люди з метою участі у відтворенні суспільного продукту вимушені змінювати свої якісні властивості, тобто перманентно розширювати свій компетентнісний потенціал. В епоху цифровізації функції людини зводяться до забезпечення виробництва, зберігання, переробки і реалізації інформації, створення унікальних знань, а також керування ними.

В той же час для сучасного світу характерним є підвищення попиту на якості людини, що не можуть бути алгоритмізованими та заміщеними розумними машинами та технологіями, зокрема, когнітивні та соціально-поведінкові навички. За даними Всесвітнього банку з 2001 р. доля працюючих за спеціальностями, що вимагають когнітивних і соціально-поведінкових навичок, не пов'язаних з виконанням рутинної праці, зросла в країнах, що розвиваються від 19 до 23 %, а в розвинутих країнах – від 33 до 41 % [2].

Критичний аналіз наукової літератури, присвяченої Індустрії 4.0 та її впливу на трудовий потенціал, дозволив виявити такі тенденції:

- особливого значення набувають здатність працівників до творчого мислення, винахідливості, адаптивності, а також готовність навчатися впродовж життя;

- посилюється роль гнучкості, оскільки розмиваються межі робочого місця і робочого часу, соціально-трудова відносини виходять за рамки формальності, формуються нові моделі трудової діяльності (наприклад, кілька робіт з неповною зайнятістю замість однією з повною);

- традиційні стилі управління втрачають актуальність, оскільки фізична присутність людини на робочому місці вже не обов'язкова і змінюються морально-ціннісні людські орієнтири.

Усе вищезазначене актуалізує необхідність формування нового підходу до трактування поняття «трудова потенціал». Як вже було зазначено вище, мова йде про компетентнісний підхід. Компетентності є інструментом, що дозволить визначити ступінь відповідності пропозиції робочої сили запитам роботодавців на ринку праці в конкретно визначених просторово-часових умовах. Компетентності живої праці виконують роль сполучної ланки між соціально-економічним середовищем та уречевленою працею, визначають межі участі людини в економічній діяльності. Важливо підкреслити, що поняття «компетентність» включає не тільки наявну масу знань, досвід їх практичного застосування, а також і над професійні якості, пов'язані з особистими характеристиками

людини.

Крім того, вектор європейської інтеграції вимагає орієнтування на європейські досягнення, в тому числі і в сфері праці. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя визначає вісім ключових компетентностей, необхідних громадянам для самореалізації, здорового та сталого способу життя, працевлаштування, активної громадянської позиції та соціальної інтеграції [4]. Почесне місце серед зазначених компетентностей займає цифрова компетентність. Склалася тенденція збільшення кількості професій, які вимагають наявності цифрових навиків, оскільки цифровізація поглинула всі стадії бізнес-процесів. Цифрова компетентність передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання і взаємодію з цифровими технологіями для навчання, праці та участі в суспільній життєдіяльності. Вона має важливе значення для опанування інших навиків, важливих для життєдіяльності, оскільки сучасні способи навчання із застосуванням передових інформаційно-комунікаційних технологій значно підвищують можливості набуття інших компетентностей.

Таким чином, підсумовуючи усе вищезазначене, можна стверджувати, що компетентнісний підхід до визначення поняття «трудоий потенціал» актуалізується в умовах цифровізації економіки, коли можливість практичного застосування досягнень науки і техніки прямо залежить від здатності робочої сили застосовувати новітні технології, реалізуючи набуті протягом життя компетенції і компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Inception Report for the Global Commission on the Future of Work. 2017 // International Labour Organization [Електронний ресурс]. URL:https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/-/-cabinet/documents/publication/wcms_591502.pdf
2. Доклад о мировом развитии 2019 «Изменение характера труда». Вашингтон, округ Колумбия: Всемирный банк.
3. Jobs Lost, Jobs Gained: workforce transitions in a time of automation. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.mckinsey.com/~media/BAB489A30B724BECB5DEDC41E9BB9FAC.ashx>
4. Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning [Електронний ресурс]. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:0014:FIN> [In English].

Шаталова Людмила Семенівна, кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу розвитку підприємництва, ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України», Одеса, e-mail: Shatalovaliudmyla@gmail.com

Shatalova Liudmyla S. – PhD in Economics, associate professor, Senior Researcher of the Department of business development, SO "Institute Of Market And Economic&Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine", Odessa, e-mail: Shatalovaliudmyla@gmail.com

INVESTIGATION OF THE INNOVATION POTENTIAL OF THE REGION

¹National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Abstract: *Theoretical approaches to determining the essence of innovative potential are generalized and a brief analysis of methodological approaches to its assessment is carried out.*

Key words: innovative potential, region, evaluation methods, development

The innovative potential of the region is a complex economic category that can be defined as a combination of legal, financial, scientific and technical, technological, sociocultural and other factors that provide the possibility of innovative development of the region. A number of factors forming the innovative potential of the region make it necessary to use different approaches to its assessment. The work of many domestic and foreign economists is devoted to the problem of choosing approaches to assessing the innovative potential of the region [1-10].

The analysis of various approaches to the interpretation of the essence of the innovative potential of the region made it possible to distinguish three main characteristics:

a) the innovation potential of the region is a set of separate types of resources necessary for the implementation of innovation activity;

b) the innovative potential of the region provides the possibility of real use of resources in practical activities for the implementation of innovative processes. This characteristic is important, since the use of equivalent resources does not guarantee the same result. At the same time, it should be taken into account that the innovative potential contains unused hidden opportunities of accumulated resources that can be used to achieve the goals of economic entities [1, 5, 9];

c) the target orientation of the innovation potential of the region assumes that the use of resources is always a certain way organized and directed process in achieving specific goals in the innovation sphere [2, 4, 8].

Depending on which characteristic of the innovation potential of the region is dominant, three approaches to the interpretation of the essence can be distinguished: the resource approach, the approach from the point of view of the possibilities of using resources, the target approach.

Despite the difference in approaches, most researchers recognize that the innovative potential of the region is an important prerequisite for ensuring its innovative development, the formation of competitive advantages, and raising the standard of living of the population. To date, a general approach to the substantiation of methods and criteria for assessing the innovative potential of the region has not been formed, which is due to the variety of factors that shape it. The method of quantitative assessment of the innovative potential of the region involves the use of the method of main components, which allows the analysis of cause-and-effect relationships to reveal hidden general characteristics of the highest order. At the same time, the main components play the role of integral indicators of individual parts of the innovation potential of the region [6].

The method of assessing the innovative activity of the region, in particular, the method of structural analysis of the innovative activity of the territory in the sectoral section, which covers indicators of the strategy of the territory in the sphere of scientific and innovative activity, deserves attention. The assessment of the innovative activity of the industry in the region is proposed to be carried out on the basis of three indicators: the index of scientific intensity of the region, the coefficient of technological independence of the region, and the index of technological exchange [3, 7].

It should be noted that the most widely used method for determining the integral indicator that characterizes the innovative potential of the region is the expert assessment method and the graphic method. The method of expert assessments involves the involvement of groups of independent experts. When using this technique, the values of the basic (single) indicators of the innovation potential of the region are first determined. On their basis, integral indicators are calculated as the sum of individual indicators characterizing the availability of innovative resources, weighted by weighting factors determined by a group of experts. The

graphic method involves, as a rule, the construction of a petal diagram, in which the number of petals indicates the number of structural components of the innovative potential. An integral characteristic of the innovation potential of the region is the area of the polygon obtained after connecting the values on the petals. The shape of the figure clearly demonstrates the "contribution" of individual components to the total indicator [4].

Taking into account the above, it should be noted that a clear understanding of the essence of the innovative potential of the region will contribute to the development of practical recommendations for its formation and growth. Summarizing the existing approaches to assessing the innovative potential of the region, it is possible to conclude that the majority of methods:

- provide an assessment of only its resource component, do not allow comparing the existing innovative potential and the level of its use;
- overloaded with a large number of single indicators, which very often correlate with each other, since the weight coefficients are calculated on the basis of expert estimates, not correlational dependencies;
- characterized by the complexity of calculations;
- provide an assessment of the innovative potential of the region in a fragmented manner and do not consider the peculiarities of the functioning and development of the region;
- are characterized by insufficient justification of the principles of grouping of single indicators.

Thus, a promising direction for further scientific research is the development of a methodology for comprehensive assessment of the innovative potential of the region.

REFERENCES

9. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
10. Kobielieva T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. C.67-74.
11. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
12. Pererva P.G., Kosenko A.P., Kobielieva T.A., Tkachev M.M., Tkacheva N.P. (2017) Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
13. Tkachov M.M., Kobielieva T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8). P. 27-35.
14. Tovazhnyanskiy V., Kobeleva T., Gladenko I., Pererva P. (2010) Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // *Business Studies*. Volume 7.- Numer 2. Miskolc Press. S. 171-183.
15. Kobielieva T., Kocziszky G., Veres Somosi M. (2018) Compliance-technologies in marketing // *MIND Journal*. № 5. 10 p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/compliance-technologies_in_marketing.pdf.
16. Pererva P., Kuchynskiy V., Kobielieva T., Kosenko A., Maslak O. Economic substantiation of outsourcing the information technologies and logistic services in the intellectual and innovative activities of an enterprise // *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 4 (13), 112
17. Nagy S., Pererva P. Formation of an innovative model of the Hungarian business economy [Electronic resource] // *Marketing of innovations. Innovations in marketing : materials of the Intern. Sci. Internet Conf., December 2021. Electronic text data. Bielsko-Biala, 2021. P. 51-54. – URI: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/55361>.*
18. Pererva P., Nagy S., Maslak M. (2018) Organization of marketing activities on the intrapreneurship // *MIND Journal*. №5. 10p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/organization_of_marketing_activities_on_the_intrapreneurship.pdf

Mekhovich K.S. - economist of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Pererva P.G. - Doctor of Economics, professor, head of the department business economics of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», e-mail: pgpererva@gmail.com

STAGES AND PRINCIPLES OF DEVELOPMENT OF THE BENCHMARKING CONCEPT

¹National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Abstract: *The stages of the development of benchmarking and the principles of its use in economic activity and enterprises are considered. Factors of the effectiveness of the use of benchmarking in business and in the formation of competitive advantages of enterprises are determined.*

Key words: benchmarking, stages, development, principles, efficiency, competitiveness, business

The development of the economy is accompanied by a deepening of economic transformations, which predetermines an increased interest in new theories and directions of development of marketing and management. Practice shows that the classical definition of marketing, which includes the well-known 4P (Rgodect, Vice, Plase, Rgmotion), becomes insufficient, since it does not affect the process of interaction of all subjects of the market system. A detailed study of existing scientific publications on the implementation of benchmarking at domestic and foreign enterprises allows us to talk about the ever-increasing popularity of this tool.

However, the features of the use of benchmarking principles in logistics are not sufficiently disclosed and require further study. The purpose of this study is to identify and analyze current trends in the use of benchmarking in logistics.

Currently, benchmarking is a promising direction for the development of consulting. At the same time, the role of the consultant is to adapt the experience of leading companies, including those from other industries, to the real conditions of the client company's business. Benchmarking is based on comparing a competitor's product with a firm's product in order to increase the firm's competitiveness [1-8]. In a broader interpretation, benchmarking is not only an advanced technology of competitive analysis, benchmarking is a concept of natural development, the desire of firms for immoral improvement. The process of improvement itself, that is, the continuous search for new ideas, their adaptation and use in practice. As you know, the following basic principles of the benchmarking concept are distinguished: concentration on quality; the importance of business processes; the need to take into account the imperfections of the classical model of total quality management - Total Quality Management (TQM) in the process of planning benchmarking activities and the systematic conduct of external benchmarking [2, 7].

However, in our opinion, the strongest competitive advantage in the struggle for the buyer should be effective logistics. The logistics concept of enterprises consists in the preparation and implementation of the principles and methods of logistics in its activities. It becomes obvious that it is necessary to take into account the experience of successful enterprises inside and outside the industry in which the logistics facility operates. So, many new business methods in logistics, marketing, quality management, which were developed by large companies and had success, gradually began to be applied by enterprises of other industries. These include 6-sigma (Motorola), the just-in-time system (Toyota), TheKe-Eca (Matsushita Co), and the benchmarking itself (Xerox).

As noted above, benchmarking is also associated with the development of quality concepts [3, 6, 8]. The main differences between benchmarking and the concept of mastering best practices are:

- conducting benchmarking on the company's own initiative, and not imposing the use of best practices coming from senior management;
- benchmarking involves the use of the experience of not only analogue enterprises, but also the use of information from enterprises of other industries;
- benchmarking is carried out systematically and is aimed at mastering new experience based on the use of the experience of developed enterprises, and not blind imitation of reference "samples" that may not always be acceptable for this enterprise [4].

In the second case, the main differences between benchmarking and competitive analysis are its detailed presentation and use, a higher level of formalization. The use of benchmarking is more versatile, it is used in

logistics, quality management, as a way to assess the strategy and goals of the enterprise, determine and improve competitiveness.

The development of benchmarking is also closely linked to how businesses understand quality. There are several stages in changing the understanding and attitude of enterprises to quality [4].

The first stage of benchmarking is interpreted as reengineering or retrospective analysis of the product. The basis of the concept: comparing the product of a competitor or any part of it with the product of the company. Managers of Japanese companies visited successful companies in the United States and Western Europe to study the experience of management and organization of production. This stage is characterized by checking the quality of the finished product. To ensure quality control, the firm invests in improving quality systems, not benchmarking.

The second stage is associated with the strengthening of control and is known as benchmarking competitiveness. Firms are implementing the quality standard ISO 9000. Benchmarking is applied to all key business issues. Consultants are widely involved in the development and implementation of benchmarking procedures. It is the interaction and rivalry of firms in modern business that is the basis for meeting the needs of consumers and gaining competitive advantages. At this stage, benchmarking is used. At this stage, benchmarking is used competitiveness and strategic benchmarking. Here, benchmarking was developed as a science in 1976 - 1986 thanks to the activities of Xerox. In 1979, due to a sharp decline in the company's share of the copier market, Xerox implemented a number of activities to study the technical characteristics of competitors' products, as well as the experience of Fuji. As a result, the company's share in the copy market has grown significantly, and the systematic comparison of "itself" with competitors (benchmarking) has become an integral part of the company's strategy (Leadership through Quality program).

The third stage, the benchmarking process, developed between 1982 and 1986, when quality leaders realized that it was easier to learn from businesses outside their sector or industry than by researching competitors.

The fourth stage – start-up benchmarking – is associated with the fact that all organizations represent a single mechanism [5]. Here, benchmarking is seen as a systematic process aimed at evaluating alternatives, implementing strategies and improving performance characteristics based on the study of successful strategies of external partner enterprises. The decision-making process takes place only on the basis of comprehensive and accurate information, provided that the overall efficiency of the company's activities is ensured. Within the organization, there is a synergistic effect. At this stage, strategic benchmarking moves to global.

The fifth stage - global benchmarking, is considered as a future tool for organizing international exchanges, taking into account the culture and national characteristics of the processes of organizing production.

We highlight the following, in our opinion, the most important principles of benchmarking:

1. Reciprocity. Benchmarking is an activity based on mutual attitude, consent and data sharing that provides a "winning" situation for both parties. But reciprocity is never blind. First, it is necessary to agree on the limits of the range of information, the order of data exchange, the logic of the study. In a benchmarking alliance, any partner must have guarantees for the behavior of others and, only respect for the rules of the game by all participants, guarantees everyone a good result. Everything must be pre-established and agreed upon.

2. Analogy. The operational processes of the partners should be similar. Any process can be evaluated, as long as the research group can translate it into the cultural, structural and entrepreneurial context of its enterprise. The analogy of the processes and the establishment of criteria for the selection of benchmarking partners are what the success of the activity depends on.

3. Measurement. Benchmarking is a comparison of characteristics measured at several enterprises; the goal is to establish why there are differences in characteristics and how to achieve their best value. The most important thing is to identify the key characteristics of the process, which allows you to improve the characteristics based on the study of the process.

4. Credibility. Benchmarking should be conducted on the basis of evidence, accurate analysis and study of the process, and not only on the basis of intuition.

In conclusion, benchmarking is a method of copying the advantages of its competitors. It is the collection and analysis of information about the activities of the best enterprises of partners and competitors, about the management methods they use. Its goal is to increase the efficiency of their own activities and gain advantages in the competitive struggle. Benchmarking is a new direction of business development. It is associated with the search and study of the best methods and ways of entrepreneurship to carry out your own business even better and more productively. It usually relies on market leaders. Thus, benchmarking can be considered as

one of the most important areas of strategically oriented marketing research. The table presents summary data characterizing the importance of benchmarking in the process of strategically oriented marketing research. The benchmarking approach leads to a significant change in the decision-making procedure in marketing. Traditionally, marketing decisions were made on the basis of the results of marketing research and the intuition of managers regarding the marketing complex. Based on this, the marketing strategy of the company was developed. Modern business conditions lead to the fact that such actions are not enough to ensure the competitiveness of the company and its stable position. It is necessary to study the experience and behavior of business leaders in the market to increase the validity of marketing strategies.

Thus, benchmarking leads to a significant change in the decision-making procedure in the field of management and involves the identification, study and use of useful experience of other firms in relation to the problems of development of logistics systems and chains, familiarity with the applied best practices, which contributes to increasing the competitiveness of the company.

REFERENCES

20. Tovazhnyanskiy V., Kobeleva T., Gladenko I., Pererva P. (2010) Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // *Business Studies*. Volume 7.- Numer 2. Miskolc Press. S.171-183

21. Kobieliyeva T., Kocziszky G., Veres Somosi M. (2018) Compliance-technologies in marketing // *MIND Journal*. № 5. 10 p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/compliance-technologies_in_marketing.pdf.

22. Pererva P., Kuchynskyi V. (2021) Digitization of personnel management processes // *Actual problems of modern science : monograph / ed.: S. Matiukh [et al.]*. Bydgoszcz : Bydgoszcz University of Science and Technology, 2021. Pt. 1.29. P. 275-285.

23. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.

24. Kobieliyeva T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. C.67-74.

25. Kobieliyeva T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation. // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. C.79-86.

26. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.

27. Pererva P., Gutsan O., Diachenko T. (2017) Motivation of personnel on machine-building enterprise // *Balance and Challenges*, Miskolc-Lillafüred. Miskolc: Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar. O.100-106.

Sklyarenko M.G. - student of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Pererva P.G. - Doctor of Economics, professor, head of the department business economics of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», e-mail: pgpererva@gmail.com

СЕКЦІЯ 6. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА, ФІНТЕХ ТА ІТ-ІНСТРУМЕНТИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

УДК 336.71:004

В. С. Білошапка

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ БАНКІВ

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Анотація. Сьогодні інформаційні технології та інновації активно використовуються у банківському секторі, дозволяють скорочувати численні витрати та підвищувати ефективність діяльності банків, підвищувати лояльність клієнтів, спрощувати механізм надання послуг. Розглянуто можливості застосування інформаційних технологій у банківському секторі. Акцентовано на можливості використання інформаційних технологій для захисту даних банку. Вказано на перспективність впровадження прикладних програмних інтерфейсів.

Ключові слова: банк; екосистема; інформаційні технології; біометрія; штучний інтелект.

Abstract. Today, information technologies and innovations are actively used in the banking sector, they allow reducing numerous costs and increasing the efficiency of banks, increasing customer loyalty, and simplifying the mechanism for providing services. The possibilities of using information technologies in the banking sector are considered. Emphasis is placed on the possibility of using information technology for zahistu danich bank. The perspective of the introduction of application software interfaces is indicated.

Keywords: bank; ecosystem; information technologies; biometrics; artificial intelligence.

Прагнучи стати фінансовою технологічною корпорацією, сучасний банк повинен відповідати набору критеріїв:

- надавати комплексний набір послуг у межах своєї екосистеми;
- підвищувати прозорість інформації на ринку;
- постійно вдосконалювати технології та впроваджувати інновації.

Процес цифровізації банку – багатогранний процес, що включає три етапи:

1) розробка цифрової стратегії, що складається з визначення основних сегментів розвитку:

- а) розробка цифрового продукту;
- б) наскрізна взаємодія з клієнтом;
- в) створення фінансової екосистеми партнерів;
- г) використання бізнес-інкубаторів;

2) створення ІТ-системи, що дозволяє зберігати, шукати та обробляти великий масив інформації, а також стан організаційних ресурсів, які зможуть забезпечити надходження та розповсюдження інформації

3) розробка ІТ-рішень та застосування їх на практиці.

У банківській сфері інформаційні технології використовуються у різних формах, найпростіші з них – технології для внутрішньої взаємодії персоналу, адже для ефективної роботи підрозділів необхідний миттєвий зв'язок між працівниками банку. Це дозволяє будь-якому співробітнику безперешкодно вирішувати будь-яке питання клієнта, навіть якщо для цього потрібно звертатися до іншого відділення чи головного офісу. Найбільш поширена система зв'язку всередині установи – це VoIP (Voice over Internet Protocol), чи технологія внутрішньої взаємодії співробітників. Це методика передачі голосу через інтернет-з'єднання. Однією з функцій VoIP є безкоштовний голосовий зв'язок для персоналу компанії, тобто корпоративна телефонна мережа. Працівники користуються безкоштовним з'єднанням, навіть якщо офіси знаходяться у різних містах. Контакт між службовцями банку стає спрощеним, оскільки сигнал про дзвінок надходить робоче місце. Також це зручно для особистого простору, адже поточні питання не відволікатимуть співробітників у вихідні дні. Крім того, захист інформації – основна мета банків, тому застосування закритої внутрішньої мережі забезпечує збереження даних, що передаються. Технічними достоїнствами сервісу можна назвати легкість

впровадження (мережа встановлюється на базі існуючої інтернет-мережі), а також дешеві міжміські дзвінки. З витрат – лише оплата інтернет-трафіку [1].

Крім захисту відомостей, що передаються співробітниками, банки повинні забезпечувати безпеку та достовірність банківської інформації. Банки «вбудовують» засоби криптографічного захисту інформації у власні автоматизовані банківські системи для формування кодів аутентифікації та постачання ними електронних повідомлень. Також це потрібно для формування захисних кодів та включення їх до складу реквізитів електронних повідомлень відповідно до чинного протоколу уніфікованих форматів електронних банківських повідомлень. По суті, йдеться про використання технологій, подібних до блокчейн, яка стала хітом на фінансовому ринку. Про впровадження бізнес-рішень на основі блокчейн написано у звіті Blockchain Technology: від hype to reality ще в 2017 р. індійської компанії Infosys [2]. Згідно з цією доповіддю 50% банків або вже вклали кошти у вказану інновацію, або планували це зробити негайно. Інша половина чекає, доки інструмент стане зрілим, і на даних етапах розвитку вдається лише до деяких обмежених сценаріїв її застосування. Безумовно, ця система підходить банкам, адже збереження первинних даних – головна її перевага. Крім цього банкам цікаве таке рішення через збільшення швидкості проведення транзакцій і скорочення часу, що витрачається на операції взаєморозрахунку.

Основна мета використання ІТ-систем у банках – захист даних. Ще одна схема, що застосовується для захисту інформації, – ідентифікація працівників за біометричними даними. Приблизно 80 % зломів баз даних здійснюється шляхом підбору логінів та паролів (Computer Emergency Response Team), понад 70 % порушень безпеки відбувається за участю співробітників банку (CSI/FBI Computer Crime Survey) та близько 75 % працівників розголошують свої персональні відомості колегам (SecurEnvoy) [3]. Зі статистики випливає, що захист ідентифікаційних даних є одним із ключових критеріїв ефективної банківської діяльності. Тому банки почали користатися біометричними параметрами для ідентифікації службовців. Відбитки пальця та оболонку сітківки ока скопіювати не так просто, як логіни та паролі, тому банки вдаються до багаторівневого захисту на основі цих технологій. Біометрія як підвищує безпеку, так і скорочує витрати обслуговування паролів співробітників. Результати дослідження International Biometric Group та Acuity Market Intelligence показали, що 60% ринку користується системою сканування відбитка пальця для ідентифікації персоналу [4]. Чому саме вона набула такої популярності? Методика дактилоскопії дешевша порівняно зі скануванням сітківки ока або розпізнаванням голосу. Її точність від цього не стає нижчою, про що свідчить застосування цього способу у правоохоронних органах усього світу. Крім того, технологія має найбільшу кількість резервних ідентифікаторів: 10 пальців на відміну від очей та голосу. Метод можна назвати високошвидкісним: тривалість обробки заявки становить 3-5 секунд для бази розміром 10 млн екземплярів. Для зберігання інформації застосовується кодування: після сканування відбиток не зберігається у вигляді зображення, йому надається унікальний код, який надалі використовується. Отже, дактилоскопія – оптимальна система стосовно ціни до якості реалізації у банках.

Сучасні банки використовують ERP-системи для зберігання інформації про свою діяльність. ERP (Enterprise Resource Planning) розшифровується як планування ресурсів підприємства: йдеться про фінансові та трудові резерви, активи тощо. Система здійснює підтримку рішень та оптимізацію можливостей банку за рахунок прикладного програмного забезпечення, заснованого на даних та процесах, одним словом – зберігає всю інформацію про функціонування банку. Крім ERP-системи в кожному банку встановлено автоматизовану банківську систему (АБС), яка контролює саме профільну діяльність. Це програмний комплекс, що фіксує пересування коштів за рахунками, нарахування відсотків за вкладками та кредитами та інші операції.

Також сучасний банк не може ігнорувати розвиток технології штучного інтелекту та машинного навчання. Найважливішим напрямом цифровізації стало створення багатопарових нейронних мереж, здатних на глибокий аналіз величезних обсягів неструктурованих даних. Технології хмарних обчислень підвищують ефективність та оперативність ведення бізнесу за рахунок

надання в оренду замовнику інфраструктур, платформ та додатків як послуги. Технології штучного інтелекту ґрунтуються на використанні комп'ютерних алгоритмів, що імітують різні аспекти людського мислення. Для ефективного зберігання, управління, обробки та аналізу цього величезного масиву різнорідних і часто неструктурованих даних (bigdata, великих даних) необхідні нові технологічні рішення.

Для банківської діяльності найважливішими будуть рішення, що дозволяють спростувати операції та підвищувати їх якість, при цьому використання нефізичних або віртуальних каналів стане

тим напрямом, у якому найімовірніша реакція зміни. Для впорядкування операційних можливостей банки зможуть приймати рішення на основі принципу «відкритої розробки» та SaaS-рішення (SaaS – це програмне забезпечення як послуга, де споживач може використовувати готові програми постачальника). Впровадження прикладних програмних інтерфейсів (API-інтерфейсів) дозволяє третім сторонам розробляти рішення та функції з додатковими характеристиками, які легко інтегрувати з банківськими платформами. Водночас SaaS-рішення допомагають банкам не використовуючи власних коштів на розробку нових технологій пропонувати клієнтам ширший спектр послуг, які вони зможуть оновлювати набагато частіше.

На закінчення ще раз наголосимо на важливості застосування інформаційних технологій у діяльності сучасних банків. Вони не тільки спрощують діяльність співробітників та клієнтів, але й захищають важливу конфіденційну інформацію від можливих спроб третіх осіб отримати її. Зокрема, системи захисту інформації допомагають запобігти атакам хакерів з метою заволодіти коштами клієнтів і порушити роботу банку. Застосування цих систем також сприяє суттєвому скороченню кількості витоків інформації із боку самих службовців. Крім того, інформаційні системи можуть запобігти невимушеним помилкам персоналу, які негативно впливають на функціонування банків. У зв'язку з цим менеджменту сучасного банку необхідно приділяти пильну увагу використанню та модернізації IT-систем та пристроїв, щоб не лише убезпечити себе, свої корпоративні відомості та персональні дані клієнтів, а й зберегти ділову репутацію. Сучасне покоління споживачів банківських послуг очікує більше різноманітних віртуальних банківських рішень і банкам треба це враховувати, щоб витримати серйозну конкуренцію на фінансовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Технологія цифрового аудіозв'язку. URL: <https://www.streamtele.com/uk/chomu-voip-ip-telefoniya-tehnologiya-potribna-biznesu> (дата звернення: 11.01.2023).
2. Що таке блокчейн? URL: https://bankchart.com.ua/finansoviy_gid/investitsiyi/statti/scho_take_blokcheyn_ (дата звернення: 12.01.2023).
3. Blockchain technology. From hype to reality// Infosys Finacle. 2017. Febr. URL: http://images.experienceinfosys.com/Web/Infosys/%7B6f314800-4c3c-4d4a-b092-4b11ea532d56%7D_Edgeverve_Infosys-Finacle_Blockchain-Technology-Hype-to-Reality.pdf (дата звернення: 12.01.2023).
4. Acuity Market Intelligence Biometrics News. URL: https://www.biometricupdate.com/companies/acuity-market-intelligence_ (дата звернення: 12.01.2023).

Білошанка Вікторія Степанівна – кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри банківської справи та страхування, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, e-mail: 2docent@ukr.net

Biloshapka Viktoriia S. – candidate in economics, Associate Professor, Professor at the Department of banking and insurance, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: [e-mail: 2docent@ukr.net](mailto:2docent@ukr.net)

НЕОБХІДНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

¹Міжнародний гуманітарний університет

Анотація: У статті досліджено цифрові трансформації економіки та їх вплив на систему управління підприємствами для забезпечення результативності та ефективності діяльності.

Ключові слова: цифрова економіка; науково-технічний прогрес; управлінська стратегія.

Abstract: The article examines the digital transformations of the economy and their impact on the enterprise management system to ensure the effectiveness and efficiency of operations.

Keywords: digital economy; scientific and technological progress; management strategy.

В даний час відбувається розвиток економіки нового технологічного покоління - цифрової економіки (Digital Economy), заснованої на розвитку цифрового середовища підприємств [2].

В умовах цифровізації та цифрової трансформації виділяються такі актуальні завдання: досліджуються найкращі світові практики, опрацьовуються умови формування, виносяться прогнози, що впливають на стійкість, ефективність та безпеку розвитку всіх сфер економіки.

Сьогодні цифрова економіка – це умови, які підприємствам необхідно враховувати для перспективного успішного розвитку. Керівництво багатьох підприємств усвідомлює важливість та доцільність впровадження цифрових технологій. Цифрова трансформація зачіпає як сфери виробництва, а й кардинально змінює систему управління підприємствами.

Науково-технологічний прогрес – головний чинник формування конкурентоспроможності національної економіки. Перехід до цифрової економіки та її подальше впровадження у всі галузі, включаючи її наукову, фундаментально обґрунтовану складову. В Україні активно реалізується національна програма інформатизації та цифровізації економіки [1], яка розвиває пріоритети трансформації державного управління.

Роль держави у стратегічних документах зводиться, передусім, до формування умов розвитку цифрового ринку, і навіть створення умов забезпечення потужної інфраструктури та розвитку виробничого сектора.

Від правильно розробленої, сформованої та реалізованої стратегії сталого розвитку залежить успішний розвиток виробництва, яке, своєю чергою, призведе до стабільного функціонування країни. Своєчасність ухвалення ефективних управлінських рішень забезпечить успішність діяльності підприємств.

У разі цифрової економіки управління стійким розвитком одна із ключових чинників функціонування підприємств. Суть сталого розвитку відбивається у розвитку та модернізації фінансових механізмів, системному оновленні виробничих процесів та пошуку інноваційних рішень. При реалізації сталого розвитку потрібно впровадження нестандартних підходів до формування стратегії, ґрунтуючись на дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених, а також досягнутих результатів практиків. Основою сталого розвитку є здатність підприємства подолати негативний вплив факторів довкілля за допомогою наявних внутрішніх ресурсів та правильно обраної ефективної управлінської стратегії.

Для забезпечення сталого функціонування підприємств є принципи сталого розвитку:

- адаптація підприємства до викликів цифрової економіки, а саме адаптація процесу управління підприємств за всіма компонентами комплексної стійкості (маркетингової, кадрової, цифрової, виробничо-технічної, фінансово-економічної, організаційної);

- динамічність підприємства - здатність до розвитку та безперервної діяльності для забезпечення результативності та ефективного використання потенціалу промислових підприємств;

- прозорість діяльності – доступність, своєчасне розміщення та повнота інформації для правомірного аналізу зацікавленими особами;

- постійне удосконалення – покращення внутрішніх процесів підприємства для підвищення рівня зрілості та забезпечення сталого розвитку.

Основною метою, що сприяє розвитку підприємств, можна виділити таку – створення стійкої інфраструктури, яка сприятиме всеосяжній та стійкій індустріалізації. У рамках досягнення цієї мети

необхідно прискорити розвиток виробничого сектора та збільшити обсяг інвестицій у наукові дослідження та інновації для її досягнення.

Серед пріоритетних сфер інфраструктури можна виділити енергетику, зв'язок, транспорт, промисловість, інновації та цифровізацію. Інвестиції у виробництво, інформаційні та комп'ютерні технології необхідні для досягнення сталого розвитку [3]. Технічний прогрес та впроваджені інновації мають основне значення для пошуку довгострокових рішень та підвищення ефективності використовуваних ресурсів та енергоефективності.

Досягнення цієї мети також сприятиме економічному зростанню та забезпеченню благополуччя населення.

Виділимо основні завдання, що впливають на розвиток підприємств:

- загальна індустріалізація, яка суттєво підвищить рівень зайнятості та частку виробництва у ВВП;

- розширення доступу малих підприємств до фінансових послуг, недорогих кредитів та інше;

- модернізація інфраструктури підприємств, переобладнання, застосування ефективних технологій;

- активізація наукових досліджень, нарощування технологічного потенціалу, стимулювання інноваційної діяльності.

Цифровізація економіки прямо чи опосередковано зачіпає якісну освіту, гідну роботу і є передумовою економічного зростання.

Аналізуючи зростання виробництва, можна побачити глобальний спад, викликаний спалахом пандемії COVID-19. Зміни відбуваються у глобальних ланцюжках створення вартості та постачання продуктів. Однак позитивним моментом залишається те, що криза прискорила цифровізацію багатьох підприємств. У період коронавірусних обмежень відбувся швидкий розвиток та застосування технологій віддаленої роботи, а також віддалене надання послуг. Звісно, підприємства із безперервним виробничим процесом не зможуть повністю перейти на віддалений режим роботи. Для працівників, діяльність яких пов'язана з обробкою даних, аналітикою, вирішенням проблем, що виникають (за даними експертів, це 40% співробітників) можливий віддалений формат роботи із застосуванням інструментів, що дозволяють не знижувати якість виконуваної роботи, що забезпечить оптимізацію витрат підприємства.

Стратегія сталого розвитку підприємств повинна бути комплексом функціональних загальноприйнятих компонентів стійкості: маркетингової, фінансово-економічної, виробничо-технічної, організаційної та людиноресурсної.

В умовах цифрової економіки та зовнішнього середовища, що швидко змінюється, саме цифрові технології сприяють підвищенню стійкості підприємства.

Цифрова стійкість – це здатність підприємств безперервно функціонувати та збалансовано розвиватися у середньо- та довгостроковій перспективі, яка досягається шляхом впровадження в роботу цифрових технологій та платформ для досягнення максимальних результатів. Цифрова стійкість спрямовано підвищення точності, оптимізацію, вирішення стратегічних завдань, дозволяючи промислому підприємству скоригувати роботу, перебудувати виробництво та орієнтувати цифрових інвестицій.

Цифровізація останнім часом, безперечно, є невід'ємною частиною розвитку підприємства. Все це підтверджує актуальність впровадження цифрової стійкості як одного з компонентів комплексної стійкості всього підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон 2807-IX (законопроект № 6241) «Про Національну програму інформатизації».
2. Україна 2030E – Країна з розвинутою цифровою економікою / Інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html>
3. Стратегія розвитку «Індустрія 4.0». Асоціація підприємств промислової автоматизації України. Грудень 2019. 78 с. URL: <https://appau.org.ua/en/category/pubs>

Горбаньова Вікторія Олександрівна, здобувач наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 073 – Менеджмент, старший викладач кафедри менеджменту, Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, vik.gorbanyova@gmail.com

Gorbanova Viktoriia O., recipient of the Doctor of Philosophy degree in specialty 073 – Management, senior lecturer at the Department of Management at the International Humanitarian University, Odesa, vik.gorbanyova@gmail.com

РОЗВИТОК КІБЕРСТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ПРИСКОРЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

¹Львівський національний університет імені Івана Франка

Анотація: Розглянуто проблеми розвитку кіберстрахування в умовах прискорення процесів цифрової трансформації сучасного суспільства.

Ключові слова: кіберстрахування, кіберризик, кібератака, кіберзахист, кіберзагроза.

Abstraction: The problems of the development of cyber insurance in the conditions of accelerating the processes of digital transformation of modern society are considered.

Keywords: cyber insurance, cyber risk, cyberattack, cyber defense, cyber threat.

Не викликає сумніву той факт, що „розвиток та здешевлення нових технологій, які лежать в основі електронного сервісу, подолання цифрової нерівності шляхом розвитку цифрових інфраструктур, стрімке збільшення числа користувачів Internet, агресивне формування кіберфізичного простору (насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного), реалізація прискореного сценарію цифрового розвитку національних економік, активізація створення та стрімкий технологічний розвиток цифрових інфраструктур як основи використання переваг цифрового світу у повсякденному житті та платформи для досягнення ефективності економіки взагалі, масовий процес адаптації цифрових технологій у бізнес-моделі, прискорення процесів цифрової трансформації в суспільстві” [1, с. 87], сигналізують страховому бізнесу про можливість розширення практики кіберстрахування.

В останні роки кіберзагрози стають дедалі помітнішими та вважаються найбільшою глобальною загрозою для фінансового сектора та економіки в цілому. Збільшення частоти та складності кібератак, швидка цифрова трансформація та збільшення використання великих даних і хмарних обчислень зробили суб'єктів господарювання все більш уразливими до кіберзагроз.

Добре розвинений ринок кіберстрахування може зіграти ключову роль у забезпеченні переходу до цифрової економіки шляхом підвищення обізнаності про кіберризик, адже в Україні розвиток та правове регулювання такого страхування, як кіберстрахування, гальмується недостатнім розумінням величини потенційних фінансових втрат, спричинених незаконними діями кіберзлочинців, низькою довірою страхувальників до страхових компаній та відсутністю належного регулювання.

Ландшафт кіберризику швидко розвивається, і кількість кібератак зростає. Однак більшість підприємств і домогосподарств й надалі не застраховані або рівень страхового захисту від цих ризиків є мінімальним, неадекватним загрозам. Премії кіберстрахування складають лише частку загальних збитків від кібератак, за оцінками, розрив у захисті становить 90% [5]. З огляду на це, потрібно створити ефективну систему страхування, спроможну забезпечити належний захист від ризиків (виробити стійкість до кіберризику), і для цього мобілізувати потенціал співпраці між бізнесом, страховою індустрією та владою.

Можливою стороною співпраці можуть стати потуги усіх сторін спрямовані на покращення якості моделювання статистичних даних для більш точного ціноутворення у кіберстрахуванні. Кіберризик важко оцінити кількісно через відсутність стандартизованих даних і обмежень моделювання, а також через високий ступінь невизначеності щодо очікуваних втрат і потенціалу накопичення втрат. Майбутні ризики зазвичай визначають на основі ретроспективних даних, але цей підхід має обмежену цінність у швидко мінливому середовищі кіберризику. Тут велика надія на перестраховиків, які використовуючи свій потенціал можуть інвестувати в „кіберробочу силу”, щоб допомогти зміцнити їхні актуарні, технічні та криміналістичні навички, необхідні для циклів

андеррайтингу та управління претензіями. Також перестраховики повинні оновити механізм формування політики співпраці стосовно узгодженості положень щодо зниження вразливості до сценаріїв системного ризику, який важко застрахувати.

Нарешті, є простір для нових типів державно-приватних механізмів розподілу ризиків. Одним із варіантів є схема страхування державно-приватного партнерства, де покриття системних ризиків, таких як загрози критичній інфраструктурі, розподіляються між страховиками та фондом, що підтримується державою. Інший – залучення альтернативного капіталу, наприклад, шляхом розвитку ринку цінних паперів, пов'язаного із кіберстрахуванням.

Вагомими проблемами, що стримують розвиток кіберстрахування в Україні, є: складність ідентифікації та виявлення кіберризиків; неможливість повної компенсації збитків, спричинених кіберзагрозами; неповне та несвоєчасне інформування про кібератаки через можливе погіршення іміджу організації; відсутність законодавчої бази для регулювання кіберстрахування; недостатній рівень контролю з боку страхувальників; відсутність спеціальних схем страхування [3, с. 63].

Подальший розвиток кіберстрахування має супроводжуватися використанням програмного забезпечення високого рівня безпеки, зокрема комп'ютерів і мобільних пристроїв, регулярним оновленням комп'ютерних систем, впровадженням комплексу профілактичних заходів (сканування інформації для запобігання та усунення загроз) у цій сфері [4, с. 11]. Враховуючи специфіку цього виду страхування, в українському законодавстві вкрай необхідні певні зміни щодо визначення нормативних вимог до страховиків та застрахованих осіб, суб'єкта та предмета кіберстрахування, умов відшкодування збитків, порядку проведення на від імені страхових компаній Cyber Risk Check. Таке державне втручання матиме можливість активно сприяти розвитку кіберстрахування як сектору страхового ринку.

В Україні наразі відсутня стандартизована система оцінки кіберризиків. Щоб виправити це, страхові компанії повинні використовувати розширений аналіз ризиків для належної оцінки своїх кіберризиків. Це принесе їм користь, заробивши податкові пільги та розширивши можливості покриття. Страхові компанії також повинні збільшити кількість освічених людей, які працюють на них, оскільки це допоможе їм уникнути шахрайства через людський фактор. Крім того, вони можуть розробити нові варіанти страхування та розширити обсяг доступного покриття.

Таким чином, тенденції розвитку глобального інформаційного суспільства, яке ґрунтується на використанні глобальної інформаційної інфраструктури утвореної за рахунок об'єднання національних інфокомунікаційних мереж, визначають необхідність розвитку кіберстрахування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Плиса В., Плиса М., Плиса З. Управління ризиками у сфері електронних страхових послуг. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2021. Випуск 60. С. 86-104. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.60.0.6008>
2. Кіберстрахування: новий інструмент ризик-менеджменту URL: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1426423-kiber-strahuvannya-novij-instrument-rizikmenedzhmentu>.
3. Нагайчук Н.Г., Третяк Н.М., Ткаленко О. Страхування в системі управління кібер-ризиками підприємства в умовах цифрової економіки. *Фінансовий простір*. 2019. № 1 (33). С. 60-65
4. Селіверстова Л.С., Трухан Д.А. Підходи до розвитку кіберстрахування як сегменту глобального страхового ринку. *Економіка та держава*. 2020. № 1. С. 11–19.
5. Eckert C. & Osterrieder K. (2020). How digitalization affects insurance companies: overview and use cases of digital technologies. *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*. <https://doi.org/10.1007/s12297-020-00475-9>

Дзямка Максим Антонійович здобувач освітньо-кваліфікаційного рівня „Магістр”, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: Maksym.Dziamka@lnu.edu.ua.

Плиса Володимир Йосипович, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, e-mail: V_plysa@ukr.net

Maksym Antoniyovych Dziamka, recipient of the Master's degree, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: Maksym.Dziamka@lnu.edu.ua.

Plysa Volodymyr Yosypovych, Candidate of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance, Money Circulation and Credit, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, e-mail: V_plysa@ukr.net

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОДЕЛІ КОНСАЛТИНГУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

¹ Національний авіаційний університет

Анотація: У статті досліджено нинішній стан цифрової трансформації бізнес-середовища в Україні та запропоновано заходи, що покликані формувати оптимальну модель консалтингу в умовах цифровізації.

Ключові слова: цифрова трансформація, бізнес-середовища, конкурентоспроможність, оцифрування.

Abstract: The article examines the current state of digital transformation of the business environment in Ukraine and proposes measures aimed at forming the optimal model of consulting in conditions of digitalization.

Keywords: digital transformation, business environments, competitiveness, digitization.

Цифрова трансформація бізнес-середовища є невід’ємною складовою частиною стратегічного бачення щодо розвитку економіки України. Реалії сучасного конкурентного ринкового середовища потребують від підприємств систематичного аналізу актуальних змін зовнішнього середовища з метою забезпечення своєї життєздатності й конкурентоспроможності у майбутньому.

Ключовими факторами впливу, які впливають на зростання діджиталізації бізнесу є її технологічна трансформація, а також зміна запитів споживачів й посилення інформаційних процесів. Діджиталізація бізнесу, безпосередньо, характеризується впровадженням продуктів цифрових технологій з метою автоматизації своїх бізнес-процесів, покращення ефективності господарської діяльності підприємства й вдосконалення комунікаційних зв’язків з клієнтами.

Цифрова трансформація бізнесу надає йому ряд важливих конкурентних переваг. Зокрема, швидкість реагування на: запити клієнтів, підвищення лояльності споживачів за рахунок якісного сервісу, глибокий аналіз цільової аудиторії, зменшення операційних витрат за рахунок автоматизації і системної синхронізації, а також створення додаткової цінності товарів й підвищення іміджу підприємства.

В умовах digital-трансформації спостерігається загальний тренд щодо збільшення попиту на послуги консалтингових компаній, які супроводжують своїх клієнтів у процесах планування, організації й контролю впровадження технологічних рішень у процеси функціонування підприємства.

Паралельно з digital-трансформацією бізнес-процесів докорінно змінюється й консалтингова індустрія. У минулому сфера консалтингових послуг не завжди була у центрі змін власних бізнес-моделей [1]. Але наразі вона все більше адаптується до нових потреб своїх клієнтів (інвестує значні фінансові ресурси в оцифрування власних процесів і пропозицій). У свою чергу, інтеграція сучасних технологій і програмного забезпечення надають ряд конкурентних переваг щодо процесу інтенсивного консультування клієнтів [2, с.39-40]: використання інтелектуальних цифрових рішень збільшує відповідальність з боку клієнта, що створює можливість працювати більш автономно, виконувати проекти більш ефективно, збільшуючи при цьому їх рентабельність; за допомогою цифрових інструментів можна скоротити витрати на консультаційні ресурси та заощадити грошові ресурси.

В роботі наведено список основних сфер впливу процесів цифрової трансформації на консалтингові компанії в Україні:

1. *Демократизація знань* – має найбільшу сферу впливу на консалтинг по мірі своєї прямої дії на інформацію, на якій базується консалтингова діяльність. Цифрові технології істотно збільшили доступ до найкращих консалтингових практик (кейсів, фреймворків, методик).

2. *Талант на вимогу* – створює нові можливості для індивідуальних консультантів по мірі розвитку ринку фрілансу. Очікується, що стандартна модель співпраці з талановитими працівниками «знайди та втримай» зміниться на модель «залучай за потреби».

3. *Штучний інтелект у ролі консультанта* – трансформує бізнес-модель консалтингу на комбіновану, а з часом і на цифрову модель. Передбачається, що використання «штучного інтелекту» суттєво збільшить якість й швидкість обслуговування консалтингових проєктів, отже, частка

«штучного інтелекту» в одноманітних рутинних процесах обслуговування поступово матиме тенденцію до зростання.

4. *UBERизація* – передбачає стрімкий розвиток онлайн-платформ різної спеціалізації: навчальні маркетплейси, інноваційні платформи для краудсорсингу, маркетплейс експертів.

На рис. 1 представлено трансформацію бізнес-моделі консалтингових послуг від класичної до суто цифрової. З огляду на представлену інформацію слід зауважити, що цифрова модель базується на використанні всіх доступних цифрових технологій під адмініструванням штучного інтелекту. З таких умов останній стане ефективнішим консультантом аніж конкретна особистість, у той час, як роль консультанта буде зведено лише до верифікації або дозволу використання запропонованих рішень [3].

Рис.1. Трансформація моделі консалтингових послуг

Джерело: складено авторами на основі даних джерела [4]

Відповідно, до складу класичної моделі консалтингу до них відносяться [4, с.35]:

- *інформація* - збір і аналіз даних;
- *експертиза* - відповідальна за генерування низки способів вирішення проблеми;
- *інсайт* - підкріплення експертизи аналітикою з метою генерування ідей (інсайтів);
- *впровадження* - створення покрокового плану дій для імплементації необхідних змін.

Класична модель вміщує в собі основу консалтингової діяльності, але помітно, що кожен з елементів моделі зазнає впливу цифрової трансформації і, в результаті, модифікації.

Відмінною рисою комбінованої моделі консалтингу від класичної є те, що технології виступають не лише як інструмент доповнення роботи консультанта, а як окрема її складова, одночасно впливаючи на два елементи “інформацію” і “експертизу”. Комбінована модель поєднує у собі найкращі властивості технологій і людини-консультанта. Тож, у межах цієї моделі, технології не здатні у повній мірі замінити людський ресурс. Дана модель здатна закріпитися на тривалий час, але у довгостроковій перспективі консалтингова модель набуде нової модифікації, у якій ключові позиції отримає штучний інтелект.

Таким чином, цифрова модель передбачає, що штучний інтелект матиме перевагу над людиною в усіх елементах класичної моделі консалтингу, а роль людини буде зведено для верифікації і дозволу на використання запропонованих штучним інтелектом рішень. Припускається, що роль людини-консультанта може посилюватися у окремих нішах чи особливих умовах, які не передбачені або заборонені для алгоритмів штучного інтелекту. Цифрова модель дозволить вирішувати проблеми швидше і якісніше за рахунок штучного інтелекту в ролі консультанта.

Консалтингові компанії пропонують послуги і продукти з цифровою підтримкою, щоб створити новий досвід консалтингу та додати додаткову цінність для клієнтів, розробити інноваційні моделі доходів, автоматизувати консультаційні процеси та оптимізувати внутрішні витрати на консалтинговий проект і ресурси.

З огляду на взаємозалежність зовнішнього і внутрішнього середовищ підприємства можна зробити висновок, що діджиталізація бізнес-процесів охоплює всі напрями й сфери розвитку: банки і фінансовий ринок; суспільство; виробництво, ринок та економік; бізнес, освіту і професії.

Тобто, і клієнти, і консультанти визнали переваги нових медіа та технологій. Таким чином,

технологічної модернізації консалтингової індустрії не уникнути, кращою стратегією буде наслідувати прикладу найкращих практик, які роблять значні інвестиції у автоматизацію консалтингових процесів, аналітику та штучний інтелект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бочарова Ю.Г., Чернега О.Б., Кожухова Т.В. Діджиталізація та цифрові трансформації в ЄС. *Економіка і організація управління*. 2021. № 2 (42). С. 6-19.
2. Білявська Ю., Микитенко Н., Шестак Я. Кібербезпека та захист інформації під час пандемії COVID-19. *Міжнародний науково-практичний журнал "Товари і ринки"*. 2021. № 1. С. 34-46.
3. Воржакова Ю.П., Хлебінська О.І. Сутність цифрової трансформації з різних позицій підприємців та науковців. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 107–111.
4. Білявський В.М., Шуліковська К.В. Основні аспекти формування ефективної кадрової політики сучасних підприємств. *Науковий журнал Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 25. С. 33–40.

Дуга Анастасія Валеріївна, магістрант, Національний авіаційний університет, Київ, e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

Білявський Валентин Миколайович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національний авіаційний університет, Київ, e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

Dyga Anastasiya V., master's student, National Aviation University, Kyiv, e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

Biliavskyi Valentyn M., PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management of Foreign Economic Activities of Enterprises, National Aviation University, Kyiv, e-mail: valentyn.biliavskyi@npp.nau.edu.ua

УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація: В роботі систематизовано основні підходи до управління проектами, визначено особливості управління проектами в умовах військового часу.

Ключові слова: проект, управління проектом, IT-галузь

Abstract: The work systematizes the main approaches to project management, identifies the features of project management in wartime conditions.

Keywords: project, project management, IT industry

Швидке зростання цифрових технологій, хмарних сервісів, Big Data, пандемія COVID-19 спричинили суттєвий рівень діджиталізації значної кількості процесів, зокрема процесу управління проектами. Трансформація процесів, спричинена діджиталізацією, змушує підприємства адаптуватись до нових умов, зокрема створювати нові організаційні структури, встановлювати рівні доступу до цифрової інформації, забезпечувати безпечність зберігання інформації в хмарному середовищі.

На організації впливає технологічний прогрес. Досягнення в технологіях здебільшого зумовлені такими розробками як: мобільні технології, соціальні медіа, Big Data, технології хмарних обчислень та Інтернет речей (IoT) [1-2]. На думку [3] технологічні досягнення та їх застосування все більше стануть невід'ємною частиною продуктів і процесів організації.

Тривалий період значна кількість підприємств, зокрема в IT-галузі працює в дистанційному режимі, що створює нові виклики для керівництва, зокрема контроль за роботою працівників, адже працюючи поза офісом, значна кількість працівників може невчасно чи недостатньо якісно виконувати свої завдання. Це в кінцевому рахунку може спричинити невчасне чи недостатньо якісне виконання поточних проектів. В умовах військового часу підприємства IT-галузі зіштовхнулись з новим викликом: значна кількість працівників змінила місце проживання, зокрема виїхала за кордон, що викликає різницю в часових поясах. Усі означені проблеми свідчать про важливість підвищення ефективності управління проектами, особливо в умовах військового часу та потребу в подальшій діджиталізації цього процесу.

Управління проектом є процесом управління матеріальними, фінансовими, трудовими ресурсами, спрямованим на досягнення заздалегідь визначеної мети у встановлені в проекті строки [4].

Існують різні підходи до управління проектами, зокрема в IT-галузі найбільш розповсюдженими є така методологія як Agile.

Agile-метод є гнучким підходом до управління проектами, який передбачає використання ітераційних робочих циклів (спринтів). Кожен спринт використовує міні-фази для визначення вимог, проектування, компіляції/розробки проекту, тестування та оцінки результатів проекту. Після кожної міні-фази створюється попередній результат, проміжний продукт, до якого можуть висуватись додаткові умови щодо покращення. Для отримання кінцевого результату, який є цікавим замовнику, зазвичай відбувається декілька повторень.

Саме Agile використовували в 2022р. 80% IT-компаній згідно зі щорічним опитуванням [5].

Найпопулярнішою agile-методологією є Scrum, яку визначили 87% респондентів у 16-му щорічному опитуванні State of Agile (2022) (проти 58% в 2020р.). Суттєвою популярністю користується й Kanban, використання якого зросло з 7% в 2020р. до 56% респондентів в 2022р. Поєднанням попередніх двох методів є Scrumban.

Отже, в управлінні проектами спостерігається стійке використання схожих методів в IT компаніях, незалежно від географічного положення.

Забезпечити діджиталізацію процесу управління проектами дозволяє використання таких інструментів як Jira та Migo, якими користується відповідно 66% та 42% респондентів, які взяли участь в опитуванні.

Аналіз діяльності вітчизняних ІТ-компаній показав, що світові тенденції є характерними і для вітчизняних компаній.

Отже, в умовах військового часу вітчизняним підприємствам для підвищення якості управління проектами та діяльності компаній в цілому важливим є не лише використання сучасних методів та інструментів управління, але й мотивація персоналу, зокрема в напрямку психологічної підтримки. В сучасних умовах значна кількість працівників є психологічно та фізично виснаженими. Окрім регулярних нарад щодо впровадження проектів доцільним є збільшення кількості заходів, спрямованих на об'єднання команди, переключення працівників на інші справи, проведення майстер-класів, в тому числі в онлайн форматі.

Таким чином, аналіз стану управління проектами вітчизняних ІТ компаній показав, що він відповідає світовим тенденціям, потребує подальшої діджиталізації. Також для підвищення ефективності управління проектами важливим є підвищення уваги щодо покращення соціально-психологічного стану працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

6. Balakrishnan, R., Das, S., How do firms reorganize to implement digital transformation? *Strategic Change* 2020. No. 29, p. 531–541.

7. Châlons, C., Dufft, N. The Role of IT as an Enabler of Digital Transformation. In: Abolhassan, F. (eds) *The Drivers of Digital Transformation. Management for Professionals*. Springer, Cham. 2017 https://doi.org/10.1007/978-3-319-31824-0_2.

8. Chawla R.N., Goyal P. Emerging trends in digital transformation: a bibliometric analysis. *Benchmarking: An International Journal*, 2022. Vol. 29 No. 4, pp. 1069-1112. <https://doi.org/10.1108/BIJ-01-2021-0009>.

9. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Місце процесу управління проектами в стратегії розвитку підприємств. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 3. С. 8-13.

10. State of Agile (2022) <https://info.digital.ai/rs/981-LQX-968/images/AR-SA-2022-16th-Annual-State-Of-Agile-Report.pdf>

Єпіфанова Ірина Юрійвна, доктор економічних наук, професор, в.о. декана факультету Менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: yepifanova@vntu.edu.ua

Колесников Юрій Сергійович, магістр, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця.

Yepifanova Iryna Yu., doctor of economics, professor, acting Dean of the Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: yepifanova@vntu.edu.ua

Kolesnikov Yuriy S., master, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ, ФІНТЕХУ, ІТ-ІНСТРУМЕНТІВ У ГАРМОНІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

¹ Національний університет Львівська політехніка

***Анотація:** У статті досліджено сучасний розвиток цифрової економіки України. Розглянуто вплив діджиталізації на економіку України, можливості та загрози розвитку сучасних технологій. Проаналізовано Фінтех та його проникнення в банківські системи, основні фактори даного процесу. Потенційні можливості розвитку банківського бізнесу на фінтех-ринку України. Досліджено переваги впровадження ІТ-інструментів для оптимізації бізнес-процесів в економіці.*

Ключові слова: економіка, інноваційний процес, цифрові реформи, фінтех, цифровий банкінг, ІТ-інструменти, Міністерство цифрової трансформації України, застосунок "Дія".

Abstract: The article examines the modern development of the digital economy of Ukraine. Internet access in Ukraine and the world in general is analyzed. The influence of digitization on the economy of Ukraine and the possibilities of development of modern technologies are considered. Fintech and its penetration into banking systems, the main factors of penetration. Potential opportunities for the development of banking business in the fintech market of Ukraine. The advantages of implementing IT tools for optimizing business processes in the economy are studied.

Keywords: digital economy, innovation process, digital reforms, fintech, digital banking, IT tools, Ministry of Digital Transformation of Ukraine, mobile app "Diia".

Сьогодні багато підприємств розуміє важливість інноваційних процесів в гармонійному технологічному розвитку. Це дозволяє забезпечувати високу ефективність як підприємств, так і економіки України. Цифровізування економіки України є досить актуальним, оскільки відбувається позитивний перехід від так званої «сировинної» економіки до економіки високотехнологічної. Цифрова економіка насамперед орієнтується на споживачів. Це можливість надавати різного роду послуги, але у доступнішому і зручнішому форматі. Громадянам держави полегшується процес оформлення запитів, довідок, заяв, електронних платежів навіть не виходячи з дому. Крім того, це дозволяє здійснювати миттєві замовлення та надає доступ до безмежного вибору товарів, послуг, робіт використовуючи інтернет-банкінг, онлайн-магазинів (майданчиків), соціальних мереж тощо. Діджиталізування економіки відбувається у всіх галузях, як через цифрові реформи у суспільному житті (публічному управлінні, медицині, освіті), так і безпосередньо в бізнесі. У бізнесі починають використовуватися новітні інформаційні технології: системи управління продажами і сервісом, маркетингом; системи документообігу, управління персоналом; облікові системи і безліч інших корпоративних додатків, телефони і месенджери та ін. Інноваційними трендами сучасного економічного середовища стали: FinTech, BioTech, LegalTech, NanoTech, InsurTech, RetailTech, Digital marketing, CRM&BPM, BlockChain та інші [1, 2].

Фінтех індустрія зараз активно змінює, розвиває ринок фінансових послуг. Основними факторами, які посприяли становленню, розвитку FinTech, є притаманними виключно для нашої країни є наступні: розвиток технологій, інновацій, удосконалення нормативно-правового середовища, спрощення доступу до ринку капіталів, пошук альтернатив для фінансування, підвищення кваліфікації. Дослідження показали, що рівень проникнення фінтех-послуг найвищий у розвинених країнах (Канада, США, Великобританія, Сингапур, Австралія, Гонконг). У цих країнах всередньому 60% серед всіх споживачів використовують 2 та більше технологічні платформи (послуги), лишень 4% взагалі не користуються жодною. Завдячуючи сучасному програмно-апаратному забезпеченню, сучасним мережам, фінтех спонукає споживачів використовувати новітні розробки. Якщо ж взяти проникнення фінтех-послуг, то діагностування вітчизняного банківського фінтех-ринку виявило, що розвиток в Україні банківського бізнесу відрізняється в гіршу сторону від світових тенденцій. Пояснюється це тим, що вітчизняні банки приймають цифрове трансформування не як можливість, а як «паралельну реальність». Українські банки володіють дуже низьким рівнем участі у капіталі фінтех-компаній (87%

українських банків взагалі не володіють акціями фінтех компаній), обмеженість досвіду роботи членів правління має у фінтех-галузі, 50 % банків не розробляли інноваційну стратегію. Саме відсутність фінтех-екосистеми, невелика кількість спеціалістів на вітчизняному ринку, низька частка фінансово-обізнаного населення, недостатність у покритті України широкосмуговим доступом до мережі Інтернету, негнучке регулювання певних сфер, помірний рівень інвестиційної привабливості для іноземних інвесторів та вплив капіталу під час пандемії, через рецесію та після повномасштабного вторгнення росії є саме тими факторами, що суттєво стримують розвиток банківської сфери [3, 4].

Як на глобальному ринку, так вже і в нашій країні більшість фінансових установ активно залучаються до спільних проєктів із фінтех-компаніями, або ж спланували дану співпрацю. Дані моделі співпраці надаватимуть можливість фінансовим установам знижувати інвестиційні витрати, мінімізувати рівні їх ризиковості. Дослідження НБУ, Асоціації фінансових технологій України залученості наших банків у співпрацю із фінансово-технологічними компаніями показали, що всі банки-респонденти співпрацюють із фінтех-проєктами, готуються їх запускати. Роль нашої держави у цифровізуванні економіки є подвійною (по-перше, це регулятор, що встановлює норми, принципи співіснування елементів цифрової економіки зі сучасними умовами, контролює, регулює методи їх використання, проводить техніко-технологічні зміни, для закріплення цифрових відносин між суспільством, бізнесом, владою; по-друге, саме держава використовує інтернет, інформаційні технології при наданні послуг (в онлайн-торгівлі, електронному врядуванні). Особливістю вітчизняного цифрового розвитку полягає у випередженні індивідуальними користувачами, бізнесом держави, промисловості. Вітчизняний малий/середній бізнес працюють в інтернеті, використовуючи цифрові методи для просування себе, продукції, послуг, робіт. Держава поки відстає.

Формування, гармонійний розвиток інформаційного суспільства України повинні базуватися на чіткому узгодженні діяльності всіх гілок влади. Розв'язання проблем щодо відставання у розвитку інфотехнологій в нашій країні вимагає наступного: забезпечення технологічних можливостей доступу населення до інфо-технологій шляхом розвивання державно-приватного партнерства; концентрування зусиль на формуванні загальнодоступних електронних ресурсів із врахуванням ментальних, політико-економічних, мовних, культурних, релігійних особливостей; формування національної стратегії, міжнародної політики, у сфері інфо-технологій; забезпечення можливості в отриманні знань, умінь, досвіду використання інформаційних технологій при одержанні освіти; сприяння нарощуванню, розповсюдженню послуг населенню, бізнесу із застосуванням новітніх інфотехнологій тощо.

Країні необхідна чітка політика у сфері інформатизування, бо в Україні є ще деякі перешкоди, а саме: недовіра захисту прав на інтелектуальну власність; нестача висококваліфікованих кадрів; занадто дорога й неякісна інфраструктура; непридатність існуючої моделі ставлення з боку влади до інформаційних технологій задля збереження досягнутих позицій тощо. Рівень ІТ-інструментів, які можуть дозволити собі сучасні українські підприємства достатньо широкий. Їх дедалі більше застосовують в управлінні підприємством, це допомагає оптимізувати бізнес-процес. Перевагами оптимізування бізнес-процесів є мінімізування фінансових витрат, тривалості виконання завдань процесів, кількості невідповідностей у кожному із них; наочність у представленні топ-менеджерам підприємства розуміння етапів проходження задля досягнення поставлених цілей; узагальнення всіх питань, пов'язаних зі стратегією, індикаторами ефективності та результативності; можливість запровадження інноваційних інфо-комунікаційних технологій; високий рівень керованості; покращення взаємодії між працівниками та керівництвом; сертифікування згідно стандартів ISO; нарощування інвестиційної привабливості тощо.

Задля покращення цифровізування нашої держави у вересні 2019 р. створено Міністерство цифрової трансформації України [7] (орган виконавчої влади, відповідального за формування, реалізування політики відкритості даних, національних електронних ресурсів, запровадження електронних послуг, розвивання цифрової грамотності тощо) [4, 7]. На даний момент найбільшим досягненням міністерства є застосунок Дія, який став універсальним доступом громадян, згодом бізнесу до електронних видів держпослуг. Відкритість даних володіє антикорупційним ефектом, посприяло прозорості влади, позитивно вплинуло на розвиток економіки [5, 6, 7]. Першими доступними стали електронні водійські посвідчення, свідоцтво про реєстрування транспортного засобу. Будуть додані й інші цифрові документи. Цифрова освіта - це національна онлайн-платформа із освітніми курсами. Вона надає безкоштовну можливість проходити курси 5-ти різних категорій. Доступними є проєкти Бізнес, BroadBand, e-Резиденство, e-Малютко [7, 8]. Цифровізування в Україні відбувається досить активно, але має ще й багато перспектив для розвитку, наприклад вихід застосунку

на міжнародний рівень. Так, у серпні 2022 р. урядом схвалено постанову, що регулюватиме транскордонне передавання персональних даних (через сервіси «Дія») аж у 58 державах. Українці, виїхавши до Польщі, спокійно можуть отримувати цифровий дозвіл щодо проживання (Dii.pl) у додатку mObywatel. Незабаром у цьому ж додатку можна скористатися і цифровим водійським посвідченням, техпаспортом [7, 8].

І, хоча, в Україні ще є багато перешкод для гармонійного розвитку цифрової економіки, але держава успішно вводить заходи щодо їх подолання. Інформатизування (діджиталізація) суспільства спроможне підвищувати інвестиційну привабливість держави, розширювати використання її економічного потенціалу. Збільшення кількості послуг, які надаватимуться онлайн, зменшуватиме рівень корупції в державі, підніматиме рівень відкритості під час надавання послуг, рівень прозорості роботи держструктур тощо. Все це сприятиме гармонійному розвитку економіки, суспільства, країни вцілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жекало Г.І. Цифрова економіка України: проблеми та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Випуск 26, частина 1. С. 56-60.
2. Диба М.І. Діджиталізація економіки: світовий досвід та можливості розвитку в Україні. Фінанси України. 2018. 7. С. 50-63
3. Наконечна О.С., Михайлик О.М. Fintech в банківському бізнесі: особливості розвитку та потенційні можливості. Підприємство та інновації. 2022. Випуск 23. С. 108-119.
4. Замковий О.І., Котенко Т.М. Fintech трансформації та їх вплив на сталість розвитку фінансових ринків та інститутів в Україні в екосистемі корпоративної культури. Економіка та суспільство. Випуск 38. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1276/1230>
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
6. Digital в Україні 2022: тренди українського інтернету та вплив війни. URL: <https://cases.media/article/digital-v-ukrayini-2022-trendi-ukrayinskogo-internetu-ta-vpliv-viini>
7. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/projects>
8. Шаповал В. Як працює "Дія" за кордоном: чи можна авторизуватися в застосунку. URL: <https://progroshi.news/news/ekonomika/yak-pracyuye-diya-za-kordonom-chi-mozhna-avtorizuvatisya-v-zastosunku-2050.html>

Завербний Андрій Степанович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Хома Тетяна Володимирівна, студентка, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: tetiana.khoma.me.2021@lpnu.ua

Zaverbnyj Andrij S. – doctor of economics, Professor, Head of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: andrii.s.zaverbnyi@lpnu.ua

Khoma Tetiana V. – student, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: tetiana.khoma.me.2021@lpnu.ua

СУТНІСТЬ ШЕРІНГОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ФАКТОРИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація. В роботі розглянуто категорію шерінгової економіки та підходи до її трактування. Також досліджено фактори її розвитку та основні характеристики.

Ключові слова: шерінгова економіка; економіка спільного використання; цифрова трансформація.

THE ESSENCE OF THE SHARING ECONOMY AND ITS DEVELOPMENT FACTORS

Abstract. The paper analyzes the category of the sharing economy and approaches to its interpretation. Also it studies the factors of its development and main characteristics.

Keywords: sharing economy; mesh economy; digital transformation.

Сучасна епоха характеризується високим рівнем мінливості, зокрема за допомогою цифрових перетворень. Так цифрова трансформація торкнулася усіх сфер життєдіяльності суспільства, що безсумнівно сприяє гармонізації елементів цього суспільства та підвищенню ефективності його функціонування.

Зокрема, в останні роки економічна сфера швидко розвивалася завдяки технологічному прогресу: соціальні медіа та комунікації, мобільні технології та онлайн-платформи, які підтримують пряму співпрацю між суб'єктами своєї діяльності. У результаті з'явилися докорінно нові категорії, такі як «шерінгова економіка».

Окремі аспекти та особливості шерінгової економіки розкрито в працях відомих дослідників: К. Краус та Н. Краус [1], Н. Галуцьких [2], Р. Ботсман та Р. Роджерс [3], Л. Лессіг [4], та ін.

Хоча термін «шерінгова економіка» (англ. sharing economy) є терміном, який найчастіше вживається, таку економіку також називають економікою спільного використання, мережевою економікою, крауд-капіталізмом, спільною економікою, економікою спільноти, економікою однорангового зв'язку (P2P), економікою платформ, економікою оренди та економікою на вимогу [2, с.14]. Основою шерінгової економіки є явище шерінгу (англ. sharing), що буквально означає «обмінюватися або ділитися чимось».

Відповідно до американського онлайн-словника Мерріам-Вебстер, шерінгова економіка – це економічна діяльність, яка передбачає, зазвичай онлайн, купівлю або продаж фізичними особами, як правило, тимчасового доступу до товарів або послуг [5].

Передумови виникнення шерінгової економіки з'явилися одночасно з розвитком суспільних відносин. Ще за часів натурального обміну люди ділилися один з одним різними благами (запрошували в гості, ділилися речами і знаряддями праці) [2, с.14].

Факторами, які призвели до розвитку цієї економіки, є такі [6]:

1. Розвиток цифрових технологій. Окрім мобільних технологій, поширюється величезна популярність соціальних медіа та те, як вони відіграють важливу роль у культурі споживання.;

2. Актуалізація екологічних проблем. Оскільки культура гіперспоживання підвищує рівень забрудненості природи, та як наслідок, призводить до згубних наслідків для здоров'я людини.;

3. Швидке зростання населення. У міру зростання населення попит на товари та послуги також зростає, тому необхідно шукати альтернативні способи задоволення зростаючого попиту на ці ресурси. З іншого боку, збільшення населення, яке стрімко зростає у всьому світі, також відкриває більше дверей і надає більше можливостей для обміну та співпраці.;

4. Підвищення рівня бідності. Різні кризи, що відбуваються по всьому світу, неминуче сприяють зростанню рівня бідності. Це призвело до відповідного зростання безробіття та неповної зайнятості, а також нерівності в доходах і купівельній спроможності споживачів. Щоб адаптуватися, виникла необхідність придумати альтернативні бізнес-моделі та економічні структури.

Вважається, що першим вченим, який використав термін «шерінгова економіка», був професор

Гарвардського університету Л. Лессіг у 2008 році [4]. Однак у своїй книзі він вживав цей термін лише в контексті культури та мистецтва, а не фізичних ресурсів та розглядав шерінгову економіку з точки зору відсутності інтересу до фінансової вигоди для участі.

В свою чергу, Й. Бенклер поширював аналіз спільного користування – шерінгу на сферу матеріальних благ та визначав певні класи ресурсів і товарів [7, с.276-277].

Р. Белк охарактеризував шерінг як альтернативну форму розповсюдження товарного обміну та дарування, які зазвичай відбуваються усередині сім'ї та сприяють заощадженню ресурсів та створенню синергії [8, с.127].

Пізніше Р. Ботсман і Р. Роджерс інтерпретували шерінгову економіку як явище, коли споживачі отримують доступ до недостатньо використовуваних ресурсів (товарів, послуг, інформації, навичок) у творчий та інноваційний спосіб, переосмислюючи традиційну ринкову поведінку (оренда, позика, обмін, дарування) і надання доступу до власності [3]. Це тлумачення передбачає максимізацію використання активів за допомогою ефективних моделей перерозподілу та спільного доступу. Водночас, автори вбачають у шерінговій економіці вирішення сучасних соціальних та екологічних проблем, викликаних широко поширеною культурою гіперспоживання в західних країнах.

С. Кертіс і М. Ленер визначали шерінгову економіку як таку, що керується інформаційно-комунікаційними технологіями, має нематеріальну мотивацію в основі свого функціонування та надає тимчасовий доступ до певних матеріальних благ [9, с.3]. Варто зазначити, що в такому випадку нематеріальна мотивація найчастіше стосується саме користувача послуг шерінгу, а не постачальника.

Підсумовуючи наведені визначення, можна виділити такі основні характеристики шерінгової економіки: довіра між суб'єктами шерінгу; доступ до права власності; раціональність; прозорість і відкритість та використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, шерінгова економіка – це система економічних, соціальних та культурних відносин, яка передбачає активне використання інформаційно-комунікаційних технологій та сприяє розвитку довіри у суспільстві, а також кругообігу ресурсів та їх повному використанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Краус К. М., Краус Н. М., Голубка С. М. Шерінгова економіка: цифрова трансформація підприємництва на шляху до індустрії 4.0. *Ефективна економіка*. 2021. № 8.
2. Галуцьких Н. А. Основні драйвери виникнення та розвитку шерінг-економіки в світі. *Економічні студії*. 2021. № 2 (32). С. 13-22.
3. Botsman R., Rogers R. What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption. Harper Collins Publishers: New York, 2010. URL: https://books.google.com.ua/books?id=LiC2foFeXQYC&hl=ru&source=gbs_navlinks_s (дата звернення 27.02.2023)
4. Lessig L. Remix: Making Art and Commerce Thrive in the Hybrid Economy. Bloomsbury Academic: London, 2008. URL: <https://textbookequity.org/Textbooks/Remix.pdf> (дата звернення 27.02.2023)
5. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com> (дата звернення 27.02.2023)
6. Belyh A. An Introduction to Sharing Economy. *Cleverism*. 2019. URL: <https://www.cleverism.com/introduction-to-sharing-economy/> (дата звернення 27.02.2023)
7. Benkler Y. Sharing Nicely: On Shareable Goods and the Emergence of Sharing as a Modality of Economic Production. *The Yale Law Journal*. 2004. Vol. 114. No. 2. P. 273-358. URL: <https://www.jstor.org/stable/4135731?mag=the-sharing-economy-was-dead-on-arrival> (дата звернення 27.02.2023)
8. Belk R. Why not share rather than own? *Sage Journals*. 2007. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0002716206298483> (дата звернення 27.02.2023)
9. Curtis, S. K., Lehner M. Defining the sharing economy for sustainability. *Sharing Economy for Sustainability*. 2019. URL: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/3/567/htm> (дата звернення 27.02.2023)

Затошня Аліна Василівна, аспірантка кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, e-mail: zatochnia@gmail.com

Zatochnia Alina V. – PhD student of the Department Economics and International Economic Relations, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, e-mail: zatochnia@gmail.com

ІНСТРУМЕНТИ ОНЛАЙН ПРОСУВАННЯ РОЗДРІБНИХ МЕРЕЖ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація: Досліджено можливості використання інструментів онлайн просування роздрібних торгових мереж на міжнародних ринках, зокрема, в Румунії. Авторами проаналізовано залученість населення до використання Інтернету, соціальних мереж та пошукових систем в Румунії та запропоновано використання Facebook, Google та лідерів думок в Instagram як ефективних інструментів просування.

Ключові слова: просування, роздрібна торгівля, цифрові інструменти просування.

Abstract: The article explores the possibilities of using digital tools for the promotion of retail chains in Romania. The authors analyzed the use of the Internet, social networks and search engines in Romania and suggested the use of Facebook, Google and Instagram opinion leaders as effective promotion tools.

Key words: promotion; retail; digital promotion tools.

Онлайн просування стає все більш важливим для мереж роздрібною торгівлі в умовах швидкого розвитку електронної комерції, однією з переваг якого є можливість досягти більшої аудиторії клієнтів у будь-якій точці світу. Крім того, онлайн-торгівля дозволяє мережам роздрібною торгівлі підтримувати більш тісний контакт зі своїми клієнтами, шляхом взаємодії з ними через різноманітні Інтернет-канали. В Румунії, як і в багатьох інших країнах, існує значна кількість можливостей для розвитку онлайн-торгівлі. Спершу необхідно розглянути частку користувачів Інтернету серед населення Румунії (рис. 1).

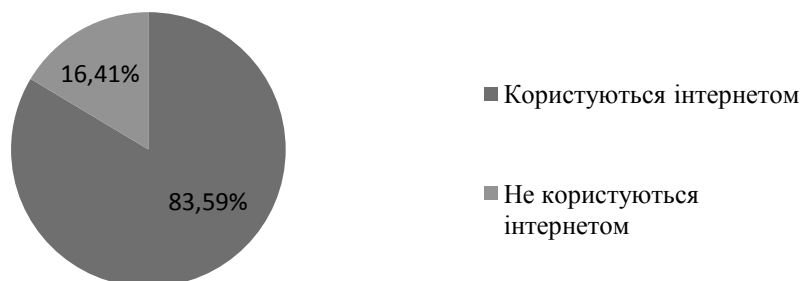

Рисунок 1. Частка користувачів Інтернету серед населення Румунії в 2021 році.
Джерело: складено авторами на основі даних [1].

Отже, згідно з наведеними даними, рівень проникнення Інтернету достатній для використання каналів просування, які пов'язані з використанням Інтернет- комунікацій.

Серед можливостей онлайн-просування варто зазначити використання пошукових систем, соціальних мереж та лідерів думок.

Реклама в пошукових системах – така реклама у пошукових системах, таких як Google та Bing, може допомогти роздрібній мережі залучати клієнтів, які активно шукають товари або послуги, які пропонує мережа. За допомогою ключових слів та критеріїв сегментації аудиторії, таких як місце проживання та вік, можна залучити потенційних клієнтів з Румунії, які шукають певні товари та послуги [2]. Для визначення пріоритетних пошукових систем для реклами автори розглянули структуру ринку пошукових систем в Румунії (табл. 1).

Таблиця 1. Ринкові частки пошукових систем у Румунії на березень 2022 р.

№	Пошукова система	Ринкова частка
1	Google	97.37%
2	Bing	1.69%
3	Yahoo!	0.47%
4	DuckDuckGo	0.18%
5	Petal Search	0.16%
6	Yandex	0.09%

Джерело: складено авторами на основі даних [3].

Реклама в соціальних мережах - соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram та Twitter, є популярними каналами для онлайн-реклами, оскільки вони дозволяють роздрібній мережі залучати клієнтів з великої кількості різних аудиторій. За допомогою рекламних кампаній на Facebook та Instagram можна залучати клієнтів з Румунії, орієнтуючись на їхні інтереси та поведінку в мережі [4]. Автори розглянули популярність соціальних мереж в Румунії станом на 2020 рік (рис. 3).

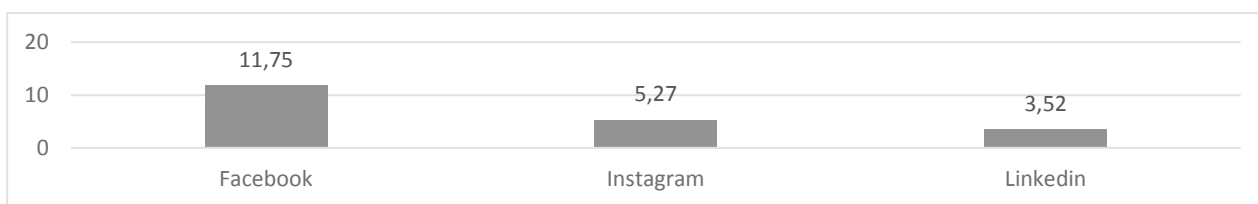

Рисунок 3. Кількість активних користувачів соціальних мереж в Румунії, станом на грудень 2022 р.
Джерело: складено авторами на основі даних [5].

З рисунку видно, що найпопулярнішою соціальною мережею є Facebook з майже 11 млн. активних користувачів. Також, автори розглянули статево-вікову структуру користувачів Facebook (рис. 4).

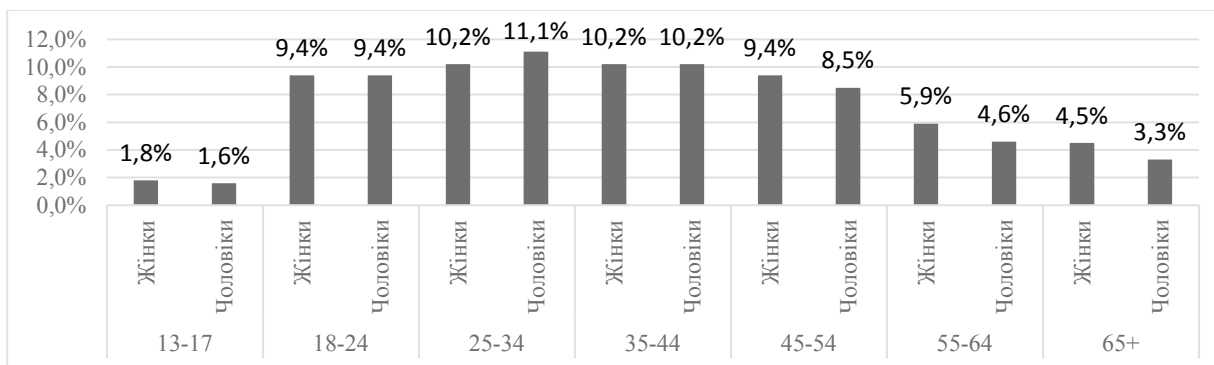

Рисунок 3. Статево-вікова структура користувачів Facebook, станом на грудень 2022 р.
Джерело: складено авторами на основі даних [6].

У грудні 2022 року у Румунії було 11,75 мільйонів користувачів Facebook, що становить 61,3% від загальної кількості населення. Найбільшу вікову групу користувачів склали люди віком від 25 до 34 років (2,5 мільйонів) [6].

Реклама через лідерів думок - лідери думок або інфлюенсери, які мають велику аудиторію в соціальних мережах, можуть допомогти роздрібній мережі залучати нових клієнтів та збільшувати свою впізнаваність. Партнерство з інфлюенсерами може дозволити мережі розширити свою аудиторію та збільшити продажі, оскільки їхні підписники довіряють їхнім рекомендаціям [7]. Згідно з дослідженням MediaKix [8] найефективнішим форматом для використання реклами у лідерів думок є публікації та історії в Instagram. Тому, автори також розглянули статево-вікову структуру користувачів Instagram (рис. 4).

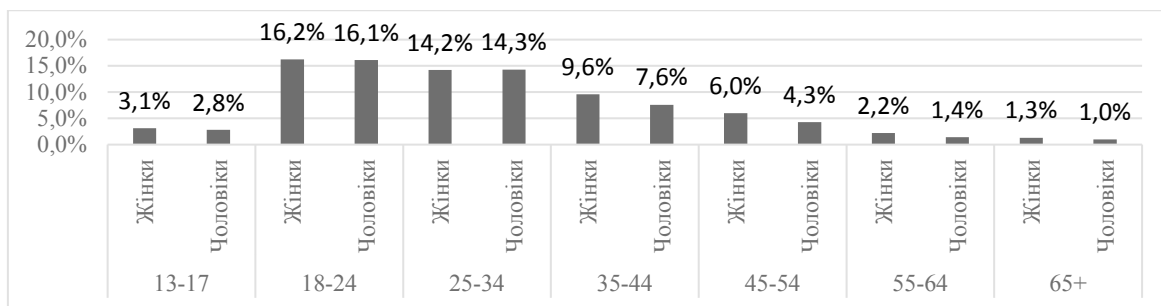

Рисунок 4. Статеві-вікова структура користувачів Instagram, станом на грудень 2022 р.
Джерело: складено авторами на основі даних [9].

У грудні 2022 року в Румунії налічувалося 5,27 мільйонів користувачів Instagram, що становить 27,5% населення країни. Серед них найбільшу кількість склали жінки - 52,4%. Найбільшою віковою групою користувачів були люди віком від 18 до 24 років (1,7 мільйона) [9].

В цілому, перспективи онлайн-просування в Румунії для мереж роздрібною торгівлі є великими, оскільки румунські споживачі все частіше переходять до онлайн-покупок. Однак успіх будь-якої компанії в онлайн-торгівлі залежить від того, наскільки добре вона розуміє свою цільову аудиторію та вміє адаптуватися до ринкових умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. World development indicators. *The World Bank*. URL: <https://cutt.ly/13UGAqq>.
2. Google Ads – залучайте більше клієнтів за допомогою простої у використанні онлайн-реклами. *Google Ads*. URL: <https://cutt.ly/13UGKB6>.
3. Search engine market share in Romania. *StatCounter Global Stats*. URL: <https://cutt.ly/C3UHkYv>.
4. What is influencer marketing: how to develop your strategy. *Sprout Social*. URL: <https://cutt.ly/D3UHabO>.
5. Social media users in Romania. *NapoleonCat Stats*. URL: <https://cutt.ly/W8p6F4i>.
6. Facebook users Romaniaia. *NapoleonCat Stats*. URL: <https://cutt.ly/B3UHcuW>.
7. What is social media. Advertising. *ObelisMedia*. URL: <https://cutt.ly/13UHfBM>.
8. Influencer marketing 2019 industry benchmarks. *MediaKix*. URL: <https://cutt.ly/f3UHTXx>.
9. Instagram users in Romania. *NapoleonCat Stats*. URL: <https://cutt.ly/13UHUV0>.

Іванченко Костянтин Олегович – аспірант кафедри міжнародної економіки та маркетингу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, e-mail: ivanchenko.kostiantyn@gmail.com

Біловодська Олена Анатоліївна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри міжнародної економіки та маркетингу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

Ivanchenko Kostiantyn O. – Ph.D. student in Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, e-mail: ivanchenko.kostiantyn@gmail.com

Bilovodska Olena A. - Dr. Sc. in Economics, Professor, Professor of the Department of International Economics and Marketing, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

КОВОРКІНГ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ЦИФРОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

¹Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

²Економіко-гуманітарний університет, м. Бельсько-Бяла, Польща

³Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка

Анотація: Досліджено роль і значення коворкінгу як важливого елементу інфраструктури цифрового ринку праці на прикладі цифрового фрілансу, що є одним з основних видів цифрової зайнятості. Відзначено істотне зростання актуальності коворкінгу для розвитку цифрового ринку праці в умовах війни і повоєнного відновлення економіки. Окреслено перспективи коворкінгу у цифровій економіці, що формується на базі цифрових інформаційних технологій четвертої промислової революції.

Ключові слова: цифрова зайнятість, цифровий фріланс, коворкінг, інфраструктура цифрового ринку праці, цифрова економіка, війна і повоєнне відновлення, четверта промислова революція.

Abstract: The role and significance of co-working as an important element of the infrastructure of the digital labor market was studied using the example of digital freelancing, which is one of the main types of digital employment. A significant increase in the relevance of co-working for the development of the digital labor market in the conditions of war and post-war economic recovery was noted. The prospects of co-working in the digital economy, which is formed on the basis of digital information technologies of the fourth industrial revolution, are outlined.

Keywords: digital employment, digital freelance, co-working, digital labor market infrastructure, digital economy, war and post-war recovery, fourth industrial revolution.

В наш час інформаційні комп'ютерні технології (ІКТ) четвертої промислової революції (ІП4.0) широко використовуються практично у всіх сферах людської діяльності: промисловому виробництву, системі надання послуг, науці і освіті, побуті, державному, регіональному і місцевому управлінні тощо. Відбувається активне формування цифрової (мережевої) економіки яка, зокрема, передбачає цифровізацію бізнес-процесів і переведення їх у мережу інтернет. Цифровізація дозволяє сформувати порівняльні конкурентні переваги національних економік і окремих організацій. Країни, що зробили ставку на цифровізацію, є лідерами інноваційного зростання з високими стандартами якості життя їх населення. Це, насамперед: Швеція, Данія, Сінгапур, Нідерланди, Швейцарія, Фінляндія, Норвегія, США, ФРН, Великобританія та ін. [1]. Україна має достатньо потужний потенціал для формування цифрової економіки [2], ефективна реалізація якого дозволить забезпечити економічне зростання у руслі світових тенденцій НТП. На користь цього свідчать приклади успішного впровадження ІКТ у різних сферах забезпечення людської життєдіяльності, зокрема, цифровізації сервісів доступу до державних послуг (відомий застосунок «Дія»), банкінгу, медичних послуг, освітніх послуг, послуг сфери торгівлі тощо. Зазначені розробки мають достатньо високий, навіть за світовими мірками, рівень. Спроможність до цифровізації промислового виробництва також підтверджується успішним бойовим застосуванням низки високотехнологічних вітчизняних видів зброї, що базуються на застосуванні сучасних ІКТ.

Розвиток ІКТ ІП4.0 і широкий доступ до мережі інтернету сприяє поширенню новітніх форм організації праці і неформальних трудових відносин. Зокрема, прогресуючому зростанню масштабів такої форми організації роботи, як фріланс (віддалена самостійна робота через фріланс-біржі). Потужний поштовх розвитку фрілансу (цифрового фрілансу), як і інших видів цифрової зайнятості, в усьому світі надали карантинні обмеження, спричинені пандемією COVID-19. В Україні до них додалися обмеження використання традиційних форм зайнятості спричинені війною з Росією, що змушують у багатьох видах діяльності працювати віддалено за допомогою ІКТ, у т.ч. на умовах фрілансу. Загалом, у світі цифровий фріланс є одним з основних видів цифрової зайнятості, іншим є

цифровий аутсорсинг.

Слід зазначити, що Україна є одним з світових лідерів фрілансу, у 2019 р. вона займала 5 місце за темпами його поширення [3]. Під час війни можливість працювати віддалено через біржі фрілансу є достатньо привабливою як для початківців, які шукають перше робоче місце, набувають досвід і формують свій професійний імідж, так і для досвідчених фахівців, що досягли високого професійного рівня але їх з певних причин не задовольняє кар'єрний ріст, традиційні виробничо-правові відносини, оплата і умови праці тощо. Значна частина фрілансерів працює на іноземних замовників, що спричинено згортанням в умовах війни вітчизняного ринку, а також природним бажанням фрілансерів працювати на більш привабливих (з огляду на умови роботи і розміри її оплати) зарубіжних ринках економічно розвинених країн.

Проте триваючі воєнні дії спричинені агресією Росії і їх негативні наслідки істотно ускладнюють організацію робочого місця фрілансера вдома:

- постійні перебої з електричним живленням гаджетів;
- пошкодження або ж втрата гаджетів та іншої необхідної техніки;
- відсутність коштів для придбання потрібної комп'ютерної техніки;
- нестабільність або ж відсутність доступу до інтернету;
- складнощі обладнання робочого місця внаслідок пошкодження чи втрати житла і майна, що в ньому знаходиться;

- вимушена евакуація у відносно безпечні райони України чи в інші країни де все доводиться «розпочинати з нуля», витрачаючи час і кошти і т.п.

Практика свідчить, що природним шляхом подолання зазначених та інших складнощів є використання для роботи фрілансерів таких об'єктів ринкової інфраструктури, як коворкінг. Фактично, це офісне приміщення в якому оформлено робочий простір з необхідним технічним і офісним обладнанням для виконання певних видів робіт у т.ч. на умовах фрілансу. Зважаючи на зазначені вище обставини коворкінги є цілком придатними для віддаленої роботи на цифрових ринках праці, у т.ч. на ринку цифрового фрілансу.

Сучасні світові тенденції розвитку цифрового фрілансу характеризуються зростаючою тенденцією до перенесення роботи з дому до коворкінгів. Аналогічні тенденції спостерігаються і в Україні. Кількість офісних приміщень, які зазначили коворкінг як свою спеціалізацію (за даними Google Maps), в основних центрах розвитку фрілансу в Україні становить (довоєнні дані): Київ – 176; Харків – 33; Дніпро – 8; Одеса – 20; Львів – 33. У контексті зазначеного, коворкінги розглядаються як важливі об'єкти інфраструктурного забезпечення віддаленої роботи на цифрових ринках праці на умовах фрілансу. Можна з великою ймовірністю спрогнозувати, що в умовах триваючої війни з Росією і в повоєнний період актуальність коворкінгів, як робочого простору для фрілансерів, неухильно зростатиме.

Впровадження ІКТ ПР4.0 докорінним чином змінює технології виробництва продукції, надання послуг, споживання тощо. ІКТ ПР4.0 також спричиняють радикальні зміни на ринках праці (галузевих, національних, міжнародних):

- втрату актуальності багатьох традиційних професій і виникнення потреб у нових (принципово нових), причому ці процеси стають перманентними;
- зникнення професій, що передбачають стандартні алгоритмізовані дії (фізичні чи інтелектуальні) які легко автоматизувати;
- зростання потреб у креативних фахівцях, що виконують творчу нестандартну роботу;
- функціональне і технологічне безробіття у т.ч. фахівців інтелектуальної праці;
- загострення інтелектуальної і технологічної нерівності як персоналу організацій товаровиробників і надавачів послуг, такі споживачів;
- впровадження інноваційних форм організації праці і інноваційних форм трудових відносин і т.п.

У цьому контексті коворкінги сприяють створенню сприятливих умов для розвитку неформальної цифрової зайнятості, а також нових форм трудових відносин, що є актуальним для цифрової економіки, яка базується на технологіях ПР4.0. Це підтверджується результатами аналізу стану і динаміки впровадження ІКТ ПР4.0 в країнах світу, що стали на шлях цифровізації їх економіки [4, 5].

Таким чином, розширення мережі коворкінгів, як елементів інфраструктури цифрової зайнятості, сприятиме розвитку цифрового ринку праці, що вирішує певною мірою проблеми

забезпечення зайнятості населення під час війни та в період повоєнного відновлення економіки, а також подальшого її розвитку в умовах ПР4.0. Отримані результати у сукупності поглиблюють методологічні засади визначення перспективних напрямів формування інфраструктури цифрового ринку праці в частині уточнення і урахування у відповідних управлінських рішеннях місця і ролі коворкінгів у забезпеченні цифрової зайнятості в умовах війни і повоєнний період. Зокрема, для одного з найбільш поширених видів цифрової праці – цифрового фрілансу. Проте вони можуть бути поширені, після відповідної адаптації, на інші види цифрової зайнятості.

Подальші дослідження повинні бути спрямованими на накопичення, систематизацію і аналіз статистичних даних, що характеризують роль коворкінгів у розвитку різних видів цифрової зайнятості в Україні та її регіонах в умовах ведення воєнних дій та повоєнний період. Це надасть можливість сформувати інформаційно-аналітичну та методичну бази для створення ефективних організаційно-економічних механізмів стимулювання розвитку інфраструктури різних сегментів цифрового ринку праці в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Network Readiness Index 2021. URL: <https://networkreadinessindex.org/>
2. Ілляшенко С.М., Шипуліна Ю.С., Ілляшенко Н.С. Проблеми і перспективи розвитку в Україні цифрової економіки в контексті забезпечення економічної безпеки держави. Сталый розвиток - XXI століття. Дискусії 2021: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції / Національний університет «Києво-Могилянська академія» / за ред. проф. Хлобистова Є.В. Київ, 2021. С. 194-201.
3. The Index Economy-Gig Global. Cross-border freelancing trends that defined Q2 2019. URL: https://pubs.payoneer.com/images/q2_global_freelancing_index.pdf
4. Ілляшенко С.М., Ілляшенко Н.С. Перспективи і загрози четвертої промислової революції та їх урахування при виборі стратегій інноваційного зростання. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2016. № 1. С. 11-21.
5. Ілляшенко С.М., Ілляшенко Н.С., Шипуліна Ю.С., Райко Д.В. Перспективи і проблеми інноваційного розвитку в умовах четвертої промислової революції. Управління інноваційною діяльністю: теорія і практика: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., професора Витвицької О.Д. Київ: ТОВ «АГРАР МЕДІА ГРУП», 2021. С. 112-131.

Ілляшенко Сергій Миколайович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки бізнесу та міжнародних економічних відносин, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, e-mail: Illiashenko.s@gmail.com. Доктор хабілітований, професор, Економіко-гуманітарний університет, м. Бельсько-Бяла, Польща

Шипуліна Юлія Сергіївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

Ілляшенко Наталія Сергіївна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та адміністрування, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Суми

Illiashenko Sergii M., Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Business Economics and international economic relations, National Technical University «Kharkiv Polytechnical Institute», Kharkiv, e-mail: Illiashenko.s@gmail.com. Doctor habilitated, Professor, University of Economics and Humanities, Bielsko-Biala, Poland

Shypulina Yuliia S., Doctor of Economic, Professor, Professor of the Department of Marketing, National Technical University «Kharkiv Polytechnical Institute», Kharkiv

Illiashenko Nataliia S., Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business Economics and Administration, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenka, Sumy

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ПРИКЛАДІ FIREBASE

Ужгородський національний університет

Анотація: У статті проаналізовано платформу *Firebase* для розробки кращих кроссплатформних мобільних додатків з величезним функціоналом.

Ключові слова: мобільні додатки, веб-додатки, платформа, хмарна база, хмарні технології.

Abstract: The article analyzes the *Firebase* platform for the development of the best cross-platform mobile applications with huge functionality.

Keywords: mobile applications, web applications, platform, cloud database, cloud technologies.

Firebase – це платформа для розробки мобільних додатків з величезним функціоналом. Починалася вона як стартап, а сьогодні її використовують при розробці кращих кроссплатформних додатків. Головна перевага платформи в тому, що вона дозволяє розробнику не відволікатися на створення backend, тобто прихованої від користувача програмної частини проекту, наприклад, серверного коду. І це спрощує і прискорює створення додатків.

Розглянемо головні особливості даної платформи. Почнемо з *Firestore*.

Firestore – хмарна по SQL база даних для розробки мобільних та веб-додатків.

Для початку роботи з нею потрібно додати її в список залежностей:

```
firebase@9.16.0 –save
```

Наступним кроком потрібно ініціалізувати *Firestore*.

```
import { initializeApp } from "firebase/app";
import { getFirestore } from "firebase/firestore";
const firebaseConfig = {
  //FIREBASE_CONFIGURATION
};
const app = initializeApp(firebaseConfig);
const db = getFirestore(app)
```

Щоб додати інформацію до *Firestore* потрібно скористатись функцією `addDoc`.

```
import { collection, addDoc } from "firebase/firestore";
try {
  const docRef = await addDoc(collection(db, "users"), {
    first: "Ada",
    last: "Lovelace",
    born: 1815
  });
  console.log("Document written with ID: ", docRef.id);
} catch (e) {
  console.error("Error adding document: ", e);
}
```

Щоб зчитати дані потрібно скористуватись функцією `getDocs`.

```
import { collection, getDocs } from "firebase/firestore";
const querySnapshot = await getDocs(collection(db, "users"));
querySnapshot.forEach((doc) => {
  console.log(` ${doc.id} => ${doc.data()} `);
});
```

Тепер давайте розглянемо автентифікацію, котру надає *Firebase*. Ми можемо скористуватись різними способами входу, починаючи з Apple та Google, закінчуючи за номером телефону.

Google автентифікація:

1. Потрібно створити provider.

```
import { GoogleAuthProvider } from "firebase/auth";
const provider = new GoogleAuthProvider();
```

2. Реалізувати роруп для авторизації.

```
import { getAuth, signInWithPopup, GoogleAuthProvider } from "firebase/auth";
const auth = getAuth();
signInWithPopup(auth, provider)
  .then((result) => {
    const credential = GoogleAuthProvider.credentialFromResult(result);
    const token = credential.accessToken;
    const user = result.user;
  }).catch((error) => {
    const errorCode = error.code;
    const errorMessage = error.message;
    const email = error.customData.email;
    const credential = GoogleAuthProvider.credentialFromError(error);
    // ...
  });
```

Apple автентифікація:

1. Потрібно створити provider.

```
import { OAuthProvider } from "firebase/auth";
const provider = new OAuthProvider('apple.com')
```

2. Реалізувати роруп для авторизації.

```
import { getAuth, signInWithPopup, OAuthProvider } from "firebase/auth";
const auth = getAuth();
signInWithPopup(auth, provider)
  .then((result) => {
    // The signed-in user info.
    const user = result.user;
    const credential = OAuthProvider.credentialFromResult(result);
    const accessToken = credential.accessToken;
    const idToken = credential.idToken;
  })
  .catch((error) => {
    const errorCode = error.code;
    const errorMessage = error.message;
    const email = error.customData.email;
    const credential = OAuthProvider.credentialFromError(error);
  });
```

Також *Firebase* має крутий функціонал у вигляді *realtime database* що дозволяє створювати чати та секції з коментарями/відгуками.

1. Потрібно створити базу даних.

```
import { initializeApp } from "firebase/app";
import { getDatabase } from "firebase/database";
const firebaseConfig = {
  databaseURL: "https://DATABASE_NAME.firebaseio.com",
};
const app = initializeApp(firebaseConfig);
const database = getDatabase(app)
```

2. Записуємо дані.

```
import { getDatabase, ref, set } from "firebase/database";
function writeUserData(userId, name, email, imageUrl) {
  const db = getDatabase();
  set(ref(db, 'users/' + userId), {
    username: name,
```

```
email: email,  
profile_picture : imageUrl  
});  
}
```

3. Зчитуємо дані.

```
import { getDatabase, ref, child, get } from "firebase/database";  
const dbRef = ref(getDatabase());  
get(child(dbRef, `users/${userId}`)).then((snapshot) => {  
  if (snapshot.exists()) {  
    console.log(snapshot.val());  
  } else {  
    console.log("Nodataavailable");  
  }  
}).catch((error) => {  
  console.error(error);  
});
```

Отже, *Firebase* є чудовим інструментом для розробки як *pet* так і *production* проєкта. Без написання бек-енду *Firebase* дозволяє зручно авторизувати клієнта, записати та зчитати дані, після чого легко обробити їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. URL: <https://firebase.google.com> (дата звернення: 12.01.2023)
2. URL: <https://firebase.blog> (дата звернення: 12.01.2023)
3. URL: <https://github.com/firebase/> (дата звернення: 12.01.2023)

Кіш Надія – кандидат педагогічних наук, Ужгородський національний університет, Ужгород, nadiia.kish@uzhnu.edu.ua

Кіш Віктор Вікторович, студент 3 курсу ФМЦТ (спец. Аналіз даних та сучасні технології програмування) Ужгородський національний університет, Ужгород, e-mail: kish.viktor@student.uzhnu.edu.ua

Йовбак Ніка – студентка 2 курсу ФМЦТ (спец. Аналіз даних та сучасні технології програмування) Ужгородський національний університет, Ужгород, e-mail: yovbak.nika@student.uzhnu.edu.ua

Kish Nadiya - Candidate of Pedagogical Sciences, Uzhgorod National University, Uzhhorod, e-mail: nadiia.kish@uzhnu.edu.ua

Kish Viktor Viktorovych, 3rd year student of FMST (specialist in data analysis and modern programming technologies) Uzhgorod National University, Uzhgorod, e-mail: kish.viktor@student.uzhnu.edu.ua

Yovbak Nika is a 2nd-year student of FMST (specialist in data analysis and modern programming technologies) Uzhgorod National University, Uzhhorod, e-mail: yovbak.nika@student.uzhnu.edu.ua

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРОДАЖІВ В УКРАЇНІ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

¹Одеський національний медичний університет

²Одеський торговельно-економічний коледж

Анотація: У статті розглянуто виклики для податкових режимів, пов'язані із цифровізацією економіки. Проаналізовано особливості впливу цифрової економіки на оподаткування та наукові пропозиції щодо вирішення проблем, пов'язаних із таким впливом.

Ключові слова: оподаткування, цифрова економіка, епоха, податок на додану вартість, цифровізація.

Summary: The article examines challenges for tax regimes associated with the digitalization of the economy. The peculiarities of the influence of the digital economy on taxation and scientific proposals for solving problems related to such influence are analyzed.

Keywords: taxation, digital economy, era, value added tax, digitalization.

Двома основними видами податків на споживання, які зараз використовуються в усьому світі, є податок з продажу та податок на додану вартість на товари та послуги.

В епоху доцифрової економіки податки на продажі, ПДВ та GST ефективно виконували роль зручних та надійних інструментів формування значного обсягу податкових надходжень на тлі незначного супротиву їм з боку платників податків і витрат на їх адміністрування (здебільшого це стосується ПДВ та GST). Стрімкий розвиток та подальше впровадження електронного обладнання ІКТ у всі сфери життя та у всі галузі економіки й привели до розквіту електронної торгівлі. Прикладом тому слугують світові показники обсягів та динаміки електронної торгівлі, які є дуже вражаючими: з 2014 р. до 2022 р. обсяги лише роздрібної електронної торгівлі зросли з 1,34 трлн дол. до 5 трлн дол. [1]. Це демонструє зростання роздрібної електронної торгівлі майже в 4 рази за останні 8 років. За оцінками деяких дослідників обсяги електронної торгівлі у 2025 р. становитимуть до 50% загальної світової економіки [2].

На шляху до членства ЄС Україна взяла на себе зобов'язання привести вітчизняну податкову систему у відповідність до європейських вимог, яких необхідно дотримуватись всім країнам-членам цього міжнародного об'єднання. Однак Україна, як і більшість країн з емерджентним типом економіки, має істотні прогалини та недоліки в оподаткуванні електронної комерції, і в багатьох випадках їй не вистачає ні адміністративних, ні фінансових ресурсів, ні правових норм щодо їх усунення.

По-перше, слід зазначити, що оскільки Україна прагне до членства в ЄС, то не йдеться про усунення ПДВ з її податкової системи або заміну його іншими податками (наприклад, тими, що стосуються обороту або транзакцій). Це пов'язано з тим, що ПДВ є основою податкової системи ЄС та її невід'ємною частиною. Теоретично податки на транзакції можуть слугувати тимчасовою альтернативою ПДВ у секторі електронної комерції, поки українське законодавство, технічний і технологічний потенціал та людські навички у використанні ІКТ податковими органами та суб'єктами господарювання не будуть адаптовані до європейських вимог. Однак у застосуванні цих податків виникають деякі труднощі (наприклад, покладання невластивих функцій на фінансові установи), що може загрожувати каскадним ефектом і, в свою чергу, перешкоджати розвитку електронної комерції в Україні.

Що стосується правових складових оподаткування ПДВ електронної комерції, то слід зазначити наступні моменти: Податковий кодекс України (ПКУ) не згадує електронну комерцію, електронну торгівлю або товари в електронній формі ні у визначенні термінів, ні в розділі V «Податок на додану вартість» [3].

Електронна комерція регулюється Законом України «Про електронну комерцію» [4], який встановлює організаційно-правові засади діяльності у цій сфері, визначає порядок вчинення

електронних правочинів з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем та регулює права і обов'язки відповідних учасників у сфері електронної комерції, але не вирішує питання оподаткування цього виду діяльності та не дає визначення товарів в електронній (цифровій) формі [4].

ІКТ в контексті поширення електронної комерції в Україні та вдосконалення взаємодії державних (у тому числі податкових) органів, громадян та суб'єктів господарювання, зокрема в частині підвищення рівня комп'ютерної грамотності обох сторін податкових правовідносин, забезпечення податкових органів сучасними ІКТ та доступу суб'єктів господарювання до сучасних ІКТ. Потребують вирішення такі питання, як розвиток інфраструктури та сектору ІКТ в цілому.

Організація координації та взаємодії між фіскальними органами та іншими країнами залишається проблемою в Україні (як і в зарубіжних країнах, особливо в країнах-членах ЄС). Така взаємодія має сприяти дотриманню принципу справедливості оподаткування, запобігати подвійному оподаткуванню та неоподаткуванню, а також податковій конкуренції між державами в ситуаціях, коли компанії електронної комерції мають лише цифрову присутність у країні, де знаходяться їхні клієнти, але не мають фізичної присутності. Ці проблеми можуть бути частково вирішені, якщо Україна приєднається до Європейського Союзу, а значить, і приєднається до норм і правил, що регулюють цей сектор в ЄС, або розпочне цей процес вже зараз.

Відкритим залишається питання, як Україна вирішуватиме проблему взаємодії операторів електронної комерції з українськими споживачами, які перебувають за межами ЄС, але існують виключно в цифровому форматі. В Україні, як і в інших країнах, може знадобитися змінити саму концепцію оподаткування на основі фізичної присутності та розширити її, включивши до неї як фізичну, такі цифрову присутність. Отже, план дій України щодо вдосконалення режиму ПДВ в контексті розвитку електронної комерції виглядає наступним чином. У найближчому майбутньому доцільно внести зміни до Закону України «Про електронну комерцію» та Податкового кодексу; у середньостроковій перспективі слід розглянути можливість запровадження зворотного механізму виникнення зобов'язань з ПДВ; у довгостроковій перспективі - внести зміни до Податкового кодексу щодо взаємозв'язку між ПДВ та внутрішньою присутністю продавця і покупця; а також працювати над подальшим вдосконаленням положень законодавства, продиктованого часом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Світовий e-commerce і m-commerce статистика і факти електронної комерції 2020. URL: <https://marketer.ua/ua/e-commerce-worldwide-statistics-facts/> (дата звернення 06.02.23).
2. Звіт FedEx про тенденції в торгівлі на 2021 рік. URL: https://www.fedex.com/content/dam/fedex/eu-europe/campaigns/h1-2020/trends-report/fedex_trade_trends_report_uk-ua.pdf (дата звернення 06.02.23).
3. Податковий кодекс України від від 02.12.2010р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 06.02.23).
4. Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#top> (дата звернення 06.02.23).
5. Шемет А.Д. Податкове регулювання інноваційних форм торгівлі в Україні. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/15_2010/10.pdf (дата звернення 06.02.23).

Князькова Валентина Яківна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту охорони здоров'я Одеського національного медичного університету, Одеса, e-mail: kv_77@ukr.net

Побережна Юлія Василівна, студентка II курсу бакалавра Одеського торговельно-економічного коледжу, Одеса, e-mail: ulapoberezna0@gmail.com

Kniazkova Valentyna Yak., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of HealthCare Management, Odessa National Medical University, Odessa, e-mail: kv_77@ukr.net

Poberezhna Yulia Vasylivna, second-year bachelor's student of Odessa College of Trade and Economics, Odessa, e-mail: ulapoberezna0@gmail.com

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

¹Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Анотація: Здійснено аналіз процесів цифровізації в банківському секторі України, визначено переваги та можливі ризики, обґрунтовано необхідні кроки для подальшого цифрового розвитку банківської діяльності

Ключові слова: цифровізація; банківський сектор; фінансові та цифрові технології; фінансова грамотність, кіберзахист

Abstract: The analysis of digitalization processes in the banking sector of Ukraine was carried out, the benefits and possible risks were identified, and the necessary steps for further digital development of banks were identified

Keywords: digitization; banking sector; financial and digital technologies; financial literacy, cyberprotection

Одним із детермінуючих чинників і сучасним трендом розвитку банківського сектору виступає цифровізація. Впровадження цифрових технологій в банківську діяльність сприяє розвитку інклюзивного суспільства, доступності та підвищенню якості фінансових послуг, фінансової грамотності та культури, ефективності управління. Водночас перед державними органами постають нові виклики та загрози, пов'язані із забезпеченням конфіденційності інформації, недовірою та обмеженістю доступу до цифрових технологій, недостатнім рівнем цифрових компетенцій, кібератаками тощо.

У Стратегії національної безпеки України цифрова трансформація, розвиток цифрових технологій, національної інформаційної інфраструктури, підвищення цифрової грамотності та безпеки виступають одними із пріоритетних напрямів державної політики [1]. Визначені пріоритети покладено в основу Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року, реалізація заходів якої спрямована на забезпечення фінансової стабільності, макроекономічного розвитку, підвищення рівня фінансової грамотності та фінансової інклюзії, розвитку фінансових ринків та інновацій. У свою чергу, інноваційний розвиток включає цифрову трансформацію економіки, розвиток фінансових та цифрових технологій, архітектури фінансового ринку в цілому.

Пріоритетами політики Нацбанку у сфері цифровізації банківської діяльності виступають [2]:

1) забезпечення розвитку цифрових технологій, комп'ютерного проектування, аналізу big data, blockchain, автоматизації, роботизації та використання штучного інтелекту, для досягнення яких планується: розробити та затвердити програму фінансування розвитку інвестиційних стартапів, направлених на залучення інвестицій; впровадити в промислову експлуатацію ІТ-платформи для споживачів фінансових послуг задля захисту їхніх прав та регулювання ринкової поведінки; розробити та впровадити уніфіковані бази даних, правила захисту інформації та її обміну між базами (у т.ч. через API); створити платформу для аналізу ризиків на базі операцій, що здійснюються через інформаційні системи Нацбанку та об'єктів нагляду й аналізу інформації;

2) вивчення можливості випуску цифрової валюти центрального банку е-гривні, відповідно передбачається: обговорити з учасниками платіжного ринку можливості випуску е-гривні; підготувати оновлену концепцію щодо випуску е-гривні на основі аналізу різних моделей її випуску;

3) забезпечення посилення кібербезпеки вимагає удосконалення підходів щодо використання міжнародних стандартів захисту; визначення можливості розвитку Security Operation Centre в частині підвищення кібербезпеки фінтех-компаній;

4) розширення доступу учасників ринку до публічних реєстрів, що вимагає удосконалення системи регулювання доступу до публічних реєстрів та у сфері обміну електронними даними між суб'єктами;

5) розвиток системи віддаленої ідентифікації BankID НБУ та онлайн-сервісів фінансових послуг;

6) розвиток та використання хмарних технологій, ІТ-інфраструктури та електронного документообігу, що передбачає: побудову та сертифікацію ЦОД НБУ відповідно до вимог міжнародного Uptime Institute Tier IV; удосконалення системи регулювання використання хмарних

технологій.

Діджиталізація банківської діяльності сприяє прозорості та відкритості, доступності, оперативності впровадження заходів, простоті та зрозумілості політики держави. Використання сервісів електронної документації при реєстрації, ліцензуванні та звітності банків спрощують регуляторні процедури і комунікації з учасниками фінансового ринку, сприяють прозорості та запобігають корупції, підвищують ефективність фінансових операцій та якість обслуговування клієнтів. Запровадження цифрових ІТ-технологій дозволяє споживачам фінансових послуг вільно збирати, обробляти та використовувати публічну інформацію задля підвищення ефективності управління своїми заощадженнями, мінімізації фінансових ризиків, захисту прав та інтересів.

У 2017 році Нацбанк створив Відділ обслуговування фінансових установ, який забезпечив уніфікований доступ банків та небанківських фінансових інститутів до послуг регулятора, зокрема: перевірки комплектності документів, поданих установою; укладання типових угод, договорів та їх супроводження; інформування щодо підключення до послуги; консультування та приєднання до Єдиного договору банківського обслуговування; координації діяльності НБУ щодо надання послуг [3]. У 2021 році центральний банк розробив систему єдиної ідентифікації учасників фінансового ринку України для спрощення взаємодії із регулятором [4]. Все це створює умови для розвитку електронного документообігу, стандартизації та автоматизації діяльності фінансових установ, підвищення якості та оперативності надання адміністративних послуг.

Задля підвищення частки безготівкових розрахунків НБУ впроваджує нові сервіси та технології: центр обробки даних; платіжна система «ПРОСТІР», Open data, Bank ID, Cashless economy. Не зважаючи на зростання частки безготівкових операцій в Україні, значна частина платіжних операцій відбувається у готівковій формі, що пов'язано із недостатнім розвитком платіжної інфраструктури, традиційністю використання готівки, особливо в умовах війни та відключення електроенергії. Наприкінці 2022 року Національний банк представив на розгляд громадськості проект концепції е-гривні,³ реалізація якого покликана сприяти розвитку безготівкових розрахунків, зростанню прозорості платіжних операцій та довіри до національної валюти, забезпеченню стабільності цін.

У контексті дослідження можливостей випуску цифрової валюти центральним банком, переваг її застосування, а також можливих ризиків та загроз варто звернути увагу на стрімкий розвиток криптовалют у світі. Криптовалюти - вид цифрових грошей, що базуються на криптографічних методах, характеризуються децентралізованим механізмом емісії та обігу, і виступають альтернативою паперовим грошам. На початку 2022 року у світі нараховувалося більше 5000 різновидів криптовалют із загальною капіталізацією понад 2 трлн дол США [5]. Однак найбільшим попитом користується біткоїн із капіталізацією 712 млрд. дол США.

Перевагами використання ринку криптовалют є: децентралізований характер емісії та обігу валюти, відсутність посередників, режим плаваючого валютного курсоутворення, безкомісійність та високий ступінь захисту трансакцій, миттєвість платіжно-розрахункових операцій у найвіддаленіших точках планети, відсутність необхідності конвертації у валюту країни здійснення розрахунків. Поряд із перевагами існують певні недоліки: необхідність підключення до Інтернет та нерозвиненість Інтернет-інфраструктури; анонімність особи, що здійснює трансакції, та можливість фінансування злочинних операцій; відсутність реєстрації учасників та обліку здійснення операцій, відповідно контролю за емісією та обігом валюти; розширення обсягу грошової маси за рахунок квазігрошей; відсутність внутрішньої вартості валюти та будь-якого забезпечення; неможливість здійснення фіскального контролю; вразливість до кон'юнктури ринку та ненадійність як активу. Через нестабільність курсу, біткоїн здатний створювати "мильні бульбашки" в економіці, користувачі валюти не мають гарантій повернення коштів, які вклали в купівлю біткоїна, використання криптовалют базується на особистій згоді та довірі учасників.

В Україні над просуванням біткоїн активно працює організація BitcoinFoundationUkraine. До планів НБУ входить розвиток технології блокчейн в рамках реалізації проекту CashlessEconomy. У зв'язку із поширенням операцій з віртуальними активами в світі, а також і в Україні, актуалізується необхідність розробки нормативно-правового поля регулювання ринку віртуальних активів та

³ Національний банк представив учасникам платіжного ринку та ринку віртуальних активів проект концепції е-гривні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-predstaviv-uchasnikam-platijnogo-rinku-ta-rinku-virtualnih-aktiviv--proyekt-kontseptsiyi-e-grivni> (Дата звернення: 22.02.2023)

операцій з ними задля мінімізації ризиків і загроз функціонування банківської системи та національної економіки. Необхідно детально вивчити механізм функціонування криптовалют в розрізі переваг та загроз, що може нести їх використання для національної економіки, розробити правила емісії та обігу криптовалют, реєстрації учасників та обліку здійснених операцій, визначити процедуру оподаткування операцій. Передусім потрібно запровадити адміністративну та кримінальну відповідальність за “відмивання” грошей за допомогою біткоїн. Досить часто криптовалюту використовують для купівлі заборонених товарів, а тому держава повинна моніторити такі операції та вживати відповідних заходів. Оскільки отримувати та надсилати біткоіни можна лише через спеціалізовані Інтернет-гаманці, державі варто врегулювати саме використання останніх. Таким чином, розвиток фінансових інновацій випереджає розвиток системи державного управління, що породжує невизначеність та зростання ризиків для фінансово-економічної стабільності.

Проведене дослідження дає змогу зробити певні висновки. Цифровізація підвищує ефективність банківської діяльності, прозорість та довіру до системи управління, якість надання адміністративних та банківських послуг, рівень фінансової грамотності та культури. Проте вона знаходиться на початковій стадії свого розвитку і залежить від низки чинників соціального, економічного та політичного характеру. Основними перешкодами цифровізації банківського сектору виступають невідповідність нормативно-правового забезпечення надання електронних фінансових послуг європейським стандартам та повільні темпи їх адаптації до національного інституціонального середовища; недостатній захист громадян від кібершахраств; недостатня обізнаність щодо наявних е-сервісів та е-інструментів, їхніх переваг та можливостей. Подальший цифровий розвиток банківського сектору вимагає удосконалення законодавчої баз щодо урегулювання відносин з надання електронних послуг; лібералізації політики у сфері безготівкових розрахунків; забезпечення громадянам доступу до Інтернет та фінансових сервісів, враховуючи віковий цифровий розрив; розвитку цифрових компетентностей громадян; належного кіберзахисту. Цифровізація банків повинна базуватися на принципах фінансової інклюзії, людиноцентричності та клієнтоорієнтованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегія національної безпеки України / Указ від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (Дата звернення: 22.02.2023)
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4 (Дата звернення: 22.02.2023)
3. Національний банк створює Відділ обслуговування фінансових установ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-stvoryuye-viddil-obslugovuvannya-finansovih-ustanov> (Дата звернення: 20.11.2021)
4. Кожен учасник фінансового ринку отримав унікальний код ID НБУ для спрощення взаємодії з регулятором. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kojen-uchasnik-finansovogo-rinku-otrimav-unikalniy-kod-id-nbu-dlya-sproschennya-vzayemodiyi-z-regulyatorom> (Дата звернення: 20.11.2021)
5. Crypto-Currency Market Capitalizations. URL: <https://coinmarketcap.com/all/views/all/> (Access date 20.01.2022)

Королюк Тетяна Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри національної економіки та публічного управління, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, e-mail: koroliuk.tetiana@kneu.edu.ua

Koroliuk Tetiana O., PhD., Associate Professor of National Economy and Public Administration Department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, e-mail: koroliuk.tetiana@kneu.edu.ua

РОЛЬ ПРОЕКТНОГО МЕНЕДЖЕРА В ІТ-КОМАНДІ

¹ Quality Assurance департаменту в компанії EXTERTEST

Анотація

Розглянуто роль проектного менеджера в ІТ-компанії, визначено найбільш популярні спеціальності в управлінні проектами.

Ключові слова: ІТ-команда, проджект менеджер, бізнес-аналітики, планування, комунікація.

Abstract

The role of a project manager in IT company is considered, the most popular specialties in project management are determined.

Keywords: IT team, project manager, business analysts, planning, communication.

Результати дослідження

Інформаційні та цифрові технології сучасності продовжують перетворювати економіку, соціальне та культурні середовища. Створюються нові бізнес-ідеї, змінюється ділове середовище та концептуальні підходи до управління.

З кожним роком дедалі більше зростає інтерес до проектної діяльності, оскільки проекти здійснюються у всіх галузях: науці, бізнесі, державних органах влади. Найпоширенішими галузями діяльності, пов'язаними з проектною діяльністю, є будівництво та архітектура, машинобудування, фармацевтична індустрія, розробка комп'ютерних програм та багато інших сфер.

Ефективність діяльності компанії багато в чому залежить від успіху інноваційних проектів. І одним із ключових елементів, що визначають успіх чи невдачу при досягненні цілей проекту, є персонал або та команда, яка взаємодіє між собою у процесі проектної роботи. Основна ж роль у забезпеченні ефективної та злагодженої роботи тут відводиться менеджеру проекту або проджект менеджеру та від його вміння ефективно використовувати всі функції менеджменту, а також наявності особистих лідерських якостей, завдяки яким він і зможе координувати, мотивувати та досягати поставлених цілей перед командою.

Взагалі управління проектами розглядають, як сукупність управлінських завдань, організаційних процесів, методів і коштів, вкладених у досягнення поставленої мети проектної діяльності [1].

Різні автори наводять свої визначення проекту, до яких також додають і ефективне управління та управління в умовах органічних ресурсів, та управління в умовах невизначеності, з використанням трудових, матеріально – технічних, фінансових ресурсів та багато іншого.

Коротко можна сказати, що проект – це тимчасове підприємство, спрямоване на створення якогось продукту, яке має свої цілі, завдання та терміни виконання, а значить має свій життєвий цикл, в якому є початок і кінець.

За даними звіту однієї з найбільших світових мереж KPMG, що надає консультаційні послуги, для реалізації трансформаційних програм найбільшим попитом користуються фахівці з управління проектами в галузі ІТ, бізнес-аналітики, консультанти з впровадження ERP-систем (рис. 1) [2].

Як можна помітити, управління проектами в галузі інформаційних технологій має найбільший відсоток і цей попит з кожним роком зростає і набирає обертів.

Разом з інтересом до проектного управління зростає і інтерес до питань керівництва проектами, навичок та компетенцій керівника або проектного менеджера, які досить об'ємно представлені в Керівництві до знань з управління проектами, що є енциклопедією або настільною книгою проектних менеджерів у всьому світі, розроблена Інститутом управління проектами [3].

Інститут управління проектами (Project Management Institute, PMI) – це неприбуткова організація, яка об'єднує понад 290 тис. членів. Найбільшим досягненням цієї організації є розробка сертифікатів фахівців у галузі управління проектами на основі Посібника до зведення знань з управління проектами (PMBOK Guide), яке пізніше було визнано національним стандартом США.

Наиболее востребованные специальности (% респондентов)

Рис. 1. Найбільш популярні спеціальності в управлінні проектами (дані звіту KPMG)

Останні дослідження Інституту управління проектами щодо компетенцій проєкт менеджерів віднесли три ключові групи, які формують так званий «трикутник талантів»: технічного управління проектами, стратегічного управління та лідерства. В основному фокус спрямований на управління процесами, проте здатність мотивувати інших людей до максимального використання їх потенціалу є ключовим елементом для ефективного управління та успішного завершення проєкту.

Як вже було зазначено вище, проєктний менеджмент широко застосовується в розробці програмних забезпечень, створенні веб додатків, комп'ютерних ігор та іншого, оскільки ІТ індустрії сьогодні чи не одна з головних галузей, що динамічно розвиваються, ключовою фігурою в якому виступає керівник проєкту.

Проджект менеджер ІТ команди – це спеціаліст, головним завданням якого є управління проєктом: формування та визначення пріоритетів, планування робочих завдань, контроль, мотивація, комунікація та оперативне вирішення проблемних ситуацій з проєктної роботи, що виникають, і головним завданням якого є створення оптимальних умов для реалізації проєктних завдань .

Перед реалізацією проєкту проджект менеджер повинен детально проаналізувати запит та побажання клієнта, далі разом із командою сформулювати бачення та детальний план роботи, обговорити характер проєкту, розділити завдання між учасниками групи, досконало вивчити бізнес вимоги проєкту, створити на їх основі технічні вимоги, а потім забезпечити належний контроль над реалізацією проєкту до його завершення. Можна сказати, що менеджер є проміжною ланкою між клієнтами, з якими доводиться постійно комунікувати і командою, яка працює над проєктом. А оскільки будь-який проєкт - це сукупність робочих завдань і процесів, то проджект має об'єднати все в єдину систему: від розподілу ресурсів до контролю завдань та оцінки результатів.

Менеджеру необхідно знати та використовувати методології управління проектами, серед яких Agile, Waterfall, один з яких означає розбивку проєкту на ряд маленьких завдань, інший метод дозволяє вирішувати завдання за принципом послідовності, не повертаючись до попереднього ступеня. Використання методу Scrum та Kanban допоможуть реалізувати проєкт точно в строк із рівномірним навантаженням на всіх членів команди.

Правильне планування та управління часом підвищує ефективність роботи керівника та команди в цілому; реальність ІТ проєктів така, що завдання та цілі часто змінюються під впливом безлічі факторів, тому керівникам необхідно враховувати необхідність швидкого прийняття рішень та коригування початкового плану.

Для більш ефективної оптимізації процесу планування можна розділяти завдання групи на основі системи запланованих зустрічей з урахуванням конкретного проєкту та індивідуальних особливостей менеджера. Крім того, в процесі планування дуже зручною може виявитися матриця Ейзенхауера, яка розділяє завдання по терміновості та важливості.

Оскільки проджект менеджер виключно командний гравець, ключовими компетенціями для нього є лідерські здібності, емпатія, вміння вирішувати конфліктні ситуації та керувати ними, брати на себе відповідальність за результат, керувати ризиками та змінами, системно мислити та аналізувати інформацію та комунікувати.

Успіх кінцевого результату залежить від правильно організованої командної роботи, правильного поєднання навичок, досвіду, підходів до вирішення бізнес-завдань. Злагоджена робота команди надихає, мотивує, створює середовище, в якому співробітники удосконалюватимуться, а головне використовувати свої навички та знання для процвітання бізнесу.

Підсумовуючи, можна сказати, що всі компетенції та навички проджект менеджера тісно взаємопов'язані між собою. Він повинен на базовому рівні розбиратися у всіх робочих процесах усередині команди та організувати сам процес, оскільки успішне завершення проектної роботи-це результат синергії з колективом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Трілленберг В. Проектний менеджмент. Конспект лекцій и семінарів. Тернопіль: Економічна думка, 2002. - 96 с.

2. Звіт КРМГ. Практики мотивації ІТ та діджитал фахівців [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://s0.rbk.ru/v6_top_pics/media/rbcpro_presentations/2019/755743364452561/presentation-722eab60ea8d435f82e89c29928b384a.pdf

3. Посібник із Зводу знань з управління проектами [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pmiukraine.org/wp-content/uploads/2022/08/PMBOK7_Ukr_ForPersonalUseOnly.pdf

Костюченко Андрій — директор Quality Assurance департаменту, компанія EXTERTEST.

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Анотація. Розглянуто вплив інформаційних технологій на діяльність туристичного підприємства. Охарактеризовано основні напрями застосування інформаційних технологій у туризмі. Вказано причини малого впровадження інформаційних технологій у діяльність туристичних фірм.

Ключові слова: інформаційні технології, туризм, бронювання, соціальні мережі.

Abstract. The influence of information technologies on the activity of a tourist enterprise is considered. The main areas of application of information technologies in tourism are characterized. The reasons for the low implementation of information technologies in the activities of tourist companies are indicated.

Keywords: information technology, tourism, reservation, social networks.

Інформаційні технології в туризмі – це система методів, способів передачі і обробки інформації на основі використання технічних засобів, що можуть застосовуватись при управлінні підприємствами сфери туризму, а саме при обслуговуванні клієнтів, співпраці з постачальниками та посередниками, органами державної влади та налагодженні з ними партнерських відносин тощо.

Вплив інформаційних технологій на розвиток туризму значний, оскільки пов'язаний з ефективністю роботи кожного туристичного оператора окремо, так і усього туристичного бізнесу в цілому. Це впливає на конкурентоспроможність підприємства на ринку. Тому на сьогоднішній день представити діяльність туристичного підприємства без використання мережі Інтернет просто неможливо. Дана мережа використовується практично у всіх бізнес-процесах всередині туристичного підприємства, починаючи від пошуку та приваблювання клієнтів закінчуючи формуванням туристичного продукту, також надає величезну кількість інформації, яка необхідна в роботі туристичного підприємства (адреси засобів розміщення, розклад авіарейсів, візові формальності). Використання мережі Інтернет в сфері туризму включає й інші напрямки:

- відкритий доступ до використання сучасних комунікаційних систем, таких як електронна пошта, це значно скорочує витрати підприємства;
- можливість для створення і просування внутрішньо корпоративних систем бронювання своїх турів в Інтернеті;
- для формування якісного туристичного продукту туристичні фірми отримують довідкову інформацію щодо цін, тарифів, країн, прогнози погоди тощо;
- запровадження онлайн-мультимедійних технологій, у вигляді каталогів;
- можливість формування нових маркетингових каналів просування туристичних послуг, зокрема, створення web-сайтів підприємства, або спільнот у різних соціальних мережах.

Використання інформаційних технологій у туристичних підприємствах, дає можливість підприємцям і маркетологам дослідити нові можливості туристичного ринку, вивчати різні сегменти ринку (географічний, демографічний).

Вплив інформаційних технологій на туризм здійснюється на різних стадіях створення та просування туристичного продукту (рис. 1).

Найбільший вплив сучасні комп'ютерні технології роблять на реалізацією туристського продукту (розповсюдження і продажі). Перш за все це стосується можливості формування нових маркетингових каналів просування і збуту туристського продукту.

За рівнем представлення у мережі туристичні ресурси класифікують таким чином: сайти загального призначення з туристичними розділами; спеціалізовані туристичні портали та сайти; глобальні системи бронювання; сайти фірм-туроператорів; сайти туристичних агентств; сайти готелів; особисті сторінки подорожуючих.

У сучасних умовах туристичні фірми можуть використувати Інтернет такими способами: створити веб-сторінку, на якій розмістити інформацію про фірму і її послуги; розмістити на сайтах

рекламу; приймати участь в групах з обміну новинами; спілкуватися за допомогою електронної пошти, ICQ, IP-телефонії; створити віртуальний тур.

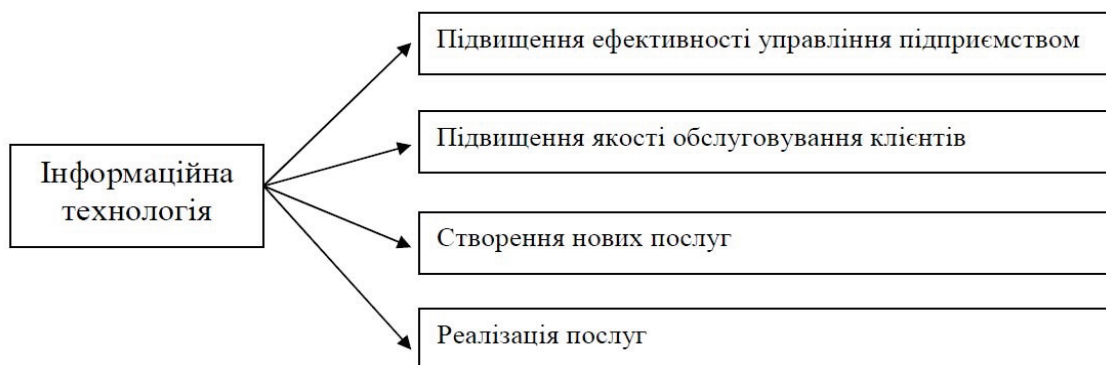

Рис. 1. Основні напрями застосування інформаційних технологій у туризмі

Джерело: складено автором на основі [1]

Позитивний вплив інформаційних технологій на динаміку вітчизняного та міжнародного туристичного потоку зумовлює трансформацію сфери туризму з такої, яка орієнтована на обслуговування організованих туристів, – на багатогалузеву сферу діяльності, що спрямована на задоволення різноманітних потреб індивідуальних туристів. Незважаючи на достатню поширеність інформаційних технологій, рівень їх використання вітчизняними підприємствами є досить обмеженим, що зумовлено:

- низьким рівнем розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури;
- відсутністю баз даних туристичного профілю в окремих регіонах країни;
- обмеженістю інформації та реклами туристичного продукту на міжрегіональному, національному та міжнародному ринках;
- недосконалістю механізму інформаційного обміну суб'єктів господарювання у сфері туризму і зовнішнього середовища за допомогою мереж;
- низьким рівнем розвитку віртуальних туристичних підприємств;
- відсутністю державної електронної системи забезпечення суб'єктів туристичної діяльності оперативною інформацією про попит, пропозицію, ціни, тарифи [2].

Впровадження сучасних інформаційних технологій в систему управління турфірмою вимагає значних капіталовкладень. Оцінка економічної доцільності інвестицій — задача дуже складна, особливо тому, що метою придбання нових технологій є не лише скорочення витрат на робочу силу, але і підвищення якості і розширення асортименту послуг, скорочення термінів підготовки нових послуг і підвищення гнучкості процесу обслуговування. В силу того, що деякі з цих переваг не спричиняють прямого скорочення витрат на робочу силу, виправдати їхній вибір буває дуже складно. Крім того, стрімкий розвиток нових технологій приводить до того, що придбане устаткування застаріває протягом яких-небудь декількох місяців, що робить оцінку витрат і вигод ще більш складною задачею.

Розглянемо позитивні сторони впровадження в практику роботи туристичної фірми автоматизованої інформаційної системи з управління (рис.2).

Інформаційна система туроператора дозволяє у найкоротший термін виключити з асортименту послуги, що реалізуються погано, і замінити їх новими.

Впровадження автоматизованої інформаційної системи дозволяє скоротити витрати на робочу силу, знижуючи потребу в ній, а отже й підвищити продуктивність праці. Тобто робочий час і витрати на оплату праці з надання послуг будуть менше цих же показників при використанні старого підходу.

Економічний ефект одержується також від надання послуг через Інтернет. Таким чином, впровадження інформаційної системи відкриває нові можливості для ефективного вирішення основних задач туристичного бізнесу. Експлуатація системи дозволяє туроператору реалізувати програми ресурсозбереження шляхом зниження експлуатаційних витрат на утримання систем зв'язку, зниження енергоспоживання, уникнути пікових навантажень, збільшити продуктивність праці, підвищити якість

послуг, виконуваних робіт і підвищити кваліфікацію працівників турфірми.

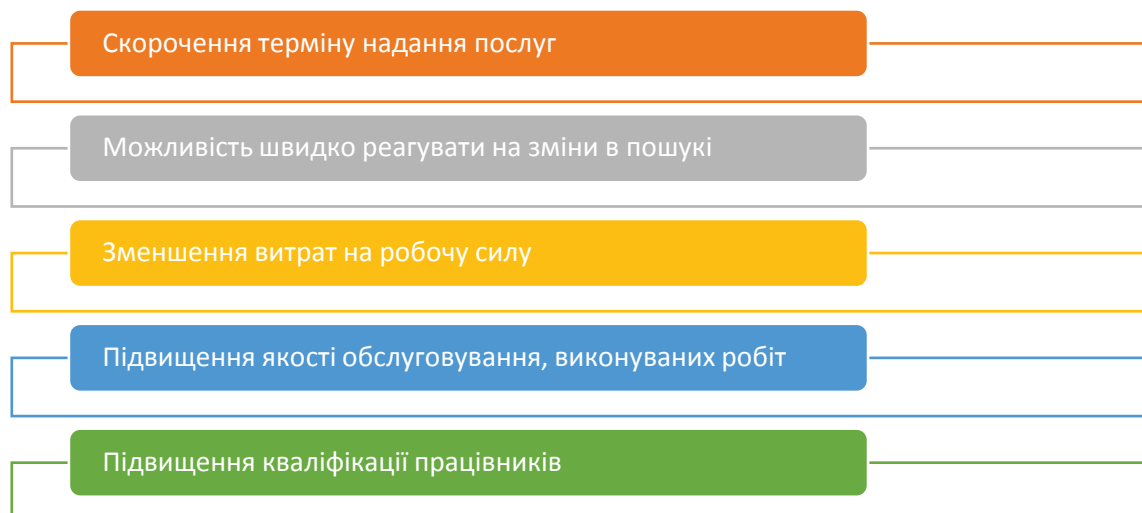

Рис. 2. Позитивні сторони впровадження автоматизованої інформаційної системи з управління туристичним підприємством

Джерело: складено автором

Усе це визначає актуальність застосування інформаційні технологій в умовах розвитку ринкових відносин, координації наукової і практичної діяльності в області сучасних інформаційних технологій.

Як свідчить світовий досвід, лідерство в конкурентній боротьбі здобуває сьогодні та компанія, яка оперативніше реагує на потреби клієнтів і надає послуги за прийнятною ціною і якістю. В умовах переходу до ринкових відносин інформаційний центр набуває першочергового значення, будучи невід'ємним елементом ефективної системи управління наданням послуг гостям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анісімов А.В. Інформаційні системи та бази даних: Навчальний посібник для студентів факультету комп'ютерних наук та кібернетики. / Анісімов А.В., Кулябко П.П. – Київ. – 2017. 110 с.
2. Кудінова І.П. Цифрові тенденції в індустрії туризму // Збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції "Глобальні та регіональні проблеми інформатизації в суспільстві і природокористуванні 2021", 13-14 травня 2021 року, НУБіП України, Київ. – К.: НУБіП України, 2021. С. 172-175.
3. Теслик, А. В. Інформаційні технології в туристичній діяльності / А. В. Теслик, О. В. Орлик // Інформатика та інформаційні технології. – 2015. С. 71-79.

Кудінова Ірина Петрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, ikudinova@nubip.edu.ua

Iryna Kudinova, Associate Professor of the Department of Hotel and Restaurant Business and Tourism of the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine, Kyiv, ikudinova@nubip.edu.ua

ІТ ІНДУСТРІЯ УКРАЇНИ У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

¹ІТ підприємство EXTERTEST

Анотація

В статті висвітлено питання розвитку ІТ-індустрії у військовий час, наведено рейтинг ІТ компаній за кількістю фахівців в Україні у воєнний час.

Ключові слова: ІТ-індустрія; інформаційні технології; ІТ-компанія, діджиталізація.

Abstract

The article covers the issue of the development of the IT industry during wartime, and provides a rating of IT companies by the number of specialists in Ukraine during wartime.

Keywords: IT industry; Information Technology; IT company, digitization.

Результати дослідження

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну, яке відбулося рік тому, призвело до величезних людських жертв, пошкодження та руйнування інфраструктури міст та селищ, міграції робочої сили та, відповідно, негативного впливу на економіку країни. Реальний ВВП різко скоротився і зросла інфляція, бюджетний дефіцит зріс до небувалого рівня, безробіття зросло на 40%, а кількість пропозицій від роботодавця скоротилася [1]. Проблеми з логістикою продовжують створювати додаткове навантаження на ослаблену воєнними діями країну.

З початком військових дій більшості компаній довелося негайно приймати рішення, які б допомогли зберегти бізнес, і чи не єдиною галуззю в Україні, яка не тільки не скоротилася, а ще й зростає, є інформаційні технології.

Тільки ІТ індустрія збільшила обсяги експорту по відношенню до довоєнного часу серед експорту орієнтованих галузей, більшість інших бізнесів зазнають втрат.

За результатами 2022 року ІТ індустрія забезпечила валютні надходження до української економіки в розмірі 7,34 млрд доларів. Обсяг експорту збільшився на 400 млн. доларів порівняно з довоєнним часом [2].

Українські ІТ компанії в умови війни та блекаутів не просто продовжують працювати, вони розвиваються, залучають нових клієнтів та нові проекти, сплачують податки до скарбниці держави, займаються волонтерською діяльністю, беруть участь у кібератаках країни – агресора; завзято працюють на інформаційному фронті, що не може не спричинити гордості за українських фахівців.

Тим часом ІТ компаніям, як і багатьом українським бізнесам, довелося зіткнутися з труднощами. Згідно з дослідженням «Do IT Like Ukraine», представленим IT Ukraine Association, незапланована релокація торкнулася 70,8% ІТ компаній в Україні. Найпопулярнішою країною виявилася Польща 40,1%, там 15 великих компаній відкрили свої офіси; 4,6% - Німеччина; по 9,5% США та Португалія [3, 4].

Серед українських міст найпопулярнішими стали Ужгород, Івано-Франківськ, Чернівці, Львів, Тернопіль, Хмельницький, Вінниця.

Згідно з даними про рейтинг ІТ компаній в Україні, опублікованим найбільшим співтовариством розробників України DOU, компанія EPAM продовжує утримувати статус найбільшої ІТ компанії України, незважаючи на істотне зменшення одного року 2 січня 2022. Загалом українська команда EPAM зменшилася на 1260 фахівців через те, що кілька тисяч фахівців поїхали закордон, рятуючись від війни, частина з яких вже повернулася на батьківщину, решта працює віддалено. Але незважаючи на всі труднощі, компанія не припиняла та активно продовжує найм співробітників у сферу інформаційних технологій (рис. 1) [4].

Крім того, EPAM незважаючи на війну та зовнішні виклики, у 2022 р. відновила роботу навчальних програм EPAM University. З'явилися курси IT Fundamentals, які розраховані на людей, професійний досвід яких не пов'язаний з інформаційними технологіями, але які хочуть працювати в даній сфері. Також EPAM запустили School of Digital Engineering з модульним підходом для найдосвідченіших фахівців.

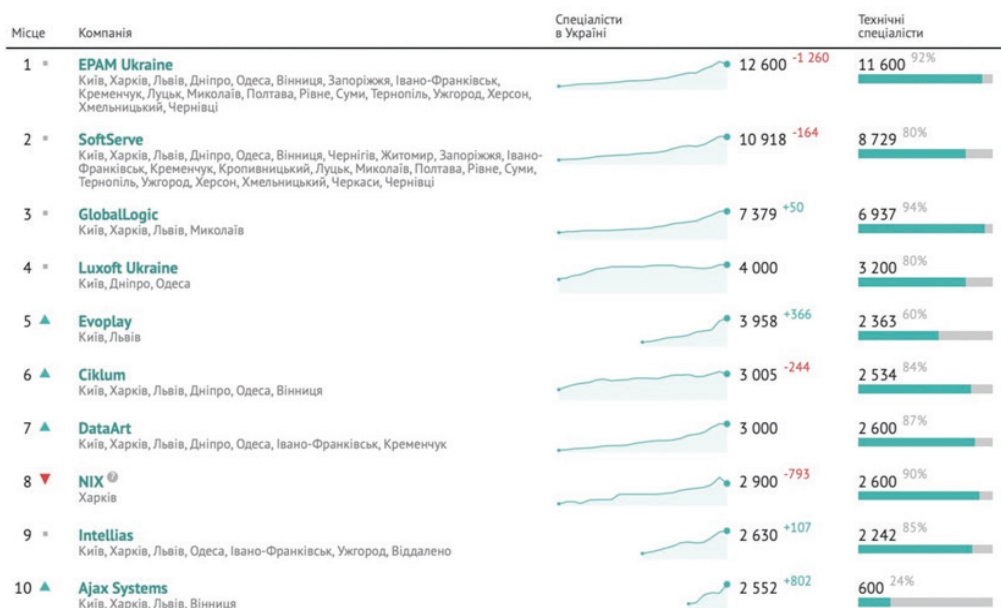

Рис. 1. Рейтинг ІТ компаній за кількістю фахівців в Україні у воєнний час 2022 р. (дані спільноти DOU)

Статистика показує, що незважаючи на війну, ІТ індустрія адаптується найшвидше до зовнішніх змін, тому компанії розвивають освітній напрям. На жаль, поки немає тих обсягів, що до війни, але поступово все відновлюється.

На другому місці в рейтингу ІТ компаній залишається Softserve - у компанії також негативна динаміка зростання в першому півріччі (-164 фахівця).

На третьому та четвертому щаблях GlobalLogic та Luxoft. У компанії Luxoft кількість фахівців залишилася без змін, якщо порівнювати із січнем 2022-го. А у GlobalLogic позитивна динаміка зростання, хоч і незначна (+50 осіб), якщо порівнювати з довоєнним періодом.

У компанії Evoplay, що посіла п'яте місце рейтингу, динаміка приросту стабільна, зазвичай працює близько 500 вакансій. Серед факторів, що зумовили зростання компанії: запуск нових продуктів; М&А - наприкінці 2021-го - на початку 2022-го до холдингу приєдналася ще одна структура; розширення географії, збільшення трафіку та розвиток продуктів; націленість на зміцнення основних напрямів. Приріст цієї компанії становив 366 співробітників (рис. 1) [4].

Активніше всіх росла компанія Ajax Systems - приріст на 800 фахівців за півроку. Компанія не видає секрети, завдяки яким і чому відбулося зростання, але, виходячи з офіційних анонсів, навесні і влітку 2022 Ajax Systems відкрила нові локації, як в Україні, так і за кордоном.

Про що може говорити відкриття локацій ІТ компаніями за кордоном – важко відповісти однозначно. З одного боку такий вихід на міжнародні ринки може свідчити про диверсифікацію бізнесу, але з іншого боку чи це означає, що компанії побоюються нестабільності країни. Ще однією причиною виходу на міжнародну арену можуть бути ризики втрати клієнтів. Великі міжнародні партнери переживають, що через війну українські фахівці не зможуть надати послуги і, тим самим, перестраховування. Час покаже, але одне залишається безперечним, ІТ індустрія розвивається і запитів на висококваліфікованих фахівців стає дедалі більше.

Ще 15-20 років Україна традиційно вважалася одним із лідерів важкої та агропромисловості. Економіка країни спиралася на експорт зерна і стали і ризикувала надовго залишатися сировиною, але ситуація кардинально змінилася, коли на арену вийшли інформаційні технології.

Завдяки розвитку інформаційних технологій відбувається динамічна глобалізація, пов'язана з змінами в соціальній і економічній сферах. Більшість державних послуг в Україні надається в електронному форматі, що унеможливило втручання чиновників у роботу бізнесу, прискорення самого процесу обробки запиту та боротьби з корупцією.

Повномасштабна війна проти України спонукала український бізнес до максимальних темпів діджиталізації та оцифрування бізнес-процесів. Значна частина клієнтів ІТ-Enterprise втратила свої

підприємства внаслідок військової агресії та окупації. Але, на щастя, бізнес намагається зберегти свої активи, там де це можливо. Наприклад, науково – виробниче об'єднання «Імпульс» із міста Северодонецьк запровадило вже низку цифрових рішень: з управління даними по продукту (Product Data Management, PDM) та управління майстер – даними (Master Data Management, MDM). Після релокації, яку заподіяла війна навесні 2022 року, компанія змогла відновити роботу у термін від одного дня - що є реаліями сучасних підприємств, які мають оцифровані бізнес – процеси [5].

Як відомо, з початку війни українська компанія IT-Enterprise активно проводить оцифровку бізнес – процесів вітчизняних компаній, спільно з АТ «Укрзалізниця» і органами влади впровадила автоматизовану систему закупівлі та розробку. Укрпошта» [5].

Заціфровані процеси дозволяють українським компаніям, які опинилися в епіцентрі військових подій, не зменшувати темпи, не втрачати багато часу на навчання нового персоналу, а відкриваючи доступ для колег, які перебувають у вимушеній еміграції, продовжувати працювати, тим самим зберігаючи кадри.

Інформаційні технології вже зараз активно впливають на інститути суспільства, стають інструментом впливу на величезні маси людей. Стираються кордони, і створюється новий світовий порядок. IT галузь може зробити Україну однією з економічно розвинених країн за належної державної підтримки, оскільки Україна має потужний інтелектуальний потенціал, який необхідно підтримувати, вирощувати та оберігати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/67>

2. IT єдина галузь в Україні, яка росте [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://itukraine.org.ua/updated-data-it-industry-is-the-only-growing-export-industry-in-ukraine.html>

3. Дослідження Асоціації "IT Ukraine" "Do IT Like Ukraine" [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://itukraine.org.ua/files/reports/2022/DoITLikeUkraine2022.pdf?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=doslidzhennya_do_it_like_ukraine_nacionalna_it_industriya_zrostaye_po_pri_vse&utm_term=2022-12-14

4. Топ – 50 найбільших IT компаній України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://jobs.dou.ua/top50/>

5. Збереження кваліфікованих кадрів має стати державною програмою [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://itukraine.org.ua/reversing-%E2%80%98brain-drain%E2%80%99-should-become-ukraine%E2%80%99s-government-strategy-and-business-priority.html>

Куленко Сергій — власник, IT підприємство EXTERTEST.

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

¹Луцький національний технічний університет

Анотація: У статті досліджено сутність та вплив діджиталізації на розвиток та формування комунікаційної політики сучасного бізнесу. Окреслено відмінності досвіду обслуговування та клієнтського досвіду. Наведені напрями, що сприятимуть формуванню ефективної комунікації сучасних підприємств в контексті цифровізації бізнес-процесів.

Ключові слова: бізнес; комунікації; канали комунікації; діджиталізація; клієнт; взаємовідносини з клієнтом; клієнтський досвід.

Abstract: The article examines the essence and influence of digitalization on the development and formation of the communication policy of modern business. The differences between service experience and customer experience are outlined. The directions that will contribute to the formation of effective communication of modern enterprises in the context of the digitalization of business processes are given.

Keywords: business; communications; communication channels; digitization; client; relations with the client; customer experience.

Цифрова економіка справила глибокий вплив на суспільство, умови ведення бізнесу і динаміку взаємовідносин учасників. Нові явища, такі як онлайн-платформи, соціальні медіа, великі дані (Big Data) та постачальники онлайн-послуг, впливають на бізнес-моделі та наше розуміння того, що таке “бізнес”. Цифровізація має значний вплив на культуру поведінки споживачів їх цифровий досвід та посприяла інноваціям у зборі, обліку даних та формуванні комунікаційної політики сучасного бізнесу. Цифровізація в бізнесі посприяла тому, що багато компаній досягли успіху, від автоматизації маркетингової діяльності до обробки замовлень компанії повністю використовують цифрові технології. Як стверджує Н. Kagermann – оцифрування – постійне зближення реального та віртуального світів стане головним рушієм інновацій та змін у всіх галузях нашої економіки [1]. У глосарії світової дослідницької консалтингової компанії у сфері інформаційних технологій Gartner – цифровізація стосується використання цифрових технологій для зміни бізнес-моделі та надання нових можливостей для отримання прибутку та створення вартості [2].

Глобалізація та цифровізація змінює правила конкуренції та можливості бізнесу конкурувати один з одним. Успіх залежить не стільки від конкурентних можливостей окремої фірми, скільки від успішності її взаємодії із клієнтами. Однак, варто відмітити, що процес комерції, який дозволяв продавцю та клієнту особисто взаємодіяти, спілкуючись один з одним так би мовити “face-to-face”, також докорінно змінився і набув ознак глобального ділового ринку. Можна сказати, що клієнти, певною мірою, втратили свою унікальність, оскільки вони стали “порядковим номером”, а продавцям стало важко здійснювати облік та оцінку індивідуальних потреб своїх клієнтів, оскільки ринок став переповненим товарами та послугами.

Сучасний споживач отримує величезні обсяги різноманітної інформації про компанії та їх послуги, однак, часто покупці не звертають уваги на те, з яких джерел вони її отримують. На відміну від тих часів, коли комунікація з клієнтом відбувалась безпосередньо на місці продажу продукції (послуги), або ж за допомогою телефону чи факсу, то сьогодні сучасні платформи взаємодії з клієнтами можуть підтримувати кілька каналів: Інтернет, голосовий зв'язок, цифровий зв'язок та електронна пошта. Тобто, компанії змушені взаємодіяти зі своїми клієнтами через кілька каналів, через форми на веб-сайті, живий чат, соціальні мережі тощо. Дуже часто, інформація отримана з великої кількості джерел зливається у єдине ціле у свідомості споживачів і створює загальне враження про підприємство, а якщо вона ще й суперечлива у різних джерелах, це провокує недовіру до компанії та її послуг. Досить часто, виникає ситуація, що підприємствам не вдається скоординувати роботу всіх своїх комунікаційних каналів. В результаті споживач не може розібратися в суміші повідомлень. В рекламних зверненнях говориться одне, рівень цін свідчить про інше, на етикетці написано дещо третє, торгові агенти

розповідають щось своє, Web-вузол компанії, підприємства, здається, зовсім ні з чим не пов'язаний. Тому, наявність хороших ефективних каналів та методів комунікації додає цінність продукту компанії, а також зміцнює конкурентні позиції, оскільки клієнти впевнені у своїй покупці та з більшою ймовірністю зупинять свій вибір на обраному бренді.

Враховуючи сучасні можливості комунікації у клієнтів формується багатоканальний клієнтський досвід який складається з окремих точок взаємодії через різноманітні канали, які плавно з'єднуються, дозволяючи їх продовжити з того місця, де вони зупинилися на одному каналі, і продовжити роботу на іншому. В цьому і виникає певна складність, тому що, незважаючи на те, що клієнти можуть бути позитивно налаштованими та приймати різні рівні обслуговування з різних каналів, вони також очікують, що комунікація з ними буде послідовною. Відповідно персонал компанії повинен чітко володіти навиками **підтримки кількох каналів за одну взаємодію**. Компанії, які докладуть максимум зусиль для оптимізації цих взаємодій, отримають значну перевагу перед тими, які цього не зроблять.

Дані висвітлені у результатах дослідження Salesforce, вказують, що ще у 2016 році 58% споживачів погоджувались, що технології кардинально змінили їхні очікування щодо того, як компанії повинні з ними взаємодіяти. Також, сучасне покоління споживачів стає все більш і більш залежними від мобільних гаджетів. Міленіали майже втричі частіше погоджуються, ніж бейбі-бумери, що вони "керують своїм життям зі своїх мобільних пристроїв" [3]. А покоління народжене після 2005 року, взагалі прийшли у світ із гаджетами в руках. Поки інші покоління обговорюють "технології майбутнього", для цього покоління "майбутнє" вже настало. Вони не читають друкованих газет, не уявляють життя без Інтернету і народилися вже зі сторінками у соціальних мережах. 81% споживачів заходять в Інтернет, щоб провести дослідження, перш ніж відправитися в магазин. Сучасним клієнтам практично не можливо розказати, що їм потрібно і де це взяти, оскільки, завдяки повному застосуванню цифрових технологій клієнти вже знають цю інформацію. І тепер клієнти не тільки порівнюють товари та послуги компанії з її прямими конкурентами, але й порівнюють їх із пропозиціями різних галузей, які можуть надати ще кращі продукти та послуги.

У порівнянні з тими, хто веде бізнес особисто, цифрові клієнти набагато частіше очікують миттєвого або майже миттєвого задоволення. Це означає, що будь-які фактори, які можуть уповільнити процес цифрових покупок, можуть у підсумку відштовхнути потенційних клієнтів.

Наприклад, приблизно у 5% організацій користувачі залишали їхні веб-сайти лише з односекундною затримкою, і чим довші затримки, тим вищий відсоток клієнтів починають шукати в іншому місці [3]. 57% не рекомендуватимуть компанію з погано розробленим веб-сайтом на мобільних пристроях. І якщо веб-сайт не оптимізований для мобільних пристроїв, 50% клієнтів перестануть його відвідувати, навіть якщо їм подобається компанія та її послуги [4].

Дослідження показують, що у великій більшості управлінського складу та й працівників підприємств виникають розриви у розумінні щодо досвіду взаємодії з клієнтами. Як правило, коли йде мова про досвід, це питання розглядаються або з точки зору досвіду користувача, або досвіду клієнтів. Тобто акцентується увага на тому, як клієнт або партнер взаємодіє з брендом і як бренд диктує правила цієї взаємодії. Однак тенденції сучасної мобільності та цифровізації кардинально змінили цей підхід. Тобто, компанії змушені перейти від одноканального контролю взаємодії з клієнтами. Вони не можуть вимагати, щоб клієнт або партнер використовував, наприклад лише телефонний канал для зв'язку з організацією. Сьогодні, для того, щоб вибудувати широке та стає коло лояльних клієнтів бренду необхідно застосувати подвійну взаємодію, за якої бренди отримують відгуки від клієнтів і відповідно змінюють наданий ними досвід.

За дослідженнями американської компанії Zendesk, що розробляє програмне забезпечення як послугу, пов'язане з підтримкою клієнтів, продажами та іншими комунікаціями з клієнтами он-лайн, 73% бізнес-лідерів вказують на прямий зв'язок між обслуговуванням клієнтів і ефективністю бізнесу, 61% клієнтів перейшли б до конкурента лише після одного невдалого досвіду, це на 22% більше, ніж у 2020 році [5]. Esteban Kolski стверджує, 72% клієнтів поділяться позитивним досвідом із 6 або більше людьми. З іншого боку, якщо клієнт незадоволений, 13% з них поділяться своїм досвідом з 15 або навіть більше. Проблема, насправді, полягає у тому, що в більшості випадків клієнти не кажуть, що вони не задоволені, а просто йдуть і лише 1 з 26 незадоволених клієнтів може висловити невдоволення [4].

Як ми бачимо, у сьогоdnішніх реаліях споживачі все більше цінують клієнтський досвід. А що ж таке клієнтський досвід (CX)? Це сумарний досвід клієнтів до і після продажу, тобто від моменту, коли потенційний клієнт дізнається про продукт компанії, до всіх його взаємодій з компанією як клієнт [6].

Іншими словами, досвід клієнтів залежить в безлічі відправних точок (точок взаємодії). Тобто, це і ознайомлення з веб-контентом, запит на необхідний продукт чи послугу, безкоштовна пробна підписка, подання заявки на послугу, і врешті повторне звернення до послуг компанії. Все це має наштовхувати компанію на постійну взаємодію, відслідковування дій клієнта і певною мірою формування інформації пов'язаної з індивідуальними потребами клієнтів і, таким чином, направляти клієнтів на шлях до покупки. В сучасних умовах ефективного управління CX може зменшити втрату клієнтів, збільшити доходи та спонукати до повторного звернення наявних клієнтів.

Важливо розуміти, що досвід обслуговування клієнтів і клієнтський досвід це зовсім різні речі. Якщо припустити, що клієнт випадково приходить у компанію особисто або ж здійснює замовлення вперше за телефоном, звичайно досвідчений менеджер обов'язково використає можливість справити враження та забезпечити відмінне обслуговування клієнта.

Наступного разу, коли той самий клієнт прийде або зателефонує і інший, можливо менш досвідчений менеджер, не знайде з ним спільної мови, справить погане враження чи не зрозуміє клієнта, в цьому випадку відразу вступить в дію концепція клієнтського досвіду: ситуація наочно показує, що обслуговування клієнтів - це лише один аспект усього обсягу клієнтського досвіду.

Враховуючи останні тенденції розвитку багатоканальної комунікації, мобільного зв'язку, мобільних і соціальних мереж, для успішного спілкування з клієнтами, варто на це націлювати власну бізнес-модель. Зокрема, сучасному бізнесу варто здійснювати трансформацію фізичних операцій на цифрові шляхом зміни способу надання цінності або того, що доноситься до клієнтів; необхідно переосмислити досвід клієнтів (партнерів) і співробітників з точки зору надійного механізму зворотного зв'язку; необхідно забезпечити впровадження доступних хмарних інструментів для роботи з програмним забезпеченням; посилення особистісного підходу до клієнтів, шляхом інтеграції з соціальними мережами; необхідно створювати доступні інтерфейси для ефективної роботи з новими цифровими інструментами на всіх рівнях, як на внутрішньому, так і для взаємодії з клієнтами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kagermann, H (2014) Change Through Digitization–Value Creation in the Age of Industry 4.0. Management of Permanent Change. DOI: 10.1007/978-3-658-05014-6_2
2. Gartner Glossary. Digitalization. URL: <https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary/digitalization> (дата звернення: 02.02.2023)
3. State of the Connected Customer (2016). URL: https://www.salesforce.com/content/dam/web/en_us/www/images/form/pdf/socc-2016.pdf Accessed 18 Jan 2023 (дата звернення: 20.01.2023).
4. Stattin, N (2022) 32 Customer Experience statistics You Need to Know For 2023. URL: <https://www.superoffice.com/blog/customer-experience-statistics/> (дата звернення: 25.01.2023)
5. Zendesk (2022) CX Trends 2022: Improve your bottom line by putting customers at the top. URL: <https://cx-trends-report-2022.zendesk.com/opportunity> (дата звернення: 28.01.2023)
6. Gilbert, N (2023) 75 Basic CRM Software Statistics: 2023 Data Analysis & Market Share. URL: <https://financesonline.com/crm-software-statistics/> (дата звернення: 01.02.2023)

Кузьмак Олег Іванович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: kuzmakoleg2312@gmail.com

Кузьмак Олена Миколаївна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Луцький національний технічний університет, Луцьк, e-mail: kuzmakolena3007@gmail.com

Kuzmak Oleh I., Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Marketing, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: kuzmakoleg2312@gmail.com

Kuzmak Olena M., Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University, Lutsk, e-mail: kuzmakolena3007@gmail.com

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

¹Західноукраїнський національний університет

Анотація: У статті проведено аналіз ключових напрямків інформатизації вітчизняної соціальної сфери, які сприяють побудові єдиного інформаційного простору соціальної сфери трансформації соціальної служби у нову сервісно орієнтовану структуру з широким спектром інформаційно-комунікаційних послуг. Аргументовано, що результати цифровізації соціальних процесів проявляються в імплементації автоматизованих інформаційних систем та програмних комплексів, розробці нових сервісних продуктів, електронному документообігу, підвищенні доступності та якості соціальних допомог, оптимізації витрат на соціальні цілі.

Ключові слова: цифровізація, інформаційні системи, соціальна сфера, Єдина інформаційна система соціальної сфери.

Abstract: In article analyzes the key areas of informatization of the domestic social sphere, which contribute to the construction of a single information space of the social sphere, the transformation of the social service into a new service-oriented structure with a wide range of information and communication services. It is argued that the results of the digitalization of social processes are manifested in the implementation of automated information systems and software systems, the development of new service products, electronic document management, increasing the availability and quality of social benefits, and optimizing social spending.

Keywords: digitization, information systems, social sphere, Unified information system of the social sphere.

В умовах розбудови сервісної держави і формування цифрового соціуму інформатизація соціальної сфери стає необхідною складовою і запорукою успішної реалізації соціальної політики, спрямованої на якісне і своєчасне задоволення потреб населення. Вона зорієнтована на забезпечення ефективного використання інформаційно-комунікаційних і цифрових сервісів у контексті гарантування реалізації основних прав і свобод громадян, надання соціальної допомоги, поширення у суспільстві знань і формування навичок з профілактики соціально небезпечного становища і само- та взаємодопомоги, підтримки прийняття ефективних управлінських рішень задля підвищення якості та зручності соціальних послуг. Тому в епоху цифровізації усі сили мають бути спрямовані на максимальне технологічне переозброєння вітчизняних економік у рамках максимального використання її переваг та підвищення ефективності задоволення потреб населення у соціальному обслуговуванні та менеджменті.

Нагальність окреслених змін у світовому масштабі обумовила відкриття в червні 2017 р. Обсерваторії інновацій та цифрової економіки Міжнародної асоціації соціального забезпечення (ISSA), що має на меті забезпечити більш чітке розуміння як проблем, так і можливостей, які цифрова економіка буде представляти перед соціальним забезпеченням та його адміністраціями й органами управління.

Для України перші кроки щодо інформатизації соціальної сфери розпочались із розроблення Єдиної інформаційно-аналітичної системи соціального захисту населення (ЄІАССЗН), що відповідає основним засадам побудови цифрової економіки як складної екосистеми взаємопов'язаних інформаційних і комунікаційних технологій, що ґрунтується на опрацюванні “великих даних”, які забезпечені складним аналітичним інструментарієм [1]. Наступним практичним втіленням цифровізації соціального управління стало запровадження: Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL); автоматизованих інформаційних систем та програмних комплексів “Наша сім’я”, “Єдиний державний реєстр осіб, які мають право на пільги”, “Житлові субсидії”, “Статистичний моніторинг бідності”, “Інтегрована інформаційна система “Соціальна громада””; Єдиного державного реєстру отримувачів житлових субсидій, Єдиної інформаційної системи обліку осіб, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, Реєстру надавачів соціальних послуг та ін. В частині пенсійного забезпечення населення діють: інформаційні кіоски для доступу до відомостей, які зберігаються в Інформаційному центрі персоналізованого обліку Пенсійного фонду України (ПФУ); система обслуговування громадян та обробки пенсійної документації на базі централізованих інформаційних технологій (АСОПД/КОМТЕХ-W); web-портал електронних послуг ПФУ й електронної бази даних одержувачів пенсій, Єдиний реєстр страхувальників, Електронний реєстр

листків непрацевдатності, Реєстр застрахованих осіб, електронні пенсійні справи, мобільний застосунок “Пенсійний фонд”, пенсійний калькулятор тощо.

В цілому їх застосування спрямоване на:

- 1) формування та ведення баз даних (клієнтів та ін.);
- 2) отримання інформації про види соціального забезпечення (пільги, компенсації, субсидії), фахівців установи, адреси тощо, а також зробити їх більш доступними;
- 3) комплексний аналіз будь-яких відомостей з бази даних за заданими критеріями і складання звітів;
- 4) автоматизований розрахунок величини середньодушового сукупного доходу для призначення пільг чи субсидій, пенсій, допомог;
- 5) облік і контроль за витраченими коштами, наданими з метою соціальної підтримки громадян.

Як результат, це дозволяє прогнозувати необхідні обсяги ресурсів у натуральному і грошовому вимірах для надання різних видів соціальної допомоги, ефективно розподіляти обмежені бюджетні кошти, визначати ефективність тих чи інших заходів і програм соціальної підтримки населення, аналізувати соціально-демографічну й соціально-економічну ситуацію в окремих адміністративно-територіальних утвореннях і визначати пріоритети в соціальній політиці.

З війною, яка розпочалася в країні, зросла необхідність ще більш швидкого та гнучкого реагування на нові виклики в частині посилення соціального захисту і підтримки населення. Значну роль у цьому відіграли саме інформаційні платформи, такі як “Допомога поруч” та єДопомога. Остання передбачає три напрямки, які охоплюють: грошову допомогу від держави (єДопомога державна); отримання та надання волонтерської допомоги (єДопомога волонтерська); виплати від міжнародних організацій (єДопомога міжнародна) [2]. Більше того, запроваджено Електронний реєстр отримувачів соціальної допомоги, а також Єдиний реєстр отримувачів гуманітарної допомоги.

Подальші напрямки цифровізації соціальної сфери пов’язані із ухваленою Кабінетом Міністрів України “Стратегією цифрової трансформації соціальної сфери”, мета якої полягає у “забезпеченні європейських стандартів функціонування інституцій соціального захисту, надання послуг соціального характеру, фінансової стабільності соціальної сфери, підвищення її прозорості та оптимізації її адміністративних видатків” [3]. Вона розроблена Міністерством цифрової трансформації спільно із Міністерством соціальної політики України та передбачає створення Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС). Основою такої системи стане Єдиний соціальний реєстр, який міститиме інформацію про отримувачів усіх видів соціальної допомоги, та реєстр інституцій соціальної сфери, що відповідають за надання тих чи інших видів соціальної підтримки. Таким чином, окреслена модернізація соціальної сфери втілює єдиний уніфікований підхід, міжнародні стандарти та технології реалізації страхового захисту населення країни.

Підсумовуючи зазначене вище, підкреслимо, що розробка та практичне використання новітніх технологій та цифровізація на їх основі системи державного управління є лейтмотивом до створення організаційно-технологічного підґрунтя для підвищення ефективності інформаційного обслуговування населення, модернізації системи соціального забезпечення, апробування й розвитку загальнодержавної інформаційно-комунікаційної інфраструктури і системи інформаційних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про Єдину інформаційно-аналітичну систему управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL) : Постанова КМУ від 17.07.2019 р. № 676. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/676-2019-%D0%BF>.
2. Платформа єДопомога допомагає кожному, хто постраждав від російської агресії. URL: <https://edopomoga.gov.ua/>.
3. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери : Розпорядження КМУ від 28 жовтня 2020 р. № 1353-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-cifrovoyi-transformaciyi-socialnoyi-sferi-1353281020>.

Кулина Галина Миронівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, e-mail: gkulyna@gmail.com

Kulyna Halyna M. – PhD of Economics, Associate Professor, Associate Professor Department of Financial technologies and banking business, West Ukrainian National University, Ternopil, e-mail: gkulyna@gmail.com

ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЙ НА ВІРТУАЛЬНИХ РИНКАХ

Державний біотехнологічний університет

Анотація. Обґрунтовано, що розвиток глобальних інформаційних й комунікаційних технологій привели до формування глобального електронного середовища в системі взаємодії бізнес-суб'єктів. Визначено основною умовою ефективного розвитку мережевої економіки вважати використання Інтернет-технологій. Доведено, що найпоширеніші види Інтернет-технологій складаються із засобів оперативного обміну та розповсюдження інформації, а також із засобів створення і підтримки інформаційних ресурсів в мережі Інтернет. Наведено класифікацію бізнес-структур, які надають інформаційні послуги.

Ключові слова: інформаційні технології; мережева економіка; бізнес-структури; мережеві комунікації

THE FORMATION OF THE NETWORK ECONOMY AND BUSINESS COMMUNICATIONS ON VIRTUAL MARKETS

Abstract: It is substantiated that the development of global information and communication technologies led to the formation of a global electronic environment in the system of interaction of business entities. It was determined that the main condition for the effective development of the network economy is the use of Internet technologies. It has been proven that the most common types of Internet technologies consist of means of rapid exchange and distribution of information, as well as means of creating and maintaining information resources on the Internet. The classification of business structures that provide information services is given.

Keywords: information technology; network economy; business structures; network communications

Успішна діяльність будь-якої компанії в сьогоdnішніх умовах української кризи залежить від розуміння процесів, що відбуваються в суспільстві та в економіці. Криза економіки змушує шукати нові способи успішного ведення бізнесу, нові шляхи просування товару ринку. Сучасні досягнення у розвитку національних та міжнародних інформаційних технологій призвели до формування глобального електронного середовища ринкових відносин. Ігнорування нових, змінних умов та нових технологій, що виникають внаслідок розвитку мережевої економіки, призводить до значних негативних економічних та соціальних наслідків [1, с. 124].

Для запобігання можливим збиткам в умовах розвитку глобальних інформаційних та комунікаційних технологій виникає потреба у дослідженні мережевої економіки та електронної комерції; аналізі впливу цих факторів на зміну конкурентного середовища на макро-і на мікрорівні; розроблення методів оцінки рівня інтеграції компанії та взаємодії із суб'єктами електронного ринку в умовах розвитку мережевої економіки [2, с. 121-123; 3, с. 106].

Для підприємців актуальним та важливим є також розробка методик та практичних рекомендацій щодо реорганізації існуючих форм та методів організації процесу підприємництва, адаптації структури управління та інших атрибутів сучасного підприємства до розвитку глобальних інформаційних та комунікаційних технологій. При цьому підприємцям необхідно уважно відстежувати всі зміни, що відбуваються на макро- та мікроекономічних рівнях внаслідок розвитку мережевої економіки, базуючись на знанні історії її розвитку та розумінні її тенденцій. Все це дозволить підприємству успішно функціонувати та розвиватися, маючи переваги в умовах жорсткої конкуренції [4, с. 146-163].

Питаннями розвитку мережевої економіки, впливу цього процесу на економічну поведінку суб'єктів мережі присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних фахівців: Ф. Котлер, Е. Тофлер, Р. Дрюкер, Ж. Ламберн, Н. Ушакової, Н. Савицької, І. Помінової, Н. Федоренко та ін. Високо оцінюючи теоретичний і методичний внесок вчених у розробку даної проблематики, слід зазначити, більшість цих робіт мають концептуальний характер. Наука та практика постійно висуває низку нових завдань, що стосуються методологічного та методичного забезпечення конкурентоспроможності підприємства та його продукції в умовах розвитку мережевої економіки. Теоретично недостатньо опрацьована тема формування мережевої економіки, що динамічно розвивається. Тож доцільно визначити процес формування мережевої економіки та бізнес-комунікацій на віртуальних ринках, маркетинг-взаємодії

та електронну комерцію як фактори підвищення ефективності підприємництва в сучасних умовах, що є актуальним завданням нашого дослідження.

Бурхливий розвиток мережевих інтернет-комунікацій та електронної комерції спровокували виникнення нових форм просування товарів, потенціал розвитку яких поки що не отримав належного розвитку. Сьогодні ми є свідками корінної трансформації методів та прийомів просування товарів, обумовлених особливостями мережевих інтернет-комунікацій. Це явище не просто відкриває нові можливості для просування товарів у мережі. Мережеві інтернет-комунікації формують принципово нове інституційне середовище електронної комерції, яке практично не перетинається з традиційним інституційним середовищем, перебуваючи поза сферою впливу учасників традиційних маркетингових відносин [5, с. 426].

Перспективні форми електронної комерції завжди асоціювалися з розвитком комп'ютерних технологій. Ця обставина пояснюється тим, що комп'ютерні технології набагато ближче в інституційному відношенні до традиційної економіки, ніж віртуальні технології Інтернет-комунікацій. Однак комп'ютерні технології лише визначають умови мережевих технологій та електронної комерції і не більше. Інша справа з новими формами просування товарів у мережі Інтернет, де діють інші закони ринкового ведення та інші механізми маркетингових комунікацій.

Сьогодні в мережі можна виявити різні форми інституціоналізації комунікативного мережевого середовища, яке цілком піддається класифікації. Багато з цих форм з моменту їх появи активно використовуються для просування товарів та послуг у мережі Інтернет. Причому ефективність такого просування дозволяє говорити про формування нового інструментарію, що кардинально відрізняється від традиційних методів просування та конкурує на рівних з традиційною практикою ведення бізнесу (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація основних мереж

н/зп	Вид мережі	Характерні ознаки та підсхеми
1.	Соціальні мережі (Social Networking Services)	являють собою інтернет-сервіси, призначені для організації та підтримки мережевих комунікацій. Розрізняють: – загальноформатні соціальні мережі, – професійні соціальні мережі, – соціальні мережі за інтересами,
2.	Блоги (від англ. weblog – інтернет-журнал)	веб сайти, що містять авторські матеріали власників та коментарі користувачів. Відмінна риса блогів полягає в їх публічності та загальнодоступності. Відвідувачі блогів можуть залишати коментарі та вступати в полеміку із власниками. Це комунікативне середовище, що керується власниками та виконує одночасно функції електронної пошти, новинного каналу, веб-форуму та чату. Найбільшу маркетингову цінність представляють блогери з великою аудиторією. Тому їх поділяють на багатотисячників та галузевиків.
3.	Веб-форуми	інтернет-додатки, призначені для організації спілкування відвідувачів на сайті. Окремий форум складається з розділів для обговорення, у яких користувачі створюють теми. В рамках тем відвідувачі мають можливість висловлювати свою думку. Поділяються на: – корпоративні форуми, – тематичні форуми
4.	Електронні дошки оголошень	представляють собою найпростішу і найдоступнішу форму електронної комерції з великою кількістю учасників та мінімальним переліком послуг, що надаються. Сайт з оголошеннями не містить торгових інструментів, не несе відповідальності за результати угоди і часто навіть не стягує плату за розміщення інформаційних матеріалів.

Сьогодні інституційна сторона мережевих комунікацій у Інтернет продовжує перебувати поза увагою традиційних соціально-економічних інститутів. Розвиток йде паралельно, майже не стикаючись і не перетинаючи. Тут домінують свої інституційні процеси, що відбивають становлення нових економічних відносин у нових (віртуальних) умовах економічної діяльності. [5, с. 370].

У комп'ютерному середовищі технологічні новації на найближчу перспективу легко прогнозуються, оскільки цикл від розробки та впровадження до масового використання комп'ютерних

технологій досить довгий. У віртуальному середовищі і форми мережевих комунікацій також багато в чому віртуальні. Це означає, що їх виникнення безпосередньо залежить від динаміки розвитку комп'ютерних технологій. Бізнес-структури, що відносяться до сфери надання інформаційних послуг поділяють на три групи: підприємства, що надають послуги хостингу; підприємства, що надають послуги SEO-оптимізації; підприємства, що формують та розповсюджують контент на замовлення [6].

Підводячи підсумки зазначимо, що різноманітність та масштабність перерахованих вище форм та видів мережевих інтернет-комунікацій свідчить про величезні можливості та перспективи розвитку цієї сфери. В інституційному сенсі маємо справу з типовим результатом скорочення трансакційних витрат. Віртуальне середовище всесвітньої мережі нівелює природні комунікативні обмеження, що існують у повсякденному житті поза Інтернетом. Саме тому нові форми інтернет-комунікацій здатні перетворитися на ефективний інструмент просування товарів. Причина криється в мультиплікативному ефекті Інтернету, що дозволяє у багато разів збільшити комунікативні можливості кожного учасника мережі. Незначні у звичайних умовах можливості міжособистісного непрофесійного спілкування за допомогою мережної мультиплікації перетворюються на потужний інструмент просування. Ця обставина перетворює найпростіші мережеві комунікації в один із найефективніших інструментів просування товарів. Причому такий інструмент, роль якого постійно зростає, а сам він стрімко змінюється, постійно розширюючи і поглиблює сферу свого застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кулініч О.А. Підприємницька оцінка впливу пандемії на вітчизняний бізнес. Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін. Всеукр. наук.-практ. конф. Полтавський державний аграрний університет (27 жовтня 2022 р.). Полтава. 2022. С. 124-127
2. Андросова Т.В., Кулініч О.А., Помінова І.І., Федоренко Н.М. Місце цифрової економіки в загальній системі сучасних господарських відносин. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. праць ХДУХТ. Харків. 2021. С. 118-132.
3. Ушакова Н.Г., Зарецька Л.М., Кулініч О.А., Ільченко М.О. Вплив цифрової економіки на розвиток економік світу та України. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг: зб. наук. пр. Харків. ХДУХТ. 2021. Вип. 1 (33). С. 104-118.
4. Грінько А.П., Гринько П.Л., Ушакова Н. Г., Андросова Т.В., Кулініч О.А., Помінова І.І. Методологія керування бізнесом в умовах цифровізації : монографія. Х. МОНОГРАФ. 2022. 199 с.
5. Кулініч О.А., Зарецька Л.М. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців. Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення навчального процесу. XII Всеукр. наук.-практ. конф. ХДУХТ (25 вересня 2015 р.). Харків. 2015. С. 269-371
6. Фролова Л.В., Бавико О.Є. Тенденції розвитку мережевих бізнес-структур. Ефективна економіка. № 11. 2020р. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/24.pdf

Кулініч Оксана Андріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Андріяш Олена Сергіївна, бакалавр факультету економічних відносин та фінансів, Державний біотехнологічний університет, Харків

Kulinich Oksana, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business, State Biotechnological University, Kharkiv, e-mail: kulinich.ekonom@gmail.com

Andriyash Olena, Bachelor of the Faculty of Economic Relations and Finance, State Biotechnological University, Kharkiv

КИТАЙСЬКИЙ ПРИКЛАД РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ІНСПІРАЦІЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

***Анотація.** Розглянуто китайський досвід трансформації основних сфер діяльності країни, зокрема основну увагу приділено трансформації класичної економіки в цифрову економіку в розрізі концепції Industry 4.0. Виділено основні напрями цифрового розвитку країни. Проаналізовано вплив розвитку цифрової економіки на зростання ВВП Китаю. Описано перспективи розвитку цифрової економіки в Україні.*

Ключові слова: цифрова економіка; електронна комерція; трансформація; Україна; Китай; Індустрія 4.0.

THE CHINESE EXAMPLE OF THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY AS AN INSPIRATION FOR UKRAINE

***Abstract.** The Chinese experience of the transformation of the main spheres of the country's activity is considered, in particular, the main attention is paid to the transformation of the classical economy into a digital economy in the context of the concept of Industry 4.0. The main directions of digital development of the country are highlighted. The influence of the development of the digital economy on China's GDP growth is analyzed. The prospects for the development of the digital economy in Ukraine are described.*

Keywords: digital economy; e-commerce; transformation; Ukraine; China; Industry 4.0.

Цифрова економіка стала ключовою сферою міжнародної конкуренції в новому економічному раунді, оскільки вона забезпечує нові можливості для розвитку та збільшення продуктивності, дозволяє компаніям розширювати свої ринки та ефективно конкурувати, а також сприяє інноваційному розвитку та створенню нових ринків [1]. У цифровій економіці ключовою є роль даних, технологій та інформації, що надає можливості для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності національних економік.

Цифровізація є новою рисою розвитку та прогресу сучасного людського суспільства, а цифрова економіка є ключовою сферою нового раунду міжнародної конкуренції. Населення Китаю становить понад 1,4 мільярда людей, з яких 1,051 мільярда є користувачами мережі. Китай має найповнішу індустріальну систему у світі та створив найбільшу у світі мережеву інфраструктуру з передовою продуктивністю. Крім того, Китай постійно вдосконалює різні правові системи для розвитку цифрової економіки. Розвиток цифрової економіки Китаю забезпечує велику кількість користувачів, різноманітні сценарії застосування, міцну матеріальну основу та гарне середовище для розробки.

Наразі Китай активно використовує історичну можливість впровадження нового покоління технологій на основі концепції Industry 4.0 [2], яка зосереджена в основному на цифрових технологіях і передбачає їх інтеграцію, щоб прискорити розвиток цифрової економіки, сприяти глибокій інтеграції цифрової економіки та реальної економіки і створити новий двигун економічного розвитку, використовуючи такі основні напрями:

1. Онлайн-магазини та електронна комерція: в Китаї діють десятки тисяч онлайн-магазинів, які продають товари і послуги різних категорій. Такі магазини стали надзвичайно популярними серед користувачів мережі, оскільки вони пропонують зручний спосіб замовлення та доставки товарів, а також широкий вибір продуктів за доступними цінами.

2. Мобільні платежі: в Китаї мобільні платежі стали дуже популярними в останні роки. Користувачі можуть оплачувати різні послуги та товари з використанням мобільного телефону, що дуже зручно та ефективно [3]. Наприклад, використання найпопулярнішого в країні мобільного сервісу WeChat має декілька переваг для цифрової економіки Китаю, зокрема [3,4]:

- Велика кількість користувачів: WeChat має понад 1 мільярд активних користувачів, що робить його найбільш популярною соціальною мережею в Китаї. Це створює значні можливості для компаній та бізнесів залучити нових клієнтів та збільшити свій дохід через маркетингові кампанії на платформі.
- Функції електронної комерції: WeChat пропонує низку функцій електронної комерції, таких

як магазини, платежі, мікроплатежі та інші, що дозволяє компаніям продавати свої товари та послуги безпосередньо через платформу.

- Контроль за даними: WeChat належить компанії Tencent, яка має доступ до значної кількості особистої інформації користувачів. Це дозволяє Китаю збирати велику кількість даних та використовувати їх для розробки нових продуктів та послуг, а також для покращення інфраструктури та ефективності бізнесу.

- Інновації та розвиток: китайські компанії використовують WeChat для вивчення потреб споживачів та відгуків на їхні продукти, що дозволяє їм швидко вдосконалювати та розвивати свої бізнеси.

Що стосується України, то банківський додаток "Приват24" [5] може бути частково аналогом WeChat в Україні, оскільки він також дозволяє користувачам здійснювати фінансові транзакції та пересилати кошти за номером мобільного телефону або ID користувача. Додаток також має функції соціальної мережі, де користувачі можуть знаходити друзів та спілкуватися з ними. Однак, WeChat має набагато більше функцій, які включають в себе різні аспекти життя країни, зокрема WeChat допомагає зберігати традиції китайської культури, включаючи китайську мову та ієрогліфи, а також сприяє розвитку китайської музики, кіно та інших культурних видів мистецтва [4]. Також варто зазначити, що "Приват24" обмежений лише користувачами ПАТ "ПриватБанк", тоді як WeChat є популярним месенджером в Китаї та використовується мільйонами людей по всьому світу.

3. Штучний інтелект: Китай є однією з найбільших країн у світі, які активно використовують штучний інтелект. У Китаї розробляються та впроваджуються різні інноваційні рішення, що базуються на штучному інтелекті, наприклад, системи безпеки, системи розпізнавання обличчя, системи рекомендацій, і так далі.

4. Інтернет речей: у Китаї дедалі більше підприємств використовують технологію Інтернету речей (IoT), щоб покращити ефективність своїх операцій. За допомогою IoT-рішень підприємства можуть відстежувати та контролювати роботу різних обладнань та механізмів, що дозволяє покращити якість та продуктивність роботи.

Зараз у Китаї спостерігається швидкий розвиток цифрової економіки, яка відіграє важливу роль у покращенні ефективності реальної економіки. Національний масштаб цифрової економіки досяг 45,5 трлн юанів, що становить 39,8% ВВП, що дозволило Китаю зайняти друге місце в світі. У провінціях Цзянсу, Фуцзянь, Хубей, Аньхой та Цзянсі додана вартість цифрової економіки вже досягла рівня трильйона юанів. Крім того, у Хефей, Ханчжоу, Усі та інших місцях сформувалися конкурентоспроможні на міжнародному рівні високогірні райони цифрової промисловості та агломераційні райони з інтелектуальним голосом, цифровою безпекою, IoT та іншими сферами [6].

Перехід до цифрової економіки є ключовим фактором в ефективному розвитку національної економіки Китаю з кількох причин [7]:

1. Підвищення ефективності виробництва: використання цифрових технологій може допомогти зменшити витрати на виробництво, поліпшити якість продукції та збільшити продуктивність праці.

2. Збільшення масштабів бізнесу: цифрові технології дозволяють розширювати бізнес шляхом залучення нових клієнтів та збільшення ринку збуту.

3. Збільшення рівня інновацій: цифрові технології можуть створювати нові можливості для інновацій та покращення якості продукції, що може допомогти підвищити конкурентоспроможність Китаю на міжнародному ринку.

4. Поліпшення економічної інтеграції: цифрові технології дозволяють зменшити бар'єри для міжнародної торгівлі та інвестицій, що сприяє підвищенню економічної інтеграції Китаю з рештою світу.

5. Підвищення якості життя населення: цифрові технології можуть допомогти поліпшити якість життя населення, забезпечуючи доступ до нових послуг та можливостей, таких як онлайн-освіта, електронне здоров'я, електронна комерція, транспортна мобільність та інше.

На XX Національному з'їзді Комуністичної партії Китаю у своєму виступі Генеральний секретар Сі Цзіньпін (习近平) однозначно висловив підтримку розвитку країни в напрямку цифровізації всіх сфер її діяльності, вказавши на це як на надзвичайно важливу та неминучу умову для успішного майбутнього [6]. Основними тезами виступу було необхідність зберігання фокусу економічного розвитку на реальній економіці та сприяння новій індустріалізації шляхом прискорення будівництва виробничої потужності, якісної електроенергії, аерокосмічної потужності, транспортної потужності, мережевої потужності та цифрового Китаю.

Окрім цього, виступ був присвячений розвитку цифрової економіки та глибокій інтеграції цифрової економіки та реальної економіки. Сі Цзіньпін закликав до прискорення розвитку цифрової промисловості, яка має стати міжнародно конкурентоспроможним кластером.

Зокрема, Сі Цзіньпін наголосив на важливості розвитку інформаційної технології, штучного інтелекту, 5G мереж, обчислювальних центрів, технології блокчейн та іншій сучасній техніці для розвитку цифрової економіки.

Також було згадано про необхідність зміни в роботі державних установ та приватного сектору для досягнення цифрового розвитку Китаю. Сі Цзіньпін закликав до розвитку висококваліфікованих кадрів з цифрової галузі та створення належної інфраструктури для розвитку цифрової економіки.

Отже, на основі даного виступу керманіча Китаю, можна прогнозувати, що Китай продовжить активно працювати над діджиталізацією своєї промислової та фінансової системи, зокрема, розвитком цифрової економіки, що стане важливим рушієм для економічного зростання Китаю. Також очікується, що Китай буде зосереджувати увагу на створенні міжнародно конкурентоспроможного кластера цифрової промисловості, що допоможе зміцнити його позиції на світовому ринку.

Щодо перспектив розвитку цифрової економіки в Україні, можна сказати, що країна має значний потенціал в цій сфері. Зокрема, українські ІТ-фахівці відомі своєю високою кваліфікацією та творчим підходом до роботи, а сучасні FinTech, які активно впроваджуються в фінансову систему, наприклад, Приват 24, який в розрізі фінансових транзакцій та ведення бізнесу може бути українським аналогом китайського WeChat. Проте, для досягнення значних успіхів в цифровій економіці необхідно створити сприятливе середовище для розвитку ІТ-сфери, е-комерції та підтримки інноваційних проєктів. Також важливо активізувати співпрацю з країнами, що вже досягли успіхів у цій галузі, з метою обміну досвідом та використання передових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нікіфорова Л. О. Цифрова економіка як український мейнстрім. Матеріали XLIX науково-технічної конференції факультету менеджменту та інформаційної безпеки. ВНТУ, 27-28 квітня 2020 р. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2020/schedConf/presentations>
2. Industry_4.0 URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Industry_4.0
3. WeChat Becomes An E-Commerce Challenger In China With Mini Programs. URL: <https://www.forbes.com/sites/michellegrant/2019/10/28/wechat-becomes-an-e-commerce-challenger-in-china-with-mini-programs/?sh=54b12ec36618>
4. Офіційний сайт WeChat. URL: <https://www.wechat.com/>
5. Застосунок «Приват 24». URL: <https://privatbank.ua/udalennyi-banking/privat24>
6. 陈曦. 每日一习话「促进数字经济和实体经济深度融合」 / Чень Сі. «A daily idiom» сприяє глибокій інтеграції цифрової економіки та реальної економіки. URL: <https://baijiahao.baidu.com/s?id=1758065394363146066>
7. 数字经济部 / Департамент цифрової економіки Китаю. URL: <http://www.de.gov.cn/>

Нікіфорова Лілія Олександрівна - канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, email: nikiforovalilia@gmail.com

Nikiforova Liliia Oleksandrivna - Ph.D. (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: nikiforovalilia@gmail.com

СПЛАЙН-ІНТЕРПОЛЯЦІЯ В АНАЛІЗІ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

¹Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Анотація: Розглянуто підхід до використання методів сплайн-інтерполяції в процесі аналізу обсягів реалізованої продукції в Україні за 2010 – 2021 рр. В середовищі GNU Octave здійснено інтерполяцію та побудовано графіки кубічних сплайнів. За значеннями інтерполяції визначені періоди, які відповідають певній тенденції розвитку, та періоди, де відбулися зміни, що стає орієнтиром до пошуку факторів впливу на ці зміни.

Ключові слова: аналіз діяльності; інтерполяція, кубічні сплайни, GNU Octave

Abstract: The approach to the use of spline interpolation methods in the process of analyzing the volumes of products sold in Ukraine for 2010-2021 considered. In the GNU Octave environment, interpolation performed and cubic spline graphs were constructed. Interpolation values determine the periods that correspond to a certain development trend and the periods where changes took place, which becomes a guideline for finding factors influencing these changes.

Keywords: activity analysis; interpolation, cubic splines, GNU Octave.

Результативність економічної діяльності будь-якої країни значною мірою залежить від якості реалізації основних функцій управління. Однією з функцій управління є функція контролю за виконанням тактичних та стратегічних завдань. Основою контролю є аналіз результатів та своєчасне розпізнавання відхилень від запланованої траєкторії розвитку діяльності, що потребує більш ретельного вивчення технології економіко-математичних методів і моделей та особливостей їх застосування у економічному аналізі й удосконалення навиків використання сучасних програмних засобів оброблення кількісної інформації.

Проблема економіко-математичного моделювання в економіці розглядається у багатьох наукових роботах з різних точок зору. Найбільш поширеними моделями сьогодні є моделі, побудовані на основі регресійного аналізу, які передбачають наявність вихідної статистичної інформації достатньо великого обсягу. У більшості досліджень відбувається стискання значних масивів даних та побудова аналітичного виразу з невеликою кількістю параметрів. В роботі [1, с.32] зазначено, що для цього «застосовують засоби аналітичної обробки даних на основі методів і алгоритмів апроксимації (наближення) функцій, таких як апроксимація поліномами, раціональними дробами, експонентами, сплайнами, сплесками (вейвелет-функціями), фрактальними методами та ін.». Слід зазначити, що наближення (апроксимація, інтерполяція) сплайном взагалі вважають кращим, ніж наближення поліномом. Інтерполяція табличних функцій за допомогою сплайнів, на відміну від поліноміальної інтерполяції, не дає зростання ступеня інтерполяційного полінома зі збільшенням кількості вузлів сітки. Сплайн-інтерполяція є кусково-поліноміальною інтерполяцією, яка в багатьох випадках виявляється більш ефективною, ніж спроби підібрати один інтерполяційний поліном для конкретного відрізка, на якому подано вихідні табличні дані. Під сплайном розуміють сукупність пов'язаних інтерполяційних поліномів, які описують кусково-гладку криву, що проходить через вузлові точки, причому в місцях сполучення перша та друга похідна безперервні [2]. Автори [1] продемонстрували програмну реалізацію деяких з методів інтерполяції за допомогою мови програмування Python, здійснили порівняльний аналіз результатів роботи алгоритмів на типовому прикладі та визначили, що у випадку, коли вихідна інформація подана невеликою кількістю точок-вузлів ($n < 6$), метод інтерполяції кубічними сплайнами виявляється точнішим. Крім того, ними встановлено, що наближення функції інтерполяційним кубічним сплайном має найменшу асимптотичну складність, що, безперечно, є привабливим з точки зору адаптації його до вирішення реальних економічних завдань. В роботах [3 – 5] зазначено, що кубічні сплайни – сплайни, склеєні з поліномів третього степеню, мають широке застосування і починають використовуватися в багатьох прикладних задачах, пов'язаних з наближенням функцій. З урахуванням існуючих відомостей та доведених переваг пропонується підхід до посилення аналітичного інструментарію управлінського аналізу в економіці за рахунок використання інтерполяції кубічними сплайнами.

Під час аналізу певних результатів економічної діяльності здійснюється збір інформації за попередні місяці, або квартали, або роки (доцільно аналізувати не дуже тривалий період часу, а попередні дані, які відображають стійку тенденцію певного економічного процесу чи явища), тобто кількість вихідних даних можна встановити на рівні року (обираючи шість парних або непарних місяців, або якимось іншим чином), або трьох років (де слід вибрати шість кварталів), або дванадцяти років, з яких експериментальними буде обрано шість років.

В даній роботі продемонстровано інтерполяцію кубічними сплайнами табличної функції обсягів реалізованої продукції, де застосовано статистичні дані Державної служби статистики України [6] за період 2010 – 2021 рр.

Кубічний сплайн має вигляд $g(t) = at^3 + bt^2 + ct + d$, де коефіцієнти a, b, c, d знаходять за таких умов: значення сплайну мають дорівнювати значенню вихідної функції у вузлах $y(x_i) = g(x_i)$; сплайн та його перша й друга похідні мають бути неперервними у вузлових точках. Алгоритм розрахунку коефіцієнтів інтерполяційного сплайну та їх використання є достатньо громіздким і складається з таких етапів: формування вихідної інформації (визначення вузлів та значень функції у вузлах); побудова системи рівнянь, яка враховує умови стосовно похідних; розв'язання побудованої системи рівнянь – визначення коефіцієнтів сплайну; обчислення значень сплайну у проміжних точках. Якщо скористатися певним програмним забезпеченням, то процедура інтерполяції значно спрощується. Серед значної кількості програмних засобів, які можна використати у ході сплайн-інтерполяції, пропонується середовище GNU Octave, завдяки тому, що це середовище є потужною альтернативою ліцензійної програми математичних розрахунків Matlab, має зручний інтерфейс та різноманітні вбудовані функції.

GNU Octave містить спеціальну функцію сплайн-інтерполяції $interp1(x, y, xi, method)$, де x – масив експериментальних вузлів, y – масив значень функції і сплайну, xi – точки, в яких необхідно обчислити значення функції за допомогою сплайну, $method$ – метод побудови сплайну ('linear' – лінійна інтерполяція, 'spline' – кубічний сплайн).

В середовищі GNU Octave у ході аналізу обсягів реалізованої продукції реалізована інтерполяція кубічними сплайнами функції $y(x)$, де x – роки – вузли сплайну, y – величини обсягів реалізованої продукції (млн. грн) – значення вихідної функції та кубічного сплайну у вузлах. Інтерполяцію сплайнами проведено у двох варіантах – вузли встановлені у парних та непарних роках. На рис. 1 наведено динаміку змін обсягів реалізованої продукції в Україні за 2010 – 2021 рр. за даними Державної служби статистики України [6], яку можна вважати експериментальною вихідною інформацією, та графіки кубічних сплайнів, значення яких обчислені в GNU Octave за допомогою функції $interp1$.

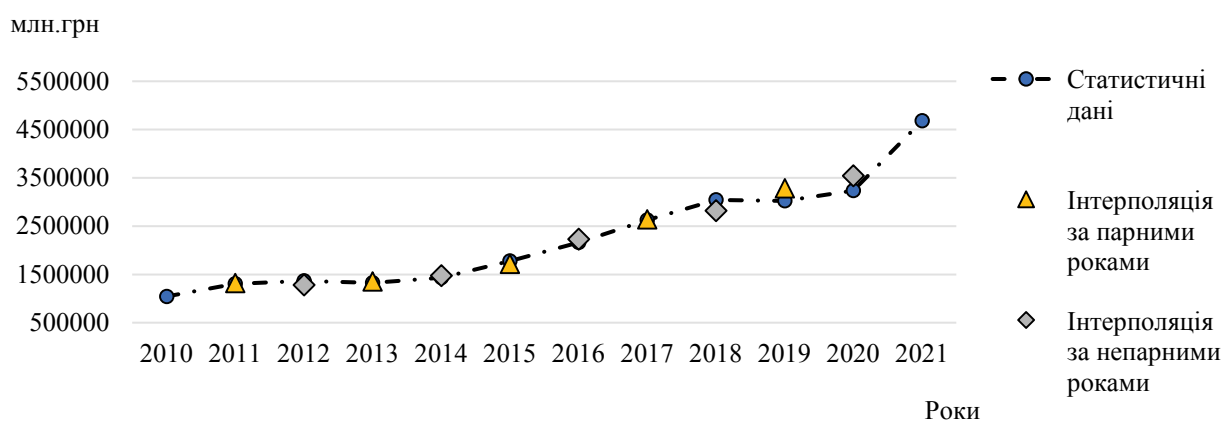

Рис. 1. Інтерполяція кубічними сплайнами динаміки змін обсягів реалізованої продукції в Україні за 2010 – 2021 рр.

Значення обсягів реалізованої продукції, які обчислені за допомогою інтерполяційних кубічних сплайнів, можна вважати очікуваними у разі збереження тенденції розвитку за певний період часу. За графіками рис. 1 видно, що значення інтерполяційних кубічних сплайнів у вузлових точках майже збігаються з вихідними даними протягом 2011 – 2018 рр., а у 2019 – 2020 рр. спостерігаються

відхилення від заданої траєкторії. Встановлення такого періоду стає орієнтиром до подальшого пошуку факторів, які вплинули на ці зміни.

Графіки на рис. 1 відображають високу точність інтерполяції, яку доведено обчисленням середніх помилок інтерполяції за двома варіантами (табл. 1): інтерполяція по вузлах у парних роках має середню помилку $0,155/5=0,031=3\%$, у непарних – $0,295/5=0,059=6\%$, що є припустимим та вказує на якість і адекватність інтерполяції.

Таблиця 1

Інтерполяція кубічними сплайнами

Вихідні значення у непарних роках	Інтерполяція за вузлами у парних роках	Відносне відхилення	Вихідні значення у парних роках	Інтерполяція за вузлами у непарних роках	Відносне відхилення
2011 - 1305308	1319400	0,011	2012 - 1367926	1280800	0,064
2013 - 1322408	1350500	0,021	2014 - 1428839	1473300	0,031
2015 - 1776603	1719500	0,032	2016 - 2158030	2227100	0,032
2017 - 2625862	2635500	0,004	2018 - 3045202	2818200	0,075
2019 - 3019383	3280900	0,087	2020 - 3236369	3537000	0,093
Разом		0,155	Разом		0,295

Отже, метод інтерполяції кубічними сплайнами позбавлений більшості недоліків інших математичних методів наближення та є зручним для використання під час аналізу результатів економічної діяльності. Використання інтерполяційного сплайн-моделювання може бути реалізовано у ході оцінки та контролю будь-яких змін конкретних економічних показників у динаміці процесу їх формування, що доводить перспективність застосування інтерполяції сплайнами у ході посилення аналітичного обґрунтування певних управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гарт Л.Л., Каманцев А.С. Асимптотичний аналіз складності деяких алгоритмів наближення функції // Питання прикладної математики і математичного моделювання : зб. наук. пр. Дніпро, 2020. Вип. 20. С. 31 – 44. DOI: 10.15421/322003
2. Бісікало О., Кветний Р., Кудрик О., Олексій Ю. Застосування інтерполяції кубічними сплайнами в інтелектуальній інформаційній системі прогнозування фазової стабільності твердих розчинів. *Інформаційні технології та комп'ютерна інженерія*. 54(2), 2022, С. 94–102. DOI: 10.31649/1999-9941-2022-54-2-94-102.
3. Обчислювальна математика. Інтерполяція та апроксимація табличних даних : навч. посіб. / Крилик Л. В., Богач І. В., Прокопова М. О. Вінниця : ВНТУ, 2013. 111 с.
4. *Сплайни в цифровій обробці даних і сигналів*: монографія / І. В. Шелевицький, М. О. Шутко, В. М. Шутко, О. О. Колганова. Київ : НАУ, 2008. 232 с.
5. Сплайн-функції та їх застосування : навч. посіб. / Б. П. Довгий, А. В. Ловейкін, Є. С. Вакал, Ю. Є. Вакал. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. 117 с.
6. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Норік Лариса Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри вищої математики та економіко-математичних методів, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, Харків, e-mail: larisa.norik@gmail.com

Norik Larisa O., PhD in economics, associate professor, department of higher mathematics and economic-mathematical methods, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, e-mail: larisa.norik@gmail.com

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ - НЕВІД'ЄМНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

¹Одеський національний економічний університет

Анотація: У статті досліджено вплив діджиталізації на діяльність підприємства, організацію його роботи, трансформацію бізнес-процесів. Розглянуто стан та головні тенденції розвитку діджиталізації в Україні, визначено необхідні ефективні дії у даній сфері.

Ключові слова: цифрова економіка; діджиталізація; трансформація, конкурентоспроможність.

Abstract: The article examines the impact of digitization on the company's activities, the organization of its work, and the transformation of business processes. The state and main trends of the development of digitization in Ukraine were considered, and the need for effective actions in this area was determined.

Keywords: digital economy; digitization; transformation, competitiveness.

В сучасному світі процес провадження нових технологій та інновацій є визначальним фактором підвищення конкурентоспроможності підприємств, який сприяє загальному економічному зростанню.

Не дивлячись на те, що географічно кордони між країнами продовжують існувати, прибутки підприємств наразі генеруються за рахунок руху капіталу та потоків ресурсів поза межами країн, де були створені дані компанії. Зміни в навколишньому середовищі, які передбачають, насамперед, технологічні перетворення, призводять до посилення ролі інформації в бізнес-середовищі, формування нових споживчих запитів, сприяють процесу діджиталізації у світі.

Поняття «діджиталізація» відносно нове в сучасній термінології. За визначенням О. Грибіненко, це процес трансформації діяльності, який включає проникнення цифрових технологій для оптимізації, автоматизації бізнес-процесів, зростання продуктивності компанії та покращення взаємодії і комунікації з клієнтами [1]. Цей процес включає в себе перенесення інформації у цифровий формат; її збір та зберігання, аналіз масиву даних, застосування штучного інтелекту; трансформацію, проникнення цифрових технологій у всі складові бізнес середовища.

Неочікуваний глобальний спалах захворювання COVID-19 став причиною серйозних негативних наслідків у світовій економіці, таких як: значне скорочення доходів, зростання безробіття, збоїв в роботі транспортних компаній, сфери послуг та промисловості. В умовах призупинення роботи великої кількості компаній, обмеженості пересування та контакту між співробітниками стало зрозуміло, що розвиток цифрових технологій є основою не тільки функціонування підприємств, а й необхідністю їх виживання та розвитку. Згідно з дослідженнями [2], у 2022 році приблизно 5,3 мільярда людей, або 66 % населення світу, користувалися Інтернетом. І ця цифра з кожним роком невпинно зростає. В Україні обсяг експорту комп'ютерних послуг за перше півріччя 2022 року становив 3,74 млрд. доларів США, що на 23% більше ніж за аналогічний період попереднього року [3].

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну використання цифрових технологій стало невід'ємною складовою функціонування вітчизняної економіки в цілому. Саме хмарні сервіси виявилися ключовим інструментом захисту українських державних реєстрів, підтримки економіки, збереження цілісності державного апарату тощо. Успішним прикладом використання хмарних технологій є компанія Kernel, - найбільший виробник соняшникової олії в Україні. У перші дні масштабної російської агресії критичні ІТ-системи Kernel були перенесені в хмару, а співробітники отримали високоякісні інструменти для віддаленої роботи.

Процес діджиталізації створює низку конкурентних переваг для підприємства серед яких:

- 1) підвищення рівня конкурентоздатності;
- 2) створення унікальних продуктів, повністю адаптованих до вподобань споживача;
- 3) надання додаткової цінності продукту завдяки якісному сервісу;

- 4) спрощення роботи з великими масивами даних;
- 5) швидкий доступ до будь-якої інформації підприємства;
- 6) децентралізація виробництва;
- 7) скорочення часу та витрат розробки продукту;
- 8) значна економія фінансових ресурсів;
- 9) підвищення швидкості прийняття рішень у реальному часі;
- 10) формування позитивного ставлення до іміджу підприємства.

Дослідження та впровадження новітніх технологій у господарський процес необхідні кожному підприємству. Уже зараз наявність сайту, мобільного додатку, CRM-системи, чат-боту тощо майже в кожній компанії свідчить про те, що українські підприємства поступово починають діджитал трансформацію. Але для того, щоб повністю використовувати весь потенціал цифрових технологій, підприємствам необхідно проводити роботу з реструктуризації всіх процесів у компанії, в основу яких повинні входити такі технології як: bigdata, хмарні та мобільні сервіси, штучний інтелект, блокчейн та інші цифрові рішення.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, бізнес-аналітики, бізнес-планування, які передбачають автоматизацію бізнес-процесів, що ведуть, в свою чергу, до зростання продуктивності праці, економії поточних витрат, оперативної гнучкості бізнес-процесів та дозволяє вітчизняним компаніям успішно конкурувати не тільки на національному але й на світовому ринку.

На даний час на глобальному рівні Україна перебуває в процесі створення та застосування належних нових прогресивних інформаційно-інноваційних технологій. Передусім це стосується залучення інвестицій у проекти нових знань, законодавчого регулювання, підготовки професійних кадрів, створення інноваційної інфраструктури. Для активізації процесу розвитку та запровадження діджиталізації на різних рівнях економіки повинні впроваджуватися заходи у наступних напрямках: з розробки техніко-економічних вимог щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій; фінансового та ресурсного забезпечення впровадження нововведень; отримання доступу до міжнародних інформаційних ресурсів; введення нових структур для інформування та зворотного зв'язку; належна та відповідна підготовка персоналу. Адже під час пандемії та війни для більшості компаній України – це єдиний шлях зберегти свої позиції і та забезпечити потенціал для подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грибіненко О. Діджиталізація економіки в новій парадигмі цифрової трансформації *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*. 2018. №16. С. 35–37.
2. Statistics. Official site of the International union of telecommunication (MSE, English International Telecommunication Union, ITU). 2022. URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/stat/default.aspx> (дата звернення 03.02.2023.).
3. Експортна індустрія ІТ-індустрія продовжує підтримувати економіку України. *IT Ukraine Association*. 2022. URL: <http://surl.li/excma> (дата звернення 05.02.2023.).

Орленко Ольга Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: orlenko20022015@gmail.com

Комарніцька Ярослава Олександрівна – студент, Одеський національний економічний університет, Одеса, e-mail: yaroslawa7.1.2002@gmail.com

Orlenko Olga M. – candidate of economic, associate professor of department of economics of enterprise, Odesa national economic university, Odesa, e-mail: orlenko20022015@gmail.com

Komarnitska Yaroslava O. student, Odesa national economic university, Odesa, e-mail: yaroslawa7.1.2002@gmail.com

СУЧАСНІ ТRENДИ РОЗВИТКУ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тернопільський національний технічний університет

Анотація. У статті висвітлено сучасні тенденції розвитку хмарних технологій у контексті реалізації концепції цифрової економіки.

Ключові слова: цифрова трансформація; віртуальні технології; хмарні обчислення; конкурентоспроможність.

Abstract. The article highlights the cloud technologies development current trends in the context of the digital economy concept implementation.

Keywords: digital transformation; virtual technologies; cloud computing; competitiveness.

В сучасних умовах ринок хмарних технологій розвивається швидкими темпами. Перехід бізнесу в онлайн, переведення персоналу на віддалену роботу ще більше прискорили цифрову трансформацію, у тому числі в Україні [1]. І щоб вистояти за умов підвищеної конкурентоспроможності, необхідно впроваджувати у робочі процеси передові рішення. А це означає, що хмарні технології продовжують розвиватися. За цих умов зростають вкладення у розробки та їх експлуатацію, підвищується попит серед споживачів.

Судячи з частки світового ринку, лідером у галузі хмарних обчислень вважається «Amazon Web Services» («AWS»). Станом на 2022 рік «AWS», дочірній компанії «Amazon», належить 32 % ринку, при цьому 20 % припадає «Microsoft Azure», і, відповідно, «Google Cloud» – 7 %. Однак, найбільша частка ринку хмарних обчислень у 2022 році фактично припадає на категорію «інші провайдери», а «AWS» посідає друге місце з наступним найбільшим відсотком. Принагідно зазначимо, що за підсумками 2021 року глобальні витрати на хмару склали 408,6 мільярдів доларів. При цьому «Gartner» спрогнозував, що вказані витрати у 2022 році становитимуть 482 мільярди доларів [2].

Хмарні обчислення розуміємо як модель забезпечення повсюдного мережевого доступу на вимогу до обчислювальних ресурсів, що спільно використовуються, таких як пристрої зберігання даних, сервери, застосунки. Вказані ресурси можна швидко надати і впровадити з мінімумом адміністративних зусиль або взаємодії з сервіс-провайдером. У хмарних обчислень також мають бути п'ять основних характеристик: самообслуговування на вимогу, широкосмуговий мережевий доступ, пул ресурсів, можливість швидкого переналаштування, або розширення, та обслуговування.

При цьому доступні клієнту ресурси можуть легко масштабуватися, залежно від потреб клієнта, який платитиме лише за те, що він використав. Хмарні обчислення дають змогу перенести витрати та обов'язки від клієнта до постачальника хмарних послуг. Інакше кажучи, компанії передають управління частиною свого бізнесу постачальнику хмарних послуг. Еластичність, оплата за фактом використання, низькі початкові інвестиції, короткий час виходу на ринок і передача ризиків провайдеру хмарних послуг роблять хмарні обчислення універсальною парадигмою для розгортання нових застосунків, які були б економічно недоцільні у традиційних умовах.

Хмару можна використовувати для різних цілей, включаючи резервне копіювання даних, аварійне відновлення, розробку та тестування програмного забезпечення, аналіз великих даних, для систем електронної пошти, віртуальних робочих столів, а також інтернет-застосунків, орієнтованих на клієнтів. У цьому контексті охарактеризуємо тренди у сфері хмарних технологій 2022 року за прогнозами експертів ринку.

Хмари без серверів. Безсерверні технології на сьогодні перебувають на етапі активного розвитку. Їх сутність полягає у тому, що для надання серверних послуг не потрібно купувати або орендувати апаратне забезпечення. Одна з найбільш вагомих переваг такого рішення є можливість швидкого та простого масштабування. Як результат, виключаються простої обладнання, немає перевищення лімітів, внаслідок різкого підвищення трафіку. Ресурси автоматично підлаштовуються під потрібний обсяг.

Більше того, при переході в хмару бізнес оплачує лише оренду ресурсів, які використовує – жодних фіксованих виплат за обсяги сховища, пропускну спроможність, апаратне забезпечення. Підприємцям залишається лише користуватися усіма перевагами високих обчислювальних потужностей з мінімальними вкладеннями, без покупки «заліза». До того ж бізнесу більше не потрібно витратити кошти на обслуговування інформаційної інфраструктури. Підтримку працездатності хмарних пристроїв, їх ремонт, оновлення повністю бере на себе провайдер послуг.

Контейнеризація. З кожним роком обчислення, мережі, зберігання інформації все частіше переходять у віртуальне середовище, що дає змогу оптимізувати витрати на ІТ-ресурси. У процесі перетворення фізичних застосунків у хмарну інфраструктуру, все більше застосунків з масштабною, багаторівневою архітектурою замінюються на мікросервіси. Далі вони проходять етап контейнеризації, що уможлиблює керування ними через оркестрові платформи. Внаслідок цього ядро операційної системи здатне підтримувати кілька ізольованих варіантів користувацьких просторів, а не один, як раніше. Використання контейнеризації забезпечить: швидку доставку інформації; підвищену гнучкість налаштувань; зростання рівня переносимості; простоту модернізації та управління усіма етапами життєвого циклу. Зазначимо, що фахівці відзначають хороші перспективи розвитку хмарних технологій, зокрема, у сфері контейнеризації. На їх думку, вже до кінця 2022 року понад 75 % представників бізнесу у всьому світі будуть застосовувати у роботі контейнерне програмне забезпечення. На початку вказаного року ця цифра ледь перевищувала 40 %.

Хмарні програмні застосунки. Трендом сучасності у галузі віртуальних технологій також можна назвати розвиток хмарного програмного забезпечення. Цьому сприяли: підвищена гнучкість налаштувань, вирізняючи продуктивність; мінімізація витрат на покупку обладнання. На сьогодні понад 70 % застосунків, які використовує бізнес у повсякденній роботі, знаходяться у хмарі. Перспективи такого рішення можна зрозуміти, якщо порівняти звичайні програмні продукти та хмарні. Так, класичний застосунок включає дані та модуль обробки, поданий у формі коду. Для їх виконання обов'язково потрібне місце на диску. При цьому хмарні застосунки не обслуговують значну частину цих процесів. Вони виступають лише у ролі пристрою для введення даних. Для роботи з ними користувачу необхідно скористатися браузером або мобільним застосунком, а вже сама обробка буде виконуватися на віддаленому сервері на основі API (Application Programming Interface). Переваги розробки програмного забезпечення у хмарі незаперечні:

- практично миттєвий доступ до важливих даних;
- економія ресурсів на етапі запуску;
- оплата виключно за ресурси, що використовуються;
- вища продуктивність;
- можливість роботи з будь-якого пристрою, підключеного до Інтернету без прив'язки до географічного розташування.

Граничні обчислення чи периферійні обчислення. На думку фахівців, майбутнє хмарних технологій ще й у граничних обчисленнях, які значно спрощують розподілення навантаженнями. Це особливо актуально в роботі зі структурованими та неструктурованими даними, що надходять від людей, машин, автомобілів, заводів, активів, побутової техніки та багатьох інших джерел. Вся інформація, що надходить від камер, супутників, датчиків, RFID-міток, переносних пристроїв, повинна бути оброблена. Не завжди доцільно передавати всі дані, що надходять з величезної кількості пристроїв до центрів обробки даних. Більш раціональним є забезпечення можливості їхнього периферійного зберігання та обробки. Внаслідок цього, користувач отримає необхідну інформацію безпосередньо на місці та з усуненням затримок. За масштабного розвитку Інтернету речей, впровадження 5G та інших цифрових інновацій таке рішення буде особливо актуальним [3]. Яскравими прикладами таких рішень можна назвати: безпілотні авто, потокову передачу мультимедіа, керування дорожнім рухом тощо. Інформації більше не доводиться долати значні відстані до центрів обробки даних і назад. Заощаджується час, знижуються ризики кібератак, втрати інформації. Все це дає змогу оптимізувати продуктивність ресурсів завдяки мінімізації витрат на обробку даних, звести до нуля ризики порушення інформаційної безпеки.

У цьому контексті рекомендується розглядати периферійні обчислення не як альтернативу публічній хмарі, а як доповнення до неї. Дійсно, більш складні та великі проєкти краще обробляти на периферії, а ось дата-центри використовувати як центральне сховище [].

Економія витрат. Перш ніж переводити свої ресурси в хмару, необхідно продумати способи оптимізації витрат на супутні послуги. Тут передбачено такі варіанти:

1. Планування. Варто чітко розуміти, скільки ресурсів потрібно для виконання того чи іншого завдання.

2. Розмір ресурсів. Належить постійно стежити за тим, яке навантаження від ваших обчислень, зберігання, пам'яті припадає на віртуальну машину. Так, можна буде підвищувати його в міру необхідності або навпаки, знижувати, якщо не буде потреби. Для контролю за цими параметрами передбачено безліч інструментів, платформ. Вони забезпечать цілодобовий моніторинг і дадуть змогу оптимізувати витрати.

Інвестиції в енергозбереження. Енергозбереження – технології, що торкнулися різних сфер життєдіяльності людини. Не винятками вони стали й у процесі віртуалізації, зарекомендувавши себе одним із передових трендів хмари 2022 року. Світ прагне досягти вуглецевої стабільності, підвищення екологічності технологій та продуктів. У цьому контексті сфера хмарних технологій здатна забезпечити суттєве скорочення енергоспоживання. Це накладає свої обмеження на вимоги до цифрових сховищ у комплексі з цілодобовим наданням користувачам IaaS, SaaS, PaaS послуг. Йдеться про те, щоб хмарні провайдери почали приділяти більше уваги так званім «зеленим» дата-центрам. Це сховища, робота яких ґрунтується на альтернативних джерелах енергії. Одне з таких передових рішень – впровадження хмарних сервісів, масштабування яких виконується не в контексті продуктивності, а на основі енергоспоживання. Саме під нього і виділятимуться певні ресурси.

Підвищення безпеки. За безпеку інформації у хмарних та локальних структурах відповідають як представники бізнесу, так і самі постачальники послуг. Істотно спростити ці процеси дозволяє багато готових рішень від таких гіперскейлерів, як Google, Azure, AWS. Вони пропонують продукти, здатні автоматично шифрувати вихідні дані та інформацію, що передається. І це вже фрагмент керованих сервісів.

Так, до обов'язкових заходів з боку представників бізнесу має увійти резервування важливої інформації, у випадку непередбачених атак хакерів. Заздалегідь слід передбачити технологію створення як самих копій, так і аварійного відновлення. Такі рішення значно підвищують безпеку даних, стійкість до відмов, дадуть змогу керувати ризиками. А це означає, що безпека бізнес-процесів значно покращиться. Цей комплекс заходів входить до переліку обов'язкових завдань для тих, хто планує отримати сертифікат інформаційної безпеки ISO/IEC 27001. Але ними не варто нехтувати і тим, хто не має наміру отримувати вказаний сертифікат. Реалізація цих завдань – стратегічний захід, який дасть змогу бути впевненим у інформаційній безпеці бізнесу.

Таким чином, загальнодоступні хмари – це вже не новинка на інформаційному ринку, зокрема і на українському. Це інноваційний напрям у сфері IT-технологій, який розвиватиметься й надалі: впевнено та стабільно. Тому вже сьогодні необхідно створювати стратегію цифрової трансформації власного бізнесу, орієнтуючись на тренди хмарних технологій 2022 року. Це дасть змогу швидко та гнучко реагувати на зміни ринку, підвищити власну конкурентоспроможність та комфортну співпрацю для клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Островський О. Стратегічні тренди розвитку IT-індустрії та технологій. Світ наукових досліджень. Тези виступів Міжнародної науково-практичної дистанційної конференції (29 вересня 2021 року). Тернопіль, 2021. С. 104–106. URL: <http://www.economy-confer.com.ua/art/16/101/0/0/>
2. Cloud Computing Trends 2022. URL: <https://datalabsua.com/en/cloud-computing-trends-2022/>
3. Ostrovskyy O. The development of digital technologies in the context of achieving the strategic goals of Ukraine // Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 85–90. URL: <https://sci-conf.com.ua/xii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-innovations-and-prospects-of-world-science-20-22-07-2022-vankuver-kanada-arhiv/>

Островський Олександр Тарасович – здобувач вищої освіти кафедри комп'ютерно-інтегрованих технологій, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Тернопіль, e-mail: Homesasha1@gmail.com

Ostrovskyy Oleksandr T. – acquirer of higher education of computer-integrated technologies department, Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University, Ternopil, e-mail: Homesasha1@gmail.com
УДК 330.131.5:633

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

¹ Національний авіаційний університет

Анотація: У статті досліджено нинішній стан діджиталізації бізнес-середовища в Україні та запропоновано перспективи застосування інформаційних технологій для розвитку бізнесу.

Ключові слова: інформаційні технології, бізнес-середовище, нейромережі, діджиталізація.

Abstract: The article examines the current state of digitalization of the business environment in Ukraine and offers prospects for the use of information technologies for business development.

Keywords: information technologies, business environment, neural networks, digitalization.

Рушійною силою сучасного бізнесу та його ефективного просування є діджиталізація. Це сфера, що визначає сутність трансформацій у середині країни – для добробуту, праці, творчості й навчання. Вітчизняні підприємства отримують більш ширші можливості долучатися до світових ланцюгів доданої вартості. Малий та середній бізнес зможе впроваджувати нові бізнес моделі та отримає доступ до інструментів покращення операційної ефективності. Державний апарат стане більш гнучким та ефективним, спростивши життя громадам й бізнесу.

Зазвичай, країни, які активно розвивають цифрову економіку, показують вищі показники економічного зростання. Україна успішно впроваджує діджиталізацію, що не одноразово було відмічено європейськими країнами та являє собою певний перехід від індустріальної епохи й аналогових технологій до епохи знань й творчості, що характеризуються цифровими технологіями та інноваціями у цифровому бізнесі.

Ініціатива *ЕС EU4Digital* підтримує програму цифрових реформ в Україні, пропонуючи ряд заходів по просуванню ключових сфер цифрової економіки й суспільства відповідно до норм й практики *ЕС*, щоб забезпечити економічне зростання, створити більше робочих місць, поліпшити життя людей й допомогти бізнесу [1].

Вже зараз населення країни може використовувати «цифрову державу в смартфоні», загрузивши мобільний додаток «Дія», щоб отримувати якісні державні, соціальні послуги та повноцінний доступ до цифрової інфраструктури. Це скорочує час надання послуг, прибирає корупційну та бюрократичну складову і створює багато додаткових зручностей, насамперед: особисті реєстраційні документи завжди під рукою, можна записуватись та отримувати послуги державних та комерційних установ віддалено через смартфон, розраховуватись у магазинах та транспорті навіть не картою, то вже вчорашній день, а самим смартфоном (якщо є функція *NFC*), переглядаючи *Vikinedio* та навчаючи своїх дітей, показуючи тварин, їх можна не лише оживити та навіть перемістити у своє помешкання. Вже дистанційно можна не тільки навчатися, але й з використанням «віртуальної реальності»: переміщатися країнами, відвідувати музеї, відомі бібліотеки, куди до сьогодні у людей не було доступу, замовлювати їжу, здійснювати перегляд фільмів у кінотеатрі та багато інших прогресивних рішень та можливостей.

Діджиталізація вигідна, перш за все, торговельним підприємствам й банківським установам. «Наскрізні технології» (роботизація, технологія блокчейна, нейромережі, штучний інтелект, квантова віртуальна й доповнена реальність) призводять до оптимізації виробництва, роботизації та віддаленого контролю [2].

Українські бізнесмени та підприємці все більше впроваджують діджиталізацію у свої бізнес-процеси. Вже зараз, щоб відкрити підприємство потрібен тільки смартфон та цифровий підпис для оформлення необхідних документів та дозволів. Касові апарати, вибір товарів (навіть віртуальні примірочні), замовлення, оплата, продаж, обмін, доставка та багато іншого – вже у смартфоні, також паперові документи відходять на задній план, все більше використовують їх в електронному вигляді, віддалені та віртуальні офіси, навіть співробітники не встаючи з дивану можуть працювати та спілкуватися з колегами. Для великого бізнесу з впровадженням цифровізації відкриваються великі можливості для інтеграції з іншими країнами, економіками та бізнес-структурами. Від обробки земельних ділянок, збору врожаю, виготовлення будь яких матеріалів та товарів, до впровадження нових логістичних ланцюгів без втручання людей («відсікання» людського ресурсу), штучний інтелект

все більше входить у наше повсякденне життя та допомагає вдосконалювати та полегшувати багато різноманітних процесів.

Участь у тендерах, аукціонах, оформлення необхідних бізнес документів, бухгалтерська звітність завдяки цифровізації стає більш прозорою та доступнішою. Наразі, під час війни в Україні бізнесмени, які знаходяться за кордоном за допомогою цифровізації бізнесу можуть продовжувати працювати та підтримувати економіку країни.

Однак, як і будь які прояви прогресу, діджиталізація потребує постійного контролю і має оборотну сторону «медалі», а саме й певні негативні ознаки.

Якщо діджиталізовані процеси постійно не модернізувати, перевіряти та контролювати це може призвести до багатьох помилок та незворотних бізнес-процесів, особливо якщо помітити це не своєчасно. Наприклад, повністю автоматизована лінія виготовлення кисломолочної продукції. Якщо стався збій, цього ніхто не побачив, відбувається рецептурна зміна, чи порушення температурного режиму – це призводить до виготовлення повністю непридатного до вживання продукту, іноді навіть робить його небезпечним для життя та здоров'я.

До числа основних ризиків і загроз діджиталізації слід віднести таке: руйнація застарілої системи виробництва й розподілу матеріальних благ; можливість концентрації влади на ринку й посилення монополій; захоплення нових ринків транснаціональними корпораціями; дестабілізація грошово-кредитної системи; наростання залежності від компаній-лідерів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій; скорочення й ліквідація робочих місць; втрата контролю якості та безпечності виготовлення продукції; залежність від інтернету та електроенергії (будь які зміни можуть призводити до помилок); відсутність емоційно чуттєвого контакту в сфері обслуговування; обмежена кількість функціоналу в межах прописаної програми; відсутність творчого елемента; зменшення функції мислення у людини тощо [2].

Серйозну стурбованість викликає й можливість встановлення загального контролю над громадянами за допомогою цифрових технологій, коли з'являється можливість відстежувати: кожен крок, дію, слово людини, а в подальшому - і його думки [3].

Кожний користувач ПК чи смартфону так звикає до того що його помилки у написанні, чи розрахунках виправляють різні програмні дивайси, що навіть перестають інколи думати над правильним написанням слів, такі й подібні речі підтверджують що процес діджиталізації, як й інші прогресивні відкриття допомагають і спрощують життя людини, однак розумом й обережність є наріжним каменем їх використання.

Хоча загрози різкого зростання чисельності безробітних внаслідок діджиталізації сильно перебільшені й вони легко можуть бути нейтралізовані продуманою державною політикою, проте до цього часу саме вона, а не цифрова революція була головною причиною ліквідації мільйонів робочих місць і деградації людського капіталу [2].

Тому, тільки прогресивна судова та контролююча система, сильна влада, що піклується про розвиток своєї країни та громадянського суспільства, здатна ефективно впроваджувати, врегульовувати й контролювати зростаючий темп загальної діджиталізації в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

5. Бочарова Ю.Г., Чернега О.Б., Кожухова Т.В. Діджиталізація та цифрові трансформації в ЄС. *Економіка і організація управління*. 2021. № 2 (42). С. 6-19.
6. Білявська Ю., Микитенко Н., Шестак Я. Кібербезпека та захист інформації під час пандемії COVID-19. *Міжнародний науково-практичний журнал "Товари і ринки"*. 2021. № 1. С. 34-46.
7. Білявський В.М., Шуліковська К.В. Основні аспекти формування ефективної кадрової політики сучасних підприємств. *Науковий журнал Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 25. С. 33–40.

Петриченко Андрій Миколайович, магістрант, Національний авіаційний університет, Київ, e-mail: valentyn.biliavskiy@npp.nau.edu.ua

Білявський Валентин Миколайович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств, Національний авіаційний університет, Київ, e-mail: valentyn.biliavskiy@npp.nau.edu.ua

Petrychenko Andrii M., master's student, National Aviation University, Kyiv, e-mail: valentyn.biliavskiy@npp.nau.edu.ua

Biliavskiy Valentyn M., PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management of Foreign Economic Activities of Enterprises, National Aviation University, Kyiv, e-mail: valentyn.biliavskiy@npp.nau.edu.ua

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ У РОСЛИННИЦТВІ

¹Національний університет водного господарства та природокористування

Анотація: У статті досліджено нинішній стан діджиталізації рослинництва Рівненської області України та запропоновано заходи, покликані його стимулювати задля підвищення соціально-економічного розвитку регіону.

Ключові слова: сільське господарство; діджиталізація; економічні механізми; урожайність; грант; кредит.

Abstract: The article examines the current state of digitization of crop production in the Rivne region of Ukraine and proposes measures designed to stimulate it in order to increase the socio-economic development of the region.

Keywords: agriculture; digitization; economic mechanisms; yields; grant; credit.

Рослинництво має велике значення для соціально-економічного розвитку: забезпечення продовольством, створення валового внутрішнього продукту, здійснення експорту, наповнення державного та регіонального бюджетів від податків, стимулювання розвитку інших галузей, створення робочих місць і підвищення рівня життя, вирішення екологічних проблем тощо [1]. Відтак підвищення ефективності галуззі є пріоритетною ціллю урядів багатьох держав та регіонів. Сучасним напрямом підвищення ефективності рослинництва є його діджиталізація – процес застосування інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій: інтернету речей, робототехніки, штучного інтелекту, дронів, точного землеробства, великих даних і аналітики, технологій зв'язку [2]. Підприємства рослинництва мають обмежену інформаційну й фінансову спроможність самостійно підвищувати рівень своєї діджиталізації, тому актуальним є державне або регіональне стимулювання цих процесів у формі дорадництва та економічних механізмів пільгового кредитування, лізингу, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо [3].

Урожайність вирощування сільськогосподарських культур як основний показник ефективності рослинництва Рівненської області є значно нижчим, ніж в сусідніх регіонах України та країнах Європи (рис.1). При цьому рівень діджиталізації рослинництва, для прямого оцінювання якого офіційна статистика відсутня, є низьким, оскільки ця галузь в Рівненській області має найменший приріст капіталоозброєності праці з-поміж областей-сусідів (табл.1). Водночас в чинних за останні 5 років державних та регіональних програмах підтримки сільського господарства діджиталізація не визначена пріоритетною ціллю, оскільки фінансування передбачено на купівлю основних засобів і нематеріальних активів або відшкодування витрат на них, а також на послуги агродорадництва без наголошення на їх цифровому спрямуванні [7-9].

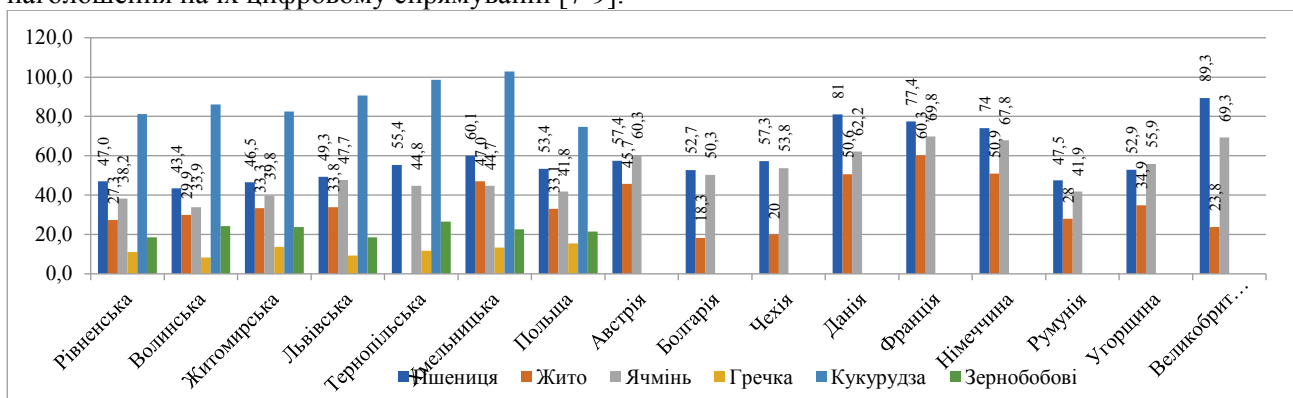

Рис.1. Урожайність основних зернових та зернобобових у Рівненській області, суміжних областях та окремих країнах Європи у 2019-2021 рр., ц/га (складено автором за [4, 5])

Таблиця 1

**Капітальні інвестиції у сільське, лісове та рибне господарство Рівненської та сусідніх областей
у 2017-2021 році, млн.грн**

Область	2017	2018	2019	2020	2021	Разом за 5 років	Зайняті у 2020, осіб	У розрахунку на 1000 зайнятих
Волинська	1183,1	1520,2	1317,1	972,0	1263,8	6256,1	11736	533,1
Житомирська	2725,9	2386,6	1795,0	1989,6	1547,0	10444,1	22360	467,1
Львівська	1398,1	1536,8	1646,3	1020,7	1355,5	6957,4	14331	485,5
Рівненська	1482,7	1192,6	868,0	1092,0	1226,0	5861,4	12255	478,3
Тернопільська	2560,1	2788,9	3094,6	2283,0	2245,0	12971,5	15588	832,1
Хмельницька	2730,0	3168,3	2486,0	2662,5	2946,0	13992,8	25245	554,3

Джерело: складено автором за [6]

Тому задля підвищення ефективності рослинництва в Рівненській області, що в свою чергу, позитивно відобразиться на показниках соціально-економічного розвитку регіону, пропонується за рахунок коштів обласного бюджету розвинути заходи цифрового дорадництва та фінансової підтримки фермерських господарств для їх діджиталізації.

Для охоплення 626 фермерських господарств, які функціонують в Рівненській обл. і використовують для вирощування сільськогосподарських культур 926 га землі, дорадництво (особисте та шляхом інформування на інтернет-сторінці) варто організувати на грантовій основі, залучивши за конкурсом двох науковців області. Мінімальна місячна сума 1 гранту не повинна бути меншою за $2893 \cdot 3,21 \cdot 1,4 = 13001,14$ грн, де 2893 грн – це посадовий оклад працівника 1 тарифного розряду Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів [10]; 3,21 – тарифний коефіцієнт для 18 тарифного розряду, якому відповідає посада старшого наукового співробітника [10]; $1,4 = 1 + 0,25 + 0,15$ – коефіцієнт, що враховує оклад (1), надбавку за науковий ступінь кандидата наук (0,25) і вчене звання доцента (0,15). Відповідно до українського законодавства податок на доходи фізичних осіб з бюджетних грантів не утримується і ЄСВ на їх суми не нараховується [11]. Отже, на рік витрати на надання 2 грантів становитимуть 312027,36 грн, а на 3 роки програми – 936082,08 грн.

Для збільшення фінансових можливостей фермерів у придбанні засобів цифровізації варто надавати кошти з урахуванням досвіду попередніх програм [7, 8]: 1) у формі пільгових кредитів (2% річних) у національній валюті (до 500 тис.грн) – 30% від загальної кількості господарств ($500 \cdot 0,3 \cdot 626 = 93900$ тис.грн); 2) часткового відшкодування вартості (до 200 тис.грн) основних засобів та нематеріальних активів – 50% господарств ($200 \cdot 0,5 \cdot 626 = 62600$ тис.грн); 3) відшкодування відсотків за кредитами (до 100 тис.грн) – 20% господарств ($100 \cdot 0,2 \cdot 626 = 12500$ тис.грн). Разом сума видатків за три роки програми становитиме 169 000 тис.грн, 69 466 тис.грн з яких можна вважати чистими видатками, оскільки кредити та відсотки ($93900 \cdot 0,02 \cdot 3 = 5\,634$ тис.грн) за ними будуть повертатися.

Видатки на таку допомогу можна покрити за рахунок додаткових трьохрічних надходжень від податку на прибуток (мають бути передані як субвенція із державного бюджету), сплаченого фермерськими господарствами, які визначені на прикладі застосування агродронів для внесення добрив DJI марки AGRAS T30 із генератором (вартістю 450 тис.грн) та автомобілем для його транспортування (вартістю 320 тис.грн) замість трактора із причіпним обприскувачем на полях пшениці середньою площею для фермерських господарств Рівненщини 175 га й урожайністю 47 ц/га.

Так, в результаті застосування дрона господарство може отримати річний приріст доходу від зростання урожайності щонайменше на 5% внаслідок зменшення площ витоптування посівів пшениці: $47 \cdot 0,05 \cdot 175 \cdot 632 = 260$ тис.грн, де 632 грн/ц – ринкова ціна пшениці [12]. При цьому, незважаючи на більші витрати на заробітну плату, фермер може зекономити на амортизаційних відрахуваннях, витратах на паливо та добриво, яке вноситься вибірково, до 58 тис.грн. Отож, річний приріст прибутку середнього фермера становитиме: $260 + 58 = 318$ тис.грн. За три роки дії програми та з урахуванням чинної облікової ставки НБУ 25% дисконтований приріст прибутку буде дорівнювати: $318 + 318 \cdot (1 + 0,25) + 318 \cdot ((1 + 0,25) \cdot (1 + 0,25)) = 776$ тис.грн, а для 626 фермерських господарств ця сума становитиме 485 726 тис.грн. Податок на прибуток за ставкою 18% з цієї суми буде дорівнювати 87 430 тис.грн.

Для посилення соціально-економічного ефекту від діджиталізації фінансування фермерським господарствам варто надавати на конкурсній основі за принципами «критичних точок» і «точок

зростання», де перший означає, що перевагу віддають суб'єктам, котрі вирощують культури, що забезпечують продовольчу безпеку, а другий - тим суб'єктам, які експортують свою продукцію.

Оскільки рослинництво розвинене у всіх регіонах України та у зв'язку з тим, що 90% податку на прибуток надходить до державного бюджету, запропоновані положення підтримки діджиталізації рослинництва варто реалізувати не тільки у регіональних, а й у державній програмі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костецький Я І. Новітня парадигма розвитку аграрного сектору України. Дисертація на здобуття наук. ступеня д-ра економ. наук за спец. 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2019. 504 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38556/1/disertation-kostetsky-y_-i_-sajt-tneu.pdf.

2. Top 10 Agriculture Trends, Technologies & Innovations for 2022. URL: <https://www.startus-insights.com/innovators-guide/agriculture-trends-innovation/>

3. Кучер Л. Ю. Економічні засади управління інноваційними проєктами аграрних підприємств. Дисертація на здобуття наук. ступеня д-ра економ. наук за спец. 08.00.04 - Економіка та управління підприємствами (за видами економ. діяльності). Житомир: Поліський національний університет, 2021. 717 с. URL: http://znau.edu.ua/images/public_document/2021/08/%D0%94%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%9A%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%80%20%D0%9B.%D0%AE..pdf

4. Статистичний збірник «Рослинництво України» за 2021 р. К.: Державна служба статистики України, 2022. 183 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/05/zb_rosl_2021.pdf.

5. Rocznik statystyczny rolnictwa 2021. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2022. 449 s. URL: https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5515/6/15/1/rocznik_statystyczny_rolnictwa_2021_r.pdf

6. Статистичний збірник «Регіони України» за 2021 р. Частина II. К.: Державна служба статистики України, 2022. 634 с. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/12/Regionu_21_pdf.zip.

7. Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу Рівненської області на 2018 - 2022 роки (нова редакція), затверджена рішенням Рівненської обласної ради від 12 листопада 2021 року № 334. URL: <https://ror.gov.ua/upload/content/2021/November/CmxCkAqY.doc>

8. Програма підтримки фермерських господарств Рівненської області на 2021 - 2023 роки, схвалена розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 16 грудня 2020 року № 772. URL: <https://ror.gov.ua/rishennya-oblasnoyi-radi-8-sklikannya/43-pro-programu-pidtrimki-fermerskih-gospodarstv-rivnenskoji-1609338652>

9. Каталог програм 2021 державної допомоги фермерським господарствам та іншим агропідприємствам плодоовочевого та медового напрямів. URL: <https://uhbdp.org/prohramy-pidtrymky-ahrosektoru>

10. Постанова КМУ від 30 серпня 2002 р. № 1298 «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF#n78>.

11. Щодо сплати ЄВС із доходу у вигляді гранту. 25.08.2021 р. URL: <https://profpressa.com/documents/shchodo-splati-iesv-z-dokhodu-u-vigliadi-grantu>

12. Ціна на пшеницю в Рівненській області. 27.01.2023. URL: <https://tripoli.land.ua/pshenitsa-furazh/rovno-rovenskiy>

Рошик Ірина Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри трудових ресурсів і підприємництва, Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, e-mail: i.a.roshchuk@nuwm.edu.ua

Roshchuk I.A. – PhD (Economics), Docent, Associate Professor of the Department of Labour Resources and Entrepreneurship, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, e-mail: i.a.roshchuk@nuwm.edu.ua

УДК 334:65

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ГІПЕРАВТОМАТИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ПОВОЄННОЇ РОЗБУДОВИ

¹Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)

Анотація: Кризові явища світової економіки, що були викликані пандемією Covid, на теренах України поглиблюються збройним конфліктом та вимагають від вітчизняних підприємств всіх галузей економіки стрімкої адаптації до вимог часу. Доведено, що ключовим аспектом сьогодення є впровадження гіперавтоматизації, стратегій штучного інтелекту та інтелектуальних Smart-креативних моделей індустрії як однієї з ключових технологій при побудові успішного бізнесу. Згруповано зиски, які можуть отримати підприємства впроваджуючи технології гіперавтоматизації. Виділено основні складові, за рахунок яких можна отримати зиски від гіперавтоматизації.

Ключові слова: гіперавтоматизація; цифрова економіка; штучний інтелект; цифровий розвиток; підвищення ефективності роботи підприємств; повоєнна розбудова, військовий стан

Abstract: The crisis phenomena of the world economy, which were caused by the Covid pandemic, are deepening on the territory of Ukraine due to the armed conflict and require domestic enterprises of all sectors of the economy to rapidly adapt to the requirements of the times. It has been proven that the key aspect of today is the introduction of hyperautomation, artificial intelligence strategies and intelligent Smart-creative industry models as one of the key technologies in building a successful business. The benefits that enterprises can obtain by implementing hyperautomation technologies are grouped. The main components, due to which you can get profits from hyperautomation, are highlighted.

Keywords: hyperautomation; digital economy; Artificial Intelligence; digital development; increasing the efficiency of enterprises; post-war development, martial law

Новітні виклики кризових явищ ставлять перед людством нові вимоги. Криза, що виникла внаслідок розповсюдження вірусу SARS-CoV-2, актуалізувала питання організації бізнес-процесів таким чином, що б навіть при майже абсолютній дистанційній формі взаємодії з постачальниками, споживачами та, власне, в середині організації, підприємства мали здатність до ефективного функціонування. Сьогодні ж в Україні новий виклик, пов'язаний з повномасштабними військовими діями, який також додає вимог щодо впровадження нових форм, методів та засобів комунікації та організації бізнес-процесів.

За цей проміжок часу, вже багато що зроблено. Консолідовано зусилля на спільне подолання кризових явищ, впроваджено новітні форми, методи та засоби комунікації та організації бізнес-процесів. Доцільно зауважити, що кризові явища не є викликом з виключно негативним відтінком. Робота над їх подоланням завжди створює нову якість процесів, результатів тощо. Доцільно відзначити, що подолання кризових явищ сьогодення має йти у напрямку застосування нових технологій комунікацій та організації бізнес-процесів, що будуються на використанні штучного інтелекту, інтелектуальних Smart-креативних моделей, цифровізації аналітичних процесів та економіки держави в цілому тощо. Все більше підприємств у сучасному світі впроваджують гіперавтоматизацію, стратегії штучного інтелекту та інтелектуальні Smart-креативні моделі індустрії як одну з ключових технологій при побудові успішного бізнесу.

Нові форми гіперавтоматизації формують фундаментальні тенденції та продовжують розширювати можливості для інтерактивності, гнучкості та співпраці підприємств. Гіперавтоматизація, з одного боку, підштовхує до прийняття нових практик не тільки в економіці України, як окремої держави, але і в світовій економіці загалом, а з іншого боку, формує цифрову комунікацію та супроводжується фундаментальними змінами, задовольняючи управлінські, організаційні та культурні виклики майбутнього.

Проваджуючи технології гіперавтоматизації підприємства можуть отримати ряд зисків. Серед яких чільне місце займають оптимізація витрат часу, удосконалення способів роботи, а також масштабування бізнесу.

Оптимізації витрат часу можна досягти за рахунок економії часу тривалості операційних циклів та прискорення комунікаційних потоків, швидкості отримання та доступності інформації, наявності корисних та доступних технологій.

Удосконалення способу роботи впровадженні гіперавтоматизації досягається шляхом спрощення комунікаційних та операційних процесів, зменшення бюрократичності комунікаційних процесів, більшого ступеню індивідуальності, самостійності та ініціативності роботи при одночасному збереженні відповідальності за результати виконаних дій.

Масштабування бізнесу в разі запровадження технологій гіперавтоматизації можна досягнути більш ефективною взаємодією та співпрацею з зацікавленими сторонами (споживачами та контрагентами), наданням та отриманням більш вичерпної, об'єктивної і своєчасної інформації.

Тож наразі, можна впевнено стверджувати, що запровадження гіперавтоматизації є не тільки засобом підвищення ефективності функціонування підприємств в умовах сучасного світу, але і запорукою успішної роботи вітчизняних підприємств в умовах збройного конфлікту та повоєнної розбудови, а також прискореної інтеграції України до Європейського Союзу.

Семенцова Олена Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, публічного адміністрування та HR технологій, Український державний університет залізничного транспорту, Харків, e-mail: sementsova-elena@ukr.net

Сторожилова Уляна Леонідівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, публічного адміністрування та HR технологій, Український державний університет залізничного транспорту, Харків

Sementsova Olena V. - Candidate of Economic Sciences, associate professor, associate professor Management, Public Administration and HR Technologies Department, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv, e-mail: sementsova-elena@ukr.net

Storozhylova Uliana L. - Candidate of Economic Sciences, associate professor, associate professor Management, Public Administration and HR Technologies Department, Ukrainian State University of Railway Transport, Kharkiv

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЯДРО ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

¹Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Анотація: Дослідження присвячено аналізу сучасного стану та перспектив впливу цифрової трансформації на сферу економіки, визначенню ролі і місця цифровізації через призму еволюційних змін від індустріально-ринкової до інформаційно-мережевої економіки.

Ключові слова: цифрова трансформація, мережева економіка, цифрові можливості, цифрові екосистеми.

Abstract: The study is devoted to the analysis of the current state and prospects of the impact of digital transformation on the economic sphere, the determination of the role and place of digitization through the prism of evolutionary changes from the industrial-market to the information-network economy.

Keywords: digital transformation, network economy, digital opportunities, digital ecosystems.

Сьогодні процес цифрової трансформації носить системний і глобальний характер, в першу чергу завдяки розповсюдженню мережі Інтернет. Цифровізація сприяє інтеграції як великих, так і малих суб'єктів бізнесу у світову економіку, загострює конкуренцію на ринку, а також активізує інноваційні процеси що призводять до появи та реалізації високотехнологічних рішень [1, с. 10]. Слід зазначити, що цифрова трансформація – це радикальне переосмислення того, як суб'єкти господарювання працюють з технологіями і процесами, щоб докорінно змінити ефективність свого бізнесу та задовольнити потреби клієнтів [2, с. 93].

Термін «цифрова трансформація» багато років є об'єктом академічного і практичного дискурсу, що пов'язано зі складним характером адаптації цифрових технологій та їх впливу на процес стратегічного вибору побудови, реалізації та трансформації бізнес-процесів, відносин з клієнтами, значних ресурсів для ефективної організації цифрових екосистем. Вплив цифровізації на економічну систему складний та багатоаспектний, тому він потребує комплексного міждисциплінарного дослідження.

Цифрова трансформація світової економіки загалом і української економіки, зокрема, вже сьогодні є основним джерелом сталого і довгострокового економічного зростання. У широкому розумінні термін «цифрова трансформація» слід трактувати як незворотній процес впровадження цифрових технологій в умовах розвитку ери цифрової економіки для вдосконалення життєдіяльності людини, бізнесу, суспільства і держави загалом [2, с. 92]. На думку низки вчених, цифрова трансформація є майбутньою константою, яка забезпечить ефективне функціонування економіки України [3, с. 122; 4, с. 40; 5, с. 133; 6, с. 396].

В сучасному глобалізованому світі з його стрімкими змінами в різних сферах життя, цифрова трансформація є драйвером впровадження новітніх цифрових технологій, що трансформують структуру доданої вартості продукту, шляхом інтеграції цифрової та інтелектуальної складової в ланцюг його створення. Слід зазначити, що цифрова трансформація економіки передбачає перехід процесів і технологій бізнесу на більш сучасні та ефективні рішення. Саме вдосконалення власних «цифрових можливостей» дозволяють: створювати інноваційні цифрові платформи, адаптивні системи безпеки, цифрові двійники об'єктів (Digital Twin); формувати мережеву сервісну архітектуру; розвивати такі сектори, як штучний інтелект, доповнена і віртуальна реальність, системи чат-спілкування, блокчейн. При цьому, цифрова реальність висуває нові вимоги до суб'єктів господарювання як на державному та регіональному рівнях так і на рівні організацій, орієнтованих на стратегічну перспективу, що в свою чергу впливає на якість виготовленого продукту, надання послуг, інноваційність та прибутковість. За цих умов, першочерговим завданням є адаптація традиційної економічної системи до функціонування в умовах цифрової ери та визначення місця цифровізації через призму еволюційних змін від індустріально-ринкової до інформаційно-мережевої економіки, проведенні аналізу рівня інтегровано-диференціального впливу цифровізації на розвиток соціально-економічних відносин та пошуку оптимальної моделі цифрової трансформації економіки. В ході

проведеного дослідження визначено, що сучасну мережеву економіку доцільно розглядати з позицій її складових (рис. 1).

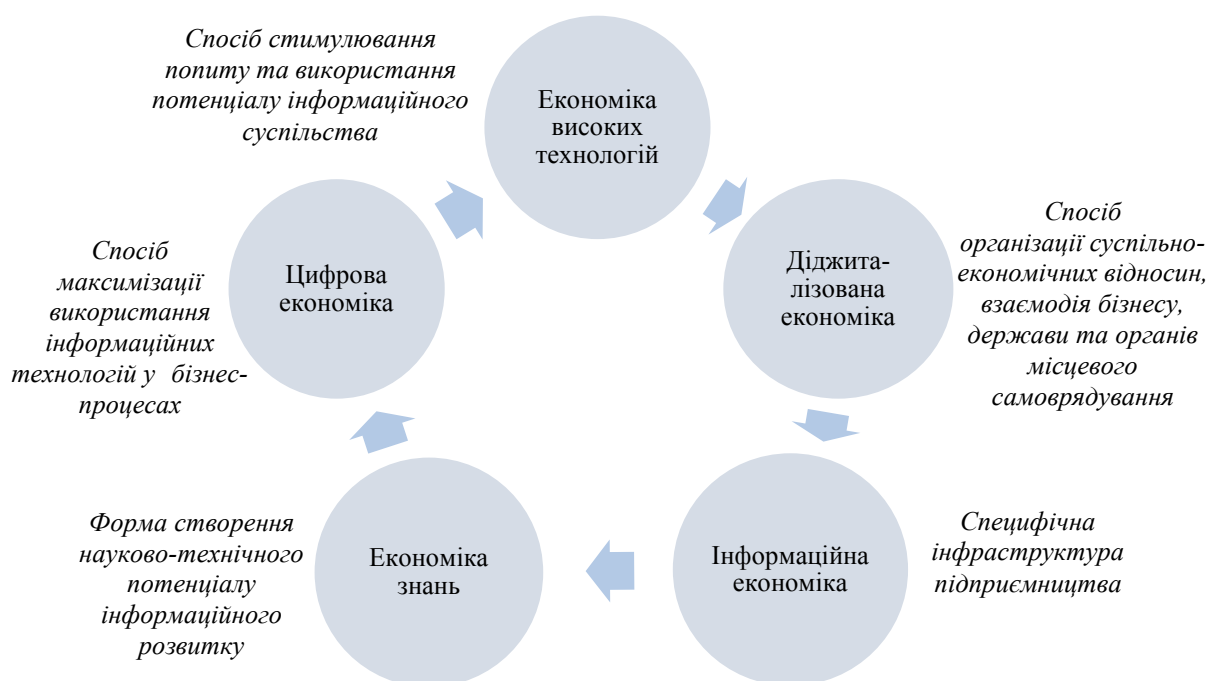

Рис. 1 – Складові сучасної мережевої економіки

Джерело: складено на основі [7]

Використання цифрових технологій сприяє підвищенню ефективності основних показників діяльності суб'єктів бізнесу, при цьому, в Україні відсутня модель обчислення економічного впливу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на різні індустрії та сфери життя. Саме за показником що характеризує рівень споживання ІКТ-продукції та послуг можна зробити висновок про рівень модернізації країни та рівень її продуктивності, ефективності та конкурентоздатності [8]. Так, згідно проведених досліджень, рівень споживання ІКТ-продукції може збільшитися, за рахунок реалізації масштабних національних проектів цифрових трансформацій в пріоритетні галузі економіки та сфери життя, що дозволить отримати ВВП України у розмірі \$1 трлн до 2030 року [8].

Таким чином, за результатами проведеного бібліометричного аналізу можна відзначити, що більшість наукових досліджень сфокусовані на аналізі детермінант, які визначають ефективність функціонування цифрового середовища, тобто спрямовані на визначенні ролі окремих цифрових технологій у забезпеченні показників економічного зростання. Тому, більш глибоких наукових пошуків потребує виявлення прямих та опосередкованих каналів впливу розширення масштабів цифрової трансформації економіки на забезпечення її складових. При цьому, під цифровою трансформацією економіки, на нашу думку, доцільно розуміти інтеграцію цифрових технологій, на засадах цифрового лідерства та цифрової культури, у всі сфери бізнесу, що призводить до фундаментальних зміни у формуванні ефективних цифрових екосистем та є базисом цифрової ери майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Yang L., Zhang Y. Digital Financial Inclusion and Sustainable Growth of Small and Micro Enterprises-Evidence Based on China's New Third Board Market Listed Companies. *Sustainability*. 2020. Vol. 12. Is. 9. P. 7–30. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12093733>
2. Струтинська І.В. Дефініції поняття «цифрова трансформація». *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 2. С. 91–96.

3. Bezrukova N., Huk L., Chmil H., Verbivska L., Komchatnykh O., Kozlovskiy Y. Digitalization as a Trend of Modern Development of the World Economy. *WSEAS Transactions on Environment and Development*. 2022. Vol. 18. Pp. 120–129.

4. Chmil H. Digitalization as a behaviour transformation tool of consumer market economic entities. *Majesty Of Marketing: XVI International scientific and practical conference for students and young scientists*, Dnipro, 10 December 2020. Dnipro: National Technical University Dnipro Polytechnic, 2020. P. 40–41.

5. Kovalevska N., Nesterenko I., Lutsenko O., Nesterenko O., Hlushach Y. Problems of accounting digitalization in conditions of business processes digitalization. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11. No 54. Pp. 132–141. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.14>

6. Чміль Г.Л. Трансформація простору функціонування бізнес-структур під впливом цифровізації: вимір маркетплейсів. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2021. № 1. С. 391–405.

7. Шашина М.В. Динаміка розвитку мережевих структур у напрямі структурної модернізації регіональної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 50-2. С. 85–89. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.50-46>

8. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення: 14.02.2023).

Тищенко Дмитро Сергійович, здобувач ступеня доктора філософії, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, e-mail: dmst1988dmst@gmail.com

Tyshchenko Dmytro S. – candidate of a degree of Doctor of Philosophy, V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, e-mail: dmst1988dmst@gmail.com

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНДУСТРІЇ 4.0 В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Державний біотехнологічний університет

Анотація: У статті досліджено переваги застосування цифрових технологій для розвитку економіки; визначено проблеми та окреслено перспективи впровадження Індустрії 4.0 в Україні в умовах воєнного стану.

Ключові слова: цифрові технології, Індустрія 4.0, технопарк

Abstract: The article examines the advantages of using digital technologies for the development of the economy; the problems are defined and the prospects for the implementation of Industry 4.0 in Ukraine in the conditions of martial law are outlined

Keywords: digital technologies, Industry 4.0, technology park.

Рік повномасштабної війни продемонстрував вагомість цифрової трансформації української економіки для забезпечення її стійкості та гнучкості. «Пріоритетами у вітчизняній політиці цифрових перетворень є формування єдиного цифрового ринку з ЄС та наближення структури цифрового сектору України до вимог нової реальності в умовах війни та післявоєнного періоду» [1].

Незважаючи на воєнний стан, в Україні все одно треба намагатися просувати складові Індустрії 4.0, бо ці технології в мінливих умовах здатні до швидкої адаптації, завдяки чому виробнича сфера отримує можливість функціонувати в так званих «форс-мажорних» обставинах, долаючи перешкоди зовнішнього чи внутрішнього характеру, як то пандемія COVID-19, стихійні лиха, війна тощо.

Індустрію 4.0 експерти визначають як «розумне виробництво» з масовим використанням цифрових технологій в автоматизації процесів виробництва та реалізації продукції, створення кіберфізичного простору, розбудови та використання промислового Інтернету [2], або використання цифри задля вирішення конкретних виробничих завдань. Філософія Індустрії 4.0 передбачає створення так званих «цифрових двійників» виробничих підприємств із застосуванням найновіших технологій. Ключовими напрямками реалізації концепції Індустрії 4.0 є кіберфізична система, Інтернет речей, Інтернет-послуги, «розумні» продукти, «розумні» підприємства, хмарні обчислення, штучний інтелект. у світі під Індустрією 4.0 розуміють. Використання штучного інтелекту, доповненої та віртуальної реальності, промислового інтернету речей, предиктивне обслуговування тощо дозволяють компаніям розвинених країн скоротити час виробництва до 25% та здешевити процес до 30% [3].

В умовах воєнного стану на шляху розвитку технологій Індустрії 4.0 в Україні з'явилися такі проблеми і обмеження, яких не було в довоєнний період: необхідність переміщення виробничих потужностей; логістичні втрати, зростання транспортних ризиків тощо. Відбулося значне переміщення персоналу компаній зі східних регіонів України, насамперед з Харкова, в західні регіони, а виробничий капітал в місцях бойових дій та окупації зазнав значних руйнувань. На початку війни велика кількість інжинірингових компаній припинили роботу, що було спричинено, по-перше, неможливістю обслуговувати замовників, по-друге, вступом в дію форс-мажорних обставин, визнаних такими Торгово-промисловою палатою [4]. Зміна умов виконання контрактів стала загрозою для розвитку нових технологій і головною причиною руйнівного впливу на промислові та хай-тек сектори України. Повномасштабна війна стала випробуванням для українського бізнесу і щодня доводить, що виживання без цифровізації вже неможливе. Нині менеджмент багатьох компаній з небезпечних регіонів розосереджений в різних містах України чи закордону, тому для ухвалення управлінських рішень за таких умов потрібно використовувати технології 4.0, які дозволяють оцінити реальний стан виробництва – обладнання, замовлень, продажів.

За таких умов актуальним стає «використання здобутків цифровізації українських компаній часів карантинних обмежень, коли цифрові технології стали набагато частіше застосовуватися в управлінських і виробничих процесах – від оснащення фірми цифровою інфраструктурою, запуску пілотних проєктів до розробки стратегій цифровізації з урахуванням майбутньої бізнес-моделі та масштабної трансформації бізнесу на цифровій основі» [5, с. 117]. Нині компанії, які ще в довоєнний період почали впровадження 4.0-технологій, розкривають їх потенціал стійкості.

На наш погляд, в сучасних умовах впровадження технологій Індустрії 4.0 в господарську діяльність України повинно здійснюватися відповідно до запитів воєнного часу (табл. 1)

Особливості формування Індустрії 4.0 в умовах воєнного стану в Україні

Зміни у вимогах до господарської діяльності	Вплив на зміну процесів Індустрії 4.0
Мета – забезпечення захисту суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності України	Перехід у виробництві на оборонні технології, посилення соціального захисту через впровадження нових цифрових технологій, застосування роботизованих систем у зоні бойових дій
Діяльність під час мобілізації у період дії воєнного стану	Бронювання кадрів, які забезпечують критично важливі технологічні складові виробництва Індустрії 4.0
Встановлення спеціальних норм права на відміну від загальних норм	Розробка преференційних норм для розвитку сучасних цифрових технологій
Організаційно-господарські відносини органів державної влади, військових адміністрацій	Подальший розвиток кластерів ІАМ для застосування сучасних цифрових технологій і створення нових
Господарсько-виробничі відносини підприємств, установ та організацій при безпосередньому здійсненні господарської діяльності	Розробка нових сценаріїв і технологій Індустрії 4.0, заохочення до співпраці учасників господарсько-виробничих відносин в умовах дефіцитності ресурсів
Внутрішньогосподарські відносини з урахуванням обмежень загальних норм в умовах проведення мобілізації (крім цільової), у період дії воєнного стану	Зміни стосуються розривів логістичних ланцюгів і глобальних ланцюгів формування доданої вартості, що може стати критичним і унеможливити виробництво взагалі

Джерело: складено на основі: [6]

Переміщення підприємств з початком війни до більш безпечних регіонів України і розміщення там потужностей спричинило запит на розвиток Індустрії 4.0 в контексті релокації. Технології 4.0 дозволяють отримати комплексну систему контролю за виробництвом продукції, мінімізувати простой, забезпечити доступність персоналу для обслуговування, контролювати якість продукції тощо. Експерти пропонують робити це шляхом формування технопарків – майданчиків, які можуть об'єднати підприємства територіально чи за галузевою ознакою. Це відкриє перспективи для підвищення стійкості української економіки в умовах воєнного стану та підвищити її конкурентоспроможність у повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Огляд цифрової трансформації економіки України в умовах війни (жовтень 2022). URL : <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-tsyfrovoyi-transformatsiyi-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny>
2. Кириченко О. Практичні аспекти впровадження модернізації промисловості на засадах індустрії 4.0 в Україні. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. №4 (60). С. 210-218. URL : <http://snku.krok.edu.ua/vchenizapiski-universitetu-krok/article/view/363/393>
3. Щербатенко О. Україні потрібно зробити цифровий стрибок від паперових документів до штучного інтелекту. URL : <https://uaprom.info/article/8279-ukrayini-potribno-zrobiti-cifrovij-stribok-vid-papерових-dokumentiv-shtuchnogo-intelektu-oleg-shherbatenko-it-enterprise.html>.
4. Економічний фронт Фінансові та корпоративні питання бізнесу під час війни. Київ: Golaw. URL : <https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox?projector=1>.
5. Ушакова Н., Андросова Т. Цифровізація як каталізатор подолання негативних наслідків пандемії та воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2022. №11. С. 113–120. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-11-113-120>
6. Внукова Н. М. Зміна механізмів Індустрії 4.0 в особливий правовий період / Господарська діяльність в особливий правовий період: зб. наук. праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 30 березня 2022 р. Велико-Тирново, Болгарія, Вид-во : ACCESS PRESS, 2022. URL : <https://ndipzir.org.ua/?s=%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2>.

Ушакова Наталія Григорівна, кандидат економічних наук, професор, професор кафедри економіки та бізнесу, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: ushakova.nataliia@icloud.com

Коломоєць Олег Юрійович, бакалаврант, Державний біотехнологічний університет, Харків, e-mail: INFO@BTU.KHARKOV.UA

Ushakova Nataliia G. – PhD (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics and Business, State Biotechnological University, Kharkiv, e-mail: ushakova.nataliia@icloud.com

Kolomoiets Oleg Y. – Bachelor Student, State Biotechnological University, Kharkiv, e-mail: INFO@BTU.KHARKOV.UA

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ УСТАНОВ У СФЕРІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Національний університет «Чернігівська політехніка»

Анотація. *Інноватизація та автоматизація – головні тренди розвитку кредитних установ. Визначено, що основними тенденціями регулювання діяльності кредитних установ є зорієнтування усіх заходів на: захист інтересів клієнтів; оперативне виявлення ризиків; контролювання ліквідності та прибутковості кредитних установ; якісне прогнозування очікуваних фінансових результатів; мінімізацію ймовірності банкрутства кредитних установ. Обґрунтовано, що актуальним викликом для системи регулювання та нагляду за кредитними установами є цифровізація їх діяльності, тобто впровадження кредитними установами інформаційних технологій у процеси надання послуг та комунікації з клієнтами.*

Ключові слова: регулювання; цифровізація; кредитна установа; інформаційні технології; Lendtech,

CURRENT TRENDS OF REGULATING THE ACTIVITIES OF CREDIT INSTITUTIONS IN THE SPHERE OF INFORMATION TECHNOLOGIES IMPLEMENTATION

Abstract. *Innovatization and automation, are the main trends of credit institution development. It is determined that the main trends of regulation of credit institutions are orientation of all measures to: protection of clients' interests; prompt detection of risks; control of liquidity and profitability of credit institutions; forecasting of expected financial results; minimizing the probability of bankruptcy of credit institutions. It is substantiated that the urgent challenge for the system of regulation and supervision of credit institutions is the digitalization of their activities, that is, the introduction of information technologies by credit institutions in the processes of providing services and communication with clients.*

Keywords: regulation; digitalization; credit institution; information technology; Lendtech,

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», кредитною установою є фінансова установа, що «має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик» [1]. У науковій літературі наводиться достатньо розгалужена класифікація таких установ, зокрема за критеріями форми власності, форми організації, території діяльності, виконуваних операцій та виконуваних функцій у кредитній системі [2]. Тож кредитними установами можна визначити банки, кредитні спілки, ломбарди та фінансові компанії [3]. Попри розвиненість і популярність серед споживачів фінансових послуг банків, небанківські кредитні установи потенційно спроможні чинити відчутний позитивний вплив на розвиток національної економіки та ринку фінансових послуг. Поряд із цим, забезпечення та посилення позитивного впливу кредитних установ різного типу потребує виваженого регулювання на державному рівні та фахового управління – на інституційному рівні. Актуальність питань регулювання та нагляду за діяльністю кредитних установ підтверджується також кризою довіри до них з боку споживачів фінансових послуг. Глобалізація фінансових ринків надає широкі можливості обміну провідним досвідом, ознайомлення з кращими світовими практиками регулювання діяльності кредитних установ, а також розвитку багатосторонніх зв'язків національних та зарубіжних регуляторів ринку. Це дозволить стабілізувати грошову сферу та зменшити соціальну напруженість, спричинену нездатністю кредитних установ виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. Адаптація іноземного досвіду і конкретних кейсів до особливостей вітчизняної фінансової системи дасть змогу перетворити ринок небанківських фінансових послуг на ефективний механізм залучення, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів [3].

Ключовими тенденціями регулювання діяльності кредитних установ є зорієнтування усіх заходів на: захист інтересів клієнтів; оперативне виявлення ризиків; контролювання ліквідності та прибутковості кредитних установ; якісне прогнозування очікуваних фінансових результатів;

мінімізацію ймовірності банкрутства кредитних установ. Іншими словами, регулятивні та коригувальні заходи націлюють на запобігання неплатоспроможності та забезпечення фінансової стійкості кредитних установ.

Для України властивою є ситуація значного переважання ролі, участі та питомої ваги банків на ринку фінансових послуг у порівнянні з іншими кредитними установами. Наразі актуальним трендом залишається удосконалення єдиного правового поля регулювання діяльності кредитних установ різних типів. Фокус уваги при цьому – на підвищенні прозорості й оптимізацію процесів регулювання та нагляду [3-4].

Сучасним викликом для системи регулювання та нагляду за кредитними установами є цифровізація їх діяльності. Впровадження кредитними установами інформаційних технологій призводить до скорочення втрат, прискорення процесів надання послуг, поліпшення комунікації з клієнтами, а також до трансформації їх бізнес-моделей. Інноваційні інформаційні технології дозволяють акумулювати величезні масиви інформації, швидко обробляти й аналізувати дані, що створює можливості для постійного моніторингу зміни потреб споживачів та формувати для них персоналізовані пакети пропозицій кредитних послуг. Цифровізація кредитної установи робить її більш конкурентоспроможною на ринку, оскільки дозволяє задовольнити запити нового покоління споживачів. Більше того, сучасні інформаційні технології дають змогу на рівних конкурувати з іноземними компаніями, вихід яких на внутрішній ринок пришвидшується завдяки його активній глобалізації. Впровадження інноваційних інформаційних технологій у діяльність кредитних установ є одним із перспективних напрямів інтенсифікації їх розвитку. Однак масштаби та темпи імплементації таких технологій значною мірою залежить від чинної нормативно-правової бази та системи регулювання кредитної діяльності в країні. Станом на початок 2023 р. питання застосування кредитними установами у своїй роботі технологій хмарних обчислень, «великих» даних, штучного інтелекту, блокчейну тощо залишаються не повною мірою урегульованими в Україні. Зазначена тенденція несприятливо позначається на готовності кредитних установ опанувати інноваційні технології, спричинюючи додаткові ризики.

Автоматизація, інноватизація, діджиталізація – головні тренди розвитку кредитних установ. Саме за рахунок потужностей сучасних інформаційних технологій можливим є дистанційне обслуговування позичальників, безконтактні розрахунки, віддалена ідентифікація клієнтів (система BankID НБУ), робоедвайзинг, цілодобовий доступ до послуг тощо. Окрім цього, інноваційні технології лежать в основі нових кредитних послуг, фінансових, маркетингових, комунікаційних інструментів та зміни бізнес-процесів кредитних установ.

Нині високою інвестиційною привабливістю характеризуються кредитні маркетплейси (Lendtech), тобто набір технічних сервісів і додатків поєднання кредиторів та позичальників [5]. Усе більшої популярності на ринку набуває пірингове кредитування (p2p) [6], що реалізується на спеціальних онлайн-платформах, де відбувається позичання грошей без залучення посередників. Останнє представляє собою велику загрозу для традиційних кредитних установ і стимулює їх до активізації процесів діджиталізації та співпраці з FinTech-компаніями [7].

Підсумовуючи, маємо відмітити, що сучасні тенденції діджиталізації діяльності кредитних установ вимагає розробки нових підходів до їх регулювання та нагляду. Ігнорувати чи недооцінювати роль інформаційних технологій у роботі окреслених установ неможливо, оскільки це привносить низку позитивних ефектів: забезпечення довгострокової прибутковості, підвищення операційної ефективності, зростання якості обслуговування клієнтів, підвищення гнучкості кредитної установи, спроможність генерувати нові джерела доходу. Важливо також відмітити, що інноваційні інформаційні технології здатні забезпечувати чітке дотримання кредитними установами чинних вимог державного регулювання їх діяльності, мінімізуючи вплив людського фактору та сприяючи більш якісному контролю ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. ВР України, Закон "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12.07.2001 N 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
2. Осадчий Є.С. (2016) Особливості діяльності фінансово-кредитних установ в Україні. *Економіка та суспільство*. Випуск №5. С. 375-382. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/5_ukr/67.pdf
3. Коваленко В.В. (2018) Регулювання та нагляд за кредитними установами. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво, №4 (103). С. 185-192.

4. Савчук О.О. (2018) Особливості регулювання кредитних спілок як фінансових установ. *Право та інновації*, № 2 (22). С. 130-137.
5. Савченко Т.Г., Татарко А.В. (2019) Поточні тренди розвитку фінансових технологій. *Вісник Сумського державного університету*. Серія Економіка. № 3. С. 7-15.
6. Дубина М.В., Жаворонок А.В., Савчук Д.Г. Світовий досвід розвитку пірингового (P2P) кредитування. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 45. С. 145-151.
7. Дубина М.В., Прокопенко В.Ю., Мекшун О.О. Інформаційна прозорість кредитних спілок і її вплив на формування депозитної поведінки громадян. *Бізнес Інформ*. 2018. № 8. С. 158-164.

Холявко Наталія Іванівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, Україна, e-mail: nateco@meta.ua

Nataliia Kholiavko – Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv Polytechnic National University, Chernihiv, Ukraine, e-mail: nateco@meta.ua

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Рівненський державний гуманітарний університет

***Анотація.** Досліджено суть та особливості маркетплейсів – як бізнес-моделі електронної торгівлі, охарактеризовано типи маркетплейсів та технічні новації.*

Ключові слова: електронна торгівля; бізнес-модель; маркетплейс; інтернет-магазин; цифровізація економіки

DEVELOPMENT OF ELECTRONIC TRADE IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION

***Abstract:** The essence and features of marketplaces as business models of e-commerce are investigated, the types of marketplaces and technical innovations are characterized.*

Keywords: e-commerce; business model; marketplace; Internet-shop; digitization of the economy

Характерною тенденцією розвитку роздрібної торгівлі є посилення позицій електронних каналів продажу товарів як за обсягами продажів, так і за завоюванням частки ринку в загальносвітовому обсягу роздрібних продажів, урізноманітнення форм здійснення віртуальної торговельної діяльності.

У 2021 році роздрібні продажі електронної торгівлі у всьому світі склали 5,2 трлн. дол. США або 10% від загального показника роздрібних продажів. Прогнозується, що протягом наступних років ця цифра зросте на 56% і досягне приблизно 8,1 трлн. дол. США у 2026 році [4].

Активним учасником ринку світової електронної торгівлі протягом останніх років виступають маркетплейси (торговельні електронні майданчики), на які припадає майже 50 % світових онлайн-продажів [5].

Маркетплейс – бізнес-модель електронної торгівлі, яка забезпечує формування єдиного інформаційного простору для продавців і покупців, сприяючи реалізації їхніх економічних інтересів. Основним завданням маркетплейсів є просування товарів та послуг в межах свого розробленого контенту та забезпечення покупців вірогідною, оперативною інформацією за обраним товаром. Фактично маркетплейс – це торговий центр в Інтернет.

Основними показниками, що характеризують діяльність маркетплейсів, як і інтернет-магазинів, є обсяги продажів, кількість замовлень та середній чек онлайн-покупок. Однак, моделі продажів маркетплейсів та інтернет-магазинів суттєво різняться. Так, інтернет-магазини зацікавлені у просуванні певного бренду (або брендів), а маркетплейси – у збільшенні обсягу продажів на конкретному майданчику. За кількістю покупців маркетплейси випереджають інтернет-магазини майже вдвічі.

Основними причинами популярності маркетплейсів є доступ до широкого та різноманітного асортименту в одному місці, а також швидка обробка та доставка замовлень. З іншого боку, продавці цінують маркетплейси переважно за можливість охопити величезну кількість покупців в одному місці.

Маркетплейси класифікують за різноманітними ознаками, зокрема:

- географія здійснення діяльності: національні, міжнародні;
- тип учасників: платформи C2C (customer-to-customer) сегмента, B2C (business-to-customer), B2B (business-to-business);
- вид торгівлі: оптова, роздрібна, оптово-роздрібна;
- ініціатор створення: інтернет-продавець (seller-driven), покупець (buyer-driven), посередник (оператор);
- форма організації діяльності: класичні; змішані;
- обмеження доступу: закриті, відкриті;
- спеціалізація: товарні, маркетплейси послуг, інформаційні, інвестиції та краудфандінг;

– спосіб фінансової взаємодії учасників: абонентська плата, відсоток від обсягу продажу, комісійні платежі, оплата додаткових послуг (інформаційні, рекламні, програма лояльності, аналітичні), комбінована (змішана) ;

– організація опрацювання замовлення та доставки товарів кінцевому споживачу: "вітрина", "вітрина та доставка", "вітрина та фулфілмент"[1-2].

На світовому ринку електронної торгівлі до ТОП маркетплейсів відносяться Amazon, eBay, Mercado Libre, Rakuten AliExpress, Shopee, Walmart, Etsy, Taobao, Pinduoduo[5].

Серед найвідоміших маркетплейсів в Україні виділяють: Rozetka.ua, Allo.ua, F.ua, Prom.ua, Bigl.ua, Shafa.ua, Crafta.ua, Izi.ua, Olx.ua, Menu.ua, Tabletki.ua, Liki.ua, Skidka.ua, Kabanchik.ua.

З метою сприяння експорту українських товарів у 2022 році запустили маркетплейс Made with bravery.

Трендами розвитку маркетплейсів виступають інноваційні методи та технічні новації:

1. Доповнена реальність – надає можливість онлайн-покупцям візуалізувати товари, які їх цікавлять, у справжніх масштабних 3D-моделях.

2. Технологія голосового пошуку – як Google Assistant або Amazon Alexa, що значно економить час та сприяє додає комфорту при здійсненні покупки.

3. Штучний інтелект – дозволяє: збирати інформацію про клієнтів та надати їм персоналізовану підтримку; інтегрувати дані про клієнтів та статистику в режимі реального часу для покращення дослідження покупок, автоматизувати підтримку покупців 24/7 за допомогою чат-ботів, оптимізувати ціни та дисконтування, формувати прогноз попиту.

4. Впровадження групи технологій та методів для аналізу масивів інформації (Big Data) – дозволяє формувати персоналізований підхід до кожного споживача.

5. Впровадження технології PWA (Progressive Web Application), яка трансформує сайт у мобільний додаток.

6. Інтерактивні технології зворотного зв'язку – відео-відгуки, які викладають споживачі на власних сторінках, доцільно транслювати у потоковому режимі домашньої сторінки сайту.

7. Оптимізація стратегії конверсії – динамічна реклама у соціальних мережах (Facebook, Instagram, Twitter, Telegram, YouTube, Google) [3].

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, цифровізація економіки, удосконалення логістичної системи сприяли розширенню можливостей взаємодії в режимі онлайн між продавцями і споживачами товарів/послуг завдяки швидкості, простоті й індивідуальному характеру обслуговування, зумовивши активну діяльність онлайн-торговців і поширення ними нових бізнес-моделей, однією з яких є маркетплейси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Іваненко Л. Маркетплейси як об'єктивний наслідок розвитку електронної комерції. Економіка і організація управління. 2021. Вип. 4. С. 178-187

2. Кавун-Мошковська О., Котова М., Нечипорук А. Маркетплейси в Україні: 2022 рік. Товари і ринки. 2022. № 3. С. 19-36

3. Чміль Г. Л. Трансформація простору функціонування бізнес-структур під впливом цифровізації: вимір маркетплейсів. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. 2021. № 1. С. 391-405.

4. Stephanie Chevalier. Global retail e-commerce sales 2014-2026 <https://www.statista.com/statistics/379046/worldwide-retail-e-commerce-sales>(дата звернення: 13.02.23р.)

5. The Best Global Online Marketplace <https://www.shopify.com/enterprise/global-ecommerce-marketplace> (дата звернення: 13.02.2023).

Шимко Ольга Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне, e-mail: volodya217@ukr.net

Shymko Olha V. – Candidate of economic sciences, associate professor, associate professor of the Department of Management, Rivne State University of Humanities, Rivne, e-mail: volodya217@ukr.net

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Одеський національний морський університет

***Анотація.** Частка цифрової торгівлі в обсязі роздрібною торгівлі України в 2022 році виросла з 9% до 11-12% [1], не дивлячись на те, що це був складний рік в умовах війни. Розглянуто, які саме зміни відбувалися в електронній торгівлі України в умовах воєнного стану.*

Ключові слова: цифрова торгівля, ритейл, електронна комерція, воєнний стан

***Abstract.** The share of digital trade in the volume of Ukrainian retail trade in 2022 grew from 9% to 11-12% [1], despite the fact that it was a difficult year in the conditions of war. It was considered what changes took place in the electronic trade of Ukraine in the conditions of war.*

Keywords: digital trade, retail, e-commerce, in the conditions of war.

UNCTAD визначає електронну торгівлю як елемент цифрової економіки, що включає купівлю-продаж товарів та послуг через інтернет, в тому числі через використання цифрових платформ [2]. У контексті використання цифрових технологій та розвитку цифрової економіки, торгівлю також слід називати цифровою, а не електронною. Об'єктами купівлі-продажу в сучасній торгівлі виступають не тільки фізичні товари, а і їхні цифрові аналоги. До того ж, з розвитком цифрових технологій, з'явилися нові цифрові товари, які можуть бути об'єктами купівлі-продажу під час використання цифрових каналів, таких як цифрові послуги і цифровий контент. Усе це підтверджує цифровий статус сучасної торгівлі.

В умовах діджиталізації спостерігається активне зростання цифрової торгівлі. Разом із суттєвим зростанням обсягів інтернет-продажів збільшилася швидкість доставки товарів, що каже про інвестиції в логістичні послуги як самих інтернет-магазинів, торговельних майданчиків, так і про покращення якості логістичних послуг, що надаються поштовими операторами.

Згідно з даними опитування Deloitte в Україні, напередодні війни другий рік поспіль спостерігалася важлива тенденція: двократне переважання темпів зростання онлайн над офлайн. 22% респондентів зазначили, що почали купувати частіше онлайн, і лише 9% купують частіше офлайн. І ця тенденція лише посилювалася. Багато в чому завдяки наслідкам пандемії, яка привчила багатьох людей купувати онлайн [3]. Очікувалося, що така тенденція буде й в 2022 році. Але в Україні почалася війна.

Впродовж перших двох тижнів після російського вторгнення спостерігалася найбільше падіння обсягів продажів на електронних майданчиках та магазинах. Проте українській бізнес навіть в умовах воєнних дій швидко адаптувався до існуючих умов. Через тимчасову окупацію територій та воєнну міграцію в Україні скоротилася кількість населення, однак українці купують вітчизняні товари із-за кордону, а продавці співпрацюють з логістичними компаніями, щоб здійснювати доставку своїх товарів в країни Європи.

Війна змінила не лише місце перебування багатьох українців, але й їхню поведінку під час купівель. На новому місці люди не завжди можуть знайти необхідні товари, тож стали частіше замовляти їх онлайн. Необхідність облаштування життя на новому місці обумовлювала тимчасове зростання купівель тих чи інших товарів [4].

Вже на початок літа за доходом щодо довоєнного періоду відновилися лише дві категорії: зоотовари та косметика (включаючи господарські та гігієнічні товари). Зростання розміру середнього чеку спричинило окремі сплески доходу в категорії електроніки і побутової техніки. Проте загалом електронна комерція пережила спочатку шокове падіння, потім сплеск попиту на окремі категорії товарів і, нарешті, певну стабілізацію після масового переміщення людей, релокації складів та виробництва. Облаштування людей на новому місці або повернення їх додому поступово повертає продажі в інтернеті до зростання. Проте попит змінився. Прихильність до брендів у споживачів дуже низька – купують те, що є. В деяких регіонах попит впав, проте в інших навпаки виріс. Динаміку

зростання зберігають категорії, які закривають базові потреби: продукти харчування, сигарети, медикаменти, взуття та одяг, гігієнічні та господарчі товари, товари для тварин. І тут виграє той, хто забезпечить наявність товару і логістику [3].

У воєнний період зміни зазнала не тільки роздрібна торгівля України, а й гуртова зовнішня торгівля. Для переходу до цифрової торгівлі потрібно пройти етап її цифровізації. Цифровізація торгівлі – це, з одного боку, процес впровадження відповідних технологій у торговельні відносини кожному з етапів (підготовка, укладання, супровід та виконання торгових угод), з другого боку, диверсифікація зовнішньої торгівлі шляхом залучення до товарообігу нових цифрових товарів та послуг, які стають об'єктами купівлі-продажу за умови використання цифрових каналів.

Україна експортоорієнтована держава і 2022 рік міг би стати рекордним для України за обсягом експорту за всю історію незалежності. Найбільшу частку в структурі експорту займає продукція АПК, яка транспортується морем. З 24 лютого 2024 року український експорт зернових та олійних культур різко впав, оскільки країна була відключена від морських перевезень. Зараз експорт частково відновлений через роботу зернових коридорів, але повернути обсяги довоєнного періоду зараз просто неможливо. Сучасні проблеми та можливості українського експорту, безумовно, корелюють із процесами цифровізації зовнішньої торгівлі. Тому уряд робить все можливе, щоб забезпечити зростання обсягів зовнішньої торгівлі та її цифровізації. Так з метою створення правового поля для розвитку цифрової торгівлі між двома країнами в листопаді 2022 року Україна та Велика Британія уклали Угоду про цифрову торгівлю.

Як подальші орієнтири розвитку цифрової торгівлі України слід виділити три пріоритетні напрями:

1. Контрактне виробництво, яке базується на виготовленні продукції незалежним виробником за технічним завданням замовника з відвантаженням «під ключ». Таке виробництво переходить із категорії робіт до категорії послуг. Воно не виробляє власну продукцію, надаючи оплачені послуги замовникам, що забезпечує більшу економічну ефективність. Контрактне виробництво не потребує кредитування, має негативну оборотність коштів та не несе підприємницьких ризиків у торгівлі. У цій моделі ініціаторами виробництва виступають незалежні замовники, які відстежують кон'юнктуру ринку, що приймають він підприємницькі ризики та фінансують виробництво за рахунок власних коштів. Контрактне виробництво стає додатком торгівлі, яка орієнтується споживчий попит.

2. Логістичний аутсорсинг – передача непрофільних функцій або бізнес-процесів незалежним провайдером логістичних послуг. Вищий рівень логістичного провайдингу (5PL) передбачає делегування функції та контролю над її реалізацією, всі процеси здійснюються через Інтернет.

3. Мережеве підприємництво засновано на використанні переваг віртуального середовища, мережевої економіки та цифрової торгівлі. Вони дозволяють скоротити витрати на ведення бізнесу та знижують вхідний бар'єр для учасників цифрового ринку, скорочуючи тимчасові витрати на реалізацію бізнес-проектів.

Таким чином, Україна, незважаючи на активні військові дії, активно включилася до процесів цифровізації торгівлі. Для досягнення мети підвищення конкурентоспроможності українських товарів та освоєння зарубіжних ринків цифровізація надає нові можливості.

Цифровізація торгівлі поживає міжнародний ринок, створивши нові можливості, дозволить знайти нові шляхи взаємодії з зовнішньоторговельними партнерами. Після перемоги багато країн будуть зацікавлені в зміцненні торговельних відносин з Україною. Якщо країна не знизить темпи цифровізації, то це стане стимулом до розвитку експортного потенціалу як з погляду нових можливостей для традиційних товарів експортного кошика, так і з боку створення нових цифрових товарів та послуг та зростання їх частки в експорті України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мельник Т. CEO одного з найбільших маркетплейсів України розповів, наскільки зросла інтернет-торгівля під час війни. URL: <https://forbes.ua/news/seo-odnogo-z-naybilshikh-marketpleysiv-ukraini-rozpoviv-naskilki-zrosla-internet-torgivlya-pid-chas-viyni-11012023-11000>
2. Work programme on electronic commerce. // WTO. Adopted by the General Council on 25 September 1998. WT/L/274, 30 September 1998. p. 1.
3. Вплив війни на інтернет-торгівлю: як змінювалися онлайн-продажі ритейлерів протягом I півріччя 2022 року. URL: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet/>

4. Павлова В.А. Шляхи розвитку вітчизняного ритейлу в повоєнний період // Академічний огляд, 1(56), 2022. С. 42-52. URL: <https://acadrev.duan.edu.ua/images/PDF/2022/1/6.pdf>

5. Пашкуда Т.В., Афенді, А.І. Напрями розвитку торгівлі в Україні в умовах воєнного стану // Економіка та суспільство, (43). 2022. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-73>

Щербина Вероніка Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри підприємництва та туризму Одеського національного морського університету, м. Одеса, e-mail: uktrade14@gmail.com

Shcherbyna Veronika – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Tourism, Odessa National Maritime University, Odesa

МАРКЕТИНГОВЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ЧУТЛИВІСТЬ ПОКУПЦЯ ДО ЦІНИ

¹Рівненський державний гуманітарний університет

Анотація: У статті через призму факторів маркетингового ціноутворення досліджено та визначено доцільність застосування ефектів впливу на чутливість покупця до ціни за двох, якісно відмінних ринкових станів: вільне функціонування ринку, на прикладі інфлюенс-маркетингу, та форс-мажорні обставини і вимушене регулювання ринку на прикладі періоду пандемії.

Ключові слова: маркетингове ціноутворення, чутливість покупця до ціни, інфлюенс-маркетинг, регулювання ринку

Abstract: In the article, through the prism of the factors of marketing pricing, the expediency of applying the effects of influence on the buyer's sensitivity to price in two qualitatively different market conditions is investigated and determined: free functioning of the market, using the example of influence marketing, and force majeure circumstances and forced market regulation, using the example of the pandemic period

Key words: marketing pricing; buyer's sensitivity to price; influence marketing; market regulation.

В маркетинговій діяльності ціноутворення здійснюється з огляду на три основні фактори: витрати, попит та конкурентне середовище, які співвідносяться між собою наступним чином: витрати (виступають у формі собівартості) визначають нижню межу ціни; попит (кількість блага, яку споживачі можуть придбати за даною ціною) визначає верхню межу ціни; обізнаність з конкурентним середовищем дозволяє здійснювати цінове позиціонування.

При цьому, споживач (особа, група споживачів, цільова аудиторія), так чи інакше є ядром, щодо якого застосовуються інструменти, методи і концепції маркетингу для задоволення цього споживача, а для підприємства, в кінцевому підсумку, отримання бажаного результату, – як правило - прибутку.

Загалом, уподобання та споживчі цілі людей дуже різняться, товар, який практично нічого не вартий для однієї людини, може бути надзвичайно цінним для іншої, тому визначення цінності конкретного товару для споживача і підсилення цінності цього товару для нього дозволяє знизити чутливість споживачів до ціни.

В процесі цінового позиціонування, зниження чутливості споживача до ціни дозволяє максимально наблизити ціну до верхньої межі ціни (яку визначає попит). В літературних джерелах це явище описується як ефекти впливу на чутливість покупця до ціни, тобто особливості купівельної поведінки та прийняття покупцями рішень про покупку, розрахунок економічної цінності обов'язково повинен бути доповнений аналізом тих факторів цінової чутливості, які можуть впливати на сприйняття ціни споживачами; ціна товару визначається не тільки економічними, а й психологічними міркуваннями споживача [1, с. 3].

Для аспекту маркетингового ціноутворення проаналізовано доцільність і ефективність застосування ефектів впливу на чутливість покупця до ціни за двох, якісно відмінних ринкових станів, які умовно назвемо: 1. Вільне функціонування ринку, умовно позначимо «Ринок^{вільний}» (Р_в); 2. Форс-мажор і вимушене регулювання, умовно позначимо «Вимушене^{регулювання}» (В_р).

Як приклад стану 1. Вільне функціонування ринку розглянуто інфлюенс-маркетинг, коли інфлюенсери розглядаються брэндами як найкоротший шлях для того, щоб установити зв'язок зі споживачем, брэнд чи товар не дець там далеко (в телевізорі, на білбордах) а майже тет-а-тет і з ним (брэндом, товаром) можна «поспілкуватися». Інфлюенсери зі своєю аудиторією будують дружні стосунки, а отже вони підвищують лояльність до брэнду, його впізнаваність.

Структурування бізнес-моделей в інфлюенс-маркетингу на прикладі Instagram досліджувалося і описувалося нами: Instagram рекламний майданчик для онлайн-медіа; Instagram як представницький та / або рекламний майданчик для офлайн-бізнесу; Instagram як інтернет-магазин; Instagram як платформа для продажу послуг; Instagram як фаховий або тематичний блог; Instagram як майданчик для зірки чи інфлюенсера; Instagram і просування продукту / бізнесу, зокрема і щодо здатності інфлюенсерів впливати на вибір своєю цільовою аудиторією товарів чи послуг [2, с.177].

Ефекти впливу на чутливість покупця до ціни та оцінка доцільності їх застосування в якісно відмінних ринкових станах

№	Назва ефекту	Опис	Оцінка
1.	Ефект відомих товарів-замінників	Покупець тим більше чутливий до ціни, чим вищою є ціна товару відносно відомих покупцеві товарів-замінників	P_v
2.	Ефект унікальної цінності	Чим більше покупці цінують унікальні характеристики товару, що відрізняють його від пропозицій конкурентів, тим менш вони чутливі до ціни	P_v
3.	Ефект витрат на переключення	Покупці тим менш чутливі до ціни, чим більшими є додаткові витрати на зміну постачальників	V_p
4.	Ефект складності порівняння	Покупці менш чуттєві до ціни відомого виробника з репутацією, якщо їм важко порівняти його продукцію з продукцією інших фірм	$V_p P_v$
5.	Ефект «ціна-якість»	Для престижних і ексклюзивних товарів і товарів, які не мають яких-небудь інших способів визначення їх відносної цінності, покупець менш чутливий до ціни продукту, оскільки вища ціна означає кращу якість	P_v
6.	Ефект витрат	Покупці тим більше чуттєві до ціни товару, чим більшими є витрати на нього в грошовому вираженні чи у відсотках від доходу домогосподарств	$P_v V_p$
7.	Ефект кінцевої вигоди	Чим більш чуттєві покупці до ціни кінцевої вигоди, тим більше чуттєвими вони будуть до ціни товарів, що вносять свою частку в досягнення цієї остаточної мети. Чим більш чуттєвий до ціни попит на товар компанії, тим більше чуттєвий до ціни буде попит цієї компанії при покупці комплектуючих у постачальників	P_v
8.	Ефект розподілу витрат	Чим меншу частину ціни покупець повинен сплатити сам, тим менш чуттєвий він до ціни	V_p
9.	Ефект справедливої ціни	Покупці вважають, що велике збільшення ціни є несправедливим. Висока ціна на товари, призначені для підтримки звичного рівня життя, сприймається покупцями як несправедлива	V_p
10.	Ефект товарних запасів	Можливість покупців використовувати певний товар протягом довгого часу значно підвищує їхню чутливість до тимчасових відхилень ціни від її майбутнього, по припущеннях покупців, рівня	V_p

Джерело: Розроблено автором на основі [3]

Як приклад стану 2. Форс-мажор і вимушене регулювання проаналізовано зміни споживчої поведінки населення у відповідь на трансформацію системи цінностей під час пандемії.

Споживачі обмежили витрати на товари та послуги, які можна віднести до категорії «приємно мати», але які не є життєво необхідними; в період пандемії припускається підвищення цінності грошей (зменшення трат); падіння споживчих витрат на ресторани та готелі, відпочинок і культуру.

Чинниками скорочення споживчих витрат на ці цілі виступили:

- падіння попиту через неможливість в повній мірі отримувати задоволення від відпочинку, зокрема на тлі: кількаразової дезінфекції приміщень; необхідності використання засобів індивідуального захисту (респіраторів, захисних масок); заборони проведення фуршетів, обмеження

кількості відвідувачів в місцях загального користування (бари, ресторани, басейни, спортзали, приватні пляжі) тощо;

▪ посилення сприйняття населенням ризику інфікування COVID-19 через дотримання довготривалої самоізоляції та соціальної дистанції.

Скорочення грошових витрат населення України на їжу поза домом, дозвілля, культурні потреби негативно вплинуло на: розміщування й харчування; діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; сферу мистецтва, спорту, розваг та відпочинку [4].

Отже, таке явище, як вплив на чутливість споживача до ціни є досить складним для вивчення, оскільки поведінка споживачів за одних і тих же умов може бути зовсім різною.

Особливо яскраво це проявляється в форс-мажорних, кризових ситуаціях, коли порушується звичний, типовий, прогнозований перебіг життєдіяльності.

Пандемія в світі і обмеження та вимушене регулювання, з нею пов'язані, дозволили дослідити зміну у потребах і вподобаннях споживачів порівняно з станом вільного функціонування ринку і на основі результатів такого аналізу здійснено оцінку ефектів впливу на чутливість споживачів до ціни, та конкретизовано доцільність їх застосування в маркетинговому ціноутворенні за різних, якісно відмінних ринкових станів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Катаєв А. В., Оберемок С. В. Фактори цінової чутливості споживачів: результати систематизації та верифікації актуальності в рамках концепції маркетингу довіри. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/5_2018/65.pdf.
2. Якубовська Н.В. Стрільчук Р.М. Коханевич Т.П. Продуктові мікроінновації як результат колаборації цифрового суспільства та поведінкової економіки. Інфраструктура ринку. 2022. № 68. С. 175-179.
3. Длігач А. О. Маркетингова цінова політика: Світовий досвід, вітчизняна практика: Навчальний посібник. — К.: ВД «Професіонал», 2006. - 304 с.
4. Яценко Г. Зміни споживчої поведінки населення України у відповідь на трансформацію системи цінностей під час пандемії https://lb.ua/blog/hanna_yatsenko/475002_zmini_spozivchoi_povedinki_naselennya.html

Якубовська Наталія Василівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та управління бізнесом, Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне: storinka2017@gmail.com

Nataliia Yakubovska candidate of economic sciences, associate professor of the department of economics and business management, Rivne State Humanities University, e-mail: storinka2017@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ СМАРТ-ТЕХНОЛОГІЙ У ПОРТОВІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ

Державний університет інфраструктури та технологій, м. Київ

Анотація: Застосування сучасних смарт-технологій в організації вантажних перевезень морем забезпечує прискорення документообігу, схоронність вантажу і тари, контрольованість операцій, що в свою чергу забезпечує підвищення ефективності логістичних операцій та покращення функціонування портової інфраструктури. Разом з тим, на сьогодні, фіксуються певні складнощі у використанні технології блокчейн, такі як висока енергоємність її застосування.

Ключові слова: портова інфраструктура, логістична операція, вантажні перевезення, блокчейн технології, смарт технології.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF APPLICATION OF SMART TECHNOLOGIES IN PORT INFRASTRUCTURE

Abstract: The use of modern smart technologies in the organization of cargo transportation by sea ensures the acceleration of document flow, the safety of cargo and containers, the controllability of operations, which in turn ensures the increase of the efficiency of logistics operations and the improvement of the functioning of the port infrastructure. At the same time, certain difficulties in using blockchain technology, such as the high energy consumption of its application, are being recorded today.

Keywords: port infrastructure, logistics operation, cargo transportation, blockchain technologies, smart technologies.

Ефективні логістичні операції та управління портом мають вирішальне значення для глобальної торгівлі та транспортних послуг. Нинішні портові логістичні системи обробки не забезпечують відстежуваність, прозорість, інформаційну безпеку та незмінність даних, які зберігаються та обмінюються під час різних операційних процесів. В результаті це негативно впливає на продуктивність портових терміналів [1].

Ключовий аспект ефективності та безпеки морського транспорту пов'язаний з інформаційними потоками. Оптимальне управління морським транспортом вимагає обміну даними в режимі реального часу між різними організаціями-учасниками. Більше того, оскільки ланцюги поставок стають все більш інтегрованими, зв'язок зацікавлених сторін має бути забезпечений не лише в межах одного порту, але й між портами. Блокчейн може запропонувати цікаві можливості в цьому відношенні, а також має величезний вплив на майбутнє цифровізації портової та морської промисловості.

Блокчейн – це розподілена та спільна база даних, минула історія якої не змінюється [2]. У публічних блокчейнах база даних відкрита для всіх, хто хоче зробити свій внесок, встановивши програмне забезпечення для керування та його копію на свій комп'ютер. У консорціумних або приватних блокчейнах участь підлягає обмеженням та умовам [3]. У будь-якому випадку, механізми блокчейну дозволяють досягти консенсусу між усіма вузлами щодо збереженої інформації, щоб ніхто не міг взяти її під контроль, навіть не створюючи фіктивні вузли. Зрештою, блокчейн можна розглядати як автоматичний, нецентралізований, економічно ефективний і безпечний спосіб завоювати довіру. Транзакції (і пов'язана з ними інформація) криптографічно підписуються і групуються в блоки, упорядковані за часом. Останні криптографічно пов'язані з попередніми, щоб створити незмінний ланцюжок інформації. Транзакції підписуються адресою відправника, щоб вони належали власнику приватного ключа, пов'язаного з публічною адресою в блокчейні. Транзакції та блоки як перевіряються, так і додаються до ланцюжка, коли програмне забезпечення досягає децентралізованого консенсусу – ніхто не може контролювати ланцюжок, і немає центрального органу, який надає або забороняє комусь вільно надсилати транзакції чи перевіряти блоки.

Блокчейн також може бути інфраструктурою для запуску смарт-контрактів. Останні можна визначити як комп'ютеризовані протоколи для виконання транзакцій, в яких учасники підтверджують свою особу та схвалення за допомогою свого закритого ключа [2]. На вході вони беруть цифрові підписи учасників та іншу інформацію, а на виході можуть передавати суми криптовалюти, записувати інформацію або активувати інші контракти. Смарт-контракти дають змогу виконувати договірні умови, мінімізувати як навмисні, так і випадкові винятки та мінімізувати потребу в надійних посередниках. Після того, як умови контракту правильно вставлені в код смарт-контракту і це буде прийнято підрядниками, наслідки більше не пов'язані з їхньою волею чи діями посередників. Блокчейн діє як механізм, який гарантує довіру підрядників до смарт-контракту без необхідності звертатися до центрального органу.

Організація морських перевезень є частиною складного ланцюга поставок, що охоплює багато організацій інфраструктури світової торгівлі, таких як транспортні мережі та портові споруди, які в процесі перевезень генерують великі обсяги інформації. Морська галузь нещодавно розпочала важливий інноваційний процес, пов'язаний з цифровізацією операційних та логістичних процедур. Розвиток цифровізації передбачає появу розумних суден, розумних флотів та розумної глобальної логістики.

Проблеми планування парку та маршрутів, а також затримки, пошкодження, крадіжки вантажів або неналежне розвантаження терміналів і паркувальних майданчиків частково пов'язані з відсутністю співпраці між логістичними операторами, місцевою владою і одержувачами товарів. Неефективне поводження з товарами та контейнерами по всьому ланцюжку поставок є основною проблемою в галузі. Зокрема, неефективний документообіг є серйозною проблемою в управлінні портом. Стандартне судноплавство включає десятки сторін (операторів терміналів, митниці, судноплавних агентів, портових органів, експедиторів тощо), між ними більше сотні взаємодій. Частково проблема пов'язана з відсутністю інформації щодо вхідних перевезень та додаткової супровідної інформації [2]. У разі додаткових митних перевірок, які відбуваються непередбачувано і погано представлені в цифровому форматі, вищезгадані затримки значно ускладнюють планування доставки та подальші процеси оплати. Іншою проблемою є відсутність безпеки вантажу, як у зв'язку з крадіжками, так і через неумисні дії, наприклад, коли компанія помилково бере чужий причіп або контейнер.

Як правило, значна кількість портів не має інструментів перевірки, щоб ідентифікувати дозвіл водія на отримання вантажу. Це створює невизначеність як для одержувача, так і для відправника, що також негативно впливає на імідж порту.

Застосування інноваційної технології блокчейн може підвищити цінність портової логістики, впливаючи на всі логістичні процеси, від зберігання до доставки та оплати.

Технологія блокчейн у портовому секторі зазвичай використовується для двох основних цілей:

1. Оцифровка документації, комерційних процесів та обміну даними між учасниками.

2. Відстеження процесів обробки вантажів. Це, в свою чергу, дозволяє:

- підвищити прозорість та рівень довіри шляхом надання клієнтам детальної інформації про перевірені блокчейном записи;
- здійснити підтвердження автентичності продукції;
- швидко відстежити та ідентифікувати забруднені продукти, що дозволяє компаніям виявляти потенційні небезпеки та швидко їх усунути.

Компонент взаємодії з блокчейном включає програмне забезпечення, тобто програму, яка працює на мобільному терміналі або ПК. Це програмне забезпечення також має керувати гаманцем, таким чином даючи можливість генерувати та захищати закриті ключі, обчислювати відкриті ключі та адреси з них та надсилати транзакції, «підписані» відповідним пристроєм.

Отже, блокчейн має значний потенціал для сприяння розвитку міжпортових спільнот, оскільки він може автоматизувати багато видів діяльності, підвищити довіру між сторонами, забезпечити прозорість операцій, забезпечити безпеку та конфіденційність передачі даних через полегшену платформу обміну даними та гарантувати ідентифікацію залучених сторін, особливо у фінансових цілях.

Для комерційних підприємств (судноплавних компаній, вантажовідправників, операторів терміналів та транспортних компаній) переваги блокчейну полягають у скороченні витрат та зростанні ефективності завдяки автоматизації, зменшенню кількості посередників і затримок, а також зменшенню суперечок і судових витрат, що гарантується сертифікацією блокчейну та смарт-контрактами. Для адміністрації порту і державних органів переваги впровадження блокчейну також

полягають у зниженні витрат, зростанню безпеки та більших гарантій дотримання законів і правил у районі порту.

До недоліків цієї технології слід віднести додаткові витрати на її впровадження, низьку схильність сектору до підвищення прозорості, низьку довіра до нової технології, можливі проблеми з конфіденційністю або управлінням. Однак варто зазначити, що єдина причина, яка може фактично обмежити широке поширення технології блокчейн у морській індустрії, не пов'язана безпосередньо з морським транспортом, а скоріше пов'язана із особливостями цифрової технології: блокчейн є дуже енергоємним – специфічні вимоги технології, з точки зору забезпечення прозорості фінансової діяльності. Однак, аспект низької енергоємності є вирішальним у морському секторі, де, «зелене» та «низьке енергоспоживання» є стандартами, якими сьогодні керується розвиток портів. Це означає, що для широкого впровадження технології блокчейн у діяльність морської інфраструктури, необхідно забезпечити стале скорочення споживання енергії при її використанні. «Зелений» шлях розвитку технології блокчейн – реальний та найбільш актуальний виклик для розробників цієї технології та експертів з її впровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Blockchain applications and architectures for port operations and logistics management / R. W. Ahmad et al. Research in Transportation Business & Management. 2021. P. 100620. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.rtbm.2021.100620>

2. Tradelens Website. Available at: <https://www.tradelens.com/>

3. Nakamoto, S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. 2008. Available at: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

Яновська Вікторія Петрівна, доктор економічних наук, професор, зав. каф. економіки, маркетингу та бізнес-адміністрування, Державний університет інфраструктури і технологій, м. Київ, e-mail: v.yanovska@ukr.net

Пилипенко Олена Віталіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент каф. економіки, маркетингу та бізнес-адміністрування, Державний університет інфраструктури і технологій, м. Київ, e-mail: O_V_Pylypenko@ukr.net

Потаповська Марина Олександрівна, здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії), Державний університет інфраструктури і технологій, м. Київ, e-mail: marinamatveichik@ukr.net

Viktoriia Yanovska, doctor of economic sciences, professor, head of Department of Economics, Marketing and Business Administration, State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, e-mail: v.yanovska@ukr.net

Olena Pylypenko, candidate of economic sciences, associate professor of Department of Economics, Marketing and Business Administration, State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, e-mail: O_V_Pylypenko@ukr.net

Maryna Potapovska, a third-level graduate of higher education (PhD), State University of Infrastructure and Technologies, Kyiv, e-mail: marinamatveichik@ukr.net

INFORMATION PROVISION OF EDUCATIONAL INNOVATIONS IN THE SYSTEM OF ADAPTABILITY OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

West Ukrainian National University

Abstract. *Modern educational processes of training public servants are associated with the formation of educational platforms that require a review of scientific approaches to teaching public servants according to new standards and programs following the chosen course for European and Euro-Atlantic integration. To achieve the adaptability of the civil service, it is expedient to agree on the specifics of the application of the norms of international humanitarian law, the protection of civilians during an armed conflict, the documentation of war crimes by public servants, the preparation of decisions by public servants and the communication of public servants with the public.*

Keywords: educational innovations, public servants, international humanitarian law, vocational training system, state order, professional education, educational platform, local self-government.

In the conditions of the war and post-war reconstruction, public servants' training should occur according to new standards and programs following the chosen course for European and Euro-Atlantic integration. In 2023, the world economy will see a sharp increase in military challenges, volatility in financial markets, and the threat of climate change, which may lead to a potential combination of cataclysms. Torsten Ehlers, Charlotte Gardes-Landolfini, Fabio Natalucci, and Prasad Ananthkrishnan, in work "How to Scale Up Private Climate Finance in Emerging Economies" (2022), recognize that the situation with internal inequality in income, well-being, and opportunities continues to worsen in many countries. In recent years, the strengthening of such disparities is also noted between countries [1].

Military aggression defined new challenges and tasks in reforming the system of professional training, particularly regarding the quality of training of management personnel [2, pp. 126-146]. Therefore, the modernization of the professional training system is a priority in the activities of the National Civil Service Agency of Ukraine. For civil servants, the conclusion of labor contracts and transfer to another job: firstly, fixed-term labor contracts can be concluded with new employees for martial law or for the period of replacing a temporarily absent employee. Secondly, an employee may be transferred to another job during martial law without his consent and two months' notice if such transfer is required to avert or eliminate the consequences of hostilities and other circumstances that threaten health or human life.

The functioning of the education system in martial law conditions is characterized by an intensive search for new approaches to innovative forms of organization of the educational process, effective information technologies, and pedagogical skills for the organization of a continuous process of training civil servants.

The National Civil Service Agency of Ukraine closely cooperates with the Coordinating Council for Vocational Training of Civil Servants, Heads of Local State Administrations, Their First Deputies and Deputies, Local Self-Government Officials, and Local Council Deputies [3; 4; 5; 6]. The creation of the Higher School of Public Administration should contribute to a new mission: a new team – a new philosophy – new hopes oriented toward European and Euro-Atlantic integration.

To implement the principles of fair competition, transparency, and openness, impartial and objective evaluation of competitive proposals, the introduction of automated competitive selection of executors of the state order for professional training of public servants through the Knowledge Management Portal will contribute.

The National Civil Service Agency of Ukraine issues together with the Public Union "Ukrainian Helsinki Union for Human Rights" held a series of Webinars on international humanitarian law for civil servants and officials of local self-government regarding the specifics of the application of the norms of international humanitarian law; protection of civilians during an armed conflict; documentation of war crimes by public officials; application of standards of international humanitarian law during the preparation of

decisions by public officials; features of public officials' communication with the public, coverage of events in the context of international humanitarian law.

Particular attention should be paid to Methodical recommendations on the organization of professional training of civil servants of local state administrations, heads of regional state administrations, their first deputies, and deputies. First, the Methodological Recommendations have been prepared to provide methodical support to interested parties in ensuring the planning, organization, and passing of professional training and a unified understanding of the organizational principles of professional development. Secondly, these recommendations contain clarifications on the issues of participation in professional training activities depending on the position held (state service position of categories "B" and "B", personnel management services, heads of local state administrations).

In practice, the continuous process of professional development of public servants is one of the essential aspects of the capacity and efficiency of the public service. Increasing professional education requires increasing the level of capacity of the participants of the EU Project "Support of Comprehensive Public Administration Reform in Ukraine" (EU4PAR) and the USAID Project "HOVERLA" regarding the preparation of pieces of training, the use of interactive training methods on issues of general administrative procedure. This refers to disseminating knowledge about the content and features of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure", its main provisions, innovations, recommendations for implementation, possible problems with the norms of other laws, and ways to overcome them.

The study of international humanitarian law requires expanding the list of global providers that can provide educational services in professional training. They can involve those implementing international technical assistance programs and other international institutions that can offer interesting educational content for public servants.

Within the framework of cooperation and coordination of European and Euro-Atlantic integration regarding the Natolin4Capacity Building project and the European College in Natolin, the educational platform Natolin4Capacity Building was created [7]. Therefore, in 2023, public servants will have the opportunity to study 16 online courses on various aspects of the functioning of the EU and the development of relations between the EU and Ukraine.

To summarize, we should note that in the future, it is essential to focus on joint projects to shape the image of the civil service, create barrier-free workplaces for public servants, and train managers to work in de-occupied territories.

REFERENCES

1. Torsten Ehlers, Charlotte Gardes-Landolfini, Fabio Natalucci, Prasad Ananthakrishnan (2022). How to Scale Up Private Climate Finance in Emerging Economies. URL: <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/10/07/how-to-scale-up-private-climate-finance-in-emerging-economies>
2. Alekseyenko L. M., Tulai O. I. Management of education in the conditions of internationalization communicability of state values / Education, science, research during martial law : Collective monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2022. 376 p.
3. Head of National Civil Service Agency of Ukraine: Foresight in the field of public administration will outline the Agency's vision and strategy for the development of the public sector
4. On approval of advanced training programs: Order dated February 4, 2023, № 10-23. URL: <https://nads.gov.ua/npas/pro-pohodzhennia-prohram-pidvyshchennia-kvalifikatsii-5>
5. On amendments to the Regulation on the Higher School of Public Administration: Order dated January 31, 2023, № 8-23. URL: <https://nads.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-polozhennia-pro-vyshchu-shkolu-publichnoho-upravlinnia>
6. On the formation of the Supervisory Board of the Higher School of Public Administration: Order dated February 8, 2023, № 11-23. URL: <https://nads.gov.ua/npas/pro-utvorennia-nahliadovoi-rady-vyshchoi-shkoly-publichnoho-upravlinnia>
7. National Civil Service Agency of Ukraine will cooperate with the USAID project "Interaction (SACCI)" in the direction of building integrity in the public service. URL: <https://nads.gov.ua/news/nads-spivpratsiuvatyme-z-proiektom-usaid-vzaiemodiiia-sacci-v-napriamku-rozbudovy-dobrochesnosti-na-derzhavnii-sluzhbi>

Alekseyenko Lyudmyla M. – Doctor of Economics, Professor, Chief of the Department of Management and Administration, Ivano-Frankivsk Education and Research Institute of Management of the Western Ukrainian National University, Ivano-Frankivsk, e-mail: olecolm@ukr.net

Tulai Oksana I. – Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of International Relations and Diplomacy, West Ukrainian National University, Ternopil

MODELING OF THE KEY THREATS AND IDENTIFICATION OF THE PROSPECTS FOR SOCIAL SECURITY SUPPORT IN THE SPHERE OF EMPLOYMENT AND LABOR PAYMENT IN UKRAINE

¹University of Customs and Finance

Abstract: *As a result of the research, the conceptual foundations of the mechanism for assessing key threats to social security in the sphere of employment and labor payment and prospects for their neutralization in Ukraine were developed. The dynamics of the parameters of employment security and salary security were studied within the framework of factor models of key threats to social security in the labor market of Ukraine, which reflect the impact of each threat on the coefficient of the ratio of labor supply and demand. In the process of analyzing threats to employment security and salary security, the assessment of the influence of such parameters as the level of informal employment, the level of youth unemployment, the average monthly wage, the index of real wages, the ratio of arrears from salary payments and the wage fund was carried out. The distribution of generalized factors of threats to social security in the labor market proved the instability of the dynamics of changes in the analyzed indicators during 2006–2018, as well as the significant negative severity of the deepening of the crisis phenomena of 2008–2009 and 2014–2015, which reflects the high level of negative values of the factors. Employment and salary indicators from 2019 were deliberately not taken into account in the modeling process, since the study did not include the assessment of labor market parameters in the context of the exacerbation of risks to social security during the pandemic (2020–2021) and war in Ukraine (2022) due to their low manageability and spontaneity*

Key words: social security, threats to social security, labor market, social security in the labor market, employment, labor payment, modeling of the threats

The processes of economic transformation, in particular in the context of changes in the method of production, the nature of production relations and property relations, reflect the transition to the information society and the knowledge economy, which is characteristic of the current stage of social development. It is they who cause the significant transformations in the labor market, which are expressed in the emergence of new and changes in traditional professions, the emergence of non-standard forms of employment, and the growth of structural unemployment. The relevant processes exert the significant influence on the development of economic systems as a whole and form fundamentally new qualities of social and labor relations, focused on the priority of innovations and the information component.

At the same time, the transformational changes in both the global and national economies carry numerous risks in the sphere of labor and employment of the population, which contribute to the emergence of threats to social security in the labor market. Among them, the threats associated with the spread of the informal employment, the youth unemployment, the exit of the elderly from the labor market, and a decrease in the level of income of the population are of particular relevance. All this, in turn, requires a deep and complex diagnosis, which will include not only the determination of the current state of threats, but also the coverage of their predictive characteristics, taking into account the possibilities of adjusting the received data, which is especially important in the conditions of the variability of the external and internal economic environment.

The results of research of ensuring the social security and neutralizing the threats in the sphere of employment and labor payment were reflected in the scientific works of foreign and domestic authors. Among the publications of foreign researchers, the scientific works of T. Vilhagen, K. Crouch, B. Menihert, and G. Standing should be noted, which highlight the conceptual foundations of security in the context of the development of human potential and the functioning of the labor market [1-3]. Important aspects of the development of the labor market and provision of social security are revealed in their works by domestic researchers O. Grishnova, O. Doronina, L. Lisohor, U. Sadova, O. Sydoruk, L. Shaulska and others [4-8]. Scientific and practical approaches to the use of tools for economic and mathematical modeling and assessment of the level of well-being of the population, and the migration component of socio-economic relations, have been used by scientists S. Kozlovskiy, D. Bilenko, M. Kuzheliev, L. Nikolenko, O. Peresada and others [9, 10]. At the same time, the need to update the existing threats in the sphere of employment and labor payment, as well as substantiation of ways to neutralize them in modern conditions, is becoming especially urgent.

Taking into account the significant scientific output of domestic and foreign scientists in the sphere of labor market development and social security, as well as the scientific-theoretical and practical significance of the outlined problems, there is the objective need for author's justification of strategic directions for ensuring social security in the labor market, taking into account the key threats to its development on at the stage of transformational changes in the economic environment in conditions of high dynamism and instability of the economic situation.

The important component of the mechanism for assessing the key threats and prospects for overcoming them in the context of ensuring the social security in the labor market of Ukraine is the determination of strategic directions for solving the above-mentioned problematic aspects using the tools of economic and mathematical modeling. The specificity of modeling is that with its help, it becomes possible to reproduce certain properties of the object under study with the help of equations and algorithms, as well as to study changes in the behavior of the object under certain conditions, as close as possible to real ones.

Among the stages of modeling the key threats to social security in the labor market, it is appropriate to identify the following: the formulation of the goal of modeling; the determination of the assessment parameters and their numerical values; the collection of the necessary array of information and its software processing; the implementation of the defined models using the selected software product; checking the models for adequacy and carrying out an assessment of the accuracy of the results; the calculation of the impact of factors and assessment of the significance of each of them in the dynamics of the performance indicator; the characteristics of the modeling results; taking into account the obtained results to determine strategic priorities for ensuring the social security in the labor market. The purpose of economic and mathematical modeling is to assess the key threats to the social security in the labor market under the conditions of changing the dynamics of the main parameters. Taking into account the significant threats that exist in the labor market of Ukraine and hinder the achievement of social security on it, taking into account the results of an expert study, we consider it appropriate for the purpose of building appropriate models to choose parameters that testify to such threats and negative phenomena, such as: the spread of informal employment; the growth of youth unemployment; the low level of the labor payment. That's why the main modeling parameters were defined as: the level of informal employment (%); the unemployment rate of persons aged 15–24 (%); the unemployment rate of persons aged 25–29 (%); the unemployment rate of persons aged 30–34 (%); the average monthly salary (UAH); the real wage index (%); the ratio of arrears from the payment of wages and the wage fund (times). In particular, the above list of indicators provides the assessment of phenomena both in the sphere of the employment security (the level of informal employment, the youth unemployment rate) and the salary security (the average monthly wage, the real wage index, the ratio of arrears from wage payments to the wage fund).

The ratio of labor supply and demand (the ratio of the number of vacancies to the number of registered unemployed) was chosen as the result indicator reflecting the essence of the strategy for ensuring social security in the labor market, which determines the degree of achievement of labor market equilibrium and its corresponding situation at the time of the analysis (K_{ds}). Thus, if the coefficient reaches the level of one, the full correspondence between the demand and supply of labor force and the balanced situation of the labor market is ensured, which, unfortunately, is unattainable in real economic conditions. If the number of vacant jobs exceeds the number of registered unemployed, the labor market situation is labor shortage, which indicates an excess of demand for labor over its supply. At the same time, the excess of the number of unemployed labor over the number of vacancies represents a labor surplus situation in the labor market and determines the excess of the supply of labor over the demand for it. Thus, the maximum possible approximation of the value of K_{ds} to unity is an important condition for balancing the labor market and ensuring the social security of the population in matters of employment. As the time period of the research, the period from 2006 to 2018 inclusive was determined, which makes it possible to specify the existing trends and factors of their change, as well as to develop a further forecast of the development of events in the future, which is provided by the mechanism for assessing threats to social security in the labor market and directions for their neutralization. Threat modeling provides the opportunity to specify trends and factors of their change in the labor market in terms of its economic cyclicity (the period before and after the economic crisis of 2008, as well as the events of 2014 in Ukraine). Employment and wage indicators from 2019 were deliberately not taken into account in the modeling strategies, since the study did not include the assessment of labor market parameters in the context of the exacerbation of social security risks during the pandemic (2020–2021) and war in Ukraine (2022) due to their low manageability and spontaneity.

Thus, there is currently the significant imbalance of supply and demand in the labor market of Ukraine,

which is confirmed by statistical data. At the same time, the most significant gap between the number of vacancies and employees who want to find employment was observed during the crisis period of 2008, when there was a significant reduction in the demand for labor and an increase in the number of unemployed. In general, during the studied period, the volume of labor demand decreased by 65.7%, and the volume of supply decreased by 56.2%. Thus, the rate of reduction in the number of vacant jobs significantly exceeds the rate of decrease in the number of registered unemployed, which is evidenced by the decrease in the ratio of demand and supply. The lowest values of the ratio of supply and demand were recorded in the crisis and post-crisis periods (2008 and 2015), which was caused by the simultaneous reduction in the number of vacancies along with the increase in the number of unemployed persons. At the same time, it is worth noting a certain improvement in the dynamics of the studied indicator, starting from 2016, which is confirmed by its positive growth trends, in contrast to the unstable dynamics of previous years [11,12,13,14].

Of particular importance in the process of assessing the key threats to social security in the labor market and substantiating the prospects for their change in order to form strategic directions for improving the situation is the forecasting of relevant trends for each of the simulated threats. The results of the factor analysis of threats proved the instability of the dynamics of their changes during the period 2006–2018 years, which is expressed in a clear reflection of the crisis periods of 2008–2009 and 2014–2015, during which there was the increase in both the employment security threats and the salary security threats. Thus, there is a need to take into account the trends of the spread of youth unemployment, which is a leading factor in increasing threats to employment security, as well as a decrease in real wages, which causes an increase in threats to the salary security, at the current stage of the development of socio-economic relations in Ukraine through the formation of an effective state policy based on strategic priorities of ensuring social security in the labor market.

REFERENCES

1. Hijzen A, Menyhert B (2016) Measuring Labour Market Security and Assessing its Implications for Individual Well-Being. OECD: Social, Employment and Migration Working Papers. No. 175. OECD Publishing, Paris. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5jm58qvzd6s4-en.pdf?expires=1582033692&id=id&accname=guest&checksum=6A7E7DA3E7903FA4B447A117CF3E5CA7>
2. Crouch C (2010) Flexibility and security in the labour market: An analysis of the governance of inequality. ZAF 43:17–38. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12651-010-0031-9#citeas>
3. Wilthagen T (2002) Managing social risks with transitional labour markets. In: Mosley, H., O'Reilly, J., Schömann, K. (eds.) Labour Markets, Gender and Institutional Change: Essays in Honour of Günther Schmid, pp. 264–289.
4. Grishnova OA, Kharazishvili YuM (2018) Quality of life in the social security system of Ukraine: indicators, level, threats. Ukraine economy 11-12: 157-180.
5. Shaulska L, Doronina O, Naumova M, Honcharuk N, Bondarevska K, Tomchuk O (2020) Cross-country clustering of labor and education markets in the system of strategic economic management. REICE: Revista Electrónica De Investigación En Ciencias Económicas 8 (16): 166–196. DOI:10.5377/reice.v8i16.10681
6. Lisohor LS (2012) Forecasting the development of the labor market in Ukraine: problems and prospects. Labor market and population employment 1: 54-56.
7. Sadova UYa, Stepura TM (2018) Jobs as the basis of a new employment policy and reproduction of the quality of human potential in the country. Labor market and population employment 2 (55): 15-22.
8. Sydorchuk OG (2018) Social security: state regulation and organizational and economic support: monograph. Lviv: LRIDU NADU, 492 p.
9. Kozlovskiy S, Bilenko D, Kuzheliev M, Lavrov R, Kozlovskiy V, Mazur H, Taranych A (2020) The system dynamic model of the labor migrant policy in economic growth affected by COVID-19. Global J. Environ. Sci. Manage. 6(SI): 95-106. URL: https://www.gjesm.net/article_40322_9d782b96c1e7cd7c4bef2547b0393905.pdf
10. Kozlovskiy S, Nikolenko L, Peresada O, Pokhyliuk O, Yatchuk O, Bolgarova N, Kulhanik O. (2020) Estimation level of public welfare on the basis of methods of intellectual analysis. Global J. Environ. Sci. Manage. 6(3): 355-372. URL: https://www.gjesm.net/article_38259_b5e58d0c075bd7a9717cd6ab455f76b9.pdf
11. Economic activity of the population of Ukraine 2008: Statistical collection (2009) Kyiv: Derzhkomstat of Ukraine 232p.

12. Economic activity of the population of Ukraine 2018: statistical collection (2019) Kyiv: State Statistics Service of Ukraine 20 p.
13. Economic activity of the population of Ukraine 2009: statistical collection (2010) Kyiv: Derzhkomstat of Ukraine 205p.
14. Economic activity of the population of Ukraine 2014: Statistical collection (2015) Kyiv: State Statistics Service of Ukraine 207p.

Bondarevska Kseniia V. – doctor of economics, Professor of the Department of Social Security and Tax Policy, University of Customs and Finance, Dnipro, e-mail: kseny-8888@i.ua

IT ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE DURING THE MILITARY CONFLICT: RELOCATION AND OFFSHORING

¹ Khmelnytskyi National University

Abstract: *With the beginning of the full-scale war of Russia against Ukraine, the relevance of IT business relocation within Ukraine and offshoring outside its borders has increased significantly. This article shows how government decisions to support IT entrepreneurship in Ukraine under conditions of military conflict, as opposed to taxation in other countries, affect the processes of relocation and offshoring. In addition, it was established that the specifics of offshoring IT entrepreneurship based on the outsourcing of project solutions.*

Key words: IT entrepreneurship; IT technologies; relocation; offshoring; military conflict.

The digital economy and IT community of Ukraine developed rapidly before the war. In 2021, Ukrainian IT exports increased by 36% compared to last year and amounted to 6.8 billion US dollars, which is 10% of the country's total exports. Meanwhile, the number of Ukrainians employed in the IT industry increased from 200,000 to 250,000 through startups, small and medium-sized enterprises, and large companies [1].

Today, the functioning of Ukraine's economy is affected by a significant number of limiting and negative factors, the main of which is the war. The year of the war clearly demonstrated that in order to preserve the economy and create opportunities for its further reproduction, it is not enough to focus on the use of traditional methods only, it is necessary to look for new approaches that will allow you to get the expected result, but with less expenditure of time and resources. One of these tools is information technology, the application of which can allow to radically change the production and economic system of the economy and employment of the population by adding to it such characteristics as greater economic efficiency, rationality, stability, endurance and insurance against undesirable conditions and influences.

The introduction of IT technologies accelerates the transition of small business entities and large companies to the segment of the digital economy and ensures the acquisition of competitive advantages not only in the real trade of goods, but also in the field of providing virtual services that are associated with it. The value of the contribution of IT technologies to the digitization of the economy is realized through the simplification and improvement of the control system of the operational activities of international companies, the acceleration of interaction processes between customers and suppliers, sellers and buyers, employees of all services during the control of sales processes, logistics management and sales in general.

We note that the demand for building a career in IT among young people is growing every year. The industry offers a relatively high starting salary level and lack of dependence on the study schedule or place of work, which is the basis for building the doctrine of youth innovative entrepreneurship [2]. However, taking into account the rapid development and spread of information and communication technologies, as well as the resulting global trends of virtualization of business processes, the problems of digital transformation of the economy and the development of IT entrepreneurship in today's challenges require further study.

With the beginning of a full-scale war between Russia and Ukraine, the relevance of relocation of IT companies has increased significantly. Company owners are trying to save themselves from the war and preserve the opportunity for work, create reserve funds protected from the consequences of the war, expand the business structure. Most companies want to stay in Ukraine and, accordingly, relocate within the country to safer regions, and some companies create units abroad.

As of August 17, 2022, 1,796 applications from enterprises were registered under the government relocation program in Ukraine, 710 enterprises were relocated, 500 of which resumed operations. The Ministry of Economy is in the process of finding solutions for changing the location or method of transportation for 515 enterprises, other applications (576) were withdrawn due to de occupation [3].

As you can see, the relocation program brings quite positive results, given that over a 6-month period, 58% of the enterprises that applied were relocated, and 40% even resumed their activities [4].

In addition to the assistance provided by the state program, IT companies can also relocate their company within the country on their own, since the specifics of the activity usually do not involve extensive

production complexes or stationary equipment.

Renting a new office and moving staff to a new place of business are the main elements of the aforementioned relocation, which are quite simple to implement. At the same time, for companies that practice remote work, there are no problems at all - it is enough to change the location of the company to a new address in the relevant region and help those IT specialists who cannot organize the move on their own (materially or, rather, organizationally).

In order to carry out a full or partial relocation abroad, it is necessary to start with a detailed study of the conditions offered by this or that country, to compare the costs that will be incurred during the creation of the company and during its operation.

One of the main indicators of expenses will be the tax burden itself, while the taxation procedure in each country is formed differently. That is why the best option for preparing for relocation will be a comparative analysis of taxes in countries that are attractive for doing business.

Relocation abroad means opening a company, branch or representative office in another country. It is possible to register a company remotely by issuing a power of attorney to perform registration actions and sending it to a representative who will deal with registration, or by signing registration documents online.

In order to open and maintain a company abroad, most countries today require the constant availability of substance. The essence of this concept is that in many countries there is a legal requirement for companies that plan to carry out their activities on its territory, to be actually present in this country, to carry out commercial operations, to have employees, assets and premises. In other words, the fact that the company is registered in that country and has an open bank account is not enough for the country's fiscal authorities. There is a requirement for the presence of a really working company office, a director or manager in the state, the beneficiary's participation in managing the company and making key decisions from the territory of this country, and the availability of local means of communication. However, it is worth understanding that the requirements for substance may differ depending on the jurisdiction and type of activity of the company [5].

The processes of globalization, the growth of the role of intellectual labor in the world, the search for new methods and approaches to business organization lead to the emergence of demand for outsourcing services. The integration of Ukraine into the global information space and the high quality of domestic labor resources make it possible to strengthen the position of domestic specialists in the field of information technology (IT) in the global market of offshore outsourcing and freelancing. In conditions of limited demand for IT product development services in the domestic market, the development of IT outsourcing in Ukraine allows to ensure the employment of IT specialists at a sufficiently high level of remuneration for their work.

Depending on the country where the service provider is based, outsourcing is divided into local and offshore. Local outsourcing involves placing orders in the country where the customer company is based, and offshore outsourcing - outside its borders. Offshore outsourcing involves the transfer of non-critical business processes to companies physically located in another country [6].

The basis of offshore outsourcing is the difference in the scope or conditions of payment of labor in the countries of the customer and the contractor. It is worth noting that one of the main advantages of such distribution of business processes is that the outsourcer is familiar with local specifics and possesses the technologies necessary for productive work.

Among the currently most common types of offshore IT outsourcing, the following should be highlighted:

- outsourcing of secondary infrastructure support services to another country (ITO-infrastructure technology outsourcing);
- outsourcing of non-business-critical processes that require a large amount of unskilled labor to another country (BPO-business process outsourcing);
- custom software development (Software R & D, Application Development) [6].

Ukrainian IT specialists, as a rule, act as executors in offshore IT outsourcing projects. The level of wages, on the one hand, is lower than in the client countries, and the high qualification of domestic specialists allows them to strengthen their competitive positions in the market of services for the development of software products. Unfortunately, there is no possibility of supporting IT entrepreneurship through the mechanism of tax benefits inherent in offshore jurisdictions in Ukraine, since the practice of functioning of their prototypes in the form of free economic zones in Ukraine is currently complete [7]. At the same time, it is worth noting that the prospects for the development of IT outsourcing, which over time can create conditions for Ukraine to become a powerful independent player in the market of IT services, are determined by the volume of the global market for such services, the segment currently occupied by Ukraine, and the potential for increasing this

segment in future.

Thus, we state that the Ukrainian IT business was the least affected by the war among all industries. This was facilitated by a quick response to the challenges of a full-scale invasion. Among the main tools is the relocation of offices and employees. Among the advantages of running an IT business in Ukraine under the conditions of relocation of the office within Ukraine are the following: the income limit on the single tax for sole proprietors and legal entities has been increased to 7 million UAH (over 250 thousand US dollars), and the amount of the single tax (including for legal entities) is 5% of the turnover; no value added tax on the supply of software products; the government of Ukraine has signed a large number of agreements on the avoidance of double taxation, which facilitate the structuring of dividend payments; the mandatory sale of foreign exchange revenue was cancelled; it is possible to apply progressive contracts with non-residents (with flexible terms and without the translation of the contract text, which is often problematic for foreigners); unique banking service conditions are provided specifically for IT representatives (for example, there is no commission for cash withdrawals).

The organization of business abroad became an alternative possibility of relocation of IT enterprises. For Ukrainian programmers, who are used to the fact that the tax does not exceed 5% (and during 2022 even 2%) of their income, the tax rates in most European jurisdictions turned out to be relatively high. Even in those countries that try to stimulate the influx of highly paid expats through taxes, the tax rate will not be less than 20 percent. As a result, IT entrepreneurship was reformatted into offshore outsourcing. The multifaceted benefit of offshore IT outsourcing, both at the macro level – for customer companies and contractors, and at the macro level – for the countries where these business entities are residents, allows us to predict the further spread of such forms of business organization in the world.

REFERENCES

1. Export of IT services increased by 36% in 2021 - up to \$6.8 billion. FINBALANCE. URL: <https://bit.ly/3Y3Wkoq> (accessed 04.01.2022) (in Ukrainian).
2. Dumanska, I.Yu. Youth innovation entrepreneurship as a national doctrine of modernization of the economy. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences*, 2013. Vol. 4. № 2. P. 194—200.
3. Enterprise relocation program: what businesses need to know. Ministry of Economy of Ukraine URL: <https://bit.ly/3m6cv0G> (accessed 04.01.2022) (in Ukrainian).
4. New study: more than 50% of IT companies did not relocate. IT Ukraine Association. URL: <https://bit.ly/3ZduGjo> (accessed 04.01.2022) (in Ukrainian).
5. Relocation of IT companies. Smartsolutions. URL: <https://smartsolutions.ua/relokacija-it-kompanij/> (accessed 04.01.2022) (in Ukrainian).
6. Tyshchuk, T. and Pavlova, A. Regarding the potential and prospects for the development of IT outsourcing in Ukraine. Analytical note. National Institute for Strategic Studies. URL: <https://bit.ly/3SzcCya> (accessed 04.01.2022) (in Ukrainian).
7. Ivanovych, I. Yu. Free economic zones in Ukraine: problems of formation and development. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences*. 2009. Vol. 1. No. 5. P. 192 – 196 [Іванович, І. Ю. Вільні економічні зони в Україні: проблеми становлення та розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. Vol. 1. No. 5. С. 192 – 196 (in Ukrainian)].

Dumanska Iona Yu. - Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor at the International Economic Relations Department, e-mail: dumanskaiy@gmail.com.

POSSIBILITIES OF USING CRM-SYSTEMS FOR EDUCATIONAL SPACE

¹National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

Abstract: *The article analyzes the problem of using CRM for the education system and proposes the main directions for its solution.*

Key words: customer relationship management system, management system, market, education

To work with clients, part of the activity is carried out using e-mails and mailing lists. In the system under consideration, work with them should be organized. The status of payment of invoices by customers should be reflected in order to be clear who paid off in full and who remained in debt. It is desirable that this system includes some functions related to accounting. It is convenient, for example, when teachers' salaries are calculated in CRM. It is also important to ensure the reliability of information storage. It should only be accessible to those with the appropriate access rights. Thus, institutions in the field of education face the task of attracting the maximum number of people, because it is a potential source of income for the educational institution. It is also necessary to emphasize the tendency to increase the requirements for the quality of education. Thus, practically all prerequisites for the use of customer relationship management system in the market of educational services are observed [1, 2, 3].

A customer relationship management system (CRM) is an application software designed to automate customer interaction processes. It is implemented to increase the level of sales or optimize the work of marketing, as well as to build or improve current business processes with further analysis of the results. CRM can be customized for business tasks of any industry, and it is also easily integrated into the existing infrastructure of the company. One of the tasks is to get acquainted with the capabilities of the CRM system in the field of education, namely: building a unified information environment within the framework of the educational process; accounting and management of personal affairs of students, employees, entrants, graduate students; management of extra payments for students studying on a commercial basis, operational analysis and forecasting of financial income; segmentation of information about students; automation of document flow, including contracts, questionnaires, statements, orders and certificates [2, 4, 5].

Using a CRM for education will allow you to manage relationships with students and fully organize the work of an online university. It will process incoming applications, save all important information, create various reports, work with students and perform a large number of other functions. What is a CRM system and why does an online university need it. CRM in an online university is necessary for optimal communication between students and clients. This system collects all the necessary information about the history of entries from them, which allows to improve the efficiency of work and increase sales [3, 5-7].

CRM allows you to receive reports on the state of affairs, facilitates the organization of training and administration processes. At the same time, the completeness of coverage of activities increases and the amount of routine work decreases. In particular, such systems can be used to control: drawing up a schedule of educational classes and attendance records; accounting of independent work and received grades; works related to the implementation of additional services; the state of execution of specific tasks and the distribution of responsibility for them; creating a card index of clients' and students' cards; templates of typical documents used in the activities of online universities; organization of the employee's office; personal offices of students; reports on services provided, student progress; ensuring the reliability of saving important data; organization of work with departments if necessary; setting up different access rights for employees or students; if they are made from the university website or social networks, it is necessary to provide for their integration into CRM; to work with clients, part of the activity is carried out with the help of e-mails and newsletters, work with them should be organized in the system under consideration; the status of payment of bills by customers should be displayed so that it is clear who has paid in full and who has arrears.

It is desirable that this system includes some functions related to accounting. It is convenient, for example, when CRM is used to calculate the salary of teaching staff. It is also important to ensure the reliability

of information storage. It should be accessible only to those with appropriate access rights. When choosing the appropriate option, consider the following points. The cost of the system should be within acceptable limits. The ability to maintain work with the customer base (for each of them, all the information necessary for work should be recorded). Ability to create different groups of students and ensure work with them. Support for scheduling and working with it. It is necessary that the system resolve issues related to marketing. For example, it will be useful to use customer cards, customer segmentation. Should be organized work with customer requests. With CRM tools, it is possible to learn on the phone with the help of bots. It is possible to develop courses, marathons, train students and employees automatically, and check homework.

REFERENCES

1. Business Intelligence URL: <http://www.management.com.ua>
2. The Best CRM Software for 2023 URL: <https://uk.pcmag.com/cloud-services/67398/the-best-crm-software>
3. CRM Software Examples: What To Look For Before Buying URL: <https://www.forbes.com/advisor/business/crm-software-examples/>
4. CRM Benefits: 7 Ways CRM Improves Customer Relationships URL: <https://www.superoffice.com/blog/crm-benefits/>
5. Tallanto URL: <https://tallanto.com>
6. Identification and authentication URL: https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/en/SSFKSJ_9.1.0/com.ibm.mq.sec.doc/q009740_.htm
7. How to choose CRM for education and why an online school needs it URL: <https://lessondelivery.com/education/online/crm-dlya-obrazovaniya.html>

Kapiton Alla V. – doctor of pedagogical sciences, Professor of the department of computer and information technologies and systems, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, e-mail: kits_seminar@ukr.net

WAYS OF DEVELOPMENT OF THE MEDIA INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF THE ECONOMY

¹National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"

Abstract: *The report explores the features of the development of the media industry under the influence of the processes of global digital transformation. The main trends of modern digital development that affect the media industry of Ukraine are determined.*

Key words: digitalization, society, content, media product, media advertising.

The rapid development of digital technologies, penetrating almost all spheres of economic activity, cannot bypass the media industry, which is trying to meet the needs of the audience for prompt access and convenient consumption of current information. The digital transformation of society most noticeably affects traditional media, primarily printed publications, broadcast radio and television, whose news function was quickly taken over by Internet information resources. According to various forecasts, printed publications will not disappear completely, but in a few years, they will serve a narrow segment of consumers. In this regard, new ways of supplying and consuming content, developed on the basis of digital technologies, are of particular importance in the context of the economic development of Ukraine in the conditions of global digitalization.

The media industry is a very dynamic industry and is characterized by a large number of driving forces. Digitalization, new market offerings and competition from digital players are driving rapid change in this sector of the economy. Traditional media concepts are fading away, the entire industry is undergoing a fundamental change: streaming services are no longer just platforms for consuming movies and TV programs, they are now investing in the production and licensing of very effective content of their own. Thus, they are in direct competition with the traditional TV and video industry [1-12]. In addition, video-on-demand has revolutionized consumer behavior, with consumers increasingly expecting relevant and compelling video content that can be accessed anytime, anywhere and in a format that best suits their immediate needs. Digitalization is fundamentally changing production processes and content distribution. All-IP is becoming the standard for television and video, and high-speed fiber optic networks and 5G enable more flexible and mobile media consumption. They are supplemented by new functions based on artificial intelligence and analytics for targeted appeal to consumers [1, 4, 7, 11].

Analyzing user data allows you to optimize advertising and content, increase the value for potential customers and ultimately attract them as consumers. But how quickly this happens depends largely on the willingness of consumers to provide their data. Market regulation in the media industry will be more moderate than today. Particularly in the area of online and mobile services, this will reduce regulatory pressure on all market participants, especially traditional media companies. Net neutrality will continue [2, 8, 12]. Broadcasters and content producers can no longer rely on their current market position. To secure their business models and future revenue streams, they must open themselves up to alliances, including with direct competitors. Co-productions, co-distribution models, and even co-platforms are appropriate ways to counter the threat from digital platform providers such as Netflix, Amazon, Apple, or Google.

In addition, existing broadcasters and content producers must continually invest in their digital expertise as technology has become a core element of their business processes [3, 5, 9].

In modern conditions, there are four possible scenarios for the development of the television and video industry.

In the first development scenario, several global digital platforms could take the lead in aggregating and distributing content from national broadcasters. Such companies will control the television market and enter all stages of the technological chain, including the creation, aggregation and distribution of content, as well as direct relations with consumers. Like large supermarkets, each digital platform will be able to offer a wide range of global and national content

The second scenario for the development of the media industry is that large international owners of information resources will become winners in the process of market transformation. Companies will be able to vertically integrate across the entire technology chain, as well as buy and lease content from other platforms and companies to distribute it through their own channels, establishing direct relationships with consumers.

The third scenario is the successful transformation of national broadcasters and securing a strong position in the ecosystem. TV companies can turn into digital platforms that establish direct relationships with customers and start providing content on demand. To do this, they should develop new digital capabilities as well as introduce new services such as targeted advertising and recommendation features that give digital video

platforms a competitive edge. In addition, high relevance of content to national audiences puts broadcasters in a better position in the market, supported by regulatory measures such as content quotas.

The fourth scenario for the development of the media industry may be the transformation of the TV and video industry market into a diverse ecosystem without dominant players. Instead, consumers will have access to multiple video platforms, a wide variety of content, and a constantly changing marketplace. Demand for national content will remain strong, so partnerships between international and local companies will also be widespread. A clear distinction between video production and distribution is another key feature of this scenario [1, 4, 7, 10, 12].

Although the proposed four scenarios for the development of the media industry in the context of digitalization are very different from each other, several overarching implications are very relevant to all of them. First, TV companies can no longer rely on their current market positions. For successful development, TV companies need to be open to cooperation and alliances. Secondly, content producers must constantly invest in technology development, attract digital talent.

REFERENCES

28. Pererva P.G., Kocziszky G., Szakaly D., Veres Somosi M. (2012) Technology transfer. Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI». 668 p.
29. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Modeling the marketing characteristics of market capacity for electrical automation // *Marketing and Management of Innovations*. №4. С.67-74.
30. Kobieliava T.O., Tkachov M.M., Tkachova N.P., Pererva P.G. (2017) Determination of marketing characteristics of market capacity for electrical automation. // *Менеджмент і маркетинг інновацій*. №3. С.79-86.
31. Compliance program of an industrial enterprise. Tutorial. (2019) / [P.G Pererva et al.] // Edited by prof. P.G.Pererva, prof. Gy.Kocziszky, prof. M.Somosi Veres. Kharkov-Miskolc: NTU "KhPI". 689 p.
32. Tkachev M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8), ч. 2. С. 240-246.
33. Pererva P.G., Kosenko A.P., Kobieliava T.A., Tkachev M.M., Tkacheva N.P. (2017) Financial and technological leverage in the system of economic evaluation of innovative technologies // *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice* 2(23). 405-413.
34. Tkachov M.M., Kobieliava T.O., Pererva P.G. (2016) Evaluation of holder profits violation of their exclusive rights // *Scientific bulletin of Polissia*. № 4 (8). P. 27-35.
35. Tovazhnyanskiy V., Kobeleva T., Gladenko I., Pererva P. (2010) Antikrizisnyy monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise // *Business Studies*. Volume 7.- Numer 2. Miskolc Press. S. 171-183
36. Kobieliava T., Kocziszky G., Veres Somosi M. (2018) Compliance-technologies in marketing // *MIND Journal*. № 5. 10 p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/compliance-technologies_in_marketing.pdf.
37. Svishchova N., Pererva P. Development of approaches to the valuation of intellectual property objects influenced by Industry 4.0 // *International Marketing and Management of Innovations: Global Sci. E-Journal*. Electron. text data. Bielsko-Biala, 2021. № 6. 10 p. URL: http://immi.ath.bielsko.pl/wp-content/uploads/IMMI_2021_13.pdf
38. Pererva P., Nagy S., Maslak M. (2018) Organization of marketing activities on the intrapreneurship // *MIND Journal*. №5. 10p. URI: https://mindjournal.wseh.pl/sites/default/files/article/09-18/organization_of_marketing_activities_on_the_intrapreneurship.pdf
39. Pererva P., Gutsan O., Diachenko T. (2017) Motivation of personnel on machine-building enterprise // *Balance and Challenges, Miskolc-Lillafüred*. Miskolc : Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar. O.100-106

Kosenko S.A. - student of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»

Pererva P.G. - Doctor of Economics, professor, head of the department business economics of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», e-mail: pgpererva@gmail.com

Мережне наукове видання

МАТЕРІАЛИ
VI Міжнародної науково-практичної конференції
«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ТА
ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ»
2-3 березня 2023 року

Збірник доповідей

Матеріали подаються в авторській редакції

Підписано до видання 06. 03. 2023 р.
Гарнітура Times New Roman.
Обсяг 7,6 Мб.
Зам. № P2023-029

Видавець та виготовлювач
Вінницький національний технічний університет,
Редакційно-видавничий відділ.

ВНТУ, ГНК, к. 114.
Хмельницьке шосе, 95,
м. Вінниця, 21021.
press.vntu.edu.ua,
E-mail: kivc.vntu@gmail.com.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.